

TRTAKADEMi

Dergisi

ISSN 2149-9446 | Cilt 07 | Sayı 15 | Mayıs 2022 | Medyada Nefret Söylemi

Medyada Nefret Söylemi

TRT

TRTAKADEMİ

ISSN 2149-9446 | Cilt 07 | Sayı 15 | Mayıs 2022 | Medyada Nefret Söylemi

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Adına

İmtiyaz Sahibi (Owner) Fethi Fahri KAYA

Yayı İşleri Müdürü (Chief Executive Officer) Ekrem ÖZDEMİR

Genel Yayın Yönetmeni (General Publication Director) İbrahim ACAR

Sayı Editörü (Editor) Prof. Dr. Bünyamin BEZCİ

Editör Yardımcıları (Assistant Editors) Şeyma SITKI BÖYÜK | Recep ORHAN | Ümit ÇALIŞKAN | M. Fırat ÜNAL

Yayın Kurulu (Editorial Board)

Fethi Fahri KAYA (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu) | Prof. Dr. Hatun BOZTEPE TAŞKIRAN (İstanbul Üniversitesi) | Prof. Dr. Yusuf ADIGÜZEL (Sakarya Üniversitesi) | Prof. Dr. Köksal BÜYÜK (Anadolu Üniversitesi) | Prof. Dr. Rıdvan ŞENTÜRK (İstanbul Ticaret Üniversitesi) | Doç. Dr. Hediyeullah AYDENİZ (Marmara Üniversitesi) | Doç. Dr. Zuhal AKMEŞE (Dicle Üniversitesi)

Danışma Kurulu (Advisory Board)

Prof. Dr. Abdullah ÖZKAN (İstanbul Üniversitesi) | Prof. Dr. Mehmet Sezai TÜRK (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi) | Prof. Dr. Nazım ANKARALIGİL (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi) | Prof. Dr. Zakir AVŞAR (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi) | Prof. Dr. Hacı Mustafa ERAVCI (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi) | Doç. Dr. Ali Murat KIRIK (Marmara Üniversitesi) | Doç. Dr. Besim YILDIRIM (Atatürk Üniversitesi) | Doç. Dr. Can DİKER (Üsküdar Üniversitesi) | Doç. Dr. Ekmel GEÇER (Sağlık Bilimleri Üniversitesi) | Doç. Dr. Nebahat AKGÜN ÇOMAK (Galatasaray Üniversitesi) | Doç. Dr. Aydın ÇAM (Çukurova Üniversitesi) | Doç. Dr. Ersin DİKER (Gümüşhane Üniversitesi) | Dr. Mesut BOSTAN (Marmara Üniversitesi)

Hakem Kurulu (Referees Board)

Prof. Dr. Ala SİVAS GÜLÇUR (İstanbul Ticaret Üniversitesi) | Doç. Dr. İsmail AKDOĞAN (Bursa Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Murat YEL (Marmara Üniversitesi) | Doç. Dr. Mikail BATU (Ege Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayşe Ceyda İLGAZ BÜYÜKBAYKAL (İstanbul Üniversitesi) | Doç. Dr. Mustafa TEMEL (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Bekir Berat ÖZİPEK (İstanbul Medipol Üniversitesi) | Doç. Dr. Müşerref YARDIM (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Prof. Dr. Bünyamin AYHAN (Selçuk Üniversitesi) | Doç. Dr. Özlem DUĞAN (Uşak Üniversitesi)
Prof. Dr. Özlem OĞUZHAN (İstanbul Medeniyet Üniversitesi) | Doç. Dr. Sefer KALAMAN (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Prof. Dr. Yusuf ADIGÜZEL (Sakarya Üniversitesi) | Doç. Dr. Sibel AKOVA (Yalova Üniversitesi)
Prof. Dr. Zakir AVŞAR (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi) | Dr. Öğr. Üyesi Gözde KURT (Beykent Üniversitesi)
Doç. Dr. Ali Murat KIRIK (Marmara Üniversitesi) | Dr. Öğr. Üyesi Handan Güler İPLİKÇİ (Celal Bayar Üniversitesi)
Doç. Dr. Aydın AKTAY (Sakarya Üniversitesi) | Dr. Öğr. Üyesi Muhterem DİLBİRLİÇİ (Polis Akademisi Başkanlığı)
Doç. Dr. Ayşe Aslı SEZGİN (Çukurova Üniversitesi) | Dr. Öğr. Üyesi Nevfel BOZ (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)
Doç. Dr. Ceren YEĞEN (Mersin Üniversitesi) | Dr. Öğr. Üyesi Sarper BÜTEV (Kastamonu Üniversitesi)
Doç. Dr. Ekmel GEÇER (Sağlık Bilimleri Üniversitesi) | Dr. Öğr. Üyesi Yaşar SUVEREN (Sakarya Üniversitesi)
Doç. Dr. Faruk KARAARSLAN (Necmettin Erbakan Üniversitesi) | Arş. Gör. Dr. Mesut BOSTAN (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. İbrahim EFE (Kilis 7 Aralık Üniversitesi)

Tasarım (Design) Bedra Nur AYGÜN ALKAN
Sosyal Medya Sorumlusu Ümmügülsüm KATMER

Kapak Görsel Reuters

Redaksiyon (Redaction) Nusret BİLEN

Yayın Türü

Hakemli, Yılda 3 Sayı, Yerel Süreli Yayın

Mayıs 2022

Yılda üç sayı (Ocak, Mayıs, Eylül)

Basım Yeri

Ankara

Yer Alınan İndeksler

TÜBİTAK ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı (TR Dizin)

Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarına aittir.

© Yayımlanan yazıların telif hakları TRT'ye aittir, yayıncının izni alınmadan yazıların tümü, bir kısmı ya da bölümleri çoğaltılamaz, basılamaz, yayımlanamaz.

TRT Genel Müdürlüğü Turan Güneş Bulvarı 06109 OR-AN ANKARA

www.trtakademi.net

İÇİNDEKİLER

381-383 • Editörden

MAKALELER

- 384-407** • **Orkun ŞEN - Uğur KESKİN** / Yöneticilere Dönük Nefret Eylem ve Söylemlerinin Kaynak Bağımlılığı Teorisi Kapsamında Değerlendirilmesi - *Araştırma Makalesi*
Evaluation of Hate Actions and Discourses Against Managers in the Scope of Resource Dependence Theory - *Research Paper*
- 408-433** • **Ahmet Faruk ÇEÇEN** / İslamofobi Bağlamında Kodlanmış ve Açık Ayrımcı Dile Bakmak: İslamofobik Nefret Söylemi Açısından Bir Kategorizasyon Çabası - *Araştırma Makalesi*
Investigating Coded Language and Overt Discriminatory Practices in the Context of Islamophobia: A Categorization Effort in Terms of Islamophobic Hate Speech - *Research Paper*
- 434-449** • **Abdulkadir ATİK** / Çevrim İçi Nefreti Önlemeye Yönelik Düzenlemelerin Sosyal Ağların Teknolojik Biçim ve İşleyişi Bağlamında Değerlendirilmesi – *Derleme Makale*
Evaluation of Regulations for the Prevention of Online Hate in the Context of the Technological Form and Operation of Social Networks – *Review Paper*
- 450-479** • **Cem YILDIRIM** / Yakın Dönem Bollywood Sinemasında İslamafobik Söylem: Baby (2015) ve Sooryavanshi (2021) Örnekleri – *Araştırma Makalesi*
Islamophobic Discourse in Recent Period Bollywood Cinema: Examples of Baby (2015) and Sooryavanshi (2021) - *Research Paper*
- 480-497** • **Deniz BERKER** / Canlı Oyun Yayıncılığı ile Yeniden Üretilen Nefret İçerikleri ve Ötekileştirilen “Doğu” İmgesi - *Araştırma Makalesi*
Hate Content Reproduced by Live Game Broadcasting and the Otherized Image of the “East” - *Research Paper*
- 498-531** • **Elif Hatice BAHÇEÇİOĞLU** / Sosyal Medyada Kovid-19 Salgını Sürecinde Sağlık Çalışanlarına Yönelik Önce Destek Sonra Nefret Söylemi - *Araştırma Makalesi*
First Support Then Hate Speech Against Healthcare Professionals During the Covid-19 Epidemic on Social Media – *Research Paper*
- 532-573** • **Zeynep Benan DONDURUCU** / Fransız Gazetelerinde “İslam”ın Temsili ve İslamofobinin İnşası: Le Figaro, Le Monde ve L’Opinion Örneği - *Araştırma Makalesi*
The Representation of “İslam” and the Construction of Islamophobia in French Newspapers: Le Figaro, Le Monde and L’Opinion Sample - *Research Paper*
- 574-597** • **Mehmet VARİŞ - Nevfel BOZ** / Crystallization of Anti-Immigration Discourse in Times of Crises: Rising Toxic Narratives About Syrians in Turkey - *Research Paper*
Kriz Zamanlarında Göçmen Karşısı Söylemin Kristalleşmesi: Türkiye’deki Suriyeliler Hakkında Yükselen Zehirli Dil - *Araştırma Makalesi*

- 598-621 • **Nurettin GÜZ - Behlül Burak DURLU - Ali TANER /** Nefret Söylemi ve Sinema: “Kurtlar İmparatorluğu” Üzerine Bir Söylem Analizi - **Araştırma Makalesi**
Hate Speech and Cinema: A Discourse Analysis on the “Wolves Empire” -
Research Paper
- 622-649 • **İbrahim E. BİLİCİ /** “Büyük Yer Değiştirme” Terör Manifestosunda İslamofobi,
Dini ve Etnik Nefret Söylemi - **Derleme Makale**
Islamophobia, Religious and Ethnic Hate Speech at “The Great Replacement”
Terror Manifesto - **Review Paper**
- 650-677 • **Ahmet Faruk YILDIRIM - Çağdaş Ümit YAZGAN /** Saldırganlığın Dijital Ortamda
Yeniden Üretimi: Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık ve Siber Zorbalık/
Mağduriyet Deneyimlerinin İncelenmesi -**Araştırma Makalesi**
Reproduction of Aggression in the Digital Environment: Examining the
Aggression and Cyberbullying/Victimization Experiences of University Students
- **Research Paper**
- 678-703 • **Evin DOĞAN /** Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Medya Pratikleri ve Nefret
Söylemi Video Haberler ve Kullanıcı Yorumları Örneği - **Araştırma Makalesi**
Media Practices and Hate Speech Against Children Driven To Crime: The Case
of Video News and User Comments - **Research Paper**
- 704-733 • **Yiğit Cem ESKİCİOĞLU /** İslamofobik Nefret Söylemi Aracı Olarak
“Mem”ler - **Araştırma Makalesi**
Memes as an Islamophobic Hate Speech Tool - **Research Paper**

RÖPORTAJ

- 734-745 • **Enes BAYRAKLI /** “İslamofobinin Temel Sebebi Siyasettir!”
- 746-755 • **Elizabeth POOLE /** “Nefret Söylemi İle İlgili Uluslararası Bir Tanım Yoktur”
“There is No International Definition of Hate Speech”
- 756-761 • **Farid HAFEZ /** “İslamofobi Konusunda Bazı Uluslararası Kuruluşlar Hâlâ
Sorunun Boyutunu Kavrayamadı”
“Some International Organizations on Islamophobia Still Have Not Grasped The
Extent of the Problem”

ANALİZ/ DEĞERLENDİRME

- 762-769 • **Havva KÖK ARSLAN /** Nefret Söyleminin Kökeni Nedir? Literatürde ve
Uluslararası Raporlarda Nasıl Yer Alıyor?
- 770-781 • **Talip KÜÇÜKCAN /** İslam Dünyasının İslamofobi ile Mücadelesinin
Parametreleri
- 782-797 • **Hatice Nur KESKİN /** UN Works on Discrimination Within the Framework of
Nietzsche’s Psychology of Resentment
- 798-805 • **Ali Murat YEL /** Peşin Hüküm Suçlarının Kaynağı Olarak Medya
- 806-811 • **Dilge KODAK /** The Hater Filmi Üzerine Bir İnceleme

Medyada Nefret Söylemi

Prof. Dr. Bünyamin BEZCİ*

Nefret söylemi, homojen toplumlarda daha örtük olarak bulunur. Toplumlar açıldıkça ve çeşitlendikçe örtük olanlar dışa vurmaya başlar. Küreselleşmeyle birlikte dünya küresinin kapalı mekânları ve muhitleri kalmadı. Herkesin herkesi tanınması ve bilmesi bir enformasyon çağını başlattı. Fakat asıl sorun postmodernizmin kimlikleri parçalamasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Ulusların homojen dünyaları sosyal farklılıkların politikleşmesine sahne oldu. 19. yüzyılın sınıflar savaşının yerini 20. yüzyılın sonunda farklı toplumsallıkların politik mücadelesi aldı. Geçen yüzyılın sonunda politik bilimcilerin uğraşı alanı farklılıkların nasıl bir arada yaşayacağıydı. Çokkültürlü demokrasi, müzakereci demokrasi, çatışmacı demokrasi, radikal demokrasi gibi kavramlar toplumsal farklılıkların politikleşmesine karşı oluşturulmuş yeni demokrasi önerileriydi. Hoşgörü ve tolerans gibi kavramlar yeni toplumsal çatışmaları önlemek üzere yaygınlaştırılmıştı. Fakat 21. yüzyılın başında göçün uluslararası boyutunun hızlanması II. Dünya Savaşı sonrası kurulmuş dengeleri de altüst etti.

Artan göçle birlikte görelî olarak homojenliğini koruyan toplumlar da politik kimliğine dâhil olmayanlarla birlikte yaşamak zorunda kalmıştır. Zaten emek göçleriyle birlikte toplumsal homojenlikler sorgulanır olmuştu. Ancak dünya üzerindeki hegemonyal güçlerin zayıflamasıyla birlikte artan savaş ve çatışmalar nedeniyle, diğer taraftan küresel bölüşüm sorunlarıyla birlikte artan gelişmiş ülkelere göç dolayısıyla ulusal homojenlikler sona ermiştir. Gelişmiş ülke toplumları ötekiyle birlikte yaşamak zorunda kalmıştır. Kendi toplumsal farklılıkları bağlamında zaten sahip olduğu ama ulusal bütünlük adına örttüğü ayrımcılıkları da yeni farklılıklarla birlikte daha da ortaya çıkmıştır. Nefret Söylemi ve nefret suçları da bu yeni küresel açılma ve postmodern parçalanma döneminde açığa çıkmıştır.

TRT Akademi Dergisi de dünya toplumlarındaki bu değişimi anlamaya dönük bir sayı hazırlamıştır. Nefret söyleminin medya aracılığıyla daha da yaygınlaştığı düşünüldüğünde konunun ele alınmasının gerekliliği ve özellikle TRT tarafından öne çıkarılmasının nedeni anlaşılmaktadır. Nefret söylemi, elbette ne söyledığımızdan ziyade söylediklerimizin karşımızdakine verdiği zarar ile anlam kazanır. Farklılıkları-

*Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

mızın göçlerle birlikte daha arttığı, dünya toplumlarının medya aracılığıyla daha da yakınlaştığı bir dönemde ayrımcılığının da arttığına şahit olmaktadır. Gerek ön yargı boyutunda gerekse şiddet içeren ayrımcı uygulamalar homojen toplumsal dünyanın meşruiyetine sığınmaya çalışmaktadır. Homojen toplumsal dünyadan devşirilen haklılık iddialarıyla farklılıklar dünyamız zehirlenmektedir.

Göç sonrası bu toplumsal anlamda zehirli bir dile sahip olan dünya, nefret söylemini aşan nefret suçlarına da sahne olmaktadır. Nefret söyleminin nefret suçuna dönüştüğü yer ise toplumlar arasında bir hiyerarşi ve üstünlükler kurulmasıyla başlanmaktadır. Birçok toplum Romanlar gibi toplum içi farklılıklarla zaten üstünlük dilini kullanan bir sorun alanına sahipti. Göç ile birlikte artan toplumsal çeşitlilik sonrası toplumlar arasında kurulan bu üstünlük dili daha yaygınlaşmıştır. Sadece yerli olmaktan kaynaklanan hiyerarşik dil, nefret suçlarının beslediği en önemli kaynaktır. Hiyerarşinin kaynağı bazen din bazen etnisite bazen de ırk olmaktadır. Oysa birilerinin üzerinde üstünlük oluşturmanın kaynağı görülen bu farklılıkların üstünlük oluşturuca yönleri aşağılayıcı bir dil kurmaktadır. Medya ise bu dili hızlı bir şekilde yaygınlaştırmaktadır.

TRT Akademi dergisinin bu sayısında konu farklı yönleriyle ele alınmaktadır. Dini ve etnik bir nefret söylemi olarak İslamofobinin farklı yönleri ele alınırken salgın sonrası sağlık çalışanlarına yönelen hatta işyerlerinde yöneticilere karşı gelişen nefret söylemi de ayrıca ele alınmaktadır. Nefret söyleminin yaygınlaştığı mecralar olan sosyal medya, sinema, dijital oyunlar, gazeteler ve çevrim içi ağlar yayınlanan makalelerin araştırma alanlarını oluşturmaktadır. Derginin bu sayısında farklı metodlarla alanda yapılan araştırma makalelerine yer verildiği gibi konuyu kavramsal olarak kodlayan betimleyici makalelere de yer verilmiştir. Ayrıca hem mülakat olarak hem de analiz olarak alanın farklı uzmanlarının görüşleri de alınmıştır. Bir sosyal olgu olarak nefret söylemi yeni farkındalıklarla birlikte azalmamakta daha da artmaktadır. Bir sayıyla da konunun her yönünün ele alınması ve tüketilmesi mümkün değildir. Ancak TRT Akademi olarak akademik tartışma alanına bir giriş niteliğinde bu sayı hazırlanmıştır. Konuya giriş olarak nefret söylemi ve suçları konusundaki farkındalığı artırıcı olmak hedeflenmiştir.

Konunun ortaya konması kadar eleştirel çözümlere de ihtiyacı bulunmaktadır. Fakat uluslar çağının homojenlik iddialarıyla şekillenmiş zihinlerin öncelikle konuyu bir sorun olarak kabullenmesi gerekmektedir. Son on yılda göçle yeniden tanışan ülkemizde konu toplumsal olarak hâlen bir sorun alanı olarak da kabullenilmiş değildir. Çözümleri konuşmak ise henüz imkânlı değildir. Nefret söylemi ve suçla-

rı toplumumuz açısından hem muhatap olunan hem de bizatihi içinde bulunulan bir durumdur. Diasporadaki Türklerin muhatap olduğu nefret söylemi ve suçlarının benzerlerini de ülkemizdeki göçmenlere karşı göstermekteyiz. Dahası çoğu zaman içinde bulunduğumuz durumu da nefret söylemi ya da suçu olarak görme bilincine de sahip değiliz. TRT Akademi dergisinin bu sayısının nefret söylemi ve suçları hakkında en azından bir bilinç seviyesi oluşturacağını düşünmekteyiz.

Sayıya katkı sunan makale yazarlarına, mülakat yaptığımız uzmanlara ve analizleriyle katkı veren akademisyenlere ayrıca teşekkür ederiz. Zaman darlığı söz konusu olsa da makaleleri değerlendirme sürecinde fedakârca bizlere yardımcı olan hakemlerimize borcumuzu sadece teşekkür ile ödeyemeyiz. Ayrıca kısa zamanda derginin ortaya çıkmasında katkısı editörden fazla olan TRT Akademi çalışanlarına da müteşekkirimiz. Okuru ve faydalananı bol olsun.

Yöneticilere Dönük Nefret Eylem ve Söylemlerinin Kaynak Bağımlılığı Teorisi Kapsamında Değerlendirilmesi

Orkun ŞEN*
Uğur KESKİN**

Öz

Kaynak bağımlılığı teorisi, örgütsel alandaki örgütlerin çevreleriyle olan ilişkilerinin açıklanmasına yönelik ihtiyaca yanıt verme iddiasıyla ortaya çıkmıştır. Teori kapsamındaki çalışmalarda, örgüt dışı ve örgüt içi ilişkiler ön plana çıkarılmış, her iki türden ilişki biçimlerinde de “güç” ve onun kullanım biçimlerine odaklanılmıştır. Güç eksenli teorik yaklaşımlar, yöneticilere yönelen nefret eylem ve söylemlerini de açıklama bakımından güçlü bir arka plan teşkil etmektedir. Zira yöneticilere yöneltilen ve bununla da yetinilmeyip medya platformlarına taşınan baskılar, kamu vicdanında birtakım yargıların oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Yöneticileri hedef tahtasına koyan nefret algısı da bu zemin üzerine inşa edilmektedir. İnşa edilen algının odağında yer alan yönetici ise çoğunlukla görevini bırakmak zorunda kalmaktadır. Yöneticilerin, üst taraftan gelen baskılar nedeniyle görevinden ayrılması ya da doğrudan doğruya görevden alınması örnekleriyle sıkça karşılaşılmaktadır. Daha az oranda karşılaşılan bir diğer mekanizma ise alt taraftan gelerek yöneticiyi makamından edebilmektedir. Bu mekanizma, İngilizce literatürde “defenestrasyon” kavramıyla ifade edilmesine karşın kavramın Türkçede doğrudan bir karşılığı bulunmamaktadır. Söz konusu nedenden dolayı bu makalede, İngilizce yayın yapan medya organlarında yer aldığı şekliyle defenestrasyon kavramı üzerinde durularak çeşitli örnekler üzerinden anlatımlar yapılmıştır. Nitel bir inceleme olarak ele alınan bu çalışma, durum çalışması araştırma desenine uygun olarak yapılandırılmıştır. Bu yöntem doğrultusunda hareket edilerek yöneticilere dönük nefret eylemleri ve söylemlerine (defenestrasyon) ilişkin açıklama, çıkarsama yorumlamalarda bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kaynak Bağımlılığı Teorisi, Defenestrasyon, Nefret Söylemi, Medya, Yönetici

*Dr. Öğr. Gör., Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme Bölümü İnsan Kaynakları Yönetimi Anabilim Dalı, orkuns@anadolu.edu.tr

**Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi Örgütsel Davranış Anabilim Dalı, ugrkeskin@anadolu.edu.tr

Şen, O. & Keskin, U. (2022). Yöneticilere Dönük Nefret Eylem ve Söylemlerinin Kaynak Bağımlılığı Teorisi Kapsamında Değerlendirilmesi. TRT Akademi, 7 (15), 384-407. DOI: 10.37679/trta.1099446

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 06.04.2022

Revizyon Tarihi: 12.05.2022

Kabul Tarihi: 27.05.2022

ORCID ID: 0000-0003-2740-4120 DOI: 10.37679/trta.1099446

Evaluation of Hate Actions and Discourses Against Managers in the Scope of Resource Dependence Theory

Orkun ŞEN
Uğur KESKİN

Abstract

Resource dependency theory emerged with the claim of responding to the need for explaining the relations of organizations in the organizational field with their environment. In the studies within the scope of the theory, external and intra-organizational relations were emphasized, and in both types of relations, "power" and its use were focused. Power-oriented theoretical approaches also constitute a strong background in terms of explaining hateful acts and discourses directed at administrators. Because the pressures directed at the administrators and carried to the media platforms by not being satisfied with this, pave the way for the formation of certain judgments in the public conscience. The perception of hatred, which puts managers on the target board, is built on this ground. The manager, who is at the center of the constructed perception, often has to leave his job. Examples of executives leaving their positions or being dismissed directly due to pressure from the top are frequently encountered. Another mechanism, which is encountered less frequently, can come from the lower side and remove the manager from his office. Although this mechanism is expressed with the concept of "defenestration" in the English literature, the concept does not have a direct equivalent in Turkish. For this reason, in this article, the concept of defenestration as it takes place in the media organs broadcasting in English is emphasized and explanations are made through various examples. Considered as a qualitative study, this study was structured in accordance with the case study research design. Acting in line with this method, explanations and inferences were made regarding the hate acts and discourses (defenestration) directed against the administrators.

Keywords: Resource Dependency Theory, Defenestration, Hate Speech, Media, Executive

Research Paper

Received: 06.04.2022

Revised: 12.05.2022

Accepted: 27.05.2022

1. Giriş

Kaynak bağımlılığı teorisinin literatürde ifade edilen bakış açılarından biri, diğerlerine göre çok ön plana çıkmaktadır. Söz konusu bakış açısı, örgütlerin dış ve iç çevresini güç ve bağımlılık sistemi olarak anlatmasıdır. Burada kişilerin ve grupların farklı çıkarları, beklentileri ve hedefleri; birbirlerini, örgütün karar alma süreçlerini ve amaçlarını etkileme çabaları ve örgütün kaynaklarından daha fazla pay alma gayretleri, özetle siyaset oluşturmaktadır. Ancak bu siyaset gerçekleştirilirken herkes eş konumda ve dolayısıyla eş güce sahip olamamaktadır (Üsdiken, 2010, s. 127). Kaynak bağımlılığı teorisi esasen, yöneticinin, iyiyse her şeyi başabilir türü bir görüşe itiraz etmektedir. Buna karşılık örgütler ve yöneticileri de tamamen aciz olarak gösterilmemektedir. Yöneticilerin etkisi çok büyük değildir ancak sonuçlar konusunda mutlaka payları olmaktadır. Dolayısıyla yöneticilerin örgütler için bir işlevinin esasen sembolik olduğu da belirtilmektedir. Yöneticiler örgütü ve dolayısıyla örgütün başarı ya da başarısızlıklarını temsil etmektedirler. Bu sonuçlar da payları olmasa dahi genellikle yöneticilere atfedilmektedir. İşler iyi gidince yükseltilirler ancak kötüye gidince de işten ayrılmaya zorlanmaktadırlar. Pfeffer ve Salancik (1978, s. 245-263), bu durumun örgütler için bir işlevsel rolü olduğuna ve baş yöneticiyi işten uzaklaştırmanın dış taleplere yanıt verme anlamı taşıyabileceğine işaret etmektedirler. Teori çerçevesinde üst düzey yöneticilerin değişimi, içinde bulunduğu çevre ile örgütteki değişimleri ilişkilendirmenin bir mekanizması olarak gündeme getirilmektedir (Pfeffer ve Leblebici, 1973; Pfeffer ve Salancik, 1977; Salancik vd. 1980; Salancik ve Pfeffer, 1980; Pfeffer ve Moore, 1980; Üsdiken, 1992; Sayılar, 2013, s. 74).

Bilim, en genel ifadesiyle “yan yana koymayı ve ilişki kurmayı” ifade etmektedir. Bu makalede de “kaynak bağımlılığı teorisi” ile “defenestrasyon” kavramları yan yana konularak aralarındaki karşılıklı ilişki tartışmaya konu edilmiştir. Kaynak bağımlılığı teorisi, güç kullanımının işleyişi bakımından ağırlıklı olarak yönetsel gücün yukarıdan aşağıya doğru uygulanması konusu üzerinde durmaktadır. Defenestrasyon ise gücün aşağıdan yukarıya doğru kullanımını, bir diğer deyişle astlar tarafından üst konumdaki yöneticilere yöneltilen güç kullanımına ve bu durumun bir sonucu olarak oluşan toplumsal baskılara odaklanmaktadır. Bu makalede, söz konusu iki duruma ilişkin anlatımlara yer verilmekte, yazılı medyaya yansımış olan örnek durumlara ilişkin aktarım, anlatım ve açıklamalara yer verilmiştir.

Fransız filozof Alain, yönetsel güç konusunda şu görüşleri ileri sürmektedir (Bouthoul, 1997, s. 237): “İktidar kasvetlidir. İktidarda olan sevilmeyen, sevilmez. Onun için de çevresinde dalkavuklar ve parsacılar görülür yalnız, ki bu da insanın en aşağılık yanıdır. Onun için de iktidardaki insan, umudunu yitirebilir, yaşı da buna

elverişlidir zaten. Alain'ın bu sözlerinde defenestrasyon kavramı yer almamasına karşın, bu kavramı tarif eden başlıca unsurlar açık bir biçimde ifade edilmiştir. Alain ile yaklaşık aynı yıllarda yaşamış olan Russell (2004, s. 22-23) da defenestrasyon kavramını doğrudan kullanmamakla birlikte, bazı olumsuz güdülere sahip yöneticilerin, yönetilenlere karşı gereğinden fazla bir biçimde güç uyguladıklarını belirtmektedir. Bunun ise yönetilenleri, karşı güç kullanmaya her zaman hazır hâle getirdiğini ifade etmektedir.

Bu makalede üzerinde durulan başlıca kavramlardan biri olan “defenestrasyon” terimi ile ilgili literatür incelendiğinde, bu terimin, genel olarak büyük kitlelerin takip ettiği medya araçları tarafından ele alındığı görülmektedir (The Economics, The Financial Times, Financial Review). Bu kullanımının dışında bilişim ve bilgisayar teknolojileri alanında (Crawford, 1995; Beall, 1997) ve tıp ve sağlık bilimleri alanında (Talbot, 2020; Luo vd. 2018; Venkatraman ve Tucker-Kellogg, 2013) da bilimsel çalışmalara yer verildiği görülebilmektedir. Oysa bu makale kapsamında ele alındığı anlamıyla defenestrasyon kavramı; tarih, bilişim ve sağlık alanındaki kilerden farklı olarak, örgüt yapıları içindeki biçimiyle ve daha ziyade kavrama yüklenen metaforik anlamıyla ifade edilmektedir. ABI/INFORM, Brittanica Online, Cambridge Journals Online, EbscoHost, IGI Global, Science Direct, Scopus ve Web of Science gibi veritabanları incelendiğinde kavramın %63 oranında (176/276) tıp ve sağlık bilimleri alanında, %11,5 oranında (23/276) tarih ve arkeoloji alanında, %2,5 oranında (7/276) ise bilişim ve bilgisayar teknolojileri alanında ele alındığı görülmektedir. Örgütsel yapı ve ekonomi alanlarında kullanımı ise %23 oranında (61/276) görülmekte ancak bu niceliksel artışın sebebinin tıp ve sağlık bilimleri alanındaki gibi bilimsel kapsamda ele alınan yayınlarda değil daha ziyade, kitlesel medya araçları içerisinde yer alan makalelerden kaynaklanmaktadır.

2. Yöntem

Bu makalenin literatür tarama sürecinde birtakım çıkarsamalarda bulunulmuştur. Söz konusu çıkarsamalar kapsamında teorik tartışmalar yapmaya dönük incelemeler yapılmıştır. Makalenin anahtar kavramları ve bu kavramlara anlamlı katkı sağlayabilecek ilave incelemeler yürütülmüştür. Makalenin ana eksen anlatımları ile doğrudan bir ilişki içinde bulunan geçmiş tarihli kaynaklara ancak sınırlı ölçülerde ulaşılabilmektedir. Söz konusu kaynak sınırlılığı ise makalenin yorum ve değerlendirmelere dayalı yönünü öne çıkarmıştır. Nitel bir inceleme olarak kaleme alınan olan bu makale, durum çalışması araştırma desenine uygun olarak yapılandırılmıştır. Nitekim Creswell'e (2018, 97) göre durum çalışması, araştırmacının gerçek yaşama, sınırlı bir sisteme ya da duruma ilişkin erişilebilir bilgi kaynakları

aracılığıyla, belirli bir durumun betimlendiği veya durum temalarının çıkarıldığı bir inceleme/araştırma sürecini ifade etmektedir. Dolayısıyla durum çalışması anlayışına uygun olarak kaleme alınan bu makalede, yöneticilere dönük nefret, eylem ve söylemlere ilişkin izah biçimleri, çıkarsama, yorum ve tartışmalara yer verilmiştir.

3. Kuramsal ve Kavramsal Arka Plan

Aşağıdaki alt başlıklarda, makalenin teori ve kavram düzeylerindeki arka planını teşkil eden çerçeve anlatımlara yer verilmiştir.

3.1. Kuramsal Çerçeve: Kaynak Bağımlılığı Teorisi

Kaynak bağımlılığı teorisi, yönetime konu olan bütün süreçlerde, güç ve iktidar ilişkilerini ön plana çıkarmaktadır. Tek başına “güç” kelimesi bile, kaçınılmaz bir biçimde nüfuz, iktidar ve yönetim olgularını çağrıştırmaktadır. Özellikle de dışarıdan görülebilecek şekilde kendini gösteren ve dış araçların kullanılmasıyla ifade-sini bulan yönetim erkini çağrıştırmaktadır (Guenon, 1992, s. 25).

Temelleri, Thompson’ın (1967) teorik görüşlerine dayanan kaynak bağımlılığı teorisi, Pfeffer ve Salancik (1978) tarafından geliştirilmiştir. Kaynak bağımlılığı teorisi, örgütsel alanın, örgütlerin çevreleriyle ilişkileri çerçevesinde açıklanmasına yönelik ihtiyacın oluşması sonucu ortaya çıkmıştır. Örgütler için tam bir rasyonnelliğin söz konusu olamayacağı, örgütlerin kaynaklara ihtiyaçları olduğu ve bu ihtiyaçlardan kaynaklanan bağımlılıkların çeşitli problemleri beraberinde getirdiği düşüncesi ifade edilmektedir. Teori, örgütler arası güç ilişkilerini açıklamak için örgüt içi güç ilişkilerini model almaktadır. Buna göre örgütler sahip oldukları gücü çevrelerini kontrol etmeye çalışmak için kullanmaktadır. Bununla birlikte teori, örgüt içi güç dağılımı ile de ilgilenmekte ve çevresel sınırlılık ve belirsizliklerin yönetilmesinde örgüte fayda sağlayan bireylerin örgüt içinde daha güçlü konuşma geldiklerini ifade etmektedir (Meydan, 2017, s. 180). Aynı zamanda kaynak bağımlılığı teorisinin öne sürdüğü iddialardan bir diğeri ise örgütlerin kendi bünyeleri içinde de gücün önemli bir rol oynadığı, dolayısıyla karar alma süreçlerinin siyasi bir nitelik taşıması olarak ifade edilmektedir (Pfeffer ve Salancik, 1978, s. 24; Üsdiken, 2010, s. 79).

Kaynak bağımlılığı teorisi açık sistem yaklaşımı kapsamında çevrenin örgüt yapıları üzerindeki etkisini hem örgüt içi hem de örgüt dışı bakış açısıyla ele almaktadır. Ayrıca örgüt yapıları büyük ve sosyal sistemin bir parçası olarak görüldükleri için yaşam eğrilerini doğru bir şekilde devam ettirebilmeleri açısından sosyal bağlam içerisine kendilerini uyumlamalıdır. Bu doğrultuda özellikle toplumsal

sürdürülebilirlik açısından, toplumla ilgili bir fayda, verimlilik ve etkililik unsurları gözetilerek davranışlarını sürdürmeleri gerekmektedir (Ulrich ve Barney, 1984, s. 472; Davis ve Cobb, 2010, s. 5; Singh vd. 2011 ve Meydan, 2017, s. 184). Kaynak bağımlılığı teorisi örgütlerin içinde ve çevresel ilişkilerinde maddi temelleri esas almakla birlikte, örgütlerde meydana gelen olayları, alınan kararları ve çevreye yönelik hareketleri açıklamada örgütsel, sosyal ve siyasal etkilere öncelik vermektedir (Üsdiken, 2010, s. 111).

Kaynak bağımlılığı teorisinin örgüt içi güç dağılımı dikkate alındığında örgütsel davranışa da katkısı olduğu ifade edilmektedir. Örgütün çevreye uyuma yönelik stratejiler seçmesinde örgüt içi güç dağılımının etkisi bulunmakta, zaman içerisinde belirsizlikleri ve çevresel sınırlılıkları gideren, kaynak akışını sağlayan bireylerin örgüt içerisinde güçlerinin arttığı belirtilmektedir (Johnson, 1995: s. 12; Meydan, 2017, s. 194). Örgütler çevresel değişimlerden ve taleplerden etkilenmekte ve bu değişimlere tepki vermektedirler. Kaynak bağımlılığı teorisi, örgütlerin değişime verdiği tepkiyi incelemekte, bu tepkilerin büyük bölümünün kontrolden kurtulma ya da belirsizlikten kaçınmayı hedeflemekte olduğu görülmektedir (Davis ve Powell, 1992; Meydan, 2017, s. 186). Üst yöneticilerin değiştirilmesi örgütlerde bir mücadele alanıdır ve güce dayanarak çözümlenmektedir. Örgüt içerisinde güç, nazik nitelik taşıyan meselelerle baş edebilmeye dayandığından bunu yapabilen, birimlerin üst yönetici seçiminde daha fazla ağırlığı olacak, dolayısıyla onların özelliklerine sahip olanlar başa geçecektir (Üsdiken, 2010, s. 99).

3.2. Kavramsal Çerçeve

Makale kapsamında yapılan analizlerden edinilen bulgulara geçmeden önce, analiz kapsamında yararlanılan nefret söylemine kaynaklık eden kavramlarının izah edilmesi gerekmektedir. Bu gereklilikten yola çıkılarak aşağıdaki anlatımlarda, ilgili köken kavramlara ilişkin literatürde karşılaşılan tanımlayıcı ve açıklayıcı anlatımlara yer verilmiştir.

3.2.1. Defenestrasyon (Yöneticilere Dönük Nefret Eylemi)

Defenestrasyon kavramı, köken olarak Fransızcadan türemiştir. Literatüre girişi ise günümüz Çekya ülke sınırları içinde yer alan topraklarda gerçekleşmiştir. Terim, etimolojik olarak Prag'da meydana gelen iki önemli olay sonucunda ortaya çıkmıştır. Kavram en genel anlamı itibarıyla Avrupa'daki (savaş ve isyan gibi) kaotik süreçlerde yaşanan ve "pencere" kavramına gönderme yapan bir anlam taşımaktadır. Defenestrasyon kavramı ilk olarak isyancıların imparatorluk görevlilerini Prag kalesinin penceresinden aşağıya itmesi sonrasında, söz konusu eylemi

ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Günümüze gelindiğinde ise bu kavram, metaforik ve mecazî bir anlam kazanarak örgüt (işletmeler, kamu kuruluşları, üçüncü sektör kuruluşları gibi) çalışanlarının, özellikle de yöneticilerin işlerini bırakmaya zorlama olarak ifade edilmeye başlamıştır (Cambridge Dictionary). Tarihsel anlamda Prag defenestrasyonu olarak ifade edilen kavram Çekya’da Otuz Yıl Savaşları’ndan önce Habsburg otoritesine karşı 1617 yılında gerçekleştirilen direniş olayı olarak ifade edilmektedir. Savunucular olarak ifade edilen grubun imparatorluk yetkililerini Prag Kalesi’nin penceresinden atması suretiyle ifade edilen defenestrasyon eylemi, isyanı teşvik ederek Otuz Yıl Savaşları’nı başlatan bir eylem olarak gerçekleşmiştir (Britanica). Kavram metaforik olarak ele alındığında yöneticiye karşı beslenen olumsuz duygular zaman içinde artabilmekte, toplu bir başkaldırıda bulunulduğunda ise en ağır ceza olan ve yöneticinin ölümüyle neticelenen defenestrasyon eylemi gerçekleşmektedir. Topluluk hâlinde hareket etmek, astları daha cesaretli davranmaya yönlendirmektedir. Janis (1982) tarafından ifade edilen “grup etkisi”nin de yönlendirmesiyle bireyler, tek başınayken veremeyecekleri cesur/uç kararları, topluluk içinde kolaylıkla verebilmektedirler. “Uçlara kayma etkisi” olarak ifade edilen böylesi durumlarda yöneticiler, topluluk hâlinde harekete geçen astları tarafından aşırı ve asimetrik bir nefret eyleminin hedefine dönüşebilmektedirler. Kitlesel linç girişimi örnekleri tarihte çokça yaşanmıştır. Bu tür örnekleri toplu hâlde ele alan Vakkasoğlu (2013); Sezar, Genç Osman, III. Selim ve Robespierre gibi onlarca örnek vererek aşağıdan yukarıya yönelen nefret eylemlerini açıklamaktadır.

Defenestrasyon kavramı ile ilgili literatür incelendiğinde, bu kavramın birinci olarak bilişim ve bilgisayar teknolojileri alanında “işletim sisteminin değiştirilmesi ya da kullanılan işletim sistemi içerisinde dosyaların silinmesi” bağlamındaki bilimsel araştırmalara konu edildiği görülmektedir. İkinci olarak sağlık bilimleri alanındaki “hücre yapıları içerisinde madde ya da maddelerin yapıyı terk etmeleri/ettirilmeleri” konusuna yönelik kullanım alanı bulunduğu görülmektedir. Güncel literatürde karşılaşılan üçüncü ana eksen bilimsel araştırma ve incelemelerde ise örgüt çalışanları arasında işlerini doğru bir biçimde yapmayanlara karşı geliştirilen davranış biçimlerini ifade etmek amacıyla bu kavramın kullanılmakta olduğu görülmektedir. Örgütsel görev ve sorumluluklarını yetkin ve yeterli bir şekilde yerine getirmeyen çalışanlardan (çoğunlukla yöneticilerden) kaynaklanan olumsuzluklar, örgüt açısından ciddi sorunlar teşkil etmeye başlayabilmekte, yaşanan hoşnutsuzluklar ise çalışma ortamlarındaki depresif örgüt kültürü ortamını daha da kötüye sürükleyebilmektedir. Bütün bunlar ise örgüt içinde karşılaşılan nefret eylem ve söylemlerini artırmaktadır. Artan nefret söylemleri, özellikle

hiyerarşik basamakların üst kısımlarında yer alan yöneticileri; iş birimi, takım (çalışma ekibi) ve departman gibi topluluk baskısının ortaya çıkarabildiği ortamlarda, nefret söylem ve eylemlerinin hedefi hâline gelebilme, böylesi bir süreç ise söz konusu türden yöneticileri, buldukları pozisyonları bırakmaya zorlayabilmektedir.

3.2.2. Nefret Söylemi

Nefret kavramı, Türk Dil Kurumunun Güncel Türkçe Sözlüğü'nde "bir kimsenin kötülüğünü ve mutsuzluğunu istemeye yönelik duygu" olarak ifade edilmektedir (tdk.org). "Nefret" kavramı, gündelik hayatta ve iş yaşamında sıklıkla kullanılıyor olmasına karşın, "nefret söylemi" kavramının evrensel olarak kabul edilmiş bir tanımı bulunmamaktadır. Pek çok devlet kurumu nefret söylemine yönelik ifadeleri yasaklayan yasaları kabul etmiş olsalar da yasaklananın ne olduğu belirlenirken yapılan tanımlar arasında bazı farklılıklar görülmektedir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne göre nefret söylemi çok sayıda durumu kapsamaktadır. Söz konusu durumlar, şunlardan oluşmaktadır: (1) Irkçı nefretin ya da başka bir ifade ile kişilere ya da gruplara yönelik nefretin belirli bir ırka ait olmaları nedeniyle kışkırtılması, (2) dinsel nedenlerle nefretin kışkırtılması; inananlar ile inanmayanlar arasındaki ayrıma dayalı nefretin kışkırtılması ve (3) saldırgan milliyetçilik ve etnik merkezilik şeklinde ifadesini bulan hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret türlerinin kışkırtılması (Weber, 2009, s. 3).

Nefret piramidi olarak ifade edilen etkileşim, ön yargılı tutumlardan başlamaktadır. Bu süreç, aşamalı bir biçimde yukarıya doğru artmaktadır. Söz konusu süreç; ön yargı, ayrımcılık, şiddet ve soykırıma doğru artış göstermektedir. Nefret kavramı bu basamakların arasında ön yargıların oluşması ile birlikte başlamakta, sözler ve davranışlarla nefret söylemine dönüşmekte, ardından ayrımcılık yapılmasına ve daha sonra da nefret suçlarına kadar giden olumsuz bir duruma dönüşmektedir. Nefret kavramı genel anlamda "bir ruh hâli" olarak ifade edilirken, nefret söylemi ise hoşgörüsüzlükten kaynaklanan ve ön yargılardan beslenen nefreti yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı çıkaran ifade biçimleri olarak belirtilmektedir (Karadeniz, 2012; Avşar ve Varış, 2022, s. 351).

Nefret söyleminin toplum yaşamında görülen örnekleri, insan ilişkilerinin var olmaya başladığı dönemlerden itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır. Bilimsel temelde ele alınması ise yirminci yüzyılın ortalarından sonra yürütülen çalışmalar kapsamında görülmeye başlamıştır. Özellikle 1960'lı yıllardan itibaren Batı Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde ırkçılık kavramının, nefret söylemleriyle bağdaştırılması ve bu söylemleri cezalandırmaya dönük eylemlerin gerçekleştiril-

mesi sonucunda bilimsel temellere dayanan bir konu hâline gelmeye başlamıştır (Bleich, 2011, s. 929).

Nefret söylemi, örgüt çalışmaları kapsamında geniş bir çerçevede ele alınmaktadır. Yapılan çalışmaların çoğunlukla nefret suçları ve ifade özgürlükleri (Akgül Durakçay ve Gün Güneş Güllal, 2017; Çelik, 2013) ile ilgili olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra, medya ve iletişim ekseninde (Vardal, 2015; Özsoy ve Yıldız, 2013) çalışmaların da yapıldığı görülebilmektedir. Nefret söyleminin, örgütsel alan kapsamında ayrıca iş hukuku ve örgütsel davranış kapsamında da ele alınması mümkün olmakla birlikte, bu eksenindeki çalışmalar da ana çatıda yer alan nefret suçları ve ifade özgürlükleri kapsamına girmektedir.

4. Analiz: Gücün Örgüt İçindeki Kullanımının İnsani Biçim Alması

4.1. Foucault'nun Yönetmel Güç Eksenli Yaklaşımı

Dünyanın en son filozoflarından biri bazılarında göre ise en son filozofu olarak kabul edilen Foucault, "kaynak bağımlılığı teorisi" özelinde herhangi bir çalışma yapmamıştır. Buna karşın kaynak bağımlılığı teorisi hem örgütler arasında güce başvurma hem de örgüt içinde güce başvurma hususlarında bilerek ya da bilmeyerek Foucault'nun yönetmel güç temelli izahları paralelinde görüşler öne sürmektedirler. Dolayısıyla aşağıdaki anlatımlar; örgütsel unsurları, dolayısıyla da yönetmel gücün kullanılması hususunu Foucault'nun bakış açısı doğrultusunda yapılandırılmıştır. Böyle bir yapılandırmaya gidilmesine karşın, makalenin kuramsal çerçevesini oluşturan kaynak bağımlılığı teorisi ile de bağlantılı bir anlatımın gerçekleştirilmesine gayret edilmiştir.

Foucault tarafından kaleme alınan *Deliliğin Tarihi* başlıklı çalışma, bir kurum olarak hapisanelerin gelişim sürecini ele almaktadır. Foucault, bu eserinde on dokuzuncu yüzyılda "hapisane" adlı kurumun ortaya çıkması sonrasında zihinlerde biçimlenen "normal" ve "anormal" algısı arasındaki bağlantılar üzerinde durmuştur. Özellikle Batı dünyası için suçluluk olgusu, on sekizinci yüzyıldan önceki dönemlerde toplumsal bir kurum kimliği taşımamaktaydı. Foucault'ya göre, on sekizinci yüzyıldan önce Avrupa'da "zihinsel bozukluk" ile "suçluluk" kavramları arasındaki ayırım henüz netleşmemiştir. Söz konusu kavram ve anlam bulanıklığı nedeniyle zihinsel hastaların gönderildiği kurumlar (kapatma evleri, miskinhaneler ve islahhaneler) ile suçluların gönderildiği kurumlar (hapisaneler) çoğunlukla birbirlerine karışmıştır (Foucault, 2000b, s. 187).

Foucault'nun eserlerine konu ettiği özgürlük, hapisane, tedavi gibi anlatımlar, yönetmel güç kullanımına ilişkin yalnızca birer örnek teşkil etmektedir. Fouca-

ult'nun bu örnekler üzerinden geliştirdiği genel yaklaşımlar ise ekonomi, sosyoloji ve hatta bilim gibi sistemlerin ortaya çıkışı ve gelişimine eşlik eden yönetsel güç kullanma süreçlerini açıklamaktadır (Strathern, 2016, s. 45). Bu makalede de örgütlerdeki güç kullanım biçimleri tartışıldığına göre, Foucault'nun yaklaşımı eksenindeki anlatımlara yer verilmesi, doğal bir durum olmanın ötesine geçmekte ve açık bir gerekliliği ifade etmektedir.

Tarihsel ekseninde en üst düzey yönetici konumundaki kralın buyruğuna karşı gelmek ya da pasif bir direnişte bulunmak, tekil bir başkaldırı olarak addedilmekteydi. Böylesi bir karşı geliş, suçu işleyen ile iktidarı elinde bulunduran arasındaki ilişki bakımından, kralın lehine ve tek taraflı olarak işleyen bir mekanizma niteliği taşımaktaydı. Yöneticilere karşı gösterilen en ufak bir karşı geliş ya da kayıtsız davranışlar içinde bulunma, yönetim erkinin hiçe sayıldığı varsayımına neden olmaktadır. Yöneticinin buna verdiği karşılık ise tekil girişimciden işkence aracılığıyla bir nevi intikam alması ve ölüm de dâhil en ağır cezalar şeklinde gerçekleşmekteydi. On sekizinci yüzyıldan itibaren ise "suçluluk" denilen bir kurum ortaya çıkmıştır. Suçluluk, egemen normlardan sapma gösteren kişilere atfedilen bir olgu olarak görülmeye ve sapmadan dolayı gözetim altında tutulması gereken bir konuma doğru dönüşmeye başlamıştır. Sapma gösterenlerin nizam ve intizama sokularak müşahede altında bulundurulması gereken "öteki" konumunda görülmeye başlamıştır (Foucault, 2000 a, s. 101; Özkiraz, 2003, s. 141).

Cezaevlerinin ortaya çıkmasından önceki dönemlerde ceza verilen kişi, tekil bir tehdit unsuru olarak algılanmaktaydı ve efendisinin insafına bağlı olarak en ağır biçimde cezalandırılıbiliyordu. Ölümün kıyasında dolaşılan böylesi bir uç noktadan, günümüzde "normlardan sapan kişi" şeklindeki bir insani bakış açısına geliş sürecinde, katlanılmak durumunda kalınan cezalar daha insancıl bir biçim almıştır. Önceki yüzyıllardaki kadar ağır cezalandırmalar, günümüz dünyasında artık uygulanmamaktadır. Örgütler, özellikle de bireysel bilinçler, sadece toplum geneli tarafından normal olana yaşam hakkı tanıyan bir anlayışı benimsemiştir (Foucault, 2000a, s. 11-12; Özkiraz, 2003, s. 141). Örgütler (özellikle de kurumsal kimlik kazanmış olan) aracılığıyla birey, sosyokültürel çevreden etkilenmekte, inanmakta ve ikna olmaktadır. Hangi tür ortamda bulunursa bulunsun birey, olası bir başkaldırı özelliğini içinde barındırmaktadır. Zorlu şartlar söz konusu olduğunda ve birey, sorunları aşmakta zorlandığında uyum sorunu yaşayabilmektedir. Oysa günümüzde özellikle kitle iletişim araçları tarafından bireye sunulan roller çoğunlukla birey tarafından kabul görmekte ve uyum süreci kolaylaşmaktadır (Teber, 2001, s. 155-156).

Günümüzde örgütler, otokontrole sahip çalışanlara sahip olmak istemektedir-

ler. Bu nedenle de örgütler, çalışanlarını, aslında ona dışarıdan empoze edilecek şeyleri kendi kendine dayatmaya teşvik etmektedir. Böylesi bir baskı unsuru, on sekizinci yüzyılda Jeremy Bentham tarafından “panoptikon” olarak kavramlaştırılan bir yapılanmayı ifade etmektedir. Panoptikon sisteminde merkezi gözetleme biriminde yer alan gözetleyici/denetleyici kişi, yüzlerce kişiyi gözleyebilmektedir. Hiç kimse ne zaman gözetlendiğini bilmemektedir. Foucault’ya göre panoptikon sisteminin örgütlerde görülen biçimi, bizzat iktidar modelini yansıtmaktadır (Maier, 2006, s. 104). Günümüzde yaygın bir biçimde kullanılmakta olan iş yeri izleme/gözetleme sistemleri, çalışanları bütün süreçlerde kayıt altına almakta ve onları elektronik bir kelepçeye hapsedmektedir. Sürekli olarak gözetim altında bulunan çalışanlar, uzun vadede bu durumu kanıksamaya başlamakta, uyumlu davranışlar göstermekte ve başkaldırıda bulunmamaktadır. Başkaldırıda bulunsan bile geçmiş yüzyıllardaki gibi ağır yaptırımlarla değil, daha makul ve insancıl birtakım performans değerlendirme yöntemleriyle değerlendirilmektedirler. Örneğin, kendisinden beklenen bir parça üretimini gerçekleştiremeyen çalışan, sözleşmesine uygun bazı müeyyideler ile karşılaşabilmektedir.

Foucault’ya benzer bir görüş öne süren Giddens’a göre (1999, s. 51) insanlara özgü olan özgür irade, aynı zamanda insan davranışlarının nizam ve intizama sokulmasını güçleştirmektedir. Bu yönüyle özgür irade, tahmin edilemezlikten kaynaklanan bir irrasyonallite ortaya çıkarmaktadır. Weber’in bakış açısına göre, söz konusu irrasyonallitenin “normal” olarak kabul edilmesi mümkün görünmemektedir çünkü böylesi davranışlar ancak ve ancak “sağlıksız” olduğu kabul edilen bireylerde görülmektedir (Giddens, 1999, s. 51).

Topluluk normlarının dışında davranışta bulunan bireylere, yüzyıllar önce verilen tepkiler ile günümüz çalışma yaşamında verilen tepkiler arasında büyük bir insani uçurum bulunmaktadır. Foucault’nun bakış açısından ele alındığında, üst konumundaki kişiler (geçmiş yüzyıllarda kral/hükümdar/derebeyi günümüzde yönetici/patron) ile ast konumundaki kişiler (geçmiş yüzyıllarda tebaa/köleler günümüzde çalışanlar) arasındaki ilişkilerin niteliği, tarihsel süreç içinde belirgin bir değişim ortaya koymuştur.

Özellikle hapisanelerin kurumsallaşmasından önceki dönemlerde ya da feodal bir yönetim anlayışının hâkim olduğu örgütlerde, üst konumundakilerin buyruklarına karşı gelen astlar, tekil bir başkaldırı tehdidi olarak görülmekte ve çok ağır biçimlerde cezaya tabi tutulmaktadırlar. Buna karşın hümanist uygulamaların öne çıkarıldığı günümüz örgütlerinde, normal dışı davranışlarda bulunanlar, çok daha ılımlı ve yaptığı davranışın olumsuzluğu nispetindeki bir cezalandırmayla yüzleştirilmekte, geçmiş yüzyıllar ile kıyaslanmayacak ölçülerdeki ılımlı uygulamalar ile

karşılaşmaktadırlar. Foucault'nun izah ettiği on sekizinci yüzyıl öncesi cezalandırma mantığı, ikili karşıtlık esasına göre işletilmekteydi. Astların davranışları ya normal kabul ediliyor ya da ötekileştiriliyordu. Hümanizm ve insan hakları gibi etkilerin de katkısıyla günümüzdeki cezalandırma biçimleri çok daha insani bir biçim kazanmıştır. Benzer türden görüşler, Finnigan (1995, s. 111-112) tarafından şu şekilde ifade edilmektedir: "Daha açık ve daha az diktoryal yönetim tarzları yaygınlaştıkça çalışanların değerlendirilmesinin yöntemi ve önemi farklılaşmıştır."

4.2. Foucault'nun Teorik Yaklaşımını Tersten Okuma: Yöneticilerin Astları Tarafından Cezalandırılması (Defenestrasyon)

Foucault'nun çözümlemesinde yöneticinin, tekil başkaldırı girişiminde bulunduğu kanaat getirdiği kişiden işkence aracılığıyla bir nevi intikam alması şeklindeki aşırı katı nitelikteki rövanşist tavır, ölüm de dâhil olmak üzere en şiddetli nefret eylemlerini içinde barındırmaktadır. Böylesi eylemler, Foucault'nun bakış açısından değerlendirildiğinde, başkaldırının diğer kişilere sirayet etmemesi için ve diğerlerine karşı gözdağı vererek iktidarını pekiştirmek amacıyla yapıldığı yorumunu yapmak mümkün görünmektedir. İster bu amaçla yapılınsa isterse daha başka psikolojik nedenlerden (gurur meselesi yapma, basitçe çözülebilecek bir konuyu büyüterek izzetinefis mücadelesine dönüştürme vb.) dolayı yapılınsa, ortaya çok ciddi bir nefret eylemi çıkmaktadır. Ast konumundaki kişi ya da kişiler ise orantısız/asimetrik bir nefret eylemine maruz kalmaktadır.

Defenestrasyon kavramı, Foucault'nun teorik yaklaşımını farklı bir biçimde yorumlamayı gerekli kılan niteliklere sahip bulunmaktadır. Bu anlatım başlığında defenestrasyon kavramı ele alınırken, cezalandırma biçimlerinin tarihsel süreç içinde insanileştiği hususu yinelenecek fakat yukarıdan aşağıya doğru olan cezalandırma olgusunun yön değiştirerek aşağıdan yukarıya doğru uygulandığı bir terim olarak defenestrasyon kavramı ele alınacaktır.

Tarihsel süreç göz önüne alındığında hem genel anlam olarak hem de metaforik anlam olarak defenestrasyon kavramı, aşağı görme ve yetersiz/kifayetsiz görme olgusunu işaret etmektedir (Jütte, 2017, s. 15). Örgüt yapısı içinde yer alan yönetici kesim, kamu-özel ayrımı olmaksızın bütün kurum ve kuruluşlarda, sergilemiş oldukları işe dönük ya da diğer davranışsal nitelikleri nedeniyle çalışanlarda nefret duyguları uyandırabilmektedirler. Nefret duygusunun odağına dönüşen yöneticiler ise zaman içinde çalışanların sosyojenik baskısı altına girebilmekte, yetersiz gördüklerine dair söylem ya da imalarla karşılaşabilmektedirler. Bütün bu baskı ve zorlamaların neticesinde ise deruhte etmekte oldukları mevki, makam ya da görev pozisyonlarını bırakmak zorunda kalabilmektedirler.

On yedinci yüzyılda yaşanan ve yöneticilerin camdan aşağıya atılarak makamından uzaklaştırılması olayı, günümüzde sembolik bir anlatıya dönüşmüş bulunmaktadır. İnsan hakları ile temel hak ve özgürlükler alanlarında son yıllarda çok büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Daha medeni ve hümanist davranış biçimleri geliştirildiği için günümüzde, yönetsel becerileri ve iş yapma biçimi beğenilmeyen ya da yeterli görülmeyen herhangi bir yönetici elbette ki çalışanlar tarafından camdan dışarıya atılarak onun canına kast edilmemektedir. Bunun yerine, tarihte yaşanan olumsuz örneklerine nazaran yöneticiler çok daha hümanist bir biçimde örgütün dışına itilmeye çalışılmaktadır. Günümüz işletme yöneticileri atanmış kişi oldukları için patronlar tarafından da işten uzaklaştırılabilmektedir. Bu durumda üstten gelen bir hamle ile yöneticinin örgütten uzaklaştırılması söz konusu olmaktadır. Defenestrasyon kavramına daha yakın anlamda gerçekleşen ve yöneticinin işten (dolayısıyla da yetkilerinden, makamından, unvanından, itibarından vb.) uzaklaştırılmasıyla sonlanan durumlarda ise hamle alttan, diğer bir ifade ile yöneticinin astı konumundaki çalışanlardan gelmekte ya da patronun ilk adımı atması doğrultusunda gerçekleşen çalışan ya da toplum baskıları sonucunda gerçekleşmektedir.

Homans'ın "İnsan Grubu Yaklaşımı" olarak bilinen kuramına göre yöneticiler, informal güçlü iş gruplarından korku duyarlar çünkü bu davranışlar, yöneticinin kontrol edebilme gücünü zayıflatmakta dolayısıyla da verimliliği olumsuz yönde etkilemektedir (Eren, 1998, s. 34). Buraya kadar anlatılanlardan yola çıkıldığında, yöneticilerin böyle bir korku/endişe içine düşmeleri, hiç de mantık dışı görünmemektedir. Nitekim Adorno'ya (2011, s. 88) göre tekil birey, örgütlü topluluğun ilerleyişini durdurmamakta ya da yönünü değiştirememektedir. Bu nedenle de birey, örgütlenmiş topluluklar karşısında güçsüzlük hissine kapılmaktadır. Dolayısıyla yöneticiler, astları arasında oluşan güçlü iş grupları karşısında korkuya kapılabilmektedirler. Bu korkuları ise hiç de yersiz bir korkuyu ifade etmemektedir. Adorno (2011, s. 26), topluluk içinden yükselen bazı kışkırtıcı girişimlerin, söz konusu topluluğu, Fransız düşünür Gustave Le Bon (Bkz. 2020, s. 52-53) tarafından 1895 yılında yazılan *Kitleler Psikolojisi* adlı eserde ifade edilen mekanizmalar dâhilinde ele alındığını vurgulamıştır.

4.3. Nefret Eyleminin Makyajlanması: Nefret Söylemi

Foucault'ya (1992, s. 289) göre, on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıl döneminde kapalı tutmaya dayalı bir cezalandırma sistemine geçilmiştir ve esasında bu uygulama bütünüyle yeni bir uygulama değildir. Hapishanelerdeki cezalandırma sistemleri, başka yerlerde daha önceden geliştirilmiş olan bir dizi baskı altına

alma mekanizmalarına farklı bir cihet kazandırmıştır. Kurumsal kimlik kazanmış (biçimsel, formal ve bürokratik bir işleyişe sahip olan) hapishanelerin oluşumu sayesinde şu tür uygulamalar yaygınlık kazanmaya başlamıştır: Bireyleri sabitleştirmek ve mekân içinde tasnif etmek, onlardan zaman ve gücü çekip almak, hareketlerini sürekli olarak kodlamak, onları hiçbir boşluğu olmayan bir görünülük içinde tutmak, onların etrafında koskoca bir gözlem, kayıt ve notlandırma aygıtı oluşturmak, onlara ilişkin olarak biriken ve merkezileşen bir bilgi meydana getirmek.

Örgüt (işletme, kurum ya da kuruluş) çatısı altında konu ele alındığında, çalışan topluluklar arasında oluşan olumsuz duyguların, imkân bulduğunda (şartlar olgunlaştığında) eylem biçimine dönüşebildiği görülebilmektedir. Örgütsel yapı içinde beliren hoşnutsuzluk ve nefret duygularının, örgüt çalışanları geneline yayılması durumunda bu nefretin odağı bazı durumlarda yöneticilere doğru yönelebilmekte ve belirgin bir baskı unsuruna dönüşebilmektedir. Nitekim Foucault'ya (1992, s. 223-224) göre, bütün disiplinsel sistemlerin merkezinde belirli bir ceza mekanizması işlemektedir. Bu mekanizma kendi yasaları, kendi özelleşmiş cezaları, kendine özgü yaptırım biçimleri, kendi yargılama oturumlarıyla bir cins adalet ayrıcalığından yararlanmaktadır. Disiplin kendisiyle birlikte, kendine özgü bir cezalandırma biçimini taşımaktadır ve bu yalnızca mahkemenin küçültülmüş bir modelinden ibaret değildir. Disiplinsel cezalandırma alanına ait olan kurallara uyulmaması, kurallara uygun olmayan her şeyi, kurallardan uzaklaşan her şeyi, sapmayı dolayısıyla da cezalandırmayı gerekli kılmaktadır. Örgüt içinde çalışanların tepkisine neden olan tutum ve davranış içinde bulunanlar, Foucault'nun ifade ettiği örgüt içi mekanizmalar aracılığıyla ve kendilerine özgü bir biçimde cezalandırılmaktadırlar. Bir diğer deyişle; örgütsel kural, norm ve davranış kalıplarından uzaklaşanlar, örgüt mensuplarının olumsuz tepkisiyle (iyimser senaryoda nefret söylemiyle, kötü senaryoda ise nefret eylemiyle) karşılaşmaktadırlar.

Nefret söylemleri ve nefret suçları, kurumsal ilişkilerde ve örgüt bozukluğunun daha fazla olduğu kurumlarda disiplin getirme, verimliliği arttırma, refleksleri koşullandırma öne sürülerek gerçekleştirilmekte ve meşrulaştırılmaktadır (Gürler, 2010, s. 269). Bireylerin kendilerinden farklı olarak gördükleri bireylere ya da gruplara yönelik nefret söylemini geliştirmesi ise insanlık tarihi kadar eski bir durumdur. Özellikle Kıta Avrupa'sında nefret söylemi ve suçu üzerinde tanımsal bir uzlaşma arayışına gidildiği görülmektedir. Nefret kavramı, ideolojinin bir parçası olarak kullanıldığında ve söylem hâline getirildiğinde toplumsal düzeni bozucu niteliği ortaya çıkmakta ve nefret söylemi, öncelikle, toplumu oluşturan gruplar

arasındaki hiyerarşiye işaret eden bir dışlama ve düşmanlaştırma ideolojisinin varlığına işaret etmektedir (Göregenli, 2013, s. 57; Balamir Bektaş vd. 2015, s. 36). Söylem, Foucault'nun da bahsettiği üzere gücün yaratılma, tartışılma, kontrol ve dağıtım aracıdır. Bu bağlamda ele alındığında söylemle güç arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır ve güç/iktidar ilişkisi ele alınırken siyasi iktidarla söylem arasındaki ilişkilerin niteliği de önem arz etmektedir (Balamir Bektaş vd. 2015, s. 37).

4.4. Medyada Nefret Söylemi: Medyaya Yansıyan Defenstrasyon Örnekleri

Medya hakkında kapsamlı görüşler öne süren Adorno (2102, s. 47), medyanın gücünü şu sözlerle ifade etmektedir: "Günümüzde kültür her şeye benzerlik bulaştırır. Filmler, radyo ve dergiler bir sistem meydana getirir. Bu alanların her biri kendi içinde ve hep birlikte söz birliği içindedir." Adorno'nun ifade ettiği bu bilinen gerçeklik nedeniyle medya üzerinden oluşturulmaya çalışılan olumlu ya da olumsuz etkiler, etkin bir biçimde görünürlük/bilinirlik kazanmaktadır. Bu nedenle medyaya yansıyan nefret söylemleri, diğer tür anlatı mecralarından çok daha yaygın ve kapsamlı bir etkileşim ortaya çıkarabilme potansiyeline sahip bulunmaktadır.

Kamuyu ya da tüm topluluk yapılarını bütünleşik ya da münferit olarak hareket ettirebilme gücü olan medyanın sahip olduğu güven temelinde oluşan faktörlerin, bu faktörlerin birbirleri ile olan ilişkilerinin ve etki düzeylerinin bilinmesi önemli öngörüler sağlamaktadır (Yanık, 2017, s. 368). Örgüt yapıları içerisinde meydana gelen tepki ve nefret algılarının topluma yönelik yansımalarında medyanın güvenilirliği, bahsedilen faktörler çerçevesinde ele alındığı takdirde öngörülerin hedefleri tutturabilme ihtimali artmaktadır. Doğruluk payı yüksek olarak ifade edilen haberlerin örgüt içerisindeki defenstrasyon eylemlerinin de meşruluğunu arttırıcı bir rol oynadığı görülmektedir. Defenstrasyon eylemine sebep olan ya da bahsi geçen eyleme yol açan nefret söylemi de bir eylem olarak görülmekte ve her eylemde olduğu gibi algısal bir birikime, arzulanan bir amaca ya da hazzı, harekete geçirici bir motivasyona, ideolojik bir fikre ve söylemin yayılacağı uygun bir araca ihtiyaç duymaktadır (Yanık, 2017, s. 371). Yeni medya ortamlarının etkileşimcilik özelliği, iletişime zamanda ve uzamda karşılıklılık ya da çok katmanlılık olanağını kazandırmaktadır. Yeni medya ortamında nefret söylemi dolaşıma girdiği andan itibaren ortamın katılımcıları tarafından yorumlanmakta, diğer bir ifadeye nefret olgusu eklenerek büyütülmektedir (Binark, 2010, s. 26).

Özellikle büyük ölçekli örgüt yapılarında yaşanan bazı olumsuzluklar, örgüt çalışanlarının olumsuz tepkisine neden olmakta ya da nefret duygularını harekete geçirebilmektedir. Kurumsal imajının zedelenmemesi için örgüt içindeki bu

olumsuzlukları dışarıya yansıtmak istemeyenler olduğu kadar söz konusu olumsuzlukları bütünüyle dışarıya aksettirmek isteyenler de çıkabilmektedir. “İhbarcılık” (whistleblowing) olarak ifade edilen bu durum, örgüt içindeki yanlış davranışların, örgüt dışındaki kişilere rapor edilmesi olarak ifade edilmektedir. Diğer bir yönüyle ihbarcılık, kamu yararı anlayışına uygun olarak tümüyle veya ağırlıklı olarak kişinin, belirli bir örgütsel rol tarafından gerçekleştirilen uygulamaları fark ederek, özgür iradesiyle yanlış uygulamaya ilişkin şikâyetle bulunarak, sorunun düzeltilmesinde yetkili olanlara açık bir biçimde ifşa etmesidir. Burada en ayırt edici husus, açığa vurmanın/ifşa etmenin dayandığı güdünün kişisel olmaması, kamu yararının gözetilmesi gerekliliğidir. Birçok durumda ihbarcılık, medya aracılığıyla ilgililere servis edilebilmektedir fakat bu süreçte toplum geneli de konudan haberdar olmaktadır. Küçük ölçekli örgütler, bu tür sorunları kendi yöntemleriyle çözüme eğilimi göstermektedir. Ancak konu sadece örgüt yapısıyla değil aynı zamanda toplumsal yankı uyandırabilecek boyut kazandığında, kitle iletişim araçları devreye sokulabilmektedir.

Nefret suçlarının medyada verilmiş biçimlerine bakıldığında “nefret suçunun işleme gerekçesi, neden sorusuna cevap aranması, verilmiş biçiminin nefret suçlarının yaygınlaşmasına ya da görmezden gelinmesine yol açıp açmadığı, kurbanın suçlu hak ettiğine dair ön yargılı tutumun devam edip etmediği” gibi karmaşık sorularla karşılaşılmaktadır. Medyadan beklenen, nefret suçlarını insan hakları odaklı bir şekilde haberleştirmesidir. Bunun yanı sıra üretim ve sunum aşamalarında nefret suçlarını, hedefi konumundaki grupların temsil ve katılımını mümkün olduğu ölçüde sağlamaya gayret göstermesi gerekmektedir (Gürler, 2010, s. 268). Nefret söyleminin yayılmasında taraflı, ön yargılı ve ayrımcı bir dil kullanarak etkili olan medya, Althusserci kavramsallaştırma içinden bakıldığında devletin ideolojik aygıtı olarak işlev görmektedir. Medya her zaman hâkim güçle ilişki içinde bulunmaktadır ve siyasal gücün sahibi konumundaki yöneticiler ile medya arasındaki ilişki, bu yönüyle dikkate değerdir (Özulu, 2015, s. 35; Balamir Bektaş vd. 2015, s. 42). Toplumsal açıdan medyanın, halkı etkileme konusunda güçlü bir etkisinin olduğu bilinen bir gerçekliktir. Medyanın her bir mesajın halkı hızlı bir biçimde etkilediği ve onlara istediği görüşü kolayca benimsetebildiğini anlatan teorilerin varlığı, medyanın kitleler üzerindeki etkisinin önemini göstermektedir (Avşar ve Varış, 2022, s. 349). Yöneticilere dönük medya gündemine taşınan baskı unsurları, öngörülerin ötesindeki bir nefret algısına dönüşebilmektedir. Toplum genelinde oluşan nefret algısı ise nefretin objesi konumuna dönüşen yöneticiyi, görevinden ayrılmak zorunda bırakabilmektedir. Buna karşın, bilgi kirliliğinden kaynaklanan yanlış anlamalar ya da iftira boyutuna varan olumsuz durumların da söz konusu

olabileceği dolayısıyla da haksız eylem ve söylemlerin gerçekleşebileceği de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Nefret eyleminin görece daha hümanist bir biçimde tezahür ettiği nefret söylemlerine günümüz örgütsel yapılarında sıklıkla karşılaşılmaktadır. Makalenin bu alt başlığında nefret söylemi örneklerine yer verilmektedir. Fakat bu örnekler, yalnızca basına yansımış olanlar ve geniş yankı bulanlar ile sınırlanmıştır. Zira gündelik yaşamın, çalışılarak geçirilen zaman dilimini kapsayan örgütsel yaşamda, elbette ki çok sayıda nefret söylemiyle karşılaşılmaktadır. Tekrar etme pahasına da olsa vurgulamak gerekirse günümüz örgütlerinde karşılaşılan nefret söylemleri çoğunlukla, geçmiş yüzyıllarda nefret eylemi (defenestasyon) olarak gerçekleştirilenlerin daha medeni ve çağdaş bir görünüm kazanmış biçimiyle ortaya çıkmaktadır (postmodern defenestasyon).

Eğitim alanındaki defenestasyon örneği, 2006 yılında Harvard Üniversitesinde gerçekleşmiştir. Üniversitenin rektörü olan Larry Summers, yaşanan çağdaş bir defenestasyon nedeniyle görevinden istifa etmiştir. Rektöre karşı ifade özgürlüğü ve müfredat kapsamında ele alınması gereken reformlar ile ilgili olarak alttan gelen bir baskı oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra üniversitenin fen-edebiyat fakültesi dekanı, rektör tarafından görevinden alındığını fakat kendisinin söz konusu görevden alma durumunu medya yoluyla öğrendiğini belirtmiştir. Bu ve benzer türden başka olaylar nedeniyle takip eden yıl boyunca rektöre karşı kapsamlı bir muhalefet baskısı oluşmaya başlamıştır. Kurul üyeleri de rektöre olan desteğini çekmiş, bu durumun farkına varmaya başlayan rektör de görevinden istifa etme yolunu seçmiştir (The Economist, 2006).

Yaşanan defenestasyon eylemine ilişkin bir diğer örnek, Brexit süreci ile ilgili olarak basına yansımıştır. Ticaret anlaşmazlıkları nedeniyle İrlanda ve Kuzey İrlanda arasında çatışmalar yaşanmıştır. Bu problemler, “Kuzey İrlanda Protokolü” ile çözülmeye çalışılmıştır. İstenilen çözüme ulaşılamaması ise toplumsal taban bulan bir nefret söylemlerine neden olmuştur. Demokratik Birlik Partisi Başkanı Arlene Foster, Brexit’i desteklemiş fakat Kuzey İrlanda Protokolü’ne karşı çıkmıştır. Bu tutumundan kaynaklanan toplumsal baskılar oluşmuş, bu baskılara dayanmadığı için de görevinden ayrılmak zorunda bırakılmıştır (Financial Times, 2021).

Medyaya yansıyan bir diğer örnek ise İngiltere’de kültür bakanı olarak görevini sürdüren Maria Miller’ın ortaya çıkan bir skandalın ardından “devlet işleri kapsamında dikkatinin dağılmasını” gerekçe göstererek istifa etmesidir. Dönemin başbakanı David Cameron’un görece destek vermesine rağmen Miller’ın kendi partisi içerisindeki kültür savaşlarının kurbanı olduğu ve ayrıca toplumun

merkezinde yer alan etnik ve ırk konusundaki düşünce ayrılıklarının da görevinden istifa eden Miller, toplumsal baskılar sonucunda defenestrasyon eylemine maruz kalan bir siyasetçi olarak ifade edilmiştir (The Economist, 2014).

İngilizce olarak yayınlanan medya organlarında yer verilen defenestrasyon haberleri incelendiğinde, kavramın aşağıdan yukarıya doğru değil, yukarıdan aşağıya doğru gelen bir süreci ifade etmek amacıyla da kullanılmakta olduğu görülebilmektedir. 2015 yılında ortaya çıkan ve otomotiv endüstrisini sarsan “dieselgate” skandalı bu duruma verilebilecek bir örneği teşkil etmektedir. VW grubu başkanı Ferdinand Piech’in 2001 yılında Audi için söylediği “orada tıkanıklık hüküm sürüyor” cümlesinin ardından dönemin Audi başkanı Paefgen’in istifası ve VW markasının CEO’su olan Martin Winterkorn’a karşı olan söylemleri defnestrasyon eylemlerinin en tepede yer alan yöneticilerden de başladığının örnekleri arasındadır. Ancak Piech’in bu söylemlerinin denetleme kurulu üyeleri tarafından desteklenmediği de görülmekte fakat son sözü yine de başkanın ifade ettiğini belirtmektedirler. Piech’in yönetim anlayışı; çalışanlar üzerinde paranoyak bir etkiye neden olmuş, söylemleriyle medyada yankı uyandırmış, oluşturduğu baskı mekanizmasıyla da VW Grubu içinde defenestrasyon eylemlerinin gerçekleşmesine kaynaklık etmiştir (Financial Times, 2015).

5. Tartışma ve Sonuç

Kaynak bağımlılığı teorisi, örgütün çevresi ile kurduğu ilişkileri ele almaktadır. Bu teoride, örgütün hem dış çevresi hem de iç çevresi ile olan ilişkilerinde “güç” konusu, merkezi bir konumda yer almaktadır. Ortada belirli bir kaynak bulunmakta ve örgütler bu kaynağa talip olmaktadır. Canlı organizmalar da doğada bulunan belirli bir kaynak için rekabete girişmektedirler. Tıpkı bunun gibi örgütler de kaynağa erişebilmek için çoğunlukla güç unsurunu kullanma yoluna gitmektedirler. Kaynak bağımlılığı teorisi aynı zamanda örgüt içi güç dağılımı ile de ilgilenmektedir. Bu teori, örgüte fayda sağlayabilecek bireylerin örgüt içinde daha güçlü bir konumda olduklarını ifade etmektedir. Güç kavramı söz konusu olduğunda, örgüt içi karar alma süreçlerinin siyasi bir nitelik taşıdığı hususu, kaçınılmaz bir biçimde gündeme gelmektedir. Örgüt yöneticileri, deruhte ettikleri yönetim kademesinde belirli bir süre bulunmakta, süreleri tamamlandığında görevleri sonlanmaktadır. Hayatın normal akışına aykırı bir durum olmadığı sürece, örgütsel işleyiş açısından her şey normal gittiği takdirde, yöneticilerin göreve gelmeleri ve görevden ayrılmaları belirli bir rutin içinde gerçekleşmektedir. Oysa realitede, yöneticilerin göreve geliş ve gidişleri her zaman için öngörülebilir bir determinizm çerçevesinde gerçekleşmeyebilmektedir. İş başında bulunan bir yönetici,

beklenmedik bir biçimde bu görevinden ayrılabilir. Söz konusu görevden ayrılma, Türkçede birbirine benzer birçok kavram ile ifade edilmektedir. “Azletme”, “görevden alma”, “görevden el çektirme”, “görevden uzaklaştırma”, “işten kovma”, “işten çıkarma”, “rütbeden tart etme”, “rütbe tenzili” ve benzeri birçok kavram, yakın anlamlar çağrıştıracak biçimde kullanılmaktadır. Bu konudaki kavram bolluğuna karşın bu ve benzeri kavramların ortak yönüne bakıldığında işleyiş mekanizmasının yukarıdan aşağıya doğru gelmekte olduğu görülebilmektedir. Belirlenmiş süresi dolmadan önce bir yöneticinin görevinden ayrılması, çoğunlukla daha üst düzeydeki bir yönetici ya da yönetim kurulu gibi güç odakları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Daha az sıklıkla karşılaşılanı ise alt kademelerden gelen bir dizi baskılar sonucunda yöneticinin görevinden uzaklaştırılması şeklinde gerçekleşmektedir. Tarihte benzerine çokça rastlanmış olmasına karşın, Prag’da yaşanan vahşi bir eylem, defenestrasyon kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu olayda nefret duygularının körüklediği bir grup insan, yöneticiyi pencereden dışarı atarak bir bakıma onu görevden uzaklaştırmıştır. Öldürme kastıyla gerçekleştirilen bu eylem neticesinde yönetici ölmüş, dolayısıyla da görevinden otomatik olarak uzaklaştırılmıştır. Günümüz dünyasında alt taraftan gelen baskı ve zorlamalar, bu denli vahşi yöntemlerle gerçekleştirilmemekte fakat yöneticiyi toplu olarak linç girişimini içeren eylemler, daha insani biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Bu makalenin analize dönük anlatımlarında da basına yansımış bu tür “çağdaş” bir görünüm altında gerçekleşen fakat özünde defenestrasyon eylemi olarak vuku bulan örnekler üzerinde durularak yaşanan süreçler bu bağlamda izah edilmeye çalışılmıştır.

Tartışmaya konu edilen husus ister Mısır Piramitleri’nin inşası olsun isterse bir ordunun, çok uluslu bir firmanın veya aile işletmesinin yönetimi olsun az sayıdaki insanın yararına çoğunluğun çalışmasını gerektiren asimetrik iktidar ilişkileriyle karşılaşmaktadır (Morgan, 1998, s. 340). Yaşanan ilişkiler asimetrik olduğu ölçüde, bir diğer deyişle yöneticiler, astlarına karşı demokratik olmayıp daha despotik bir yönetim tarzına meylettikleri ölçüde, müsamahalı olmayıp, katı davranmayı tercih ettikleri ölçüde astlarının olumsuz duyguları da kümülatif olarak artmaktadır. Bu olumsuz duygular belirli bir seviyenin üstüne çıktığında nefret algısı gibi daha olumsuz bir algıya neden olabilmektedir. Böylesi durumlarda ise nefret içeren birtakım söylemler ya da eylemler meydana gelebilmektedir.

Yöneten ile yönetilen arasındaki sorunların bir kısmı karşılıklı empati eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Üst konumundaki yöneticilerin, çalışanlarına karşı aşırı güç kullanımına başvurmaları elbette ki istenmeyen sonuçlara neden olmaktadır. Bunun tersi olan ve aşağıdan yukarıya doğru gerçekleşen defenestrasyon eyle-

minde ise yöneticiler, astlarının nefret objesi hâline gelebilmekte, astlarının fiziksel ya da psikolojik şiddetine maruz kalabilmektedirler. Bu durum ise Sosyolog Homans tarafından öne sürülen ve yöneticilerin, güçlü bağlara sahip informal iş gruplarından korku duydukları çünkü bu tür grupların, yöneticinin kontrol edebilme gücünü zayıflattığı yönündeki görüşünü destekler nitelikler ortaya koymaktadır. Özellikle yöneticileri anlama çabası içinde olmayı ve bu yönde bir empati kurma gerekliliğini öne süren Adorno şunları ifade etmektedir (Adorno ve Horkheimer, 2014, s. 47):

İnsanlar, bir radyonun yöneticisi veya milli eğitim bakanı olsaydım nasıl hareket ederdim diye sorduklarında hep aynı duyguyla karşı karşıya geliyorum. Böyle bir konumda olsam şaşkınlıktan ne yapacağımı bilemez hâle geleceğimi kendime itiraf etmek zorunda kalıyorum. Muazzam derecede çok şey bildiğimizi ama kategorik nedenlerden dolayı bilgimizi gerçek bir pratiğe dönüştürmemizin mümkün olmadığını hissetmemiz üzerine de kafa yormamız lazım.

On yedinci yüzyıl Avrupası'nda gerçekleşen ve yöneticilerin camdan aşağıya atılarak makamından uzaklaştırılması eylemi, günümüz koşullarında sembolik bir anlatıya dönüşmüş bulunmaktadır. Günümüz örgüt yöneticileri çoğunlukla kendilerini atayarak göreve getiren aktörler tarafından görevden alınmaktadır. Alt konumda yer alan bireyler, bu güce doğrudan doğruya sahip bulunmadıkları için özellikle medya araçlarını da arkalarına alarak güç devşirmeyi tercih edebilmektedirler. Yöneticilerin bazı tutum ve davranışları, astları tarafından tasvip edilmeyebilmektedir. Bu durumda astlar, olayları medyaya aksettirebilmekte, medya aracılığıyla oluşturulan kamuoyu baskısı sayesinde de yöneticiyi görevden uzaklaşmaya zorlayabilmektedirler.

Medyaya yansıtılan nefret söylemi, diğer platformlara kıyasla daha yaygın bir etkileşim ortaya çıkarabildiği için oluşturulan baskının gücü de aynı oranda artmış olmaktadır. Güvenilirlik algısı yüksek olan medya platformları, defenestrasyon eylemleri için uygun ortamları sağlayabilmektedir.

Defenestrasyon eylemlerine ilişkin anlatımlara, İngilizce kökenli medya mecralarında yer verilmektedir. Türkçede “defenestrasyon” eylemini bire bir karşılamanın bir kavram bulunmadığı için Türkçe kaynaklardaki haberler de doğal olarak “görevden alma”, “istifa etme” gibi kavramlar kullanılmaktadır. Defenestrasyon kavramının, İngilizce kaynaklarda eğitim, kamu yönetimi, siyaset bilimi gibi örgütsel alanlarda kullanılmakta olduğu görülebilmektedir. Prag'da yaşanan ve defenestrasyon olarak kavramlaştırılan olayın benzerleri Türk tarihinde de yaşanmıştır. Örneğin III. Selim, benzer bir süreçte yönetimden uzaklaştırılmıştır fakat bu ey-

lem Türkçede “tahttan indirilme” olarak ifade edilmiş ve yalnızca/münhasıran padişahlık makamından uzaklaştırılan sınırlı örnekler için kullanılmıştır. Defenestrasyon kavramı ise günümüzde özellikle İngilizce literatürde yalnızca ülke yönetiminin en tepesindeki kişinin iktidardan uzaklaştırılması anlamında değil, her seviyedeki yöneticilerin, astları tarafından girilen çeşitli eylemleri sonrasında görev yapamaz hâle getirilmesini ifade etmektedir.

Yöneticilerin, çalışanlar/iş görenler tarafından linç girişimine uğramalarını doğrudan ifade eden bir kavram bulunmadığı için bu makalede, İngilizcedeki “defenestrasyon” teriminden yola çıkılarak anlatım ve açıklamalarda bulunulmuş, örnek olaylara yer verilmiştir. Yöneticinin kendi isteğiyle mi yoksa astlarının baskıları sonucunda mı görevden ayrıldığı konusu burada ayırt edici bir nitelik taşımaktadır.

Medyada gündem teşkil edebilecek bir düzeye ulaşan ve yöneticilere yönelen baskı unsurları, toplumun geneli veya belirli bir topluluk nezdindeki nefret algısına da dönüşebilmektedir. Oluşan böylesi bir algı ise nefretin objesi hâline dönüşen yöneticiyi görevinden ayrılmak zorunda bırakabilmektedir. Bilgi kirliliğinden kaynaklanan yanlış anlaşılımlar ya da iftiralar nedeniyle haksız söylem ve eylemlerin ortaya çıkabileceği hususunun göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Dolayısıyla medya platformlarında yer verilen haberlerin, hakikati ne derece yansıttığı hususu, bu haberlerden ilham alınarak girilen defenestrasyon eylemlerinin de ne derece meşru oldukları konusunda güvenilir bir ölçü ortaya koymaktadır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti

Yazarlar makaleye %50 (1.Yazar), %50 (2.Yazar) oranında katkı sağlamış olduklarını beyan ederler.

Kaynakça

- Adorno, T. W. (2011). *Toplum Üzerine Yazılar* (M. Y. Öner, Çev.). İstanbul: Belge Yayınları.
- Adorno, T. W. (2012). *Kültür Endüstrisi – Kültür Yönetimi* (M. Ünler, M. Tüzer ve Elçin Gen, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Adorno T. W. & Horkheimer, M. (2014). *Teori ve Pratik Üzerine Bir Tartışma* (1956) (O. Kılıç, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Akgül Durakçay, F. & Güneş Güllal, A. G. (2017). Fransa’da Yükselen Nefret Söylemi ve Nefret Suçu: Tematik Bir Çözümleme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4(6), 126-145.
- Avşar, B. & Varış, M. (2022). Sosyal Medyada Nefret Söylemi. *TRT Akademi*, 7(14), 349-359.
- Balamir Bektaş, R., Karacan, E. & Alhan, A. (2015). Gruplar Arası İlişkiler, Nefret Söylemine

- Yönelik Tutum ve Algılanan Nefret Davranışı. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(7), 35-58.
- Binark, M. (2010). "Nefret Söyleminin Yeni Medya Ortamında Dolaşıma Girmesi ve Türütülmesi". Haz. Tuğrul Çomu, *Yeni Medyada Nefret Söylemi içinde*, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Bleich, E. (2011). The Rise of Hate Speech and Hat Ecrime Laws in Liberal Democracies. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(6), 917-934.
- Bouthoul, G. (1997). *Politika Sanatı* (S. Eyüboğlu ve V. Günyol, Çev.). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Brittanica. (-). Defenestration of Prague. *Brittanica.com*. Erişim tarihi: 22.03.2022.
- Cambridge Dictionary. (-). Defenestration. *Dictionary.cambridge.org*. Erişim tarihi: 22.03.2022.
- Crawford, W. (1995). Those Installation, Demonstration, Possibile Defenestration Blues or is Your Demo Disc a Demon?. *CD_ROM Professional*, 8(7).
- Çelik, E. (2013). Nefret Söylemi İfade Özgürlüğünün Neresinde?. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 205-240.
- Davis, G. F. & Cobb, J. A. (2010). Resource Dependence Theory: Past and Future. *Research in the Sociology of Organizations*, 28, 21-42.
- Davis, G. F. & Powell, W. W. (1992). "Organization-Environment Relations". Ed. M. Dunnette, *Handbook of Industrial and Organizational Psychology içinde*, Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Eren, E. (1998). *Yönetim ve Organizasyon*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Financial Review. (2017). The defenestration of Australian public policy and politics. *afr.com*.
- Financial Times. (2015). Piech is a specialist in corporate defenestration at Volkswagen. *ft.com*.
- Financial Times. (2021). Pressure grows on EU and UK to solve Northern Ireland trade dispute. *ft.com*.
- Finnigan, J. (1995). *Doğru İşe Doğru Eleman* (M. Kılıç, Çev.). İstanbul: Rota Yayınları.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu* (M. A. Kılıçbay, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (2000) *Psikoloji ve Ruhsal Hastalık* (M. Hesapçioğlu, Çev.). İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Foucault, M. (2000b). *Deliliğin Tarihi*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi.
- Giddens, Anthony (1999), *Max Weber Düşüncesinde Siyaset ve Sosyoloji* (A. Çiğdem, Çev.). Ankara: Vadi Yayınları.
- Göregenli, M. (2013). "Temel kavramlar: Ön yargılar, Özcü İnançlar ve Ayrımcılık". Ed. M. Çınar, *Medya ve Nefret Söylemi içinde*, İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Guenon, R. (1992). *Maddî İktidar ve Manevî Otorite* (B. Uzma, Çev.). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Gustave Le Bon (2020). *Kitleler Psikolojisi* (F. Karaküçük, Çev.). İstanbul: Karbon Kitaplar.
- Gürler, C. (2010). Nefret Suçları ve İş Hayatı. *Ankara Barosu Dergisi*, 68(1), 259-274.
- Janis, I. L. (1982). *Groupthink: Psychological Studies of Policy Decisions and Fiascoes*. Boston: Houghton Mifflin.
- Johnson, B. L. (1995). *Resource Dependence Theory: A Political Economy Model of Organizations*. Educational Resource. Salt Lake City: University of Utah.
- Karadeniz, S. (2012). *Nefret Söylemi Kapsamında Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik Suçu*. Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul (Yayınlanmış)

Yüksek Lisans Tezi).

- Luo X, Wang D, Zhu X, Wang G, You Y, Ning Z, Li Y, Jin S, Huang Y, Hu Y, Chen T, Meng Y, Li X. (2018). Autophagic Degradation of Caaveolin-1 Promotes Liver Sinusoidal Endothelial Cells Defenestration. *Cell Death and Disease*, 9, 1-17.
- Maier, C. (2006). Merhaba Tembellik İşyerinde Olabildiğince Az Çalışmanın Yolları ve Gerekliliği (R. Akman, Çev.). İstanbul: Merkez Kitapçılık Yayıncılık.
- Meydan, C. H. (2017). "Kaynak Bağımlılığı Kuramı". Der. H. Cenk Sözen ve H. Nejat Basım, Örgüt Kuramları içinde, İstanbul: Beta Basım.
- Morgan, G. (1998). Örgüt ve Yönetim Teorilerinde Metafor (G. Bulut, Çev.). İstanbul: MESS Yayınları.
- Özkiraz, A. (2003). Modernleşme Teorileri ve Postmodern Durum. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Özsoy, S. & Yıldız, K. (2013). Türkiye'deki Spor Basınında Nefret Söylemi. *International Journal Social Science Research*, 2(2), 46-60.
- Özulu, S. (2015). "Nefret Dili ve Siyaset". Ed. M. Akpınar, Nefret Söylemi ve Siyaset içinde, İstanbul: Ufuk Yayınları.
- Pfeffer, J. & Leblebici, H. (1973). Executive recruitment and the development of interfirm organizations. *Administrative Science Quarterly*, 18(4), 449-461.
- Pfeffer, J. & Moore, W. L. (1980). Avarage Tenure of Academic Department Heads: The Effects of Paradigm, Size and Departmental Demography. *Administrative Science Quarterly*, 25(3), 387-406.
- Pfeffer, J. & Salancik, G. R. (1977). Organizational Context and the Characretistics and Tenure of Hospital Administrators. *Academy of Management Journal*, 20(1), 74-88.
- Pfeffer, J. & Salancik, G. R. (1978). The External Control of Organizations: A Resource Dependence Perspective. Harper and Row, New York.
- Russell, B. (2004). Politik İdealler (G. Zeybek, Çev.). İlyayayınevi, İzmir.
- Salancik, G. R. & Pfeffer, J. (1980). Effects of Ownership and Performance on Executive Tenure in U.S. Corporations. *Academy of Management Journal*, 23(4), 653-664.
- Salancik, G. R., Staw, B. M. & Pondy, L. R. (1980). Administrative Tunover as a Response to Unmanaged Organizational İnterdependence. *Academy of Management Journal*, 23(3), 422-437.
- Sayılar, Y. (2013). "Kaynak bağımlılığı kuramı". Ed. D. Taşçı ve E. Erdemir, Örgüt Kuramı içinde, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Singh, P. J., Power, D. & Sum, C. C. (2011). A Resource Dependence Theory Perspective of ISO 9000 in Managing Organizational Environment. *Journal of Operations Management*, 29, 49-64.
- Strathern, P. (2016). 90 Dakikada Foucault (D. Dilmen, Çev.). İstanbul: Zeplin Kitap.
- Talbot, G. H. (2019). Widening the Overton Window-While Avoiding Defenestration. *Clinical Infectious Diseases*, 70(11), 2442-2443.
- Türk Dil Kurumu. Büyük Türkçe Sözlük, nefret kavramı.
- Teber, S. (2001). İnsanın Hiçleşme Serüvenine Giriş, İstanbul: Papirüs Yayınevi.
- The Economist. (2006). United States: The Summers Also Sets; A defenestration at Harvard. 378(8466), 51.
- The Economist. (2014). Culture, Media and Sport. Maria Miller. 411(8882).
- Thompson, J. D. (1967). Organizations in Action. New York: McGraw-Hill.

- Ulrich, D. & Barney, J. B. (1984). Perspectives in Organizations: Resource Dependence, Efficiency and Population. *Academy of Management Review*, 9, 471-481.
- Üsdiken, B. (1992). The Impact of Environmental Change on the Characteristics of Top Management Teams. *British Journal of Management*, 3(4), 207-219.
- Üsdiken, B. (2010). "Çevresel Baskı ve Talepler Karşısında Örgütler: Kaynak Bağımlılığı Yaklaşımı". Der. A. Selami Sargut ve Şükrü Özen, *Örgüt Kuramları içinde*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Vakkasoğlu, V. (2013). *Önce Alkışladılar Sonra Öldürdüler*, İstanbul: Nesil Yayınları.
- Vardal, Z. B. (2015). Nefret Söylemi ve Yeni Medya. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 132-156.
- Venkatraman, L. & Tucker-Kellogg, L. (2013). The CD47-Binding Peptide of Thrombospondin-1 Includes Defenestration of Liver Sinusoidal Endothelial Cells. *Liver International*, 34(4), p. 647.
- Weber, A. (2009). *Nefret Söylemi El Kitabı*. Avrupa Konseyi Yayınları.
- Yanık, A. (2017). Sosyal Medyada Yükselen Nefret Söyleminin Temelleri. *Global Media Journal TR Edition*, 8(15), 364-383.

İslamofobi Bağlamında Kodlanmış ve Açık Ayrımcı Dile Bakmak: İslamofobik Nefret Söylemi Açısından Bir Kategorizasyon Çabası

Ahmet Faruk ÇEÇEN*

Öz

Bu çalışma sistematik bir literatür taramasıyla beraber İslamofobik nefret söyleminin incelenmesi açısından bir kategorizasyon ortaya koyma çabasıdır. Bu amaç, literatürde İslamofobik söylemlere yönelik bir kategorizasyonun bir bütün hâlinde olmaması, eş deyişle parçalı bir biçimde pek çok farklı çalışmada olması nedeniyle araştırmacıların bu söylemlerle ilgili araştırmalarında kullanacakları tam bir kategorizasyon şematizinin olmaması problemine dayanır. WEB of Science'da son 10 yıl kriteri gözetilerek "Islamophobia" terimi ile yapılan aramada en çok alıntı sayısına ulaşan 200 çalışma indirilerek İslamofobik söylem konusunda hangi temaların ön plana çıktığının anlaşılması adına betimsel analiz yapılmıştır. Bu analiz sayesinde İslamofobik bir söylemin "kültürel", "dini" "güvenlik", "ekonomik", "hukuk", "demografik" ve "elitlere, liberal sisteme ve politik doğruculuğa eleştiriler" olmak üzere çoğu zaman iç içe geçebilen 7 boyutta ortaya konulabileceği tespit edilmiştir. Bu çalışmanın başka bir amacı da internetin kontrolü zor yapısından ötürü nefret söylemini körükleyen bir katalizör rolü oynamasıyla açık ayrımcı dilde olan artışı ortaya koymaktır. Eş deyişle Müslümanlara karşı örneğin güvenlik boyutundaki bir İslamofobik söylem hem "Müslüman sığınmacıdan barbarca saldırı" şeklindeki kodlanmış dille hem de "tüm Müslümanlar teröristtir" şeklindeki bir açık ayrımcı dille ifade edilebilir. Bu alana teorik bir katkı vermek amacıyla çalışmada söylem topluluğu ve ayrımcı alt söylem kavramları ortaya konmuş ve bunların İslamofobik nefret söyleminin boyutları ile olan ilişkisine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Açık Ayrımcı Söylem, Ayrımcılık, İslamofobi, Kodlanmış Söylem, Nefret Söylemi

*Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, ahmetfarukcecen1@gmail.com

Çeçen, A. F. (2022). İslamofobi Bağlamında Kodlanmış ve Açık Ayrımcı Dile Bakmak: İslamofobik Nefret Söylemi Açısından Bir Kategorizasyon Çabası. TRT Akademi, 7 (15), 408-433. DOI: 10.37679/trta.1118560

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 18.05.2022

Revizyon Tarihi: 25.05.2022

Kabul Tarihi: 28.05.2022

ORCID ID: 0000-0003-3561-2915 DOI: 10.37679/trta.1118560

Investigating Coded Language and Overt Discriminatory Practices in the Context of Islamophobia: A Categorization Effort in Terms of Islamophobic Hate Speech

Ahmet Faruk ÇEÇEN

Abstract

This study's problem is that there is no complete categorization that researchers will use in their studies on Islamophobic discourses. Applying last ten years criteria, "Islamophobia" was searched in Web of Science and then 200 studies with the highest citation rate were downloaded. After that, a descriptive analysis was conducted in order to understand which themes came to the fore in the subject. Thanks to this analysis, it has been determined that an Islamophobic discourse can be put forward in 7 dimensions: "cultural", "religious", "security", "economic", "law", "demographic", and "criticism of elites, liberal system and political correctness". Another aim of this study is to reveal the increase in overt discriminatory practices. In other words, an Islamophobic discourse against Muslims, for example in the security dimension, can be expressed both with a coded language such as "barbaric attack by a Muslim asylum seeker" and with an overt discriminatory practices such as "all Muslims are terrorists". To make a theoretical contribution to this field, the concepts of discourse community and discriminatory sub-discourse have been put forward. And lastly, it was aimed to understand the relationship of those concepts and dimensions of Islamophobic hate speech

Keywords: Coded Language, Discrimination, Hate Speech, Islamophobia, Overt Discriminatory Practices

Research Paper

Received: 18.05.2022

Revised: 25.05.2022

Accepted: 28.05.2022

1. Giriş

Batılı ülkelerde yaşayan Müslümanların Batı'ya entegrasyon problemleri on yıllardır tartışılmaktadır. Hâlihazırdaki bu tartışmalara terör saldırıları ve mülteci krizleri de eklenmiştir. Tüm bu etmenler düşünüldüğünde Batı'nın zamanında Yahudilere olduğu gibi kendi içindeki bir grupla sorun yaşadığı ve bunun adının "Batı'nın Müslüman Sorunu" olduğu ileri sürülebilir. Bu sorunun Müslümanlara yönelik ayrımcı pratik ve söylemleri beraberinde getirdiği savunulabilir. Bu çalışmada ilgili literatür incelenerek İslamofobik söylemlerin tüm boyutlarını ortaya koyan bir kategorizasyon yapılması amaçlanmıştır. Literatürde hâlihazırda bu çalışmanın amaçları ile örtüşen çalışmalar vardır. Örneğin Ahmed ve Matthes'in (2016) bir meta analiz olan çalışması Müslümanların medya temsilleri açısından literatüre başvuran ve benzer biçimde ilgili 345 çalışmayı inceleyen bir yapıdadır. Çalışmada coğrafi ve zaman temelli olarak kriterler de konularak bu açılardan da temsilin etkilenip etkilenmediği anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın Ahmed ve Matthes'in çalışmasından farklılaşan kısımları sadece medya temsiline odaklanmaması (eş deyişle literatürde medya temsili dışında ortaya konan temalara da odaklanması), çalışmanın yapıldığı tarihten (2016) sonraki dönemdeki çalışmaları da incelemesi ve farklı bir yöntemin uygulanmasıdır. Bu farklılıkların sonucu olarak Ahmed ve Matthes'in çalışmasıyla sadece 3 ortak temaya rastlanmış (demografik, güvenlik ve kültürel) ve diğer çalışmalarda görülen 4 tema hiç görülmemiştir. Aynı zamanda Ahmed ve Matthes'in çalışması bazı temaları ortaya koymakla beraber bir kategorizasyon çabası içinde değildir. Yine literatürde İslamofobik temaları ortaya koyan (Ekman, 2015) ve (Klein ve Muis, 2018) ve kategorizasyon çabasında olan (Klein, 2016), ve (Çeçen, 2021) çalışmaları vardır. Bu çalışma literatürdeki çalışmalardan farklı olarak ele alınmayan ya da farklı çalışmalarda ayrı ayrı ele alınan boyutları da kategorileştirilerek İslamofobik söylem konusunda bundan sonraki çalışmaların da faydalanabileceği bir ortak kategorizasyon oluşturma çabasıdır. Bunu yaparken kapsam ve yöntem açısından diğer çalışmalardan farklılaşmaktadır.

Yapılan analizle, herhangi bir İslamofobik nefret söyleminin "kültürel", "dini", "güvenlik", "ekonomik", "hukuk", "demografik", ve "elitlere, liberal sisteme ve politik doğruculuğa eleştiriler" olmak üzere 7 boyutta ortaya konulabileceği tespit edilmiştir. Bu çalışmanın bir başka amacı ise kodlanmış ve açık ayrımcı söylemler arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Elde edilen İslamofobik söylemin 7 boyutu kodlanmış ve açık ayrımcı pratikler için farklılık gösterebilir. Örneğin "Müslüman sığınmacıdan barbarca saldırı" ve "Tüm Müslümanlar teröristtir." söylemlerinin ikisi de güvenlik boyutunda yer alır. Ancak birincisi kodlanmış bir söylemken ikincisi

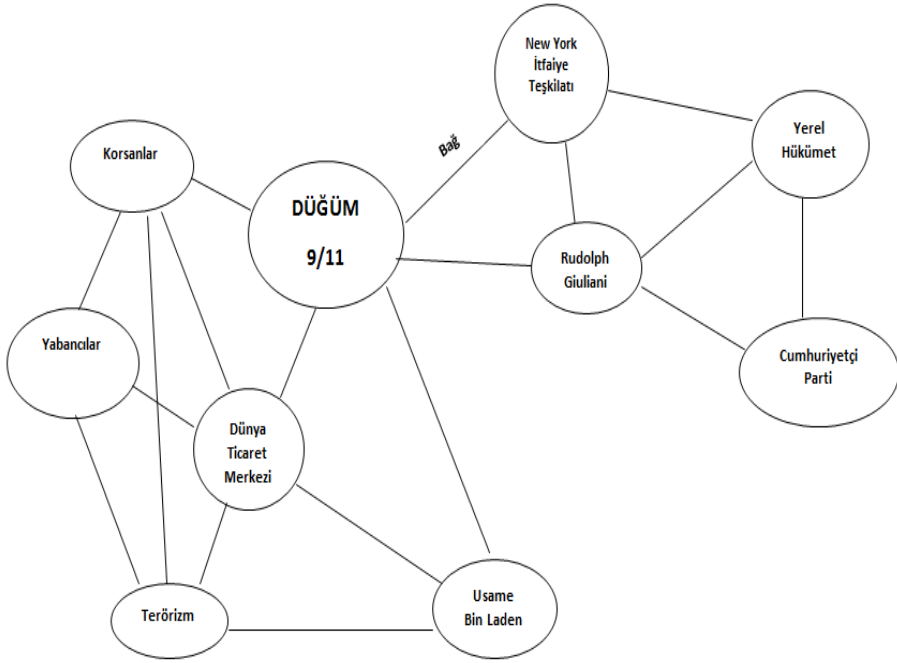
cisi açık ayrımcı bir söylemdir. Bu çalışmada açık ayrımcı söylemlerin bir tür olarak ayrımcı alt söylem ve ayrımcı alt söylem topluluğu kavramları da tanıtılacaktır. Bu kavramların ele alınmasının nedenlerinden biri de internetin kontrolsüz yapısıyla beraber açık ayrımcı söylemlerin oranındaki artıştır.

2. Ayrımcılık ve Şemalar

Ayrımcılığın anlaşılması için öncelikle kimlik kavramının anlaşılması gerekir. Benhabib'in (1996) belirttiği gibi, kimliğini tanımlama çabasının içinde her zaman birini diğerinden ayırma eylemi vardır. Algılama süreçleri bu ayırma ve bir görme süreçlerini içerir. Bu ayırma ve bir görme süreçleri için oldukça göreceli olacak bir biçimde kavranabilecek bir kimlik ortada olmalıdır. Bu kimlik kişinin kendisi (şahıs), onun grubu, dini inancı, etnisitesi ve dünyaya bakış açısı gibi kategorize edilebilecek şekilde bir grup olabilir. Bu ayırma ve bir tutma süreçlerinin temel şartı birbirine bağlantılı olmalarıdır. Eş deyişle bir Öteki olmadan grup ve topluluk hissinin oluşması imkânsızdır. Huntington (1997, s. 20) bu durumu Michael Dibdin'in Dead Lagoon adlı kitabından şu alıntıyı yaparak vurgular:

“Gerçek düşmanlarımız olmadan gerçek dostlarımız olamaz. Ne olmadığımızdan nefret etmediğimiz sürece ne olduğumuzu sevebiliriz.”

Ayrımcılığın ortaya çıkması için karşılaşmalar gerekmektedir. Eş deyişle ayrımcılık kişi ya da kişinin göreceli grubundan farklılaşan Öteki ya da Ötekilerle karşılaştığında ortaya çıkar. Tabii bu karşılaşmalar günlük hayatta bir gazetede haberde vb. şekilde pek çok farklı ortam ve şekilde olabilir. Kişiler bu karşılaşmalarda şaşırmaz çünkü hazır şemalara sahiplerdir. Şemalar hafızada birbirine bağlı şekilde bulunan fikirler ve duyguların kümeleridir ve hayatın yorumlanmasını sağlarlar. Bu şemaların oluşumu pek çok farklı aktörün etki ettiği etkileşimli bir süreç olmakla beraber aynı zamanda kişisel deneyimleri de içerdiğinden özgünlük de içermektedir. Yine de standart bir Amerikalının, örneğin 11 Eylül ile ilgili tahmin edilebilir bir şeması vardır. Bu şemaların oluşumunda medya büyük rol oynar. Daha doğru bir deyişle medya hem bu şemaları oluşturur hem bu şemalardan faydalanır. Eş deyişle etkileşimli bir süreç vuku bulur. Medyanın burada gördüğü işlev olayların belirli yönünü görerek ve bazı kısımlarını seçerek yaptığı çerçevelemedir. Bu süreç toplumsal gerçekliği medya organizasyonunun perspektifinden inşa eder. Yani medya olayın bir boyutunu görüp alternatif boyutlarını göz ardı ederek olayları bir çerçeveden aktarır.

Şekil 1. Standart Bir Amerikalının Zihninde Oluşması Muhtemel Bir 11 Eylül Şeması (Entman, 2004)

Bir toplumsal grubun ya da aktörün nasıl çerçevelendiği bağlama, organizasyonun yapısına, kültüre ve güncel gelişmelere bağlıdır. Örneğin Rusların soğuk savaş dönemindeki çerçevelenmesi ile şu anki ciddi farklar içerir. Çünkü Kızıl Korku şeması ortadan kalkmıştır. Bu şemanın ortadan kalkmasında hem soğuk savaş'ın bitmesi ve komünizmin mağlup olması hem de zamanla medyanın bu konudaki alternatif çerçeveleri rol oynamıştır. Huntingtoncu anlamda bir ötekiye ihtiyacı olan Batı'nın yeni ötekisi Müslümanlar yeni şema da Yeşil Korku olmuştur. Bu noktada Medyanın rolü ise olayları nasıl çerçevelediğidir. Medya savaştan kaçan masum insanlar çerçevesini kullanabileceği gibi işgalciler çerçevesini de tercih edebilir. Bu çerçeveler Yeşil Korku şemasını kullanmanın yanı sıra toplumda onu giderek güçlendiren bir pozisyona getirmektedir. Bu tercihin nasıl nefret söylemi olarak adlandırılabilirliği noktası önemlidir. Bazen dilde kodlanmış pratiklerle nefret söyleminin örtük olarak ifadesi mümkünken benzer şekilde başka bağlam ve aktörler için yapılabilecek tercihler örnek vermek gerekirse Müslümanlar için yapılmıyorsa yapısal bir şiddetten bahsetmek mümkündür. Suriyeli mülteciler başka bir dine veya etnisiteye sahip olsaydı, örneğin Batılı başka bir ülkenin savaşından kaçan kişiler olsalardı büyük ihtimalle onlara böyle davranılmayacaktı. Aslında bu satırlar yazıldıktan sonra vuku bulan Rus - Ukrayna savaşının bir anlamda bu iddianın sağlaması olduğu ileri sürülebilir.

İster doğrudan ister örtük ister yapısal nedenlerin bir sonucu olsun nefret söylemi, nefret eylemi ya da nefret eylemsizliği grup odaklıdır. Bu noktada bu çalışmada ilk kez ele alınan nefret eylemsizliği kavramını tanımlamak faydalı olacaktır. Görmemenin ve yapmamanın da bir politik tercih olduğu yaklaşımının bir yansıması olarak nefret eylemsizliği başka bir dine, etnisiteye, kültüre ve hatta göz, saç ve ten rengine sahip olan bir gruba rahatça sağlanacak imkânların (sığınma hakkı vb.) yapısal bariyerler konumlandırılarak başka bir gruba sağlanmamasıdır. Nefret söylemi, nefret eylemi ya da nefret eylemsizliği bir gruba veya o grubun üyelerine yönelik her türlü tahammülsüz ve hoşgörüsüzlüğü kışkırtan söylem ve düşmanca tutum ve eylemsizliktir. X veya Y'ye karşı işlenen suçun motivasyonunun X veya Y'nin mensup olduğu din, ırk ya da konuştuğu dil (hatta sahip olduğu aksan), ten rengi, cinsel yönelimi ve fiziksel engeli ile ilintili olmasıdır. Hindistanlı bir Budist'in ten rengi nedeniyle ya da başka algılanan özellikleri nedeniyle Müslüman zannedilip nefret suçuna maruz kalması gibi farklı pek çok örnekte görüldüğü şekliyle nefret suçunun temeli kategorizasyona ve algılanan ilişkiye dayanmaktadır. Bu noktada, Hint asıllı kişinin kahverengi ten rengi Amerikalının kafasındaki Müslüman şemasıyla örtüşmektedir. Öte yandan daha önce de belirtildiği gibi Batılı demokrasilerde doğrudan nefret söylemi ve ayrımcılık bunu yapan kişi ve kurumun toplumdaki dışlanmasına ve sistemin dışına itilmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle aktörler kodlanmış söylem pratiklerine meylenmektedir. Kodlanmış pratikler açık bir şekilde bir topluluğu suçlamak, ayrıştırmak, genellemek ya da nefret söylemi uygulamak yerine bunları ima edecek şekilde örtük bir söylem içeren pratiklerdir. Bu çalışmanın iddiasına göre kodlanmış bir söylem olan "Müslüman sığınmacıdan barbarca saldırı" başlığı altında bilinçaltında Müslümanların barbar olduğuna dair inancın ve söylem pratiğinin bir yansımasıdır. Bu örtük söylemlerle ayrımcı söylemlerin bu ilişkisinin anlaşılması için bu çalışmada ayrımcı alt söylem ve söylem topluluğu kavramları ele alınacaktır.

3. Ayrımcı Alt söylem ve Söylem Topluluğu

Bir açık ayrımcı söylem türü olarak ayrımcı alt söylemi en basit şekliyle kamu söyleminin zıttı olarak tanımlamak mümkündür. Eş deyişle bu söylemlerin alt söylem olarak adlandırılmasının nedeni kamusal söyleme taşınmalarındaki zorluktur. Açık ayrımcı söylemlerin kullanılması konusunda kamuoyunda bir konsensüs varsa bu söylemin alt söylem olarak adlandırılmasına gerek yoktur. Örneğin Nazi Dönemi Almanya'sında bir bütün olarak Yahudileri hedef alan açık ayrımcı söylemler vardı. Bunlar alt söylem olmanın aksine hâkim kamusal söylemi oluşturmaktaydı. Alt söylemlerin ayrımcı olanları olduğu gibi ayrımcı olmayanları da vardır. Bu ayrımcının nedeni yukarıda belirtildiği gibi ayrımcı olmayan hatta baskın kültüre karşı

kamusal alana çıkamayan alt söylemlerin de olabileceği gerçeğidir. Bu minvalde ayrımcı alt söylemin tanımını yapmak gerekirse; belli bir kültüre içkin, kamusal söylemin zıttı, ayrımcı ve grup dinamikleri açısından öznel ve nefret söylemi üreten bir söylemdir. Ayrıca bu tip söylem akıl yürütmekten çok spekülasyonlar sayesinde üretilen bilginin sirkülasyonuna dayalı olarak gelişir. Söylem topluluklarının ürettiği alt söylemlerin otantikliğini sorgulamak oldukça zordur çünkü bu söylemler kültürel değerler üzerine bina edildiğinden oldukça sübjektiftirler. Bir örnek vermek gerekirse Protestanların “kâfir” olduğunu ve “hepsinin cehenneme gideceğini” düşünmek Katolik inancının öğretileri göz önüne alındığında otantik bulunabilir. Ancak bu durum doğal olarak sübjektiftir ve Katolik inancının içinde şekillenmiştir, doğal olarak Protestanlar için bir anlam taşımaz.

Alt söylemler, insanların kültürel ve ideolojik olarak ait olduğu söylem toplulukları dâhilinde üretilir. Burada kullanılan, söylem topluluğu kavramı Swales’in (1990) genel olarak üstünde anlaşılmış bir dizi müşterek çıkara ve üyeleri arasında iç haberleşme mekanizmalarına sahip olan söylem topluluğu kavramıyla bazı noktalarda benzerlik göstermekle beraber, iki kavram arasında ciddi farklar vardır. Swales’in konseptinde, bireyin katılabileceği birçok söylem topluluğu olabilir, hobi grubu ya da akademik grup gibi. Ancak yukarıda bahsedildiği üzere buradaki söylem topluluğunun kullanılma şeklinde, birey söylem topluluğuna katılamaz, aksine o gruba ait olur (ideolojik dönüşümler ile zamanla içselleştirilebilen söylem toplulukları bir istisna olarak ele alınabilir). Bunun nedeni, insanın zamanla kazandığı ideoloji ile beraber dış çevresini algılama şeklini çerçeveleyen belli bir kültür içinde (hatta alt kültür) doğmasıdır. Daha açık olmak gerekirse söylem topluluklarının kendilerini, kimliklerini ve ideolojilerini tekrar üretebilmek adına bir söylem dizisi oluşturduklarını ileri sürmekte fayda vardır. Bir örnek vermek gerekirse Amerikan Beyaz üstünlüğünün hâkim söylem ya da inanç olarak ortada olduğu bir söylem topluluğunun ötekileri zamanla değişebilir. Bu ötekiler eskiden Siyahlar sonrasında Komünistler ve şimdi Müslümanlar olabilir. Bununla beraber siyahlar hâlâ öteki konumunu korurken Müslümanlar da bir başka öteki olarak bu söylem topluluğunda yer alabilir. Bu söylem topluluğunun ayrımcı alt söylemlerinin mutlaka kamusal yansımaları olmaktadır. Örneğin Chomsky ve Herman’ın (1998) belirttiği gibi Komünizm haberler açısından bir filtreydi ve aynı zamanda medya açısından da Kızıl Korkuyu simgeliyordu. Bu durum aslında Komünistlere yönelik ayrımcı alt söylemlerin bir anlamda kamusal görünümünü ya da yansımalarını oluşturmaktaydı. Bu durum bu çalışmada kodlanmış söylem kavramıyla benzer bir düzeyde ele alınmıştır. Söylem topluluklarının bağlama göre şekil alması yeni ötekilerinin olması onların etkileşimli yapılar olduğunun bir göstergesidir.

Onların ötekilerini şekillendiren güçlerse öncelikle kendi iç dinamikleri, politika yapıcılar ve medyadır. Entman'ın (2004) belirttiği gibi özellikle terörizm gibi belli konular üzerinden üretilen hükümet söylemi haberleri ve dolayısıyla kamusal söylemini çerçeveleyerek kamusal söyleme çıkamayan söylemler ve bu çalışmanın iddiasına göre alt söylemler yaratabilir. Eş deyişle Müslümanlarla kendi hayatında veya medyada karşılaşmayan bir söylem topluluğunun doğal olarak onlarla ilgili bir söylem üretmesi beklenemez.

Söylem toplulukları tarafından oluşturulan ayrımcı alt söylemler insanların kendilerini ontolojik olarak nasıl tanımladığıyla ilişkilidir. Grubun bir ötekisi ve ötekileri olma durumu onlara grup bilincini veya Biz hissiyatını veren temel şeydir. Bu grup ister Benedict Anderson'ın hayali cemaat olarak tanımladığı ulus ya da bu hayali cemaat içinde yaşayan etnik ya da dini bir azınlık olsun bu ontolojik tanımlamaya muhtaç durumdadır. Bu durumda, bu etnik ya da dini azınlığın ana akım söylem topluluğunun dışında kendilerine has bir söylem topluluğu olması beklenir. Örneğin, Batı'da yaşayan Müslümanlar, (bazıları pek tabii yaşadıkları ülkenin esaslarını özümsemiş olabilir) farklı anadile sahip oldukları gibi farklı kültür ve dine de sahiplerdir. Bu sebeple onların farklı bir söylem topluluğuna ait olması beklenir. Ayrıca farklı söylem toplulukları arasında bir geçişlilik olduğu da ele alınabilir. Örneğin, bazıları Batı medeniyetinin Yahudi-Hristiyan kültürüne dayalı olduğunu düşünse de Hristiyanlar ve Müslümanlar Yahudilere karşı bazı ortak alt söylemleri paylaşıyor olabilir. Ancak aralarındaki farklar nedeniyle bir söylem topluluğu olarak adlandırılmazlar. Sadece söylem paylaşımı açısından bir ortaklık vardır. Başka bir açıdan bakacak olursak belirleyici özellikleri ırkları olan Beyaz Hristiyanların (ya da belki de beyaz üstünlüğü inancı) söylem toplulukları ile aynı tarihi geçmiş ve toprakları paylaşıyor olsalar da belirleyici özellikleri dinleri olan Beyaz Hristiyanların arasında belirli farklar olduğu göz önünde bulundurulabilir. Seküler Doğulular ve dindar Doğuluların benzer alt söylemleri paylaşıyor olsalar da farklı söylem topluluklarına sahip olduğu gözlemlenebilir. Ayrıca, mezhepler arasında da farklılıklar olmakta ve bütün bunların hepsi söylem topluluğunun göreceli bir konsept olduğunu göstermektedir.

Söylem topluluğu ve alt söylemi daha detaylı şekilde açıklamak için benlik (self) ve öteki (other) kavramlarına değinmekte fayda vardır. Bir tarafta, benlik basitçe kişinin kim olduğunu nitelendirebilir, direkt olarak bir kişiye yönelik olabilir, Türkiye'de yaşayan X kişi gibi. Diğer yandan, Karim ve Eid (2012) insanların genişletilmiş bir benliğe -cinsiyete, akrabalığa, etnik kökene, dine, sınıfa ve ırka- yani birbirleriyle örtüşen ya da örtüşmeyen sosyal kategorilere ait olduklarını ileri sürer. Onlara göre kişiler, belirli insanların bazı bağlamlarda bir parçası olarak görüldüğü belirli

insanların da parçası olarak görülmediği genişletilmiş benliğin aşikâr çelişkileriyle baş etmeyi öğrenir (s. 11). Karim ve Eid'in genişletilmiş benliği bu çalışmanın söylem topluluğunu kullanma şekline belirli paralellikler göstermektedir.

Karim ve Eid (2012, s. 11) *öteki* ve *benlik* ilişkisini ve ayrımını ele alır:

“Bireysel bilincin başlangıcında, bir bebek oldukça yakın bir Benlik ilişkisi hissettiği anesinden farklı birisi olduğunu fark eder. Bebek, ötekilerle karşılaştığında kendine ait karakteristik özelliklerin farkına varır ve bu durum ayrı kimlik kavramının gelişimine neden olur. Bebeğin cinsiyeti ve yaşı aile bireyleriyle arasındaki ilişkide ilgili özellikler hâlini alır. Bebek benliğin bireysel ve kolektif kavramlarını (stereotipler) öteki varlıklarla ilişkili bir şekilde mental olarak entegre eder...”

Yukarıdaki açıklamaya bakıldığında, insanların neden benlik ve ötekine göre ayrılmış bir dünya hayal ettiği anlaşılabilir. Bu tarz kavramlar ilişkiler hakkındaki söylemleri, şekillendiren birincil teşkil eden fikirler olarak işlev görmektedir; bunlar insanların dünya hakkındaki bilgilerini kategorilere ayırmak için oluşturduğu kavramsal sistemlerdir (Van Dijk, 1980). Bu bağlamda, benlik direkt olarak bir kişi, Türkiye’de yaşayan X ya da onun ailesi, kültürü ya da ülkesi gibi tekil ya da kolektif olarak çeşitli söylem topluluklarını oluşturan fenomenler olabilir. Benlik, tekil bir kişi olarak düşünülebileceği gibi tüm evren olarak da düşünülebilir. Benzer şekilde öteki de başka bir insan ya da doğanın kendisi olarak düşünülebilir (Karim ve Eid, 2012, s. 10). Bu yüzden, verili bir durumda, ötekinin, benliğin bağlı olduğu herhangi bir söylem topluluğunun bir parçası olmadığını söylenebilir. Kimlik ya da benlik, çeşitli bağlamlara göre göreceli hâle gelebilir. Karim ve Eid (2012, s. 10) benlik ve ötekinin ne kadar göreceli olabileceğini ele alır:

“Her kültürün kendisine özgü dünya görüşü ve verili bir zamanda onun belirli söylemlerinin durumu, bu zihinsel çerçevelere gömülü olan varlıkların spesifik kimliklerini şekillendirir. Farklı zamanlarda, benlik kişi, ailesi, futbol takımı, komşuları, kültürü, dini, ülkesi ya da insanlığı olabilir. Benzer şekilde öteki bir eş, komşu bir topluluk, sınırdaş bir ülke, başka bir toplum ya da doğa olabilir. Bir bağlamda öteki olarak nitelendirilen bir varlık başka bir bağlamda benliğin parçası olarak görülebilir, örneğin tüm insanlığın bir kimlik olarak özdeşleştirildiği bir durumda, rakip bir devlet genişletilmiş benliğe dâhil edilmektedir.”

Bu çalışmada da benliğin göreceliğine yönelik benzer bir tutum vardır. Önceden de belirtildiği gibi genişletilmiş benlik ve söylem topluluğu bazı benzer karakteristiklere sahiptir. Bu yüzden, söylem topluluğunun göreceliliğinden bahsedilebilir. Geniş ve amorf bir söylem topluluğu olarak Hristiyanlar, Müslümanlara karşı kendi aralarında benzer düşünce yapısına sahip olabilir ama Katoliklerin düşünce

yapısı Protestanların düşünce yapısıyla Hristiyanlığa yaklaşımları yönünden farklılaşır.

Örneğin, Katolik bir Hristiyan yetiştirilme tarzından ötürü “bütün Protestanların cehenneme gideceğini” düşünebilir ama böyle bir düşünceyi sesli bir şekilde ifade etmesi nadir görünür çünkü bu durum oldukça kaba bir davranış olarak algılanır. Bu duruma benzer olarak, iki Hristiyan’ın “bütün Müslümanların terörist olma eğilimine sahip oldukları” konusunda benzer fikirleri olması ama bu düşünce yapılarını benzer şekilde Müslüman iş arkadaşlarıyla paylaşmaya çekinmeleri olasıdır (bu, bütün Hristiyanların aynı düşünce yapısına sahip demek anlamını taşımaz). Tahmin edilebileceği gibi bu tarz bir söylemin halka açık bir şekilde ifade edilmesi nefret söylemi içerdiğinden ötürü oldukça zordur.

Yukarıda belirtilen söylem yapıları iki din arasında yıllar boyunca oluşan çatışmalar gibi (politik ve yapısal şiddet) pek çok parametre tarafından ve Foucaultcu bir anlamda ötekinin oluşturulması mantığıyla şekillendirilmiştir. Foucault’un tarih kavramına benzer olarak süreklilik alt söylemin karakteristiklerinden bir tanesi değildir. En azından, şimdiki zamanda alt söylem olarak tanımlanabilen şeylerin başka zaman dilimlerinde aşikâr bir durumda (kamusal söylem) olabileceğini söylenebilir. Örneğin Almanya, Nazi yönetiminde istikrarlı ve demokratik olmayan bir ülke iken yapılan söylemler, Yahudilere yapılan nefret söylemleri de dâhil olmak üzere, her ne kadar subjektif ve ayrımcı değerlere sahip olsalar da o dönemde bu söylemleri kullanmak kabul edilebilir ve kamusal olduğundan alt söylem olarak nitelendirilemez. Başka bir deyişle, subjektiflik ve ayrımcılık alt söylemin önemli yönlerindedir ancak bir söylem ne kadar subjektif ve ayrımcı olursa olsun eğer halka açık bir söylemse alt söylem olarak sınıflandırılmaz. Bu durum nefret söylemi ile ayrımcı alt söylem arasındaki en belirgin farklılıktır.

En azından demokratik ve istikrarlı ülkelerde, çatışmaları engellemek için herhangi bir topluluğun (Ku Klux Klan gibi aşırı gruplar hariç) kamusal söyleminin o topluluktaki bütün üyelerin kabul edebileceği ve en azından topluluğa dâhil olmayan kimselerin de belli oranda tahammül edebileceği fikir ve düşünce yapılarına dayalı olarak oluşturulması gerektiği ortadadır. Böylelikle değişik söylemlere sahip olan farklı grupların bulunduğu ülkelerdeki vatandaşlar arasında, örneğin, Amerika’daki Hristiyanlar, Yahudiler ve Müslümanlar ya da değişik mezhepler ve etnik kimlikler, hayali bir anlaşma oluşturulabilir.

Bu konudaki bir başka önemli nokta ise kompto teorileri ya da komploya yönelik kafa yapısının alt söylemlerin kendini yeniden üretmesi veya yeniden şekillendirmesindeki rolüdür. Eski Amerikan Başkanı Barack Obama örneğinde olduğu

gibi “iş birlikçi elitler” olarak adlandırılan politikacıların, Müslümanlar adına çalışmalarını fikri bu komplo teorilerine örnek olarak verilebilir. Bu açıdan bakıldığında komplo teorileri, söylem toplulukları için düşünülmüş ve oluşturulmuş bir araç olarak da kullanılabilir. Ayrımcı alt söylem barındırmayan komplo teorilerinin toplumsal söylemlerde daha görülebilir hâlde olduğu ileri sürülebilir. Bu konseptlerin arasındaki en göze batan fark ise komplo teorileri (öncelikle metot olarak) daha uluslararası iken (farklı söylem toplulukları tarafından kullanılabilirler), alt söylemler grup içi dinamiklere bağlı olarak şekillenmesidir. Bu yüzden komplo teorilerinin kitlesel medya aracılığıyla alt söylemlerden çok daha kolay bir şekilde yayıldığı söylenebilir (konu yeni medya araçları olunca bu durum eşitlenebilir). Fakat ayrımcı alt söylemlerin ve komplo teorisi içeren ayrımcı alt söylemlerin kitlesel medyada yayılması zordur. Yeni medya ortamında, komplo teorilerinin dolaşımına benzer olarak, normalde grup iletişimiyle dolaşımda olması beklenen ayrımcı alt söylemlerin internetin kullanıcıların anonim olmasına izin veren doğası ve yüz yüze iletişime göre olan farklılıkları sayesinde üretilmesi veya hâlihazırda var olan alt söylemlerin yeniden üretilmesi kolaydır.

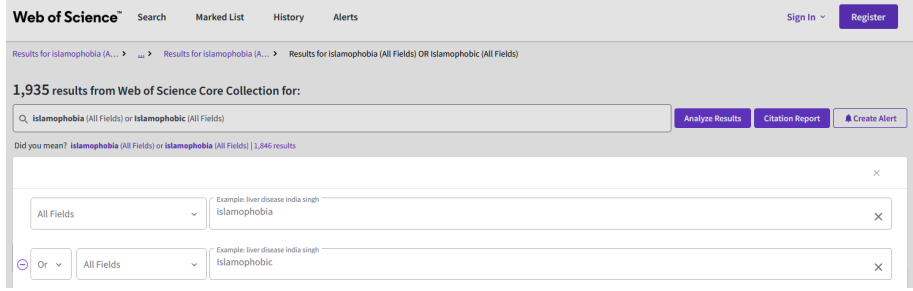
Ayrımcı alt söylemler iki topluluk arasındaki iç savaş gibi büyük bir karşıtlık olduğunda oldukça belirgin bir hâlde gelebilir ve hatta propaganda amaçlı kullanılabilir. Tabii ki, bu durumda bu söylemler artık alt söylem olarak nitelendirilemez ancak normal bir durumda, özellikle demokratik ve istikrarlı ülkelerde hukuki, ahlaki ya da sosyal yaptırımlara neden olacağından ötürü ayrımcı alt söylemlerin kamusal söylemde açıkça ifade edildiği istisna durumlar ve örnekler dışında görülemez. Bu söylemlerin bu tarz ülkelerde asla belirgin hâlde gelmediği söylenemez ancak genellikle bu söylemleri kullanan isimler dengesiz olarak nitelendirilip, söylemin ait olduğu kültürel ya da ideolojik grup da dâhil olmak üzere hemen hemen toplumun her kesimi tarafından marjinalleştirilip eleştirilmektedirler. Bununla beraber liberal sistem ve söylem düzenine ayak uydurmak için nefret söylemi ve ayrımcı söylemin uzak kaldığı kamusal söylemde tekrar görünür hâlde gelebilmek adına kendini şekillendirdiği ileri sürülebilir. Bu durum; çalışmada yeni ırkçılık, gündelik ırkçılık ve kodlanmış söylem olarak daha sonraki kısımlarda ele alınacaktır.

4. İslamofobik Nefret Söylemi Açısından Bir Kategorizasyon Çabası

Müslümanlara yönelik ayrımcı pratik ve söylemlerle ilgili literatürde pek çok çalışma vardır. Bununla beraber, çalışmada ilgili literatürden farklı olarak ele alınmayan ya da farklı çalışmalarda ayrı ayrı ele alınan boyutların da kategorileştirilmesi amaçlanmıştır.

4.1. Yöntem

Bu çalışma İslamofobik nefret söyleminin tespiti adına bir sistematik literatür taramasıyla beraber İslamofobik nefret söyleminin incelenmesi açısından bir kategorizasyon ortaya koyma çabasıdır. Bunun için ilgili literatürde sistematik bir inceleme yapılacaktır. WEB of Science arama butonuna son 10 yıl kriteri girildikten sonra “Islamophobia” ve “Islamophobic” terimleri ile tüm alanlarda arama yapılmıştır. Arama yapılırken ilk kriter metinlerin ya başlığında ya özetinde ya anahtar kelimelerinde ya da metin içinde “Islamophobia” ve “Islamophobic” terimlerinin geçmesidir. Eş deyişle sadece referans kısmında bu terimin geçmesi bu makale aramada bulunsa bile sonrasında onun araştırmadan çıkartılması anlamına gelir. Araştırmanın evrenini Resim 1’de görülebileceği gibi 1935 adet çalışma oluşturmaktadır.

Resim 1. WEB of Science Panelinde İlgili Arama

Çalışmada ‘arama kriterleri’ dışında, ‘dışarda bırakma’ kriterleri de vardır. İçinde “Islamophobia” ve “Islamophobic” terimleri geçse bile İslamofobik nefret söylemi adına bir tema bulunmayan çalışmalar araştırma örneklemini içinden çıkarılmış yerlerine başka çalışmalar konulmuştur. Elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlendiği ve yorumlandığı (Yıldırım ve Şimşek, 2013) ve incelenen çalışmalara göre yeni temaların ortaya konabildiği betimsel analiz bu çalışmada tercih edilmiştir. Analiz için en çok alıntı yapılan yüz çalışma (toplamda iki yüz) indirilmiş İslamofobik söylem konusunda hangi temaların ön plana çıktığının anlaşılması üzerlerinde çalışılmıştır. Hâlâ farklı temalar tespit edildiği görüldükten sonra yüz çalışma daha indirilerek analize devam edilmiştir. Bu noktadan sonra temaların birbirini tekrar ettiği ve doygunluğa ulaşıldığı tespit edilmiştir. Çalışmanın öncesinde İslamofobik söylemin boyutları konusunda hâlihazırda kültürel, güvenlik vb. boyutlar araştırmacı tarafından öngörülmüştü. Bu çalışmada hem bu boyutların alt kategorilerine hem de yeni boyutlara odaklanarak çalışmalar incelenmiş ve yeni boyutlar ortaya konmuştur. Burada incelenen literatürde

doğal olarak bu çalışmada olduğu gibi İslamofobik söylemler tespit edilmeye çalışılmakta ya da yazarlar çalışmalarında İslamofobik söylemin çeşitli temalarını ele alarak kendi argümanlarını desteklemektedir. Her hâlükârda bu durum incelenen çalışmalarda İslamofobik söylemlerin üretildiği değil, tespit edildiği ya da Müslümanların algılanışlarının ortaya koyulduğu anlamına gelmektedir.

4.2. Bulgular, Kodlanmış Dil ve İslamofobik Nefret Söyleminin Boyutları

□ 1	Radicalisation: the journey of a concept Kundnani, A Oct-dec 2012 <i>RACE & CLASS</i> 54 (2) , pp.3-25 Since 2004, the term 'radicalisation' has become central to terrorism studies and counter-terrorism policy-making. As US and European governments have focused on stemming 'home-grown' Islamist political violence, the concept of radicalisation has become the master signifier of the late 'war on terror' and provided a new lens through which to view Muslim minorities. The introduction of policies ... Show more Full Text at Publisher ***	175 Citations 39 References Related records (?)
□ 2	Media representation of Muslims and Islam from 2000 to 2015: A meta-analysis Ahmed, S and Matthes, J Apr 2017 <i>INTERNATIONAL COMMUNICATION GAZETTE</i> 79 (3) , pp.219-244 This article reports a meta-analysis of 345 published studies to examine the media's role in construction of a Muslim and Islamic identity. A quantitative analysis highlights the geographical focus, methods, theories, authorship, media types, and time frames of published studies. A qualitative analysis investigated the most prominent researched themes. Our findings suggest that a large majority ... Show more Full Text at Publisher ***	150 Citations 100 References Related records
□ 3	Make America Christian Again: Christian Nationalism and Voting for Donald Trump in the 2016 Presidential Election Whitehead, AL, Perry, SL and Baker, JO Sum 2018 <i>SOCIOLOGY OF RELIGION</i> 79 (2) , pp.147-171 Why did Americans vote for Donald Trump in the 2016 Presidential election? Social scientists have proposed a variety of explanations, including economic dissatisfaction, sexism, racism, Islamophobia , and xenophobia. The current study establishes that, independent of these influences, voting for Trump was, at least for many Americans, a symbolic defense of the United States' perceived Christian ... Show more Free Full Text From Publisher ***	128 Citations 67 References Related records
□ 4	Racialization and religion: race, culture and difference in the study of antisemitism and Islamophobia Meer, H Mar 1 2013 <i>ETHNIC AND RACIAL STUDIES</i> 36 (3) , pp.385-398 It is striking to observe the virtual absence of an established literature on race and racism in the discussion of Islamophobia ; something that is only marginally more present in the discussion of antisemitism. This special issue of Ethnic and Racial Studies locates the contemporary study of antisemitism and Islamophobia squarely within the fields of race and racism. As such it problematizes th ... Show more Full Text at Publisher ***	127 Citations 58 References Related records

Resim 2. WEB of Science Panelinde İlgili Arama Sonucu Ortaya Çıkan İlk Dört Çalışma

Resim 2'de görülebilen ve yapılan arama kriterlerine göre en çok alıntılanan ve kriterlere uyan çalışma olan Kundnani'nin (2012) radikalleşme ile ilgili makalesinde, İslamofobi ve güvenlik boyutu ilişkisi tespit edilmiştir. Kundnani bu çalışmasında ABD ve Avrupalı hükümetlerin 'içerideki' İslamcı politik şiddete odaklanmasının, özellikle 2004'ten sonra terörizm çalışmalarında ve terörle mücadelede başat kavram hâline gelen radikalizasyonu 'teröre karşı savaşın' temel aracı ve Müslüman azınlıklara yönelik yeni bir bakış açısını beraberinde getirdiğini söyler. En çok alıntılanan ikinci makale olan ve kriterlere uyan Ahmed ve Matthes'in (2016) makalesi Müslümanlar ve İslam'ın medya temsillerine odaklanan bir meta analizdir. Ahmed ve Matthes bu çalışmada olduğu gibi literatürü incelemekte ve

öne çıkan temaları ortaya koymaya çabalamaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında tek bir temayla ilişkilendirilebilen (güvenlik) Kundnani'nin çalışmasının aksine Ahmed ve Matthes'in çalışmasında pek çok tema öne çıkmış ve kategorizasyonda bunlara yer verilmiştir. Ahmed ve Matthes'in çalışması demografik (yüksek Müslüman nüfusa sahip ülkelerden göçün engellenmesi s. 16), güvenlik (Müslümanların "terörist", "aşırı", "köktenci", "radikal" ve "fanatik" olarak çerçevelenmesi s. 13) ve kültürel (namus cinayetleri, zorla evlendirme vb. olaylarda görülebileceği gibi Müslüman kadınların kendi kültürlerinin kurbanı olduğu ve Müslümanların ulusal kültürlere tehlike olduğu s. 16) temalarının hepsini içermektedir. En çok alıntılanan üçüncü çalışma olan ve kriterlere uyan Whitehead, Perry ve Baker'in (2018) "Amerika'yı Yeniden Hristiyan Yap: Hristiyan Milliyetçilik ve 2016 Seçimlerinde Donald Trump'a Oy Verme Motivasyonu" adlı çalışmalarında yine güvenlik, kültürel ve dini temalar olmak üzere pek çok farklı tema yine beraber ortaya konmuştur. En çok alıntılanan dördüncü çalışma olan ve kriterlere uyan Meer'in (2013) çalışması dini (Hristiyan Avrupa'nın "ötekisi" olarak Müslümanlar ve Yahudiler s. 387) ve demografik (Eurobia iddiası s. 393) temalarını ortaya koyar. Garner ve Selod (2014, s. 8) çalışmalarında kültürel boyutu vurgularlar. En çok alıntılanan altıncı çalışma olan Stephenson'ın (2013) İslami misafirperverliği ele aldığı çalışmasında kültürel boyut (Avrupa'nın helal histerisi ve İslami kesim yöntemlerinin insancıl olmaması s. 162) ele alınmıştır. El-Tayeb'in (2012) çalışmasında kültürel (asimilasyon problemi olan, Müslüman topluluk tarafından baskılanan kadın ve eşcinsel Müslümanların 'ev sahibi' topluluk tarafından kurtarılması ve 'ilkel yapıların' getirdiği başörtüsü gibi ana sembollerin temsil ettiği paralel toplumlar s. 80-81) tema ele alınmıştır. En çok alıntı yapılan yedinci çalışma olan De Genova'nın (2018) makalesinde güvenlik (Müslüman aşırıcılığı, s. 1450), demografik (illegal göç, Avrupa sınırlarının krizi s. 1467-1468) ve hukuki (sözüm ona terör karşıtı olan yasalar ve programlarla devlet destekli hâle gelen İslamofobi s. 1476) temaları irdelenmiştir. Ogan, Willnat, Pennington ve Bashir (2014) en çok alıntı yapılan dokuzuncu çalışmada demografik, (sekiz Avrupa ülkesinde yüzde 27 ile yüzde 61 arasında değişen oranlarda insanlar ülkelerinde aşırı derecede fazla Müslüman olduğunu düşünüyor s. 28) hukuki, (Portekiz hariç sekiz Avrupa ülkesinde insanların yarısı Müslümanların çok talepkâr olduğu kanaatinde olması s. 28, İslami göçe karşı kamusal söylemin politikayı da şekillendirmesi. Belçika parlamentosu peçeyi kamusal alanlarda yasakladı -sonrasında hükûmet düşüğü için geçersiz oldu- ve sonrasında Fransa da bunu yasalaştırdı s. 30-), güvenlik (İslam güvenlik tehdidi olarak algılanması ve küresel hâle gelmiş Müslüman dini fanatik imajı s. 29) temaları ele almıştır. Helbling (2014) en çok alıntılanan onuncu çalışma olan makalesinde, kültürel (Müslümanlara karşı çıkılmasının nedeni Batılı

liberal değerleri paylaşmamaları ve halkın büyük çoğunluğu Müslüman kızların okulda başörtüsü takmalarına karşı çıkması s. 243) ve dini (dindar Hristiyanların Müslümanlara karşı ayrımcı bir tutum takınması olasıdır s. 245 ve dindar insanlar dindar olmayanlara göre önemli ölçüde daha fazla Müslümanlara karşıdır s. 249) temalarını ortaya koyar.

En çok alıntılanan ilk on çalışma içinde olmasa da Ekman'ın (2015) makalesi araştırma için ciddi bir önem arz eder. Çünkü Ekman'ın çalışmasında burada yapılan gibi bir kategorizasyonu hedefler. Ekman çalışmasında güvenlik, dini, demografik, hukuki ve elitlere, liberal sisteme ve politik doğruculuğa eleştiriler temaları tespit edilmiştir. Ekman'ın politik doğruculuk ve sol kanat ve liberal politikacılar İslamcılığa yardım ediyor temaları birleştirilerek elitlere, liberal sisteme ve politik doğruculuğa eleştiriler teması oluşturulmuştur. Farkas, Schou ve Neumayer'in (2018) en çok alıntılananlar listesinde kırk ikinci sıradaki çalışmaları ekonomi, göçmen ve Müslümanlar arasındaki bağlantı açısından önemlidir. Dunwoody ve McFarland'ın (2018) Müslüman karşıtı yasalara olan desteği inceledikleri çalışma hukuki boyutta camilerin kapatılması ve Müslümanların ülkeye alınmaması gibi yaklaşımları ele alırken aynı zamanda demografik ve güvenlik temaları da içerir.

Tablo 1. En Çok Alıntılanan On Çalışma

En çok alıntılanan on çalışma	Temalar
Radicalisation: The Journey Of A Concept (Kundnani, 2012)	Güvenlik
Media Representation Of Muslims And Islam From 2000 To 2015: A Meta-Analysis (Ahmed & Matthes, 2016)	Kültürel, Güvenlik ve Demografik
Make America Christian Again: Christian Nationalism And Voting For Donald Trump In The 2016 Presidential Election (Whitehead, Perry & Baker, 2018)	Kültürel, Dini ve Güvenlik
Racialization And Religion: Race, Culture And Difference In The Study Of Antisemitism And Islamophobia (Meer, 2013)	Dini ve Demografik
The Racialization Of Muslims: Empirical Studies Of Islamophobia (Garner & Selod, 2014)	Kültürel ve Güvenlik
Deciphering 'Islamic Hospitality': Developments, Challenges And Opportunities (Stephenson, 2013)	Kültürel

'Gays Who Cannot Properly Be Gay': Queer Muslims In The Neoliberal European City (El-Tayeb, 2012)	Kültürel
The "Migrant Crisis" As Racial Crisis: Do Black Lives Matter In Europe? (De Genova, 2018)	Güvenlik, Demografik ve Hukuki
The Rise Of Anti-Muslim Prejudice: Media And Islamophobia In Europe And The United States (Ogan, Willnat, Pennington & Bashir, 2014)	Güvenlik, Hukuki ve Demografik
Opposing Muslims And The Muslim Headscarf In Western Europe (Helbling, 2014)	Kültürel, Dini

Tablo 1'de görülebileceği gibi en çok alıntılanan ilk 10 çalışmada 21 tema ortaya konmuştur. Kültürel 6, güvenlik 6, demografik 4, dini 3 ve hukuki 2 kez işlenmiştir. Elitlere, liberal sisteme ve politik doğruculuğa eleştiriler ve ekonomik boyut temalarına ilk on çalışmada rastlanmamıştır.

Tablo 2. İslamofobik Nefret Söyleminin Boyutları

Kültürel Boyut	118
Dini Boyut	45
Güvenlik Boyutu	104
Ekonomik Boyut	3
Hukuki Boyut	11
Demografik Boyut	45
Elitlere, Liberal Sisteme Ve Politik Doğruculuğa Eleştiriler Boyutu	7

200 çalışmada 333 temaya rastlanmıştır. Bu temalardan kültürel boyut ve güvenlik boyutu oldukça başat konumdadır. Eş deyişle literatüre göre Müslümanlar Batılılar için öncelikle kültürel ve güvenlik tehdidi olarak görülmektedir. Dini ve demografik boyutlar da 45 kez tespit edilmiş ve yine çok rastlanan temalar olmuşlardır. Hukuki ve elitlere, liberal sisteme ve politik doğruculuğa eleştiriler boyutları ilk sıralardaki boyutlara göre oldukça az rastlanırken normalde göç ve azınlıklarla ilgili çok rastlanan bir tema olan ekonomik boyuta ise sadece üç kez rastlanmıştır. Eş deyişle literatürde Batı'da Müslümanların varlığına yönelik itirazlar insanların iş beklentilerinden ya da ekonomik şikayetlerinden önce daha temel açılardan ortaya çıkmaktadır.

Çalışmada bu tespitlere ek olarak kodlanmış ve açık ayrımcı söylem kavramları tanımlanmış ve söylem pratiklerinin bu boyutlardaki görünümü tartışılmıştır. Bir açık ayrımcı söylem çeşidi olarak ayrımcı alt söylem kavramı ve söylem topluluğu kavramları teorik olarak tartışılmış ve ayrımcı alt söylemlerin İslamofobik nefret söylemi boyutları açısından özellikle internetin pervasız kullanımıyla beraber olması yansımaları tartışılmıştır. Açık ayrımcı söylemlerin hem tanımı hem de tespiti basittir. En temel şekilde açık bir şekilde bir topluluğu suçlayan, ayrıştıran ve genelleyen nefret söylemi tipidir. Kodlanmış söylemler ise çok daha karmaşıktır. Bu kavram en temelinde Krzyzanowski ve Wodak'ın (2017) yeni ırkçılık ve Essed'in (1991) gündelik ırkçılık dediği ve artık politik ve kamusal söylemde açık ırkçı ifadelerin kabul edilmediği yeni durumla ilgilidir. Bu konunun söylem alanına pratik yansımaları daha önce de literatürde farklı alanlarda kendine yer bulmuştur. Hughey ve Daniels (2013) "kodlanmış dil," Ben-David ve Fernandez (2016) "üstü kapalı ayrımcı pratikler," Van der Bom vd. (2015) "gizli homofobi" ve Moosavi (2015) "zımnî İslamofobi" olarak kapalı ya da kodlanmış söylemleri incelemiştir. Bu çalışmada kodlanmış söylem açık bir şekilde bir topluluğu suçlamak, ayrıştırmak, genellemek ya da nefret söylemi uygulamak yerine bunları ima eden örtük bir söylemler olarak tanımlanmaktadır. Bu söylemleri ortaya koyanlar İslamofobi örneğinde, söylemlerinin İslamofobik olmadığını söyler. Aktörleri buna gerçekten inanabilir ya da toplumsal tepkiden dolayı söylemlerini yumuşatmak zorunda kalabilir. Bu söylemler, açık bir şekilde bir grubu hedef almadıkları için mantıklı ve hatta herkesin ortak paydada buluşabileceği söylemler olarak algılanabilir. Aşağıdaki boyutlardan biri olan kültürel boyut açısından ele alındığında, özel bir durum yoksa bir haber metninde bir kadını, "burkalı kadın" şeklinde ifade etmenin altında başka motivasyonlar ve kodlanmış bir ayrımcı dil aranabilir. Ancak şu anki Birleşik Krallık Başbakanı Boris Johnson'ın başbakan olmadan önce Burka giyen kadınları "posta kutularına" benzetmesi açık bir ayrımcı söylemdir. Bu aynı zamanda her ne kadar kamusal söyleme çıksa da bir ayrımcı alt söylemdir. Çünkü Johnson bu konuda kendi partisi de dâhil toplumun hemen her kesiminden tepki almış ve özür dilemek zorunda kalmıştır. Johnson'ın bu durumu bilinçaltının dışı vurumu, eş deyişle Freudyen sürçme olarak da adlandırılabilir. Ayrımcı Alt söylem ve Söylem Topluluğu kısmında ele alındığı gibi bu söylem Boris Johnson'ın İslam karşıtı görüşlerinin sürekli üretildiği söylem topluluğunun rutin bir pratiğidir.

İslamofobik nefret söyleminin boyutları noktasında literatürde yapılan inceleme-ye göre herhangi bir İslamofobik söylemin aşağıdaki 7 kategoriden birinde yer alması gerektiği ortaya konmuştur. Herhangi bir söylem bu kategorilerin birkaçına birden dâhil olabileceği gibi tek başına bir tanesine de yerleştirilebilir. Bununla

beraber bu 7 kategoriden ilk 6'sı Müslümanların eleştirilmesine dayanırken elitlerle, liberal sisteme ve politik doğruculuğa eleştiriler boyutu özellikle liberal ve ana akım olarak tabir edilen elitlerin eleştirilmesiyle ilintilidir.

Kültürel Boyut: Müslümanların *öteki* olarak konumlandırıldığı *Biz ve Onlar* ayrımının vurgulandığı bir boyuttur. Bu boyut, Batılılar ve Müslümanların kültürel olarak birbirinden farklı olduğu ve Batı'da yaşayan Müslümanların Batılı değerleri özümseyemeyeceklerinden dolayı asla entegre olamayacaklarına dair görüşleri içerir. Dini, güvenlik, hukuki ve demografik boyutlarla ilişki içindedir. Bu kategori, kendi içinde beşe ayrılır.

A: Batılı değerlerin üstünlüğü: Bu alt kategori Müslümanlar ve *biz* ayrışmasında Batı'nın ve Batılı değerlerin üstün olduğuna dair bir ön kabulle yaklaşılmasını anlatır. Müslümanlar söz konusu olduğunda Amerikalılık, Britanyalılık ve Avrupalılık gibi 'üst kimliklerin' değerler üzerinden Batı'daki Müslümanlara dayatılmasını içerir.

B: Kültürel farklılık ve kültürel uyumsuzluk: Müslümanların kültürel olarak farklı olmalarından ötürü Batılı toplumlara entegre olamayacaklarının ve Batılı değerleri anlayamayacaklarının vurgulanmasıdır. Bu yüzden Müslümanların kültürel olarak uyumsuz oldukları ve Batılı bir ülkenin vatandaşı bile olsalar kültürel olarak vatandaş olamayacakları vurgulanır. Bu kısım aynı zamanda çok kültürlülüğün de bir eleştirisidir. Garner ve Selod'un (2014, s. 8) çalışmaları bu konuda örnek olabilir. Onlar ABD vatandaşı olan ve orada yetişen Müslümanların bile söylemsel olarak ulusa ait olma noktasında dışlanabileceklerini ileri sürerler.

C: Müslüman Birlikteliği: Müslümanların etnisite ve mezhep farklılığından, farklı grup dinamiklerinden, dil ve kültürel farklılıklarından bağımsız olarak sadece dini nedenlerden ya da 'İslam'ın bir ideoloji olmasından' ötürü bir birlik olduklarının vurgulanmasıdır. Nadal ve diğerlerinin (2012) belirttiği gibi bir dine mensup her bir bireyin homojen olduğuna, aynı âdet ve inançlara sahip olduğuna dair görüşler buna örnektir.

D: Müslümanların Kendi Kültürünün Onlara da Zarar Verdiği İddiaları: Özellikle kadın, genç ve çocuklar üzerinden vurgulanan ve Müslümanlardaki ataerkil kültürün onlara zarar verdiğini ileri süren iddialardır. Bu alt kategori Törnberg ve Törnberg'in (2016, s. 138) Müslüman kadın ve eşcinsellerin kendi kültürlerinin kurbanı olduğu tespitleriyle somutlaşır.

E: Müslümanların Temel İnsani Değerlere Sahip Olmadığına Dair İddialar: Kültürel değerler üzerinden inşa edilen bu söylem Müslümanların "makbul insan" ya da "insan" olmadığına kadar ilerleyebilen boyuta bile ulaşabilmektedir.

Dini Boyut: Dini inanç ve pratiklerin kültürle olan ilişkisi göz önüne alındığında kültürel boyutla yakından ilişkili bir boyuttur. Bu boyutta İslam'ın Hristiyanlığın ve Müslümanların Hristiyanların karşıtı olarak konumlandırılması önemli bir söylem pratiği olarak ortaya çıkar. Whitehead, Perry ve Baker (2018) Hristiyan milliyetçiliğin Müslümanları tehditkâr kültürel yabancı olarak konumlandırmaya meyilli olduğunu ve Trump'a olan desteğin artmasında İslamofobinin güçlü bir rolü olduğunu çünkü İslam'ın hem Hristiyanlığın hem de Amerikan kimliğinin antitezi olarak çerçvelendiği ileri sürmesi bu kısım ile yakından ilgilidir. Aynı zamanda Batılı beyaz Müslümanlara uygulanan ayrımcılığın yansıması olan İslam'ın beyaz dışı bir din olduğu iddiası (Moosavi, 2015) ve İslam'ın bir din değil politik bir ideoloji olduğu iddiası (Ekman, 2015) bu boyutla ilintilidir.

Güvenlik Boyutu: Kültürel boyutta olduğu gibi Müslümanların öteki olarak konumlandırıldığı biz ve onlar ayrımının vurgulandığı bir boyuttur. Ancak burada Müslümanların şiddetle olan ilişkisi vurgulanır. Kültürel, hukuki ve demografik boyutlarla ilintilidir.

A: Kamusal Tehdit: Bu alt kategoride Müslümanların bir *öteki* şeklinde *biz* olarak konumlandırılan Batılılara yönelik ortaya koyduğu ya da koyabileceği şiddet temelli eylemler ele alınır.

B: İç Tehdit: Bu alt kategori, Müslümanların grup ve aile dinamikleri açısından kendilerine oluşturdukları güvenlik tehditlerini ele alır.

Ekonomik Boyut: Batı içindeki Müslümanların Batı ülkeleri ve *biz* olarak tanımlanan "gerçek Batılılar" için bir ekonomik tehdit olduğuna vurgu yapılmasıdır.

Hukuki Boyut: Bu boyut güvenlik, kültürel ve demografik boyutlarıyla yakından ilintilidir ve üç kısımdan oluşur.

A: Batıların Müslümanlara karşı alması gereken hukuki önlemler: 2015 yılında çıkarılan Terörle Mücadele ve Güvenlik Yasası gibi Müslümanların politik ve dini inançlarının gözlemlenmesi ya da Burka ve minare yasakları (Awan ve Zempi, 2016) gibi yasaların çıkarılmasına ve sürdürülmesine yönelik çabaları ifade eder. Demografik kısımdaki illegal göç kısmı da burasıyla ilintilidir.

B: Şeriatın Batı'da hüküm sürdüğüne dair iddialar: Bu alt kategori, kültürel farklılık ve kültürel uyumsuzluk alt kategorisiyle yakından ilintilidir. Müslümanların şeriat adı verilen hukuklarını Batı hukukuna empoze etmeye çalıştıkları (Ekman, 2015) ve Batı'daki çok kültürlü yaklaşımların buna zemin hazırladığı ileri sürülür.

C: Müslümanların çok talepkâr olduğu ve ayrıcalık istediğine dair iddialar: Müslümanların tüm toplumdan farklılaşan hukuki talepleri olduğu ve bunun paralel bir hukuki sisteme neden olabileceğine dair iddialar (Ogan, Willnat, Pennington & Bashir, 2014).

Demografik Boyut: Bu boyut özellikle Batı'ya yönelik Müslüman göçü ve Müslüman doğum oranlarını ele alır. Suriye Savaşı ve Ukrayna-Rusya savaşından kaçanlar arasındaki farklılıkta görüldüğü gibi Müslüman kimliğine olan direnç bu boyutta önem kazanır. Bu boyut kültürel, güvenlik, hukuki ve ekonomik boyutlarla ilintilidir.

A: Müslüman göçünün durdurulması ya da sınırlandırılması: Bu alt kategori, ister zorunlu ister ekonomik nedenlerle olsun Müslümanların Batı'ya göçmen olarak gelmesinin durdurulması ya da sınırlandırılmasını vurgular. İlegal göç, erkek çoğunluklu göç, gettolaşma, oy dengesi, sınır güvenliği ve Müslümanların toplumsal hayatta çok fazla görünürlük kazandığına dair temalar işlenir. Ahmed ve Mattes'in (2016) yüksek Müslüman nüfusa sahip ülkelerden göçün engellenmesine yönelik tespitleri bu alt kategoriye örnektir.

B: Müslümanların yüksek doğum oranları: Batı içindeki Müslümanların Biz olarak nitelendirilen "gerçek Batılılara" kıyasla yüksek bir doğum oranına sahip olduğunun vurgulanmasıdır. Gettolaşma, oy dengesi ve Müslümanlar toplumsal hayatta çok fazla görünürlük kazanması ve gelecekte Müslümanlar lehine bir demografik yapı gibi temalarla ele alınır.

C: Müslümanların kendi ülkeleri için mücadele etmeleri gerekliliği: Savaş, ekonomik problemler veya iç huzursuzluk vb. nedenler de dâhil olmak üzere Müslümanların Batılı ülkelere gelmek yerine kendi ülkelerinde mücadele etmeleri gerektiğine dair temalar.

D: Müslümanların Artan Görünümü: Batı'daki Müslüman nüfusunun artmasıyla camilerin, minarelerin ve genel olarak Müslümanların görünümünün arttığına dair temalar.

E: İlegal Göç: Müslüman mültecilerin yasal olmayan şekilde Batı'ya geldiği iddiaları.

Elitlere, Liberal Sisteme ve Politik Doğruculuğa Eleştiriler Boyutu: Bu boyut özellikle liberal veya ana akım elitler olarak adlandırılan siyasetleri ve farklı olanı incitmek adına dilin dikkatli kullanımı olarak ele alınan politik doğruculuğa yönelik eleştirileri içerir. Kendisini Avrupa'ya, Avrupa Birliği'ne olan şüphelik, anti küreselleşme ve içe kapanma şeklinde de gösterebilir. Bu temada politik doğru-

culuk, İslam ve Müslümanlar hakkında doğruları söylemeyi engelleyen bir bariyer olarak görülür ve İslamofobinin inkârı ve tersine ırkçılık söylemlerini gündeme getirir. Genellikle kendilerinin İslamofobik olmadıklarını ifade özgürlüğü gibi liberal söylemler üzerinden dile getiren yapılar Batı'daki hâkim ırk olan Beyazların artık tersine bir ırkçılığa maruz kaldığını da iddia etmektedir.

Tablo 3. Demografik Boyut

Kodlanmış Dil	Açık Ayrımcı Dil (Ayrımcı Alt Söylem)
Avrupa'ya Yoğunluklu Müslüman Göçü	Müslümanlar Avrupa'yı Ele Geçirecek

Tablo 4. Hukuki Boyut

Kodlanmış Dil	Açık Ayrımcı Dil (Ayrımcı Alt Söylem)
Camilerdeki Radikalleşmenin Kontrol Edilmesi	İmamlar Camilerde Müslümanları Radikalleştirdiği İçin Tüm Camiler Kapatılmalı

Tablo 2 ve Tablo 3'de demografik ve hukuki boyut açısından kodlanmış dil ve açık ayrımcı dilin nasıl konumlandırıldığı ele alınmıştır. Bu söylemler, hafızada birbirine bağlı şekilde bulunan fikirler ve duyguların kümeleri olan ve insanların hayatı yorumlamasını sağlayan şemalar ve söylem topluluklarından etkilenirler. Kişiler Müslüman göçü gibi bir haberle karşılaştığında bu konuda hâlihazırdaki şemalardan faydalanarak süreci yorumlar. Bu şematik bakış açısında kişinin kendi çevresi kadar medya da etkilidir. Söylem topluluklarında ise kişinin kendisini ait hissettiği grup medyadan daha etkili olur (tabii söylem topluluğunun ideolojik bakış açısını yansıtan radikal medyalar da olabilir). Müslüman göçü ile ilgili bir haber duyan bir Batılı'nın bu konudaki hazır şemalardan dolayı bunu bir tehlike olarak algılaması muhtemeldir. İçine dâhil olduğu söylem topluluğunun ötekisinin Müslümanlar olması durumunda bu kişinin Müslüman göçünün amacının Müslümanların Avrupa'yı ele geçirme çabası olması olarak durumu algılaması ve bu tip söylemler üretmesi olasıdır.

5. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmanın en temel çıkış noktalarından biri nefret söyleminin, kamusal söylemde tekrar görünür hâle gelebilmek adına kendini şekillendirmesidir. Bu şekil değişikliği kamuoyunu da ikna edebilecek bir biçimde kodlanmış dil pratikleri üzerinden gerçekleşmektedir. Bu çalışmanın dikkat çekmek istediği bir başka alan ise internet özgürlüğünün kötüye kullanımı sonucunda, açık ayrımcı söylemlerin artan görünürlüğüdür. Tüm bunlarla beraber bu çalışmanın sınırlılığı İslamofobik nefret söylemleridir. Buna ek olarak kodlanmış ve açık ayrımcı söylemlerin analiz edilebilmesi için İslamofobi ya da başka bir ayrımcılık alanı olsun, bir alanla ilgili ayrımcılık ve nefret söylemi boyutlarının ortaya koyulması gerekir. Çalışma öncesinde bu durum literatürde incelenmiştir ve literatürde İslamofobik nefret söylemi boyutlarının tam bir şekilde kategorize edildiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu durum, araştırmanın problemini oluşturur. 200 çalışmanın incelenmesi sonucunda İslamofobik bir söylemin “kültürel”, “güvenlik”, “ekonomik”, “hukuk”, “demografik”, ve “elitlere, liberal sisteme ve politik doğruculuğa eleştiriler” olmak üzere 7 boyutta ortaya konulabileceği tespit edilmiş ve bu boyutların alt kategorileri de konumlandırılmıştır. Bu temalardan kültürel boyut ve güvenlik boyutu oldukça başat konumdadır. Eş deyişle literatüre göre Müslümanlar, Batılılar için öncelikle kültürel ve güvenlik tehdidi olarak görülmektedir. Dini ve demografik boyutlarda kırk beş kez tespit edilmiş ve yine çok rastlanan temalar olmuşlardır. Hukuki ve elitlere, liberal sisteme ve politik doğruculuğa eleştiriler boyutları ilk sıralardaki boyutlara göre oldukça az rastlanırken normalde göç ve azınlıklarla ilgili çok rastlanan bir tema olan ekonomik boyuta ise sadece üç kez rastlanmıştır. Eş deyişle Batı’da Müslümanların varlığına yönelik itirazlar insanların iş beklentilerinden ya da ekonomik şikâyetlerinden önce daha temel açılardan ortaya çıkmaktadır. Bu durum, Batılıların Müslümanları öncelikle bir güvenlik tehdidi, kültürel olarak bir öteki ya da demografik açıdan bir tehlike olarak gördüklerini ve dini açıdan Hristiyanlar ve Müslümanlar arasında bir çatışma olduğuna inandıklarını ortaya koymaktadır.

Bu 7 kategorinin her biri temelde çalışmada tartışılan kimlik, ayrımcılık ve öteki kavramları üzerinden anlaşılabilir. Bir örnek boyut olarak kültürel boyutun altındaki alt kategorilere bakıldığında Batılı değerlerin üstünlüğünün vurgulanması Müslümanlar ve biz ayrışmasını ortaya koyar ve Müslümanları öteki olarak konumlandırır. Kültürel farklılık ve kültürel uyumsuzluk ise Müslümanları kültürel olarak farklı olarak konumlandırır ve entegre olamayacaklarını vurgular. Müslüman birlikteliği alt kategorisi ise Öteki olanın bir amaç doğrultusunda yeknesak şekilde bir arada olduğunu ileri sürer. Bu 7 kategorinin oluşumunda öteki olanın karşısında yer alan üst kimlik Batılılıktır (spesifik örneklerde Birleşik Krallık de-

ğerleri ve Amerikan kültürü gibi isimler geçebilir). Batılılık olarak adlandırılan bu değerler manzumesininse ötekisi değişkendir. Misal şu anki ötekisi Müslümanlar olan bu kimliğin eski ötekisi Yahudiler olarak konumlandırılmıştı. Başka bir örnek olarak Soğuk Savaş döneminde, öteki ya da ötekiye olan korku SSCB ile Kızıl Korku olarak adlandırılırken şimdi Müslümanlar ile Yeşil Korkuya dönüşmüştür. Bu dönüşüm eskiden Antikomünist söylemlerle kendini tekrar var eden söylem topluluklarının yeni bir ötekisi olması anlamını taşır. Özellikle 11 Eylül gibi sembolik olayların ve sürekli yeni gelişen olayların benzer pratiklerle çerçevelenmesinin de katkısıyla inşa edilen şemalar artık tüm olayların bu süzgeçten geçerek yorumlanmasını sağlar. Bu çalışmada ele alınan İslamofobik nefret söyleminin boyutlarının sürekli benzer biçimde yorumlanmasının nedenlerinden biri de bu standartlaşan şemalar ve söylem topluluklarıdır. Bu çalışmada ele alınan görmemenin ve yapmamanın da bir politik tercih olduğunu vurgulayan, başka bir dine, etnisiteye, kültüre ve hatta göz, saç ve ten rengine sahip olan bir gruba rahatça sağlanacak imkânların (sığınma hakkı vb.) yapısal bariyerler konumlandırılarak başka bir gruba sağlanmaması olarak tanımlanan nefret eylemsizliği kavramı Batılı ülkelerin özellikle Suriyeli ve Ukraynalı sığınmacılar açısından uyguladığı çifte standartla beraber önem kazanmıştır. Müslümanların kültürel olarak uyumsuz olduğu ve gelecekte nüfus artışı sayesinde Avrupa'yı ele geçirecekleri gibi kodlanmış ve açık ayrımcı söylemlerin sürekli yeniden üretilmesi aslında Müslümanlara yönelik bu direncin asıl sebeplerindedir. Hem Ukrayna Rusya savaşındaki hem Boris Johnson hem de Donald Trump örneklerindeki söylemler, artık sosyal medya ya da dünyada giderek artan kutuplaşmayla aşırı sağ yapıların güçlenmesi nedeniyle eskiden liberal ülkelerde kamusal ve politik söyleme kolay kolay taşınamayan açık ayrımcı söylemlerin normalleşme ya da meşrulaşma ihtimalini gündeme getirmiştir. Bu çalışma hem İslamofobik nefret söylemlerinin kategorizasyonu hem de bunların kodlanmış ve açık ayrımcı biçimlerinin ortaya konulmasıyla yukarıdaki meşrulaştırma çabası adına bir araştırma ve mücadele alanı sunabilir. Bu çalışmada ortaya konan İslamofobik Nefret Söyleminin Boyutları ve alt boyutları bundan sonraki çalışmalarda bir kategorizasyon olarak kullanılabilir hazır bir şablon sunmaktadır. Bununla beraber güncel olaylar ve gelişen teknoloji düşünüldüğünde bu çalışmadaki boyutların eleştirilmesi ve geliştirilmesi bu kategorizasyonu güncel ve araştırmalarda uygulanabilir tutmak adına önem arz etmektedir. Bu çalışma aynı zamanda, ortaya koyduğu kategorizasyon ve kavramlarla, bu hususları ampirik verilerle destekleyecek çalışmalara salık vermektedir. Bu çalışma, İslamofobik Nefret Söyleminin Boyutları üzerinden inceleme yapacak uluslararası bir gözetim mekanizması (STK, araştırma merkezi vb.) kurularak İslamofobik nefret söyleminin sürekli olarak izlenmesi ve raporlanmasını bir öneri olarak ortaya koyar.

Son notlar

1- Horvat (2022), Protestanlara Hristiyan denmemesi gerektiğini ileri sürer. Ona göre Protestanlık mezhebi bir isyan olarak ortaya çıkmış ve İsa'nın kilisesini reddetmiştir: "Onlar Ruhban yani İsa'nın dünyada kurduğu otorite olmadan İsa'yı kabul eder gibi davranır. Bu bölünmeyle beraber kiliseyi terk etmiş ve kafir olmuşlardır."

2- Roma Katolik kilisesinde ortaya çıkan farklı teolojik bakış açısı heretiklik olarak algılanıp dışlanmış (TDV, 2022).

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarı herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Kaynakça

- Awan, I., & Zempi, I. (2016). The affinity between online and offline anti-Muslim hate crime: Dynamics and impacts. *Aggression and Violent Behavior, 27*, 1-8.
- Ben-David, A., & Fernández, A. M. (2016). Hate speech and covert discrimination on social media: Monitoring the Facebook pages of extreme-right political parties in Spain. *International Journal of Communication, 10*, 27.
- Benhabib, S. (Ed.). (1996). *Democracy and difference: Contesting the boundaries of the political*. Princeton, NJ: Princeton University Press
- Chomsky, N. & Herman, E. (1998). *Manufacturing consent: The political economy of mass media*. New York America. Pantheon Books
- Çeçen, A. F. (2021). İslamofobi ve Sosyal Medyada Nefret Söylemi: Batı'da Aşırı Sağın Ana Akım Siyasete Tahakkümü. Konya. Literatürk Yayınları.
- De Genova, N. (2018). The "migrant crisis" as racial crisis: Do black lives matter in Europe?. *Ethnic and Racial Studies, 41*(10), 1765-1782.
- Dunwoody, P. T., & McFarland, S. G. (2018). Support for anti-Muslim policies: The role of political traits and threat perception. *Political Psychology, 39*(1), 89-106.
- Ekman, M. (2015). Online Islamophobia and the politics of fear: Manufacturing the green scare. *Ethnic and Racial Studies, 38*(11), 1986-2002.
- El-Tayeb, F. (2012). 'Gays who cannot properly be gay': Queer Muslims in the neoliberal European city. *European Journal of Women's Studies, 19*(1), 79-95. <https://doi.org/10.1177/1350506811426388>
- Entman, R. M. (2004). *Projections of power: Framing news, public opinion, and US foreign policy*. University of Chicago Press.
- Essed, P. (1991). *Understanding everyday racism: An interdisciplinary theory* (Vol. 2). Sage.
- Farkas, J., Schou, J., & Neumayer, C. (2018). Cloaked Facebook pages: Exploring fake Islamist propaganda in social media. *New Media & Society, 20*(5), 1850-1867.
- Garner, S., & Selod, S. (2015). The racialization of Muslims: Empirical studies of Islamophobia. *Critical Sociology, 41*(1), 9-19.
- Helbling, M. (2014). Opposing muslims and the muslim headscarf in Western Europe. *European Sociological Review, 30*(2), 242-257.
- Horvat, M, T. (2022, Şubat 10) Please, Don't Call Protestants Christians. <https://www.traditioninaction.org/religious/m013rpProtestantsChristians.html>
- Hughey, M. W., & Daniels, J. (2013). Racist comments at online news sites: a methodological dilemma for discourse analysis. *Media, Culture & Society, 35*(3),

332-347

- Huntington, S. P. (1997). *The clash of civilizations and the remaking of world order*. New York: Touchstone.
- Karim, K. H., & Eid, M. (2012). Clash of ignorance. *Global Media Journal—Canadian Edition*, 5(1), 7-27.
- Karim, K. H., & Eid, M. (2014). Imagining the other. İçinde M. Eid & K. Karim (Ed.), *Re-Imagining the Other: Culture, media, and Western-Muslim intersections*. (ss. 1-21). Palgrave Macmillan, New York.
- Klein, O & Muis, J. (2018). Online discontent: comparing Western European far-right groups on Facebook, *European Societies*, 21:4, 540-562, DOI: 10.1080/14616696.2018.1494293
- Klein, O. (2016). Anti-immigrant and anti-Islam mobilization online: Comparing the networks of-and frames on British and German antiimmigrant and anti-Islam Facebook pages. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Leiden University Faculty of Social & Behavioral Sciences
- Krzyżanowski, M., & Wodak, R. (2017). *The politics of exclusion: Debating migration in Austria*. Routledge.
- Kundnani, A. (2012). Radicalisation: the journey of a concept. *Race & Class*, 54(2), 3–25. <https://doi.org/10.1177/0306396812454984>
- Meer, N. (2013). Racialization and religion: race, culture and difference in the study of antisemitism and Islamophobia. *Ethnic and Racial Studies*, 36(3), 385-398.
- Moosavi, L. (2015). The racialization of Muslim converts in Britain and their experiences of Islamophobia. *Critical Sociology*, 41(1), 41-56.
- Nadal, K. L., Griffin, K. E., Hamit, S., Leon, J., Tobio, M., & Rivera, D. P. (2012). Subtle and overt forms of Islamophobia: Microaggressions toward Muslim Americans. *Journal of Muslim Mental Health*, 6, 16–37
- Ogan, C., Willnat, L., Pennington, R., & Bashir, M. (2014). The rise of anti-Muslim prejudice: Media and Islamophobia in Europe and the United States. *International Communication Gazette*, 76(1), 27–46. <https://doi.org/10.1177/1748048513504048>
- Stephenson, M. L. (2014). Deciphering ‘Islamic hospitality’: Developments, challenges and opportunities. *Tourism Management*, 40, 155-164.
- Swales, J. (1990). *Genre analysis: English in academic and research settings*. Cambridge University Press.
- TDV. (2022 Şubat 11). *Protestanlık*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/protestanlik>
- Törnberg, A., & Törnberg, P. (2016). Muslims in social media discourse: Combining topic modeling and critical discourse analysis. *Discourse, Context & Media*, 13, 132-142.
- Van der Bom, I., Coffey-Glover, L., Jones, L., Mills, S., & Paterson, L. L. (2015). Implicit homophobic argument structure: Equal-marriage discourse in *The Moral Maze*. *Journal of Language and Sexuality*, 4(1), 102-137.
- Van Dijk, T. A. (2019). *Macrostructures: An interdisciplinary study of global structures in discourse, interaction, and cognition*. Routledge.
- Whitehead, A. L., Perry, S. L., & Baker, J. O. (2018). Make America Christian again: Christian nationalism and voting for Donald Trump in the 2016 presidential election. *Sociology of Religion*, 79(2), 147-171.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Çevrim İçi Nefreti Önlemeye Yönelik Düzenlemelerin Sosyal Ağların Teknolojik Biçim ve İşleyişi Bağlamında Değerlendirilmesi

Abdulkadir ATİK*

Öz

Kullanıcı sayıları milyarları aşan sosyal ağlar hem kamusal bir tartışma platformu hem de başat bir sosyal etkileşim ortamına dönüşmüş durumdadır. İletişim teknolojilerinin sağladığı olanaklar aynı zamanda bazı toplumsal gerilim ve çatışmaların da her zamankinden daha fazla görünür olmasına neden olmuştur. Sosyal ağların dışı vurumu kolaylaştıran yönleri, anonimliği, dolaysızlığı ve küresel doğası, aşırılık yanlıları ve nefret tacirleri için son derece elverişli bir ortam oluşturmaktadır. Ağlardaki nefret gruplarının sayısının katlanarak artması nefret söyleminin toplumsal barış ve huzuru bozarak bireysel hak ve özgürlükleri tehdit edecek aşamaya gelmesine neden olmuştur. Bu durum kurum ve kuruluşları daha kapsamlı, çok taraflı ve uzun vadeli düzenlemeler yapmaya zorlamaktadır. Bu çalışmada çevrim içi nefret söylemini önlemeye yönelik güncel dijital düzenlemelerin neler olduğu ortaya konularak bu düzenlemelerin ağların dijital döngüsü içinde uygulanabilirliği sorgulanmaktadır. Literatür taraması yöntemiyle kavramsal düzeyde ele alınan çalışma; teknoloji, insan ve toplum arasındaki olgusal ilişkileri yorumsamacı bir yaklaşımla ele almaktadır. Günümüzde hâlihazırda nefret içeriklerinin tespit edilmesi, yayından kaldırılması ve suç teşkil eden içeriklerin adli mercilere bildirilip suçun ve suçlunun kovuşturulması için geliştirilmiş teknolojik denetleme ve gözetim algoritmaları yaygın olarak kullanılmaktadır. Fakat bu algoritmalar gerek teknolojinin kendi doğasından kaynaklanan yetersizlikler gerekse de nefret söyleminin hukuki ve kültürel anlamda henüz daha netleşmemiş kavramsal yapısından dolayı soruna çözüm olamamaktadır.

Anahtar kelimeler: Nefret Söylemi, Sosyal Ağ, Kamusal Alan, Yabancı Düşmanlığı, Ayrımcılık

* Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo, Sinema ve Televizyon Bölümü, kadiratik@atauni.edu.tr

Atik, A. (2022). Çevrim içi Nefret Düzenlemelerinin Sosyal Ağların Teknolojik Biçim ve İşleyişi Bağlamında Değerlendirilmesi. TRT Akademi, 7 (15), 434-449. DOI: 10.37679/trta.1097019

Derleme Makalesi

Geliş Tarihi: 01.04.2022

Revizyon Tarihi: 20.05.2022

Kabul Tarihi: 27.05.2022

ORCID ID: 0000-0002-3843-3472 DOI: 10.37679/trta.1097019

Evaluation of Regulations for the Prevention of Online Hate in the Context of the Technological Form and Operation of Social Networks

Abdulkadir ATİK

Abstract

This study aims to research on the concepts of hate speech and hate crime that can be viewed in social life and in the media. A conceptual perspective will be presented on what kind of expression hate speech, which has just been introduced to terminology, is, what it aims at and how it is related to freedom of expression, and these areas of discussion will be analyzed in the context of the film Wolves Empire. In the first part, the conceptual analysis of the concepts of hate speech and hate crime, the points that separate hate speech and freedom of expression as it constitutes a frequently encountered area of discussion, and the role of media tools in hate speech will be examined. In the context of the movie, hate speech in the cinema will be discussed. The study will be examined with the method of critical discourse analysis.

Keywords: Hate Speech, Hate Crime, Hate Speech in the Media, Racist Hate Speech, Empire of the Wolves

Review Paper

Recieved: 01.04.2022

Revised: 20.05.2022

Accepted: 27.05.2022

1. Giriş

Nefret söylemi, temel insan hak ve ideallerinden biri olan ifade özgürlüğü ile çoğulcu demokratik bir toplumun eşitlikçi ve insan onuruna yakışır düzenlemelerine ve bireylerin, grupların, azınlıkların diğer haklarına zarar verme potansiyeli arasında sert tartışmalara konu olan, çağımızın önemli sorunlarından biridir. Kavram; şiddeti, düşmanlığı ve ayrımcılığı teşvik etmesi bağlamında ulusal ve uluslararası hukukta net ve ortak vurgulara sahip olsa da ön yargı ve hoşgörüsüzlük iklimi oluşturma noktasında belirsizleşerek, geçerliliğini yitirebilmektedir (Gagliardone, Gal ve diğerleri, 2015, s. 10). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin milyarlarca insanı bir araya getirebilecek bir aşamaya ulaşması ve sosyal etkileşimin ana bileşenine dönüşmesiyle birlikte nefret söylemi, her zamankinden daha fazla tartışılan, çözüm öncelikli bir meseleye dönüşmüştür. Medyanın hem yeni söylemler oluşturabilme hem de var olan söylemleri yeniden üretip meşrulaştırabilme gücü, medya merkezli çözüm önerilerini gündeme getirmiştir.

Öte yandan nefret söylemi; hukuk, iletişim, sosyoloji, siyaset bilimi gibi çeşitli bilim alanlarında çok sayıda araştırmaya konu olmuştur. İlgili literatürde konunun ilk dönem çalışmalarında sosyolojik, felsefi ve politik bağlamda daha çok hukuki düzenlemeler çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Son dönem çalışmalarda ise kavram; sosyal ağlar ve dijital düzenlemeler eksenindeki araştırma ve incelemelere dâhil edilmiştir. Bu eğilimde sosyal ağların, her zamankinden daha fazla etkileşime olanak sağlayan ve kamusal tartışmalara zemin oluşturan ortamlara dönüşmesinin etkili olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra ağların, toplumsal sorunlardan ve gerilimlerden beslenen ve bir arada yaşamayı sorgulayan grupların ve sosyal yapıların kavşak noktası hâline gelmesi de bilimsel araştırmaların bu alanda yoğunlaşmasına neden olabilmektedir (legifrance.gouv.fr, 2015).

Bu kapsamda çalışmada çevrim içi nefret söylemini önlemeye yönelik güncel düzenlemelerin neler olduğu ortaya konularak bu düzenlemelerin ağların dijital döngüsü içinde uygulanabilirliği sorgulanmaktadır. Literatür taraması yöntemiyle kavramsal düzeyde ele alınan çalışma; teknoloji, insan ve toplum arasındaki olgusal ilişkileri yorumsamacı bir yaklaşımla ele almaktadır. Literatür taraması, konuyla ilgili temel ve güncel çalışmaların bulgularını, yaklaşım ve bakış açılarını bir araya getirip yeni bir senteze ulaşmayı hedefleyen derleme türündeki çalışmalarda tercih edilen bir yöntemdir (Fink, 2010, s. 3). Yöntem özellikle disiplinler arası çalışmalarda genel bir bakış açısıyla yeni teorik çerçeveler ve kavramsal modeller oluşturabilme olanağı sağlayabilmektedir (Tranfield, Denyer ve Smart, 2003, s. 207-208). Yalnızca kamu otoritelerini, servis sağlayıcı şirketleri, kullanıcı-

ları veya sivil toplum kuruluşlarını baz alan tek taraflı düzenlemelerin üstesinden gelemeyeceği ölçekte bir sorun olan nefret söylemi (Banks, 2010, s. 234), tüm tarafların katılımının esas alındığı, uluslararası uzantılıları olan ve ifade özgürlüğünü gözetemeyen mücadele yöntemlerini zorunlu kılmaktadır. İnternetin ulusal müdahaleleri yetersiz kılan küresel yapısı, hayatın her alanına yansıyan kuşatıcı ve baskın teknolojik doğası, sorunun çözümünde adli denetim mekanizmalarının yanı sıra teknolojik çözümleri de gündeme getirmektedir. Günümüzde hâlihazırda nefret içeriklerinin tespit edilmesi, yayından kaldırılması ve suç teşkil eden içeriklerin adli mercilere bildirilip, suçun ve suçlunun kovuşturulması için geliştirilmiş teknolojik denetleme ve gözetim algoritmaları yaygın olarak kullanılmaktadır. Fakat bu algoritmalar gerek teknolojinin kendi doğasından kaynaklanan yetersizlikler gerekse de nefret söyleminin hukuki ve kültürel anlamda henüz daha netleşmemiş kavramsal yapısından dolayı soruna çözüm olamamakta ve eleştirilmektedir. Meseleyi ele alırken hesaba katılması gereken unsurlardan biri de teknoloji ile insan ve toplum arasındaki ilişkidir. Bu kapsamda çevrim içi nefret söylemi konusunda sosyal ağların rolünün ve etkisinin çok iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Çalışmada teknoloji ile insan ve toplum arasındaki etkileşimde, insan ilişkilerini ve ihtiyaçlarını öne alan bir yaklaşım tercih edilmiştir. Dolayısıyla nefret söyleminin önemli ölçüde toplumsal ve kültürel bir olgu olduğu, sosyal medyanın ise dışı vurumu kolaylaştırarak bu sorunu görünür kıldığı öngörülmektedir.

2. Özgürlük ve Eşitlik İkileminde Nefret Söylemi

Uluslararası kabul görmüş, standart bir tanımı olmayan nefret söylemi (Nardocci); yabancı düşmanlığı, ayrımcılık ve şiddete teşvik noktasında ortak referanslara ve hassasiyetlere sahip bir kavram olarak mevzuatta yerini almaktadır. Avrupa Konseyine göre nefret söylemi, “basit bir bireysel düşünce veya irade beyanı olmayıp mağdur üzerinde somut bir etki oluşturmaya ve ayrımcılık riski altındaki gruplara yönelik, yayma, teşvik etme veya kışkırtma yönünde eylemler” olarak kabul edilmekte ve suçla bağlantısı kurulmaktadır. Buna göre nefret söylemi, ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığı, Yahudi düşmanlığını veya hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya haklı çıkaran tüm ifade biçimleri olarak el alınmaktadır (rm.coe.int). Birleşmiş Milletlerin her türlü ırk ayrımcılığının ortadan kaldırılmasına ilişkin sözleşmesine göre nefret söylemi “Kanun tarafından cezalandırılabilir suçları, üstünlüğe veya ırksal nefrete dayalı her türlü fikri yaymayı, ırk ayrımcılığına teşviki ayrıca herhangi bir ırk, farklı renk veya bireye yönelik herhangi bir şiddet eylemini veya bu tür eylemlere yönlendiren söylemleri” ifade etmektedir (ohchr.org). Yine Birleşmiş Milletlerin Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi’nin 20. maddesine göre ayrımcılık, düşmanlık ve şiddete teşvik eden ırksal ve dini nefrete dayalı atıflar ve her türlü savaş

yanlısı propaganda yasaklanmaktadır (ohchr.org).

Twitter, YouTube, Instagram gibi sosyal ağlarda ise nefret söylemine karşı caydırıcı ve engelleyici politikalar geliştirilmiştir. Bu korumacı politikaların, genel itibarıyla uluslararası kural ve ilkelerle paralel olmakla birlikte daha katı olduğu görülmektedir. Örneğin tartışma ve fikir alışverişine çok daha elverişli olan Twitter, ifade özgürlüğünü insani bir hak olarak tanımlayıp kendi misyonunu “herkese içerik oluşturma, görüşlerini ve bilgilerini paylaşma, görüşlerini ve inançlarını sınırsızca ifade etme” şeklinde belirlemektedir. Söz, yazı veya görsel unsurlara dayalı her türlü nefret söylemini, ifade özgürlüğünü kısıtladığı ve kuruluş amacına ters düştüğü gerekçesiyle reddetmektedir. Özellikle nefret söyleminin hedefinde olan; “din, sınıf, yaş, engellilik, ciddi hastalık, ulusal köken, ırk veya etnik köken nedeniyle belirli insan gruplarını aşağılama”yı ve ciddi zarar görmelerini dilemeyi, ummayı ve istemeyi yasaklanmaktadır (twitter.com.tr). Çevrim içi nefret söylemini engellemek amacıyla 31 Mayıs 2016’da Avrupa Konseyi ile Facebook, Microsoft, YouTube ve Twitter bir araya gelerek ifade özgürlüğünün desteklenmesi, ayrımcılık ve yabancı düşmanlığına dair nefret söylemiyle mücadele konusunda davranış kurallarının belirlenmesine hususunda anlaşmaya varmışlardır (Alkiviadou, 2019, s. 31).

Hukuk felsefesinin kadim tartışmalarından biri olan nefret söylemi, özellikle pek çok insanın temel sosyal ilişki dinamikleri hâline gelen sosyal ağlardaki hareketlilikle birlikte, çözüm öncelikli bir meseleye dönüşmüştür. Tartışmaların genellikle demokratik bir toplumun temel unsurları arasında yer alan ifade özgürlüğü, düşünce, din, vicdan özgürlüğü ve ayrımcılığa uğramama hakları ekseninde gündeme geldiği görülmektedir (Weber, 2009, s. 1). Nefret söyleminin bu hak ve özgürlüklerle bağdaşık yönleri, bu konuda alınabilecek kalıcı ve bağlayıcı politik kararları erteleyebilmekte, hukuki ve sosyal düzenlemeleri geciktirebilmektedir.

Özgürlükçü/eşitlikçi ikilemde gerçekleşen tartışmaların Amerikan liberal demokrasi anlayışı tarafında yer alan Lewis (2009), nefret söylemini önlemeye yönelik yasaların, demokratik toplumsal yapıya ve bu yapının temel taşlarından biri olan ifade özgürlüğüne zarar verebileceğini ileri sürmektedir. Nefret söylemi toplumsal grupların birbirleri hakkındaki düşüncelerinin görünür olmasını sağlamakta ve dışı vurumu kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla sorunların tespiti ve demokratik yapının iyileştirilmesi için söylemlerin engellenmemesi gerektiğini düşünmektedir. Lewis’e göre bireyler daha yaşanılabilir bir dünya için, başkalarının kendileri hakkında gerçekte ne düşündüklerini öğrenebilecek cesaretle olmalı ve bu gerçeklikle yaşayabilmeyi öğrenmelidir (Akt. Karadağ Thorpe, 2019, s. 72-73). Daha çok özgürlükçü saiklerle yola çıkan bu görüş, sağlıklı bireysel ve toplumsal refleks-

lerin ortaya çıkabilmesi için kısıtlama ve engellemelerin olmaması gerektiği savunmaktadır. Özgürlükçü görüş, ifade özgürlüğünü mutlak bir hak olarak tanımlama eğilimindedir. Sınırları ne kadar geniş olursa olsun bu hakkın kullanımından kaynaklanan sorunlu durumlar olabileceği unutulmamalıdır. İfade özgürlüğü (dış dünyaya açıklama veya forum externum) hakkının düşünce özgürlüğü (iç inanç dünyası veya forum internum) hakkından farklı olarak başkalarının hakları, görev ve sorumluluklar bağlamında sınırları olduğu kabul edilmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10'uncu maddesinin ikinci fıkrası, ifade özgürlüğü hakkının "ulusal güvenlik, toprak bütünlüğü veya kamu güvenliği yararına, kargaşa veya suçun önlenmesi için, sağlığı veya genel ahlakın korunması amacıyla başkalarının saygınlık veya haklarının korunması için gizlilik koşullarında alınan bilginin ifşa edilmesinin önlenmesi amacıyla veya yargının otoritesinin ve tarafsızlığının korunması için kanunda öngörülen ve demokratik bir toplumda ihtiyaç duyulan formalite, koşul, kısıtlama veya cezalara" tabi olarak düşünülmesi gerektiğinin altını çizmektedir (Weber, 2009, s. 1-31).

Tartışmaların karşı tarafında olanlar ise demokratik yapı içinde varlığını sürdüren insanların eşit statüde olduğu ve bu statüyü bozabilecek her türlü tutum ve davranışın yasal çerçevede sınırlandırılması gerektiğini düşünmektedirler. Eşitlikçi yaklaşım, sosyal bir varlık olan insanı, toplumsallaşırılığı içinde ele alma çabası içindedir ve bu çevrede tutum ve davranışlarını değerlendirme eğilimindedir. Ayrıca bu yaklaşımı savunanlar, söylem ile davranış arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Buna göre nefret söylemi yalnızca söylemsel düzeyde kalan ifade biçimleri olarak düşünülmemelidir. Bu tarz söylemlerin bireysel ve toplumsal alanda somut yansımaları bulunmaktadır. Nefret söylemine maruz kalan kişi veya gruplar; vatandaşlık haklarından ve toplumsal fırsatlardan mahrum kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilmektedir. Kendilerini huzur ve güvende hissedemeyen insanlar demokratik tepki, tavır ve katılımda isteksiz davranabilmektedirler. Hatta nefret söylemi uzun vadede hedefindeki insanların can ve mal güvenliğini tehlikeye sokmakta ve şiddete maruz kalmalarına yol açabilmektedir. Dolayısıyla nefret söylemiyle zarar gören en önemli unsur toplumsal düzen, huzur ve barıştır. Nefret söylemi tartışmalarında eşitlikçi tarafta yer alan Jeremy Waldron (2012, s. 4) nefret söyleminin, etkisini yavaş yavaş gösteren bir zehir gibi 'toplumsal iyi'yi yok ederek toplumsal barışı tehlikeye soktuğunu iddia etmektedir. Waldron'un bir toplumda yaşayan her bireyin kendini o yapının eşit ve değerli bir üyesi olarak görmesi, rahat ve güvende hissetmesi olarak tanımladığı toplumsal iyi, kapsayıcı olmalıdır (Akt. Karadağ Thorpe, 2019, s. 77). Nefret söylemini, insanları nefret suçuna yönlendiren tahammülsüzlüğün ve hoşgörüsüzlüğün bir tür dışavurumu

olarak da değerlendirmek mümkündür. Söylemlerin hedefindeki gruplara “toplumda size yer yok” mesajı verilerek pasifize olmaları sağlanmakta ve “yaşama ve katılım hakkı” ihlal edilmektedir (İnceoğlu, Sözeri, 2012, s. 24).

3. Kamusal Alan ve Etkileşim Ortamı Olarak Sosyal Ağlar ve Çevrim İçi Nefret

Artık hukuki merciler tarafından da bir kamusal alan olduğu kabul edilen (Marantz, 2018) sosyal ağların ifade özgürlüğünde temel ortamlardan birine dönüştüğü görülmektedir. İletişim ve fikir alışverişi ortamı olma misyonlarını kısa sürede gerçekleştiren sosyal medya platformları, geleceğin küresel toplumunu inşa etme iddiasıyla yollarına devam etmektedir. İki milyarın üzerinde kullanıcısı olan Facebook, aile ve arkadaşları birbirine bağlamanın yanı sıra fikirlerin özgürce tartışıldığı bir ortam oluşturma felsefesiyle yola çıktığını belirtmektedir. Bugün ise bu iddianın bir adım ötesine geçerek geleceğin küresel toplumunun sosyal altyapısını oluşturmak, refah ve özgürlüğü yaymak, barışı ve anlayışı teşvik etmek, insanları yoksulluktan kurtarmak ve bilimi hızlandırmak gibi hedeflerle varlığını gerçekleştirmektedir (Zuckerberg, 2021). Facebook gibi diğer popüler küresel ağlar ve her biri kendi kurallarını oluşturmaktan sorumlu olan yüz milyonlarca WEB sitesi, topluluk altındaki insanları birbirine bağlayacak merkezi olmayan bir ağ olarak ortaya çıkmıştır. Ancak internet geliştikçe, Facebook, YouTube, Instagram, Reddit, Tumblr ve Twitter gibi şirketler, dünya çapında milyarlarca insan için birincil konuşma kanalları olarak bireysel WEB sitelerinin ve forumların yerini alarak daha fazla kurumsallaşmışlardır. Sosyal medya platformlarının büyüklüğü ve üstlendiği misyon, bugün her zamankinden daha fazla bu ağları tartışmaların ve eleştirilerin hedefi hâline getirmiştir. Hükümetler ve kurumsal haber kuruluşları bu ağları; asılsız haberler ve dezenformasyona yol açtığı için insan hakları örgütleri; toplumsal cinsiyete dayalı tacizi kolaylaştırdığı ve intihar ve cinayeti canlı yayınlayıp özendirdiği, çeşitli gruplar; terörizmin örgütlenmesine, ırkçılığa, şiddet ve nefrete zemin hazırladığı için bu ağlar eleştirilmekte ve çeşitli davalara konu olmaktadır (Koebler, Cox, 2018). Sosyal ağlarda yükselen nefret söyleminin toplumsal barış ve huzuru bozarak bireysel hak ve özgürlükleri tehdit edecek aşamaya gelmesi kurum ve kuruluşları daha kapsamlı, çok taraflı ve çok boyutlu uzun vadeli düzenlemeler yapmaya zorlamaktadır. Geleneksel noktada sorunun teknolojik düzenlemelerle mi yoksa hukuki denetimle mi çözülmesi gerektiği sorunsalı henüz cevaplanabilmiş değildir. Ağların baskın teknolojik doğası, yüksek yoğunluklu veri akışı ve hızı ve uluslararası boyutu, sorunla yalnızca geleneksel adli ve polisiye önlemlerle mücadele edilemeyeceğini göstermektedir. Teknoloji eksenli çözümler ise ulusal hukuku ve kamu otoritelerini yetkisizleştirebilmekte, bireysel hak ve özgürlükleri küresel servis sağlayıcı şirketlerin insaf ve inisiyatifine bırak-

makta ve yerel kültürel değerler ve hassasiyetleri devre dışı bırakabilmektedir. Bu bağlamda çevrim içi nefret söylemiyle mücadeleye ilişkin en kapsamlı düzenlemelerden biri, Fransa Ulusal İnsan Hakları Danışma Komisyonu (CNCDH)'nin 12 Şubat 2015 tarihli genel kurulunda kabul edilen düzenleme kararlarıdır (legifrance.gouv.fr, 2015). Çalışmada öne çıkartılan tartışmalara genel bir bağlam oluşturması açısından bu politikalara kısaca değinilecektir. "İnternette Nefret Söylemiyle Mücadeleye İlişkin Görüş" başlıklı düzenleme dört aşamalı bir mücadele planı üzerine şekillenmektedir. Devletin dijital egemenliğinin öne çıkartıldığı ilk aşamada; WEB üzerindeki temel hak ve özgürlükleri garanti altına almada devletin rolünü güçlendirmek, siber suçlarla mücadelede diplomatik girişimleri artırmak ve dijital ekosistemdeki yabancı aktörlerin Fransız hukuku ve endüstri politikalarına entegrasyonu için çalışmalar yapmak hedeflenmektedir. Düzenlemeler özü itibarıyla servis sağlayıcı şirketlerin faaliyet ve sorumluluk alanlarında insan haklarına ve ifade özgürlüğüne saygı göstererek ve yerel kamu otoriteleriyle iş birliği içinde hareket etmesini içermektedir. Doğrudan çevrim içi nefret söylemini hedef alan ikinci aşamada basın, düşünce ve ifade özgürlüğü ile bu özgürlüklerin kötüye kullanımına yönelik mevzuatın güncellenmesi ve mevcut mekanizmaların güçlendirilmesi öngörülmektedir. Bu kapsamda sosyal ağlarda kamusal alan ve özel alan ayrımının netleştirilmesinin önemine dikkat çekilmekte ve nefret suçlarıyla mücadelede daha proaktif politikalar için servis sağlayıcı şirketlerin sorumluluklarına dikkat çekilmektedir. Buna göre kullanıcıların sahip olduğu teknik olanaklardan daha fazlasına sahip olan şirketler, sorunlu içeriği hızlı bir şekilde belirleyerek kamu otoritelerine bildirmek ve failerin tespiti ve yakalanmasında iş birliğine gitmekle yükümlü tutulmuşlardır.

Düzenlemenin üçüncü aşaması sosyal ağlardaki etkileşimin bütün taraflarını organize eden ve gözetken duyarlı ve yenilikçi bir üst kurulun gerekliliğine işaret etmektedir. Bu kurulun hem kurumsal düzensizliğe son vermesi hem de gözlem ve araştırmalarla nefret söylemiyle ilgili eğilimleri belirleyip politikalar üretmesi beklenmektedir. Düzenlemenin son maddesi ise daha kapsayıcı ve uzun vadeli bir çözüm olan dijital eğitim ve vatandaşlık konusunda ulusal eylem planı belirlemeye yöneliktir. Dijital platformlara erişim ve etkileşim hakkı temel bir hak olmakla birlikte bireylere sorumluluklar da yüklemektedir. Bu kapsamda kullanıcıların belli bir yetkinlik düzeyine ve sorumluluk bilincine sahip olmalarını sağlayacak bilgilendirme ve bilinçlendirme politikaları uygulanmalıdır.

4. Çevrim İçi Nefret Söylemini Önlemeye Yönelik Teknoloji Eksenli Düzenlemeler

Çağımızın yaygın etkileşim ortamları olan sosyal ağlardaki içeriğin etkili bir şekilde denetimi önemli olduğu kadar zor bir konudur. Milyonlarca kullanıcı tarafından oluşturulan küresel ölçekli ağlardaki veri hacmi, bu verilerin kültürel anlamda hassas ve bağlamsal doğası ve insan iletişimindeki çok boyutluluk ve nüanslar sorunun büyüklüğünü ortaya koymaktadır (Cobbe, 2020, s. 739). Yeni medyanın anonimliği, dolaysızlığı ve küresel doğası, aşırılık yanlıları ve nefret tacirleri için son derece elverişli bir ortam oluşturmaktadır. Teknolojinin küreselleşmesi, ağlardaki nefret gruplarının sayısının ve nefret faaliyetlerini katlanarak artmasına olanak sağlamaktadır (Banks, 2010, s. 233). Toplumsal sorun ve gerilimlerden beslenen, her zamankinden daha fazla bir arada yaşamayı sorgulayan grupların bir araya gelerek yeni çatışma alanları oluşturdukları sosyal ağlardaki nefret eğilimi endişe verici boyutlara ulaşmıştır (legifrance.gouv.fr, 2015). Buna rağmen siber özgürlükçüler, yeni medyanın bu sınırsız doğasına vurgu yaparak devletin siber uzayı denetleme meşruiyetini ve kabiliyetini sorgulayarak bilgi, fikir ve enformasyonun serbestçe dolaşımını savunmaktadırlar (Banks, 2010, s. 233). Sorunun ulaştığı boyutlar kamu otoritelerini, servis sağlayıcı şirketleri ve ulusal ve uluslararası kuruluşları önlem almaya itmiştir. Bu kapsamda geliştirilen çevrim içi nefretle mücadele düzenlemelerinin teknolojik, yasal ve etik alanlarında ilerlediği görülmektedir. Ulusal sınırları aşan dijital döngüsellik ve ağlardaki yüksek veri hacmi, nefret söylemiyle mücadele için tek taraflı düzenlemeleri yetersiz kılmaktadır. Ayrıca küresel bir ortam olan internete yönelik geliştirilen ulusal düzeydeki denetleme ve gözetim düzenlemeleri tutarlı olamamaktadır (Alkiviadou, 2019, s. 20). Teknolojik düzenlemeler ise her ne kadar etkili bir mücadele yöntemi olarak düşünülse de kendi içindeki yetersizlikleri ve uygulanım kaynaklı yeni sorunlara yol açabilme potansiyeliyle soru işaretleri oluşturmaktadır.

Servis sağlayıcı firmalar tarafından gündeme getirilen teknolojik denetim ve yasakların işe yarayıp yaramadığı konusunda çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalardan elde edilen genel sonuç, yasakların önemli ölçüde amacına ulaştığı ve platformlardaki nefret söylemini azaltabildiği yönündedir. Bu konudaki en kapsamlı araştırmalardan biri üç Amerikan üniversitesinin ortaklığında yürütülen ve Reddit platformunun 2015 yılında uygulamaya başladığı nefret söylemi yasaklarının sonuçlarının incelendiği çalışmadır. Yasağın hem katılımcı kullanıcılar hem de etkilenen topluluklar üzerindeki nedensel etkilerinin araştırıldığı çalışmadan 100 milyon Reddit gönderisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda yasaklanan alt dizinlere katılan kullanıcıların ya siteyi terk ettikleri ya da nefret söylem ve uygulamalarını azalttıkları ortaya çıkartılmıştır (Chandrasekharan, Pavalanathan ve diğerleri 2017, s. 31-19).

Nefret söylemini önlemeye yönelik teknolojik düzenlemelerin en belirgin örneklerini servis sağlayıcı şirketlerin kullanıcılar için geliştirdikleri topluluk kuralları oluşturmaktadır. Müşterilerin sisteme dâhil olurken kabul ettikleri gönüllü davranış kurallarını içeren bu kodlar, gerekli hâllerde servis sağlayıcı firmalara içeriği silme veya hizmeti iptal etme olanağı sunmaktadır. Bu kurallar çevrim içi nefret düzeyinin azaltılmasında önemli rol oynayabilmektedir. İngiltere’de bu kuralların uygulamasını sağlamak amacıyla endüstri birlikleri kurulmuştur (Banks, 2010, s. 237). Bu kurallar bir yandan her bir kullanıcıyı genel ilkelere uymaya zorlarken diğer yandan zararlı içeriği servis sağlayıcıya bildirmeye teşvik etmektedir.

Sosyal ağlardaki istenmeyen içeriğin tespit edilmesine ve silinmesine yönelik olarak geliştirilmiş algoritmik düzenlemeler yaygın ve etkili denetim yollarından biridir. Teknoloji bazlı, otomatikleştirilmiş ve diğer denetleme yöntemlerine göre daha meşru bir yöntem olan algoritmik uygulamalar, sosyal ağ sağlayıcıları tarafından giderek daha fazla benimsenmektedir. Algoritmik uygulamalar önemli ölçüde kullanıcılardan gelen bildirimler ve ağ moderatörlerinin incelemesine dayansa da çok daha kapsayıcı ve hızlı bir denetime olanak sağlamaktadır (Cobbe, 2020, s. 739). Dört buçuk milyardan fazla internet kullanıcısının her gün milyarlarca içerik paylaştığı dijital dünyada, tüm içeriğin taranması ancak yapay zekâ tabanlı algoritmalarla mümkün olabilmektedir. Algoritma ön moderasyon aşamasında tüm içeriği denetleyerek zararlı olmayan içerikleri serbest bırakmakta, zararlı olan içeriği ise otomatik olarak silmektedir. Emin olunamayan içerikler ise insan incelemesi için moderatörlere gönderilmektedir. Algoritmanın doğru tahminler yapabilmesi için kelime eşleme tabanlı doğal dil işleme teknolojisi, özellikle alay ve öfke tonlarını anlamaya yönelik duygu analizi ve veri tabanlarıyla eşleme teknikleri kullanılmaktadır (appen.com, 2021).

Sağladığı tüm avantajlara rağmen algoritmaların üstesinden gelemediği ve hatta sorunu daha da içinden çıkılmaz hâle getirdiği durumlar da söz konusudur. Bu sorunların başında nefret söyleminin tespitinde öncelikli unsur olan dilin kullanım biçimleri, kültürel bağlamlar ve sosyal ağların çok dilli yapısı gelmektedir. Facebook yaptığı bir açıklamada yapay zekâ algoritmaları sayesinde istenmeyen e-postaların yüzde 100’ünü, terörle ilgili içeriklerin yüzde 99.5’ini, şiddet içerikli mesajların yüzde 86’sını tespit edebildiğini bildirmiştir. Bu başarı oranları nefret söylemiyle ilgili denetlemelerde yüzde 38’e düşmektedir. Nefret söylemi konusundaki en önemli sorunlardan biri de kavramın henüz tam olarak tanımlanmamış ve sınırları çizilmemiş doğasıdır (Koebler ve Cox, 2018). Popüler sosyal ağların çoğu Amerikan orijinli olduğu için Türk mevzuatında suç sayılabilecek sövme, iftira, hakaret gibi söylemler, ifade özgürlüğünü daha geniş bir perspektiften ele

alan ABD hukukunda eleştiri olarak kabul edilebilmektedir (diabgm.adalet.gov.tr). Öte yandan nefret söylemi olarak kabul edilen ifadelerin hangilerinin ciddi bir sosyokültürel bağlama işaret eden yapısal ifadeler, hangilerinin güncel tartışmalara yönelik anlık ifadeler olduğu noktasında da algoritmaların hata yapabileceği göz ardı edilmemelidir. Yapısal söylemler çoğunlukla politize olmuş gruplar tarafından gündeme getirilen sistematik, planlı ve maksadını aşabilecek nitelikte olabilmektedir. Sıradan nefret ifadeleri ise sosyal ağlardaki anonimliğin yol açtığı gruba uyma, katılma gibi eğilimlerin sonucunda ortaya çıkabilen geçici ve zamanla değişebilme potansiyeli olan durumları ifade etmektedir. Dolayısıyla algoritmik uygulamaların bu iki söylem biçimini birbirinden ayırt etmesi oldukça zor gibi görünmektedir (Conseil Supérieur de l'audiovisuel Rapor, 2009'dan akt. legifrance.gouv.fr, 2015).

Algoritmik uygulamalar adli ve sosyopolitik bağlamlarda da eleştirilmektedir. Fransa'da faaliyet gösteren Toplum İnternet Hizmetleri Derneği, çevrim içi nefret düzenlemeleri kapsamında kamu otoritelerince alınan bazı kararların servis sağlayıcı şirketlere ağır bir sorumluluk yüklediğini belirtmektedir. Dernek, Fransa İnsan Hakları Ulusal Danışma Komisyonu'nun 2015 yılında karara bağladığı çevrim içi nefretle mücadele düzenlemelerini "ağır ceza tehdidi altında, tüm sorumlulukları zincirdeki tek bir aktöre yüklediği" gerekçesiyle eleştirmiştir. Şirketlerden, herhangi bir kamu otoritesi veya yargıç tarafından inceleme yapılmaksızın, zarar verici içeriği tespit etmelerini ve çok kısa sürede silmelerini istemek gerçekçi görünmemektedir. Diğer yandan bir şirketin tamamen yargı otoritesinin yerine geçmesinin adalet mekanizmasının işleyişi açısından sakıncaları olabileceği de göz ardı edilmemelidir (lasic.fr, 2020). Hizmet sağlayıcının içerikten doğrudan sorumlu tutulması onlara dijital kamu düzenini belirlemede çok merkezi bir rol atfederek, fiili olarak gözetim ve denetim yetkisi vermektedir (legifrance.gouv.fr, 2015).

Sosyal ağların içerik denetleme yollarından biri de kullanıcı bildirimleridir. Bazı sorunlu yanlarına rağmen bu uygulama; uygunsuz içeriğin doğru tespiti, zamanında müdahale ve karar almayı kolaylaştırma açısından diğer uygulamalara göre daha az tartışmalıdır. YouTube, Twitter, Facebook gibi popüler sosyal ağların uzun zamandır kullandıkları bu uygulama, uygunsuz olduğu düşünülen içeriklerin işaretlenerek moderatörlere bildirilmesi esasına dayanmaktadır. YouTube bildirimlerde Topluluk Kuralları'na aykırılığı ve küçük yaşta kitlelere uygunsuz içerikleri hedeflerken şikâyet nedeninin ayrıca yazılabilesine olanak sağlamaktadır (support.google.com). Twitter ise bildirim kategorilerine gizli bilgi paylaşma, taciz, nefret davranışı, şiddet içeren tehditler, kendine zarar verme unsurlarını dâhil etmektedir (help.twitter.com). Sosyal ağların bildirim uygulamalarını yaygınlaştırabilmek

amacıyla bildirenin kimliğinin gizli tutulması, pratiklik, bildirim sonucunu takip edebilme gibi özendirici uygulamaları da devreye soktukları görülmektedir. Bunlara ek olarak YouTube, Güvenilir İşaretleyici Programı'nı geliştirmiştir. Bu program tek seferde birden fazla video bildirmeyi, işaretlenen içerikle ilgili kararları takip edebilmeyi, sürecin hızlandırılmasını ve içeriklerle ilgili çeşitli tartışmalara katılma olanakları sağlamaktadır. Ayrıca program yalnızca sivil toplum kuruluşları için çevrim içi eğitim programlarına katılabilmeyi sağlamaktadır (support.google.com). Program kullanıcılara gönüllü yarı moderatörlük yetkisi vermektedir. Belirlenen kodlara göre işaretlenen içerikler moderatörlere gönderilerek işleme alınması sağlanmaktadır. Çoğu zaman moderatörlerin içerikleri ne şekilde işleme aldıkları, sonuçlarının ne olduğu bilinmemektedir.

Sosyal ağlardaki bildirimler yalnızca teknik bir uygulama olarak değerlendirilmelidir. Bildirimler; kullanıcılar ve platformlar, insanlar ve algoritmalar ile sosyal medyanın yapısal düzenlemeleri ve normları arasındaki karmaşık etkileşimi ifade etmektedir (Crawford ve Gillespie, 2016, s. 411). İşaretle ve sil politikası, bildirimlerin yoğunluğu ve hızına bağlı olarak sorunu tespit etmek ve en uygun müdahale yolunu seçmek için ideal olsa da kullanıcıların bireysel veya toplu istismarlarına maruz kalabilmektedir. Bazı gruplar manipülatif amaçlarla açıktan veya gizli olarak bildirimde bulunma organizasyonları düzenleyerek baskı oluşturabilmektedir (Crawford ve Gillespie, 2016, s. 422-423).

Nefreti önlemeye yönelik düzenlemelere ilişkin olarak servis sağlayıcı firmalar tarafından geliştirilen ve belki de çoğu kullanıcının bilmediği bir uygulama da 'gölge yasaklama' (shadow-banning) uygulamasıdır. Bir sosyal ağ kullanıcısının servis sağlayıcı tarafından zımmen engellenmesi ve sessize alınmasını ifade eden bu kısmi yasak, uzun süredir Twitter ve Reddit gibi sosyal ağlarda teknolojik bir denetleme unsuru olarak kullanılmaktadır. Bu uygulamada kullanıcının içerik oluşturmaya ve ekleme yapmasına izin verilmekte ama bu içeriğin başkaları tarafından görülmesi kısıtlanmakta veya tamamen engellenmektedir (Young, 2022, s. 15). Sosyal ağlardaki bot hesapların ve nefret içeriğinin engellenmesi amacıyla gündeme gelen bu uygulama; kötüye kullanım ve manipülasyona açıktır. Nitekim 2018 yılında Amerikan Kongresi'nde, Twitter'ın muhalif hesapları kasten engellediğine dair tartışmalar gündeme gelmiş ve Twitter CEO'sunun açıklama yapması istenmiştir. Bu olaydan hemen sonra Twitter, kullandığı algoritmayı değiştirerek önceden görünmeyen hesapların içeriğini kullanıma açmıştır (Romano, 2018).

Kullanıcıları çevrim içi düzenlemelere dâhil etme konusunda istekli olan servis sağlayıcı şirketler, kamu otoritelerini sürece eklemlemede çekimser davranmaktadır. Siber suçların soruşturulması için gerekli olan IP ve trafik bilgisi an-

cak ilgili şirketten elde edilebilmektedir. Çoğu ABD orijinli olan sosyal ağlar Türk kamu otoritelerince kendilerine doğrudan yapılan bilgi, belge ve ceza istinabe taleplerini kabul etmemektedir. ABD ile Türkiye arasında yapılan adli yardımlaşma anlaşmasına göre suça ilişkin başvurular ve talepler doğrudan ABD'deki adli makamlara iletilmekte oradan da şirketlere talepte bulunmaktadır. Örneğin Twitter, kullanıcı başvuruları doğrultusunda içeriği kaldırabiliyorken Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB)'ndan yapılan IP ve trafik bilgisi taleplerini kabul etmemektedir. Facebook ise sadece cinayete ve intihara teşebbüs, kayıp bir şahsın bulunması ve çocuklara yönelik cinsel istismar gibi acil müdahale gerektiren durumlarda adli makamlardan iletilen doğrudan talepleri kabul etmektedir. Diğer ceza istinabe taleplerini geri çevirmektedir (diabgm.adalet.gov.tr).

İletişim teknolojilerinin oluşturduğu olanak ve fırsatlara paralel olarak büyüyen çevrim içi nefret sorununa yine teknoloji odaklı çözümler aramak son derece gerekli görünse de yeterli değildir. Çok güçlü toplumsal ve bireysel bağlamları olan nefret söylemi, ifade özgürlüğüne zarar vermeden çok taraflı ve çok boyutlu düzenlemelerle ele alınması gereken bir meseledir. Burada çevrim içi düzenlemelerle birlikte, nefret söylemine zemin oluşturan toplumsal koşulların da iyileştirilmesi zorunluluğunun altını çizmek gerekmektedir. Çünkü teknolojik olanakların kullanılma biçimi önemli ölçüde toplumsalla bağlantılıdır.

5. Sonuç

Nefret söylemiyle mücadele neden ve sonuçları açısından çok taraflı müdahale ve düzenlemeleri gerektiren karmaşık ve zor bir mesele olarak karşımızda durmaktadır. Zamanla kendi kültürünü oluşturan ayrı bir teknolojik biçim olarak işleyen sosyal ağlar, güncel tartışmaların merkezinde yer almaktadır. Konunun sağlıklı bir zeminde tartışılması, anlamlandırılması ve çözüm yolları geliştirilebilmesi için öncelikle teknoloji ile insan ve toplum arasındaki etkileşimin doğasını anlamaya çalışmak gerekmektedir. Sosyal ağlarla birlikte nefret söyleminin boyut değiştirdiği, yaygınlaştığı ve ciddi bir soruna dönüştüğü ortada olan bir gerçektir. Sorunun bu noktaya gelmesinin asıl nedeni sosyal ağların sunduğu teknolojik olanaklar mıdır yoksa zaten reel hayatta var olan bireysel ve toplumsal tartışma ve gerilimler midir? Bu sorunun cevabı teknik ve teknolojinin kendi doğasında gizlidir. Daha geniş bir perspektiften, dijital teknolojiyi üreten sosyoekonomik yapıya, ağlardaki etkileşimin döngüsellğine ve insan davranışlarına yön veren sosyopsikolojik etkenlere bakıldığında sosyal ağların dışı vurumu kolaylaştıran ortamlar olduğu ve bu kapsamda kullanıcılara sonsuz fırsat sunduğu görülecektir. Dolayısıyla sosyal ağlar aynı düşünceleri paylaşan insanların birbirini bulmasını, kendileri gibi düşü-

nen insanlarla duygu ve düşüncelerini paylaşmasını kolaylaştırmaktadır.

Nefret söylemi, sosyal ağlarda grupları bir arada tutan ve benzer düşüncedeki insanları çeken son derece güçlü sosyopsikolojik motivasyonlar içermektedir. Bu durum sosyal medyanın heyecan verici deneyimler yaşatma vaadiyle de paralel ilerlemektedir. Sosyal ağlardaki cezazırlık ve anonimlik hissi ise dışa vurumu kolaylaştırarak nefret söylemine uygun bir zemin hazırlamaktadır (Charpenel, 2014'ten akt. legifrance.gouv.fr, 2015). Bu nedenle kullanıcılardan kaynaklanan güçlü sosyo-psikolojik eğilimler nefret söylemiyle mücadeleyi sonuçsuz bir çabaya dönüştürebilmektedir. Ayrıca söylemin kimlik, aidiyet ve sosyal katılım olgularıyla olan derin bağlantıları da ifade özgürlüğünün sınırlarını çizmeyi zorlaştırmaktadır.

Göz ardı edilmemesi gereken konulardan biri de yeni medyanın küresel tüketim kapitalizmine göre işleyen ve gelişen bir olgu olduğu gerçeğidir. Bu noktada teknolojinin doğasına ilişkin çözümlerin yanı sıra bu teknolojiyi ortaya çıkartan, besleyen ve yönlendiren pazar koşullarının da hesaba katılması gerekmektedir. Sektörün başat firmaları olası kullanıcı tepkilerini ve kayıplarını göze alabilecek durumdayken pazara yeni girmiş firmalar; engel ve kısıtlamalara sıcak bakmakta ve hatta kısıtlamalardan dolayı popüler platformlardan kaçan kullanıcıları kendilerine çekmeye çalışmaktadırlar (Young, 2022, s. 14).

Çevrim içi nefreti önlemeye yönelik düzenlemeleri yetersiz kılan unsurlardan biri de ağların sürekli gelişen ve değişen teknolojik yapısıdır. Yeni medyanın WEB 2.0 uygulamalarıyla birlikte sosyal bir ağa dönüşmesinin üzerinden yaklaşık çeyrek asır geçmiş olmasına rağmen tam anlamıyla kendi teknolojik formunu bulduğu söylenemez. Sürekli gelişen ve dönüşen bir ortam için kalıcı ve geçerli kurallar koymak, uzun vadeli politikalar üretmek çok mümkün görünmemektedir. Bu nedenle yeni düzenlemelerin dinamik ve gelişmelere hızlı bir şekilde tepki veren bir yapıda olması gerekmektedir.

Çevrim içi nefreti önlemeye yönelik düzenlemelerin kullanıcılar, servis sağlayıcı şirketler ve kamu otoriteleri olmak üzere üç temel tarafı bulunmaktadır. Nefret söylemiyle mücadelede istendik sonuçların alınabilmesi bu bileşenlerin ortak çabasını ve koordineli hareketini sağlayacak düzen ve devamlılığa bağlıdır. Bu kapsamda kullanıcıları nefret söylemine iten iletişimsel ihtiyaçların ve sosyal ağların "ortak bir ihtiyaç olan bilinç gelişimine" katkısının çok iyi hesaba katılması gerekmektedir. R. Williams'ın (1962, s. 320) "her gerçek iletişim kuramı aynı zamanda bir topluluk/ortaklık kuramı olmak zorundadır." tespitinden hareketle çevrim içi nefretin önemli ölçüde sosyal ağların dışında gerçekleşen bir sorun ol-

duğunu kabul etmek ve alınacak önlemlerin reel hayata yönelik düzenlemelerle birlikte düşülmesini sağlamak gerekmektedir (Scannell, 2020, s. 141). Çevrim içi nefret, demokratik değerlerin yeniden yorumlanmasını gerektirecek kadar büyük bir tehdit oluşturmaya da bazı insani amaçların aşınmasına yol açmakta ve insanları yeni bir hümanizmi yeniden keşfetmeye zorlamaktadır (Ellul, 2003, s. 449). Fransa’da faaliyet gösteren Toplum İnternet Hizmetleri Derneği (ASIC), çevrim içi nefretle etkili bir şekilde mücadele etmenin tek yolunun “ifade özgürlüğüne saygı duyarak orantılı bir tepkiye izin vermek ve yavaş yavaş, ilgili mesajların ciddiyetine bağlı olarak internet kullanıcılarının davranışlarını değiştirmek ve adalete cezai söylemlerin faillerini tespit etmek, kovuşturmak ve cezalandırmak için yetki vermek ve fırsat oluşturmak” olduğunu ifade etmektedir (Iasic.fr, 2020). Bu kapsamda kullanıcılarda topluluk ve katılım bilincinin oluşturulması, sorumlu davranış kodlarının geliştirilmesi ve kullanıcıların bu davranış kodlarına uymalarının özendirilmesi öncelikli bir konudur.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarı herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Kaynakça

- Alkiviadou, N. (2019). Hate Speech on Social Media Networks: Towards a Regulatory Framework?, *Information & Communications Technology Law* 28(1), (s.19–35).
- Avis Sur La Lutte Contre Les Discours de Haine Sur İnternet, (10 juillet 2015) <https://www.legi.france.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000030862432> (Erişim Tarihi: 02.02.2022).
- Banks, J. (2010). Regulating Hate Speech Online, *International Review of Law, Computers & Technology*, 24(3), (s.233–239).
- Chandrasekharan, E., Pavalanathan, U., Srinivasan, A., Glynn, A., Eisenstein, J & Gilbert, E. (2017). You Can’t Stay Here: The Efficacy of Reddit’s 2015 Ban Examined Through Hate Speech, *PACM on Human-Computer Interaction*, 1(31), (s.31-22)
- Cobbe, J. (2021). Algorithmic Censorship by Social Platforms: Power and Resistance, *Philosophy & Technology*, (s.34:739–766).
- Council Of Europe Committee Of Ministers Of The Committee Of Ministers To Member States On “Hate Speech” Recommendation No. R (97) 20, <https://rm.coe.int/1680505d5b> (Erişim Tarihi: 14.02.2022).
- Crawford, K. & Gillespie, T. (2016). What is a Flag For? Social Media Reporting Tools and The Vocabulary of Complaint, *New Media & Society*, 18(3) (s.410–428).
- Ellul, J. (2003). *Teknoloji Toplumu*, (Çev. Musa Ceylan), Bakış Yayınları, İstanbul.
- Gagliardone, I., Gal, D., Alves, T. & Martinez, G. (2015). *Combattre Les Discours De Haine Sur Internet*, Collection UNESCO Sur La Liberte De L’Internet, Paris.
- Fink, A. (2010). *Conducting Research Literature Reviews*, SAGE Publications, United States of America.
- International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cerd.pdf> (Erişim Tarihi: 03.02.2022).
- International Covenant on Civil and Political Rights, <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx> (Erişim Tarihi:03.02.2022).

- İhlalleri Bildirme, <https://help.twitter.com/tr/rules-and-policies/twitter-report-violation> (Erişim Tarihi: 10.03.2022).
- İnceoğlu, Y. ve Sözeri, C. (2012). Nefret Suçlarında Medyanın Sorumluluğu: “Ya Sev Ya Terk Et Ya Da...”, Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları, (Der. Yasemin İnceoğlu), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- İnternet Ortamında İşlenen Suçlarda Uluslararası Ceza İstinabe İşlemleri, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, <https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/internet-ortaminda-islernen-suclarda-uluslararası-ceza-istina-be-islemleri14022020041756> (Erişim Tarihi: 20.02.2022).
- Koebler, J. & Joseph Cox, The Impossible Job: Inside Facebook’s Struggle to Moderate Two Billion People (August 23, 2018), <https://www.vice.com/en/article/xwk9zd/how-facebook-content-moderation-works>
- Leveraging AI and Machine Learning for Content Moderation, (February 04, 2021) <https://appen.com/blog/content-moderation/> (Erişim Tarihi: 17.02.2022).
- Marantz, A., Reddit and the Struggle to Detoxify the Internet: How do we fix life online without limiting free speech? (March 12, 2018) <https://www.newyorker.com/magazine/2018/03/19/reddit-and-the-struggle-to-detoxify-the-internet> (Erişim Tarihi: 14.03.2022).
- Nardocci, C. Hate Speech: Le Indicazioni Del Diritto Internazionale, <https://controlodio.it/hate-speech-indicazioni-diritto-internazionale/> (Erişim Tarihi: 11.03.2022).
- Nefret Davranışı Politikası, <https://help.twitter.com/tr/rules-and-policies/hateful-conduct-policy> (Erişim Tarihi: 07.03.2022).
- PPL Avia: L’association Des Services Internet Communautaires Salue La Décision Du Conseil Constitutionnel (18 Juin 2020), Association des Services Internet Communautaires (lasic.fr) (Erişim Tarihi: 03.02.2022).
- Romano, A. How Hysteria Over Twitter Shadow-banning Led to a Bizarre Congressional Hearing, (Sep 6 2018), <https://www.vox.com/2018/9/6/17824652/twitter-dorsey-energy-and-commerce-hearing-shadow-banning> (Erişim Tarihi: 04.02.2022).
- Scannell, P. (2020). Medya ve İletişim, (Çev. Oğuzhan Taş, Burcu Sümer), Ütopya Yayınevi, Ankara
- Tranfield, D., Denyer, D. ve Smart, P. (2003). Towards a Methodology for Developing Evidence-Informed Management Knowledge by Means of Systematic Review, *British Journal of Management*, 14, (207-222).
- Uygunsuz İçeriği Bildirme, <https://support.google.com/youtube/answer/2802027?hl=tr&co=GENIE.Platform%3DAndroid#zippy=%2Cvideo-bildirme%2Coyunatma-listesi-bildirme%2Ck%C3%BC%C3%A7%C3%BC-resim-bildirme> (Erişim Tarihi: 14.03.2022).
- Weber, A. (2009). Nefret Söylemi El Kitabı, (Çev. Metin Çulhaoğlu), Avrupa Konseyi Yayınları, Strazburg.
- YouTube Güvenilir İşaretleyici Programı, https://support.google.com/youtube/answer/7554338?hl=tr&ref_topic=9387085 (Erişim Tarihi: 13.03.2022).
- Young, G.K. (2022). How Much is too Much: The Difficulties of Social Media Content Moderation, *Information & Communications Technology Law*, 31(1), (s.1-16).
- Zuckerberg, Z., Building Global Community, (5 Mayıs 2021) <https://www.facebook.com/notes/3707971095882612/> (Erişim Tarihi: 23.02.2022).

Yakın Dönem Bollywood Sinemasında İslamofobik Söylem: "Baby" (2015) ve "Sooryavanshi" (2021) Örnekleri

Cem YILDIRIM*

Öz

İslamofobi, temelde Müslümanlara ve İslam inancına karşı bir korku ve düşmanlığı ifade eden bir kavramdır. Özellikle, 11 Eylül terör saldırılarından sonra başta Hollywood olmak üzere sinemada İslamofobik söylem giderek yaygınlaşmıştır. Hollywood ile paralel olarak, milyonlarca Müslümanın azınlık olarak yaşadığı Hindistan'da da Müslüman karşıtlığını körükleyen sinema filmleri üretilmeye başlanmıştır. Hint sinemasında son yıllarda iktidar partisinin milliyetçi politikalarını yansıtan ve İslam inancı ile terörizmi ilişkilendiren çok sayıda sinema filmi ortaya çıkmıştır. Bollywood sinemasının en popüler oyuncularından biri olan ve Hindistan Başbakanı Narendra Modi'nin destekçisi olmakla tanınan Akshay Kumar'ın başrolünde oynadığı 2015 yapımı "Baby" ile 2021 yapımı "Sooryavanshi" filmleri, açık bir şekilde Müslüman karşıtlığı söylemine sahip olmalarıyla öne çıkmaktadır. Bu filmlerdeki İslamofobik söylemin ne şekilde oluşturulduğunu ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada eleştirel söylem analizi yönetimi kullanılmıştır. Yapılan çözümlene sonucunda, bu filmlerde Müslüman karakterlerin belirli bir şekilde tasvir edilmesi, belirli eylem ve davranışlar içine sokulması ve bu karakterlere belirli repliklerin yazılmasıyla İslam dini ile terörizmin ilişkilendirilmeye çalışıldığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda bu filmlerin, Müslüman karşıtı anlatıların sürekli faydalanabilecekleri şablon bir olay örgüsüne sahip oldukları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslamofobi, Nefret Suçu, Bollywood Sineması, Baby (2015), Sooryavanshi (2021)

*Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Topkapı Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, cemyardirim28@gmail.com

Yıldırım, C. (2022). Yakın Dönem Bollywood Sinemasında İslamofobik Söylem: Baby (2015) Ve Sooryavanshi (2021) Örnekleri. TRT Akademi, 7 (15), 450-479. DOI: 10.37679/trta.1101090

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 10.04.2022

Revizyon Tarihi: 26.05.2022

Kabul Tarihi: 27.05.2022

ORCID ID: 0000-0001-7767-8715 DOI: 10.37679/trta.1101090

Islamophobic Discourse in Recent Period Bollywood Cinema: Examples of Baby (2015) And Sooryavanshi (2021)

Cem YILDIRIM

Abstract

Islamophobia is a concept that basically expresses fear and hostility towards Muslims and the Islamic faith. Especially after the September 11 terrorist attacks, Islamophobic discourse has become increasingly common in cinema, especially in Hollywood. Parallel to Hollywood, movies that fuel anti-Muslim sentiment have begun to be produced in India, where millions of Muslims live as minorities. In recent years, many movies have appeared in Indian cinema, reflecting the nationalist policies of the ruling party and associating the Islamic faith with terrorism. The films "Baby" (2015) and "Sooryavanshi" (2021), starring Akshay Kumar, one of the most popular actors of Bollywood cinema and known for being the supporter of Indian Prime Minister Narendra Modi, stand out with their openly anti-Muslim rhetoric. Critical discourse analysis method was used in this study, which aims to reveal how the Islamophobic discourse in these films is created. As a result of the analysis, it has been determined that the religion of Islam and terrorism are tried to be associated by depicting of Muslim characters in a certain way, putting them into certain actions and behaviors, and writing certain dialogue lines to these characters. At the same time, it has been determined that these films have a template plot those anti-Muslim narratives can constantly benefit from.

Keywords: Islamophobia, Hate Crime, Bollywood Cinema, Baby (2015), Sooryavanshi (2021)

Research Paper

Received: 10.04.2022

Revised: 26.05.2022

Accepted: 27.05.2022

1. Giriş

Sinema, ortaya çıktığı ilk dönemlerden itibaren popüler bir kitle iletişim aracı olarak hegemonik söylemlerin kitlelere benimsetilmesinde en çok faydalanılan araçlardan biri olmuştur. 1920’li yıllarda Çarlık rejimini devirerek iktidarı ele geçiren Bolşevikler, ideolojilerini halkın büyük çoğunluğunun okuma yazma bilmediği ve çok farklı dillerin konuşulduğu devasa Rusya topraklarında yayabilmek için sinemayı etkili bir şekilde kullanmıştır. Bolşevik Lider Vladimir Lenin, “Bütün sanatlar içinde bizim için en önemli olanı sinemadır.” diyerek sinemanın ne denli önemli bir retorik aracı olduğunu vurgulamıştır (Thompson ve Bordwell, 2003, s. 123). Bu çerçevede sinema, aynı zamanda toplumun belirli bir kesiminin ötekileştirilmesi, düşmanlaştırılması ve toplumun çoğunlukta kalan kısmı tarafından nefret edilmesini sağlama amacıyla da kullanılan bir anlatı aracı olmuştur. David Griffith, sinema tarihinin başyapıtlarından biri olarak kabul edilen “Bir Ulusun Doğuşu” (1915) filminde açık bir şekilde Amerika’nın azınlık topluluklarından olan siyahi ırkı ötekileştirerek düşmanlaştırmıştır (Monaco, 2010, s. 6). Nazilerin iktidarda olduğu yıllarda dönemin Propaganda Bakanı Joseph Goebbels’in özel bir önem verdiği Alman sinemasında, “Jud Süss” (1934) gibi filmlerle daha sonradan soykırıma uğrayacak olan Musevi toplumu şeytanileştirilmiştir (Dixon ve Foster, 2008, s. 154). Bununla birlikte yalnızca sinemada değil, aynı zamanda diğer tüm kitle iletişim araçlarında en çok ötekileştirilen topluluklardan biri ise Müslümanlar olmuştur. Müslümanlar tarih boyunca oryantalist bir bakış açısıyla çoğunlukla medeniyetten uzak, geri kalmış varlıklar olarak gösterilmiştir (Berker, 2021, s. 965). Ancak 11 Eylül 2001 tarihinde ABD’nin New York kentinde gerçekleştirilen terör saldırıları, Müslümanların Batılı ülkelerin sinema da dâhil olmak üzere tüm kitle iletişim araçlarında ötekileştirilmesinde, düşmanlaştırılmasında ve korkulması, çekinilmesi gereken tehlikeli varlıklar olarak temsil edilmesinde bir dönüm noktası olmuştur. Söz konusu tarihten günümüze kadar başta Hollywood olmak üzere Batı sineması anlatılarında İslam inancına sahip insanların ötekileştirilerek bir tehlike unsuru olarak temsil edildiği çok sayıda İslamofobik sinema filmi yapılmıştır (Altaf, 2020).

İslamofobik anlatıların Batı sineması dışında diğer bir önemli kaynağı ise “Bollywood” olarak adlandırılan popüler Hindistan sinemasıdır. 1947 yılında İngilizlerin bölgeden çekilmesiyle bağımsızlığını kazanarak bir ulus devleti inşa etme sürecinde Hindistan’ın başta Keşmir sorunu olmak üzere Pakistan ile yaşadığı çatışmalar, bu coğrafyada Müslüman karşıtlığını sürekli gündemde tutmuştur (Taşçı, 2020). 1992 yılında Hindistan’da yaşayan Müslümanların kutsal mekânlarından olan Babri Mescidi’nin Hindular tarafından yıkılmasına tepki olarak 1993

yılında Bombay şehrinde meydana gelen bombalı saldırılar sonucunda bu ülkede Müslüman düşmanlığı yoğunlaşmış ve bu düşmanlık Bollywood sinemasında da karşılığını bulmaya başlamıştır (Majid, 2019). 11 Eylül saldırılarının gerçekleştiği 2001 yılından itibaren Hollywood ile birlikte Bollywood sinemasında da İslamofobinin dozu giderek artmaya başlamıştır (Chatterji, 2020, s. 105). 2008 yılının Kasım ayında Bombay şehrinde gerçekleşen ve 11 Eylül olaylarına referansla aynı zamanda "26/11 olayları" olarak da adlandırılan ve çok sayıda insanın yaşamını yitirdiği terör saldırılarının ardından, Bollywood sinemasında Müslümanların negatif imajları daha da fazla köruklenmiştir (Falarti vd. 2019, s. 347). Hindistan'ın en popüler kitle eğlencesi olan Bollywood sinemasının İslamofobik anlatılarının, ülkede yaşayan Müslüman azınlığa yapılan saldırılarda önemli ölçüde etkili olduğu ileri sürülmektedir (Menon, 2021; Güler, 2021). Bu anlatıların yakın dönem Bollywood sinemasındaki en belirgin örnekleri ise bu çalışmada ele alınan 2015 yapımı "Baby" ile 2021 yapımı "Sooryavanshi" filmleridir. Çalışmamızda bu filmleri örneklem olarak seçmemizin nedeni, her iki filmin de başrolünde Bollywood sinemasının milliyetçi filmleri ile ünlü olup aynı zamanda Hindistan Başbakanı Narendra Modi'nin milliyetçi politikalarının açık bir destekçisi olan aktör Akshay Kumar'ın (Ayyub, 2021) yer almasıdır. Çalışmamızda bu iki filmin anlatılarında İslamofobinin nasıl üretildiği sorusuna yanıt aranılacaktır. Çalışmanın amacı, bu popüler Blooywood filmlerinde İslam karşıtı söylemin ne şekilde inşa edildiğini ortaya koymaktır. Bunu gerçekleştirebilmek için, çalışmamızda Teun A. van Dijk'in "eleştirel söylem analizi" yöntemi kullanılacaktır. Van Dijk'in yönteminde metinler, taşıdıkları ideolojik söylemin açığa çıkarılabilmesi için makro ve mikro olmak üzere iki ana yapı altında ele alınır. Makro yapıda metinlerin ana başlıkları ve önergeleri analiz edilir. Mikro yapıda ise kelime seçimi, cümle kurulumu ve cümleler arasında kurulan nedensellik ilişkileri söylem çerçevesinde analiz edilir (Van Dijk, 1998). Van Dijk'in söylem analizi sinemaya uyarlandığında makro yapıda filmin teması ve olay örgüsü, mikro yapıda ise filmde kullanılan diyaloglar ile cümle yapıları ele alınır (Zor, 2017, s. 882). Film diyalogu, karakterlere yazılan repliklerle oluşturulur. Bu doğrultuda mikro yapıda, replikleri söyleyen karakterlerin nasıl tasvir edildikleri ve bu karakterlerin ne tür eylem ve davranışlarda buldukları da ele alınmalıdır. Bu çalışmada, ilk olarak örneklem olarak seçilen filmlerin makro yapılarını (öykü evrenini) oluşturan olay örgüleri ortaya konulacaktır. Mikro yapıda ise filmsel anlatılardaki İslamofobik söylemin inşası üç kategori altında analiz edilecektir:

- 1- Karakter tasvirleri
- 2- Karakter eylemleri
- 3- Karakter replikleri

Birinci kategoride bu filmlerdeki Müslüman karakterlerin ne şekilde tasvir edildikleri, ikinci kategoride ise bu karakterlerin olay örgüsü içerisinde ne tür eylem ve davranışlar içerisine sokuldukları belirlenecektir. Üçüncü kategoride, filmlerin senaryolarında Müslüman karakterlere yazılan ve aynı zamanda ilk iki kategoriye de besleyen replikler tespit edilecektir. Bu analizlerden elde edilen veriler değerlendirilerek bu filmlerdeki İslamofobik söylemin ne şekilde oluşturulduğu ortaya konulacaktır.

2. Küresel Bir Fenomen Olarak İslamofobi

Etimolojik olarak “İslam” ve korku duygusunu ifade eden “fobia” kelimelerinin birleşiminden oluşan İslamofobi kavramı temelde “İslam korkusu” karşılığına gelmekte olup ifade ettiği anlam yalnızca bununla sınırlı değildir. 1990’lı yıllardan önce kullanımı pek yaygın olmayan bir kavram olan İslamofobi, genel bir tanımlamayla İslam dinine ve Müslümanlara karşı nefret, düşmanlık ve korku duyulması ve bunun sonucunda ortaya çıkan ayrımcı uygulamalar olarak açıklanır (Green, 2015 s. 9). Kalın ise (2011, s.4) İslamofobiyi, “İslam'a ve Müslümanlara karşı tahammülsüzlük, ayrımcılık, temeli olmayan korku ve ırkçılık eylemlerini ifade eden bir terim” olarak açıklar. Mastnak’a göre (2010, s. 29) yeni bir kavram olan İslamofobi, aslında yeni bir fenomen olmayıp “yabancı düşmanlığı” (xenophobia) kavramı ile aynı ailedendir. Ancak “yabancı düşmanlığı”, geniş bir çerçevede yabancılara veya yabancı olarak algılananlara yönelik düşmanlığı ifade ederken, İslamofobi özellikle İslam inancına sahip insanlara yönelik olan bir düşmanlık biçimini ifade eder. Diğer bir ifadeyle İslamofobi, yabancı düşmanlığı fenomeninden farklı olarak yalnızca Müslümanları hedef alır (Mastnak, 2010, s. 33).

İslamofobi kavramı, ağırlıklı olarak İngiltere’de ırk ayrımcılığına karşı çıkmak ve çok kültürlülüğü teşvik etmek amacıyla 1968 yılında kurulmuş olan “The Runnymede Trust” isimli kuruluşun 1997 yılında yayımlanmış olduğu “Islamophobia: A Challenge for Us All” isimli raporuyla birlikte kullanılmaya başlanmıştır (Bahçecik, 2013, s. 149). Raporda, İslamofobinin “Müslümanlara karşı temelsiz bir korku ve nefret içeren, dışlama ve ayrımcılık uygulamalarıyla sonuçlanan bir dünya görüşüne” dayandığı belirtilmiştir (Kalın, 2011, s. 8). 11 Eylül olaylarından itibaren Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde yaşayan Müslümanlar, giderek artan bir şekilde ayrımcılığa uğrayarak, bir güvenlik tehdidi olarak damgalandıkları söylem ve uygulamaların odağı hâline gelmiştir. Müslümanların dini, sosyal ve siyasi kimlikleri bu ülkelerin kanaat önderleri, medyası ve resmî kurumları tarafından sorunlaştırılmıştır (Bahçecik, 2013, s. 149). 11 Eylül olayları sonrasında İslamofobi üzerine ilk büyük rapor ise “Avrupa ırkçılık ve yabancı düşmanlığını izleme Mer-

kezi" (EUMC) tarafından yayınlanmıştır. "11 Eylül 2001 Sonrası Avrupa Birliği'nde İslamofobi" isimli raporda, on beş Avrupa Birliği üyesi ülkede Müslümanlara karşı gerçekleştirilen ayrımcılık ve ırkçılık olayları belgelenmiştir. Raporun bulguları, İslami topluluklar ile diğer savunmasız grupların 11 Eylül'den itibaren giderek yükselen bir düşmanlığın hedefi hâline gelmiş olduğunu göstermiştir. Avrupa genelinde giderek artmaya başlayan korku duygusu, birçok Avrupa Birliği ülkesinde hâlihazırda var olan ön yargıları şiddetlendirerek Müslümanlara karşı uygulanan tacizleri ve saldırgan eylemleri körüklemiştir (Kalın, 2011, s. 8). Mastnak (2010, s. 29), günümüzde İslamofobinin küresel bir fenomen olduğuna dikkat çekerek uluslararası medyanın ve küresel siyasetin İslamofobik söylemlerinin, birçoğu yakın geçmişte Müslüman topraklarını sömürgeleştiren ve bugün hâlâ o topraklardan çeşitli biçimlerde faydalanmaya devam etmekte olan Batılı devletlerin çıkarlarını ve endişelerini yansıtmaya eğiliminde olduğunu vurgular. Batılı devletlerin politik imajının merkezinde çok kültürlülük ve hoşgörünün yer almasına rağmen, Avrupa ve Kuzey Amerika'da Müslüman düşmanlığı yaygındır. İslam inancı, genellikle laiklik veya demokrasi için ya da çok daha büyük bir ölçekte doğrudan Batı uygarlığının kendisine ciddi bir tehdit olarak tasvir edilir (Mastnak, 2010, s. 29)

İslam inancına sahip insanları terörizm ile ilişkilendiren basmakalıp düşünce, Amerika Birleşik Devletleri'nde benimsenmiş bir ana akım söylem hâline gelmiştir. Bu söylem, günümüzün siyasi ikliminde Müslümanların benzersiz bir şekilde tehlikeli ve teröre meyilli olduklarını iddia etmektedir. Bu söylem ister Amerika Birleşik Devletleri Senatosunda ister ülke çapında yayınlanan televizyon haber programlarında, isterse de bir evin yemek masasında olsun, terörizmle ilgili hemen hemen her tartışmada ifadesini bulur. Bu klişe söylem o kadar derinlere yerleşmiştir ki sadece Müslümanlar tarafından işlenen şiddet eylemleri sorgusuz bir şekilde hemen terör saldırısı olarak etiketlenir. (Love, 2017, s. 7). Said (2008, s. 242), Batı'daki İslam ile ilgili haberlerin, diğer tüm haber örgülerinden veya yorumlardan daha yaygın, daha inandırıcı ve daha tesirli görüldüğünü ileri sürer. "Teröristlerin çoğu Müslümandır" veya sanki tek bir "İslam kültürü" varmış gibi, "İslam kültürü terörizmi teşvik eder" gibi bağnaz ifadeler, "Müslüman görünen" herkesin tehlikeli olabileceği algısını güçlendiren ırkçı söylemlerdir. Bu yaklaşım yalnızca Müslümanların değil, aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşamakta olan Arapların, Sihlerin ve Güney Asya kökenlilerin de yaşamlarını zorlaştırmıştır (Love, 2017, s. 7). Hindistanlı akademisyen Deepa Kumar, "Islamophobia and the Politics of Empire" isimli çalışmasında (2012, s. 2) 11 Eylül olaylarının ertesi günü, Amerika'daki bir üniversitede Arap bir öğrencinin ağır bir fiziksel saldırıya uğradığını ancak kampüs polisinin hiçbir şekilde müdahale etmediğini,

Arizona eyaletinde Sih inancına sahip bir Hindistanlının Müslüman sanılarak öldürüldüğünü, yaşadığı apartmanın duvarlarına “şüpheli tavırlı insanların ihbar edilmesi” talebinde bulunulan ilanların yapıştırıldığını belirtir. Kalın’a göre (2011, s. 9) İslamofobik davranışlar, kimi zaman açık bir şekilde kimi zamansa örtük bir şekilde gerçekleştirilir. Bu davranışlar, çeşitli biçimler alarak farklı derecelerde fiziki ve sözlü saldırganlıklara dönüşür. Bazı durumlarda camiler, İslami merkezler ve Müslüman mülkleri saldırıya uğrar. İslamofobi, iş yerlerinde, sağlık hizmetlerinde, okullarda ve yaşanan semtlerde şüpheli bakış, taciz, alay etme, reddetme ve damgalama gibi doğrudan davranışlarla somutlaşır. Diğer kamusal alanlarda ise dolaylı ayrımcılık, nefret söylemi veya mal ve hizmetlere erişimin engellenmesi şeklinde gerçekleşir (Kalın, 2011, s. 9).

Müslümanlar, sözde İslam adına şiddet failleri olarak gösterilmeleri dışında medyada çok fazla kendilerini ifade etme olanağına sahip olamamıştır. Bunun sonucu olarak Amerikalıların önemli bir çoğunluğu, İslam’ın tehlikeli bir din olduğu ve tüm Müslümanların da doğal olarak dini motivasyonlarla hareket ettiği kanaatine varmıştır. Müslümanlar medyada yalnızca iki boyutlu olarak sunulur: Onlar sadece “Müslüman”dır. Müslüman olmayanlarla hiçbir ortak çıkar ya da paylaşımları yoktur. Oysa Amerikalılar ve göçmen Müslümanlar gündelik yaşamda sürekli olarak sayısız şekilde etkileşim hâlinindedir. Örneğin, bir öğrenci ve onun sınıf arkadaşı olarak, bir bankacı ve müşterisi olarak, bir polis memuru ve yardıma ihtiyacı olan biri olarak ya da yan yana evlerde yaşayan iki aile olarak (Gottschalk ve Greenberg, 2008, s. 11). İçinde yaşadığımız küresel dünya, uzak mesafelerde yaşayan bireyler arasında giderek artan bir hızla yakın ilişkiler kurmayı olanaklı kılmaktadır. Bu noktada Gottschalk ve Greenberg (2008, s. 11), aslında cevabı bilinen önemli bir soruyu gündeme getirmektedir: “Tüm bu temasa rağmen Amerikan medyası neden “Müslüman” veya “İslam” kavramlarından çoğunlukla “çatışma”, “şiddet” ve “kan dökme” bağlamları içinde bahsediyor?” Popüler bir kitle iletişim aracı olan sinema da dâhil olmak üzere medyanın İslam dinini ve Müslümanları sürekli olarak bu bağlamlar içinde ele alması, İslamofobinin küresel çapta normalleştirilmesi amacıyla işlevsel bir rol oynamaktadır.

3. Bollywood Sinemasında İslamofobi

11 Eylül olayları sonrasında ana akım sinemada, olay örgülerinin temelini Müslümanlar tarafından gerçekleştirilen terör saldırılarının oluşturduğu ve Müslüman karakterlerin tek tiplendirilerek vahşi teröristler olarak gösterildiği çok sayıda sinema filmi yapılmıştır. Müslümanlar ya da Araplar, Hollywood tarihi boyunca karikatürize edilerek tek tiplendirilmiştir. Ancak Yin’e göre (2010, Aktaran: Özarslan,

2013, s. 188) bu temsiller, Müslüman ya da Arapların ağırlıklı olarak kadın düşkü-
nü şeyhler gibi çok dikkat çekmeyen ve birer komedi unsuru olan stok karakter-
ler olarak kullanılması şeklinde olmuştur. Ancak 11 Eylül'den sonra Müslüman ya
da Arap karakterler, sinema filmlerinde doğrudan siyasi terör faaliyetleri içinde
bulunan karakterler olarak yer almaya başlamıştır. Teolojik ve tek kültürlü bir pa-
ranoya ile motive edilmiş Orta Çağ zihniyetinde fanatik dinciler olan bu karakter-
lerin görsel tasvirleri, sakallı, şalvar giyen, kalaşnikof tüfek taşıyıp başlarına Arap
eşarpları bağlayan Müslüman erkekler şeklinde somutlaştırılmıştır. Böylelikle se-
yircinin, perdede gördüğü teröristin dini kimliğinden hiçbir şüphe duymaması he-
deflenmiştir (Kumar H.M, 2016, s. 11). Yönetmenliğini Ridley Scott'un üstlenmiş
olduğu 2001 yapımı "Kara Şahin Düştü" (Black Hawk Down) isimli sinema filmi, 11
Eylül olaylarının ardından Hollywood'da Müslümanların doğrudan düşman olarak
resmedildiği ilk film olup aynı zamanda sonradan yapılacak olan İslamofobik film-
ler için de bir prototip olmuştur (Türkmen ve Özçınar, 2020, s. 13311). "Uçuş 93"
(United 93- 2006), "Ölümcül Tuzak" (The Hurt Locker - 2008) , "Operasyon: Argo"
(Argo, 2012), "Son Kalan" (Lone Survivor- 2013), "Karanlık Operasyon" (Zero Dark
Thirty - 2013) ve "Keskin Nişancı" (American Sniper-2014) gibi İslamofobik söyle-
me sahip sinema filmleri hem yüksek gişe başarıları elde etmiş hem de akademi
ödüllerine aday gösterilmiştir. Bu filmlerin elde etmiş oldukları ticari ve eleştirel
başarı, küresel çapta geniş bir seyirci kitlesine ulaşmasını sağlamıştır. Bu durum,
Müslüman karşıtı ön yargıların normalleşmesinin küresel bir boyutta gerçekleş-
mesi tehlikesini ortaya koymaktadır (Tajalle, 2020). Bunun en belirgin örnekler-
inden biri ise dünyanın en büyük sinema sektörüne sahip ülkelerden biri olan
Hindistan'da görülmektedir.

Hindistan'ın 172 milyonu aşan Müslüman nüfusu, ülkenin toplam nüfusunun yak-
laşık %14'ünü oluşturmaktadır. Müslümanlar, nüfusun azımsanamayacak bir kıs-
mını oluştursa da ülkenin Hindu çoğunluğu tarafından sistemik olarak ayrımcılığa
maruz bırakılmaktadır (Molaei ve Babaei, 2020, s. 380). Müslümanların maruz
kaldıkları bu ayrımcılık, Bollywood filmlerinde de kendini göstermeye başlamıştır.
Hindistan'ın Jawaharlal Nehru Üniversitesinde sinema çalışmaları profesörü olan
ve "Bombay Sinemasının İslamileştirilmiş Kültürleri" isimli kitabın ortak yazarı
olan Ira Bhaskar, kendisiyle yapılan bir röportajda İslamofobinin Hindistan sine-
masında yükselişini anlatır (Ramnath, 2021). Tarihsel olarak Hindistan'da Müslü-
manlarla ilgili pek çok sorun yaşanmış olsa da 1990'lı yıllara kadar bu ülkede çok
kültürlü, seküler ve çoğulcu bir söylemin hâkim olduğunu vurgulayan Bhaskar,
eskiden Bollywood filmlerinde Hindu ve Müslüman çatışmalarına yer verilmedi-
ğini ve Müslümanların yalnızca iyi karakterler olduğunu belirtir (Ramnath, 2021).

Ancak bu durum, 1980’li yılların sonlarında “Hindutva” adı verilen aşırı milliyetçi Hindu politikalarının yükselişe geçmesiyle birlikte değişmeye başladı. Bhaskar’a göre günümüzde iktidarda olan Bharatiya Janata Partisinin aşırı milliyetçi söylemi, “Hindistan’da Müslümanlara yer olmadığı” yönündedir (Ramnath, 2021). Bu çerçevede Hindistan sinemasında Müslüman karakterlerin temsilinde 1980’lerin sonlarından itibaren belirli bir değişim çizgisi gerçekleşmiştir. 1980’lerin sonuna kadar yapılan filmlerde çoğunlukla bir Babürlü ya da bir imparator kimliğinde olan Müslümanlar, 1990’lardan itibaren cihatçılara, son yıllarda ise küresel teröristlere dönüşmüşlerdir (Molaei ve Babaei, 2020, s. 384).

Bollywood sinemasında Müslüman karşıtı filmler doksanlı yıllardan itibaren görülmeye başlanmış olsa da 11 Eylül olaylarının ardından Hollywood ile paralel olarak Müslüman karakterlerin terörist olarak gösterildiği filmlerin sayısı artmaya başlamıştır. Ancak özellikle 2008 yılında Bombay şehrinde gerçekleşen bombalı saldırılar, İslamofobinin Bollywood sinemasında bir trend olarak yerleşmesinde önemli bir etken olmuştur. Bu olaylardan sonra Müslümanlar, başta sinema olmak üzere Hindistan medyasında toplum düşmanı teröristler olarak gösterilmiştir. Bollywood filmlerinin kötü karakterleri olan Müslümanlar, genellikle kökten dinci, hain, gaddar ve sadece Hindistan için değil, tüm dünya için tehlikeli olan teröristler olarak temsil edilmiştir (Altaf, 2020). 1999 yapımı “Sarfaroosh” filmi, Hindistan’ı karıştırmayı amaçlayan Pakistan kökenli teröristleri konu edinir. 2006 yapımı “Fanaa” isimli filmin baş karakteri olan kadın, âşık olduğu Müslüman bir adamın Yeni Delhi şehrinde meydana gelen patlamanın faili olan bir terörist olduğunu öğrenir. 2009 yılı yapımı “Kurban” filminde Amerika’da yaşayan bir Hindu kadını, evlendiği Müslüman kocası ve ailesinin Amerika’ya saldırı hazırlığında olan terörist bir grupta bağlantılı olduğunu öğrenir.

Sağcı politikalarıyla ünlü Narendra Modi’nin 2014 yılında başbakanlık koltuğuna oturması, Hindistan’da yaşayan Müslümanlara karşı sürdürülen ayrımcı faaliyetlerin artmasına ve bu insanların Hindistan’da yaşamlarını sürdürmelerinin giderek zorlaşmasına yol açmıştır. Modi’nin 2019 yılında tekrar başbakan olarak seçilmesi ile birlikte Hindistan’daki İslam karşıtı faaliyetler zirveye ulaşmıştır (Molaei ve Babaei, 2020, s. 382). Son dönemde hükümet ve diğer idari organların kararları nedeniyle Müslüman karşıtı faaliyetlere paralel olarak çeşitli medya ve kültürel ürünler, Hindistan’daki Hindu-Müslüman ilişkilerini giderek daha fazla ele almaya başlamıştır. Müslümanları ‘öteki’, ‘terörist’ ve ‘şiddet yanlısı’ olarak temsil eden Bollywood filmlerinin sayısı son yıllarda belirgin bir artış göstermiştir (Molaei ve Babaei, 2020, s. 383). Modi’nin aşırı sağcı politikalarını belirgin bir şekilde yansıtan bu filmler arasında en dikkat çekenler ise bu çalışmanın örneklemini oluş-

turan 2015 yapımı "Baby" filmi ile İslamofobik söylemleri nedeniyle büyük tepki toplamış olan (Ayyub, 2021) 2021 yapımı "Sooryavanshi" filmleridir.

3.1. "Baby" (2015) Filminde İslamofobik Söylem

Yönetmenliğini Neeraj Pandey'in yapmış olduğu ve başrollerinde Bollywood sinemasının en popüler oyuncularından biri olan Akshay Kumar'ın yer aldığı 2015 yapımı "Baby" filmi, 2008 yılında Bombay şehrinde gerçekleşen bombalı saldırıların ardından kurulmuş olan "Baby" isimli gizli bir antiterör timinin maceralarını konu edinir.

3.1.1. Filmin Olay Örgüsü

Filmin başkarakteri olan Ajay, "Baby" isimli gizli bir antiterör timinin komutanıdır. Ajay, gizli bir görev için İstanbul'a gönderilen ve burada İslamcı bir terör örgütünün eline geçen Hint ajanını kurtarmak ve Hindistan'a ihanet ederek terör örgütü saflarına katılan eski meslektaşı Cemal'i bulmak amacıyla İstanbul'a gelir. Cemal'i yakalayan Ajay, ona terör örgütünün Hindistan'da planladığı bombalı saldırı hakkında kendisine bilgi vermesini, aksi taktirde tüm ailesini öldürteceğini söyler. Cemal, bunun üzerine Delhi'deki büyük bir alışveriş merkezinde patlamak üzere olan bombanın yerini söyler. Ajay bu bilgiyi hemen Hindistan'a iletir ve saldırı önlenir. Cemal, bunun planlanmış çok sayıda bombalı saldırıdan yalnızca biri olduğunu söyler ve ardından intihar eder.

Hindistan'a saldırılar planlayan Pakistan merkezli bir İslami terör örgütünün lideri olan Muhammed Abdul Rahman hem Hindistan hem de Amerika tarafından aranmakta olup başına 10 milyon dolar ödül konulmuştur. Muhammed Abdul Rahman, Bombay'da hapiste yatmakta olan ve oldukça tehlikeli bir terörist sayılan Bilal'i kurtarmayı planlar. Rahman, bu plana yardımcı olması için Dubai'de bulunan Javed isimli teröristi Hindistan'a gönderir. Plan başarılı olur ve Bilal yurt dışına kaçırılır. Ajay'ın başında olduğu antiterör timi, Javed'in Hindistan'da olduğu bilgisine ulaşır. Ajay ve ekibi Javed'i ele geçirebilmek için dini bir lider kisvesine bürünmüş ama aslında Pakistan istihbaratının gizli bir ajanı olan Tefvik'i sorguya çeker. Ajay, Tefvik'e işkence uygulayarak Javed'in nerede olduğunu öğrenir. Antiterör timi Javed'i ele geçirir. Ancak Javed, bulunduğu mekândaki bombaları patlatarak kendisiyle birlikte Ajay dışındaki tüm antiterör timinin ölümüne yol açar. Ajay, patlama enkazından Javed'in bilgisayar diskini kurtarmayı başarır. Bu diskteki bilgilerden Nepal'de bulunan Abdül Hak isimli başka bir teröristin izine ulaşılır. Ajay, bir ekip arkadaşıyla Nepal'e gidip Abdül Hak'ı yakalayıp Hindistan'a getirir. Abdül Hak, yapılan sorgulamalarda Bilal'in Suudi Arabistan'da olduğunu ve

oradan Pakistan'a geçerek Hindistan'a karşı büyük saldırılar gerçekleştireceğini söyler. Hindistan istihbarat servisi, Ajay'ın başında bulunduğu bir ekibi Bilal'i öldürmesi için Suudi Arabistan'a gönderir. Ekip, Bilal'in gizlendiği oteli bulur ve onu öldürür. Ancak bu esnada Muhammed Abdul Rahman'ın da aynı yerde olduğu öğrenilir. Onu bayıltarak sorgulamak üzere gizli bir şekilde Hindistan'a kaçırlılar. "Baby" timi, bu başarısından dolayı kalıcı bir statüye ulaşır. Hindistan istihbaratı, ihtiyacı olan tüm bilgileri aldığı Muhammed Abdul Rahman'ı Hindistan ordusuna teslim eder.

3.1.2. Filmin Analizi

Filmin açılış jeneriği, 26/11 olarak anılan ve 2008 yılında Bombay şehrinde gerçekleşen bombalı saldırılar da dâhil olmak üzere Hindistan'da gerçekleştirilmiş terör eylemlerini gösteren gazete kupürlerinin hızlı bir kurguyla ardı ardına geldiği bir montaj sekans ile oluşturulmuştur.

Şekil 1. Jenerik Sekansı

Kaynak: Pandey, N. (Yönetmen), (2015), Baby (Film), Hindistan: Crouching Tiger

Bu montaj sekansın altında verilen dış ses, "Baby" isimli timin kurulma öyküsünü anlatmaya şu cümleyle başlar: "Biz 26/11 yüzünden kurulduk". Bu montaj sekansında kullanılan tüm gazete kupürleri, cihatçı terör örgütleri tarafından gerçekleştirilen eylemlerin haber başlıklarıdır. Şekil 1'de görüldüğü üzere eylemleri gerçekleştiren bazı üst düzey militanların aslında Pakistan ajanları olduğu özellikle vurgulanarak bu olaylar Pakistan ile ilişkilendirilir. Jenerik sekansının ardından ortaya çıkan ilk kare, genel bir İstanbul görüntüsüdür. Çerçevenin ön planında Galata Kulesi, arka planda ise Ayasofya, Sultanahmet, Süleymaniye, Eminönü ve Fatih Camileri görünür.

Şekil 2. İstanbul'da Terörist Karargâhı

Kaynak: Pandey, N. (Yönetmen), (2015), Baby (Film), Hindistan: Crouching Tiger

Şekil 3. Hint Ajanına Yapılan İşkenceyi İzleyen Müslüman Karakter

Kaynak: Pandey, N. (Yönetmen), (2015), Baby (Film), Hindistan: Crouching Tiger

Bu genel çekimin ardından verilen ikinci çekimde (Şekil 2), İstanbul'da konuşlanmış uluslararası İslami terör örgütünün karargâhı, çerçevenin solunda görülen Süleymaniye Cami'nin hemen yakınında bir binadır ve kamera hızlı bir zum hareketi ile bu binaya yaklaşır. Burada Filistin eşarblı giyinmiş, bazıları Türkçe konuşan otomatik silahlı teröristler, ele geçirdikleri bir Hint ajanına işkence uygulamaktadır. Hint ajanına yapılan işkenceyi izleyen teröristlerden biri, Türk kültürüne özgü ince belli bardaktan çay içmektedir (Şekil 3).

Film, İslam inancını terörizm ile bağdaştıran Müslüman karşıtı söylemini daha filmin ilk dakikalarında hızlı bir şekilde oluşturmaya başlamaktadır: Terör saldırılarının verildiği jenerik montaj sekansın hemen ardından verilen ilk çekimin arka planında Müslümanların ibadet mekânı olan camiler yan yana gösterilmektedir.

İkinci çekimde, Süleymaniye Cami'nin içinde bulunduğu çerçevede, caminin hemen yanındaki terörist karargâhına hızlı bir zum hareketi yapılmaktadır. Burada Filistin eşarbi giymiş ve bazıları Türkçe konuşmakta olan bu karakterler, bir insana gaddarca bir şekilde işkence yapmaktan büyük bir haz almaktadır.

Terörist örgüt, Delhi şehrindeki büyük bir alışveriş merkezinde bombalı bir saldırı planlamıştır. Bombayı yerleştiren teröristlere, eylemi başlatma talimatı başka terörist tarafından "Bismillah" kelimesi ile verilir. Eylem hazırlığına giren teröristler, kutsal bir görevi yerine getiriyorlarmış gibi birbirleriyle sıkıca sarılırlar. Talimatın "Bismillah" kelimesi kullanılarak verilmesi ve ardından teröristlerin birbirlerine sarılması, yapılacak bu bombalı eylemin sanki İslam inancının bir gereği olduğu algısını oluşturmaktadır.

Şekil 4. Müslüman Mahallesi ve Tefvik Karakteri

Kaynak: Pandey, N. (Yönetmen), (2015), Baby (Film), Hindistan: Crouching Tiger

Bombay şehrinde Müslüman azınlığın ağırlıklı olarak yaşadığı bir bölgenin dini lideri olan Tefvik, hapiste olan Bilal isimli teröristin avukatı ile telefon görüşmesi yaparken verilir. Tefvik, beyaz bir takke takmış olup boynunda bir dua aslıdır. Tefvik, üzerinde İslami sembolleri taşımakta olup bulunduğu mekân da Pakistan ve Türk bayrakları ile süslenmiştir. Bilal, bombalı eylemler planlayan tehlikeli bir teröristtir. Dini lider Tefvik, Bilal ile iletişim hâlinindedir. Tefvik'in etrafı Müslüman nüfusunun ağırlıklı olarak yaşadığı ülkelerin bayrakları ile süslenmiştir. Şekil 4'te görüldüğü üzere bu çekimdeki çerçeveleme, kostüm ve dekor tasarımı İslam inancını terörizm ile ilişkilendirme işlevini görmektedir.

Pakistan merkezli bir İslami terör örgütünün lideri olan Muhammed Abdul Rahman, filmde ilk kez görüldüğü sahnede genç bir erkeğe ayaklarını yıkatmaktadır (Şekil 5). Böylelikle Müslümanlar, çağ dışı ve medeniyetten uzak bir topluluk olarak gösterilir. Rahman, bu sahnede alışveriş merkezinde gerçekleştirilecek bom-

balı eylemin başarısız olduğunu ve eylemi gerçekleştirecek olan militanların Hint güvenlik güçleri tarafından öldürüldüğünü öğrendiğinde, ölen militanlar için "Onlar şehit oldu, Allah rahmet eylesin." yorumunu yapar.

Şekil 5. Muhammed Abdul Rahman

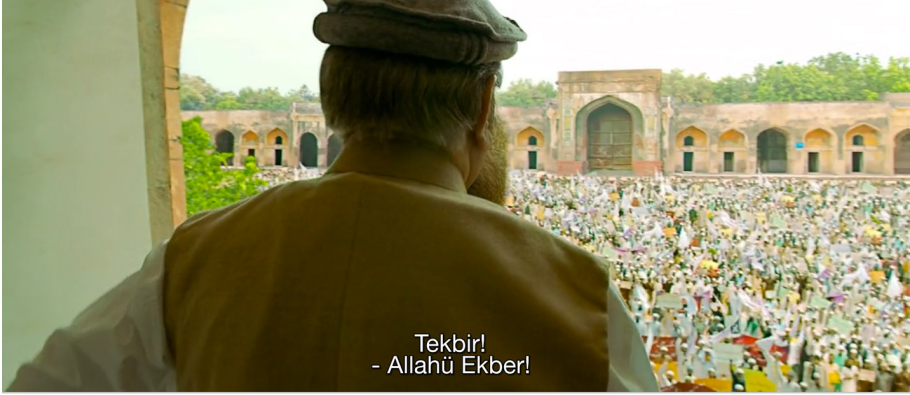
Kaynak: Pandey, N. (Yönetmen), (2015), Baby (Film), Hindistan: Crouching Tiger

Şekil 6. Muhammed Abdul Rahman ve Javed

Kaynak: Pandey, N. (Yönetmen), (2015), Baby (Film), Hindistan: Crouching Tiger

Sahnenin devamında, Javed ile Hindistan'da gerçekleştirilecek bombalı saldırılar hakkında konuşan Rahman, bu eylemlerin Allah'ın bir emri olduğunu vurgulayarak şöyle der: "Allah bizim büyük bir şey yapmamızı istiyor." Javed de bu replik karşılığında "âmin" der. Ardından, kalabalık bir Müslüman topluluğuna hitap etmek için sahneye çıkan Rahman, tekbir getiren kalabalık tarafından "Allahu Ekber" nidalarıyla karşılanır. Rahman mitinge "Bismillahirrahmanirrahim" diyerek başlar.

Şekil 7. Muhammed Abdul Rahman Müslüman Kalabalığa Hitap Ediyor

Kaynak: Pandey, N. (Yönetmen), (2015), Baby (Film), Hindistan: Crouching Tiger Rahman, bu mitingde kendisini dinleyen kalabalık topluluğa Amerika ve Hindistan'ın İslam aleminin düşmanları olduklarını söyler. Rahman, Pakistan sınırında öldürülen Hindistan askerlerinden bahsettiğinde, kalabalık bunu "Allahu Ekber" nidalarıyla kutlar (Şekil 7). Burada Rahman ve Javed karakterine yazılan replikler ile kalabalık bir Müslüman topluluğunun bunları coşkuyla karşılması, filmde İslam inancı ile terörizm bağlantısını yeniden kurar. Filmin söylemine göre terörist eylemlerden sadece küçük radikal bir grup değil, tüm Müslümanlar sorumludur. Bu sahnenin sonunda bir korku müziği eşliğinde Rahman'ın yakın ölçekteki çekimi (Şekil 8.) gösterilir. Bu çekimde Rahman'ın göz bebeklerinin içerisine miting görüntüsüyle iç içe olan alevler yerleştirilmiştir. Burada, Müslüman karakterleri kin ve nefret dolu canavarlaştırılmış varlıklar olarak sunabilmek için onlara yazılan replikler ve kostüm tasarımlarının yanı sıra post prodüksiyon sürecinde de özel bir çaba gösterildiği görülmektedir.

Şekil 8. Şeytani Bakışlı Muhammed Abdul Rahman

Kaynak: Pandey, N. (Yönetmen), (2015), Baby (Film), Hindistan: Crouching Tiger

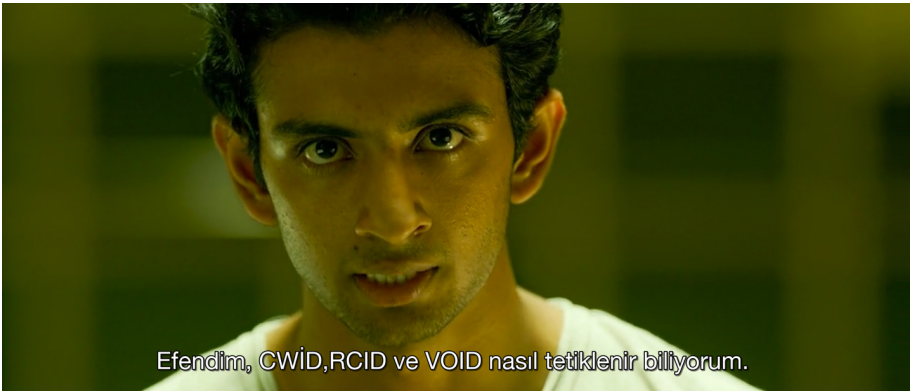
Filmde Müslüman karakterlerin bu şekilde canavarca sunulmalarına karşın Hindu karakterler ise insancıl yönleri vurgulanarak sunulur. Bu teröristlere karşı mücadele eden Hindu karakter Ajay ise filmin olay örgüsü içerisinde sık sık eşi ve çocuklarıyla birlikte bir aile babası olarak gösterilerek olumlanır. Ajay medeni, modern, kendisini vatana hizmet etmeye ve Hindistan halkını teröristlere karşı korumaya adanmış, ailesine düşkün ve vefakâr bir karakter olarak sunulur.

Şekil 9. Ajay ve Ailesi

Kaynak: Pandey, N. (Yönetmen), (2015), Baby (Film), Hindistan: Crouching Tiger

Ajay, itirafçı olmaya karar veren Aftab adındaki 23 yaşındaki Müslüman bir genci sorguya çeker. Aftab, üniversitede mühendislik okuduğu yıllarda Tefvik ile tanıştığını, Tefvik'in eğitimine devam edebilmesi için kendisine özel burslar sağladığını anlatır. Ardından Tefvik'in kendisine Müslümanların katledildiği ve işkence gördüğü çeşitli videolar izleterek terörist örgütün safına çektiğini anlatır. El yapımı bomba hazırlama eğitimi almak için Nepal'e gönderildiğini söyler ve geriye dönüşlerle Aftab'ın bomba yapımını nasıl öğrendiği gösterilir.

Efendim, CWID,RCID ve VOID nasıl tetiklenir biliyorum.

Şekil 10. İtirafçı Aftab

Kaynak: Pandey, N. (Yönetmen), (2015), Baby (Film), Hindistan: Crouching Tiger

Aftap, eğitim alanlar içinde en iyisinin kendisi olduğunu söylediğinde, Ajay ona “Ne kadar iyi?” olduğunu sorar. Aftap da her türde bombayı imal edip tetiklemeği öğrendiğini (Şekil 10) söyler. Aftap, ayrıca kendisinin henüz 11 yaşındaki bir kuzeninin bile terörist organizasyonunun içinde olduğunu belirtir. Aftap, her ne kadar itirafçı olması ve terörist saldırıları önlemede Ajay’a yardım etmesi nedeniyle olumlu bir karakter (İyi Müslüman) olarak verilse de “bomba yapmayı bilen” bir Müslüman olarak sunulur. Bu sahne, her Müslüman gencinin hatta 11 yaşındaki çocukların bile potansiyel bir terörist olabileceği algısını yaratır.

Ajay’ın liderliğindeki bir güvenlik ekibinin Tevfik’i sorgulamak üzere yola çıktığı sahnede, tüm Hindu karakterler birbirleriyle şakalaşarak neşe içerisinde yolculuk yaparlar. Eşleri ve evlilik yıl dönümleri hakkında konuşurlar. Burada yine Hint karakterlerin insancıl yönleri vurgulanır. Müslüman karakterler ise sürekli nefret dolu bakışlarla sahip kişiler olup birbirleriyle konuştukları tek konu öldürmek ve yok etmektir. Ajay ve ekibi, Tevfik’in verdiği bilgilerle Javed’i ele geçirir. Ancak Javed, bulunduğu yerdeki bombaları elindeki uzaktan kumanda cihazıyla patlatır ve kendisiyle birlikte Ajay dışındaki tüm ekibin ölümüne yol açar. Javed’in ölümünü televizyon haberlerinden öğrenen Tevfik de başına silah dayayarak intihar eder. Şu ana kadar filmde üç Müslüman karakter intihar etmiştir. Bu karakterler yalnızca başkalarını değil, kendilerini de hiç tereddüt etmeden kolaylıkla öldürebilmektedir.

Ajay, Javed’in hard diskinden bilgilerine ulaştığı Addül Hak’ı Nepal’de yakalayıp Hindistan’a getirir. Addül Hak, sorgulama esnasında Ajay’a istediği tüm bilgileri verir. Ajay, sorgulamanın sonunda sorgu odasından çıkmak üzereyken aniden geri dönerek Addül Hak’ın suratına sert bir yumruk atar. Dişi kırılan Addül Hak şaşkınlıkla, “Sana istediğin tüm bilgileri verdim, bana neden vurdun?” diye sorar. Ajay ise nefret dolu bir bakışla “alışkanlık” diye cevap verir. Böylelikle Ajay’ın verdiği bu cevap Hindistan kolluk kuvvetleri tarafından herhangi bir Müslüman’a uygulanacak olan şiddeti normalleştirilmiş olur.

Şekil 11. Bilal ve Rahman, Suudi Arabistan’da

Kaynak: Pandey, N. (Yönetmen), (2015), Baby (Film), Hindistan: Crouching Tiger

Filmde tehlikeli bir İslamcı terörist olarak sunulan Bilal, terör saldırılarını organize etmek için Suudi Arabistan'a kaçmıştır ve orada Muhammed Abdul Rahman ile bir toplantı düzenlenmektedir. Toplantı sonrasında Bilal, filmin başında kalabalık bir Müslüman topluluğuna "besmele" çekerek hitap eden ve kalabalık tarafından da "Allahu Ekber" nidalarıyla karşılanan Rahman'ın elini öperken (Şekil 11) gösterilir. Ardından, geleneksel Arap kıyafeti giymiş olan kişiler de Bilal'i tek tek kucaklar. Burada bir kez daha İslam inancı ile terörist faaliyetler ilişkilendirilmiş olur. Bununla birlikte, filmin başından itibaren teröristler çoğunlukla Müslüman ülkelerde barınma imkânı ve faaliyet bulmaktadır. Onlar, ilk olarak Türkiye'de bir Hindistan istihbarat ajanına işkence yaparken gösterilmiştir. Javed, Bilal'in kaçırılmasını organize etmek için Dubai'den gelir. Bilal ve Muhammed Abdul Rahman ise filmin sonlarına doğru Suudi Arabistan'da faaliyet göstermektedir. Ekibi ile birlikte gizlice Suudi Arabistan'a giden Ajay, Bilal'i öldürür ve Muhammed Abdul Rahman'ı da yakalayarak gizlice Hindistan'a getirir. Kötü adamlar öldürülerek İslamcı terörizm engellenmiş, Hindistan devleti zafer kazanmıştır. Filmin sonunda tüm "Baby" timi oldukça mutlu bir şekilde kutlama yaparken gösterilir.

Tablo 1. "Baby" Filminde Müslüman Karakterler

Karakter tasvirleri	Karakter Eylemleri	Karakter Replikleri
<ul style="list-style-type: none">• Terörist• İntihar Bombacısı• Din Adamı• Vatan Haini• Güvenilmez.• Kin ve Nefret Dolu.• Şeytani Bakışlı• Gaddar• İslami kostüm ve aksesuar giyimi• Dış güçlerle bağlantılı	<ul style="list-style-type: none">• Katliam planlamak• Bomba hazırlamak• İntihar etmek• İşkence yapmak.• İnsan öldürmek• Yurt dışına kaçmak	<ul style="list-style-type: none">• Bismillahirrahmanirrahim• Esselamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berekatuhu• Allahu Ekber• Selamın Aleyküm• Allah bizim büyük bir şey yapmamızı istiyor• "Amerika Pakistan'dan, Hindistan da Keşmir'den çekilene kadar pes etmeyeceğiz"• Amerika ve Hindistan, İslam aleminin düşmanlarıdır

Filmdeki tüm terörist karakterler Müslüman'dır. Film, İslam inancı ile terörizm bağlantısını Tablo 1'de görüldüğü üzere karakter tasvirleri, karakter eylemleri ve bu karakterlere yazılan replikler olarak üç temel çerçevede gerçekleştirir. Müslüman karakterler filmde medeniyet dışı vahşi varlıklar olarak tasvir edilir. Bu karakterlere yaptırılan eylemler ve söylenen repliklerle de İslam dini doğrudan terörizm ile ilişkilendirilir.

3.2. “Sooryavanshi” (2021) Filminde İslamofobik Söylem

Yönetmenliğini Rohit Shetty'nin üstlendiği “Sooryavanshi”, Hindistan’da kovid-19 önlemlerinin gevşetildiği 2021 yılında en çok izlenen sinema filmi olmuştur (Ay-yub, 2021). Filmin başrolünde “Baby” filminde olduğu gibi yine ünlü Hint oyuncu Akshay Kumar yer almaktadır. Film, “Baby” ile aynı temaya sahiptir. Bu filmde, bu sefer Bombay şehrine bombalı saldırılar düzenlemeyi planlayan bir grup İslamcı teröriste engel olmaya çalışan antiterör timinin maceraları anlatılır.

3.2.1. Filmin Olay Örgüsü

1993 yılında Bombay şehrinde bombalı saldırılar düzenlemiş olan Kaplan ve Bilal Ahmed, ülkeden kaçmıştır. Kaplan, İran’a gitmiştir. Bilal ise Keşmir’de bulunan ve Pakistan istihbaratının bir elemanı olup aynı zamanda 1993 yılındaki saldırıları gerçekleştiren teröristlere eğitim vermiş olan Ömer Hafız’ın yanına sığınmıştır. Ömer Hafız’ın büyük oğlu Hindistan askerleri tarafından öldürülür. Ömer, intikam almak için Hindistan’a karşı büyük bir eylem planlar. Bu amaçla, oğlu Riyaaz Hafız ile birlikte 40 teröristi Hindistan’a gönderir. Bu teröristler Hindistan’a yerleşerek çeşitli işlerde çalışmaya başlarlar. Hintli kadınlarla evlenip on üç yıl boyunca birer sade Hint vatandaşı gibi yaşarlar. Ancak onlar uyuyan hücreler olup, Bombay’da gerçekleştirilecek büyük bir terör eylemi için talimat beklemektedir. Bilal, yıllar önce bin ton civarında RDX adı verilen oldukça güçlü bir patlayıcı maddeyi Bombay şehrinde bir araziye gömmüştür. 1993 yılındaki saldırılarda bu patlayıcılardan yalnızca 400 kilogram kadar kullanılmıştır. Kalan 600 kilogram ise planlanan yeni saldırılarda kullanılacaktır.

Akshay Kumar tarafından canlandırılan başkarakter Soorya (Sooryavanshi), bu filmde de yine bir antiterör timinin başındadır. Soorya’nın anne ve babası 1993 yılındaki bombalı saldırılarda öldürülmüştür. Soorya, bir istihbarat üzerine Riyaaz Hafız’ın Jaisalmer şehrinde olduğunu ve orda bir otel işlettiğini öğrenir. Ekibi ile birlikte Jaisalmer’e giderek Riyaaz’ı yakalar. Oğlunun tutuklandığını öğrenen Ömer Hafız, kalan patlayıcıları organize etmesi için Bilal’i Hindistan’a gönderir. Bilal gömülü patlayıcıları çıkararak teröristlere teslim eder. Ancak daha sonra tam Soorya tarafından yakalanacağı anda intihar eder. Soorya, Bilal’in Hindistan’da Kader Usmani isimli bir imam ile görüştüğünü öğrenir. Dini bir lider olan Usmani, aynı zamanda terörist aktiviteleri organize eden bir kişidir. Bu arada tutuklu olan Riyaaz, diğer teröristlerin yardımıyla hapisten kaçır. Usmani’yi sorgulayan Soorya, onun Riyaz ile buluşacağını öğrenir. Ancak gittikleri mekânda, Usmani’nin adamı orada bulunan bombaları patlatarak hem Usmani’nin hem de Soorya’nın yakın arkadaşı olan polislerden birinin ölümüne yol açar. Usmani’nin kızı, Soorya’ya yardım etmeye karar verir ve böylece antiterör timi yapılacak saldırıların detaylarına ulaşır. Teröristler yedi farklı mekânda bombalı saldırı düzenleyecektir.

Soorya ve ekibi bombalı saldırıları engellemeyi başarır. Ancak, bunun ardından Riyaaz Hafız'ın başında olduğu terörist grup, Soorya'nın görevli olduğu Polis merkezini basar. Teröristler Soorya'nın eşini ele geçirmiş ve üzerine bomba yerleştirmiştir. Soorya, arkadaşlarının da desteğiyle uzun mücadeleler sonucunda eşinin üzerindeki bombayı etkisiz hâle getirmeyi başarıp Riyaaz Hafız ile diğer teröristleri infaz eder.

3.2.2. Filmin Analizi

Film, 12 Mart 1993 tarihinde Bombay'da gerçekleştirilen bombalı saldırılarda Soorya'nın anne ve babasının öldürüldüğü sahne ile açılır. Ardından gelen jenerik sekansında bu saldırıları anlatan bir dış sesle birlikte o güne ait belge görüntüleri verilir. "Baby" filmi ile aynı açılış şablonunu izleyen bu filmde de böylelikle başkarakterin amaç ve motivasyonu açıklanmış olup aynı zamanda izleyici de belirli bir ideolojik zemine yönlendirilir: "Müslümanlar Hindistan için tehlikelidir!" Dış ses, daha sonra film öyküsünde o ana kadar meydana gelen olayları anlatmaya başlar. Ömer Hafız'ın büyük oğlunun Hindistan askerleri tarafından öldürüldüğünü söyleyen dış ses, bu haberi alan Ömer'in küçük oğulları Riyaaz ve Raza'nın Londra'daki eğitimlerini yarıda bırakarak Keşmir'e gelmiş olduğunu belirtir. Dış ses, böylece İngiltere ve Amerika gibi ülkelerde yüksek eğitim alan her Müslüman gencinin ya da onların ailesinin muhtemel bir terörizm bağlantısı olabileceği algısını oluşturur.

Şekil 12. Terör Örgütü Liderinin Evi

Kaynak: Shetty, R. (Yönetmen), (2021), Sooryavanshi (Film), Hindistan: Reliance Entertainment

Riyaaz ve Raza'nın öldürülen ağabeylerinin eşi ile görüşmeye gittikleri sahnede, ağabeyinin evinde Şekil 12.'de de görüldüğü üzere İslami semboller bulunmaktadır. Terör örgütü lideri olan Ömer Hafız'ın büyük oğlu da babası gibi bir terörist olduğu için öldürülmüştür. Evinin İslami semboller ile dekore edilmesi de yine

İslam inancı ile terörü ilişkilendirme çabasının bir sonucudur. Bu çaba sahnedeki karakterlere yazılan diyaloglarla da sürdürülür. Bu sahnenin devamında yengesini teselli etmeye çalışan Riyaaz, “Yenge sana söz veriyorum, sınırın ötesinde (Hindistan’ı kastederek) kimse rahat etmeyecek!” der.

Bilal’in, Keşmir’den Hindistan’a gönderilecek 40 teröriste talimatlar verdiği sahnede aynı dış ses, bu kişiler hakkında şunları söyler: “Pakistanlı olmalarına rağmen Hindistan’da, Hindistan kimlikleriyle sıradan hayatlar yaşıyorlardı. Etrafımızdaki herhangi biri olabilirlerdi. Kapıcınız, iş arkadaşınız olabilirlerdi. Polisin onları tespit edip tutuklaması zordu. Çünkü amirlerinden emir almadan kimseye zarar veremezlerdi.” Bu cümlelerin kullanımı, Hindistan’da yaşamakta olan milyonlarca Müslüman’ı doğrudan zan altında bırakmaktadır. Bu söyleme göre her Müslüman aslında zamanı geldiğinde harekete geçecek uyuyan bir terör hücresi olabilir. Bu hücrelerden biri olan Muhtar Ansari, otomobil tamirciliği yapmakta olup Hintli bir kadınla evlidir. Hintli eşinin Muhtar’ın gerçek kimliği hakkında hiçbir bilgisi yoktur. Muhtar, eşile birlikte sade bir Hint vatandaşı kisvesi altında Hindu tapınağını ziyaret etmesinin (Şekil 13) hemen ardından garajda gizli bir şekilde namaz kılarken (Şekil 14) gösterilir. Ardından diğer teröristler ile Bilal’in Hindistan’a gelişi hakkında haberleşir. Müslüman karakterin terörist faaliyetler öncesinde ibadet ederken gösterilmesi, burada bir kez daha terörizmin İslam inancının bir parçası olduğu algısını oluşturma işlevi görür.

Kader Usmani, teröristler arasındaki faaliyetleri koordine eden dini bir liderdir. Soorya, Usmani’nin yönettiği bir derneğin Leşker isimli terör örgütüyle aynı kaynaktan fonlandığını tespit eder. Bu durum, filmin Hindistan Başbakanı Narendra Modi’nin söylemlerini doğrudan yansıttığını göstermektedir. Ayyub’a (2021) göre Modi hükümeti, yabancı fonlardan destek alarak ülkede terörü yaydıkları gerekçesiyle Müslüman ilahiyat fakülteleri ile çeşitli İslami kuruluşları yakın bir denetim altına almıştır.

Şekil 13. Muhtar ve Eşi Hint Tapınağında

Kaynak: Shetty, R. (Yönetmen), (2021), Sooryavanshi (Film), Hindistan: Reliance Entertainment

Şekil 14. Muhtar Gizlice Namaz Kılarken

Kaynak: Shetty, R. (Yönetmen), (2021), Sooryavanshi (Film), Hindistan: Reliance Entertainment

Şekil 15. İyi ve Kötü Müslüman

Kaynak: Shetty, R. (Yönetmen), (2021), Sooryavanshi (Film), Hindistan: Reliance Entertainment

Soorya, bu derneklerin Hintli çocukları terör örgütlerine kazandırdığını ileri sürer. Bu sahnede (Şekil 15) ayrıca filmdeki "İyi Müslüman-kötü Müslüman" anlatısının da en belirgin bir şekilde gerçekleştirildiği görülür. Çerçevenin ortasında bulunan emekli polis memuru Naeem ve oğlu Abbas gibi "İyi Müslümanlar", aynı çerçevenin solunda bulunan sakallı ve takkeli Kader Usmani'den farklı olarak üzerlerinde herhangi bir İslami sembol bulundurmazlar. Bu iyi Müslümanlar filmde hiçbir zaman ibadet ederken gösterilmez. Filmde ibadet eden, namaz kılan Müslümanlar yalnızca Muhtar Ansari gibi teröristlerdir. Bununla birlikte söz konusu sahnede "İyi Müslüman" Naeem, Usmani'nin aslında bir hırsız olduğunu, kendisinin onu 1997 yılında yankesicilikten tutukladığını hatırlardır. Böylece Müslüman topluluğunun bir lider olarak kabul ettiği kişi, filmsel anlatıda itibarsızlaştırılarak aşağılanmıştır.

Şekil 16. Arka Planda Cami

Kaynak: Shetty, R. (Yönetmen), (2021), Sooryavanshi (Film), Hindistan: Reliance Entertainment

Şekil 17. Arka Planda Renkli Gökdelenler

Kaynak: Shetty, R. (Yönetmen), (2021), Sooryavanshi (Film), Hindistan: Reliance Entertainment

Kader Usmani, yardımcısı Refikle birlikte Bilal'in Bombay'a getirilme planını yaptıkları teras sahnesinin (Şekil 16) arka planında bir cami bulunmaktadır. Binlerce insanın katledileceği terörist saldırıların planladığı bir sahnede ön planda takke ve sakal gibi İslami sembolleri taşıyan bir din adamını, arka planda ise cami ve minareleri göstermek filmin misyon edinmiş olduğu İslam ve terörizm ilişkini yeniden kurmaktadır. Ancak Soorya ile emniyet müdürünün antiterör binasının terasında konuştukları sahnede (Şekil 17) ise arka planda renkli ışıklarıyla uygarlığı temsil eden gökdelenler bulunmaktadır. Hindu karakterler medeniyetin, Müslüman karakterler ise geri kalmışlığın ve caniliğin temsilcisidir. Soorya, terastaki bu sahnede Müslüman teröristlerin yaptıkları katliamları seyirciye hatırlatır: "1993 yılındaki seri bombalamalar, 2002'deki Ghatkopar otobüs patlaması, 2006'daki tren patlaması ve 26 Kasım Taj olayı. Okul çağındaki on çocuk çantalarıyla gelip 17 polis memurunu ve 170 sivili öldürdü." Emniyet müdürü ise, "Ne zaman ve

nasıl geleceğini bilmiyorum ama geleceği kesin." der. Bu diyaloglarla okul çağındaki çocuklar da dâhil olmak üzere ülkedeki tüm Müslümanların birer potansiyel terörist olduğu ve her an bir saldırı düzenleyebilecekleri, bu saldırıların ne zaman ve nerede olacağına asla bilinmeyeceği, dolayısıyla her Müslüman'ın Hindistan için bir tehlike olduğu algısı güçlendirilir. Bu sahnede 1993 yılındaki patlamalardan bahseden Soorya, Hindistan'da bu saldırılara yol açan Müslüman kıyımlarının yaşandığı 1992 yılındaki olaylardan hiç bahsetmez. Aynı şekilde 2002 yılında yüzlerce Müslüman'ın öldürüldüğü Gujarat olaylarına ya da 2006 yılında Malegaon'da cuma namazı çıkışı katledilen Müslümanlara hiç değinmez (Ayyub, 2021). Filmde, Müslümanlara yapılan zulümler ancak teröristler tarafından dile getirilir. Filmin başlarında Ömer Hafız, kendisinin beş yaşındayken anne ve babasının gözleri önünde öldürüldüğünü anlatır. Bilal de Soorya'ya, "Senin hiç evin yıkıldı mı?" diye sorarak tüm ailesinin Hintliler tarafından nasıl katledildiğini anlatır. Filmin sonlarına doğru Riyaaz Hafız, "Tüm dünyada Müslümanlara karşı yapılan zulme ne zaman sesimizi yükseltsek buna terörizm dediler." der. Kader Usmani, Soorya'ya, "Müslümanların Hindistan'da ne zorluklar yaşadığını biliyor musun?" diye sorar. Menon'a göre (2021) bu soru, aslında Hindistan'da yaşayan tüm Müslümanların hislerini ortaya koymakta fakat bu filmde bir terörist tarafından dile getirilmektedir. 2021 yılının Ekim ayında Hindistan'ın Tripura eyaletinde meydana gelen Müslüman karşıtı şiddet olaylarını eleştiren ve aralarında gazeteci, avukat ve aktivistlerin de bulunduğu 102 Twitter hesabına polis tarafından dava açılmıştır. Bu olaylarda Hindu milliyetçileri, camilere ve Müslümanların evlerine saldırılar düzenlemiştir. Ancak Hint polisi bu saldırıları kınayanları, halkı isyana teşvik etmekle suçlamıştır (Ayyub, 2021). Hükümetin söylemini yansıtan bu film de Müslümanlara karşı yapılan zulmü dile getirmenin ve buna karşı çıkmanın yalnızca teröristlere özgü bir eylem olduğunu vurgular.

Şekil 18. Usmani ve Refik'in Bombalı İntiharı

Kaynak: Shetty, R. (Yönetmen), (2021), Sooryavanshi (Film), Hindistan: Reliance Entertainment

Baby filminde olduğu gibi bu filmde de Müslüman karakterler bombalı intihar eylemlerinde bulunurlar. Kader Usmani, Soorya tarafından sorgulandıktan sonra Riyaaz Hafız ile buluşacağı Refik'in evine getirilir. Refik, Riyaaz Hafız'ın burada yakalanmasına engel olmak için mutfak tüpüne iştirilmiş zaman ayarlı bombayı aktive eder. Bomba patlamadan önce Usmani ve Refik diz çökerek dua etmeye başlar (Şekil 18). Bu sahne de filmin bombalı eylemlerle İslam inancını ilişkilendirme çabasındaki girişimlerinin bir başka örneğidir.

Şekil 19. Bombalı Saldırı Öncesi Yapılan Dua

Kaynak: Shetty, R. (Yönetmen), (2021), Sooryavanshi (Film), Hindistan: Reliance Entertainment

Bombay şehrindeki uyuyan hücreler olan 40 terörist son eylem hazırlıklarını yapmak için Riyaaz Hafız'ın önderliğinde Muhtar'ın garajında toplanır. Sahne, beyaz takke giyinmiş olan teröristlerin dua etmesiyle (Şekil 19) başlar. Riyaz burada şu konuşmayı yapar: “Bugün Bombay'daki herkes bizim hissettiğimiz acıyı hissedecek. Biz 13 yıl sonra bu savaşta şehit mertebesine ulaşacak şanslı azınlığız.” Bu konuşma anında, içeriye Muhtar'ın Hintli eşi girer. Muhtar'ın gerçek kimliği hakkında hiçbir fikri olmayan kadın, beyaz takke giymiş eşini ve onun yanında tüm ülkede aranan azılı terörist Riyaaz Hafız'ı görünce şoka girer. Riyaz, eylem planının riske girmemesi adına genç kadını Muhtar'ın gözleri önünde öldürür ve bu eylemini, “Bu bir savaş ve savaşta masumlar ölür.” diyerek açıklar. Muhtar ise Riyaaz'ın eşini öldürmesi karşısında hiçbir tepki vermez. Ayyub'a göre (2021) bu sahnenin işlevi, İslamofobik paranoyalardan biri olan “Aşk Cihadı” kavramını öne çıkarmaktır. Bu paranoyaya göre Müslüman erkekler, Hintli kadınları baştan çıkartarak onları terörist amaçları doğrultusunda kullanır. Dolayısıyla filmin söylemine göre her Hint genç kıza, karşılarına çıkan Müslüman erkeklere karşı oldukça dikkatli olmalıdır. Aksi takdirde Muhtar'ın eşine olanlar, onların da başına gelebilir.

Şekil 20. Kamera Önünde İnfaz

Kaynak: Shetty, R. (Yönetmen). (2021). Sooryavanshi [Film]. Hindistan.: Reliance Entertainment

Filmin son bölümünde antiterör timinin binasını basan teröristler, Hint güvenlik güçlerinin karşı koymalarını engellemek için Soorya'nın eşini rehin alıp üzerine zaman ayarlı bomba yerleştirmiştir. Riyaaz, kamera karşısında Soorya'nın kafasını kesmek üzeredir. Aşırı radikal İslamcı örgütlerin infaz yöntemi olarak küresel medyada oldukça sık bir şekilde yer etmiş olan "kamera karşısında kafa kesme eylemi", bu filmin final sahnesinde Müslüman karakterlere yaptırılarak İslam inancı ve terörizm arasındaki sözde bağ son bir kez güçlü bir şekilde kurulmaya çalışılmıştır. Ancak son anda Bollywood sinemasının ünlü figürlerinden olan Singham ve Simmba yetişerek Soorya ve eşinin kurtulmasına yardım eder. Riyaaz, Muhtar ve Riyaaz'ın diğer kardeşi tutuklanmak üzereyken, Riyaaz'ın ağzından şu son replik çıkar: "Bize hiçbir şekilde zarar veremezsiniz. 13 yıldır ülkenizde yaşıyoruz ve halkınızı öldürdük." Bu repliğin ardından Hindistan'da gerçekleştirilmiş bombalı saldırıların belge görüntüleri arka arkaya verilir. Ardından Riyaaz, kardeşi ve Muhtar, Soorya tarafından kurşun yağmuruna tutularak infaz edilir.

Tablo 2. "Sooryavanshi" Filminde Müslüman Karakterler

Karakter tasvirleri	Karakter Eylemleri	Karakter Replikleri
<ul style="list-style-type: none">Din adamı (Eski Hırsız)Teröristİntihar BombacısıVatan HainiGüvenilmezÖfkeli BakışlıGaddarBeyaz Takke GiyimiPakistan BağlantılıUyuyan Hücre	<ul style="list-style-type: none">Katliam planlamakBomba hazırlamakDernek Yönetmekİntihar etmekMasum insanları ÖldürmekYurtdışına kaçmakNamaz KılmakDua EtmekMüslümanlara yapılan zulmü dile getirmek	<ul style="list-style-type: none">Hindistan'da hiç kimse rahat edemeyecek.Bombay'da herkes acıyı hissedecek.Hindistan'ın kaderini değiştireceğim.Bilal'in kanı yerde kalmayacak.Bu bir savaş ve savaşta masumlar ölür.Şehit mertebesine erişecek şanslı azınlığız.Tüm dünya bu insanların ve ailelerinin çığlıklarını duyacak.Savaşa devam edeceğine bize söz ver.13 yıldır ülkenizde yaşıyoruz ve halkınızı öldürdük.

“Sooryavanshi” filmi de altı yıl önce yapılmış olan “Baby” filmi ile oldukça benzer bir olay örgüsüne sahip olup Tablo 2’de de görüldüğü üzere Müslüman karakterleri benzer şekilde tasvir edip yine bu karakterlere benzer eylemleri yaptırmıştır. Ancak Tablo 2’de de görüldüğü üzere, “Sooryavanshi” de karakterlere yazılan repeliklerde, Müslüman karakterlerin sahip olduğu nefret ve intikam duygularının çok daha sertleştirilmiş olduğu göze çarpmaktadır.

4. Sonuç

“Baby” ve “Sooryavanshi” filmleri İslamofobik söylemlerini, birbirleriyle hemen hemen aynı olan olay örgüsüne sahip senaryolarında üretirken aynı zamanda Müslüman karşıtı filmler için de bir şablon ortaya koymaktadır. Bu şablonda öncelikle Hindistan’ın metropollerinde bombalı katliamlar planlayan İslamcı terör örgütleri vardır. Bu teröristlerin Müslüman olduğu çeşitli şekillerde sürekli vurgulanır. Bu teröristler Pakistan gibi dış ülkeler tarafından desteklenmektedir. Terör örgütleri, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan gibi Müslüman ülkelerde rahatlıkla barınabilmektedir. Terör örgütlerinin faaliyetleri, bir vakıf ya da derneğin yöneticisi olan lokal dini liderler tarafından organize edilmektedir. Bu teröristler, karşılarında kendisini Hindistan’ın güvenliğine adanmış Ajay ve Soorya gibi vatansever ve milliyetçi kahramanları bulurlar. Teröristler, yapacakları katliamların engellenmemesi ya da örgüt liderlerinin yakalanmaması adına hiç tereddüt etmeden bombalı intihar eylemlerinde bulunup Hint güvenlik görevlilerinin ölümüne neden olurlar. Ancak iki filmin de sonunda Ajay ve Soorya gibi vatansever kahramanlar İslamcı teröristlerin yapacakları katliamlara engel olup, onları yargısız bir şekilde infaz ederler.

Bu filmlerde İslam dini ve Müslümanlar sürekli terörizmle ilişkilendirilir. Bu ilişkilendirme üç temel çerçeve içinde yapılır: Müslüman karakterlerin tasvirleri, bu karakterlerin olay örgüsü içinde yaptıkları eylemler ve karakterlere yazılan repelikler. Müslüman karakterler öncelikle terörist olarak tasvir edilmişlerdir. Bakışları kin ve nefret doludur. “Baby” filmindeki Muhammed Abdul Rahman örneğinde olduğu gibi, bu karakterleri insan dışı şeytani varlıklar olarak gösterebilmek adına post prodüksiyon süreçlerinde bile özel bir çaba gösterilmiştir. Teröristler sürekli olarak Filistin eşarbi ya da beyaz takke gibi İslami işaretler taşıyan kostümler giyinmiştir.

Bu karakterler patlayıcı bomba yapımı konusunda uzmandır ve bomba hazırlarken gösterilirler. Tereddüt etmeden intihar edebilirler. Müslüman karakterler namaz kılp dua eder ve terörist faaliyetler çerçevesinde “Bismillahirrahmanirrahim” ve “Allah bizim büyük bir şey yapmamızı istiyor” gibi replikleri kullanırlar. Bu

filmlerde terörist olmayan "İyi Müslüman" karakterler de bulunmaktadır. Ancak bu karakterler filmlerde İslam dini ile ilişkilendirilmezler. İbadet ederken gösterilmez ve İslami işaretler taşıyan kostümler giyinmezler. Namaz kılıp dua eden ve İslami kıyafetler giyen yalnızca terörist Müslümanlardır. "İyi Müslüman" karakterler yalnızca teröristlerin yakalanması için güvenlik güçlerine yardım eden muhbir ve itirafçılardır. Bunlar, Hindistan'da Müslümanların yaşadıkları zorluklardan asla bahsetmezler. Müslümanlara yapılan zulmü dile getiren sadece terörist karakterlerdir. Dolayısıyla bu filmlerdeki tüm Müslüman karakterler terörist değildir ancak tüm terörist karakterler Müslüman'dır.

Baby ve Sooryavanshi gibi filmler, popüler oyuncularıyla Modi hükûmetinin milliyetçi politikaları çerçevesinde Hindistan'daki Müslüman karşıtlığının normalleştirilme çabalarında önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Bu filmlerin sahip olduğu İslamofobik söylem, birtakım radikal terör örgütlerinin yaptıkları eylemleri bütün Müslümanlara mal etmektedir. Bollywood filmlerinin küresel çapta dağıtımına sahip olup dünya çapında izleyici kitlesi olduğu göz önünde alındığında terörizm ile İslam inancını bağdaştıran bu filmler yalnızca Hindistan'da yaşayan Müslümanların değil, aynı zamanda özellikle buldukları ülkelerde azınlık konumunda olan tüm Müslümanların yaşamlarının zorlaşmasına neden olacaktır. Bu, radikal terör örgütleri ile ilgili filmlerin yapılmaması gerektiği anlamına gelmektedir. Ancak bu tarz filmlerde terörizm ile İslam dininin ilişkilendirilmesiyle İslam inancına sahip tüm insanların birer potansiyel terörist gibi gösterilme çabası, Müslümanların küresel boyutta yaşadıkları ötekileştirmeye ve onlara karşı işlenen nefret suçlarına yol açan önemli bir etkidir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarı herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Kaynakça

- Altaf, A. (2020). Bollywood's anti Muslim agenda. <https://thelegitimateneews.com/bollywoods-anti-muslim-agenda> adresinden alındı, (Erişim Tarihi: 17.03.2022)
- Ayyub, R. (2021) Opinion: Why an Indian film's success at the box office should worry us all. <https://www.washingtonpost.com/opinions/2021/11/15/why-an-indian-film-success-box-office-should-worry-us-all/> adresinden alındı, (Erişim Tarihi: 21.03.2022)
- Bahçecik, Ş. O. (2013) islamofobya'yı uluslararasılaştırmak: Runnymede vakfından İslam iş birliği örgütü'ne islamofobya karşıtı pratikler. Ortadoğu Etütleri. 5 (1), (141-165.).
- Berker, D.Y. (2021). Reproducing orientalism with cinema: Aladdin (2019). Işıl Tombul ve Gülşah Sarı (Ed.) Handbook of Research on Contemporary Approaches to Orientalism in Media and Beyond içinde (953- 973). Hershey: IGI Global.

- Chatterji, S. A. (2020) *Bollywood cinema kaleidoscope*. Bengal: Doshor Publication.
- Dixon, W. W., & Foster, G. A. (2008). *A short history of film*. New Brunswick, New Jersey: Rutgers University Press.
- Falarti, M.M., Molaei, H., Karim, A. (2019). Hindu-Muslim relationship in Bollywood in post 26/11: a content analysis of movies (2008-2018). *Journal of World Sociopolitical Studies*, 3 (2), 345-377. DOI:10.22059/WSPS.2020.276334.1092
- Gottschalk, P ve Greenberg, G. (2008). *Islamophobia: making Muslims the enemy*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Green, T.H. (2015) *The fear of Islam: an introduction to islamophobia in the west*. Minneapolis: Fortress Press.
- Güler. M.A. (2021) Islamophobia in India as Bollywood's influence grows. <https://www.dailysabah.com/opinion/op-ed/islamophobia-in-india-as-bollywoods-influence-grows> adresinden alındı, (Erişim Tarihi: 20.03.2022)
- Kalın, İ. (2011). Islamophobia and the limits of Multiculturalism. John I. Esposito ve İbrahim Kalın (Ed.) *Islamophobia: The Challenge of Pluralism in the 21st Century içinde* (3-20). Oxford: Oxford University Press.
- Kumar H.M., S. (2016). Metonymies of Fear: Islamophobia and the Making of Muslim Identity in Hindi Cinema. *Society and Culture in South Asia*, 2(2), 233–255. <https://doi.org/10.1177/2393861716643874>
- Kumar, D. (2012). *Islamophobia and the politics of empire*. Chicago: Haymarket Books.
- Love, E. (2017). *Islamophobia and racism in America*. New York: New York University Press.
- Majid, D. (2019) A Muslim in Bollywood. <https://www.thehindubusinessline.com/blink/watch/a-muslim-in-bollywood/article27090397.ece> adresinden alındı, (Erişim Tarihi: 20.03.2022)
- Mastnak, T. (2010). *Western Hostility toward Muslims: A History of the Present*. Andrew Shryock (E.d) *Islamophobia / Islamophilia beyond the politics of enemy and friend içinde* (29-52). Bloomington: Indiana University Press.
- Menon, A. (2021) Akshay Kumar's 'Sooryavanshi' and the Criminalisation of 'normal Indian' <https://www.thequint.com/entertainment/bollywood/sooryavanshi-indian-muslims-akshay-kumar-rohit-shetty-islamophobia-terrorism> adresinden alındı, (Erişim Tarihi: 20.03.2022)
- Molaei, H. & Babaei, S.H. (2020). Portrayal of Muslims in Bollywood: case-study of the Tanhaji movie. *World Sociopolitical Studies*, 4(2), (379- 400). Doi: 10.22059/wsp.2021.314905.1185
- Monaco, P. (2010). *A history of American movies: a film-by-film look at the art, craft, and business of cinema*, Lanham: The Scarecrow Press.
- Özarslan, Z. (2013). Sinemada nefret söylemi. Mahmut Çınar (Ed.) *Medya ve nefret söylemi: kavramlar, mecralar, tartışmalar içinde* (177-197). İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Pandey, N. (Yönetmen). (2015). *Baby [Film]*. Hindistan.: Crouching Tiger.
- Ramnath, N. (2021). Muslim stereotyping in Hindi films: 'we cannot allow ourselves to forget what constitutes us'. <https://scroll.in/reel/1005662/muslim-stereotyping-in-hindi-films-we-cannot-allow-ourselves-to-forget-what-constitutes-us> adresinden alındı, (Erişim Tarihi: 27.03.2022)

- Said, E.W. (2008). Medyada İslam: gazeteciler ve uzmanlar medyaya bakışımızı nasıl belirliyor?. Çev: Aysun Babacan. İstanbul: Metis.
- Shetty, R. (Yönetmen). (2021). Sooryavanshi [Film]. Hindistan.: Reliance Entertainment
- Tajalle, M. (2020). Recycled tropes and the persistence of islamophobia in American films. <http://www.inquiriesjournal.com/articles/1814/recycled-tropes-and-the-persistence-of-islamophobia-in-american-films> adresinden alındı, (Erişim Tarihi: 26.03.2022)
- Taşçı, M.N (2020). Hindistan ile Pakistan arasında 73 yıldır çözölemeyen mesele: Keşmir. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/hindistan-ile-pakistan-arasinda-73-yildir-cozulemeyen-mesele-kesmir/1723641> adresinden alındı, (Erişim Tarihi: 19.03.2022)
- Thompson, K., & Bordwell, D. (2003). Film history: an introduction. New York: McGraw-Hill.
- Türkmen, M. Y. & Özçınar, M. (2020). 11 Eylül Sonrası Hollywood sinemasında İslamofobinin yeniden üretimi. Erciyes İletişim Dergisi, 7 (2), 1321-1343. Doi: 10.17680/erciyesiletisim.703725
- Van Dijk, T. A. (1998). Ideology: a multidisciplinary approach. London: Sage.
- Yin, T. (2010). Through a screen darkly: Hollywood as a measure of discrimination against Arabs and Muslims, 2 Duke Forum for Law & Social Change, (103-123).
- Zor, L. (2017). Van Dijk'ın eleştirel söylem analizinin sinema filmlerine uygulanması ve Kazakistan Sineması'ndan örnek bir film çözümlemesi: Stalin'e hediye. Akademik Bakış Dergisi, (61), 877-899.

Canlı Oyun Yayıncılığı ile Yeniden Üretilen Nefret İçerikleri ve Ötekileştirilen "Doğu" İmgesi

Deniz BERKER*

Öz

İletişim teknolojisinde yaşanan gelişmelerle beraber kitle iletişim araçları yaygınlaşmış, kültür ise üretilen ve pazarlanan bir meta hâline gelmiştir. Yeni medya ürünü olarak dijital oyunlar, izleyici ve medya metni arasındaki etkileşimi artırarak oldukça popüler hâle gelmiştir. Medya aracılığı ile altı çizilen Doğu – Batı ayrımı, son yıllarda popüler hâle gelen dijital oyunlarda da fazlaca yer almaktadır. Dijital oyunlarda sıklıkla yer alan şiddet ve nefret içerikleri ile öteki Doğu algısı pekiştirilmektedir. Günümüzde kullanıcılar yalnızca oyunu kendi başlarına oynamak ile kalmamakta, sosyal platformlar üzerinden açıkları hesaplar ile canlı oyun oynarken başkaları ile etkileşime girerek dijital oyunlardaki var olan şiddet ve nefret söylemlerini de yeniden üretmektedirler. Dolayısıyla çalışma, canlı oyun videoları, dijital oyunlardaki 'Doğu' imgesinin yeniden üretilmesinde nasıl bir rol oynamaktadır sorusuna cevap bulmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda canlı olarak oynadığı oyunları YouTube üzerinden paylaşan Dexonn hesabındaki "CS Go" adlı oyun videoları içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Kültür Emperyalizmi, Doğu, Nefret Söylemi, Dijital Oyunlar, Ötekileştirme

*Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Topkapı Üniversitesi Radyo, Televizyon ve Sinema, yuceerdeniz@hotmail.com

Berker, D. (2022). Canlı Oyun Yayıncılığı İle Yeniden Üretilen Nefret İçerikleri ve Ötekileştirilen 'Doğu' İmgesi . TRT Akademi , 7 (15) , 480-497 . DOI: 10.37679/trta.1100940

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 09.04.2022

Revizyon Tarihi: 22.05.2022

Kabul Tarihi: 27.05.2022

ORCID ID: 0000-0001-7983-8137 DOI: 10.37679/trta.1100940

Hate Content Reproduced by Live Game Broadcasting and the Otherized Image of the "East"

Deniz BERKER

Abstract

With the developments in communication technology, mass media has become widespread and culture has become a commodity that is produced and marketed. As a new media product, digital games have become very popular by increasing the interaction between the audience and the media text. The East-West distinction, which is underlined through the media, is also heavily involved in digital games that have become popular in recent years. The perception of the other East is reinforced with the content of violence and hate, which are frequently included in digital games. Today, users not only play the game on their own, but also reproduce the existing violence and hate speech in digital games by interacting with others while playing live games with the accounts they open on social platforms. Therefore, the study aims to find an answer to the question of what role game videos play in the reproduction of the 'Oriental' image in digital games. In this context, the game videos named "CS Go" in Dexonn account, which shares the games played live on YouTube, were examined by content analysis method.

Keywords: Cultural Imperialism, East, Hate Speech, Digital Games, Othering

Research Paper

Recieved: 09.04.2022

Revised: 22.05.2022

Accepted: 27.05.2022

1. Giriş

20.Yüzyılda kitle iletişim araçlarının etkisinin artmasıyla beraber, bu araçlar hâkim olan egemen ideolojilerin yayılması için de etkin bir silah olarak kullanılmaya başlanmıştır. Egemen ideolojilerin baskı unsuru oluşturması temelde ekonomik ve kültürel göstergeler üzerinden gerçekleşmektedir. Özellikle merkez ülkelerden çevre ülkelere doğru yaşanan ekonomik ve kültürel akış, çevre ülkeleri merkez ülkelere karşı bağımlı hâle getirmektedir. Üçüncü dünya ülkelerinin gelişmesi adı altında uygulanan birçok faaliyet günümüzde kapitalist ve emperyalist bakış açısının önemli bir unsuru olarak sunulmaktadır (Yaylagül, 2009, s. 173).

Doğu olarak tabir edilen bölgeler daima Batı'nın onlara "el vermesine" muhtaç olarak resmedilmektedir. Dolayısıyla Mutman'ın (2004, s. 190-191) da belirttiği gibi Doğu ve Batı kavramları arasındaki ayrımlar herhangi bir coğrafi konum ayrılığını belirtmekten çok, söylemsel ve ideolojik bir ayrım olduğuna ve Batı'nın, Doğu'yu kurtarmasının ve egemenliği altına almasının gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Aynı zamanda Doğu ve Batı olarak ortaya çıkan kutuplar birbirlerinin ötekisi olarak konumlanmaktadır. Batı, Doğu'yu kendisine karşıt bir varlık olarak konumlandırmış ve onu "öteki" olarak tanımlamıştır. Doğu ve Batı denilince, "Doğu" ve "Batı" gibi iki coğrafi yön anlaşılmasında, daha çok zihniyetleri farklı olan, yaşama tarzları büsbütün ayrı olan iki dünya anlaşılmaktadır (Ülken, 1964, s. 21).

Medya aracılığı ile vurgulanan Doğu ve Batı olgusu, son yıllarda oldukça popüler hâle gelen dijital oyunlarda da fazlaca yer almaktadır. Dijital oyunlar gerçek dünyanın izlerini taşımakta ve günümüz dünyasının mitlerini yeniden üretmektedir. Çünkü dijital oyunlar, oyunu tasarlayanların ve üreticilerin fikir ve ön yargılarını içermektedirler. Bu nedenle oyunlarda çeşitli stereotipler bulunabilmekte ve bu durum gerçek dünyadaki güç dengesizliklerini yansıtmakta ve yeniden inşa etmektedir (Kılınç, 2020, s. 269). Dijital oyunlarda Doğu imgesi de sıklıkla stereotipleştirmekte ve ötekileştirilen Doğu'ya ilişkin nefret içeren unsurlara rastlanmaktadır.

Bu kapsamda çalışmada nefret söylemleri ve içerikleri ile ötekileştirilen "Doğu" imgesi dijital oyunların canlı oynandığı YouTube üzerinden yayın yapan hesaplar üzerinden incelenecektir. YouTube'daki canlı oyun yayıncılığı yapan birçok hesap bulunması sebebiyle gençler arasında popüler olan, iki yüz on bin abonesi bulunan Dexonn hesabı örneklem olarak seçilmiştir. Dexonn hesabı üzerinden kullanıcıların oynadıkları "CS Go" adlı oyun videoları içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenecektir. Çalışmanın analiz kısmına kavramsal bir dayanak oluşturabilmesi amacıyla kültür emperyalizmi-medya ilişkisine, ötekileştirilen Doğu olgusuna ve dijital oyun kavramlarına değinilecektir.

2. Kültür Emperyalizmi ve Medya

Emperyalizm, bir ülkenin başka bir ülke ya da coğrafi bölge üzerinde siyasi, ekonomik kültürel anlamda hâkimiyet kurmak istemesi olarak tanımlanmaktadır (Ritzer, 2011, s. 84). Emperyalizmin en önemli kuşatması kültürel alanda işlektedir. Bu noktada da kültür emperyalizmi kavramı öne çıkmaktadır. Kültür emperyalizmi, 1960'larda ortaya çıkmış olsa da 1970'li yıllarla beraber çokça konuşulan bir kavram hâline gelmiştir. Kültür emperyalizmi kavramı, uluslararası iletişim alanındaki eşitsiz bir kültürel akış ve sömürü ilişkisini açıklamak için kullanılmaktadır.

Askeri, siyasi ve ekonomik sömürgecilikten farklı olarak kültür emperyalizmin işleyişi, zora dayalı olarak değil, hâkim kültürü benimsetme ve yerel kültürleri, hâkim kültür içerisinde eritme ile gerçekleşmektedir. Kısacası hâkim kültürün, yerel kültürlerin içine sızması olarak tanımlanabilir. Egemen kültürün etkisi altında yaşayan toplumlar, bu kültüre ait olguları örtük bir rıza ile kabul etmektedirler.

İletişim teknolojisinde yaşanan gelişmelerle beraber kitle iletişim araçları yaygınlaşmış, kültür ise üretilen ve pazarlanan bir meta hâline gelmiştir. Gelişen yeni kitle iletişim teknolojisine sahip olan ülkeler tarafından, bu araçlara sahip olmayan ülkelere medya aracılığı ile tek taraflı bir kültürel akış gerçekleştirilmeye başlanmıştır (Adıgüzel, 2001, s. 103). Bu bağlamda, kitle iletişim araçları üzerinden kurulmaya çalışılan kültürel hegemonya, kültür emperyalizmini de beraberinde getirmektedir. Hall'un (2014) da belirttiği gibi medya aracılığı ile yayılan kitle kültürü Batı merkezli olmaya devam etmektedir. Tomlinson da (1999) özellikle ABD'yi göz önüne almakta ve başka coğrafyalardaki geleneksel, otantik ve saf kültürlerin Amerika'nın ticari ve medya ürünlerinin hegemonyası ile yok edildiğini belirtmektedir.

Medya ile ortaya çıkan kültürel homojenlik Yetim'in (2004, s. 134) de ifade ettiği gibi, ulusal kültürleri görmezden gelerek hâkim kültürün lehine olacak şekilde yerel ve ulusal kültürlerde değişimlere neden olmaktadır. Kitle iletişim araçlarını kullanarak, özellikle de üçüncü dünya ülkeleri olarak tanımlanan ülkelerin, kültürel unsurlarına müdahale edilmektedir. Erdoğan'a (1995, s. 221) göre egemenlik altında kalan taraf iki unsur üzerinden inşa edilmektedir. Bunlardan biri ticari ve siyasal strateji kılıfına uydurulmuş modernleşme, diğeri ise ülkeler tarafından oluşturulan egemenlik algısının topluma hissettirilmesidir. Schiller ise kültür emperyalizmini tanımlarken, bağımlılık kuramlarının ötesine geçerek, sorunun yalnızca emperyalist güçlerin tek taraflı olarak uyguladıkları baskıcı ve yayılcı politikaları olmadığını belirtmiştir. Schiller'e (1976, s. 9) göre kültürel emperyalizminin işleyiş süreçlerinde, Erdoğan'ın tanımladığı unsurları destekler nitelikte;

toplumun modern dünya sistemine getirilmesi, ülkelerinin sosyal kurumlarının egemen sisteme uygun bir şekilde yapılandırılması ve ülkelerde egemen sistemin yapılarının ve birtakım değerlerinin teşvik edilmesi bulunmaktadır.

Medya, insanların zihinlerini, devletlerine ve daha genel kapsamda toplumsal, ekonomik ve siyasal düzenin düzenlemelerine sorunsuz bir bağlılık gösterecek biçimde yönlendirmektedir (Chomsky, 1993, s. 27). Buna örnek olarak, 11 Eylül 2001 terör olaylarından sonra, ABD hükûmetinin, Irak'a ve Afganistan'a yönelik gerçekleştirdiği operasyonların, medya tarafından ABD'nin bir "demokrasi elçisi" olarak, bu ülkelere "demokrasi" götürdüğü şeklinde empoze edilmesi gösterilebilir. Özellikle 11 Eylül 2001 tarihinden sonra ABD'nin demokrasi götüren bir iyilik timsali gibi sunulması kültür endüstrisi tarafından üretilen tüm içeriklerle desteklenmiştir. Thornton'un (1965, s. 2) da belirttiği gibi gücün ve ticari kazancın ötesinde emperyalizm, "kendi değerinin ve kendi medeniyetinin diğerlerinden daha üstün olduğuna olan" inanan bir motivasyonla ilerlemeye devam etmektedir. Bu nedendenir ki bu üstün olduğunu empoze etme durumu, Batı'yı insanlığın varabileceği/varması gereken son medeniyet noktası olarak sunmakta ve Batı dışında kalan medeniyetler (Doğu) yok sayılarak ötekileştirilmektedir.

2.1. Doğu'nun Ötekileştirilmesi

Batı'nın Doğu üzerinde egemenlik kurmaya çalışması 18. yüzyılın sonlarında başlamış, 19. yüzyılda belirgin bir şekilde kendisini hissettirmiştir. Doğu, Avrupa'nın sadece coğrafi sınır komşusu değildir. Avrupa'nın en köklü, en zengin ve en büyük sömürgelerinin mekânı, dillerinin ve medeniyetlerinin kaynağı, kültürel rakibi ve aynı zamanda en kuvvetli, en çok tekrarlanan "Öteki" imgelerinden biridir (Said, 2012, s. 11). Batı'nın, Doğu'nun varlığına ilişkin bakış açısı, medya kültürü ürünlerinde de kendine yer bulmaktadır. Medya aracılığı yalnızca toplumsal sınıflar, etnik farklılıklar, ırklar ve milletler ile ilgili algılarımız değil aynı zamanda "biz" ve "ötekiler" algımız da şekillenmektedir. Bu doğrultuda biz ve ötekiler algısının yaratılmasında kültürel farklılık olgusu, Doğu imgesi üzerinden tanımlanmaktadır (Erkan, 2009, s. 20). Çünkü Doğu olmasaydı eğer Batı olgusu da olmayacaktı. Batı, kendisinin tamamen karşıtı olan bir Doğu kurgulayarak yarattığı bu hayali "Doğu" imgesi üzerinden kendisini tanımlamaktadır (Yücel, 2006, s. 13).

Batı'nın Doğu algısı, yalnızca başka kültürler ile ilişkili oluşturduğu gerçek ya da hayali olguların tümünü ifade etmenin peşi sıra, aynı zamanda Batı'nın gözünde nasıl bir "ben" canlandığına ve nasıl bir ben bilincine sahip olduğunu da göstermektedir (Kalın, 2007, s. 17). Keyman'ın (1999, s. 76-78) da belirttiği gibi "öteki" ne olduğundan ziyade ne olmadığıyla tanımlanmaktadır. Oryantalist ideolojinin

temelinde, Batı'nın Doğu'yu nasıl resmettiği, nasıl keşfedilecek ve hükmedilecek bir coğrafya olarak betimlediği ve nasıl çeşitli amaçlara hizmet edecek biçimde söylemleştirdiği bir nesne olarak gördüğü yatmaktadır (Parla, 2001). Oryantalizm, Doğu kimliğinin ve "öteki"liğin politik ifadesi biçiminde varlık kazanmakta, Doğu'yu kurgusal hayali bir çerçeve içine hapsedmekte ve öteki ile ilişkilerini de bu hayali çerçevedeki algılayışlarına paralel biçimde yeniden ortaya çıkarmaktadır (Süphandağı, 2004, s. 49). Oryantalizm, bir bilim dalı, bir söylem tarzı (discourse) bir siyasi ideoloji ya da bir dünya görüşü olarak değerlendirilebilir. Oryantalizm, kendini Batı denilen bir siyasi ve kültürel oluşuma ait hissedilen birinin, Doğu olarak betimlediği bir oluşumun öğeleri hakkında konuşması ve değerlendirmeler yapmasıdır (Kontny, 2002, s. 121). Dolayısıyla, Said'in (2012, s. 26-27) de belirttiği gibi, oryantalizm coğrafi konumlara dayanan bir ayırım değildir. Dünya, Doğu ve Batı olmak üzere eşit olmayan iki bölüme ayrılmış bir dizi ekonomik, politik ve kültürel çıkarlar bütünüdür.

Sayyid'in (2007, s. 68) belirttiği gibi Batı ve Doğu arasındaki sistematik farklara düzenli olarak vurgu yapılmaktadır: Doğu'nun temsili, modern oryantal gerçeklerden ziyade metinsel yorumlara dayalı olarak yapılmaktadır. Doğu, değişmez, tek biçimli ve kendini ifade etme yetisine sahip olmayan bir coğrafya olarak betimlenmektedir. Dolayısıyla, Doğu, korkulacak veya kendisine efendilik yapılması gereken bir olgu olarak sunulmaktadır. Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra ABD'de yabancı düşmanlığı artmış ve İslam karşıtlığı yeni bir boyut kazanmıştır. Ortaya çıkan bu İslam karşıtlığı, siyasetçilerin söylemleri ve medya tarafından beslenmiş ve neticesinde Müslümanlara, Müslüman coğrafyalara yüklenen olumsuz imaj ve negatif algı iyice artmıştır (Awan, 2010, s. 523). Günümüze bakıldığında, Üçüncü Dünya Ülkeleri olarak adlandırılan ülkelerin, hâlâ Batılı güç merkezlerince sömürü altında tutulduğu görülmektedir. Hem ekonomik çıkarlar sebebi hem de Doğu'nun dini ve siyasi olarak Batı'ya karşı bir tehdit oluşturduğu düşüncesi nedeniyle (Said, 1964) Doğu ve Batı ayrımı günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Avrupalıların sömürgecilik döneminde devam ettirdikleri bu alışkanlık, egemen ideoloji yani Avrupa merkezli ideoloji, sömürge ve yarı sömürge elitlerine de yansımış ve bu süreç içselleştirilmiştir (Başkaya, 2004, s. 75). Bu sürecin içselleştirilmesinde kuşkusuz ki medyanın katkısı oldukça fazladır.

Doğu'nun ötekileştirilmesinde, Doğu'yu çoğu kez hayali imgeler üzerinden resmedilmesine aracı olan medya ile yayılan kültür emperyalizminin etkisi büyüktür. Kültürel emperyalizmin, özellikle kültür endüstrisinin ürettiği popüler kültür ürünleri sayesinde geniş sınırlara ulaştığı söylenebilir (Arık, 2009). Batılı medya uluslararası iletişimin tek yönlü akışı içinde, biz/ötekiler, içeridekiler/dışarıdakiler,

Batılılar/Doğulular, Müslümanlar/Hristiyanlar ve iyiler/kötüler karşıtlığını kura-
rak, Batılı olarak tanımlamadığı ötekileri, tamamen kendi istek ve arzularına göre
sunma hakkını kendinde görmektedir (Morley ve Robins 1997, s. 183). Günümüz
popüler kültüründe en revaçta olan unsurlardan biri de çalışmaya konu olan, ço-
ğunlukla Batılı şirketler tarafından tasarlanan dijital oyun videolarıdır. O nedenle
Doğu'ya yönelik oluşturulan algılarda, dijital oyunlar ve canlı oyun yayıncılığı ile
pekiştirilmeye çalışılan unsurlar önem taşımaktadır.

3. Dijital Oyunlar ve Canlı Oyun Videoları

Yengin'in (2012) ifadesi ile dijital oyun kavramı, yeni iletişim ortamının dijitallik,
sanallık, değişkenlik, modülerlik ve etkileşimlilik özelliklerini içinde barındıran ve
bu özellikleri oyun oynama olgusu ile birleştiren bir iletişim ortamı olarak tanım-
lanabilir. Oyuncuya interaktif bir katılım sağlaması ve modern bireye gördüğü
dünyaya müdahâle edebilme zevkini vermesi nedeniyle (Mul, 2008, s. 94) dijital
oyunlar günümüzde oldukça popüler hâle gelmiştir. Dijital oyunlar kullanıcıyla
kurduğu etkileşim ve gelişen teknoloji ile beraber dönüşen bireylerin taleplerinin
bir sonucu olarak ana akım diye nitelendirilen televizyon, radyo, gazete gibi gele-
neksel medya araçlarını geçmeye başlamış (Fog, 2014, s. 388) ve popüler kultü-
rün önemli bir unsuru hâline gelmiştir.

Popüler kültürün önemli bir parçası hâline gelen dijital oyunlar, sosyal ve politik
anlam inşası mücadelesinin yaşandığı bir zeminde üretilmekte, dolayısıyla da ger-
çek yaşamın izlerini taşımaktadırlar. Dolayısıyla dijital oyunlar, oyuncuya ilettiği
ve yinelediği çeşitli mitler aracılığıyla anlam inşa etmektedir (Sisler, 2008). Kerr'in
(2006, s. 4) belirttiği gibi, dijital oyunlar kapitalist ekonomik sistem içerisinde
üretilep tüketildiğinden siyasi, sosyal ve kültürel bağlamlarla ilişki içerisindedir.
Dijital oyunların kapitalist sistemdeki yerine baktığımızda diğer birçok eğlence
endüstrisinde olduğu gibi çoğunlukla ABD temelli olduğu görülmektedir. 2017 yılı
verilerine bakıldığında ABD'nin dünyanın en büyük 15 video oyunu yayıncısından,
sekizine ev sahipliği yaptığı görülmektedir (Mirrless, 2015). Günümüzde ise video
oyunları milyar dolarlık bir endüstri hâline gelmiştir. Newzoo firmasına göre, tüm
Dünya geneline bakıldığında, video oyunu oynayan birey sayısı yaklaşık üç mil-
yardır (WePC, 2019).

Sayısı her gün artan dijital oyunlarda, özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından sa-
vaş temelli oyunların sayıca arttığı gözlemlenmiştir. Bu oyunlardaki temel ideolo-
jiye bakıldığında, diplomasiye yönelik belirgin bir aşağılama ile birlikte, coğrafya-
ya ilişkin terör ve savaş retorikleriyle uyumlu şekilde fiziki güç kullanma olgusunun
tercih edildiği görülmektedir. Bu tür dijital oyunlar ile ABD'nin II. Dünya Savaşı'n-

dan beri süren örtük askeri müdahaleleri doğallaştırılmakta ve yüceltilmektedir (Stahl, 2010, s. 142-144). Askeri çıkarların peşi sıra aynı zamanda bu tür savaş temalı dijital oyunlar, savaşın temiz bir görünümünü sunmaktadır (Pötzsch ve Hammond, 2016). Dijital oyunlar şiddet, savaş, suç, soygun gibi olguların normalleştirmekte ve duyarsızlık, düşmanlık gibi olumsuz duyguları da tetiklemektedir. Aynı zamanda bu çalışmanın analiz kısmında incelenecek olan oyun videoları ile bu normalleştirme olgusu yeniden üretilmektedir.

Yapılan çalışmalar oyun oynayan kitlenin %60'ının canlı oyun yayıncılığı yapan hesaplardaki video içeriklerini takip ettiklerini göstermektedir (WePC, 2019). Bireyler, oyun oynayan kişileri izleyerek, kendi becerilerini geliştirmeyi, taktik edinmeyi amaçlamakta veya sadece eğlenmek için başka bir oyuncunun oyun oynamasını izlemektedirler (Newman, 2004, s. 157). Bu noktada önem teşkil eden unsurlardan biri yayın ekranıdır. Yayın ekranında hem oyuncunun kendisi hem de oynadığı oyunun görüntüsü bulunmaktadır. Yayıncının oyun ekranına yansıyan kendi görüntüsü hem izleyicinin yayıncıyla daha samimi bir ilişki kurması hem de yayıncının kendini istediği şekilde sunmasına imkân tanımaktadır. Bunun dışında genellikle canlı oyun ekranında, yayıncının izleyicilerini abone olmaya davet ettiği bir çağrı yazısı da (abone ol) ekranda yer almaktadır.

Yukarıda belirtildiği üzere, dijital oyunlar eskiden tek başına oynanırken günümüzde canlı olarak bir sürü insana yayın yaparak oynanmaya başlanmıştır. Bir sürü kişinin katılabildiği, anında yorum yapabildiği platformlardan canlı olarak oyun oynamak günümüzde oldukça popüler bir hâl almıştır. Dolayısıyla oyun platformları ve toplulukları dijital oyunların yayılması için bir araç olarak hizmet etmektedir. YouTube, Twitch, Facebook, Mixer ve Afreeca Tv canlı oyun yayıncılığının yapıldığı başlıca oyun yayın platformlarıdır (Üngören, 2020, s. 17-19). Bu platformların içinde video paylaşımı denildiğinde ilk akla gelen YouTube'dur. YouTube, kullanıcıları için geniş bir kullanım yelpazesine sahip, WEB 2.0'ın katılımcı yapısını simgeleyen ve gelişmeye devam eden çevrim içi bir topluluktur (Savage, 2015, s. 3). YouTube'daki topluluklarının kendileriyle ilişkilendirdikleri birtakım kimlikleri de bulunmaktadır. YouTube hem sosyal ağ paylaşımları hem de topluluğa yönelik aidiyet, bağlılık geliştirme, kimlik oluşturma gibi sosyal ağ özellikleri ile internetteki en etkin ve en fazla topluluk katılımına sahip sosyal medya aracıdır (Strangelove, 2010, s. 17). Dolayısıyla bu çalışmada da YouTube kanalı üzerinden canlı oyun yayıncılığı yapan bir hesap seçilmiştir.

4. Sosyal Platformlardaki Oyun Videoları ile Yeniden Ötekileşen “Doğu”

4.1. Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, dijital oyunlar aracılığıyla açığa çıkan “Doğu”ya yönelik nefret söylemlerinin, sosyal platformlardaki oyun videoları ile nasıl yeniden üretildiğini ve Batı’nın, Doğu’yu nasıl konumlandığını açığa çıkartmaktır. Literatürde dijital oyunlardaki nefret söylemlerini inceleyen araştırmalara rastlanmaktadır. Ancak bu çalışma ile kullanıcıların sosyal platformlar üzerinden yaptıkları canlı video oyun yayıncılığı ile “Doğu” imgesinin yeniden nasıl üretildiğini ortaya koyarak, bu alanda yapılan çalışmalara katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda belirlenen araştırma soruları şu şekildedir:

Dijital oyunlarda “Doğu” imgesi nasıl resmedilmektedir?

Canlı oyun videoları, dijital oyunlardaki “Doğu” imgesinin yeniden üretilmesinde nasıl bir rol oynamaktadır?

4.2 Evren ve Örneklem

Araştırma kapsamında dijital oyunları canlı olarak sosyal platformlardan oynayan hesap sayısının oldukça fazla olması sebebi ile örneklem olarak sosyal platform bağlamında YouTube ve YouTube üzerinden yayın yapan hesap olarak da sadece oyun videoları paylaşan, iki yüz bin abonesi olan Dexonn hesabı seçilmiştir. Dexonn hesabında birden çok dijital oyun oynanması sebebi ile en çok paylaşım yapılan (en popüler olan) “CS Go” adlı oyunun canlı olarak oynandığı videolar incelemeye dâhil edilmiştir. Bu kapsamda Aralık 2021- Mart 2022 arasında Dexonn hesabında yayınlanan on iki adet “CS Go” oyun videosu incelemeye alınmıştır.

4.3 Metodoloji

İçerik analizi yöntemi, her türlü sözsöz, yazılı ve görsel verinin analiz edilmesine olanak tanımaktadır. İçerik analizi yöntemi ile elde edilen veriler, araştırmanın konusuna ilişkin değişkenler ışığında kategorilere ayrılarak analiz edilebilir (Arık, 1992, s. 119). Aynı zamanda mevcut olan içerikleri analiz etmek ve var olan içeriklerin altındaki örtük olan sosyal, ekonomik ve kültürel gerçekliğin belirli boyutlarına yönelik çıkarım yapmak amacıyla metinlerin içeriklerini analiz etmeye de olanak tanımaktadır (Gökçe, 2019, s. 33).

İçerik analizinin amacı, metinle ya da görsel imgeler aracılığıyla bir grubun ya da olayın nasıl temsil edildiğini ortaya çıkarmaktır (Bell, 2001). Bu kapsamda araştırma sorularına cevap verecek şekilde kategoriler belirlenmiştir. Bell’in (2001, s. 16) de belirttiği gibi kategorilere ayırmak temsil özelliklerini parçalara ayrılarak incelenmesine olanak tanımaktadır.

Bu çalışmada da içerik analizi yöntemine göre görsel, yazılı ve söylemsel materyaller incelenmiş, bu materyallerdeki sistematik olarak tekrar eden temalar belirlenmiştir. Çalışmada ortaya çıkan kategoriler, oyun videosundaki görsel imgeler ve oyuncuların oyunu oynadıkları sırada kullandıkları söylemleri kapsamaktadır. Bu kapsamda incelenen Dexonn adlı YouTube kanalındaki yayınlanan "CS Go" oyununa ait videolarda ortaya çıkan temalar şu şekildedir; 'Yenilenen Şiddet, Tekinsiz Doğu ve Kahraman Amerika' şeklindedir.

4.4 Bulgular

4.4.1 Yenilenen Şiddet Olgusu

"CS Go" adlı oyunda iki karşıt taraf mevcuttur. Bir taraf 'Teröristler' olarak adlandırılırken diğer taraf da 'Anti- Teröristler' olarak adlandırılmaktadır. Birbirine karşıt olarak tanımlanan bu iki gruptan hayatta kalmayı başaran veya karşı tarafa sayıca fazla kişiyi öldürebilen, oyunda avantaj kazanmaktadır. Oyunun geçtiği coğrafya bir Orta Doğu ülkesi olarak resmedilmiştir. Görselde görüldüğü üzere oyunda grafik olarak tasarlanan duvarlarda Arapça yazılar yazmakta ve "Teröristler" olarak tanımlanan taraf oyun esnasında Arapça konuşmaktadır.

Görsel 1. "CS GO" Oyunu Canlı Yayını Şiddet Sunumu

"CS Go" oyununu oynayanlar şiddetin hem faili hem de mağduru olabilmektedirler. Şiddeti uygulayabilen taraf olduklarında aldıkları puan veya elde ettikleri ekipmanlar ile ödüllendirilmektedirler. Bu doğrultuda bakıldığında daha fazla şiddet uygulamayı başaran taraf oyunda ayrıcalıklı hâle gelmektedir. Dexonn kanalı üzerinden canlı video oyunu yayını yapan kullanıcılar, "CS Go" oyununun içinde şiddet unsurlarına maruz kalırken aynı zamanda oyun oynarken başka kullanıcılar ile iletişime geçerek sözsöz anlamda da şiddet olgusunun üreticisi ve pekiştiricisi konuna gelmektedirler. Aynı "CS Go" oyunun stratejisinde olduğu gibi gerçek

hayatta da kullanıcılar aynı anda hem mağdur hem de şiddeti yineleyici olmaktadır. Oyunun içeriğine uyumlu olarak incelenen videolarda sıklıkla “öldürdüm”, “öldür o teröristi”, “bombala”, “vur kafasına”, “ateş ettim”, “mahvedicem onları”, “sapla bıçağı” gibi ifadeler sıklıkla tekrarlanmaktadır.

Aynı zamanda bu kelimelerin peşi sıra oyun oynadıkları anda birçok argo ve küfür içeren söz kullanılmaktadır. Beraber oyun oynayan kullanıcılar birbirleri ile de şiddet ve küfür içeren bir dil ile iletişim kurmaktadır. Oyun oynadıkları anda sözsüz olarak şiddet içerikli söylemler devam ederken oyunun içindeki fiziksel şiddet uygulama görünümü ile de şiddet olgusu pekiştirilmektedir.

Görsel 2. "CS Go" Oyunu Canlı Yayınında Öldürülen "Terörist"

Görsel 2'de görüldüğü üzere, oyunun görünümünde sürekli olarak birileri vurulmakta ve kanlar içinde yerde yatmaktadır. "CS Go" örneğinde görüldüğü gibi, dijital oyunlarda fiziksel şiddet görüntüleri oldukça etkili olarak adeta gerçekmiş gibi tasarlanmaktadır. Bu durum da kullanıcıların şiddetten haz almasını arttırmaktadır. "CS Go" oyununu canlı olarak oynayan kullanıcılar, oyunda öldürdükleri taraflar için "geberdi!", "gebersin pislik!", "belasını buldu!", "nasıl da patlattık pis teröristi!" gibi nefret içerikli sözler kullanmaktadırlar.

Bir gruba ait olma dürtüsü ile "abi nasıl vurduk onları!", "helal olsun bize!", "eziyoruz!" gibi söylemlerle kolektif olarak katılım gösterdikleri "CS Go" oyun videolarında, ama oyuncu ama izleyici olarak, şiddeti hep birlikte "kötü" bir olgu olmaktan çıkarıp övülen bir hâle getirmektedirler. Bu şekilde şiddet normalleştirilmekte ve hatta yüceltici bir değere sahip hâle gelmektedir. Daha fazla şiddet ve nefret söylemi hem "CS Go" oyununun kendi dinamiğinde hem de oyunu oy-

nayan kullanıcılar arasında kazanma ve güçlü olmanın ana unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Canlı oyun yayını sırasında sesi çıkmayan kullanıcılara “korktun mu bebe?”, “konuşsana oğlum!” gibi söylemlerde de bulunularak karşı tarafı da nefret söylemi üretme noktasına teşvik etmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla oyun videosu yayıncılığı ile şiddet kolektif olarak keyif alınan ve üretilen bir olguya dönüşmektedir.

4.4.2. Tekinsiz Doğu ve Kahraman Amerika

Tekinsiz kavramı, Türk Dil Kurumu tarafından: “Tekin olmayan, uğursuz, belli davranış veya sözlerin bir toplumca, bir toplumsal grupça tehlikeli sayılması ve olumsuz yaptırımlara bağlanarak yasaklanması, (yer, zaman vb.) ve doğaüstü varlıkların bulunduğu inanan” gibi anlamlara gelmektedir (TDK, 2022, s. 2172). Tekinsizlik, bir kavram olmasının dışında Bachelard’ın (2014, s. 255- 276) ifade ettiği gibi, bir deneyim olarak da değerlendirilebilir. Bu deneyim, kişiye tedirginlik, kaygı, rahatsızlık, üzüntü ya da dehşet duygularını hissettirebilmektedir. Çalışmada incelenen Dexonn kanalında canlı olarak oynanan “CS Go” adlı oyundaki mekânlar ‘tekinsiz’ olarak resmedilmektedir. Özen’in (2006, s. 2) belirttiği gibi, mekân algısı, bireyin mekân içerisinde veya çevresinde kısa veya uzun süreli deneyim kazanması ve bu doğrultuda mekânı içselleştirmesi ile ilgilidir. “CS Go” oyunu oynayan kullanıcıların mekân algısı da ‘tekinsiz’lik olgusu üzerinde konumlanmaktadır.

Görsel 3. "CS Go" Oyunu Mekân Sunumu

Görsel 3’de görüldüğü gibi, oyuncuların canlı olarak oynadığı “CS Go” adlı oyunda gösterilen Orta Doğu coğrafyası, yıkık binalar, kimsesiz sokaklar, terk edilmiş virane evler, bomba yüklü araçlar ve acımasız teröristlerle dolu, toprak renkle-

rinin hâkim olduğu bir mekân olarak tasvir edilmektedir. Aynı zamanda oyunda gösterilen sokaklarda neredeyse hiçbir kadın ve çocuk görünümüne rastlanmamaktadır. Kullanıcılar oyunu oynarken sıklıkla “terörist yuvası”, “kerbelaya geldik”, “kimse yok mu?” gibi oyunun yarattığı mekân algısını pekiştirici söylemlerde bulunmaktadır. Bunun yanı sıra oyunda görünen mekânlardaki tabelalarda ve yazılarda, İslam dinine gönderme yapan yeşil renk kullanıldığı görülmektedir.

Görsel 4’te görülen bir diğer dikkat çeken unsur ise, ‘terörist’ ve müslüman olarak tanımlanan grubun koyu tenli ve sakallı olarak gösterildiği, profesyonel askeri kıyafetlerinin olmadığı, üzerinde toprak tonlarında yerel kıyafetler olduğu ve yüzünün gözlerine kadar kapalı olarak gösterilmesidir. Bunun peşi sıra ‘teröristler’ ile savaşan ‘anti-terörist’ Amerikan askerlerinin (FBI) oldukça iri yapılı, profesyonel bir donanıma sahip, cesur olarak konumlandırıldığı görülmektedir (Görsel 5). Bu tarz anlatımlarla İslami radikallik ve uluslararası teröre gönderme yapılmakta ve Amerikan askerleri kahraman olarak gösterilmektedir. “CS Go” oyununun yaptığı bu gönderme, canlı olarak oyunu oynayıp yayın yapan kullanıcılar tarafından da, “Oğlum bunların kıyafeti yok.,” “Nasıl kazansın, şu tipe bak!” söylemleri ile pekiştirilmektedir.

Görsel 4. CS Go Oyunu Terörist İmgesi

Görsel 5. CS Go Oyunu FBI İmgesi

Dexonn hesabından canlı oyun yayıncılığı yapan kullanıcılar, "CS Go" oyununda çoğunlukla daha güçlü gördükleri ABD askeri olmayı tercih etmekte, kendi buldukları coğrafyaya yabancılaşmaktadır. Müslümanları terörist, barbar ve yok edilmesi gereken düşmanlar olarak tanımlayan ve bunun bir simülasyonunu yaşama imkânı sunan oyunda, kullanıcılar kendinlerini ABD askerleri ile özdeşleştirmektedir. Canlı olarak "CS Go" oyununu oynayan kullanıcılar, FBI askeri olarak oyun oynadıkları sırada sıklıkla terörist olarak tanımlanan Müslümanlara yönelik, "Şunun tipine bak!", "aptal terörist!", "hepsini öldürdük!", "senin aklın yetmez!" gibi küçümseyici bir dil kullanmaktadırlar. Canlı oyun yayıncılığı yapanlar, CS Go oyununu oynarken Doğu - Batı ayrımını, Batı'nın Doğu'ya yönelik bakış açısını kullandıkları dil ile yeniden üretmekte ve sesli olarak dile getirmektedirler. Böylece Batı, kendi düş dünyasında şekillendirdiği ve iktidarını sağlamlaştırmasını kolaylaştıran "Hayali Doğu" imgesine, kendisinden aşağı sıfatlar yükleyerek ötekileştirme işlevini devam ettirmektedir. Böylece Doğu'nun Batı tarafından hegemonya altında tutulması gerektiği fikri desteklenir bir hâl almaktadır.

Son olarak ateş etme oyunlarında amaç düşmanı ortadan kaldırmaya dayalıdır (Sisler, 2008) ve "CS Go" oyununda da yok edilmesi gereken düşmanlar Müslümanlar olarak tanımlanmaktadır. Kirel'in (2012, s. 474) de altını çizdiği gibi, Orta Doğu dijital oyunlar için favori savaş alanı olarak görülmektedir. Doğu her zaman teröristlerin var olduğu, insanların kaçırılıp vahşi yöntemlerle öldürüldüğü tehlikeli, tekinsiz bir yer olarak tarif edilmektedir ve aynen "CS Go" oyununda olduğu gibi 'kahraman' Amerika'nın kurtarmasına muhtaç olarak konumlanmaktadır.

5. Sonuç

Video oyunları, çalışmada görüldüğü üzere diğer medya araçları ile iç içe geçmiş durumdadır. Bu nedenle özellikle gençlerin dünyasında geniş bir yer tutmaktadır. Ancak çalışmada da görüldüğü üzere savaş içerikli video oyunları hem kendi içinde hem de canlı video oyunculuğu ile ciddi bir şiddet ve nefret söylemi ortaya çıkarmaktadır. Geleneksel medyadaki nefret söylemlerini yakalamak daha kolayken dijital platformda yapılan canlı oyun yayıncılığı ile üretilen nefret söylemlerini fark etmek daha güç görünmektedir. Çünkü bu platformlara oyun oynayıncıları ya da meraklıları dâhil olmaktadır. Bu nedenle canlı oyun yayıncılığı yapan platformlar kontrolsüzce ve düzenli olarak nefret söylemi üreten sanal alanlara dönüşmektedir. Çalışmaya konu olan YouTube üzerinden yayın yapan Dexonn hesabında canlı olarak oynanan "CS Go" oyunu esnasında nefret söylemlerinin hedef noktası ise Orta Doğu coğrafyası ve Müslümanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla oryantalizmin, Batı'nın Doğu üzerinde egemenlik kurma arzusuna pa-

ralet bir anlayış güden, dijital oyunlar ve online oyun yayıncılığı ile aktarılmaya devam ettiği görülmektedir.

“CS Go” oyununda dikkat çeken bir diğer unsur ise yinelenen şiddet olgusudur. Şiddet, gelişen teknolojilerle beraber, çalışmada görüldüğü gibi, daha gizli ve örtük ve normalleşmiş bir şekilde her yanı kuşatmıştır. Medya araçlarının sayesinde şiddet görünümleri artmış ve “CS Go” oyununda olduğu gibi şiddet sahneleri oyunu oynayan ve izleyenler için keyif alınan ve heyeceanla beklenen bir olgu hâline gelmiştir. Çalışmada incelenen, YouTube üzerinden yayın yapan Dexonn hesabında “CS Go” oyunu oynandığı sırada şiddetin iki türlü olarak üretildiği görülmektedir: Birincisi “CS Go” oyununda ‘Terörist’ olarak tanımlanan müslümanlara karşı yöneltilen şiddet ve nefret içerikli söylemler, ikincisi ise kullanıcıların birbirlerine söyledikleri şiddet ve nefret içerikli söylemler şeklinde yer almaktadır.

Canlı oyun yayıncılığındaki etkileşim hayli yüksektir. Bu nedenle kullanıcıların performansları, oyundaki düşman taraf gibi birçok unsur şiddet ve nefret söylemlerinin artmasına sebep olabilmektedir. Canlı video oyunu yayıncılığı ile üretilen söylemler, oyunların içeriği ve görselleri ile birleşerek, ortaya “Doğu” imgesine karşı yöneltilmiş nefret ve şiddet olarak çıkmaktadır. İncelenen Dexonn hesabında oynanan canlı oyunlar aracılığıyla bu nefret ve şiddet içeriklerinin hem görsel hem de söylemsel olarak yeniden üretildiği görülmektedir. Bu yeniden üretim sürecinin diğer medya mecralarından en büyük farkı, üretimin oyun ile bütünleşerek ve oyun karakteri, yani sanal karakterler üzerinden kollektif bir biçimde üretilmesidir.

Söylemler, ırkçılığın ve ayrımcılığın sosyal ve bilişsel boyutları arasındaki önemli bir ara yüz ve aynı zamanda insanların ayrımcı inançlarının da temel kaynağıdır. Van dijk’ın (2000, s. 36) belirttiği gibi, ırkçılık ve ayrımcılık büyük ölçüde metinlerden ve konuşmalardan öğrenilmektedir. Ön yargılar ve dolayısıyla ayrımcılık, bir gruba ya da grup üyelerine yönelik olumsuz düşüncelerle beraber, hor görme, kaçınma ve nefret etmeye kadar uzanan birçok olumsuz duygu ve davranışları içermektedir (Göregenli, 2013, s. 21). Bir gruba, grup üyelerine veya bir coğrafyaya yönelik nefret söylemleri üreten ayrımcı dil kullanımı gündelik hayatta egemen ideolojinin dışında kalanları ötekileştirmektedir. Çalışmada da görüldüğü üzere hem “CS Go” oyunu hem de oyunun kullanıcıları tarafından “Doğu” ötekileştirilmektedir. Doğu imgesi; tekinsiz, terör tehlikesi ile dolu, bir korku coğrafyası olarak konumlandırılmaktadır. Bu noktada ötekileştirme, Batı’nın sömürü politikalarına hizmet etmektedir. Doğulu toplumlar barbar, saldırgan özelliklere sahip yapıda gösterilmektedir. Doğu’ya dair oluşturan imgelerin ve söylemlerin hepsi Batı’nın zitti ve Batı düşmanı olarak tanımlanmaktadır. Kuşkusuz mecralarda yara-

tılan tekinsiz Doğu imajı, Batı'nın Orta Doğu üzerindeki politikalarını meşru kılma gayesi taşımaktadır.

Dijital oyun video oyunları oynayanlar da canlı oyun yayıncılığı yapanlar da oynadıkları oyuna ait ortak inanç, değer ve amaçlara sahip sanal bir topluluğun bir parçası hâline gelmektedirler. Bu nedenle video oyunlarına gizlenmiş olan ege-men ideolojilerin neler olduğu noktası önemli hâle gelmektedir. Bu kapsamda çalışmanın önerisi; video oyunlarının içindeki örtük anlamları ve üretilen nefret söylemlerini kullanıcıların fark edebilmesi için video okur yazarlığı eğitiminin artmasını doğrultusundadır. Zagal'ın (2008) tanımıyla video okur yazarlığı, oyunları anlama, oyunları açıklama, tartışma, yorumlama ve konumlandırma becerisi anlamına gelmektedir. Kullanıcılar yalnızca oyunu kendi başlarına oynamak ile kalmamakta, sosyal platformlar üzerinden açtıkları hesaplar ile canlı oyun oynarken başkaları ile etkileşime girerek oyunlardaki var olan şiddet ve nefret söylemlerini de yeniden üretmektedir. Dolayısıyla var olan nefret söylemlerini deşifre edebilmek önem taşımaktadır çünkü ayrımcı dil ve nefret olgusu oyun ve eğlence semsiyesi altında gizlenerek normalleşmekte ve daha kabul edilebilir hâle gelmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarı herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Kaynakça

- Adıgüzel, Y. (2001). *Kültür Endüstrisi: Kitle Toplumunun Açmazları*. İstanbul: Şehir Yayınları.
- Arık, M. B. (2009). İnsan ve Toplumunu Bir Arada Düşünmedikçe Popüler Kültürü Tartışamayız. (iç): *Medya ve Popüler Kültür 'Eleştirel Bir Yaklaşım'*. Ed: E. Karakoç, Konya: Literatürk Academia Yayınları.
- Arık, A. (1992). *Psikolojide Bilimsel Yöntem*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi.
- Awan, M. S. (2010). Global Terror and the Rise of Xenophobia/Islamophobia: An Analysis of American Cultural Production since September 11. *Islamic Studies*, 49(4), 521-237.
- Bachelard, G. (2014). *Mekânın Poetikası*. (Çev. Alp Tümertekin). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Başkaya, F. (2004). Doğu-Batı Çatışması Değil, Kapitalist Emperyalist Saldırı. In S. Öngider (Ed.), *Doğu Batı Kısacasında Türkiye*, İstanbul: Aykırı Güncel Yayınevi.
- Chomsky, N. (1993). *Medya Gerçeği*. (Çev. Abdullah Yılmaz). İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık.
- Erdoğan, İ. (1995). *Dünyanın Çarpık Düzeni Uluslararası İletişim*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Erkan, H. (2009). *Hollywood Sinemasında Oryantalizm*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Fog, H. S. (2014). At the Core of Player Experience: Continuation Desire in Digital Games. M. C. Angelides, & H. Agius içinde, *Handbook of Digital Games* (s. 388-411). New Jersey: John Wiley & Sons Inc.

- Göregenli, M. (2013a). Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık. K. Çayır ve M. A. Ceyhan (Der.). *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar içinde* (s. 17-40). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Hall, S. (2014). Yerel ve Küresel: Küreselleşme ve Etniklik . (Çev. Hakan tuncel). *Mülkiye Dergisi*,38(2),133-150.Erişimtarihi:12.03.2022 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mulkiye/issue/274/1190>
- Kalın, İ. (2007). *İslam ve Batı*. İstanbul: İSAM Yayınları.
- Kerr, A. (2006). *The Business And Culture Of Digital Games Gamework/Gameplay*. London: Sage Publications.
- Keyman, F. (1999). Farklılığa Direnmek: Uluslararası İlişkiler Kuramında “Öteki” Sorunu”. *Oryantalizm Hegemonya ve Kültürel Fark*. Fuat Keyman, Mahmut Mutman, Meyda Yeğenoğlu (Der.). s. 71-106. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kılıç, N. P. (2020). Dijital Oyunlarda Belleğin Yeniden İnşası: Nusrat Örneği. *Moment Dergi, New Approaches in Communication Studies*, 265-286. DOI: 10.17572/mj2020.2.265286
- Kirel, S. (2012). *Kültürel Çalışmalar ve Sinema*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.
- Kontny, O. (2002). Üçgenin Temelini Yok Sayan Pythagoras: Oryantalizm ve Ataerkillik Üzerine. *Doğu-Batı: sayı.20, 2. Baskı*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Mirrlees, T. (2015). *U.S. Empire and Communications Today: Revisiting Herbert I. Schiller. The Political Economy of Communication*, Cilt 3, No: 2, s.3.
- Morley, D. ve Robins, K. (1997) *Kimlik Mekânları*. (Çev. E. Zeybekoğlu). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mul, J., D. (2008). *Siber uzayda Macera Dolu Bir Yolculuk*. (Çev. Ali Özdamar). İstanbul: Kitap Yayınları.
- Mutman, M. (2004). *Şarkiyatçılık/Oryantalizm. Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Newman, J. (2004). *Videogames*. New York: Routledge
- Özen, A. (2006). *Mimari Sanal Gerçeklik Ortamlarında Algı Psikolojisi. Bilgi Teknolojileri Kongresi IV*, <http://ab.org.tr/ab06/bildiri/81.doc> (Erişim: 12.01.2019).
- Ülken, Z. (1964). *Şark-Garp Problemi Karşısında İslamiyet*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi Yayınları, Cilt XII, Ankara.
- Parla, J. (2001). *Hayali Doğu, Oryantalizm, Atlas Aylık Coğrafya ve Keşif Dergisi*, 96, 48-71.
- Pöttsch, H. ve Hammond, P. (2016). *Approaching the War/Game Nexus*. *Game Studies*, 16(2). Erişim 01.12.2020, <http://gamestudies.org/1602/articles/potzsch-hammond>
- Ritzer, G. (2011). *Küresel Dünya*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Said, E. (1964) *Haberlerin Ağında Müslümanlık*. (Çev. A. Alatlı). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Said, E. (2012). *Şarkiyatçılık*. İstanbul: Metis Yayınları
- Savage, K. (2015). *Understanding and Engaging YouTube Communities*. Yüksek Lisans Tezi. ABD: Georgetown University.
- Sayyid, S. (2007). *Oryantalizmden Sonra*. (Çev. Hakan Çopur). *Uluslararası Oryantalizm Sempozyumu*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- Schiller, H. (1976). *Communication and Cultural Domination*. New York: International Arts and Sciences Press.

- Sisler, V. (2008). Digital Arabs Representation in Video Games. *European Journal of Cultural Studies*, 11(2), 205-219.
- Stahl, R. (2010). *Savaş Oyunları A.Ş.* (Çev. Yavuz Alogan). İstanbul: Ayrıntı.
- Strangelove, M. (2010). *Watching YouTube: Extraordinary videos by ordinary people.* Londra: University of Toronto Press.
- Süphandağı, İ. (2004). *Batı ve İslam Arasında Oryantalizm.* İstanbul: Gelenek Yayınları.
- Thornton, P. (1965). *Doctrines of Imperialism.* New York: John Wiley & Sons.
- Tomlinson, J. (1999). *Kültürel Emperyalizm.* (Çev. E. Zeybekoğlu). İstanbul: Ayrıntı
- Üngören, Y. (2020). *Dijital Oyun Yayını İzleyicilerinin Kişilik Yapıları ve Kullanı Davranışları İle Yayın İzleme Motivasyonlarının İncelenmesi: Twitch Örneği Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.*
- Yaylagül, L. (2009). *Sinemanın Ekonomi Politikası. İçinde Sermayenin Medyası Medyanın Sermayesi. Ekonomi Politik Yaklaşımlar.* Der. S. Bulut. Ankara: Ütopya Yayınevi: 149-185.
- Yengin, D. (2012). *Oyun, Eğlence ve Günümüzdeki Yansımaları: Dijital Oyunun Sihirli Çemberi. Pİ-Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi.*
- Yetim, N. (2004). *Küresel Üretim Yapılanmasına Kültürel Yanıtlar: Ulusal Yerel. Doğu-Batı Dergisi, Dünya Neyi Tartışıyor ? I: Küreselleşme Sayısı, Yıl: 5, Sayı: 18, 133-143.*
- Yücel, B. (2006). *Oryantalizmin Kısa Tarihi.* İstanbul: Küre Yayınları.
- Van Dijk, T. A. (2000). *New(s) Racism: A Discourse Analytical Approach.* S. Cottle (Ed.). *Ethnic Minorities and The Media içinde (s. 33-49).* Open University Press.
- WePC. (2019). *Video Game Industry Statistics, Trends & Data.* Erişim Tarihi: 23.03.2022 <https://www.wepc.com/news/video-game-statistics/videogaming-industry-overview>
- Zagal, JP (2008). *Oyun okuryazarlığı ve oyunları anlamak için bir çerçeve. ACM Future Play 2008 Oyun Tasarımı ve Teknolojisinin Geleceği Üzerine Uluslararası Akademik Konferans, Future Play: Research, Play, Share, 33-40.* <https://doi.org/10.1145/1496984.1496991>

Sosyal Medyada Kovid-19 Salgını Sürecinde Sağlık Çalışanlarına Yönelik Önce Destek Sonra Nefret Söylemi*

Elif Hatice BAHÇECİOĞLU**

Öz

2020 yılı itibarıyla kovid-19 salgınının yarattığı “yeni normal”, sağlık inancı, duygusu ve davranışında, sağlık çalışanlarına yönelik yeni bir perspektif kazandırmış ve geçmişten günümüze sözel ve fiziksel şiddete maruz kalan sağlık çalışanları, bu perspektif ışığında farklı bir anlayışla karşılanmıştır. Zira bu süreçte mücadelenin önde gelen aktörleri, belki de meslek hayatlarının en zorlu günlerini yaşadığı için insanlar söz konusu duruma kayıtsız kalamamıştır. Özellikle ana akım medyada bu konuya ilişkin aktarılan bilgiler aracılığıyla, ister istemez birlik ve beraberlik ruhuyla hareket edilmiş, salgın öncesine kadar şiddetle gündeme gelen sağlık çalışanları, bir anda çeşitli desteklerin ve şükran dileklerinin odağında yer almıştır. Ancak fiziksel ve sanal alanlarda yaşanan bu barış ortamı, çok uzun sürmemiş, sağlık çalışanları yeniden şiddetle anılmaya başlamış, dolayısıyla salgının başlangıcındaki destek söylemleri suni ve geçici kalmıştır. Bu nedenle bu çift yönlü süreci ortaya koyma amacıyla önce destek sonra sözel şiddet bağlamında nefret söylemine odaklanarak sosyal medya kapsamında bir araştırma gerçekleştirilmiş, böylece nefret söyleminin yaygın kullanımı sağlık çalışanları özelinde de açığa çıkarılmıştır. Sağlık iletişimi ve nefret söylemi kuramsal alt yapısıyla ele alınan bu iki ayrı dönem, Twitter’da açılan iki hashtag üzerinden elde edilen veriler doğrultusunda göstergebilimsel analiz ve söylem analiziyle incelenmiştir. Analiz sonucunda yaşanan dönüşümleri “ben” merkezci bir anlayışla değerlendirmek mümkündür. Sağlıktaki şiddetin önemli bir parçasını ve aslında başlangıcını oluşturan sağlık çalışanlarına yönelik nefret söylemi, kavramın temel türlerini de aşarak ilk kez bir mesleği hedef alan önemli bir sorundur. Bu açıdan çalışmanın onlara yönelik bireysel bilinç geliştirme konusunda bir farkındalık yaratması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Sağlık İletişimi, Nefret Söylemi, Kovid-19 Pandemisi, Sağlık Çalışanları

*Bu çalışma Elif Hatice Bahçecioğlu’nun Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü altında yürütmekte olduğu doktora tezinden türetilmiştir.

**Doktora öğrencisi, Marmara Üniversitesi Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, elifbahcecioglu@gmail.com

Bahçecioğlu, E. H. (2022). Sosyal Medyada Covid-19 Salgını Sürecinde Sağlık Çalışanlarına Yönelik Önce Destek Sonra Nefret Söylemi. TRT Akademi, 7 (15), 498-531. DOI: 10.37679/trta.1100897

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 09.04.2022

Revizyon Tarihi: 19.05.2022

Kabul Tarihi: 27.05.2022

ORCID ID: 0000-0002-6747-9250 DOI: 10.37679/trta.1100897

First Support Then Hate Speech Against Healthcare Professionals During the Covid-19 Epidemic on Social Media

Elif Hatice BAHÇEÇIOĞLU

Abstract

As of 2020, the "new normal" created by the kovid-19 epidemic has brought a new perspective to healthcare professionals in their health belief, emotion and behavior, and healthcare professionals who have been exposed to verbal and physical violence from the past to the present have been met with a different understanding in the light of this perspective. Because, in this process, people could not remain indifferent to the situation in question, as the leading actors of the struggle had perhaps the most difficult days of their professional lives. Especially through the information conveyed on this subject in the mainstream media, people have acted in the spirit of unity and togetherness, healthcare professionals who were on the agenda with violence until before the epidemic, were suddenly at the center of various supports and gratitude wishes. However, this environment of peace in physical and virtual spaces have not last long, health workers have started to be mentioned with violence again, so the support discourses at the beginning of the epidemic remained artificial and temporary. Fort his reason, in order to reveal this two-way process, a research was conducted within the scope of social media, focusing first on support and then on hate speech. Thus, the widespread use of hate speech has also been revealed in the context of healthcare professionals. These two separate periods, which are discussed with the theoretical infrastructure of health communication and hate speech, have been examined with semiotic analysis and discourse analysis in line with the data obtained from the two hashtags opened on Twitter. It is possible to evaluate the transformations experienced as a result of the analysis with an "I" centered understanding. Hate speech against health workers, which constitutes an important part and indeed the beginning of violence in health, is an important problem targeting a profession for the first time by going beyond the basic types of the concept. In this respect, it is hoped that the study will raise awareness about developing individual awareness for them.

Keywords: Social Media, Health Communication, Hate Speech, Covid-19 Pandemic, Healthcare Professionals

Research Paper

Recieved: 09.04.2022

Revised: 19.05.2022

Accepted: 27.05.2022

1. Giriş

21. yüzyılın en büyük salgınlarından biri olan ve etkileri küresel çapta hissedilen koronavirüs, Türkiye’de 11 Mart 2020 tarihinde ilk vaka olarak ortaya çıkmış ve bu süreçte pek çok konu gündeme geldiği gibi sağlık çalışanları da öne çıkan gündem maddeleri arasında yer almıştır. Zira hastanelerin yükünün artması, sağlık çalışanlarının çalışma koşullarının güçleşmesi ve hayati riskle ailelerinden uzakta fedakârca mücadele etmeleri, bu meslek grubunun kahramanlaştırılması sonuçlanmış, geçmişten beri süre gelen şiddet algısı değişerek bir anda kıymet bilme noktasına ulaşmıştır. Özellikle bu durumun yansımaları, fiziksel ortamda alkışlama, haber medyasında övgüler, Twitter’da ise destek hashtag’leriyle yer bulmuştur. Ne var ki bu süreç oldukça kısa sürmüş ve sağlık çalışanları yeniden sözel ve fiziksel şiddetle karşılaşmaya başlamıştır. İşte bu süreci ortaya koyma amacıyla mücadelenin önde gelen grubu olan sağlık çalışanları ve sosyal medya özelinde inceleme yapılarak yaşanan dönüşümlere dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Sağlık iletişimi ve nefret söylemi perspektifiyle değerlendirilen dönüşümler, sağlık inancı, duygusu ve davranışının nasıl geliştiğini ortaya koymanın ötesinde, bir meslek grubuna yönelik yıllardır süre gelen sözel ve fiziksel şiddeti de ilk kez olumsuz söylemlerle açığa çıkarmıştır. Bu bağlamda salgın sürecinde sosyal medyada sağlık çalışanlarına yönelik önce destek sonra nefret argümanı ile iki ayrı dönem incelenmiş ve Twitter’da onlara yönelik açılan hashtag’ler üzerinden elde edilen veriler göstergibilimsel analiz ve söylem analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda, sağlık çalışanlarına "benmerkezci" bir anlayışla yaklaşıldığını söyleyebilmek mümkündür.

2. Sağlık İletişimi

Sağlık, tarihsel dönemlere ve toplumlara göre farklı anlayış ve uygulamalarla varlık gösterse de tüm zamanlar ve toplumlar içinde tartışılması mümkün olmayan bir öneme sahiptir. İçinde bulunduğumuz yüzyılda ise yaşanan pek çok ekonomik, kültürel, siyasal ve teknolojik gelişme ve değişmelerle birlikte sağlığın yeni anlayış ve uygulamalar bütünü olarak yorumlanması gereken bir alan olduğu söylenebilir. Bu açıdan bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler neticesinde büyük bir güç olarak kabul gören medyanın sağlık alanında yaşanan dönüşümlere de büyük bir etkisi bulunmaktadır (Hülür, 2016, s. 156). Son yıllarda sağlık ve iletişim kavramlarını aynı çatı altında birleştiren birçok bilimsel çalışma, "sağlık iletişimi"-nin iletişim biliminin bir alt disiplini olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. Zira insan iletişimi, iletişimin alt disipliniyken, sağlık iletişimi de insan iletişiminin alt disiplini dir ve insanların sağlığa dair konuları ele alma biçimlerine odaklanır (Koçak ve Bulduklu, 2010, s. 15; Tabak, 1999, s. 29)

Sağlık iletişimini konusu itibarıyla belirgin bir şekilde sınırlandırma çabasına girmek oldukça güçtür çünkü bir sosyal bilim alanı ile bir tıp alanı birleştirilmeye çalışıldığı için farklı disiplinler içerisinde barınmakta, bu da sağlık iletişimini kavramsal olarak tanımlamayı zor ve çok yönlü kılmaktadır (Okay, 2012, s. 10). Pek çok bilim dalından yararlanmakta olan sağlık iletişimi çalışmalarında, davranış ve sosyal değişimlerin gerçekleşmesinin güçlüğü kabul edilerek, sosyal değişim kuramlarını içeren disiplinler arası bir yaklaşım benimsenmektedir (Sezgin, 2011, s. 95).

Sağlık iletişiminin kavramsal açıdan tanımlanmasının ve uygulamalarının hayata geçmeye başlamasının temeli 1970'li yıllarda ABD'ye dayanmakla birlikte hızla Avrupa'da yaygınlaşmıştır. Türkiye'de ise sağlık iletişimi çalışmaları henüz ilk aşamalarında olup kavramın her geçen gün gelişmesi ve öneminin artmasıyla birlikte, tanımlanması ve sınırlandırılmasına ilişkin çalışmalar sürmektedir (Geysi, 2019, s. 3). Sağlık iletişimi üzerine yapılan ve sayıları gün geçtikçe artan pek çok çalışmada, iletişimin sağlık üzerine güçlü etkileri olduğu yönünde çıkarımlar bulunmaktadır. Böylece gitgide değer kazandığı ve önemli sosyal sorunları ele almaya doğru ilerlediği belirtilebilir (Sezgin, 2011, s. 107).

Genel olarak sağlık iletişimi, bireyler arasında sağlığa dair oluşan etkileşimlere iletişim kavram ve kuramlarının uygulanması olarak tanımlanabilir. Yani sağlık iletişimi, sağlık ile iletişim arasındaki ara yüzü temsil etmekle birlikte, sağlığın geliştirilmesi ve hastalıkların korunma alanları, onun en belirgin uygulamasıdır (Koçak ve Bulduklu, 2010, s. 15; Şengün, 2016: s. 39). Thomas'a göre sağlık iletişimi sağlıkla ilgili olarak birey ve toplumu bilgilendirmek ve etkilemek için iletişim stratejilerinin çalışmasını ve kullanılmasını kapsar. Alan, iletişim ve sağlık arasında ara yüzü temsil ettiği için hem kişisel hem de halk sağlığını iyileştirmek için gerekli bir unsur olarak kabul edilir. Sağlık iletişimi, hastalıkların önlenmesi ve sağlığın geliştirilmesinin tüm yönlerine katkıda bulunabilir (2006, s. 1-2). Bu açıdan sağlık iletişimi, bireyleri ve toplumu sağlık konusunda bilgilendirerek, farkındalığı yükselterek ve doğru davranışlara sevk ederek, bunların devamlılığını sağlayıp sağlık sonuçlarını olumlu anlamda etkilemektedir. Dolayısıyla sağlık iletişimi kavramının insan sağlığının yönetilmesi ve toplumsal hayat içerisinde desteklenmesi anlayışıyla şekillendiğini söyleyebilmek mümkündür (Şengün, 2016, s. 38).

Sağlık iletişimi, sağlık riskleri ve bunların çözümlerine yönelik farkındalığı artırarak riskleri azaltmak adına motivasyon ve yetiler sağlar, tutumları etkiler veya güçlendirir (Çınarlı, 2008, s. 45). Öyle ki sağlık iletişiminin temel amaçlarından biri zaten bireyleri ve toplulukları etkilemektir (Schiavo, 2007, s. 3). Böylece bireylerin sağlık davranışlarını da etkileyerek onların düşünceleri, inançları ve duyguları

da sağlık iletişiminin kapsamına girer. Bu bağlamda sağlık iletişimi, bireylere yönelik sağlık davranışlarını olumlu yönde değiştirmeyi hedeflemektedir (Tabak, 1999, s. 30; Öztürk, 2020, s. 14). Özetle sağlık iletişiminin en yaygın özellikleri arasında “anımları veya bilgileri paylaşmak”, “bireyleri veya toplulukları etkilemek”, “bilgilendirmek”, “hedef kitleleri motive etmek”, “bilgi alışverişi yapmak” ve “davranışları değiştirmek” olduğu açıktır. (Schiavo, 2007, s. 7). Sağlık iletişimi, sağlığa ilişkin önemli konuların vurgulanması ve bu çerçevede bir bilincin oluşturulması, hastalıkların önlenmesi gibi daha pek çok konuda amacı içinde barındırmaktadır (Yıldız, 2019, s. 11). İşte bu amacı gerçekleştirmeye yönelik medya araçları, sağlık iletişiminin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Medyanın her alanda olduğu gibi sağlık alanında da kitlesel anlamda bir bilinç yaratması, insanların sağlık davranışlarına etki değeri açısından önemli bir yerde durmaktadır.

Medya araçlarıyla yayılan iletilerin niteliği, sosyal çevrede sağlık üzerine yüksek etki bırakmasıyla yakından ilgili olmakla birlikte, amaçlanan sağlık hedeflerine ulaşma konusunda da son derece önemlidir (Şengün, 2016, s. 40). Zira medya düzeyinde, sağlıkla ilgili olan iletilerin kitlelere yayılması niyetiyle bir bilinç ya da algı değişikliği oluşturulması amaçlanabilmektedir. Bu da doğrudan bir davranış değişikliği gerçekleştirmek amacıyla yapılacağı gibi toplumsal bir bilinç oluşturma amacına yönelik çeşitli bilgilerin aktarılmasını da kapsayabilir. Böylece sağlık iletişiminin medya düzeyinde uygulanmasıyla bireylerin davranış değişikliğine hazır hâle gelmesini sağlayacak bilgilerin iletilmesi gündeme gelmekte ve bu bilgilerin olumlu olan sağlık davranışlarına yönelik pekiştirildiği görülmektedir (Yıldız, 2019, s. 14-21). Dolayısıyla sadece bireyler arası bir bilgi aktarımının ötesinde medya araçları üzerinden de iletilen mesajlar, bireysel ve toplumsal sağlığın üzerinde ilk elden etkilidir. Bu açıdan alınan mesajların yorumlanma durumu, sağlık davranışının şekillenmesi üzerinde bir etkide bulunacağı söylenebilir. Çünkü sağlık sorunlarında medya araçları kullanılarak bireylerin istenilen yönde güdülenmesi ve olumlu bir sağlık davranışına dair bilgi ve tutumların pekiştirilmesi mümkün hale gelebilmektedir (Koçak ve Bulduklu, 2010, s. 5-6).

Sonuç itibarıyla medya, sağlık bilgisinin yayılması açısından özel bir öneme sahiptir. Kaldı ki son yıllarda bu duruma sosyal medya platformlarının da eklenmesi, sağlık bilgisinin gerek yayıldığı gerekse bizzat inşa edildiği bir zemine temel açmaktadır (Karagöz, 2016, s. 35). Zira hızlı bir biçimde geniş kitlelerce kullanılan bir mecra halini alan sosyal medya, sağlık iletişiminin de etkin kullanılan araçlarından (Hülür, 2016, s. 161). Bu çerçevede medyanın sağlıkla ilgili konuları anlayış biçimleri, diğer bir deyişle sağlığa ilişkin algılamayı şekillendirmedeki rolünün ele alınması da bir başka araştırma alanını oluşturmaktadır. Bu açıdan sağlık iletişimi-

nin, sağlığın geliştirilmesinde bireyler ve medya aracılığıyla kurulan iletişim tarafından oynanan rollerle ilgilenen güçlü ve önemli bir çalışma alanı olarak geliştiği söylenebilir (Sezgin, 2011, s. 105).

Özetle sağlık iletişimi uygulamalarının temel amacı düşünüldüğünde, kişilerin sağlık davranışının istenilen yönde değiştirilmesi yoluyla hem bireysel hem de toplumsal sağlığın geliştirildiği bilinmektedir (Koçak ve Bulduklı, 2010, s. 5). İşte bu noktada medyanın söz konusu davranış değişikliğindeki rolünün irdelenmesi, sağlık iletişimi ile medyayı birlikte ele almayı gerekli kılmaktadır. Ancak bu gereklilik, bireylerin sağlığı algılaması ve belli bir davranış biçimi geliştirmesi konusunda, sağlık iletişimine dair çeşitli modeller ışığında irdeleme zorunluluğu da ortaya çıkarmaktadır. Sağlık iletişimiyle ilgili pek çok model olsa da bu çalışmada konuyla ilgili olarak Sağlık İnanç Modeli temel alınmıştır.

2.1. Sağlık İnanç Modeli (SİM)

Sağlık iletişiminde sağlığa dair tutum ve davranış değişikliği gerçekleştirmek amacıyla pek çok model geliştirilmiştir. Bu modellerin ortak noktası, kişilerin davranışlarının oluşması ve değişmesinde, içinde buldukları toplumsal yapı ve sosyal çevresiyle yakından bağlantılı olduğudur (Karagöz, 2016, s. 45).

1950'lerin başlarında bir grup sosyal psikolog tarafından tedbirsiz tutumları teşvik etmek için toparlayıcı bir ağ yapısı olarak geliştirilen ve en çok kullanılan sağlık tutum değişimi modellerinden biri Sağlık İnanç Modeli'dir. SİM hem sağlıkla ilgili davranışların değişimini ve sürdürülmesini açıklamak hem de sağlık davranışı müdahaleleri için yol gösterici bir çerçeve olarak sağlık davranışı araştırmalarında en yaygın kullanılan kavramsal çerçevelerden biri olmuştur. Model, diğer çerçevelere kıyasla genişletilmiş ve sağlık davranışını değiştirmeye yönelik müdahaleleri desteklemek için kullanılmıştır. Bu model, sağlık davranışı ile değişim süreci arasındaki bağı açıklamaya çalışan ilk kuramlardan biridir (Sezgin, 2011, s. 117; Glanz vd. 2008, s. 45). Burada temel amaç, davranış değişikliğinde bireylerin inançlarıyla ilişkilerini ortaya koymaktır (Kurban, 2018, s. 4).

SİM'de araştırmacıların tümü sosyal psikolog olduğu için yaklaşımları, davranışın, insanların çevrelerini nasıl algıladıklarının bir sonucu olduğu fikrine dayanmaktadır. Yani, bireysel inançlar veya algı, davranışı belirleyen şeydir. Bunu temel alarak, insanların sahip olmadıkları bir hastalığı önlemek için harekete geçebilmeleri veya semptomlarına sahip olmadıkları bir hastalık için tarama/test yaptırabilmeleri için, bu hastalıkla ilgili bazı inanç veya algıların olduğu sonucuna varılmıştır. (Hayden, 2017, s. 58). Bu model doğrultusunda, bireylerin neden sağlıklılarını geliştirecek bir davranışa yönelip yönelmedikleri şu şekilde açıklanmaktadır:

Birey sağlık riskinin ciddi olduğuna, riske maruz kalabileceğine, önerilen çözümün etkili olacağına inanarak, harekete geçmeyi sağlayacak bir başlangıca maruz kalmalı ve olması muhtemel tehlikeyi önleyebileceğine inanmalıdır (Çınarlı, 2008, s. 129). Zira bireyler bir sağlık sorununun ciddi şekilde kendilerine zararı dokunacağına yönelik bir hassasiyet taşıdıklarında, eyleme geçtikleri zaman gelecek olan bu zararın azalacağını düşünürler (Kurban, 2018, s. 5).

Bireyler kendilerini bir duruma duyarlı olarak görüyorlarsa, bu durumun potansiyel olarak ciddi sonuçları olacağına inanıyorlarsa, kendileri için mevcut olan bir hareket tarzının, duruma duyarlılıklarını ya da bu durumun ciddiyetini azaltmada yararlı olacağına ve beklenen yararları inanıyorlarsa, risklerini azaltacağına inandıkları eylemleri gerçekleştirmeleri muhtemeldir. SİM, insanların hastalık koşullarını önlemek, taramak veya kontrol etmek için harekete geçeceklerini tahmin eden birkaç temel kavram içerir (Glanz vd. 2008, s. 47):

Algılanan Duyarlılık: Algılanan duyarlılık, bir hastalığa veya duruma yakalanma olasılığına ilişkin inançları ifade eder. Yani bir kişi, durumu kapma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu hissine kapılır. (Glanz vd. 2008, s. 47; Rosenstock, 1974, s. 330). İnsanların bir hastalık için risk oluşturduğuna inandıklarında, bunun olmasını önlemek için bir şeyler yapma olasılıklarının daha yüksek olması mantıklıdır. Riskten kaçınma, değişim için güçlü bir motive kaynağıdır (Hayden, 2017, s. 59-60).

Görsel 1. Riskten Kaçınma (Hayden, 2017, s. 60).

SİM'e göre bireylerin istenilen davranışa yönelebilmeleri için riskin farkında olmaları gerekmektedir. Davranışlarının kötü sonuçlar doğuracağına bilincinde olan birey, bu davranış biçimini değiştirdiğinde elde edeceği kazançların farkındadır.

Dolayısıyla bireyler gerekli önemleri almaları halinde, hastalığa yakalanma olasılığının azalacağına ve ciddi sonuçlara yol açabilecek bir hastalıktan korunacağına inanarak, maddi-manevi bir kazanç sağlayabilecekleri motivasyonu ile davranış değişikliğine gitmektedir. Doğal olaylar ve salgınlar gibi sağlıkla ilgili durumlar, risk faktörüyle ilişkilendirilebilecek olaylardır (Yıldız, 2019, s. 26-42).

Algılanan Ciddiyet: Belirli bir sağlık sorununun ciddiyet derecesi, hem bir hastalık düşüncesinin yarattığı duygusal uyarılma derecesi hem de bireyin belirli bir sağlık durumunun kendisi için yaratacağına inandığı zorlukların türleri ile değerlendirilebilir. Birey için bir durumun algılanan ciddiyeti, hastalığın işi, aile hayatı üzerindeki etkileri gibi daha geniş ve daha karmaşık sonuçları içerebilir. (Rosenstock, 1974, s. 330). Bir hastalığa yakalanmanın veya tedavi edilmeden bırakmanın ciddiyeti hakkındaki hisler tıbbi sonuçların (ölüm, sakatlık ve ağrı) ve olası sosyal sonuçların (iş, aile hayatı ve yaşam üzerindeki etkileri gibi) değerlendirmelerini içerir. Duyarlılık ve ciddiyet birleşimi ise algılanan tehdit olarak nitelendirilmiştir (Glanz vd. 2008, s. 47-49)

Algılanan Fayda: Algılanan faydanın yapısı, bir kişinin yeni bir davranışın hastalık geliştirme riskini azaltmadaki değeri veya faydası hakkındaki görüşüdür. Yeni bir davranışın benimsenmesi için, yeni davranışın algılanan faydalarının, eski davranışı sürdürmenin sonuçlarından daha ağır bastığı ve yeni davranışın bir hastalığa yakalanma şansını azaltacağı düşünülmelidir (Hayden, 2017, s. 61).

Algılanan Engeller: Belirli bir sağlık eyleminin potansiyel olumsuz yönleri önerilen davranışların gerçekleştirilmesine engel teşkil edebilir. Bireylerin eylemin beklenen faydalarını algılanan engellerle ölçtüğü bir tür bilinçsiz, maliyet-fayda analizi ortaya çıkar (Glanz vd. 2008, s. 47-49).

Eyleme Yönelik İpuçları: İnsanları davranışlarını değiştirmeye sevk eden olaylar, insanlar veya şeylerdir. (Hayden, 2017, s. 65)

Kendi Kendine Yeterlilik: Öz-yeterlik, “sonuçları üretmek için gereken davranışı başarılı bir şekilde uygulayabileceğine dair inanç” olarak tanımlanmaktadır (Glanz vd. 2008, s. 47-49).

Özetle, sağlık inanç modeli, bireyin sağlığına yönelik bir tehdit algılandığında veya sağlık tehdidini önleyici değişiklikler yapıp faydasını gördüğünde, koruyucu sağlık davranışı geliştirdiğini ileri sürmektedir. Bu noktada bireyin inanç ve davranışları arasındaki ilişki, söz konusu sağlık davranışını geliştirme aşamasında önemli olduğu gibi, davranışların oluşması için niyet ve istek durumu olarak belirtilen bireysel motivasyonun da ayrı bir yeri olduğu söylenebilir (Sabırcan, 2012, s. 101).

3. Nefret Söylemi

Nefret söyleminin pek çok kaynakta evrensel olarak kabul görmüş bir tanımı olmadığına ilişkin ortak bir çıkarım bulunmakla birlikte, kavramın muğlaklığını bertaraf edebilmek adına birçok çalışmanın Anne Weber'in aktardığı Avrupa Konseyinin Bakanlar Komitesi tarafından yayınlanan "nefret söylemi" konulu 97(20) sayılı Tavsiye Kararı'ndaki tanıma başvurduğu görülmektedir:

Nefret söylemi" kavramı, ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimini kapsayacak şekilde anlaşılacaktır. Bu anlamda "nefret söylemi" muhakkak belirli bir kişiye veya gruba yönlendirilmiş yorumları kapsamaktadır. (Weber, 2009, s. 3).

Ülkü Doğanay (2018, s. 21) ise Weber'in tanımının günlük kullanım açısından yetersiz kaldığını belirterek Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) nefret söyleminin tanımına ilişkin daha geniş bir perspektif yansıttığını ifade etmektedir. Bu tanımlama esasında nefret suçlarına ilişkin bir tanımlama yapmak amacıyla geliştirilmiş olsa da kullandığı çerçeve bakımından Avrupa Bakanlar Komitesi'nin nefret söylemine ilişkin geliştirdiği tanımdan daha yönlüdür. Zira tanımın bu çalışmaya konu olan meslek gruplarını da içine aldığı için daha kapsamlı olduğu söylenebilir.

Nefret söylemi, bir kişiyi ya da grubu, ırkı, cinsiyeti, yaşı, etnisitesi, milliyeti, dini, cinsel yönelimi, cinsel kimliği, engelliliği, ahlaki ya da politik görüşleri, sosyoekonomik sınıfı, mesleği ya da görünüşü, zihinsel kapasitesi vb. özelliği nedeniyle küçük düşürmeye, yıldırma, bunlara karşı şiddet veya ön yargıyı kışkırtmaya niyet eden söylemler olarak ele alınabilir. (Doğanay, 2018, s. 21-22).

1980'lerin ortalarında çıktığı belirtilen nefret söyleminin bu tarihten önceki kullanımı, herhangi bir nesneye yönelik oluşan bir hoşnutsuzluğun ifadesi iken, bu tarihten sonra belirli bir grubun mensuplarına karşı meydana gelen olumsuz düşünceler olarak ifade edildiği gözlenmektedir. İşte bu noktada dünyada özellikle yabancı düşmanlığının, ırkçılığın, azınlıklara yönelik açığa çıkan şiddetin hız kazandığı görülmektedir. Bunun altında yatan temel nedenin ise geleneksel medyayla başlayan yayılım alanının yeni medyayla birlikte körüklenmesidir (Doğu, 2010, s. 225-226; Giritli İnceoğlu, 2017, s. 119).

Nefret söylemi, "nefret" sözcüğünün bir "duygu ifadesi" olmasından hareketle, genellikle bu söylemin hedef aldığı kişi ya da topluluklardan "nefret etme", "hoş-

lanmama” ve buna benzer duyguların ifadesi biçiminde anlaşılmaktadır. Bu anlamıyla nefret söylemi, çeşitli gruplara yönelik olumsuz duygular içeren bir değersizleştirme ve düşmanlaştırma ideolojisidir (Göregenli, 2013b, s. 57). Bu ideoloji, basit bir biçimde sadece o anın olup bitenlerine değil; geçmişte gerçekleşmiş, gelecekte de gerçekleşmesi olası durumlara işaret etmektedir (Ağtaş, 2018, s. 67). Kaldı ki bu esnada sarf edilen ifadeler, belirli gruplar hakkında birtakım kişiler üzerinden onların ötekileşmesine yol açtığı gibi, aynı söylem devam ettirilerek yeniden üretilmesi halinde de gruplar üzerindeki baskıyı artırmaktadır (Alğan, Şensever, 2010, s. 16-17).

Nefret söyleminde söylemin içeriği, yazılı ya da sözlü tonlaması, bireysel ya da toplu hedefleri, yapısının değerlendirilmesi; sözsel eylemin olası sonuç ve çıkarımları oldukça önemli noktaldır (İnceoğlu, 2013, s. 79). Zira bu unsurlar aracılığıyla söylemin bağlamı anlaşılabilir, bir öngörü edinilir ve kime, hangi maksatla, neden böyle bir söylemde bulunduğu da açığa çıkmış olur. Söylemin bağlamı önemlidir çünkü Van Dijk’in (2010, s. 14-28) da belirttiği gibi, bağlam ve söylem kontrol edildiğinde, zihinlerin kontrolü de mümkün olur. Özellikle nefret söyleminin temel türlerinin ayırt edilmesine ilişkin İnceoğlu’nun belirttiği noktaların ayrı bir öneme sahip olduğu söylenebilir. Dahası günümüzde artık nefret söyleminin bu temel türlerinin dışında, yeni türlerden bahsetmek de mümkündür ve bağlam burada da devrededir. Aslında dezavantajlı olarak nitelenen gruplara yönelik oluşturduğu bilinen nefret söylemi, kovid-19 sürecinde yapılan pek çok çalışmada yaşlılara yönelik yapıldığını da ortaya koymuştur. Bu çalışma ise aslında dünden bugüne var olan ama ya görmezden gelinen ya da konduklamayana doktorlara yönelik nefret söylemini açığa çıkarmaktadır.

Nefret söylemini tespit edebilmek için ötekileştirme, kalıp yargılar, ön yargılar, ayrımcılık, damgalama gibi bir dizi unsur bulunmaktadır. Binark ve Bayraktutan’ın belirttiğine göre söylemde bunlardan sadece birinin kullanılması nefret söylemi için yeterli olabileceği gibi birden fazlasının aynı anda yer almasıyla da oluşabilir (2013, s. 86).

Ötekileştirme: Toplumda belirli bir grubun mensuplarının, salt bu gruba aidiyet taşımalarından ötürü toplumun başka bir grubu tarafından farklı şekilde algılanarak bu farklılık nedeniyle olumsuzlanması, “ötekileştirme” olarak nitelendirilmektedir. Sosyal psikologlara göre insan zihni, çeşitli kişi veya şeyleri iki karşıt kutba yerleştirerek konumlandırma eğilimindedir. İşte bu durum, bir kimlik tanımına hizmet eden ötekileştirme olgusudur (Bezirgan Arar ve Bilgin, 2010, s. 3-4). İnsanların kimlik arayışları ve benlik imajlarını güçlendirme isteğiyle “ben”-“öteki”, “biz”-“onlar”, “iç grup”-“dış grup” şeklinde ayrılan toplumsal hayat, bu istekler

sonucunda oluşan kalıp yargı ve ön yargılar sebebiyle bir tarafın öz saygısını yükselttiği diğer tarafın ise yıpratıcı etkilerle karşılaştığı bir yapıya bürünmektedir (Sürgevil, 2008, s. 118). Toplum içindeki bu ayrımlara sosyal kimlik kuramı temelinde “sosyal kategorilendirme” denmektedir (Bilgin, 2007, s. 128-129).

Kategorilendirme işleminde benzerlikler temel alınırken farklılıklar göz ardı edilir. Yapılan gözlemlerde çeşitli olayların, durumların veya kişilerin tekil/kişisel özellikleri değil de ait oldukları kategoriyle ilgili bilinenlerden yola çıkarak değerlendirmelerde bulunulur. Bunun altında yatan: “Eğer bu kişiler aynı kategorideyse hepsi de benzerdir.” düşüncesidir. Dolayısıyla devamında, “Birini tanıdın mı hepsini tanırsın.” gelir. Böylece o gruba/kategoriye ait yeni bir kişi veya olayla ilgili araştırma yapmaktan kurtulunur (Bilgin, 2007, s. 121). Kategorilendirme yapma, insanlara hem kavrama karara varma, yargılama ve benzer açılardan uyum sağlamasına olanak verir hem de birçok açıdan bilgi işleme zahmetinden kurtarır. Böylece bir gruba ait bir kişinin bireysel özelliklerini dikkate almadan aşırı genellemeler yapılır. İşte bu kategorilendirme mekanizmasının bir uzantısıdır (Demirtaş, 2004, s. 37). Öte yandan kimliğin inşasının önemli bir bileşenini oluşturan kategorilendirme, aynı zamanda kalıp yargı temelli bir düşünce biçimi de beraberinde getirmektedir (Demirtaş Madran, 2012, s. 31).

Kalıp Yargılar: Sosyal kategorizasyon sürecinde iç grup-dış grup ile ilgili bilgi edinecek düzenleme yapılırken çeşitli kalıp yargıların üretildiği belirtilmektedir. Bu bağlamda insanları kategorilere ayırma basit bir biçimde gruplandırma değil; genellikle duyguları, düşünceleri, eylemleri belirleyen bilişsel yapılandırmalardır. Zira kategorilendirme yaparak belirli bir grubun mensuplarına yönelik stereotipik özellikler yüklenebilir ve böylelikle gruplar arası farklılıklar inşa edilebilir (Umuroğlu, 2017, s. 27). Dolayısıyla kalıp yargıların kategorilendirme sürecinin temel doğurgusu olduğu söylenebilir (Demirtaş 2004, s. 38).

Kalıp yargılar kullanılırken hedefteki kişiler ile ilgili basite indirgenmiş yaygın inançlar temel alınır ve bireysel farklılıklar göz ardı edilir. Yaşadığı çevreye daha iyi hâkim olma isteğiyle o çevreyi şematize etmeye çalışan birey, netice itibarıyla hedef aldığı topluluklar ve durumlarla ilgili tipolojiler oluşturarak çevresini tutarlı bir şekilde ideolojik ve bilişsel düzeyde yapılandırır. Bu çerçevede genellikle hedefteki gruplar, yaş, cinsiyet, meslek grupları, azınlıklar ve milliyetlerdir. Söz gelimi kadınlar duygusal iken erkekler mantıklıdır ya da Almanlar disiplinli, İtalyanlar coşkuludur (Bilgin, 2003, s. 367; Bilgin, 1994, s. 172). Çingenelerin hırsız olması ise bir diğer kalıp yargı örneğidir. Kalıp yargıların bir kısmının doğruluk payı taşınması, bu ifadelerin zor tarafını oluşturur. Zira Roman vatandaşlar içinde gerçekten hırsızlar vardır ancak ne var ki kalıp yargılar grup üyelerinin tamamını

aynılaştırdığı için ayrımcılık meydana getirir (Çayır, 2012, s. 12). Dolayısıyla kalıp yargılar, birey ve toplulukların genelleştirilmiş bir hâliyle insanlarla ilgili sınanmış varsayımlar ve yargılar içerir (Uluç, 2009, s. 65-69). Kalıp yargılar aynı zamanda ön yargıların da önemli bir unsurunu oluşturur. Bu yüzden kalıp yargı ve ön yargılar girift hâldedir.

Ön yargılar: Genellikle psikoloji literatüründe bir gruba veya grubun üyelerine karşı haklılığı kesinleşmemiş bir tutum olarak tanımlanan ön yargı, iletişim literatüründe ise benzer şekilde özgül bir insan (dinsel, ırksal, mesleksi) kümesine yönelik olumsuz tutumlar olarak nitelendirilmiştir. Ön yargı bununla birlikte bahsi geçen grubun aidiyetlerinden hareketle toptan olumsuz gösterilen peşin hükümler olarak da belirtilebilir (Harlak, 2000, s. 8; Mutlu, 2017, s. 256; Bilgin, 2003, s. 270). Ön yargı, sadece bir inanç veya fikirle ilgili görüş beyanı olmanın ötesinde, sevmeme, hor görme, hatta nefrete varan duyguları içeren bir tutumdur (Ataman, 2012, s. 64).

Düşünce ve davranışlarda farkına varılmadan açığa çıkan ön yargıların iki temel unsuru bulunur. İlki, birine veya gruba yönelik hissedilen olumsuz duyguların ikincisi, kişileri tanımadan onları bir grubun üyesi olarak tanımlamaya yardımcı olan kalıp yargılardır (Cüceloğlu, 1997, s. 543). Kalıp yargı, algı düzeyinde yer alırken; ön yargı, bir sonraki aşamada görülen ve deneyimden önce kanaatleri etkileyen bir noktadır. Bu yüzden kalıp yargı ön yargıya zemin hazırlayan bir unsurdur (Bilgin, 1994, s. 173). Bununla birlikte ön yargılar, stereotiplerden beslenip gelişerek davranışa dönüştüğünde, ayrımcılık meydana gelir (Harlak, 2000, s. 10).

Ayrımcılık: İç grubun dış gruba ön yargıyla yaklaşarak aralarındaki ilişki biçimini zor veya imkânsız kılacak bir şekilde uzakta tutması, ayrımcılığa ilişkin temel bir sosyal farklılaşma eğilimidir (Göregenli, 2013a, s. 27-28). Başkalarını tanımlamak için masun görünen ya da görünmeyen ifadeler kullanırken, söylemin içeriğinde pek çok kalıp yargı yer bulur. Bu kalıp yargılar, kendi gibi olmadığını düşündüğü başkalarına ilişkin gerçekliği kesinleşmeden ifade bulmuş, kalıcı ve bulaşıcı anlatımların dil üzerinden yansımasıdır. İşte ayrımcılığın günlük yaşamda yeniden üretilmesine ve yaygınlaşmasına neden olan kalıp yargı ve ön yargılar, toplumsal gerçekliğe ilişkin herhangi bilimsel bir veri ya da deneyime dayanmayan düşünce biçimleridir (Kayhan, 2018, s. 137).

Genel çerçevede içinde bulunulan toplumsal yapı, özel çerçevede ise sahip olunan sosyal ve sınıfsal konum, tüm insanları etkiler. Dolayısıyla "sıradan" insanların arasında bile ayrımcılık baş gösterir. İnsanın kendi grubuna yönelik yaptığı ayrımcılık, kendini benzerlerinden bile farklı bir yere koyarak yaptığı ayrımcılıktır

(Göregenli, 2012, s. 63-64). Bu açıdan özelde ayrımcılık genelde ise nefret söyleminin, sadece dezavantajlı olarak nitelenen gruplara yönelik yapıldığını söylemek pek mümkün değildir. Bu bağlamda toplumda dezavantaj olarak nitelendirilen bir grup olmayan sağlık çalışanlarını da bu kategoride değerlendirmek, önemli ve gereklidir.

Damgalama (Stigma): Damgalamanın özellikle Eving Goffman'ın yaklaşımından hareketle ele alındığında, yabancı birinin konumlandırılmasına yönelik bir değerlendirilmeyi içine aldığı söylenebilir. Örneğin bir yabancıyla karşılaşıldığında, o yabancıнын kendi grup kategorisindeki diğer üyelerin konumlandırılmasına uygun olmayan, onlardan farklı ve hatta itibar gösterilmeyen bir sıfatla nitelendirilmesi söz konusu olabilir. Uç bir örnekle bu kişi, tehlikeli ya da kötü olarak ifade edilebilir. Böylece bu yabancı, zihinde sıradan biri olmak yerine lekeli birine indirgenebilir. Bu anlamda sarf edilen sıfatın özellikle itibarsızlaştırıcı bir etkisi bulunuyor ve bu etki oldukça kapsamlıysa, bu bir damgadır. Buna kimi zaman bir başarısızlık, kifayetsizlik veya engel de denilebilir. Bu durum, toplum içindeki çeşitli kimlikler arasında bir tür "uymazlık" yaratır. Burada kişinin ne olması gerektiğine ilişkin kalıp yargılarla uyuşmayan şeyler sıkıntı oluşturur (Goffman, 2014, s. 29). Aslında Goffman'ın damgalamayla ilgili ortaya koyduğu görüşler kişilerin dış görüşlerine yöneliktir. Ancak onun sunduğu temelden yola çıkıldığında, pek çok durumu bu temele bağlamak mümkündür.

3.1. Sosyal Medyada Nefret Söylemi

Yeni iletişim teknolojilerinin yükselişe geçmesi ve kullanım oranlarının her geçen gün artmasıyla birlikte insanların birbirleriyle etkileşim içinde bulunması da had safhaya ulaşmıştır. Ancak sürekli genişleyen online etkileşim ortamında, insanların karşılaştıkları güçlüklerin çoğunu yansıtmaya başlaması, bazı sorunlar yaratmıştır. Hoşgörüsüzlük ve nefret tarih boyunca insanlığın bir özelliği olsa da temel sorun, nefretin insanların yaptıklarında ve söylediklerinde yer bulmasıdır (Keen ve Georgescu, 2016, s.8). Bu açıdan internetin dijitallik, etkileşimsellik, hipermetinsellik, sanallık, hızlı yayılım ve multimedya biçimselliği gibi pek çok özelliği, "kullanıcı türevli içerik" üretimine imkân tanımakta, bu da yeni medyada dolaşıma giren nefret söyleminin kalıp yargı, ön yargı, damgalama, ötekileştirme gibi söylemsel unsurlar yoluyla görünür olmasına yol açmaktadır. Böylece farklı farklı toplulukları hedef alan ifade biçimleri, çok daha kolay ve yaygın bir şekilde yer bulmaktadır. Çevrim içi haber siteleri, forumlar, kullanıcı yorumları, oyunlar ve çeşitli sosyal ağ platformları nefret söyleminin ürettiği mecralardır. Fakat uygulamalar sadece bunlarla kalmamakta; internetin gerek hızlı gerekse merkezi olmayan yapısı her

geçen gün yeni uygulamaları içine katmaktadır. Bununla eş doğrultuda ise sosyal ağlar üzerinden nefret söyleminin yükselmesi ve çeşitlenmesi de artmaktadır (İnceoğlu, Çoban, 2014, s. 79; Çomu ve Binark, 2013, s. 199-209). Bu noktada sosyal medya platformlarının nefret söyleminin üretilmesi ve yayılması konusunda kilit bir rolü olduğunun altı çizilmesi gerekir (Doğu, 2010, s. 223).

Sosyal medyada nefret söylemine ve bu söylemin türsel örneklerine ilişkin yapılan çalışmalar yeni olmasa da nefret söyleminin kapsamının genişlediği, sıradan konuların sıradan aktörlerini dahi hedef aldığı, bu kişiler için kalıp yargılar kullanarak ön yargıyla yaklaşılabilirdiği, dolayısıyla katlanarak devam ettiği, oldukça kanıksandığı için farkında olmaksızın dile yerleştiği ve türsel alanının arttığı, söylenmesi gereken yeni şeylerdir. Çomu ve Binark'ın (2013, s. 208) da vurguladığı gibi sosyal platformlarda kullanıcıların aslında sadece kendilerini ifade etmek amacıyla rahatlıkla içerik üretip bunları dolaşıma sokabilmeleri, nefret söyleminin bu içeriklere sirayet etmesine yol açmış ve söylemde bir doğallaşma yaşanmıştır.

Sosyal medyanın nefret söylemine yönelik belki de en önemli özelliği bireysellik vurgusudur. Zira geleneksel medyayla kıyaslandığında, ademi merkezlidir ve iletişim çok sayıdaki kişiden yine çok sayıda kişiyle kurulabilmektedir. Oysa geleneksel medya bireysel kullanım için uygun olmadığı gibi kapitalist endüstriler veya ulus-devlet denetiminde olan örgütsel ve ticari bir mekanizmadır. Ayrıca geri dönütler geleneksel medyada çoğunlukla eş zamanlı değilken, sosyal medyada tam tersidir. İşte tüm bunlar aracılığıyla bireysellik özelliği taşıyan sosyal mecralarda kendi görüşünü birçok kişiye eşzamanlı aktarabilen insanların sayısı çoğalmıştır (Toprak vd. 2019, s. 193). Ancak ne var ki bu durumun getirileri kadar götürüleri de bulunmaktadır.

Sosyal medyada toplumsal beraberlik ruhundan uzaklaşarak kendisini “ben” merkezli bir özne olarak inşa eden günümüz insanı, birbirleriyle etkileşim sürecinde kendilerini aynı dünyayı paylaşan ve benzer hislere sahip olan eşit varlıklar olarak görmektense “ayrı dünyaların ayrı insanları” olarak görmeye yatkınlardır. Eşitsiz bir iletişime yol açan bu durum sonucunda birey, “ben” merkezli bir anlayışla çeşitli düşünce ve içerikler üreterek, “biz” olma anlayışından ve “öteki” olarak konumlandığı insanları anlayabilme hissiyatından uzak davranışlar sergilemektedir. İşte sosyal ağların özel iletişimsel süreçleri, bu durumun yaşanmasının temel nedenlerinden biri olarak görülebilir. Bu ağlarda kendi görüşünü öteki üzerinden ifade eden birey, tıpkı ötekini kodlayarak bir konuma yerleştirdiği gibi kendini de yeniden konumlandırmakta ve bu konumda kendinde beliren ilk tepkiler; his, dil ve üslupta açığa çıkmaktadır (Yaşa ve Öksüz, 2020, s. 1402; Yanık, 2017, s. 364).

Yukarıda geçen “toplumsal beraberlik ruhu” nun her zaman ve her koşulda sosyal medyada görülmediğini iddia etmek mümkün değildir. Belirtmek gerekir ki; Türkiye’de ilk koronavirüs vakasının görülmesiyle birlikte ciddi bir toplumsal beraberlik ruhu doğmuş ve salgınla mücadelede neredeyse hep bir ağızdan sağlık çalışanlarına destek olunmuştur. Ancak ne var ki hastalığa yakalanma korku ve endişesiyle, yakalanıldığı takdirde ise sağlık çalışanlarına duyulan gereksinimle, yine “ben” merkezci bir anlayışın yansıması vuku bulmuş ve salgının etkisinin hafiflemesiyle birlikte sağlık çalışanları tekrar “öteki” olarak konumlandırılmıştır.

Sonuç olarak sosyal mecralar günlük yaşamda hiçbir arada bulunmamış ya da ortak bir alanda iletişim kurmamış ve farklı ideolojilere sahip kişileri, herhangi bir konu, haber, olay, fotoğraf ve bunlarla bağlantılı yorumlar etrafında rahatlıkla ve çoğunlukla karşı karşıya getirebilmektedir (aktaran Şıvgın, 2016, s. 368). Dolayısıyla sosyal ağlar bir yandan hak ve adalet arayışı içerisinde alternatif politik ortamlar yaratırken bir yandan da ayrımcı ideolojilerin yerleşmesine zemin hazırlamaktadır (Yıldız, 2020, s. 40).

4. Sosyal Medyada Sağlık Çalışanlarına Yönelik Önce Destek Sonra Nefret Söylemi

4.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

İnsan, tarihin hemen her dönemimde salgın hastalıklara maruz kalmış ve dünya, özellikle de savaşlar ve göçler esnasında pek çok salgın hastalığı yaşamıştır. Salgın süreçleri gerek demografik gerek sosyoekonomik gerekse psikolojik açıdan hayatı derinden etkilemiştir. Bu bağlamda da Türkiye’de Mart 2020’de görülen ilk salgın vakası ile birlikte covid-19 virüsünün yayılmasını önlemek amacıyla yoğun bir çalışma başlatılmış, virüse karşı mücadelede izolasyon ve filyasyon üzerine bir çalışma prensibi belirlenmiştir (Çiçek, 2020, s. 14-18).

Kaygıların ve belirsizliklerin arttığı ve sağlığın birinci gündem maddesi olarak yerini aldığı bu atmosferde, pek çok alanda olduğu gibi sağlık alanında da iletişimin ne kadar kritik bir role sahip olduğu anlaşılmaktadır (Eyüboğlu, 2020, s. 250). Bu bağlamda fiziksel ortamda koyulan mesafenin aksine, sosyal medya araçlarıyla araya mesafe kon(a)mamış, bir anlamda “zorunlu” bir kullanım başlamıştır. Aslında yalnızca sosyal medya platformları değil; bilgisayar, internet, cep telefonu gibi diğer iletişim araçlarının da kullanım oranı bu dönemde artmıştır (TRT Akademi, 2020, s. 111). İşte bu kullanım yoğunluğu içerisinde özellikle Twitter’da övgülerle anılan sağlık çalışanları, kahramanlaştırıcı ögelerden oldukça büyük bir pay almıştır.

Sağlık çalışanlarının yakınlarından uzakta ve ölüm kalım mücadelesinde kendilerini tehlikeye atarak canlarını ortaya koymaları, bir anda bu meslek grubundaki bireylerin takdir edilmesine neden olmuştur. Bu durum söz konusu meslek grubunda çalışanların kıymetinin bilmesine ve kendi canları pahasına verdikleri mücadeleye duyulan saygı sonucunda yeni bir söylem oluşumuna meydan vermiştir. Aslında pandemi öncesinde de sağlık çalışanlarına yönelik sözel ve fiziksel şiddetin var olduğu bilinen bir düzlemde, salgınla beraber söylemde bir dönüşüm yaşanmış, toplumda kurulan empati gücüyle gerek fiziksel ortamda evde kaldığı ve sağlıkçıların alkışlandığı gerekse sosyal medyada çeşitli hashtag'ler ile destek söylemlerinin ve görsellerin yer bulduğu görülmüştür. Tüm bunlar neticesinde azınlık statüsünde sayılabilecek bir meslek grubuna yönelik olumsuz genellemeler, olumlu genellemelere çevrilmiştir. Ancak ne var ki ilk vakanın görülmesinin üstünden geçen 1.5 yılı aşkın zaman diliminde, salgının etkisinin kırılmasıyla birlikte sağlık çalışanları yine sözel ve fiziksel şiddetle anılmaya başlamıştır. İşte bu nokta, çalışmanın yapılmasına yönelik en önemli itici güçtür. Bu bağlamda çalışmanın amacı, sosyal medya özelinde söz konusu süreci ortaya koyarak, "ben" merkezci bir anlayışla hareket edildiğinin altını çizmek ve nefret söyleminin türsel çeşitliliğinin arttığına işaret etmektedir. Bununla birlikte sağlık çalışanlarının mesleki itibarlarının kazanılması ve onlara duyulan saygının güçlendirilmesi konusunda da bu çalışmanın konuya yönelik önemli bir bilinç oluşturacağı umulmaktadır.

4.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada salgın sürecinin başlangıcı olan Mart 2020 ile Aralık 2021 tarihleri temel alınmış ve belirtilen bu iki dönem içerisinde sağlık çalışanlarına yönelik açılan iki hashtag incelenmiştir. Dolayısıyla araştırma bu iki ay ve iki hashtag ile sınırlandırılmıştır. Destek söylemlerinin yer bulduğu #sağlıkçılarınalkışla hashtag'ini kullanarak atılan tweetlerde en çok dolaşıma sokulan 8 görsel alınırken nefret söylemlerinin yer bulduğu #sonhekimgitmeden hashtag'ı Python programıyla çekilen 100 tweet ile sınırlandırılmıştır. Ancak bu 100 tweetin kendisi değil etkileşimleri dikkate alınmış ve tweetlere verilen 8 nefret içerikli yanıt çalışmaya dâhil edilmiştir. Yorumların alınmasının sebebi, hashtag'ı çoğunlukla hekimler ya da onlara destek olan az sayıdaki kişiler kullandığı için atılan tweetlerdeki bireysel kullanıcıların düşüncelerine ulaşmaktır. Böylece çalışma 8 görsel ve 8 yorumla tamamlanmıştır.

4.3. Araştırmanın Yöntemi: Göstergibilimsel Analiz ve Söylem Analizi

Araştırmada iki ayrı yöntem belirlenmiş, bu iki ayrı yöntemle destek ve nefret söylemlerinin ortaya konması hedeflenmiştir. Bunun sebebi sosyal medyada sağ-

lık çalışanlarına yönelik oluşan dönüşümü daha iyi yansıtabilmek ve araştırmayı farklı yöntemlerle destekleyebilmektir. Bu bağlamda mart ayında açılan ve destek söylemi olarak yer bulan #sağlıkçılarınıalkışla hashtag'ini kullanılarak atılan tweetlerdeki görseller, göstergebilimsel analize tabi tutulmuş, böylece görsellerin gücüyle sağlık çalışanlarının nasıl resmedildiği anlaşılmıştır. Bu süreçten 1.5 yılı aşkın bir zamana denk gelen aralık ayında ise yaşadıkları sorunları dile getirmek ve hak taleplerini ifade etmek amacıyla doktorlar tarafından kullanılan #sonhekimgitmeden hashtag'ini incelemeye alınmıştır. Ancak burada hashtag'ini kullanarak atılan tweetlere değil, bu tweetlere verilen yanıtlar dikkate alınmış ve bu yanıtlar eleştirel söylem çözümlemesiyle analiz edilmiştir. Zira hashtag kullanılarak atılan tweetler çoğunlukla doktorlara ait olduğu için toplumun düşünce biçimine ulaşmak ve gömülü olan nefreti çıkarmak amacıyla yorumlara odaklanılmıştır. Böylece araştırmanın belli bir sistematik içerisinde yürütülmesi sağlanmıştır.

4.3.1. Göstergebilimsel Analiz

Göstergebilim bir metnin veya görüntünün açık, bariz, belirgin anlamının dışında o metin ya da görüntünün altında yatan anlamının bulunup çıkarılması ve anlaşılmasını sağlayan bir bilimdir. Böylece anlamlı bir bütün olarak metin ya da görüntü, hangi anlamsal katmanlardan meydana geliyorsa, bir üstdil aracılığıyla ortaya çıkarmayı amaçlar (Geray, 2011, s. 179). Gündelik hayatın içinde karşı karşıya geldiğimiz anlamlı dizgeler, bir uzlaşma sonucunda çözümlenen, ilk olarak kapalı bir anlamda görünen ama hemen ardından açılmaya başlayan ve toplumsal bildirişime kolaylık getiren yalın dizgelerdir. Bu tür yalın dizgelerin çözümlenmesinde göstergelerin ne anlama geldiğini anlamak için dil biliminden yararlanılır. Bu çerçevede dil bilimden kaynaklanan ve gözleme dayanan bir yöntem kullanmak göstergebiliminin önemini ortaya çıkarır (Rifat, 2019, s. 12-13).

Göstergebilim; gösterge sistemlerini betimlemek, göstergelerin birbirleri arasındaki ilişkiyi anlamak, bu ilişkiler arasında meydana gelen yeni anlamların ekleniş şeklini bulmak, göstergeleri ve gösterge sistemini kategorileştirmek gibi işlevlere sahiptir. Bunun sonucunda ise hem insanla insanın hem de insanla doğanın arasındaki etkileşimi açıklamaya çalışır (Kıran, 1986, s. 49).

Göstergebilimin temeli gösterge üzerine kuruludur. "Bir gösterge, kendisinden başka bir şeye gönderme yapan, duyularımızla kavrayabileceğimiz fiziksel bir şeydir ve varlığı, kullanıcıların onu bir gösterge olarak kabul etmelerine bağlıdır" (Fiske, 1996, s. 63). Genel olarak gösterge, kendinin dışında temsil ettiği şeyin yerine geçebilecek her çeşit nesne, olgu, biçim olabilir (Rifat, 2019, s. 11). Barthes'a göre gösterge, ses ve görüntüden oluşan iki yönlü dilimdir ve bir oluş biçiminde tasarla-

nan anlamlama, gösteren ve gösterilenden meydana gelir (Barthes, 1993, s. 46).

Saussure'ün yaklaşımında ise gösterenle gösterilen birlikteliği kültürel bir olgudur. Dilde, toplumsal etkileşimi kapsayan her gösterilene uygun olacak bir gösteren bulunur (Gottdiener, 2005, s. 20). Gösterilenleri üretenler ise belirli bir kültürün parçasını oluşturan insanlardır. Bir kültürün öğelerinin birbirleriyle olan ilişkisi esnasında kullanılan gösterilenler, dilsel ve göstergesel sistemin içinde konumlanır (Kaptan, 2017, s. 14). Bu açıdan Saussure göstergebilimin toplumsal hayatın tüm alanlarını içine aldığını belirtmektedir. Bu da göstergenin iletişimsel yanıyla ilgilidir (Erkman, 1987, s. 30). Bu sebeple günlük hayat pratiklerinde göstergebilimden yararlanmak açıklayıcı bir yol göstermektedir. Bu açıdan çalışma için aydınlatıcı bir yöntemdir.

4.3.2. Eleştirel Söylem Çözümlemesi

Söylem analizi, konuşma ve metinlerdeki anlama ilgilenen, sosyal ve kültürel alanlarda kullanılan bir araştırma yöntemidir ve dil bilim, psikoloji, sosyoloji, medya gibi sosyal bilimlerdeki birçok alanda teoriksel bir zemine sahiptir. Kendi bakış açıları ve yöntemlerine uygun olarak söylem analizini kullanan bu alanların her biri, aynı zamanda kendi kuralları da oluşturmuş olur. Bu sebeple söylem analizin tek bir standardizasyonu olmamasının ötesinde formülleştirilmesi de kolay değildir. Ancak yine de bu çeşitliliğe rağmen ortak kurallardan oluşan dayanaklarının olduğu söylenebilir (Çelik ve Ekşi, 2013, s. 99).

1990'lı yıllarda toplumbilimsel alanlarda iki önemli değişken görülmüştür. İlki dil bilim alanında gerçekleştirilen çalışmalarda söylem kavramının öne çıkmasıyla birlikte "bağlam içinde metin" ve bu eksende söylem analizinin kullanıldığı yöntembilimsel yaklaşımlarla toplumbilimsel alanda yapılan çalışmaların örtüşmesidir; diğeri ise bağlamın, yani hem sözlü hem de yazılı dilsel olayların, görüldüğü tarihsel anın incelenmesine dair ilginin giderek artmasıdır. Tüm bu gelişmeler ve değişimlerle birlikte eleştirel söylem çözümlemesi (EŞÇ) önem kazanmıştır (Yağcıoğlu, 2002, s. 3). EŞÇ, herhangi bir duruma ilişkin kesin sonuçlar sunmaz; daha ziyade ufuk açıcı, tutum, inanç ve eylemleri belirleyen söylemlerin varlığını ortaya koyarak, tarihi ve sosyal bir bağlam içinde metne yönelik değerlendirmelerde bulunur. EŞÇ, söylemin toplumsal bir uygulama alanı olarak dünyayı simgelemesi; yer, zaman, sosyal, kültürel ve ideolojik bağlam doğrultusunda anlam kazanması; bilerek tercih edilip edilmediğine bakılmaksızın dil bilimsel özelliklerin amaçlı olması; güç ve yanlılık gibi toplumsal uygulamaların temsili ve oluşumunun sağlanması; güç ilişkilerinin hem üretimi hem uygulanması hem de söylem yoluyla yeniden üretilmesi gibi sebeplerden ötürü tüm bu unsurların değerlendirmeye

alınarak açıklandığı ve yorumlama düzeyinden daha ileride bulunan bir analiz türüdür (Ülkü, 2004, s. 385).

Teun van Dijk, bilginin kontrolü üzerindeki gücü vurgulayarak böyle bir gücün dünyaya dair söylemleri, yorumları, eylemleri ciddi biçimde şekillendirdiğini belirtir. Yani ESÇ, baskın söylemlerin, sosyal olarak paylaşılan bilgi, tutum ve ideolojilerin, başka bir ifadeyle somut modellerin üretimindeki rolleriyle etkileme yollarının, detaylı bir açıklaması ve eleştirisidir. Özetle ESÇ, belirli söylem biçimlerinin belirli düşünce sistemlerini nasıl yapılandırdığının veya belirli sosyal temsillerin varlığını nasıl kolaylaştırdığının bilinmesini sağlamaktadır (van Dijk, 1993, s. 254-259). Yukarıda da belirtildiği gibi eleştirel söylem analizinin ya da metinlerdeki ideolojik bir analizin salt bir standardı olmasa da bazı pratikler öne çıkmakta ve bu çalışmada da bu pratikler temel alınmaktadır. Buna göre:

- Söylemin bağlamı incelenir
- Hangi grupların, güç ilişkilerinin ve çatışmaların dahil olduğu analiz edilir
- Ben/öteki, biz/onlar hakkındaki olumlu-olumsuz görüşler aranır
- İma edilen ve varsayılan ayrıntılı olarak açıklanır
- Kutuplaşmış grup görüşlerini vurgulayan resmi yapılar incelenir (van Dijk, 1997, s. 61).

4.4. Sağlık Çalışanlarına Yönelik Destek Söylemleri

Türkiye’de 11 Mart 2020 tarihinde ilk koronavirüs vakasının görülmesiyle birlikte vaka sayılarının artmaması ve salgının yayılmaması amacıyla bir dizi önlem alınmıştır. Bunların belki de en temeli, vatandaşı evde kalmaya ikna etmektir. Sağlık iletişimi kapsamında değerlendirilebilecek “Hayat eve sığar” sloganıyla, sağlık davranışının istenilen yönde değiştirilmesi yoluyla bireysel ve toplumsal sağlığın geliştirilmeye çalışıldığı söylenebilir. Bu çerçevede yukarıda da belirtildiği gibi insanların sahip olmadıkları bir hastalığı önlemek için harekete geçmeleri, bu hastalıkla ilgili bazı inanç veya algılara bağlıdır. Bu noktada Sağlık İnanç Modeli, bireylerin neden sağlıklarını geliştirecek bir davranışa yöneldiğini açıklayarak, insanların sağlık durumlarına yönelik ciddi bir risk olduğuna, bu riske maruz kalabileceklerine, önerilen çözümün etkili olabileceğine, böylece olması muhtemel bir tehlikeyi engelleyebileceklerine inanmaları gerektiğini belirtir. Yani sağlık sorununun ciddi boyutta zararı dokunacağına dair hassasiyet taşındığında, eyleme geçildiği takdirde gelecek olan bu zararın azalacağını düşünülür. Dolayısıyla salgının başlangıcında böyle bir inanç ve hassasiyete sahip olan bireyler, kendilerini ve yakınlarını riske atmamak ve hastalığa maruz kalmamak adına evde kalmaya çalışırken, maruz kalmaları durumunda ise sağlık çalışanlarına muhtaç olmaları sebebiyle empati geliştirerek onlara yönelik de destek olma davranışı benimseme eğilimi gösterdikleri söylenebilir. Bu doğrultuda aşağıdaki #sağlıkçılarınıalkışla hashtag’i ile birlikte etiketlenen #evdekal hashtag’i kullanılarak Twitter’da atılan

tweetlerde hangi görsellerle ve nasıl bir anlayışla destek olunduğu incelenmiştir. Tweetlerle birlikte görsel içeriklerin tamamı görünmediği için çalışmaya sadece görseller eklenmiştir.

Görsel 2. Yücelik/Saygı

Görsel 3. Süper Güç/Kahraman

Görsel 4. Süper Güç/Kahraman

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Görsel 2	Büyük boyuttaki sağlık çalışanlarının karşısında küçük boyuttaki insanlar ve Süperman adında çizgi film karakteri	Kahraman
Görsel 3	S sembolü taşıyan sağlık çalışanı	Süper güç Yücelik
Görsel 4	Süper güç sahibi çizgi film karakterlerinin arasında sağlık çalışanı	Saygı

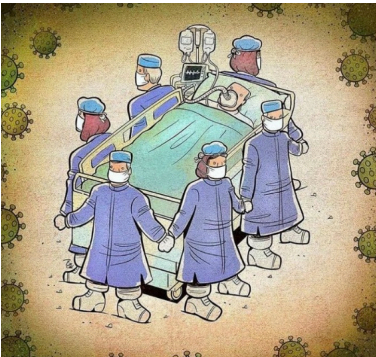
Tablo 1. Twitter'da Kullanılan Görsellerin İncelenmesi

Görsel 5. Cefakâr

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Görsel 5	Dışarıda olan insanların Türkiye haritasına yerleştirilmesi ve terler içinde bunu taşımaya çalışan sağlık çalışanları	Türkiye'nin ağır yükünün sağlık çalışanlarının omuzlarında olması, bu yükü taşımakta zorlanmaları, insanların evde kalmasının gerekliliği

Tablo 2. Twitter'da Kullanılan Görsellerin İncelenmesi

Görsel 6. Fedakâr/Koruyucu

Görsel 7. Fedakâr/Koruyucu

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Görsel 6	Virüse karşı hastaların önüne geçen-virüsün önünü kesen-siper olan sağlık çalışanları	Koruyucu
Görsel 7		Fedakâr

Tablo 3. Twitter’da Kullanılan Görsellerin İncelenmesi

Görsel 8. Cefakâr

Görsel 9. Cefakâr

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Görsel 8	Koruyucu kıyafetlerin yüzde yaptığı izler	Cefakâr sağlık çalışanları
Görsel 9	Hastanede uyumaya ve dinlenmeye çalışan sağlık çalışanları	

Tablo 4. Twitter’da Kullanılan Görsellerin İncelenmesi

Sağlık çalışanlarına yönelik ortaya çıkan bu desteğin, sağlık inanç modeli çerçevesinde bir etki yarattığı göz önüne alındığında, aşağıdaki tablo gibi bir özet çıkarılması mümkündür.

Kavram	Tanım	Uygulama
Algılanan Duyarlılık	Bir risk yaşama veya bir duruma/hastalığa yakalanma şansına ilişkin inanç	Koronavirüse yakalanma riskine ilişkin inanç
Algılanan Ciddiyet	Ne kadar ciddi olduğuna dair inanç	Entübe olanlar ve hayatını kaybedenler sonucu hastalığın ciddiyetini algılama
Algılanan Faydalar	Riski veya etkinin ciddiyetini azaltmak için önerilen eylemin etkinliğine olan inanç	Hastalığa yakalanmamak için evde kalmaya ve sağlık çalışanlarının yükünü hafifletmeye duyulan inanç
Algılanan Engeller	Tavsiye edilen eylemin somut ve psikolojik maliyetleri hakkında inanç	Asli ihtiyaçlar dışındaki faaliyetlerin durması, kısıtlama getirilmesi
Eylem İpuçları	Davranışa yöneltecek stratejiler: “hazır olma” durumu	Medyadan duyurulan sağlık uyarıları
Öz Yeterlilik	Kişinin harekete geçme yeteneğine olan güveni	Virüsle mücadeleye destek olma kararlılığı

Tablo 5. Kaynak (Glanz vd. 2008, s. 48’den geliştirilmiştir.)

Salgın sürecinin başlarında sıklıkla hastanelerin yükünün arttığı, sağlık çalışanlarının çalışma koşullarının gittikçe zorlaştığı gibi durumların haber medyasında yer almasıyla ve bu durumu yansıtmak amacıyla dolaşıma sokulan yukarıdaki gibi pek çok görsel ve fotoğraflarla, destek tweetleri yağmış ve toplum tek yürek olmuştur. Ancak bu desteklerde “ben” merkezci bir anlayışın da hâkim olduğu savunulabilir. Zira insanın kendi ve yakınlarının sağlığı için sağlık çalışanlarının sağlığına, gücüne, bilgi ve tecrübesine ihtiyacı vardır. İşte bu anlayış, koşulların yarattığı panik ve korkuyla kısa süreli empati kurma gereksinimini doğurmuş ve vicdani bir yaklaşım sergilenmiştir. Ne var ki aşının bulunması, salgının etkisinin yavaş yavaş kırılması başta olmak üzere pek çok etkenle birlikte geçen süreçte, yaşananlar unutulmuş ve sağlık çalışanları yine sözel ve fiziksel şiddete maruz kalmaya başlamıştır. Bu açıdan yaşanan dönüşümlerin izlerini, Twitter’da da görmek mümkün olmuştur.

4.5. Sağlık Çalışanlarına Yönelik Nefret Söylemleri

Aralık 2021 tarihi itibarıyla sağlık çalışanlarının hak taleplerine yönelik fiziksel ortamda grevler yapılmış, sosyal medyada da sağlık çalışanları ya da onlara destek olan kişiler tarafından kullanılan çeşitli hashtag’ler açılmıştır. Bunlardan biri de

#sonhekimgitmeden hashtag'idir. Bu hashtag ile atılan tweetlere verilen yanıtlar, sağlık çalışanlarına yönelik nefreti ortaya koyma açısından önemli veriler sağlamaktadır. Zira hak taleplerine ve desteklere bile tahammülü olmayan bir kesimin varlığından söz etmek mümkün olduğu gibi, salgının başlangıcındaki beraberlik ruhuna ve vicdani duygulara tamamen karşıt bir söylem geliştirildiği de vurgulanabilir.

Görsel 10. Sağlık Çalışanlarına Yönelik Kullanılan #sonhekimgitmeden Hashtagi

Yukarıda bir hekim tarafından söz konusu hashtag kullanılarak alıntılı bir tweetin paylaşılması ve etkileşim değerinin dikkate alınması sonucu, bu tweete geçiş yapılarak altında biriken 91 yorum irdelenmiş ve nefret içerikli dört yorum çalışmaya dahil edilmiştir.

Yorum 1. Davranışlara Yönelik Kalıp Yargı

Yorum 2. Davranışlara ve Mesleki Yetersizliğe Yönelik Kalıp Yargı

Yorum 3. Şiddeti Hak Ettiklerine Yönelik Kalıp Yargı

Bilindiği gibi şiddet, sağlık çalışanlarının yaşadığı sorunlar içerisinde önemli bir yerde durmaktadır. Ancak şiddet sadece sahada kalmamakta, zincirleme bir şekilde sosyal medyada da sözel şiddet üzerinden devam etmektedir. Yukarıdaki söylemlerde sağlık çalışanlarına yönelik ciddi bir tahammülsüzlüğün ve nefretin olduğu gözlenmektedir. Bu kesimin takıldığı temel nokta ve tweetlerdeki bağlam, burnu havada, egolu, havalı, yüzüne dahi bakmayan doktorların varlığı ve sırf bu özellikleriyle birlikte bağlantı kurulan yetersizliklerinin şiddeti hak ettiği düşüncesinin ötesinde öldürmeyi isteyecek kadar ileri gidilmesidir. Üstelik bu tür bir düşünce biçiminin doğruluk saptaması mümkün olmadığı gibi genelleme yapmak da son derece hatalıdır. Zira Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem 2017 Raporu'na göre bir kişi veya olaydan yola çıkarak bir gruba yönelik olumsuz genellemelerde, abartmalarda veya olumsuz atf içeren söylemlerde bulunmak nefret söyleminin kapsamında yer almaktadır.

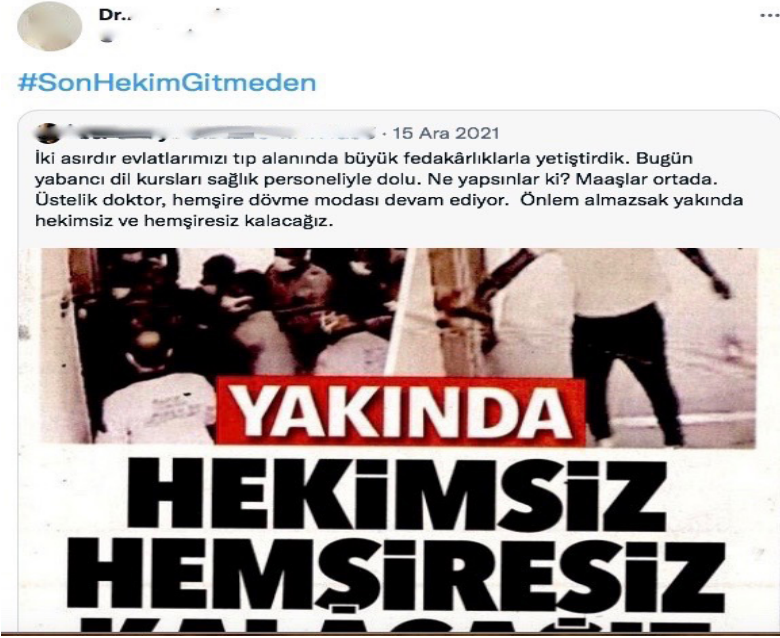
Sağlık çalışanlarının sahada yaşadığı sözel ve fiziksel şiddetin yanı sıra Twitter'da da bireysel kullanıcıların kendilerine göre haklı gerekçelerle şiddet içerikli nefret söylemi üretmesi, doktorları ve diğer sağlık çalışanlarını hedef göstermektedir. Şiddetin hiçbir haklı gerekçesi olmadığı gibi sağlık çalışanlarına yönelik bu tür söylemler ve yaşananlar normalleşmektedir. Bir şiddet haberine cevaben onlara yönelik şiddet/ölümü reva ve haklı gören kullanıcılar, başta sağlık çalışanları olmak üzere insanlarla anlaşma yolunu şiddette bulmuş, mevcut olay üzerinden de kinini açığa çıkarmışlardır.

Yorum 4. Davranışlara Yönelik Kalıp Yargı

Doktorların kibirli davranışlarına yönelik var olan kalıp yargının nefret söyleminin içerisinde ağırlıklı bir grubu oluşturduğu söylenebilir. Çayır'ın da (2012, s.12) belirttiği gibi, kalıp yargıların bir kısmının doğruluk payı taşıması, bu ifadelerin zor tarafını oluşturmaktadır. Kibirli hekimler vardır ancak insanların bireysel özellikleri yerine ait olduğu gruba yönelik değerlendirmelerde bulunup genellemeler yapmak, kategorilendirme mekanizmasının bir uzantısı olarak görülmektedir (Demirtaş, 2004, s. 37). Yukarıda da belirtildiği gibi “ben” ve “öteki” ayrımı, “biz” ve “doktorlar” şeklinde yapılan ikili karşıtlığa yol açmaktadır. Bu noktada kişi kendi olumlu değer atfederken (kibirli olmayan) ötekine olumsuz değer (kibirli olan)

atfetmektedir. Zira bireyin olumlu kimlik algısı yaratmasının en kolay yolu, kendi grubunu yükselterek, diğer grupların statüsünü aşağı çekmektir (Bilgin, 2007, s. 185).

Görsel 11. Sağlık Çalışanlarına Yönelik Kullanılan #sonhekimgitmeden Hashtagi Bir hekim tarafında mevcut hashtag kullanılarak alıntılı tweet olarak paylaşılan diğer örnekte ise alıntılı tweetin etkileşim değerinden hareketle verilen 181 yanıt incelenmiş ve nefret içeren üç tweet çalışmaya eklenmiştir.

Yorum 5. Davranışlara Yönelik Kalıp Yargı

Bir önceki örnekte de olduğu gibi sağlık çalışanlarının kibirli olduklarına dair yapılan genellemelerde çoğunlukla “ben” ve “öteki”, “biz” ve “onlar” ayrımı açık bir şekilde görülmektedir. Bu noktada iç grup-dış grup ayrımının sağlık çalışanları açısından da yapıldığı söylenebilir. Schnapper’ın belirttiği gibi “Ben, Öteki’ne diğer biçerken “benim” kültürümün ölçütlerini kullanır ve bunu genel anlamıyla

kültürle karşılaştırım. Bu durumda Öteki, kendisinin eksik halinden başka bir şey olamaz (2005, s. 25-26). Bu bağlamda Türk kültürünün değer ölçütlerinde kibir hoş karşılanmayan bir özelliktir. Dolayısıyla 5. söyleme göre, tıp fakültesi kazanan doktor olmayı başaran “Öteki”, hastaları ezip tepeden bakarak “Biz”deki mütevazılık özelliğinin onda eksik kalması sebebiyle insanlıktan çıkmış olarak değerlendirilmesi için bir neden oluşturabilir.

Yorum 6. Davranışlara Yönelik Kalıp Yargı

Yukarıdaki örnekten yola çıkarak öncelikle özel ve kamu hastanelerinde şartlar eşit olmadığı için görülen ilginin aynı olmasının mümkün olmadığını belirtmek gerekir. Dolayısıyla kullanıcının kastettiği şeyi bu perspektifle ele almak yerinde olacaktır. Ancak ne var ki böyle bir durumun atılan ana tweetle hiçbir bağlantısı kurulmadan çarpıtılarak abartılı bir şekilde ifade edilmesi, hekimlik mesleğindeki tüm doktorları kapsayacak şekilde genellenmesi ve beddua ederek dile getirilmesi, Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem 2017 Raporu’na göre kullanıcının söylemindeki nitelik doğrultusunda abartma/yükleme/çarpıtma kategorisine giren bir nefret söylemi örneğidir.

Yorum 7. Doktor Hatasına Yönelik Kalıp Yargı

Yorum 8. Mesleki Yetersizliğe Yönelik Kalıp Yargı

Doktor hatası, yanlış tedavi gibi kalıp yargılar, doktorlara yönelik ön yargıların başlarında gelmektedir. Şüphesiz bunda medyada yer alan doktor hatasına ilişkin haberlerin de büyük payı olduğu söylenebilir. Örnekteki kullanıcı abartılı bir üslupla doktorların yokluğuyla ölümlerin azalmasını eşdeğer tutmuş ve öne sürdüğü iddiayı ise dayanaksız olarak aktarmıştır. Kaldı ki neredeyse iki yıl öncesinde süper güçlü kahramanlar olarak övülen sağlık çalışanları, ölüme yol açan insanlar olarak nitelendirilmektedir. Dolayısıyla asli görevi hayatta tutmak, iyileştirmek olan doktorları ölüme neden olan insanlar olarak sunulması ve buna yönelik bir algı yaratılması, ciddi bir suçlamayla birlikte nefret hissini açığa çıkarmaktadır.

Benzer şekilde 8. yorumda da daha birkaç ay öncesine kadar sağlık çalışanlarının özverili çalışmalarından dolayı takdir edilmeleri ve usta olmalarının ötesinde süper güce sahip olmaları öne çıkartılmışken, tüm bunlar unutulmuşçasına bugün mesleki yetersizlikle damgalanmaktadır. Diğer örnekte de olduğu gibi hekimsiz ölümlerin azalması ya da ustasına denk gelememe ifadeleri tıpkı Goffman'ın belirttiği gibi kifayetsizlik ve başarısızlıkla eşdeğer görülen bir imayı barındırmaktadır. Goffman, oldukça geniş kapsamlı itibarsızlaştırıcı bir etki taşıyan durumlarda da damgalamanın altını çizerek, buna kimi zaman kifayetsizlik ve başarısızlık denilebileceğine belirtir. Toplumdaki doktor kimliği algısında, normal olarak onların zor bir alan olan tıp fakültesini kazanan ve okuyarak hastaları iyi eden, iyileştiren kişi olması gerektiğine yönelik düşünceyle, yapılan hatalar veya üstün körü muayeneler uyumsuzluk göstermekte, bu da 7. ve 8. örneklerde olduğu gibi yetersizlik imasını barındıran bir damgalamaya yol açmaktadır.

5. Sonuç

Türkiye'de koronavirüs salgınının ilk vaka olarak 11 Mart 2020 tarihinde başlamasıyla birlikte toplumsal hayat yepyeni bir sürecin içerisine girmiş ve son dönemlerde hiç yaşanmamış bir deneyim baş göstermiştir. Öyle ki sürecin yarattığı farklılık, öne çıkan pek çok gündem maddesine tanık olmayı sağlamıştır. İşte o maddelerden biri salgınla mücadelede en önde savaşan sağlık neferleridir. En azından medyadan yansıyan argümanlar bu yöndedir. Zira salgının başlangıcında hastanelerin yükünün artması ve sağlık çalışanlarının çalışma koşullarının güçleşmesi üzerine hem hayati risklerinin bulunması hem de buna rağmen fedakârca görevlerinin başında olmaları oldukça takdir görmüş ve beraberlik ruhuyla gerek fiziksel ortamda gerekse medyada destekler oluşmuştur. Bu durum salgından önce var olan sözel ve fiziksel şiddetin üzerinin örtülmesine neden olduğu gibi nefret söyleminin de çoğalarak destek söylemine dönüştüğünü göstermektedir. Bu sürecin somut yansımalarını sosyal medyada özellikle de Twitter'daki destek

hashtag'leri ile görmek mümkündür. Ancak ne var ki sürecin etkileri kısa sürmüş; aşının bulunması, salgının gücünün kırılması ve gittikçe uzayan pandemi dönemin bunalımı, insanlarda bıkkınlık yaratmıştır. Böylece tekrar eskiye bir dönüş ile sağlık çalışanları yine sözel ve fiziksel şiddete maruz kalmaya başlamıştır.

Bu çalışmanın ilk bölümde sağlık iletişimi perspektifiyle sağlık çalışanlarına yönelik destekler değerlendirilmiştir. Belirtildiği gibi sağlık iletişiminde hastalıkların önlenmesi, sağlığın geliştirilmesi ve bu yönde istenen inanca, duyguya, davranışa sevk etmek amacıyla insanların olumlu anlamda etkilenmesi hedeflenmektedir. Bunu gerçekleştirmek için sağlık inanç modeli son derece önemlidir. Zira bu model sağlık davranışı ile değişim sürecini açıklarken birkaç temel kavramdan yola çıkarak bir hastalığın oluşturduğu riski önleme inancı ışığında ilişkiler ortaya koymaktadır. Bu çerçevede salgının başlangıcında yaşanan kaygı ve belirsizlik, insanların ciddi bir sağlık tehdidi karşısında, hastalığı önleme içgüdüleriyle bir değişim sürecine girerek yeni bir sağlık davranışı benimsemelerine yol açmıştır. Elbette ana akım medyanın algı yönetimi de bu yönde yadsınamayacak bir gerçektir. İşte bunun yansımalarından biri olarak değerlendirilebilecek sağlık çalışanlarına yönelik destek söylemleri de bu süreçte ortaya çıkmış, ancak panik havasının geçmesiyle birlikte bu söylemler yerini tekrar nefrete bırakmış, böylece destek söylemleri suni ve geçici kalmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümde ise sağlık çalışanlarına yönelik kalıp yargılar, ön yargılar, damgalama ve ötekileştirme örnekleri ortaya konmuş ve salgın sürecinden hareketle "ben" merkezli bir anlayışın izleri bulgulanmıştır. Salgının başlangıcında süper güç görülen, kahramanlaştırılan, yüceltilen sağlık çalışanları, ilerleyen aşamada kibirli davranışlarıyla ilgili kalıp yargılarla hedef olmalarının ötesinde mesleki yetersizlikle de damgalanmaktadır. Zira böyle bir bakış açısı, daha birkaç ay öncesine kadar fedakâr ve cefakâr olarak nitelendirilen sağlık çalışanlarına, ölümleri çoğaltan kişiler olarak ön yargıyla yaklaşılmasına neden olmuştur. Dolayısıyla aslında virüsün paniği ve yaratılan etkinin gücüyle, sağlık çalışanlarına var olan nefretin üzeri örtülmüş ve kısa süre sonra mevcut algı yeniden nüksetmiştir. Buradan yola çıkarak sağlık çalışanlarına yönelik nefret söylemi, kavramın temel türlerinin dışında ve bir mesleği hedef alan önemli ve üzerinde durulması gereken bir konudur. Konu hiç şüphesiz sağlıkta şiddetle mücadelede de ayrı bir yerde durmaktadır. Bu açıdan çalışma, sağlık çalışanlarına yönelik bireysel bilinç geliştirme konusunda bir farkındalık yaratılması gerektiğine işaret etmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarı herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Kaynakça

- Agtaş, Ö. (2018). Nefret Söylemi, Dilsel Yaralanma ve Siyasal Faillik. *Ayrımcılığın Yüzleri* içinde (63-78). Ülkü Doğanay (der.). Ankara: Kapasite Geliştirme Derneği.
- Akademi, T. (2020). Salgın Yayıncılığı, TRT Akademi, Salgın Yayıncılığı, 1-249
- Alğan, C., Şensever, L. (2010). *Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl, 10 Örnek*. İstanbul: Sosyal Değişim Derneği.
- Ataman, H. (2012). Nefret Suçlarını Farklı Yaklaşımlar Çerçevesinden Ele Almak: Etik, Sosyopolitik ve Bir İnsan Hakları Problemi Olarak Nefret Suçları. *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* içinde. (47-81). Yasemin İnceoğlu (der.). İstanbul: Ayrıntı.
- Barthes, R. (1993). *Göstergebilimsel Serüven*. (2. Baskı). Mehmet Rifat-Sema Rifat (çev.). İstanbul: YKY.
- Bezirgan Arar, Y., Bilgin, N. (2010). Gazetelerde Ötekileştirme Pratikleri: Türk Basını Üzerine Bir İnceleme. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (30), 1-17.
- Bilgin, N. (1994). *Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu*. İzmir: Ege Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2003). *Sosyal Psikoloji Sözlüğü Kavramlar, Yaklaşımlar*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik İnşası*. Ankara: Aşina Kitaplar.
- Binark, M., Bayraktutan G. (2013). *Ayin Karınlık Yüzü: Yeni Medya ve Etik*. İstanbul: Kalkedon.
- Cüceloğlu, D. (1997). *İnsan ve Davranışı*. (7. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çayır, K. (2012). Gruplararası İlişkiler Bağlamında Ayrımcılık. *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar* içinde. (5-17). Kenan Çayır-Müge Ayan Ceyhan (der.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çelik, H., Ekşi, H. (2013). Söylem Analizi. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 27 (27), 99-117.
- Çınarlı, İ. (2008). *Sağlık İletişimi ve Medya*. Ankara: Nobel Kitap.
- Çiçek, M. (2020). Zamanı Mühürlemek Covid-19'a Genel Bakış. *#Evdekal Kovid-19 Günlerinde Sağlık ve İletişim Stratejileri* içinde (13-35). Meltem Çiçek (ed.). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Kitapları.
- Çomu, T., Binark, M. (2013). Yeni Medya Ortamlarında Nefret Söylemi. *Medyada Nefret Söylemi Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar* içinde. (199-219). Mahmut Çınar (ed.). İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Doğanay, Ü. (2018). Ayrımcılık, Söylem ve Medya. *Ayrımcılığın Yüzleri* içinde. (16-39). Ülkü

Doğanay (der.). Ankara: Kapasite Geliştirme Derneği.

- Doğu, B. (2010). Sanal Nefret Pratikleri: İnternet’te Nefret Söylemi ve Karşı Örgütlenmeler. *Yeni Medyada Nefret Söylemi* içinde. (223-253). Tuğrul Çomu (hzl.). İstanbul: Kalkedon.
- Demirtaş, A. (2004). Sosyal Sınıflandırma, Kişiler arası Beklentiler ve Kendini Doğrularan Kehanet. *İletişim: Araştırmaları*, 2(2), 33-53.
- Demirtaş Madran, H. A. (2012). Temel Beklenti Etkisi: Kendini Gerçekleştiren Kehanet. *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar* içinde. (29-41). Kenan Çayır-Müge Ayan Ceyhan (der.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erkman, F. (1987). *Göstergebilime Giriş*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Eyüboğlu, E. (2020). COVID-19 Salgını Bizimle Nasıl Konuşuyor? Sağlık İletişimi Ekseninde Değerlendirmeler. (249-277). *#Evdokal Covid-19 Günlerinde Sağlık ve İletişim Stratejileri* içinde (113-167). Meltem Çiçek (ed.). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Kitapları.
- Fiske, J. (1996). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Süleyman İrvan (çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Geysi, A. (2019). Sağlık İletişiminde Sosyal Medyanın Yeri: Kocaeli İlindeki Sağlık Kurumlarının Sosyal Medya Kullanımlarının İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Geray, H. (2011). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*. (3. Baskı). Ankara: Genesis Kitap.
- Giritli İnceoğlu, Y. (2017). *Medya Nefret ve Ötekileştirme (Söyleşiler)*. İstanbul: Köprü Kitap.
- Glanz, K., Rimer, B. K., Viswanath, K. (2008). *Health Behaviour and Health Education Theory, Research and Practice* (4. Baskı). ABD: Jossey Bass.
- Goffman, E. (2014). *Damga Örselemiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*. (2. Baskı). Ş. Geniş-L. Ünsaldı-S. N. Ağırnaslı (çev.). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Gottdiener, M. (2005). *Postmodern Göstergeler Maddi Kültür ve Postmodern Yaşam Biçimleri*. Ankara: İmge.
- Göregenli, M. (2012). Ayrımcılığın Meşrulaştırılması. *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar* içinde. (61-73). Kenan Çayır-Müge Ayan Ceyhan (der.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Göregenli, M. (2013a). Temel Kavramlar: Ön yargılar, Özcü İnançlar ve Ayrımcılık. *Medyada Nefret Söylemi Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar* içinde. (23-39). Mahmut Çınar (ed.). İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.

- Göregenli, M. (2013b). Nefret Söylemi ve Nefret Suçları. *Medyada Nefret Söylemi Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar* içinde. (57-75). Mahmut Çınar (ed.). İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Harlak, H. (2000). *Ön Yargılar Psikososyal Bir İnceleme*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Hayden, J. (2017). Introduction to Health Behavior Theory (3.baskı).United State: Jones&-Bartlett Learning.
- Hülür, B. A. (2016). Sağlık İletişimi, Medya ve Etik: Bir Sağlık Haberinin Analizi. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt: 14, sayı:1, 155-178.
- İnceoğlu, Y., Çoban, S. (2014). "Öteki"leştirme Sürecinde Medyanın Yeri. *Azınlıklar, Ötekiler ve Medya* içinde. (50-103). Yasemin İnceoğlu-Savaş Çoban (der.). İstanbul: Ayrıntı.
- İnceoğlu, Y. (2013). Tartışmalı Bir Kavram: Nefret Söylemi. *Medyada Nefret Söylemi Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar* içinde. (75-95). Mahmut Çınar (ed.). İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Karagöz, K. (2016). Sağlık İletişiminde Sosyal Medyanın Rolü: Türkiye’de Sağlık Kurumlarının Sosyal Medya Kullanımının İncelenmesi. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaptan, S. G. (2017). İletinin Görsel Tasarımlara Dönüştürülmesinde Göstegebilimsel Düşünme Süreçleri ve CSO İçin Afiş Uygulamaları. (Sanatta Yeterlilik Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Kayhan, A. (2018). Toplumsal Eşitsizlikler ve Ayrımcılık *Uluslararası Ayrımcılık Konferansı* içinde. (131-138). Işıl Demirakın-Sungur Savran-Ergin Kaptan (çev.). İstanbul: Eşit Haklar İçin İzleme Derneği.
- Keen, E., Georgescu, M. (2016). Bookmarks - A Manual For Combating Hate Speech Online Through Human Rights Education (Revised Edition). Ukraine: Council of Europe Publishing.
- Kıran, Z. (1986). *Dil Bilim Akımları*. Yabancı Diller Kitap ve Yayın Merkezi.
- Koçak, A., Bulduklı, Y. (2010). Sağlık İletişimi: Yaşlıların Televizyonda Yayınlanan Sağlık Programlarını İzleme Motivasyonları. *Selçuk İletişim*, 6, 3, 5-17.
- Kurban, Z. (2018). Yeni Medyada Sağlık İletişimi ve Sağlık Haberciliği: Beden Politikaları Üzerinden Kadın Sağlığı Haberlerinin Anlam Bilimsel İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- "Medyada Nefret Söylemi Raporu" (Ocak-Nisan 2019). Hrant Dink Vakfı, İstanbul.
- Mutlu, E. (2017). İletişim Sözlüğü. Ankara: Ütopya.
- Okay, A. (2012). *Sağlık İletişimi*. İstanbul: Derin Yayınları.

- Öztürk, C. (2020). Sağlık Geliştirilmesinde Sağlık İletişiminin ve Sosyal Medya Kanallarının Rolü. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Medipol Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Rifat, M. (2019). *Göstergebilimin ABC'si*. (5.baskı). İstanbul: Say.
- Rosenstock, I. M. (1974). Historical Origins of the Health Belief Model. *Health Education-Monographs VOL.2,NO.4*
- Sabırcan, F. (2012). Sağlık İletişimi Kampanyalarının Davranış Değişikliği Oluşturmadaki Rolü, "Türkiye'de son 15 yılda yapılmış olan kampanyalardan örnekler çerçevesinde bir değerlendirme" (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Schnapper, D. (2005). *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki İle İlişki*. Ayşeül Sönmezay (çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Schiavo, R. (2007). *Health Communication From Theory to Practice*. Jossey Bass: USA.
- Sezgin, D. (2011). *Tıbbileştirilen Yaşam Bireyselleştirilen Sağlık*. İstanbul: Ayrıntı.
- Sürgevil, O. (2008). Farklılık Kavramına ve Farklılıkların Yönetimine Temel Oluşturan Sosyo-Psikolojik Kuramlar ve Yaklaşımlar. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt: 11, sayı: 10, 111-124.
- Şengün, H. (2016). Sağlık Hizmetlerinde İletişim Yönetimi. İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi, cilt: 79, sayı: 1, 38-42.
- Şıvgın, Z. M. (2019). Sosyal Medyada İdeolojik Bir Mücadele Aracı Olarak Politik Doğruculuk. Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi, 6(2), 354-381.
- Tabak, R. S. (1999). *Sağlık İletişimi*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Thomas, R. K. (2006). *Health Communication*, New York: Springer.
- Toprak, A., Yıldırım, A., Aygül, E., Binark, M., Börekçi, S., Çomu, T. (2009). Facebook'ta Toplumsal Örgütlenmeler: Çevrin İçinden Çevrim Dışına Kolektif Eylemin Olasılıkları ve Dinamikleri. *Toplumsal Paylaşım Ağı Facebook* içinde. (189-266). İstanbul: Kalkedon.
- Uluç, G. (2009). *Medya ve Oryantalizm*. İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- Umuroğlu, G. İ. (2017). Medyada Ermenilere Yönelik Nefret Söyleminin Sosyal Psikolojik Açından Değerlendirilmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Ülkü, G. (2004). Söylem Çözümlemesinde Yöntem Sorunu ve Van Dijk Yöntemi. *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi* içinde. (371-391). Ç. Dursun (Der.). Ankara: Elips

Kitap.

- Van Dijk, T. A. (1993). Principles Of Critical Discourse Analysis. *Discourse&Society*, 4(2), 249-283.
- Van Dijk, T. (1997). *Discourse as Structure and Process*. Teun A. Van Dijk (ed.). London: Sage.
- Van Dijk, T. A. (2010). Söylem ve İktidar. *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi* içinde. (9-45). Ayşe Çavdar-Aylin B. Yıldırım (ed.). İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Weber, A. (2009). *Nefret Söylemi El Kitabı*. Metin Çulhaoğlu (çev.). Strazburg: Avrupa Konseyi Yayınları.
- Yağcıoğlu, S., Cem Değer, A. (2002). Toplumsal Çatışma Sürecinde Farklı Söylemler: Bir Eleştirel Söylem Çözümlemesi. *1990 Sonrası Laik-Antilaik Çatışmasında Farklı Söylemler* içinde. (145-161). Semiramis Yağcıoğlu (der.). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Yanık, A. (2017). Sosyal Medyada Yükselen Nefret Söyleminin Temelleri. *Global Media Journal*, 8 (15), 364-383.
- Yaşa, H., Öksüz, O. (2020). Nefret Söyleminin İnşasında Sosyal Medyanın Rolü: Ekşi Sözlük Örneği. *Erciyes İletişim Dergisi*, cilt:7, sayı: 2, 1383-1408.
- Yıldız, E. (2019). Sağlığa İlişkin Risklerin Önlenmesi Bağlamında Sağlık İletişimi Kampanyalarının ve Yeni Medyanın Rolü. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldız, E. (2020). Sosyal Medya ve Kamusal Alan Tartışmaları Ekseninde Nefret Söylemi Twitter Üzerine Bir İnceleme (Suriyeliler Örneği). (Yüksek Lisans Tezi). Munzur Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tunceli.

Fransız Gazetelerinde “İslam”ın Temsili ve İslamofobinin İnşası: Le Figaro, Le Monde ve L’Opinion Örneği

Zeynep Benan DONDURUCU*

Öz

Bu çalışmada çevrim içi nefret söyleminin en çok görüldüğü alanlardan biri olan İslamofobik nefret söylemi Fransa örneğinde incelenmiştir. 2015 yılında gerçekleşen Charlie Hedbo, Paris ve Nice saldırılarından sonra, sağ siyasetin ve güvenlik endişelerinin yükselişe geçmesine bağlı olarak Avrupa’da İslamofobinin ve Müslümanlara karşı ayrımcılığın arttığı ülkelerden biri hâline gelmiştir. Alan yazında Fransız medyasının İslamofobiye ve ayrımcılığı yeniden inşa ettiğine yönelik çok sayıda çalışma bulunmakla birlikte bu araştırmaların geneli, ülkede İslam karşıtlığını yükseltecek bir terör olayının etkilerine odaklanmaktadır. Bu bağlamda, bu çalışmanın temel amacı, İslamofobinin yükselişine zemin hazırlayacak herhangi bir suç/terör olayının gerçekleşmediği ancak 2022 cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesine gelen dönemde, yayın politikaları farklılaşan Le Figaro (merkez sağ), Le Monde (merkez sol), L’Opinion gazetelerinde “İslam”ın temsil biçimini analiz etmektedir. Dolayısıyla 01.01.2022- 31.03.2022 tarihleri arası inceleme döneminde, ilgili gazetelerde “İslam” anahtar kelimesine sahip içerikler, haberlerin türü, konusu/niteliği/biçimsel özellikleri, ayrımcı/ötekileştirici ibarelere yer verilme düzeyi, ikili karşıtlıkların varlığı ve etkileşim değişkenleri bağlamında nicel ve nitel içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Araştırma sonucunda, yayın politikalarına göre gazetelerde sayısal dağılımı değişmekle birlikte, ilgili gazetelerde İslam’ın manipülatif bir ideoloji ve düşman olarak yanlış ve olumsuz temsil edildiği, terör, güvenlik ve suçla ilişkilendirildiği, Müslümanlara yönelik ötekileştirici ifadelere yer verildiği ancak içeriklerin niceliksel/konu bazlı dağılımı ve ikili karşıtlıkların inşasının yayın politikalarına göre değiştiği tespit edilmiştir. Ayrıca, araştırmada tespit edilen bir diğer önemli sonuç, aşırı sağ politikaları ile ön plana çıkan Cumhurbaşkanı Adayı E. Zemmour’un İslamofobik ve ırkçı söyleminin Le Figaro’da olumlanmasına karşın Le Monde ve L’Opinion gazetelerinde bu söyleme yönelik eleştirel bir yaklaşımın benimsendiği ve mevcut Cumhurbaşkanı E. Macron’un Müslüman topluluklarla diyalog çabalarının olumlandırıldığıdır.

Anahtar Kelimeler: İslam, İslamofobi, Fransız Medyası, İnternet Gazeteleri, Ayrımcılık

* Arş. Gör. Dr., Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, zdondurucu@yahoo.com

Dondurucu, Z. (2022). Fransız Gazetelerinde “İslam”ın Temsili ve İslamofobinin İnşası: Le Figaro, Le Monde ve L’Opinion Örneği. TRT Akademi, 7 (15), 532-573. DOI: 10.37679/trta.1101043

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 09.04.2022

Revizyon Tarihi: 18.05.2022

Kabul Tarihi: 28.05.2022

ORCID ID:0000-0002-2634-1001 DOI:10.37679/trta.1101043

The Representation of "Islam" and The Construction of Islamophobia in French Newspapers: Le Figaro, Le Monde and L'Opinion Sample

Zeynep Benan DONDURUCU

Abstract

Although there are many studies in the literature which focuses the reconstruction of Islamophobia in French media; most of these studies focus on the effects of an event such as the Charlie Hedbo, Paris, Nice attacks, veil bans that can increase anti-Islamism in the country. In this context, the main purpose of this study is to analyze the representation of "Islam" in Le Figaro (center right), Le Monde (center left), L'Opinion whose publishing policies differs, in the period before the 2022 Presidential elections when any crime/terrorism event did not occur. So, in 01.01.2022 and 31.03.2022 period, the contents with the keyword "Islam" in the newspapers were examined by quantitative and qualitative content analysis method via type/subject/quality/formal features of contents, the level of discriminatory phrases, the presence of binary oppositions and interaction variables. In conclusion, although the numerical distribution in the newspapers changes according to the publication policies, it is stated that Islam is represented in a biased and negative way as a manipulative ideology and enemy, associated with terrorism, security, crime and the analysed contents include othering statements against Muslims. However, it has been determined that the quantitative/subject-based distribution of the contents and the construction of binary oppositions vary according to the publication policies. In addition, another important result of the research is that although the Islamophobic and racist discourse of Presidential candidate E. Zemmour, who stands out with his far-right policies, is affirmed in Le Figaro; a critical approach to this discourse is adopted in Le Monde and L'Opinion newspapers, and the current President E. Macron's efforts for dialogue with Muslim communities are affirmed.

Key Words: Islam, Islamophobia, French Press, Internet Newspapers, Discrimination

Research Paper

Received: 09.04.2022

Revised: 18.05.2022

Accepted: 28.05.2022

1. Giriş

Beş milyona yakın Müslüman'ın yaşadığı Fransa'da (Statista, 2021), bu sayı 2017 yılında yapılan bir araştırmaya göre Fransız nüfusunun %8'ine tekabül etmektedir (Pew Research Center, 2017). Görüldüğü üzere Fransa'da Müslüman nüfusun genel nüfus arasında yüksek bir dağılımı bulunmaktadır. Ülkede, 2015 yılında Charlie Hedbo dergisinin Hz. Muhammed'in uygun olmayan karikatürlerini yayınlaması sonucu gerçekleşen saldırı, aynı yıl gerçekleşen Paris ve Nice saldırıları, 2020 yılında Samuel Paty adlı bir öğretmenın Charlie Hedbo karikatürlerini öğrencilerine göstermesi sonucu cinayete kurban gitmesi gibi olaylar, ülkede sağ görüşlü politikacıların provokatif söylemlerini besleyerek ülkede İslam karşıtlığının yayılmasına etkili olmuştur (Associated Press, 2020; Perv Abacı, 2020, s. 39-40).

2015 yılında ülkede gerçekleşen saldırılardan sonra, Fransız toplumunun Müslüman göçmenlere bakış açısını belirlemeye yönelik gerçekleştirilen bir araştırmada, katılımcıların %46'sının ülkedeki Müslümanları terörizmle ilişkilendirildiği, %52'sinin Müslümanların topluma entegre olmadığı görüşünde olduğu ortaya konmuştur. Saldırıları sonrasında Commission Nationale Consultative Des Droits De L'homme (Fransız Ulusal İnsan Hakları Komisyonu/ CDCDH, Müslümanları hedef alan nefret suçlarının %223 oranında arttığına yönelik bir çalışma gerçekleştirirken, güvenlik endişelerinin artmasına bağlı olarak Fransız toplumunda yükselişe geçen sağ siyaset 2017-2020 yılları arasında İslam karşıtı davranış ve suçların yükselmesinde etkili olmuştur. 2019 yılında yapılan bir araştırmada ise ülke Müslümanlarının %20'den fazlasının dini inanışları nedeniyle ayrımcılığa uğradığı saptanmış olup; toplumda yükselişe geçen İslam korkusunun ayrımcı davranışları arttırdığı saptanmıştır (Wike v.d. 2016; Euro-Islam Info, 2016; Bayraklı ve Hafez, 2017; SETAV, 2018; Fitzgerald, 2019; Anadolu Ajansı, 2021; Ferhat ve Kraus, 2019).

Literatürde, Fransız basınında İslam'ın temsili ve İslamofobinin inşasını merkeze alan çalışmalar incelendiğinde, bu konuda çok sayıda çalışma gerçekleştirildiği görülmektedir. 1995-2015 yılları arasında Fransız ulusal günlük gazetelerinde İslam'ın temsili inceledikleri çalışmalarında Lafaye ve Brochard (2016), İslam'ın "radikal" olarak temsili ve terörle ilişkilendirilme

düzeşinin giderek arttığını, 2010’da Le Monde, Le Figaro, L’Express, Le Courier International, Liberation gibi farklı yayın politikalarına sahip gazetelerde İslam’ın temsiliini inceleyen Bugnot, (2012), ilgili gazetelerde Müslüman temsillerinin yanlı ve kullanılan dilin genel olarak ayrımcı olduğunu, Calabrese (2012; 2013; 2014; 2015; 2020) Fransız basını, siyasetçiler ve gazeteciler üzerine gerçekleştirdiği incelemelerinde, analiz ettiği içerik ve söylemlerde “İslamofobinin” söylemde düzeyde reddedilme eğiliminin yüksek olduğunu; bu reddetme eğiliminin gündelik hayatta İslamofobinin kullanımına yönelik örneklerin Fransız toplumunda karşılık bulamaması, İslam’ın ülkenin laiklik anlayışı ile uyumsuzluğu ve siyasal İslam ile bağlantılı tehditkâr bir ideoloji olarak İslam kurgusunun basın ve politikacılar aracılığıyla yeniden üretildiğini; Özdemir (2012), Arap Baharı Dönemi sonrası Fransız dergilerinin kapaklarında İslam’ın temsiliini inceleyen çalışmasında, İslam’ın bir korku unsuru olarak kullanılarak İslamofobi’nin derinleştirildiğini, Gaertner (2014), gazete ve televizyonlarda Müslümanların kökten dinci olarak kodlandığını, suç ve terörizmle bağlantılı sunulduğunu ve negatif Müslüman imgesi inşasının giderek arttığını, 1998-2008 dönem aralığında Müslüman kimliğinin sunumunu Le Monde gazetesinde inceleyen Fredette (2014), Müslümanların yanlı, manipülatif ve terörle ilişkili sunulduğunu, Le Figaro, Le Monde ve La Croix gazetelerinde İslam’ın temsiliini Charlie Hedbo saldırıları sonrasında inceleyen Şeker ve Yağız (2015), Le Monde ve Le Figaro’da yayın politikaları farklarına rağmen İslamofobinin yeniden üretiminin yüksek olduğunu, La Croix’in ise Katolik bir yayın organı olarak dini değerleri koruyucu/dinlere saygılı bir yayın politikası benimsediğini, 2015 saldırılarından sonra Le Monde gazetesinde “Cihadist” temsiliini inceleyen Guérandel ve Marlière (2016), politik atmosferde oluşan İslam korkusunun gazete haber ve manşetleri ile derinleştirildiğini, Charlie Hedbo saldırılarından sonra La Croix, Le Figaro et l’Humanité gazetelerinde İslam’ın ve Müslümanların temsiliini inceleyen Gringhuis (2016), gazetelerin yayın politikalarına bağlı olarak oransal olarak değişmekle birlikte, İslam’ın garip bir inanış ve Batı demokrasisine tehdit olarak kodlandığını, aynı saldırılar sonrası savaş ve düşman tasarımı inşasını Le Monde ve Le Figaro gazetelerindeki temsiliini inceleyen Veniard (2018), sağ ideolojik yayın politikası bağlamında Le Figaro gazetesinde İslam’ın savaşla ilişkilendirme

ve düşmanlaştırılma düzeyinin daha yüksek olduğunu, 2001-2018 döneminde L'Express dergisinin kapağını İslamofobinin inşası açısından inceledikleri çalışmalarında Yardım ve Dalkılıç (2018), İslam'ın alt/aşağı bir medeniyet ve Fransa'nın toplumsal değerlerine karşıt bir inanç olarak temsil edildiğini, Le Monde ve Le Figaro gazetelerinde Müslümanların temsilini inceleyen Abdeslam (2019), Müslümanların Fransız değerlerine aykırı, suça meyilli, kutuplaştırıcı ve ayrılıkçı olarak kodlandığını, Le Monde ve Liberation gazetelerinde İslam'ın terörle ilişkili olarak sunumunu inceleyen Boukala (2019), Avrupa'nın İslam karşıtlığının ve Fransız dış politik çıkarlarının bir uzantısı olarak İslam'ın yanlı ve terörle bağlantılı temsil edildiğini, Le Monde, Le Figaro ve Liberation gazetelerinde yayınlanan köşe yazılarını inceledikleri çalışmalarında Pitoizet ve Grossmann Tutin (2020), İslam'ın Le Figaro gazetesinde doğrudan terör, şiddet ve suçla ilişkilendirildiğini; diğer gazetelerde İslam'ın çok kültürlülük ve etkileşimli birlikte, laik değerlere karşıt bir inanış olarak çelişkili temsil edildiğini, Elverdink (2021), S. Paty'nin Charlie Hedbo karikatürlerini göstermesi sonrası öldürülmesi sonucu, hükûmetin İslam karşıtı politikalarının Le Monde ve Le Figaro gazetelerinde olumlandığını, Karlı ve Dondurucu (2021) Samuel Paty cinayeti ile ilgili olarak Le Monde gazetesinde İslam karşıtlığının ve İslamofobinin çelişkili sunulmasına karşı; Le Figaro gazetesinde konunun suç bağlamından kopartılarak ideolojik bir biçimde sunulduğunu ve ilgili ilgisiz her haberde İslam karşıtlığının yeniden inşa edildiğini saptamıştır.

Alanyazında, görüldüğü üzere Fransız gazetelerinde İslam'ın temsili ve İslamofobi üzerine gerçekleştirilmiş çok sayıda çalışma bulunmakla birlikte; bu araştırmaların çoğunluğu Charlie Hedbo, Paris saldırıları gibi olayların medyadaki yansımalarına değinmektedir. Ancak, İslam'ın Fransız basınında temsilini cumhurbaşkanlığı seçimi gibi siyasal bir süreç bağlamında inceleyen çalışmalar sınırlıdır. Bu bağlamda, bu çalışmanın temel çıkış noktası, Nisan 2022 döneminde gerçekleşecek cumhurbaşkanı seçimleri öncesinde İslam ve Müslüman temsilinin; yaklaşan seçim dönemi öncesi farklı ideolojik görüşlere sahip olan gazetelerde farklılaştığı savıdır. Cumhurbaşkanı adayı olarak ülkede seçime katılanlar sol eğilimli olarak Lutte Ouvrière (İşçi Partisi/İşçi Cephesi'nden-LO) Nathalie Arthaud, Parti Communiste Français (Fransız Komünist Partisi-PCF)'den Fabien Roussel; (Résistons!-RES) hareketinden Jean Lassalle;

sağ eğilimli Rassemblement National (Ulusal Cephe-RN) hareketinden Marie Le Pen; aşırı sağcı Reconquête (REC) hareketinden Éric Zemmour; 2017 seçimlerinden beri ülkenin başkanı olan ve liberal eğilimli La République En Marche (Cumhuriyete Yürüyüş Hareketi- LREM) adayı Emanuel Macron, demokrat sosyalist eğilimli La France Insoumise (Boyun Eğmeyen Fransa- LFI) partisinden Jean-Luc Mélenchon; Parti socialiste (Sosyalist Parti-PS)’den Anne Hidalgo; Europe Écologie Les Verts (Yeşiller Partisi-EELV)’den Yannick Jadot; Les Républicains (Cumhuriyetçiler-LR) partisinden Valérie Pécresse, Nouveau Parti Anticapitaliste (Yeni Antikapitalist Parti-NPA)’den Philippe Poutou ve Debout la France (Ayağa Kalk Fransa Partisi-DLF)’den Nicolas Dupont’dur (MagCenter Fr, 2022; France 24, 2022a; lamontagne.fr, 2022; ladepeche.fr, 2022; Tésorière; 2022; Paillou, 2022; BFM, 2022a; BFM, 2022b; Quest-France, 2022; RTL FR, 2022; Nouveau Partianti Capitaliste, 2022; NDA, 2022). Görüldüğü üzere seçime farklı siyasal görüşlere sahip farklı görüşlerden çok sayıda politikacı katılmış olup bazı adayların politik duruşları ve açıklamaları seçim sonrası dönemde ülke içindeki Müslümanların konumunu ve Müslüman ülkelerle olan ilişkilerin dönüşümü üzerine daha büyük etkide bulunma potansiyeline sahiptir. Seçim kampanyasını İslam karşıtlığı ve göçmenlerin yer değiştirmesini merkeze alan “büyük yer değiştirme” teorisi üzerine şekillendiren E. Zemmour, aşırı sağcı bir gazete olan ve bu çalışmada da incelenen Le Figaro gazetesinin eski köşe yazarlarından biridir. Ulusal Cephe Lideri Marie Le Pen de sağ yönelimli politikacı olması nedeniyle İslam karşıtı açıklamalarda bulunmakla birlikte, üslubu ve yaklaşımı Zemmour kadar sert değildir. Mevcut Cumhurbaşkanı E. Macron ise liberal bir siyaset benimsemekle birlikte, yönetimi döneminde gerçekleşen S. Paty cinayetine bağlı olarak hem camilerin hem de Fransa’da İslamofobi ile mücadele eden sivil toplum kuruluşlarının kapatılmasını onaylarken; Müslüman topluluklarının kamusal alanda görünürlüklerinin zayıflamasına neden olan “Ayrılıkçı Fikirler Yasa Tasarısı”nın Nisan 2021’de parlamentoda oylamaya sunulması da Macron döneminde gerçekleşmiştir. Ancak seçim öncesi dönemde Macron katı güvenlik politikalarından ziyade, Müslüman topluluklarla diyalog geliştirme çabası içerisine girmiştir (Éric Zemmour, 2022; France 24, 2022b; Le Figaro, 2020) Seçimler, daha önce yapılan kamuoyu yoklamalarının da gösterdiği üzere Marie Le Pen ve E. Macron

arasında ezeli bir rekabete neden olmuştur ve ülkede sağ siyasetin yükselişi Ulusal Cephenin oy oranının artışında etkili olmuştur (Belaïch ve Laïreche, 2021) Bu bağlamda, bu çalışma içerisinde oldukça çekişmeli geçen ve özellikle radikal sağ siyasetin yükselişe geçtiği 2022 cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesine tezahür eden, 01.01.2022-31.03.2022 arası dönemde, yayın politikaları farklılaşan Le Figaro (merkez sağ), Le Monde (merkez sol), L'Opinion (liberal/merkez) gazetelerinde “İslam” anahtar kelimesi içeren haberler, nitel ve nicel içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir.

2. Batı Medeniyeti ve Fransa’da İslamofobi

“İslamofobi” kavramı ilk olarak 1913 senesinde Fransa Sömürgeler Bakanlığı (Ministre des Colonies de France) çalışan bir bürokrat olan A. Quellin’in “La Politique musulmane dans l’Afrique occidentale français” isimli çalışmasında kullanılmıştır. Ancak kavramın yeniden gündeme gelmesinde, 1997 yılında Runnymede Trust ve İngiliz Müslümanlar ve İslamofobi Komisyonu’nun (Commission on British Muslims and Islamophobia), İslamofobi: Hepimiz için Bir Zorluk “Islamophobia: A Challenge for Us All” başlıklı rapor belirleyici olmuştur. “İslamofobi” kavramı İslam dinine mensup olan kişiler ve bu inanışa yönelik nedensiz korku, hoşlanmama, Müslümanlara karşı duyulan nefret, ötekileştirici davranış/tutum/söylem ve düşmanlık olarak tanımlanmaktadır (Quellien, 1910; Runnymede Trust, 1997; Ramberg, 2004; Bloul, 2008, s. 10).

İslam karşıtlığı, Batı uygarlığı bağlamında yeni bir kavram değildir ve tarihsel kökenleri Antik Yunan Dönemi’ne kadar götürülebilmektedir. Antik Yunan’ın site devletlerinde İslam’ın ortaya çıkışından önceki dönemde bile, “yurttaş” tanımlaması içerisine sadece site devletleri içerisinde yaşayan grupların dâhil etmesi ve bu sınırların dışında kalan Asya toplumlarının “barbar” olarak nitelendirilmesi, tarihsel bağlamda Batı medeniyetinin İslam coğrafyasına karşı düşüncelerini şekillendiren ilk etmen olmuştur. Selçuklu İmparatorluğu Dönemi’nde Avrupa ülkelerinin İslam devletlerinin elindeki zenginlikleri ve ticaret yollarını ele geçirme isteği ile ortaya çıkan Haçlı Seferleri ile başlayan, Emevîlerin İspanya ve Fransa’ya yaptıkları çıkarmalar ve Osmanlı İmparatorluğu’nun Doğu Avrupa’dan Orta Avrupa’ya doğru akınları ile devam eden süreç, Batı ve Doğu toplumları arasında toprak, egemenlik ve din temelli bir çatışmanın bü-

yümesine yol açmıştır (Aristotle, 2000, s. 8; Arslan, 2009, s. 20; Hıdır, 2012, s. 21; Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi, 1996, s. 175; Lewis, 1993, s. 72). Erken Modern Dönem olarak ifade edilen ve Batı toplumlarında Rönesans ve Reform hareketlerinin ortaya çıkışıyla birlikte kültürel ve toplumsal anlamda bir dönüşüm başlatan Yeni Çağ’da ise; coğrafi keşifler ile birlikte ekonomik gücünün Avrupa toplumlarına doğru kayma göstermeye başlaması (Goldstone, 2000; Goldstone, 2013) İslam coğrafyası ve Batı toplumları arasındaki güç dengelerini değiştirmiştir. 19. yüzyıldan başlayarak rasyonel, pozitif, kültürlü ve ahlaklı Batı medeniyeti karşısında, irrasyonel, dogmalara bağlı, alt kültürlü ve medeniyetsiz “Doğu Medeniyeti” algısının inşası, özellikle Said’in öncülük ettiği oryantalizm düşüncesi ile ön plana çıkmaya başlamıştır (Said, 2008, s. 217; Parla, 1985, s. 11-12; Said, 1979, s. 12). 20. yüzyılda ise, Batı medeniyeti karşıtı bir düşünce olarak “İslam” kurgusunun inşasında, II. Dünya Savaşı sonrası İsrail devletinin kuruluşu belirleyicidir ve bu süreçte Batı medyasında Arap dünyasında sürekli olarak yeniden oluşturulan negatif Arap imgesi belirleyici olmuştur. İlerleyen dönemde ise, Batı medyası ile siyasetinde negatif Müslüman imgesinin güçlenmesine neden olan 1979 İran Devrimi ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)’nin dağılması, Avrupa Birliği üye ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri gibi Batı uygarlığının temsilcileri olan ülkeler açısından yeni bir “öteki” oluşumunu zorunlu kılmış olup; bu süreçte İslamofobinin yükselişe geçtiği görülmektedir. 1990’larda Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere 37 ülkenin Irak’a müdahalesiyle başlayan Körfez Savaşı, ABD’de artan İran karşıtlığı ile devam eden İslam karşıtlığının yükselişine zemin hazırlayan en önemli olay, 2001 yılında gerçekleşen İkiz Kuleler terör saldırılarıdır. İkiz Kuleler saldırıları sonrasında ise; ABD’nin Irak ve Afganistan’a askeri müdahaleleri hem medya hem de siyasal söylem aracılığı ile “terörist” Müslüman kurgusunun ve provakatif bir ideoloji olarak “İslam” kurgusunun inşasına zemin oluşturmuştur. Fransa’da dâhil olmak Avrupa toplumlarında ise İslamofobinin doğuşu ve yükselişi tarihsel bağlamda, yukarıda sözü geçen etmenlerin tamamıyla ilintili olmakla birlikte, 2004 yılında Madrid, 2005 yılında Londra’da gerçekleşen ve El Kaide’nin üstlendiği terör saldırıları; 2015 yılında ve IŞİD’in üstlendiği Fransa’da gerçekleşen Charlie Hedbo saldırıları ve Paris saldırıları, 2016 Brüksel saldırıları, Avrupa ülkelerinde İslam

karşıtlığını arttırmıştır (Buehler, 2011, s. 641-642; Ottoway, 2009, s. 8; Canatan, 2007, s. 19; Yüksel, 2014; Byers, 2007, s. 84; Okumuş, 2018, s. 42-43; Şener, 2019, s. 40-46; Şafak Oktay, 2019, s. 41-42). Yaşanan tarihsel ve siyasal süreç Batı toplumlarında tarihsel köklerden beslenen İslam korkusunu beslerken bu çalışmada incelenen seçim öncesi dönemde olduğu gibi ve terör saldırısı örneklerinde görüldüğü gibi; bazı ülkelerde, dönem dönem Müslümanların yaşam hakkını kısıtlayan uygulamaların hayata geçirilmesine neden olmuştur. Bu araştırmada incelenen Fransa'da İslamofobinin oluşumu ve yükselişi, tarihsel, kültürel ve siyasal düzlemde yukarıda değinilen unsurlardan etkilenmekle birlikte, Fransa'nın özellikle Afrika ülkelerinde sömürgeciliği ve bu sömürge ülkelerinden ülkeye gelen işçi göçü, İslam karşıtlığını oluşumu bağlamında ülkeyi diğer Avrupa ülkelerinden ayırmaktadır.

Sahra altı ülkelerinde, imparatorluk döneminde çok sayıda bölgeyi ham madde ihtiyacı nedeniyle sömürgeleştiren Fransa'da İslam karşıtlığının oluşumu, özellikle; Fas, Senegal, Tunus, Cezayir, Nijer gibi çoğunluğu Müslüman olan ülkelerin sömürgeleri arasında büyük bir bölümü oluşturması ile ilgilidir. Ülkeye iş gücü olarak sömürge bölgelerinden Müslümanların getirilmesi, 1800'lere kadar uzanmaktadır. Cezayir'in sömürgeleştirilmesi sonrası dönemde, ülkeye Müslüman nüfusun getirilmesi yükselişe geçerken; II. Dünya Savaşı'nda sonraki dönemde ise savaşta ülkenin büyük zarar görmesi ve yeniden imarının acil bir ihtiyaç hâline gelmesi nedeniyle, sahra altı ülkelerden Fransa'ya işçi getirilmesi artış göstermeye başlamıştır. Bu dönemde Fransa'da İslam karşıtlığının yükselişe geçmesinin bir nedeni de ekonomik olup; Cezayir'in bağımsızlık talebine karşı ülkenin 1945 Setif ve Guelma olaylarında sivil halkın hayatını kaybetmesine neden olan bir biçimde silah kullanımı sonucu dinin hareketin motivasyon kaynağına dönüşümü ve Müslüman Alimler Cemiyetinin ülkenin bağımsızlık hareketinde oynadığı etkin roldür. Bu bağlamda, sömürü düzenin kırılma noktasında temel motivasyonun din olması da özellikle siyasal düzlemde İslam'ın ideolojik olarak bir öteki olarak konumlandırılmasında belirleyici olmuştur. Ülkede İslam karşıtlığının yükselişini etkileyen bir diğer etmen de sömürge bölgelerinden ülkeye dönen göçmenlerin geri dönüşü ve entegrasyonu ile bağlantılıdır. 1970'li yıllarda tüm dünyayı etkisi altına alan refah devletlerinin daralması ile başlayan ekonomik daralma, göçmenlerin kendi

ülkelerine dönüşüne yönelik Fransa’da çeşitli yaptırımların devreye sokulmasına neden olmuş olup; zorunlu geri dönüş politikasının başarısızlığı ve devam eden göç, (Özdemir, 2012, s. 448; Michalak ve Saeed, 2004, s. 233; Gedikoğlu, 2018, s. 137-138; Le Monde, 2002; Albayrak, 2021, s. 2; Kaya, 2008, s. 53). entegrasyon sorunlarını arttırarak kültürel, toplumsal ve iktisadi problemlere zemin hazırlamıştır.

Ayrıca, 1979 yılında yaşanan İran Devrimi ile birlikte, Fransız medyasında ülkenin ve lideri Ayetullah Humeyni’nin sürekli olarak olumsuz ve düşman olarak temsilinin, aşırı sağ söylemde de temsil imkânı bulması, Fransa’nın temel değerleri arasında yer alan laiklik karşıtı bir Müslüman imgesinin oluşumunun temellerini oluşturmuştur. 1980’li yıllarda ise, İran ve ABD çatışmasının yükselişe geçmesi ile uluslararası ilişkilerde yaşanan gerginlik, Fransız uygarlığının Batılı değerlerinin karşısında konumlandırılan Müslüman göçmenlerin ülkede varlığı ve entegrasyonu ile ilgili soru işaretlerinin artmasına sebep olmuştur. Ayrıca, soğuk savaş sonrası dönemde, Batı toplumlarında yeni bir ideolojik düşman arayışı, Huntington (2006)’ın Medeniyetler Çatışması tezi bağlamında ele alındığında Doğulu Müslüman toplumların yeni tehdit olarak kurgulanmasında medya ve siyaset etkili olmuş olmuştur. Batı toplumlarında İslam karşıtlığının yükselişinden ciddi bir biçimde etkilenen grupların başında ise; Fransız Müslümanları gelmektedir. 1990’lı yıllarda Irak’ın Kuveyt’i işgal ederken cihat çağrısı yapması ve ülkenin eski sömürgesi olan Cezayir’de Müslüman bir parti olan Front İslamique du Salut (FIS-İslami Selamet Cephesi) partisinin iktidara gelmesi, Fransa’daki Müslüman nüfusun önemli bir kısmını oluşturan Cezayir kökenli göçmenlerin kontrolü ve eski sömürge ülkesi olan Cezayir ile iktisadi ilişkilerin zedelenmesi ihtimali hem siyasal hem toplumsal düzeyde ülkedeki Müslümanları etkilemiştir. 2001 İkiz Kuleler saldırıları tüm Avrupa toplumlarında olduğu üzere Fransa’da İslam karşıtlığını yükselmiştir (Deltombe, 2005, s. 34, s.125-126, 145-147; Weil, 1995, 485, Gastaut, 2000, s. 450; Yel, 2012; Dönmez, 2004). Görüldüğü üzere, ülkede İslam karşıtlığının doğuşu ve yükselişi diğer Avrupa toplumları ile benzer özellikler taşımakla birlikte, sömürge ve göçmenlerin ülkedeki varlığının da İslamofobinin inşası ve yükselişi ile ilintisi bağlamında diğer ülkelerden ayrılmaktadır.

Medya ve siyasal düzlemde yükselişe geçen İslam korkusunun, toplumsal hayata yansımaları başörtüsü meselesi ile gündeme gelmiştir. 1989 yılında Creil’de üç öğrencinin başlarını açmamasıyla baş gösteren başörtüsü tartışmaları, ilk dönemde hükûmetin uzlaşma çalışmaları ile büyümeden çözümlenmeye çalışılmıştır. Sömürgecilik dönemlerine temel oluşturan medenileştirme anlayışı bağlamında, Müslümanları peçe ve örtüden kurtarmak modernleşmenin bir işareti olarak görülmüş olup; bu ideolojiyi temel alarak pozitif bir özellik göstermektedir. Ancak, 2001 İki Kuleler terör saldırıları ile birlikte tüm Avrupa toplumlarında yükselişe geçen sağ siyaset ve medyanın yarattığı “terörist Müslüman” imgesi, başörtüsü meselesinin boyutunu, kadınları aşağılayan bir nesne olarak toplumsal cinsiyet ve siyasal İslam’ın göstergesi olarak “tehdit” alanına taşımıştır. Ülkede 2003 yılında devlet memurlarının görevleri esnasında başörtüsü kullanımı yasaklanırken; 2004 yılında ise temelde Müslüman kız öğrencileri kapsayacak bir biçimde “peçe, burka” gibi dini sembollerin kullanımı yasaklanmıştır. Büyük haç taşımanın yasaklanmasına bağlı olarak Katolik Hristiyan öğrenciler de bu yasağın kapsamında olmakla birlikte, okullarda artan başörtüsü tartışmalarının kanunun çıkışı üzerinde belirleyici olduğu bilinmektedir. 2010 yılında kamusal alanlarda burka ve tam kapalı çarşaf giyimi yasaklanırken; başörtüsünün siyasallaştırılması Fransız toplumunun temel değerleri arasında yer alan laikliği İslam’ı giyim tarzının ihlal ve tehdit ettiği düşüncesini temele almaktadır. Kitle iletişim araçları ile desteklenen bu algı, Fransız İhtilali ile birlikte oluşan yeni Cumhuriyet düşüncesi ekseninde şekillenen Fransız kimliği inşasında, laiklik ilkesinin temel bir değer olarak yerleştirilmesi ile ilintilidir. Etnik bir Fransız halkı kurgusundan çok, Fransız kültür ve değerleri üzerine temellenen yurttaşlık anlayışına laiklik ile birlikte pozitif düşünce temel oluşturmaktadır. Bu bağlamda, İslam’ın Müslümanların gündelik hayattaki davranış biçimlerini başta giyim kuşam olmak üzere pek çok alanda belirleyen bir dini inanış olması; ülkede Müslüman topluluklarının Fransa’nın kültürel zenginliğine katkı yapan gruplardan ziyade, Cumhuriyet’in temel değerlerine tehdit oluşturan unsurlar olarak görülmesinde belirleyici olmuştur. Doğal olarak kamusal alanda, İslami kıyafetlerin reddi Fransız toplumunda başörtüsünün kökten dinci ve ideolojik bir sembol olarak değerlendirilmesine neden olan algı ile birleşerek; Müslümanların toplum-

sal hayattaki varlıklarını kısıtlayıcı uygulamaların hayata geçirilmesine neden olmaktadır. Ayrıca, ülkede uygulanan katı entegrasyon politikasının bir aracı hâline gelen başörtüsü yasakları temelde, azınlıkların çocuklarının kendi kültürlerini terk ederek “ideal” Fransız vatandaşı kurgusuna uyum sağlamasını da amaçlamaktadır. Ülkede İslamofobiyi yükselten diğer tartışmalı meseleler arasında ise Müslümanların gündelik yaşam pratikleri içerisinde davranışları ile bağlantılı olarak helal gıda uygulamaları, erkeklerin dini kıyafet ve sembol taşımaları, helal gıda inancının Avrupa’da hayvan kesim standartları ile uyum sağlamaması ve domuz yağı içeren gıdalara bağlı olarak Müslümanların kendi marketlerinden alışveriş yapması, cuma namazlarını ve cemaatin dışarıda namaz kılması konularını merkeze almaktadır. Toplumsal hayat dışında, özellikle terörist eylemlerden sonra cami kapatılmasına kadar giden imamların terör grupları ile bağlantılı olduğu ve camilerin iç güvenliğe tehdit oluşturabilecek alanlar olarak kullanıldığı savı, siyasal bağlamda ön plana çıkan ve İslam karşıtlığını yükselten unsurlardır (Çaha, 2011, s. 67-72; Beaugé ve Hajja, 2014, s. 35; Lean, 2012, s. 172, Scott, 2007, s. 7-30; Geisser, 2013, s. 43-44; Pierre, 2005, s. 10-12; Grosfoguel ve Mielants, 2006; Gediklioğlu, 2018, s. 141; Özer, 2015, s. 22-23).

Toplumsal ve siyasal düzlemde ülkede İslamofobinin yükselişe geçmesine neden olan olaylar arasında ise; Charlie Hedbo mizah dergisinin İslam Peygamberi Hz. Muhammed’in uygunsuz karikatürlerini yayınlamasından sonra Paris’te dergi merkezine yapılan El Kaide ve IŞİD tarafından üstlenilen ve 12 kişinin hayatını kaybettiği saldırının bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Ülkede Müslümanlara yönelik baskının artmasına neden olan bu münferit olayın devamında, 2015 yılı Kasım ayında gerçekleşen ve IŞİD’in üstlendiği Paris saldırılarında 130 kişi hayatını kaybetmiş, 430 kişi ise yaşamını yitirmiştir. Aynı yıl Nice’da Bastille günü kutlamalarında gerçekleşen ve IŞİD’li bir militanın gerçekleştirdiği saldırıda çok sayıda kişinin hayatını kaybetmesi, 2016 yılında ülkenin batısında bir rahibin boğazının kesilerek IŞİD mensuplarınca öldürülmesi ve devam eden münferit olaylar, ülkenin Eski Başbakanı N. Sarkozy ve Marie Le Pen gibi sağ görüşlü politikacılar nezdinde İslam’a yönelik eleştirilerin yükselişine neden olurken; hem medya hem de siyaset alanında İslam dini terör, medeniyet düşmanı ve Fransız halkı ile kültürüne düşman bir ideoloji

olarak kodlanmaya başlanmıştır. 2020 yılında ise Samuel Paty isimli bir ortaokul öğretmenin Müslüman öğrencilerine Charlie Hedbo karikatürlerini göstermesi sonucu, aşırı dinci oluşumlar nedeniyle başı kesilerek öldürülmesi İslam karşıtlığını yükselterek; hükûmetin sert tedbirler almasına neden olmuştur. Ülke Başkanı E. Macron'un ve Gerald Darmanın'ın sert tedbirleri nedeniyle bir ibadethane olan Pantin Camisi kapatılmış, Collectif contre l'islamophobie en France (İslamofobi ile Mücadele Kollektifi- CCIF) ve Baraka City gibi sivil toplum örgütleri kapatılmıştır. Ayrıca, Samuel Paty'yi anma etkinlikleri kapsamında, Charlie Hedbo karikatürlerinin kamuya açık alanlarda gösterilmesi, Türkiye de dâhil olmak üzere Müslüman ülkelerle Fransa'nın diplomatik ilişkilerini sertleştirmiş ve farklı ülkelerde Fransız ürünlerini boykot eden gösteriler düzenlenmiştir (NyTimes, 2015; RTE News, 2015; BBC, 2015, Abdelkader, 2017; SudQuest, 2018; Perv Abacı, 2020, s. 39-40; Associated Press, 2020; Karlı ve Dondurucu, 2021). 2022 yılında gerçekleşecek cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesi süreçte ise sağ parti liderlerinin İslam'a karşı nefret söylemine varacak siyasal söylemleri yükselişe geçerken; mevcut Cumhurbaşkanı E. Macron'un Müslüman topluluklara yönelik diyalog söylemi artmıştır. Bu bağlamda, bu çalışmanın temel çıkış noktası, farklı ideolojik görüşlere sahip olan gazetelerde, 2022 yılı öncesi gerçekleşecek cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde İslam'ın temsil biçiminin farklılaştığı savıdır.

3. Le Figaro, Le Monde ve L'Opinion Gazetelerinde İslam'ın Temsili ve İslamofobinin İnşası Üzerine Bir İnceleme

Bu çalışmada, yaklaşan Fransa cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesine tekabül eden 01.01.2022- 31.03.2022 dönemi arasında Fransız basınında, farklı yayın politikaların sahip olan Le Figaro, Le Monde ve L'Opinion gazetelerinin internet sitelerinde "İslam" anahtar kelimesi içeren haberler, İslam'ın Fransız basınında temsilinin ortaya konması amacıyla nitel ve nicel içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Analiz soruları ise şu şekilde oluşturulmuştur:

İlgili gazetelerde "İslam" anahtar kelimesi içeren haberler, niceliksel olarak nasıl bir dağılım göstermektedir?

İlgili gazetelerde "İslam" anahtar kelimesi içeren haberlerin, konu bağlamında dağılımında hangi kategoriler daha yüksek bir niceliksel dağılıma sahiptir?

İlgili gazetelerde yer alan haberlerde, İslam’a yönelik tutucu ve kapalı görüş ve ikili karşıtlıkların inşası bağlamında İslam ve Müslümanlar nasıl temsil edilmektedir?

İlgili gazetelerde “İslam” anahtar kelimesine sahip haberlerde, doğrudan ve dolaylı ayrımcı/ötekileştirici ifadeler bulunmakta mıdır? Eğer bu ifadeler mevcut ise dolaylı/doğrudan ayrımcı/ötekileştirici ifadelere yer verilme düzeyi, nasıl bir dağılım göstermektedir?

3.1. Araştırmanın Amacı, Örneklemi ve Sınırlılıkları

Bu çalışmanın temel amacı, 2022 yılında gerçekleşecek cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesine tekabül eden üç aylık dönemde, Fransız basınında farklı yayın politikalarına sahip gazetelerde, İslam’ın temsil biçimlerini ve İslamofobinin inşa biçimini irdelemektir. Araştırmanın evrenini Fransız ulusal basını içerisinde günlük olarak yayın yapan ve resmî internet sayfaları bulunan tüm ulusal gazeteler oluşturmaktadır. Amaçlı örneklem tekniği kullanılarak belirlenen örneklem içerisinde ise Pew Research Center (2018)’in Fransız basınında ideolojik eğilimleri analiz ettiği araştırma ve Institut Montaigne (2019)’un Fransız medyasındaki kutuplaşmayı incelediği araştırma temel alınarak merkez sağ yayın politikasına sahip Le Figaro, merkez sol yayın politikasına sahip Le Monde ve liberal/merkez yayın politikasına sahip L’Opinion gazetelerinde “İslam” anahtar kelimesinin aranması sonucu ulaşılan haberler dâhil edilmiştir. Araştırma farklı yayın politikalarına sahip Fransız gazetelerinde İslam’ın temsilini siyasal atmosfer merkezinde analiz etmeyi amaçladığı için çalışma zaman ve maliyet kısıtlılıklarına bağlı olarak ülkede yaklaşan cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesine tekabül eden Ocak 2022 ve Mart 2022 arası dönem ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca, çalışmanın giriş bölümünde değinildiği üzere, aşırı sağcı aday Eric Zemmour’un ırkçı ve İslamofobik açıklamalarına karşın; M. Le Pen merkez sağ politikalar izlemesi ve E. Macron’un 2020 yılında ülke içerisinde sertleşen İslam karşıtı uygulamalarına karşın, seçim öncesi dönemde Müslüman topluluklarla diyalog arayışına girmesiyle birlikte politik atmosferin dönüşümü, seçim öncesi dönemde parti ve liderlerin siyasal iletişim faaliyetlerinin de artış göstermesine bağlı olarak, inceleme dönemini Fransız basınında “İslam”ın temsilinin irdelenmesi açısından değerli kılmaktadır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi ve Modeli

Çalışmada, ilgili haberler nitel ve nicel içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Yazılı metinler veya görseller içerisinde geçerli ve tekrarlanabilir anlamlar ortaya konması amacıyla kullanılan bir araştırma yöntemi olarak tanımlanan içerik analizi tekniğinde, analiz kategorileri ve alt değişkenler, araştırma amacı bağlamında gerçekleştirilen alan yazın taramasına bağlı olarak oluşturulabilmektedir (Krippendorff, 2003, s. 18-19). Bu bağlamda içerik analizi kodlama tablosu, Şeker ve Yağız (2015), Lafaye ve Brochard (2016), Yardım ve Dalkılıç (2018), Abdeslam (2019), Boukala (2019), Pitoizet ve Grossmann Tutin (2020), Elverdink (2021)'in Fransız medyasında farklı dönemlerde İslam'ın temsili ve İslamofobinin inşasını analizi ettiği çalışmaları ve Runnymede Trust (1997)'nin İslam'ın tutucu ve ilerlemeci yaklaşım bağlamında sunumuna temel oluşturan ikili karşıtlıkları irdelediği, "İslamofobi: Hepimiz için Bir Zorluk" isimli raporu temel alınarak oluşturulmuştur. Bu bağlamda içerik analizi kodlama tablosunda, haberlerin türü, konusu/niteliği/biçimsel özellikleri, ayrımcı/ötekileştirici ibarelere yer verilme düzeyi, ikili karşıtlıkların varlığı ve etkileşim düzeyini belirlemeyi amaçlayan temel analiz kategorileri yer almaktadır. İçerik analizi kodlama tablosunda konu ve haber türü kategorileri içerisinde yer alan değişkenleri çalışmanın geçerlilik ve güvenilirlik düzeyinin yükseltilmesi amacıyla "diğer" değişkeni eklenmiştir. Ayrıca, analizde Krippendorff (2003)'ün tekrara dayalı kodlama anlayışının içerik analizinde geçerlilik ve güvenilirlik düzeyini yükselteceği savı temel alınarak, incelenen tüm haberler, araştırmacı tarafından iki defa kodlanmış olup; çalışmanın güvenilirlik düzeyi %97,3 olarak hesaplanmıştır. Araştırma modeli aşağıda yer almaktadır:

Tablo 1. Araştırmanın Modeli

Haberin Niteliği	
Olumlu	Okuyucuda olumlu duygu oluşturan haberler (Örn: Ekonomik ilerleme, kutlama, kültür sanat, iş birlikleri vs.)
Olumsuz	Okuyucuda olumsuz duygu oluşturan haberler (Örn: Terör, savaş, saldırı vb.)
Nötr	Okuyucuda negatif/pozitif herhangi bir duygu oluşturmaya amaçlayan, nötr özellikte haberler (Örn: spor haberleri)

Haber Konusu	
Toplum ve Entegrasyon	Fransız toplumu ve değerlerine Müslümanların adaptasyonu konulu içerikler (Örneğin laiklik, vb.)
Ekonomi	Ülke ekonomisi, ekonomik anlaşmalar, dış ülkelerle iktisadi anlaşmalar vb. konulu içerikler
Politika	Seçim, siyasetçilerin açıklamaları yorumları, faaliyetleri vb. konulu içerikler
Dış Politika	Ülkeler arası ilişkiler, diplomasi, kriz vb. konulu içerikler
Sağlık	Kovid-19 salgını ve genel sağlık konulu içerikler
Güvenlik	Ülke güvenliği, güvenlik politikaları, tehditler vb. konulu içerikler
Terör	Ülke içi/dışı terör saldırıları konulu içerikler
Suç	Adli suçlarla ilgili içerikler
Eğitim	Ülke eğitim sistemi, dini okullar vb. konulu içerikler
Hukuk	Mahkeme ve cezalar konulu içerikler
Göçmenler/Mülteciler	Göçmenler ve mültecilerin Fransa'daki varlığı/ faaliyetleri ile ilgili içerikler
Din	İnanç ve ibadet özgürlüğü, Fransa'da İslam vb. konulu içerikler
Temel Haklar ve İfade Özgürlüğü	Yaşama hakkı, ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü gibi temel hak ve özgürlükler/ihlaller konulu içerikler
Sivil Toplum	STÖ ve toplumsal hareketlerin etkinlikleri ve konulu içerikler
Savaş/Çatışma	Dış ülke içi/ülkeler arası savaş/çatışma konulu içerikler
Dış Haberler	Diğer ülkelerde vuku bulan olaylarla ilgili içerikler
İnternet ve Sosyal Ağlar	Sosyal medya düzenlemeleri, ifade özgürlüğü, nefret söylemi vb. konulu içerikler
Kültür/Sanat	Kültürel/sanatsal etkinlikler ve duyuruları
Spor	Spor karşılaşmaları, ligler, sporcular konulu içerikler
Magazin/Moda/Güncel	Güncel konularda eğlenceli içerikler
Etkinlik	Toplantı kutlama vb. etkinlik konulu içerikler
Diğer	İnceleme kategorilerin dışında kalan içerikler
Haberde İkili Karşıtlıkların İnşası Bağlamında İslam'ın Temsili	
Tutucu Bağlamında İslam'ın Temsili	Görüş Açık Görüş Bağlamında İslam'ın Temsili
Monolitik: İslam'ın durağan, gelişmelere ve değişime kapalı olarak temsili	İlerlemeci: İslam'ın gelişime ve değişime açık, geleceğe dönük bir yapıda temsili

Ayrımcı: İslam'ın diğer kültür ve dinlerle ortak bir paydada buluşmayan, diğer dinler ve kültürleri ötekileştiren bir yapıda temsili	Etkileşimli: İslam'ın kendine özgü değerleri olan, diğer din/ kültürle bağlantı içinde olan temsili
Alt-Aşağı: İslam'ın Avrupa medeniyetinden alt-aşağı bir inanış olarak konumlandırılması; cinsiyetçi, gelişmemiş, ilkel bir din olarak temsili	Farklı: İslam'ın farklı ancak saygı duyulan/kendine özgü değerleri olan bir inanış olarak temsili
Düşman: İslam'ın terörizmle ilişkilendirilmesi, Avrupa medeniyeti için ortak düşman olarak kodlanması ve Müslümanların agresif, tehditkâr ve şiddet eğilimli olarak temsili	Ortak: Yaşanan ve yaşanabilecek politik, kültürel, ekonomik, sosyal ve ideolojik çatışmaların çözümü için İslam'ın ortak olarak temsili
Manipülatif: İslam'ın bir inanış ve dinden ziyade, siyasi ve askeri saikler doğrultusunda oluşmuş bir ideoloji olarak temsili	Samimi: İslam'ın eşsiz, kendine özgü değerleri olan bir dini inanış olarak temsili
Batı Topluluklarına Yönelik Eleştirilerin Reddi: İslam inancına sahip ülkeler veya Müslümanlar tarafından Batı toplumlarına yapılan herhangi bir eleştirinin reddi	Batı Topluluklarına Yönelik Eleştirilerin Değerlendirilmesi: İslam inancına sahip ülkeler veya Müslümanlar tarafından Batı toplumlarına yapılan herhangi bir eleştirinin değerlendirilmesi
Ayrımcılığı Normalleştirilmesi: Müslümanların kamusal alanda kısıtlanması/toplumdan dışlanmasının normalleştirilmesi	Ayrımcılığı Eleştiren: Müslümanların kamusal alanda kısıtlanması/ toplumdan dışlanmasının eleştirilmesi

İslamofobinin Normalleştirilmesi: İslam ve Müslümanlara yönelik korku ve düşmanlığın normal bir durum olarak temsili	İslamofobinin Normalleştirilmemesi: İslam ve Müslümanlara yönelik korku ve düşmanlığın eleştirilmesi/normalleştirilmemesi
Haberde Ayrımcı/Ötekileştirici İfade/Sözcük Kullanımı	
Doğrudan Ayrımcı İfadeler Kullanımı	İçerikte doğrudan İslam'ı ve Müslümanları aşağılayan/ötekileştiren ifade kullanımı (Örn. Hakaret)
Dolaylı Ayrımcı İfadeler Kullanımı	İçerikte, dolaylı olarak İslam'ı ve Müslümanları ötekileştiren ifade kullanımı (Örn, kalıp yargı, kinaye)
Ayrımcı İfadeler Kullanılmaması	İçerikte İslam'ın ve Müslümanların yansız/tarafsız olarak temsili
Haberin/İçeriğin Biçimsel Yapısı	
Fotoğraf	Olay fotoğrafı, temsili fotoğraf, haberle ilgili olan aktörlerin fotoğrafının kullanımı
Bilgi İletişim Teknolojileri Kaynaklı Görsel	Grafik, infografik vb. gibi programlarla oluşturulan görsel kullanımı
Video	Olay anı görüntüsü, açıklama videosu, röportaj videosu vb. kullanımı
Ses	Sesli içerik formatı/ ses dosyası kullanımı
Site İçi Link	Diğer içeriklere yönelik bağlantılı linkleri veya hipermetin bağlantıları kullanımı
Sosyal Medya Gönderisi/Linki	Haber aktörlerinin sosyal medya paylaşım/linkleri
Metin	Multimedya bileşeni yerine sadece metin kullanımı
Haber/İçerik Türü/Kaynağı	
Röportaj	Bir politik figür, sosyolog, akademisyen vb. kişi/kişilerle yapılan röportajlar
Muhabir/Editoryal Ekip Kaynaklı Haber	Gazete kaynaklı rutin haberler, özel haberler, inceleme haberler, araştırma dosyaları vb.
Haber Ajansı Kaynaklı Haber	AFP, Reuters vb. kaynaklı haberler
Yorum	Köşe yazıları, makaleler, değerlendirmeler
Diğer kaynaklardan oluşturulan haberler	Yurttaş, diğer medya kuruluşu vb. kaynaklı haberler/içerikler
Etkileşim Düzeyi	
Yorum Sayısı	Haberlere yapılan toplam yorum sayısı

Kaynak: Runnymede Trust (1997); Şeker ve Yağız (2015); Lafaye ve Brochard (2016); Yardım ve Dalkılıç (2018); Abdeslam (2019); Boukala (2019); Pitoizet ve Grossmann Tutin (2020) ve Elverdink (2021)'nin çalışmalarından geliştirilmiştir.

4. Araştırmanın Bulguları

Le Figaro, Le Monde ve L'Opinion gazetelerinin resmî İnternet sitelerinde "İslam" anahtar kelimesi içeren haberlere yönelik gerçekleştirilen içerik analizi verileri aşağıda yer almaktadır.

Tablo 2. Le Figaro, Le Monde, L'Opinion Gazetelerinde "İslam" Anahtar Kelimesi İçeren Haberlerin Niceliksel Analizi

Gazeteler	Le Figaro	Le Monde	L'Opinion	Toplam
Sayı (n)	282	102	86	470
Oran (%)	60,0	21,7	18,3	100

Tabloda görüldüğü Le Figaro gazetesinin İnternet sitesinde "İslam" kelimesinin aranması sonucu ulaşılan haberler %60'lık oranla, Le Monde (%21,7) ve L'Opinion (%18,3) gazetelerinden daha yüksektir. Bu niceliksel fark, merkez sağ yayın politikasına sahip olan Le Figaro'nun, İslam'a ve Müslümanlara, ilgisiz içeriklerde bile yüksek düzeyde ve olumsuz bir biçimde yer vermesiyle ilintilidir.

Tablo 3. Le Figaro, Le Monde, L'Opinion Gazetelerinde "İslam" Anahtar Kelimesi İçeren Haberlerin Niteliksel Analizi

Gazeteler	Le Figaro		Le Monde		L'Opinion	
	n	%	n	%	n	%
Olumlu	48	17,0	27	26,5	20	23,3
Olumsuz	222	78,7	68	66,7	47	54,7
Nötr	12	4,3	7	6,9	15	17,4
Toplam	282	100	102	100	86	100

İncelenen gazetelerin tamamında "İslam" anahtar kelimesi içeren olumsuz haberlerin, nötr ve olumlu haberlere oranla yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. İslam ile ilgili olumsuz nitelikteki haberlere en yüksek sayıda yer veren ve sağ/milliyetçi bir yayın politikası olan Le Figaro gazetesinde 2022 yılında

gerçekleşecek Fransa cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aşırı sağcı, İslam ve göç karşıtı söylemleri ile ön plana çıkan Eric Zemmour ve Ulusal Cephe’den Marie Le Pen’in görüş/açıklamalarına, Fransa’nın Mali’de cihatçı gruplarla mücadelesine, Müslümanların da içerisinde bulunduğu gruplar tarafından işlenen adli suçların terörle ve dinle ilişkilendirildiği haberlere yüksek düzeyde yer verilmiştir. Ayrıca, İran’la Amerika arasındaki nükleer silahsızlanma görüşmeleri veya Filistin-İsrail çatışmalarında gazetenin yanlı bir tutum benimsemesi de incelenen içeriklerde İslam’ın olumsuz temsil düzeyinin daha yüksek olmasında belirleyicidir. Diğer gazetelerde de İslam’ın temsiline yönelik bu özellikle olumsuz haberler saptanmakla birlikte; negatif haberlerin bir kısmı aşırı sağcı politikacılara ve ülkede yükselen İslamofobiye yönelik eleştirel içeriklerden oluşmaktadır. Le Monde gazetesinde daha yüksek sayıda tespit edilen olumlu içerikler, ülkede yükselen İslam karşıtlığına karşı, imamlar, akademisyenler gibi kanaat önderlerinin açıklamalarını ve “Conseil français du culte Musulman” (Fransa İslam Konseyi/CFCM’nin) feshi sonucu, mevcut hükûmetin “Forum de l’Islam de Fransa” (Fransa İslamı Forumu/FORİF)’i kurmasının, toplumsal uyum ve müzakere için pozitif etkilerine odaklanmaktadır. Nötr içeriklere daha yüksek düzeyde yer veren L’Opinion gazetesinde ise, Arap ülkeleri ve Batı dünyası arasındaki ekonomik anlaşmalar ve siyasi iş birlikleri genelde gazetenin liberal yayın politikası bağlamında yansız olarak sunulmuştur. Ayrıca, her üç gazetede nötr içeriklerin, daha çok spor, kültür/sanat haberlerini kapsadığı çalışmada saptanan önemli bir bulgudur.

Tablo 4. Le Figaro, Le Monde, L’Opinion Gazetelerinde “İslam” Anahtar Kelimesi İçeren Haberlerin Konu Bağlamında Analizi

Gazeteler	Le Figaro		Le Monde		L’Opinion		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Toplum ve Entegrasyon	40	14,2	27	26,5	21	24,4	88	18,7
Ekonomi	9	3,2	2	2,0	4	4,7	15	3,2
Politika	33	11,7	29	28,4	41	47,7	103	21,9
Dış Politika	32	11,3	3	2,9	20	23,3	55	11,7
Sağlık	1	0,4	1	1,0	3	3,5	5	1,1
Güvenlik	37	13,1	15	14,7	37	43,0	89	18,9

Terör	62	22,0	21	20,6	29	33,7	112	23,8
Suç	58	20,6	13	12,7	8	9,3	79	16,8
Eğitim	10	3,5	0	0,0	1	1,2	11	2,3
Hukuk	44	15,6	8	7,8	2	2,3	54	11,5
Göçmenler/Mülteciler	7	2,5	10	9,8	6	7,0	23	4,9
Din	21	7,4	23	22,5	11	12,8	55	11,7
Temel Haklar ve İfade Özgürlüğü	53	18,8	14	13,7	5	5,8	72	15,3
Sivil Toplum	18	6,4	14	13,7	9	10,5	41	8,7
Savaş/Çatışma	47	16,7	9	8,8	16	18,6	72	15,3
Dış Haberler	106	37,6	23	22,5	33	38,4	162	34,5
İnternet ve Sosyal Ağlar	5	1,8	4	3,9	4	4,7	13	2,8
Kültür/Sanat	9	3,2	10	9,8	1	1,2	20	4,3
Spor	10	3,5	6	5,9	0	0,0	16	3,4
Magazin/Moda/Güncel	0	0,0	1	1,0	0	0,0	1	0,2
Etkinlik	6	2,1	5	4,9	1	1,2	12	2,6
Diğer	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0
Toplam	608	215,6	238	233,3	252	315,0	1098	233,6

Tabloda görüldüğü üzere bir haber konusu birden fazla içerikle konu kategorisi ile alakalı olabileceği için içerik analizinin bu bölümünden çoklu kodlama yapıldığı için toplam oranları %100'lük oranın üzerine çıkmaktadır. Ancak, bu toplam oran ilgili köşe yazısı ve haberlerde, İslam'ın farklı kategorilerle ilişkilendirilme biçiminin yüksekliğini göstermek açısından önem taşımaktadır. En yüksek niceliksel dağılıma sahip haberler, Le Figaro'da dış haberler, terör ve suç, Le Monde'de politika, din ve dış haberler, L'Opinion'da politika, dış haberler ve güvenlik konusudur. Tüm gazetelerde dış haberler kategorisinde yer alan içerikler genel olarak Müslüman ülkelerdeki savaşlar, çatışmalar, ülke yönetimleri ve dış ilişkilere süreçlerine odaklanmaktadır. Le Figaro'da daha yüksek olmakla birlikte tüm gazetelerde Müslüman ülkelerdeki karışıklıklar, dolaylı olarak "İslam" inancı ile bağlantılı sunulmuştur. Tüm gazetelerde Filistin-İsrail çatışması, Mali, Irak, Suriye, Afganistan ve Nijerya gibi ülkelerde cihadist grupların faaliyetleri terörle ilişkili sunulurken Le Figaro gazetesinde Fransa sınırları içerisinde de geçmişte yaşanan terör eylemleri ve gelecekte

gerçekleşme ihtimali olan terör saldırıları ile ilgili haberlere de yüksek düzeyde yer verilmiştir. Bu içeriklere, Bataclan saldırıları zanlılarının yargılanması ve ülkedeki potansiyel terörist oluşumların İslam’la ilişkilendirilmesi örnek verilebilir. Hukuk kategorisinde de Le Figaro sadece Fransa’da değil, Avrupa ülkeleri ve ABD’de, aşırı uç grupların/kişilerin yargılanma ile ilgili çok sayıda içeriğe yer vermiştir. Hırsızlık, gasp, cinayet gibi adli suçların Müslümanlarla ilişkili olarak sunumuna en yüksek düzeyde Le Figaro yer verirken, Fransız rahip Jacques Hamel’in IŞID militanları tarafından öldürülmesi tüm gazetelerde en fazla yer verilen suçtur. Bu cinayet haberi, her üç gazetede de suç bağlamından kopartılarak, medeniyetler çatışması, güvenlik ve terör bağlantılı olarak sunulmuştur. Tüm gazetelerde Fransa’da aşırılıkçı grupların varlığı, dış ülkelerde ise Selefist ve Cihadist terör örgütlerinin ülke güvenliğine tehdit oluşturduğu kurgusu, güvenlik konulu içeriklerin çerçevesini oluşturmuştur. İslami ayrılıkçılarla iş birliği içerisinde olduğu gerekçesiyle Cannes bölgesinde bir caminin ve Paris Seine Saint Denise bölgesinde bir eğitim kurumunun kapatılması, Fransa İslam Konseyi/CFCM’nin feshi, aşırı uç grupların İnternet’te örgütlenmesi gibi tehditlere yönelik İç İşleri Gerald Darmanin’in kontrol çalışmaları, Müslümanların kamusal alandaki hareket alanını kısıtlamasına karşın; Le Figaro ve L’Opinion gazetelerinde gerekli güvenlik tedbirleri olarak sunulurken; Le Monde de çelişkili bir sunum saptanmıştır. İnternet ve sosyal ağlar konulu içeriklerin geneli de ilgili gazetelerde sosyal ağlarda cihadist oluşumların örgütlenmesi gibi güvenlik problemler çerçevesinde sunulmuştur. Ancak, Le Monde gazetesinde internet temelli İslamofobik söylemin yayılımını eleştiren içerikler de saptanmıştır.

2022 yılında gerçekleşen Fransa cumhurbaşkanlığı seçimlerine bağlı olarak şekillenen politika haberlerinde, merkez sağ yayın politikasına sahip Le Figaro gazetesinde, aşırı sağcı aday Eric Zimmeour’un doğrudan İslam’ı ve Müslümanları hedef alan söylemlerine yönelik destekleyici bir haber kurgusunun varlığı saptanmış olup; diğer adayların diyaloga açık tutumu gazetede yer alan içeriklerde eleştirilmiştir. Sol eğilimli Le Monde gazetesinde ise Zimmeour’un İslamofobik açıklamalarına yönelik eleştirel bir yaklaşım saptanırken, L’Opinion gazetesinde ülkenin mevcut cumhurbaşkanı E. Macron’un Müslüman topluluklarla diyalog çabası, gazetenin liberal yayın politikaları bağlamında olum-

lu kurgulanmıştır. Dış politika konusunda ise Fransa'nın Mali'den çekilmesi, ABD, Avrupa ve İran arasında nükleer anlaşma görüşmeleri, Fransız hükümetinin İslamofobik tutumuna bağlı olarak sertleşen diplomatik ilişkilerin Türkiye ile yumuşamaya geçmesi ve Rusya-Ukrayna Savaşı'ndaki diplomatik çalışmalar yer almaktadır. Le Figaro gazetesinde, dış politika haberlerinde "İslam" konuyla ilgisiz olmasına karşın negatif temsil edilirken; diğer gazetelerde nötr bir temsil saptanmıştır.

Le Figaro gazetesinde, Afrika kökenli yurttaşların hem ırkları hem de inançları bağlamında suçla ilişkili olarak kodlandığı ve İslamofobi ile birlikte Zenofobinin (yabancı düşmanlığın da) haber alt metinlerinde üretildiği saptanmıştır. Le Monde ve L'Opinion gazetelerinde de Fransız göçmenlerin suçla ilişkili olarak sunulduğu haberler bulunmakla birlikte, Le Monde gazetesinde göçmenlerin dini inanç ve ırkları nedeniyle olumsuz temsil edilmediği içerikler saptanmıştır. Toplum ve entegrasyon kategorisinde ise, Le Figaro'da Müslümanların Fransız yaşam tarzı ve Cumhuriyet değerlerine zarar veren bir topluluk olduğu vurgusu içeren içeriklerin incelenen diğer iki gazeteyle kıyasla daha fazla olduğu görülmektedir. Bu içeriklere, gazetede "İslamize" olmuş olarak nitelendirilen Rouibaix şehrindeki Müslüman topluluklarının günlük aktivitelerini, ibadetlerini ve kıyafetlerini eleştiren haberler ve köşe yazıları örnek olarak verilebilir. Müslümanların entegre olamayacağı savını desteklemek için, Le Figaro'da kanaat önderlerinin, akademisyenlerin ve popüler kitap yazarlarının görüşlerine ve röportajlarına ve Avrupa Birliği'nin Müslüman topluluklarının hak ve özgürlüklerinin korunması yönündeki faaliyetlerini eleştiren haber ve köşe yazıları tespit edilmiştir. Benzer bir haber kurgusu, Le Monde'de de saptanmakla birlikte, entegrasyon süreciyle ilgili olarak ülkedeki Müslüman toplulukların kanaat önderlerinin, uzmanların görüşlerine ve röportajlara, İslamofobik içeriklere kıyasla gazetede daha yüksek düzeyde yer verilmiştir. L'Opinion'da sekülerizm tartışmaları bağlamında Müslüman toplumunu eleştiren köşe yazıları ile birlikte, Fransa'nın Sahra Altı Afrika ile ekonomik ilişkileri bağlamında nötr ve E. Macron'un entegrasyon çalışmalarını destekleyici nitelikte haberler saptanmıştır.

Temel hak ve özgürlükler konusunda, gazetelerde ortak tespit edilen içerikler, Ophelie Meunier isimli bir TV programı sunucusunun M6 kanalında, Roubaix kentinde İslam’ın yaygınlaşmasının Fransız kültürüne etkilerini konu alan bir program yapmasından sonra ölüm tehditleri alması ve polis koruması altına alınmasına yönelik haberler olup; olay Le Figaro’da daha yüksek düzeyde olmakla, tüm gazetelerde Fransa’nın temel değerleri ve ifade özgürlüğünü tehdit eden İslam kurgusu ile sunulmuştur. Ayrıca, Suudi Arabistan’da 81 kişinin idamı, İslam ülkelerinde hükûmeti eleştirdikleri için göz altındaki aktivistler ve gazeteciler ile ilgili haberler “Müslüman” ülke kimliği ile bağlantılı olarak olumsuz bir biçimde sunulmuştur. Sivil toplum konulu içerikler ise, her üç gazetede de Tunus’ta darbe karşıtı gösteriler gibi dış ülkelerde gerçekleşen toplumsal hareketler ve Fransa’da FORIF’in faaliyet geçmesi ile ilintilidir. FORIF ile ilgili haberler, Le Figaro gazetesinde hükûmetin İslam’ın kontrolünü eline aldığı biçiminde sunulurken, diğer gazetelerde diyalog ve toplumsal entegrasyon bağlamında olumlu olarak kurgulanmıştır. Din kategorisinde, ibadet özgürlüğü bağlamında olumlu bir kurguya sahip olan ve İslamofobiyi eleştiren haberler ve köşe yazılarına en yüksek düzeyde yer veren gazete Le Monde, aşırı sağcı lider E. Zimmeour’un “İslam” ve “İslamizm”’in aynı olduğu yönündeki söylemlerine hem haberlerde hem de köşe yazılarında yer veren gazete Le Figaro, dinler ve din adamları arasındaki uzlaşmaya yer veren gazete L’Opinion’dur. Kısıtlı düzeyde saptanan etkinlikler kategorisindeki içeriklere ise FORIF’in kurulmasına yönelik görüşme ve toplantılar, Fransa Yahudi Konseyi (CRIF)’in geleneksel akşam yemeği örnek verilebilir.

En yüksek düzeyde Le Figaro’da saptanan eğitim konulu haberler arasında Taliban yönetimine geçen Afganistan’da kadınların eğitim hakkı, ülke içerisinde İslami eğitim veren kurumların varlığının oluşturduğu tehditler, Avrupa Birliği fonlu araştırmaların İslamizm tehdidini görmezden gelmemesi gibi konular yer almaktadır. Le Figaro gazetesinde covid-19 pandemisi sonrasında ülkeyi etkileyen iktisadi sorunlar, bazı haberlerde Müslüman ve göçmen azınlıklarla ilişkili olarak sunulurken; ekonomik haberler, diğer gazetelerde Müslüman ülkelerle gerçekleştirilen iktisadi anlaşmalara odaklanan nötr bir özellik göstermektedir. Kültür/sanat kategorisinde yer alan haberler ise her üç gazetede de olumlu bir nitelik taşımakta olup Paris’teki Dekoratif Sanatlar Müzesi’nde

ziyarete açılan “Cartier ve İslam Sanatı” isimli sergi ile ilgili haber bu kategoride en yüksek düzeyde yer verilen içeriktir. Spor konusundaki içerikler ise; üç gazetede de özellikle futbol ile ilgili olarak Afrika kökenli Fransız futbolcuların başarıları ve karşılaşmalar bağlamında nötr bir biçimde sunulurken, Le Figaro gazetesinde spor karşılaşmalarında kadın sporcuların başörtüsü takması yönündeki tartışmalar, İslamofobik bir çerçevede kodlanmıştır. Moda ile ilgili olarak tek haber ise, Le Monde gazetesinde saptanmış olup Paris moda haftasındaki oryantalist tasarımlar ve Arap esintileri ile ilgili bir içeriktir.

Tablo 5. Le Figaro, Le Monde, L’Opinion Gazetelerinde “İslam” Anahtar Kelimesi İçeren Haberlerin İslam’a Yönelik İkili Karşıtlıkların İnşası Bağlamında Analizi

Gazeteler	Le Figaro		Le Monde		L’Opinion		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
İkili Karşıtlık İnşası								
“Monolitik” Temsil	20	7,1	1	1,0	1	1,2	22	4,7
“İlerlemeci” Temsil	4	1,4	6	5,9	2	2,3	12	2,6
“Ayrımcı” Temsil	21	7,4	3	2,9	1	1,2	25	5,3
“Etkileşimli” Temsil	7	2,5	10	9,8	2	2,3	19	4,0
“Alt/Aşağı” Temsil	141	50,0	28	27,5	9	10,5	178	37,9
“Farklı” Temsil	9	3,2	12	11,8	6	7,0	27	5,7
“Düşman” Temsili	176	62,4	40	39,2	43	50,0	259	55,1
“Ortak” Temsili	28	9,9	21	20,6	16	18,6	65	13,8
“Manipülatif” Temsil	125	44,3	46	45,1	41	47,7	212	45,1
“Samimi” Temsil	12	4,3	11	10,8	3	3,5	26	5,5
Batı Toplumlarına Yönelik Eleştirilerin Reddi	1	0,4	2	2,0	1	1,2	4	0,9
Batı Toplumlarına Yönelik Eleştirilerin Reddi	0	0	2	2,0	4	4,7	6	1,3
Ayrımcılığın Normalleştirilmesi	48	17,0	23	22,5	15	17,4	86	18,3
Ayrımcılığın Eleştirilmesi	10	3,5	28	27,5	22	25,6	60	12,8
İslamofobinin Normalleştirilmesi	39	13,8	23	22,5	15	17,4	77	16,4
İslamofobinin Normalleştirilmemesi	9	3,2	28	27,5	20	23,3	57	12,1

Çalışmada incelenen haberlerde, ikili karşıtlıkların inşası irdelendiğinde, düşman “İslam” kurgusu oluşturan haberlerin “ortak” İslam temsili oluşturan haberlere kıyasla, Le Figaro’da daha yüksek olmak üzere tüm gazetelerde daha fazla olduğu saptanmıştır. Le Figaro’da düşman kurgusu inşa eden haberlerde, ülke içerisindeki Müslümanlar cumhuriyet değerlerine, dış ülkelerde Müslümanlar ve İslam ülkeleri Batı Medeniyeti’ne tehdit olarak kodlanmış olup “terör,” “terörist” “cihadist”, “selefi”, “radikal İslam”, “İslamizm” gibi ifadelerin manşet ve içeriklerde çok yüksek düzeyde yer aldığı saptanmıştır. Diğer gazetelerde terör, suç ve güvenlik haberlerinde İslam’a yönelik düşman kurgusu yaratımı mevcut olmakla birlikte, İslamofobiyi eleştiren (Le Monde) ve Müslüman ülkeler ve Avrupa toplumu arası iş birliklerini (L’Opinion) ve FORIF’in kurulmasıyla birlikte Fransız Müslümanlarının entegrasyon sürecini (iki gazete) destekleyen içeriklerde İslam’ın ortak olarak kurgulandığı saptanmıştır.

Tüm gazetelerde İslam’ı manipülatif bir ideoloji olarak kurgulayan içeriklerin oranı, samimi bir din olarak kurgulayan içeriklere kıyasla daha yüksektir. Manipülatif ideoloji kurgusu en yüksek düzeyde, aşırı sağcı cumhurbaşkanı adayı E. Zemmour’un “İslam” ve “İslamizm” kavramlarını aynı anlamda kullandığı ve Fransız değerlerini tehdit eden bir ideoloji gördüğü açıklamalarına yoğun olarak yer veren Le Figaro gazetesinde saptanırken; bu kurgu diğer iki gazetede güvenlik, terör ve dış haberlerle ilgili ve daha dolaylıdır. Ayrıca, Le Monde’nin aşırı sağ adayların İslam karşıtı söylemlerine yönelik eleştirel yaklaşım benimsemesi ve ülkede yükselen İslamofobiyi eleştiren haber, röportaj ve köşe yazılarına yer vermesi “samimi” bir din olarak İslam temsiline bu gazete içeriklerinde daha yüksek olmasında belirleyici olmuştur.

Tüm gazetelerde İslam’ı “alt/aşağı” olarak kurgulayan içerik oranı “farklı” olarak temsil eden içeriklere göre daha yüksek düzeyde olup; bu temsile en fazla yer veren gazete olan Le Figaro’da Batachlan, Jacques Hamel cinayet davası, dış ülkelerdeki terör olayları ve adli suç haberlerinde Müslümanlar insanlara zarar vermeye meyilli bireyler olarak kodlanmıştır. Ayrıca, üç gazetede de aşırı uç oluşumların terör eylemleri, gazeteci/aktivist tutuklanmaları, Suudi Arabistan’daki toplu idamlar, Afganistan’da kadın hakları sorunları gibi konularla bağlantılı olarak, İslam’ın cinsiyetçi, temel hakları ihlal eden ve şiddet eğilimli toplulukların dini olarak Batı medeniyetinden aşağı bir biçimde temsil edildiği tespit edilmiştir. İslam’ın farklı ama saygı duyulabilir bir din olarak temsili, İslamofobiyi ve Müslümanların toplumdaki dışlanmasını eleştiren haberlere yer vermesi nedeniyle Le Monde gazetesinde saptanırken; L’Opinion gazetesinin

liberal yayın politikasına bağlı olarak; İslam ülkelerinin ekonomik partnerler olarak kurgulanması bağlamında, alt/aşağı Müslüman temsili suç ve terör haricinde, sayısal olarak daha düşüktür.

Analizde, İslam'ı monolitik ve ayrımcı olarak kodlayan içerikler, ilerlemeci ve etkileşimli olarak kodlayan içeriklere kıyasla, Müslümanların gelişime ve etkileşime açık olmayan kapalı bir toplum olduğunu merkeze alarak ve Fransız toplumu ile entegrasyon ihtimalinin düşüklüğüne vurgu yapan köşe yazılarına sıklıkla yer vermesine bağlı olarak; Le Figaro gazetesinde daha yüksektir. Le Monde gazetesinde Müslüman topluluklarının uyum ve birlikte yaşam çağrılarına yönelik haberler ve FORIF'in kuruluşunu destekleyen içerikler saptanması, L'Opinion gazetesinde ise İslam ülkeleri ile ekonomik ve politik iş birliklerinin olumlu bir kurgu içerisinde sunumuna bağlı olarak, bu gazetelerde ilerlemeci ve etkileşimli bir inanış olarak "İslam" temsili daha yüksektir. Tutucu görüş bağlamında ikili karşıtlık inşası diğer gazetelerde de saptanmakla birlikte, Le Monde ve L'Opinion'un Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aşırı sağ adaylara yönelik eleştirel bir tutum benimsemelerinin bir uzantısı olarak, ibadet özgürlüğünü, İslamofobinin ve Müslümanların kamusal alandan dışlanmasının olumsuz etkilerine değinen haber, yorum ve röportajlar, iki gazetede de daha yüksek bir niceliksel dağılıma sahiptir. İslam'ın temsili açısından üç gazetede de en düşük sayısal dağılıma sahip olan ikili karşıtlık kategorisi İslam ülkelerinden gelen eleştirilerin Batı toplumları tarafından kabulü/reddi olup liberal yayın politikası bağlamında L'Opinion iktisadi ve politik konularda Müslüman ülkelerin eleştirilerini köşe yazılarında değerlendirmiştir.

Tablo 6. Le Figaro, Le Monde, L'Opinion Gazetelerinde "İslam" Anahtar Kelimesi İçeren Haberlerde Ayrımcı İfadelere/Sözcük Kullanımının Analizi

Gazeteler	Le Figaro		Le Monde		L'Opinion		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ayrımcı/Ötekileştirici İfade Kullanımı								
Doğrudan ayrımcı ifade kullanımı	21	7,4	3	2,9	1	1,2	25	5,3
Dolaylı Ayrımcı İfade Kullanımı	229	81,2	69	67,6	52	60,5	350	74,5
Ayrımcı İfade Kullanılmaması	32	11,3	30	29,4	33	38,4	95	20,2

Tüm gazetelerde, dolaylı ayrımcı ifade kullanımı, doğrudan ayrımcı ifade kullanımı ve kullanmama düzeyine kıyasla daha yüksektir. İlgili yayın kuruluşlarının editoryal denetim mekanizmaları doğrudan ötekileştirici ifadelerle yer verilme düzeyini sınırlarken; Le Figaro’da, sağ görüşlü politikacıların açıklamalarını ve İslam’ın Cumhuriyet değerleri için tehdit oluşturduğu temsili destekleme amaçlı farklı kişilerle yapılan röportajlarda doğrudan ayrımcı ibareler, diğer gazetelere kıyasla daha yüksek düzeyde saptanmıştır. Örtük ayrımcı ifadeler de bu gazetede, Le Monde ve L’Opinion’a kıyasla daha fazla yer almakta olup tüm gazetelerde suç, güvenlik ve terör haberlerinde sıklıkla yer alan ifadelerle terörist, saleftist, cihadist, İslami ayrılıkçı, El Kaide ve IŞİD örnek verilebilir. Dolaylı ayrımcı ifadeler içeren manşetlere ise, Le Figaro gazetesinde “Radikal İslam Tehdidi Altında Haber Alma Özgürlüğü”, “İslamcıların Projesi” “IŞİD’in En Zalimi Cihatçı”, “İmamlar ve Ayrılıkçılık”, “Kökten Dinci İslam’a Karşı Körlük”, “IŞİD’in İntihar Saldırısı”, “İslam Yeni Yıl Kutlamayı Yasaklıyor mu?”, “15 yaşındaki cihatçı”, Le Monde gazetesinde “İslam ve Radikalleşme”, “Cezayirli Akademisyen İslam’a Hakaretten Hapis Cezasına Çarptırıldı”, “İslami Teröristlerle Temas Hâlinde Olan Üç Sanık”, L’Opinion gazetesinde “Cihatçılık, Göç, Enerji, Gıda”, “Fransızlar Terörizme ve İslamcılığa Karşı Savaş Açmak İçin Le Pen ve Macron’a Güveniyor” başlıkları örnek oluşturmaktadır. Örneklerde görüldüğü üzere, Le Figaro gazetesinin manşetlerinde diğer gazetelere kıyasla, İslam’a ve Müslümanlara yönelik popülist ve provakatif ayrımcı ibarelerin daha fazladır. Üç gazetede de ayrımcı ifadeler içermeyen haber kurgusu ise, sayısal olarak en yüksek düzeyde L’Opinion gazetesinde saptanmış olup; özellikle ekonomi ve politika konulu içeriklerde gazete sadece dış ülkelerdeki dini inanış ve yönetim şekline yönelik olarak “İslam” vurgusunda bulunmuştur.

Tablo 7. Le Figaro, Le Monde, L’Opinion Gazetelerinde “İslam” Anahtar Kelimesi İçeren Haberlerin/İçeriklerin Biçimsel Yapı Bağlamında Analizi

Gazeteler	Le Figaro		Le Monde		L’Opinion		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Fotoğraf	247	87,6	69	67,6	74	86,0	390	83,0
Bilgi İletişim Teknolojileri Kaynaklı Görsel Kullanımı	11	3,9	8	7,8	5	5,8	24	5,1
Video	17	6,0	2	2,0	13	15,1	32	6,8

Ses	59	20,9	0	0,0	0	0,0	59	12,6
Site içi Link	240	85,1	91	89,2	71	82,6	402	85,5
Sosyal medya gönderisi/ linki	7	2,5	4	3,9	0	0,0	11	2,3
Metin	2	0,7	22	21,6	3	3,5	27	5,7

Tabloda görüldüğü üzere, her üç gazetede ilgili içeriklerde en fazla yer verilen multimedya bileşeni, fotoğraftır. Le Figaro’da cumhuriyet değerlerine karşı olarak konumlandırılan “Başörtülü/Çarşafli” kadın imgesi, IŞID, El Kaide bayrakları, sarıklı ve cübbeli erkekler gibi görsel açıdan İslamofobiyi ve toplumda İslam karşıtlığı algısını yükseltecek provokatif ve temsili fotoğraf kullanımı daha yüksek iken, diğer gazetelerde kullanılan olay ve temsili fotoğraflar daha nötr bir özellik göstermektedir. Bilgi iletişim teknolojileri kullanılan görseller ise, üç gazetede cumhurbaşkanlığı seçimlerinde adayların mevcut oy durumları ile ilgili grafiklerden oluşmaktadır. Video kullanımı Le Monde’ye göre niceliksel olarak daha yüksek olan Le Figaro, İslam’ın Fransız değerlerine bir tehdit oluşturduğu üzerine kurguladığı yayın politikası doğrultusunda, sitesinde bu savını destekleyici nitelikteki röportajlar ve aşırı sağcı politikacıların açıklamalarına videolarda yer verirken; Le Opinion’da haberin anlatım gücünü destekleme amacıyla kullanılan videolar genelde nötr bir özellik taşımaktadır. İslam’la ilgili içeriklerde link kullanımı üç gazetede oldukça yüksek olup; Le Figaro ve Le Monde gazeteleri haber, röportaj ve köşe yazıları içerisine konuyla ilgili bağlantılı linkler yerleştirirken; L’Opinion gazetesinin hipermetin kullanımı daha fazladır. Analizde saptanan bir diğer önemli bulgu ise; Le Figaro gazetesinde özellikle suç, terör, güvenlik ve politika konularında olayla ilgisi olmamasına rağmen; provokatif linklerin okuyucuya önerilmesi ve kullanıcının site içerisinde İslamofobiyi sürekli yeniden üreten bir filtre balonu içerisine girmesidir. Sosyal medya gönderileri ise sadece Le Figaro ve Le Monde’nin sitelerinde saptanmış olup; bu gönderilerin geneli İslamizm tartışmaları dâhilinde, politikacıların paylaşımlarını içermektedir. Ayrıca, daha geniş bir kitleye erişim amacıyla Le Figaro gazetesi, ayrımcı ve provokatif özelliği yüksek olan bazı haberlerin dinlenmesine de imkân tanıyacak biçimde, haberlerin seslendirmelerini de sitesine eklemiştir.

Tablo 8. Le Figaro, Le Monde, L’Opinion Gazetelerinde “İslam” Anahtar Kelimesi İçeren Haber/İçerik Türü/Kaynağı Bağlamında Analizi

Gazeteler	Le Figaro		Le Monde		L’Opinion		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Röportaj	15	5,3	5	4,9	14	16,3	34	7,2
Muhabir/Editoryal Ekip kaynaklı haber	85	30,1	57	55,9	31	36,0	173	36,8
Haber ajansı kaynaklı haber	161	57,1	17	16,7	9	10,5	187	39,8
Yorum	19	6,7	23	22,5	30	34,9	72	15,3
Diğer kaynaklardan oluşturulan haberler	2	0,7	0	0,0	2	2,3	4	0,9

Le Figaro gazetesinde, İslam’ı terör, suç ve güvenlik kurgusu içerisinde sunan dış haberlere yüksek düzeyde yer verilmesine bağlı olarak; haber ajansı kaynaklı haberlerin sayısı daha yüksektir. Analizde haber kaynağı açısından saptanan bir diğer önemli bulgu, Le Figaro ve Le Monde’nin AFP, L’Opinion’un ise Reuters bağlantılı haberler yayınlamasıdır. Ajans farklılığı, Le Figaro ve Le Monde gazetelerinde Fransız hükümetinin eski sömürgeleri üzerinde çıkarlarını korumayı amaçlayan haber içeriklerinin, L’Opinion gazetesinde küresel iktisadi sistem merkezli dış haberlerin daha yüksek düzeyde yer almasına sebep olmuştur. En yüksek düzeyde L’Opinion sitesinde tespit edilen yorum içerikleri ise, bu gazetede dış politikayı merkeze alırken, Le Figaro gazetesinde İslam karşıtlığını, Le Monde gazetesinde ise Fransız Müslümanların entegrasyonunu temel almaktadır. Muhabir/Editoryal ekip kaynaklı haberlere de yüksek düzeyde yer veren Le Figaro, İslami eğitim kurumları, camiler, Müslümanların yaşam biçimleri, terör ve potansiyel terör oluşumları ile ilgili haber öykülerini “özel haberler” olarak kurgularken; Le Monde ve L’Opinion gazetelerinde, muhabir kaynaklı haberler; ülkede ya da dünyada gerçekleşen bir olaya daha nötr bir biçimde odaklanmaktadır. Röportajların ise Le Figaro’da gazetenin İslam karşıtı yayın politikasını destekleyecek yazarlar, akademisyenler ve politikacılarla; diğer gazetelerde ise İslam konusunda farklı bakış açılarına sahip kişi/gruplarla gerçekleştirildiği saptanmıştır. Sadece L’Opinion gazetesinde

saptanan diğer kaynaklı haberler ise iki gazetenin iş birliğine bağlı olarak Wall Street Journal kaynaklıdır.

Tablo 9. Le Figaro, Le Monde, L’Opinion Gazetelerinde “İslam” Anahtar Kelimesi İçeren Kullanıcı Etkileşimi Bağlamında Analizi

Gazeteler	Le Figaro	Le Monde	L’Opinion
Etkileşim	n	n	n
Yorum	11140	2479	-

L’Opinion gazetesinde kullanıcı yorumları yer almadığı için, ilgili haberlerde yorum etkileşimi sadece Le Figaro ve Le Monde gazetelerinin İnternet siteleri üzerinden değerlendirilmiştir. Analiz sonucunda, Le Figaro gazetesinde yer alan “İslam” ile ilgili içeriklerde yorum sayısının özellikle Fransız Müslümanlarının topluma entegrasyonu ve İslami tehdit gibi tartışmalı konularda artış gösterdiğinin saptanması, gazetenin inşa ettiği İslamofobik söylemin ve ayrımcılık pratiklerinin, kullanıcılar aracılığıyla yeniden üretildiğini göstermektedir.

5. Sonuç

2015 yılında Charlie Hedbo, Paris ve Nice saldırıları, Fransız toplumunda İslam’a yönelik oluşan korkuları derinleştirirken; 2020 yılında S. Paty isimli bir öğretmenin Charlie Hedbo karikatürlerini öğrencilerine göstermesi sonucu öldürülmesi ile devam eden süreç, Ayrılcı Fikirlerle Mücadele Yasa Tasarısının hazırlanması, camiler, Müslüman STÖ’lerin kapatılması sonucu, Fransa’da İslamofobinin ve Müslümanlara yönelik ayrımcılığın artmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, bu çalışmanın temel çıkış noktası 2022 yılında Fransa’da gerçekleşen cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde, ülkede sağ siyasetin yükselişine bağlı olarak Marie Le Pen ve E. Macron arasındaki seçim yarışının giderek arttığı bir dönemde, yayın politikaları farklılaşan Le Figaro (merkez sağ), Le Monde (merkez sol) ve L’Opinion (liberal) gazetelerinde İslam’ın temsil biçimlerini analiz etmektedir.

Çalışma, İslam’ın Fransa medyasında nasıl temsil edildiğini açıklamaya çalışmakta ve bu kapsamda Le Figaro (merkez sağ), Le Monde (merkez sol), L’Opinion gazetelerini merkeze alarak “İslam’ın temsil biçimlerini ortaya koy-

maktadır. Yöntem olarak bu internet sitelerinde “İslam” anahtar kavramı çerçevesinde tarama yapılmıştır. Tarama sonucunda elde edilen bulgular nicel ve nitel olarak analiz edilmiştir. Bir taraftan haber sayısı, içerik türü, biçimsel yapı, yapılan yorumlar bağlamında nicel veriler aktarılırken; diğer taraftan haberler içerik, konu, temsil niteliği, ayrımcılık gibi noktalarda analiz edilmiştir. Bulgular değerlendirildiğinde, İslam’a yönelik negatif inşa ve temsil düzeyinin yüksek ve ayrımcı ifadelerin fazla olduğu görülmektedir. Ancak, çalışmada ilgili gazetelerin WEB sitelerinde “İslam” anahtar kelimesi içeren haberlerin niceliksel dağılımı, ön plana çıkarılan konular ve İslam’ın niteliksel olarak temsilinde farklılıkların saptanması bağlı olarak, seçim öncesi dönemde İslam’ın temsilinde yayın politikaları ve ideolojik yapının belirleyici olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın incelenen haberlerin niceliksel dağılımını belirlemeye yönelik birinci sorusu, Le Figaro gazetesinde “İslam” anahtar kelimesine sahip içeriklerin sayısal dağılımının diğer iki gazeteye göre daha yüksek olduğu biçiminde cevaplanmıştır. Bu niceliksel fark; Le Figaro gazetesinin sağ ve ulusalcı bağlamında ilgisiz içeriklerde bile İslam’ı negatif bir biçimde haber kurgusunun içerisine dâhil etmesi ile bağlantılıdır.

Araştırmanın incelenen haberlerin konu bağlamında dağılımını belirlemeye yönelik ikinci sorusu ise şu şekilde cevaplanmıştır. Analizde, en yüksek niceliksel dağılıma sahip konu kategorilerinin; Le Figaro gazetesinde dış haberler, terör ve suç, Le Monde’de politika, din, dış haberler, L’Opinion’da politika, dış haberler ve güvenlik olduğu saptanmıştır. “Dış haberler” kategorisindeki içeriklerin üç gazetede de yüksek tespit edilmesinin nedeni, Müslüman ülkelerdeki politik ve toplumsal olayların, bağlamından kopartılarak; genelde güvenlik problemleri ile ilişkili sunumudur. “Terör” ve “suç” ile ilgili içerikler Le Figaro’da, Avrupa, ABD ve Fransa sınırları içerisinde de gerçekleşen ve gerçekleşmesi ihtimal dâhilinde olan suç ve terör olayları hikâyeleştirilerek medeniyetler çatışması, güvenlik tehdidi ve entegrasyon problemleri bağlamında sunulmuştur. Le Monde ise, İslamofobiyi eleştiren köşe yazıları ve haberlere yüksek düzeyde yer vermekle birlikte; ülkede FORIF’in kurulması sonucu gazete entegrasyon politikalarını destekleyici bir yayın politikası benimseyerek, din konulu içerikleri olumlu sunmuştur. Çalışmada, politika konulu içeriklerin üç gazetede, 2022 cumhurbaşkanlığı seçimleri üzerine şekillendiği; Le Figaro

gazetesinde aşırı sağcı aday Eric Zemmour'un doğrudan İslam'ı ve Müslümanları hedef alan söylemlerine yüksek düzeyde ve olumlayıcı bir kurgu ile yer verildiği, Le Monde gazetesinde Zemmour'un İslamofobik açıklamalarına yönelik eleştirel bir yaklaşım benimsendiği ve M. Le Pen'in ve E. Macron'un Zemmour'u eleştiren açıklamalarının olumlandığı, L'Opinion gazetesinde ülkenin mevcut cumhurbaşkanı E. Macron'un hem ülke içi/ hem dışı Müslüman topluluklarla diyalog çabalarının olumlandığı saptanmıştır. Bu bağlamda, sağ yayın politikasına bağlı olarak Le Figaro gazetesi E. Zemmour'un ırkçı, yabancı düşmanı ve İslamofobik söylemlerini Fransa temel değerleri olarak laiklik ve güvenlik bağlamında olumlamakta olup; bu sonuç gazetenin yayın politikası ile örtüşmektedir. Le Monde gazetesinde ise Zemmour'un aşırı sağ söylemi eleştirel bir perspektifle haberleştirilmekte olup; bu sonuç sol eğilimli gazetenin yayın politikası ile uyumludur. Ancak, Zemmour'u eleştiren nitelik taşıyan E. Macron ve M. Le Pen'in açıklamalarının da olumlu bir kurguda sunumu, temelde sol eğilimli bir gazete olan Le Monde'nin yayın politikası ile uyum göstermese de; gazetenin aşırı sağ söyleme karşın orta sağ ve liberal politikayı seçim öncesi dönemde olumlama eğilimi içerisinde olduğu görülmektedir. Politika konusunda L'Opinion gazetesinde ise ülke içi ve dışı iktisadi dengenin sağlanabilmesi açısından, temelde liberal bir ekonomik politika anlayışı benimseyen Macron'un Müslüman ve Müslüman ülkelerle diyalog çabalarının olumlanması; küresel kapitalist ideolojinin ulus ötesi çıkarlarının korunmasını temel alan liberal düşünce bağlamında gazetenin yayın politikası ile tutarlılık göstermektedir.

Analizde incelenen gazetelerde İslam'ın ve Müslümanların tutucu ve açık görüş bağlamında oluşturulan ikili karşıtlıklar bağlamında nasıl temsil edildiğine yönelik üçüncü sorusu ise şu şekilde cevaplanmıştır: Tüm gazetelerde, İslam'ın Batı uygarlığına düşman ve manipülatif bir ideoloji temsil düzeyi; ortak ve samimi bir inanç olarak temsil düzeyine göre daha yüksektir. İslam'ı tutucu görüş bağlamında inşa eden bu olumsuz karşıtlıklar, Le Figaro'nun sağ ve milliyetçi yayın politikası ile uyum göstermekle birlikte, sol yayın politikasına sahip Le Monde ve liberal/merkez yayın politikasına sahip L'Opinion gazetelerinde "tutucu" temsili oluşturan ikili karşıtlıklarının fazlalığı, yayın politikası fark etmeksizin incelenen Fransız gazetelerinde İslam'ın yanlı ve yanlış temsil

edildiğini ortaya koymaktadır. Ancak, Le Monde ve L’Opinion gazetelerinde İslamofobi ve Müslümanlara karşı ayrımcılığı eleştiren içeriklerin de saptanması, iki gazetenin İslam’ı inşa biçimlerinin yayın politikalarına bağlı olarak “çelişkili” olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın, incelenen gazetelerde yer alan içeriklerde İslam’a ve Müslümanlara yönelik ayrımcı ifadelerin mevcudiyetini belirlemeye yönelik dördüncü sorusu ise şu şekilde cevaplanmıştır. Analizde yayın politikalarından bağımsız olarak tüm gazetelerde, ayrımcı ifadelerle yer verme düzeyinin yer vermeme düzeyine; dolaylı ayrımcı ifade kullanımının doğrudan ayrımcı ifade kullanımına göre daha yüksek olduğu, en fazla ayrımcı ifadelerle yer veren gazetenin ise sağ yayın politikası bağlamında Le Figaro olduğu saptanmıştır. Böylece “İslam”, terör, cihad, suç, radikalleşme, Taliban, IŞİD, El Kaide gibi olumsuz çağrışımlar içeren ifadelerle manşet ve içeriklerde bütünleştirilerek, söylemsel düzeyde İslam karşıtlığı yeniden üretilmiştir.

Araştırma sonucunda incelenen tüm gazetelerde sayısal olarak değişmekle birlikte, İslam’ın tutucu görüş bağlamında manipülatif bir ideoloji ve düşman olarak yanlı ve olumsuz temsil edildiği, terör, güvenlik ve suçla ilişkilendirildiği, Müslümanlara yönelik ötekileştirici ifadelerle yer verildiği saptanmıştır. Seçim öncesine tekabül eden ve adayların ülke içerisinde yaşayan Müslüman azınlıklara ve Müslüman ülkelere yönelik söyleminin ideolojik duruşları bağlamında farklılık gösterdiği bir dönemde, niceliksel olarak değişiklik göstermekle birlikte yayın politikası fark etmeksizin farklı Fransız gazetelerinde tespit edilen olumsuz ve yanlı “İslam” temsili; geleneksel medyanın Müslümanlara yönelik bakış açısının sabit kaldığı ve politik düzlemde doğrudan üretilen negatif Müslüman kurgusunun alakalı ve ya alakasız haberler aracılığı ile tekrar üretildiğini göstermektedir. Bu sonuç, farklı yayın politikalarına sahip Fransız gazetelerinde incelemeler gerçekleştiren Bugnot (2012)’nin Müslümanlara yönelik ayrımcı bir dilin mevcut olduğunu, Gringhuis (2016) ve Guérandel ve Marlière (2016)’nin Müslümanların terörle ilişkilendirildiğini, Yardım ve Dalaklıç (2018), Abdeslam (2019), Boukala (2019), Pitoizet ve Grossmann Tutin (2020) Elverdink (2021)’in Müslümanların Fransız kültürüne ve laikliğe tehdit oluşturan kişi ve gruplar olarak yanlı temsil edildiğini ortaya koyan araştır-

maları ile uyum göstermektedir. Bu bağlamda, analiz sonucunda, yaklaşan Fransa cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesi politik söylemin gazetelerin yayın politikasına bağlı olarak değişmesine karşın; İslam'a ve Müslümanlara yönelik kalıp yargılar ve ötekileştirici temsillerin, Fransız medyası aracılığıyla sürekli olarak yeniden üretildiği görülmektedir.

Fransa'da siyasal söylem ve medya aracılığı ile sürekli olarak yeniden üretilen İslamofobi ve İslam karşıtlığı ile mücadele, ülkenin tarihsel, kültürel ve siyasal yapısı göz önüne alındığında kolay bir süreç değildir. Bu çalışmada incelenen gazetelerinin İnternet siteleri aracılığı ile geniş kitlelere daha kolay ve hızlı bir biçimde ulaşabilmesi; İslamofobik içeriklerin üretimi ve yayılımını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, 2022 cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde E. Zemmour gibi aşırı sağcı politikacıların ülkede yasalarla korunan ifade özgürlüğünü temel alarak ırkçı, İslamofobik ve nefret söylemi içeren konuşmalar gerçekleştirilmesi ve Le Figaro gibi aşırı sağ eğilimli gazetelerde bu söylem biçiminin olumlanmasının yanı sıra, ilgisiz içeriklerde bile İslam'ın ve Müslümanların negatif temsili, Fransa'da Müslümanların hayatını olumsuz etkileyebilecek nitelikte nefret suçlarına ve kısıtlamalara neden olabilmektedir. Fransa gibi laikliği toplumun temel değerleri arasına yerleştiren bir ülkede, İslamofobi ile mücadelenin yolu, tehdit unsuru olarak kurgulanan Müslüman algısının yerini, çok kültürlülük düşüncesinin alması ile gerçekleştirebilecektir. Ancak, toplumsal düzeyde sürekli bir çaba ile gerçekleştirilecek bu değişim, uzak bir gelecekte meydana gelebilir. Fakat dijital platformlarının kullanıcılara da içerik üretme özgürlüğü ve gazete okuyucularına nefret söylemi içeren haberleri şikâyet edebilme imkânı tanınması, ülkede İslam karşıtlığı ile mücadele için bir alan oluşturma potansiyeline sahiptir. Ayrıca, İslamofobi ile mücadele eden sivil toplum kuruluşları ve toplumsal hareket örgütlerinin, özellikle yeni medya platformlarını kullanarak karşıt yayınlar gerçekleştirilmesi ve ülkede medya ve yeni medya okuryazarlığı eğitimi içerisinde din ve ibadet özgürlüğünün eklenmesi; kurumsal medya ve politik söylem aracılığı ile sürekli olarak yeniden üretilen İslam karşıtlığının bir ölçüde engellenmesinde etkili olma potansiyeli taşımaktadır. Bu çalışmada incelenen Fransa ve tüm Batı toplumlarında İslam karşıtlığı ile mücadele sürecinde, önerilen uygulamalar pratikte yarar sağlama potansiyeli taşımaktadır. Ayrıca, bu araştırmanın gelecek seçim

dönemlerinde Fransa veya diğer Avrupa ülkelerinde gerçekleştirilebilecek karşılaştırmalı analizlere yön gösterici olma potansiyeli de bulunmakta olup; çalışma üç gazete ile sınırlı olduğu için aynı dönemi merkeze alan TV, radyo ve yeni medya platformlarını inceleyen analizler de gerçekleştirilebilir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarı herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Kaynakça

- Abdelkader, E. (2017). A Comparative Analysis of European Islamophobia: France, UK, Germany, Netherlands and Sweden. <https://escholarship.org/content/qt870099f4/qt870099f4.pdf>. adresinden alındı (Erişim Tarihi: 03.03.2022)
- Abdeslam, A. (2019). "The representation of Islam and Muslims in French print media discourse: Le Monde and Le Figaro as case studies". *Journal of Muslim minority affairs*, 39 (4), 569-581.
- Albayrak, A. (2021). Fransa Müslümanları. İNSAMER Rapor 137. https://insamer.com/tr/fransa-musulmanlari_3723.html adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 03.03.2022)
- Anadolu Ajansı (2021). Fransa'da 2020'de İslam karşıtı saldırılar yüzde 53 arttı. <https://www.aa.com.tr> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 01.03.2022)
"Fransa'da Senato'da 'Ayrılıkçı' Yasa Tasarısı Kabul Edildi", Anadolu Ajansı, 13 Nisan 2021.
- Aristotle (2000). *Politics*. (B. Jowett, Çev.). Ontario: Dover Publications.
- Arslan, A. (2009). *Islamophobia in Australia*. Sydney: Agora Press.
- Associated Press (2020). French leader decries terrorist beheading of teacher. <https://apnews.com/article/france-teacher> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 21.12.20)
- Bayraklı, E. ve Hafez, F. (2017). The state of Islamophobia in Europe. <http://www.islamophobiaeurope.com/executive-summary/2017-2/> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 01.02.2022)
- Belaïch, B. ve Laïreche, R. (2022) https://www.liberation.fr/politique/macron-le-pen-le-barrage-mal-barre-20210226_27LAT6ZRAVA7RFZOYPDDE-AIX7E/. Adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 01.04.2022)
- Beaugé J. & Hajjat A. (2014). "Elites Française Et Construction Du "Probleme Musulman". *Le cas du Haut Conseil a l'intégration (1989 – 2012)*". *Sociologie*, 1 (5), 31-59.
- BFM (2022a). https://www.bfmtv.com/politique/elections/presidentielle/presidentielle-la-nouvelle-affiche-officielle-de-campagne-de-jean-luc-melenchon_AN-202203150356.html adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 25.04.2022)
- BFM (2022b). https://www.bfmtv.com/politique/elections/presidentielle/ensemble-changeons-d-avenir-hidalgo-devoile-son-affiche-officielle-de-campagne_AD-202202200240.html adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 25.04.2022)
- Bloul, R. A. (2008). "Anti discrimination laws, Islamophobia and ethnicization of Muslim Identities in Europe and Australia". *Journal of Muslim minority affairs*, 28(1), 7-25.

- Boukala, S. (2019). *European identity and the representation of Islam in the mainstream press*. Switzerland: Springer.
- Bugnot, M.A. (2012). "Traduction des discours sur l'islam dans la presse de France Et d'Espagne", *Meta*, 57(4), 977-996.
- Buehler, A. F. (2011). "Islamophobia: A Projection of the West's 'Dark Side". *Islam and Civilisational Renewal*, 24, 639-653.
- Byers, M. (2007). *Soykırımdan sonkırırma savaş hukuku*. (Çev. H. Dikici Bilgin). İstanbul: Detay.
- Calabrese, L. (2012). "L'acte de nommer: nouvelles perspectives pour le discours médiatique". *Langage et Société*, 140, 29-40.
- Calabrese, L. (2013). *La Nomination D'événements Dans Le Discours D'information: Entre D'férence Et Activité Collective*, D. Londei v.d. (Ed.). *Dire L'événement: Langage, Mémoire, Société* (ss. 233-243) içinde Paris: Presse Sorbonne Nouvelle.
- Calabrese, L. (2014). "Rectifier le discours d'information médiatique. quelle légitimité pour le discours profane dans la presse d'information en ligne?. Les carnets du cediscor". *Publication du centre de recherches sur la didacticité des discours ordinaires*, (12), 21-34
- Calabrese, L. (2015). "Reformulation Et Non-Reformulation Du Mot İslamophobie. Une Analyse Des Dynamiques De La Nomination Dans Les Commentaires Des Lecteurs". *Langue Française*, (4), 91-104
- Calabrese, L. (2020). "İslamophobie: İtinéraire D'un Mot Contesté", *La Revue Nouvelle*, 1, 9-13.
- Canatan, K. (2007). *İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım*. K. Canatan & Ö. Hıdır (Ed.), *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm* (ss.27-43) içinde. Ankara: Eski Yeni Yayınları.
- Çaha, Ö. (2011). *Fransa'da İslam karşıtlığı ve Laisizm*. Ankara: Kadim.
- Deltombe, T. (2005). *L'islam omaginaire, la construction médiatique de L'islamophobie en France, 1975-2005*. Paris: La Découverte.
- Dönmez, R. Ö. (2004). "Küreselleşme, batı modernliği ve şiddet: Batı'ya karşı siyasal İslam". *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(4), 81-114.
- Elverdink, E. (2021). *Le Meurtre de Samuel Paty et ses conséquences pour la communauté musulmane en France*. (Bachelor's thesis). Utrecht University, Netherlands.
- Zemmour, E. (2022). *Biographie Éric Zemmour*. <https://eric-zemmour.info/biographie-eric-zemm> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 25.04.2022)
- Euro-Islam Info (2016). *New French report shows rise in attacks on Muslims, sustained targeting of Jews 122 amid rising tolerance*. <https://more.bham.ac.uk/euro-islam/2016/05/06/newfrench-report-shows-rise-in-attacks> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 25.04.2022)
- Ferhat, İ. ve Kraus, F. (2019). *Etat des lieux des discriminations et des agressions racistes envers les Musulmans de France*. Fondation Jean Jaures. <https://jean-jaures.org/nos-productions/etat-des-lieuxdes-discriminations-et-des-agressions-racistes-envers-les-musulmans> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 28.12.2021)
- Fitzgerald, H. (2019). *Muslims in France complain of widespread "Islamophobia"*. <https://>

- www.newenglishreview.org adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 28.12.2021)
- France 24 (2022a). <https://www.france24.com/fr/france/20220218-pr%C3%A9sidentiel-le-fabien-rousseau-ou-la-strat%C3%A9gie-du-contre-pied-pour-exister-%C3%A0-gauche> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 28.04.2022)
- France 24 (2022b). <https://graphics.france24.com/france-2022-presidential-elections-french-politics/> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 28.04.2022)
- Fredette, J. (2014). *Constructing Muslims in France: discourse, public identity, and the politics of citizenship*. Philadelphia: Temple University Press.
- Gaertner, J. (2014). "Véronique sanson et L' "Affaire Allah": quand la télévision se crispe sur L'islam". *Migrations societe*, (1), 73-90.
- Gastaut, Y. (2000). *L'immigration et l'Opinion en France sous la ve République*. Paris: Seuil.
- Gediklioğlu, S. (2018). "Fransa'da İslamofobi". *Kadim Akademi*, 2(2),135-145.
- Geisser, V. (2010). "Islamophobia: a French specificity in Europe?". *Journal of the Sociology of self knowledge*, 8(2), 39-46.
- Gringhuis, S. (2016). *Représentations post Charlie Hebdo de l'İslam dans la presse écrite Française*. (Master's thesis). Université d'Utrecht, Utrecht.
- Grosfoguel, R. & Mielants, E. (2006). "The Long-Dureé Entanglement Between Islamophobia and 66 Racism in the Modern/Colonial Capitalist/Patriarchal World System". *Human Architecture: Journal of the Sociology of Self-Knowledge*. 5 (1): Othering Islam Issue, 1-12.
- Goldstone, J. A. (2000). "The Rise of the west—or Not? A Revision to socio-economic history". *Sociological theory*, 18(2), 175-194.
- Goldstone, J. A. (2013). *Early Modern World*. S. K. Sanderson (Ed.). *Sociological Worlds Comparative and Historical Readings on Society* içinde. New York: Routledge.
- Guérandel, C. ve Marlière, É. (2016). "Les djihadistes à travers Le Monde. Pluralité des analyses et impensés". *Hommes & migrations. Revue française de référence sur les dynamiques migratoires*, (1315), 9-16.
- Hıdır, Ö. (2012). *Avrupa'da Müslüman Olmak*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Huntington, S. (2006). *Medeniyetler çatışması ve yeni dünya düzeninin yeniden kurulması*. (Çev. M. Turhan ve C. Soydemier). İstanbul: Okyanus.
- Institut Montaigne (2019) *Media polarization "à la Française"*. <https://www.institutmontaigne.org/ressources/pdfs/publications/media-polarization-a-la-francaise-rapport.pdf> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 11.12.2021)
- Karlı, İ. ve Dondurucu, Z.B. (2021). *Fransız Le Figaro ve Le Monde Gazetelerinde İslam ve İslamofobinin Temsili: Samuel Paty Cinayeti Örneği*. I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu, Ankara, Türkiye.
- Kaya, A. (2008). *Fransa Türkleri: Cumhuriyetçi Entegrasyon Modelinin Eleştirisi*. D. Daniş & V. İrtiş (Ed.). *Türkiye'den Fransa'ya Göç ve Göçmenlik Halleri* (ss.33-72) içinde, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Krippendorff, K. (2003). *Content analysis: an introduction to its methodology*. London: Sage.
- Lafaye, C. G. ve Brochard, P. (2016). "La radicalisation vue par la presse—fluctuation d'une représentation". *Bulletin of sociological methodology/bulletin de méthodologie sociologique*, 131(1), 25-48.
- La Depeche Fr (2022). <https://www.ladepeche.fr/2022/02/03/direct-election-presiden>

- tielle-2022-le-slogan-et-laffiche-de-campagne-de-marine-le-pen-devoiles-10086927.php adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 28.04.2022)
- La Montagne Fr. (2022) https://www.lamontagne.fr/brive-la-gaillarde-19100/actualites/jean-lassalle-le-candidat-de-la-france-authentique-en-visite-en-correze_14098389/ adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 28.04.2022)
- Lean, N. (2012). *The Islamophobia industry, how the right manufactures fear of Muslims*. London: Pluto.
- Le Figaro (2020). *Le CCIF Officiellement Dissout par le Conseil des Ministres*. [www. Lefigaro.com.tr](http://www.lefigaro.com.tr) adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 28.04.2022)
- Le Monde (2002). *Les Dates Clés de l’immigration en France*. <http://www.lemonde.fr/societe/article/2002/12/06/les-dates-cles-de-l-immigrationen-> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 28.04.2022)
- Lewis, B. (1993). *Islam and the West*. New York: Oxford University Press.
- Magcentre FR (2022). *Nathalie arthaud en meeting a Orleans pour le camp des travailleurs*. <https://www.magcentre.fr/226836-nathalie-arthaud-en-meeting-a-orleans-pour-le-camp-des-travailleurs/> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 28.04.2022)
- Michalak, L. ve Saeed A. (2004). *Anakarasal Ayrışım Fransa ve ABD’de İslam ve Müslüman Kimlikler*. N. Alsayyad ve M. Castells (Ed.). *Müslüman Avrupa ya da avro İslam*. (Çev. Z. Savan). (ss.221-247) içinde. İstanbul: Everest Yayınları.
- NDA FR (2022). <https://2022nda.fr/nicolas-dupont-aignan-devoile-son-slogan-sauvons-la-france/> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 28.04.2022)
- Nouveau Partianti Capitaliste (2022) <https://nouveaupartianticapitaliste.org/agir/politique/affiche-slogan-nos-vies-valent-plus-que-leurs-profits-avec-philippe-poutou-lurgence> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 28.04.2022)
- Nytimes (2015). *Terrorists Strike Charlie Hebdo Newspaper in Paris, Leaving 12 Dead*. adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 28.04.2022)
- Okumuş, E. (2018). “İslamofobik oyunda Müslümanlar”. *İlahiyat Akademi Dergisi*, 6, 37-68.
- Ottaway, M. (2009). *Iran, the United States, and the Gulf: the elusive regional policy*. <https://policycommons.net/artifacts/430830/iran-the-united-states-and-the-gulf/1401884/> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 11.05.2022)
- Özdemir, Ö. B. (2012). *Fransa’da İslamofobik Söylemin Ana Akımlaşması ve Arap Baharının Etkisi*. *Ortadoğu Yıllığı*, 446-462.
- Özer, Y. (2015). *Türkiye ve Fransa örnekleriyle uluslararası göç ve yabancı düşmanlığı*. İstanbul: Derin.
- Parla, J. (1985). *Efendilik, Şarkiyatçılık, Kölelik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pailou, S. (2022). *INFO JDD: pourquoi Emmanuel Macron a changé de slogan de campagne sur son affiche officielle* <https://www.lejdd.fr/Politique/info-jdd-pourquoi-emmanuel-macron-a-change-de-slogan-de-campagne-sur-son-affiche-officielle-4101976> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 18.12.2021)
- Perv Abacı, A. (2020). *Avrupa’da İslamofobi: Fransa örneği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Pew Research Center (2018). *News media and political attitudes in France*. <https://www.pewresearch.org/global/fact-sheet/news-media-and-political-attitu->

- des-in-france adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 18.12.2021)
- Pierre, T. (2005). *Le voile médiatique un faux débat: "l'affaire du foulard islamique"*. Paris: Raison d'Agir.
- Pitoizet, A. ve Tutin, F. G. (2020). *Dénomination et postures énonciatives autour d'islam dans la presse quotidienne Française: Le poids des attentats*. HS-32, <http://journals.openedition.org/corela/12312> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 18.12.2021)
- Ramberg, I. (2004). *L'islamophobie et ses conséquences pour les jeunes*. Budapest: Council Of Europe.
- RTE News. (2015). *Paris Attacks Death Toll Rises to 130*. <https://www.rte.ie/news/2015/1120/747897-paris> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 18.12.2021)
- Runnymede Trust (1997). *Islamophobia: a challenge for us all*. London: Runnymede Trust.
- RTL FR (2022). rtl.fr/actu/politique/presidentielle-2022-valerie-peresse-devoile-sa-nouvelle-affiche-de-campagne-7900132566 adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 15.04.2022)
- SETAV (2018). *European Islamophobia report 2018, Islamophobia in numbers*. <https://setav.org/en/assets/126uploads/2019/09/EIR2018Infographics.pdf> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 15.12.2021)
- Quellien, A. (1910). *La Politique Musulmane Dans l'Afrique Occidentale Française* Larose Edisyon. Paris.
- Quest France (2022). <https://www.ouest-france.fr/elections/presidentielle/a-lyon-yannick-jadot-presente-ses-propositions-phares-et-son-nouveau-slogan-25147ec0-8109-11ec-bc63-bdad192d2ca3> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 15.12.2021)
- Statista (2021). *Forecasted population in France in 2020, by religious affiliation*. <https://www.statista.com/statistics/459982/population-distribution-religion-france> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 15.12.2021)
- Said, E. W. (1979). *Orientalism*. New York: Vintage Press.
- Said, E.W. (2008). *Şarkiyatçılık: Batı'nın Şark Anlayışları*. (B. Ülner, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Scott, J. W. (2007). *The politics of the veil*. Oxford-Princeton: Princeton University Press.
- Şafak Oktay, V. (2019). *Hristiyan Coğrafyasında İslamofobi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Şeker, N. T. ve Yağız, D. (2015). "Charlie Hebdo saldırısının Türk ve Fransız basınındaki sunumu". *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (24), 189-211.
- Şener, T. (2019). *11 Eylül 2001 sonrası Avrupa'da İslamofobinin yükselişi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Sud Ouest (2018). *Les Attentats Meurtriers En France Depuis Janvier 2015*. <https://www.sudouest.fr/2018/03/23/les-attentats-meurtriers-en-france-depuis-janvier-2015-4308140-6093.php>.adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 15.12.2021)
- Tesoriere, R. (2022). «Impossible n'est pas français»: Eric Zemmour dévoile son slogan et son affiche de campagne avant son grand meeting. *Le Parisien*. www.leparisien.com adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 15.12.2021)
- Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi (1996). Cilt 1. İstanbul: TDV Yayınları.
- Veniard, M. (2018). "La presse devant les attentats terroristes: usages journalistiques du

- mot guerre (Paris, 2015)". Mots. Les langages du politique, (116), 91-109.
- Weil, P. (1995). la France et ses étrangers. l'aventure d'une politique de l'immigration de 1938 à nos jours. Paris: Gallimard.
- Wike, R. v.d. (2016). Europeans fear wave of refugees will mean more terrorism, fewer jobs. <http://www.pewglobal.org/2016/07/11/europeans-fear-wave-of-refugees-will-mean-more-terrorism-fewer-jobs> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 22.12.2021)
- Yardımcı, M.ve Dalkılıç, M. (2018). "Nefret söylemi ve ifade özgürlüğü tartışmaları çerçevesinde İslamofobyaya: L'Express dergisi örneği". Medya ve Din Araştırmaları Dergisi, 1(1), 89-109.
- Yel, A. M. (2012). Avrupa ve İslam. Diyanet Aylık Dergi, 262. <https://dergi.diyaret.gov.tr/makaledetay.php?ID=2026> Adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 22.04.2022)
- Yüksel, M. (2014). "İslamofobinin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm Ya Da Batı ve Öteki". İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 72(1), 189-200.

Crystallization of Anti-Immigration Discourse in Times of Crises: Rising Toxic Narratives About Syrians in Turkey*

Mehmet VARİŞ**
Nevfel BOZ***

Abstract

This study explores topics of anti-immigration discourse against Syrians on Twitter, as well as the accounts and hashtags, and mentions in which negative sentiments are most frequently processed. We provide quantitative evidence on some of the key points that contain various wordings that would directly relate to Syrians including "Suriyeli, Suriye etc." and some others indirectly related in "mülteci, mülteciler, etc." Data included various intersections of the derivative words used together or separately, posted from March 1, 2019, to March 31, 2020, on Twitter. The search revealed five key points representing an agenda of high-profile events related to Syrians. Next, these threads were compared with the same timelines on the Twitter Turkey agenda. Social Media data analysis was made by compiling Twitter data about the interactions related to the Twitter Syrian agenda. The tweets sent in line with the keywords and date limits were collected and placed in the excel sheet, and these data were loaded into the SPSS program and quantitative content analyses were generated. The word phrases in the cluster were developed in accordance with the algorithms of Brand Watch, which is a software that can analyze content using artificial intelligence. Even on the busiest days, data revealed Twitter's Syrian agenda accounted for only 2.02 percent of the Turkish agenda. Significant events were found indicative of the key points of the Syrian agenda and negative sentiments against Syrians. Finally, evidence shows that high-activity hashtags and accounts hold the power to dominate the Twitter Syrian agenda. The current study reveals how negative sentiments on social media represents a very small part of the agenda in volume, yet to our awe, a certain segment is effective enough to set the agenda using significant events.

Keywords: Anti-Immigration Discourse; Syrians; Immigrants; Twitter Agenda, Hate Speech

*This article was produced from the thesis which is titled "The Impact of Hate Speech in Social Media in Turkey on the Social Acceptance of Syrian Migrants: The Case of Twitter"

** Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, mehmet.varis@trt.net.tr

*** Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Yeni Medya ve İletişim Bölümü, nevfelboz@gmail.com

Varış, M. & Boz, N. (2022). Crystallization of Hate Speech in Times of High-Profile Events: Rising Toxic Narratives About Syrians in Turkey. TRT Akademi, 7 (15), 574-597. DOI: 10.37679/trta.1110767

Research Paper

Geliş Tarihi: 28.04.2022

Revizyon Tarihi: 24.05.2022

Kabul Tarihi: 30.05.2022

ORCID ID: 0000-0002-9054-0320 ORCID ID: 0000-0001-6109-1610 DOI: 10.37679/trta.1110767

Kriz Zamanlarında Göçmen Karşıtı Söylemin Kristalleşmesi: Türkiye'deki Suriyeliler Hakkında Yükselen Zehirli Dil*

Mehmet VARİŞ
Nevfel BOZ

öz

Bu araştırma ile Twitter'da, Suriyeli göçmenlere yönelik göçmen karşıtı söylem içeriklerinin Twitter Türkiye gündemine oranı, yaşanan yüksek profilli olaylarla birlikte olumsuz söylemlerin ne yönde seyrettiği, Suriyelilere karşı kullanılan dilin tonunun nasıl olduğu, nefret söyleminin en sık üretildiği hashtag ve hesapların özellikleri hakkında nicel kanıtlar sunulmaktadır. Bu amaçla, 1 Mart 2019 ile 31 Mart 2020 arasında Twitter Suriye gündemini oluşturan anahtar kelimeler türevleri en çok kullanıldığı zaman aralıkları incelenmiş ve Suriyeli gündeminin en yoğun olduğu beş kilit nokta tespit edilmiştir. Aynı zamanda önemli olayların gerçekleştiği bu kilit noktalarda, Twitter Türkiye gündemi, Twitter Suriyeli gündemiyle karşılaştırılmıştır. Son olarak Twitter Suriyeli gündemini en çok belirleyen hashtag ve hesaplar incelenmiştir. Suriye gündemine ilişkin Twitter verileri derlenerek, anahtar kelimeler ve tarih sınırları doğrultusunda gönderilen Tweetler toplanmış ve excel sayfasına yerleştirilmiştir. Veriler SPSS programına yüklenerek ve nicel içerik analizi verileri oluşturulmuştur. Anahtar kelimeler, yapay zeka kullanarak içeriği analiz edebilen bir yazılım olan Brand Watch'un algoritmalarına uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Belirlenen kilit noktalardan Suriyeli gündeminin en yoğun konuşulduğu tarihlerde bile Twitter Türkiye gündeminin yalnızca %2.02'sine tekabül ettiği tespit edilmiştir. Yaşanan önemli olayların Suriyeli gündeminin en yoğun olduğu bu kilit noktaları ve bu noktalardaki olumsuz söylemi de belirlediği ortaya çıkarılmıştır. Son olarak Twitter'da Suriyeli gündemini, büyük oranda etkinliği yüksek hashtag ve hesapların belirlediği bulunmuştur. Bu çalışma ile sosyal medyada olumsuz söylemin hacim olarak gündemin çok küçük bir kısmını temsil etmesine rağmen belirli bir kesimin, önemli olayları kullanarak gündemi belirleyebilecek kadar etkili oldukları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göçmen Karşıtı Söylem, Suriyeliler, Göçmenler, Twitter Gündemi, Nefret Söylemi

*Bu makale "The Impact of Hate Speech in Social Media in Turkey on the Social Acceptance of Syrian Migrants: The Case of Twitter - Sosyal Medyada Nefret Söyleminin Suriyeli Mültecilerin Toplumsal Kabulleri Üzerindeki Etkisi" adlı tezden üretilmiştir.

Araştırma Makalesi

Received: 28.04.2022

Revised: 24.05.2022

Accepted: 30.05.2022

1. Introduction

All around the world, there are powerful narratives aimed to demonize refugees and turn them into objects of fear (Wodak, 2015). This is frequently the outcome of narratives and attitudes rooted in a fear of the outsider based on “otherness” indicators such as ethnicity, color, religion, etc. This divisive situation has the potential to escalate to violence and persecution.

In a general negative sense, refugees and immigrants are frequently represented as a particularly mobile and predatory subgroup of “foreigners” as outsiders who pose a threat to values, culture, religion, jobs, health care, and other public services, as well as a source of terrorism and criminality (Phuong, 2005). While some people are vehemently opposed to refugees, immigrants, and asylum seekers, the majority are divided between the two. They are empathetic to refugees, but they also have legitimate concerns about job security, public services, cultural change, and terrorism. The middle group reacts to emotional appeals more than statistics, and populist leaders use the fears of “the other” and the threat of losing national/cultural identity to get votes (Nai, 2018) .

Aggressive and humiliating attitudes conducted on social media sites can take many forms, from excessive profanity to open hate speech. It’s most commonly seen in the context of online interactions among people of all ages, cultures, and interests. While social media provide a forum for people to discuss and express their ideas, the sheer volume of postings, comments, and messages makes it nearly impossible to maintain control over the content (Tufekci, 2018). Furthermore, because of their diverse backgrounds, many people use violent and abusive discourse while conversing with those from different backgrounds. According to King and Sutton (2013), nearly five hundred hate crimes against Muslims were committed in the year following 9/11, 58 percent of them occurring within two weeks of the incident. However, as social network sites have grown in popularity, more conflicts have arisen as a result of significant events which attract a lot of attention or publicity (King, 2013).

For the past ten years, Syrians who fled the Syrian civil war and sought refuge in Turkey have attracted conflicting discussions in Turkey. Syrians fleeing the conflict sought refuge in neighboring Jordan, Lebanon, Iraq, and Turkey. Turkey is appealing to immigrants due to factors such as the length of its land border to Syria, its proximity to Europe, and its proximity to religion, history, and culture. According to the data provided by the Deputy Minister of Internal Affairs and spokesperson of the ministry, as of 2022, the number of Syrians under temporary protection status in Turkey is 3.763.565.

As the civil war and humanitarian crisis in Syria worsened and the conditions would allow Syrians who sought refuge in Turkey. Turkey granted Syrian immigrants temporary protection status without conditions (Bostancı, 2017, pp. 197). Turkish citizens have begun to express their dissatisfaction with the Syrian immigrants for a variety of reasons, most notably economic and security concerns. This situation has prompted both the ruling party and the opposition to seek to consolidate their respective political objectives. While the opposition parties used anti-Syrian rhetoric, the government used more conciliatory language toward Syrians.

Minorities are mostly portrayed and expressed negatively and inherently problematic and stereotypical (Dijk, 1993, pp. 248-249). Studies show that, newspapers in Turkey influence social awareness about Syrian refugees and foster an anti-immigrant sentiment. In their study, Doğanay and Keneş identified four major issues concerning Syrian refugees in the newspapers. First and foremost, the existence of Syrian refugees is presented as a “threat”; secondly, the money spent on refugees emphasizes the amount of aid given and the number of refugees is “objectified”; thirdly, reactions to their “visibility” are “emotionalized,” with no reference to the social-political causes or consequences of the problems. Fourth, they contend that it reproduces a discriminatory discourse that includes negative labels directed at refugees (2016, pp. 177-78). Kolukırık contends that news about refugees in the media is presented using “ordinary or dramatization methods,” and that images of refugees are presented as “other” and “foreigner.” These representations, he claims, form a social barrier between Syrian refugees and Turkish society (2009: 14).

In terms of Syrian immigrants, Turkey’s discourse has always emphasized the religious concept of Ansar-Muhajir, which represents Islamic brotherhood. However, as the civil war dragged on and Syrian immigrants began to disperse and live in cities, they became more visible, and the temporary residence began to give the signal to begin to leave its place to permanence. The vast majority of Syrians from ghettos in city suburbs, create their own ecosystems, and live their lives without ever meeting the locals (Ankara, Altındağ District, Önder Mah. Example)¹. The fact that Syrian immigrants began to be viewed as a problem in society, as well as statements made by politicians, began to create a reaction against Syrian immigrants in society.

Terrorist organizations have harassed the Turkey-Syria border, and cross-border

¹<https://www.milliyet.com.tr/pazar/altindag-da-bir-suriye-mahallesi-2386604> (24.11.2021)

operations have been carried out in accordance with domestic policy. Operation Zeytindali, which began on January 20, 2018, brought a safe zone policy that will allow Syrians to return to their homes, as well as in the fight against terrorism, and for the first time, President Recep Tayyip Erdogan raised the issue of Syrian's return at the highest level. The operation, a significant shift in Turkish official discourse toward Syrians was brought to light.

Among other things, economic reasons, and the use of Syrian representation in traditional media in a way that creates negative feelings, have fueled hate speech against Syrian immigrants. Hate crimes, defined as the ideology of systematic exclusion, devaluation, and hostility, have taken on a new dimension in terms of prevalence and speed, with each individual becoming a content producer on social media. The reactions of Turkish citizens, particularly on Twitter, give the impression that all Turkish citizens are hostile to Syrian immigrants. The purpose of this research is to determine how much of this perception corresponds to the data available. It has been narrowed down so that the study area can be examined using measurable criteria. The study delves into the ambiguities of online negative sentiment expression and seeks to understand the challenges it poses for societies. It examines online negative sentiments against immigrants in all of their forms, crystallizing the social and political dimensions of a representation crisis framed as a public problem.

2. Theoretical Framework

The new communication structure that emerged as a result of Web 2.0's two-way and simultaneous information sharing opportunity is the structure that turns anyone with internet access into a potential mass media tool. The passive viewer/listener who cannot produce content in traditional media has been replaced by an active viewer who produces and interprets content in social media. The content created by traditional media while taking into account both interest groups and economic concerns has been replaced by content created by individuals who are anxious about being followed, shared, and liked.

Anxiety is frequently associated with overstimulation caused by a stressful environment or threat, as well as an inability to deal with that threat. When people are afraid or worried about something, they often choose anger unconsciously as a way to feel in control of their anxiety. Hate speech, as a means of expressing anger or disgust, is fundamentally shaped by our relationship with the other. The concept of "the other" is formed as a result of being shaped in the social context, which can be defined as a system formed by people living in a specific context (Eagleton, 2011).

According to Çayır, quoting from Van Dijk, generalizations are one of the main factors contributing to the formation of prejudices and people form their own prejudiced mental models based on their discourse. At this point, people not only form preconceived mental models, but they can also exhibit biased attitudes even when there is no other knowledge or ideology (2012, pp. 5-16). We use ideologies to determine how we will behave in social situations and to position ourselves, which are stereotypes/rules. Ideology represents the imaginary relationship that exists between individuals' real lives and their existential conditions (Althusser, 2010). Stereotypes are generalized and categorized images formed in our minds for the individual or group that determine the other or one of the steps in recognizing the other (Öztürk, 2021, pp. 144). The other is what we do not know and the risk that arises due to the unknown of the other has the potential to turn into fear and fear into hatred.

The first step in discriminatory approaches is the “othering” process, which establishes the construction of the other by emphasizing differences. Hate crimes, which have emerged as possibly the most severe form of discrimination, and hate speech, which forms the mental and ideological background of these behavioral acts, but is essentially an ideology of exclusion, devaluation, and enmity that points to a systematic hierarchy among groups (Göregenli, 2012, pp. 178). Hate speech manifests itself primarily in three situations: inciting racial hatred, promoting hatred with religious motivations, and inciting nationalism, including lynching culture and intolerance based on ethnicity (Weber, 2009). While prejudice, far-right nationalism, xenophobia, polarization, marginalization, and homophobia fuel hate speech, cultural identity codes and group characteristics, particularly extreme nationalism and lack of tolerance for others, can elevate hate speech to the level of a serious social event (Göregenli M. , 2013). Immigrant discourse frequently emphasizes ethnic and cultural qualities, portraying them as “foreign” to native people and potentially disrupting a country’s or society’s political and cultural order by threatening its “purity” and “authenticity” (Triandafyllidou, 2000). Ter Wal (1996) characterized the “threat” framing as a hazard to public health. The media commonly uses the “enemy” concept, portraying immigrants as competitors stealing natives’ jobs (Grobet, 2014). Lakoff and Ferguson (2006) identified an “otherness” frame, in which immigrants are viewed as threats to society’s culture, language, and values, and found that it is widely used by the media (Lakoff, 2006). Milioni et al. (2015) distinguish between a “victim frame” (e.g. exploited/helpless), a “threat” frame (e.g. criminal, alien, burden, etc.), and an “active agent” frame (e.g. worker, investor, member of society) (Milioni, 2015).

Negative sentiments are frequently reinforced by stereotypes in order to gain political and social support. It is used as a vote storage mechanism and a means of consolidating supporters for both opposition and ruling parties. When negative sentiments are used in this manner, it has the potential to turn into hate speech and hate crimes when it is broadcast to the public. (Alğan & Şensever, 2010, pp. 10). The media is also important in spreading and distributing the values to be conveyed within social structures (Yanikkaya, 2009, pp. 11). Social media has accelerated the production and spread of hate speech at incredible speeds. Despite the fact that hate speech on the internet is not a new phenomenon, there is a clear correlation between internet technology and the visibility and spread of hate speech on social media (Karaman & Işıklı, 2016, pp. 137-140).

Social media tools such as Facebook, Twitter, digital games, etc. generate hate speech; the discourse generated in these channels is perceived as natural; the perceived natural discourse is internalized; and internalized hate speech can organize hate crimes. All hate speech spreads on social media, gains power, and is carried into the streets. According to research on the content produced by social media users, fanatical comments and content provide more interaction (Çomu & Binark, 2013, pp. 199-219).

3. Twitter and Hate Speech

First launched in July 2006, inspired by SMS technologies and able to write posts called “tweets” for short messages limited to 140 characters, Twitter shortly became a forum for public discussions. The central mechanism that enables organization and mobilization on Twitter is the hashtag to indicate a topic on Twitter, to allow other users to more easily search for relevant information, and to classify the tweet as cohesive. As a communicative indicator, hashtags have a very strong effect on social participation on Twitter (Yang, 2016, pp. 14).

While the ideas spread on Twitter manifest themselves in the form of support mechanisms such as charity, philanthropy and success stories, they can sometimes be published with hostile statements confirming false, humiliating and prejudiced feelings/tensions about a person, group or community. Especially with the emergence of social networks, the spread of extremist narratives targeting minority groups and emerging hate speech has become easier (Williams, 2016, pp. 212). The rate of encountering hate speech based on race, belief and, gender on Twitter is more, common than in the mainstream media (Karaman & Işıklı, 2016, pp. 11). With the asynchronous and anonymous nature that its users reveal their narcissistic self-confidence.

Due to the increase of political extremism, social media be considered as both a source of knowledge one of the greatest threats to democracy. Because the established institutions, particularly political organizations and mainstream media had lost much of their authority around the world (Persily, 2017). Especially the economic, social, and political issues raised by the covid-19 pandemic, politicians and political parties of different countries, took advantage of a great social dissatisfaction and the fall of these institutions. Given the importance of social media in almost every aspect of modern life, it's no surprise that modern hate speech makes use of it to reach its targeted audience.

4. The Aim of This Study

The goal of this paper is to understand the characteristics of refugee-related messages on Twitter in the context of a significant event, as well as to identify anti-immigration discourse and the role of significant events in creating a toxic narrative about refugees. This will allow us to fill a knowledge gap on the Turkish population's attitudes toward refugees and immigrants, not only in the context of this specific significant event, but also in the context of anti-immigration discourse becoming more prominent in Turkish political discourse. We present quantitative evidence from Twitter about toxic narrative conversations, as well as the accounts and sentiments of hashtags and mentions where anti-immigration discourse is most commonly produced. The dates between March 1, 2019 and March 31, 2020 were analyzed to, see if the word Syrian and its derivatives were used together or separately. The main reason for choosing these dates is that a series of important events in which Syrians were on the agenda took place at the beginning of this period. These are the local elections of 31 March 2019, Turkey's military operations abroad, the opening of the European border gates for immigrants and so on. Between March 1, 2019 ,and March 31, 2020, each key point where significant events occurred, as well as the Twitter Turkey agenda, are compared to the Twitter Syrian agenda.

It is clear how messages spread by specialized or organized groups on the Internet serve as a means of transportation for hate, increasing the presence of anti-immigration discourse in public discourse (Bartlett & et al, 2014, pp. 1-51). However, online hate speech can be amplified in social media following significant events, such as terrorist attacks or news involving disadvantaged or denigrated groups of people, and can serve as a springboard for incidents and targeted attacks with similar characteristics (Burnap & Williams, 2015) (Awan, 2014). Furthermore, previous research has found that certain events can influence and

change public perception of refugees and immigrants (Zhang & Hellmueller, 2017)(Brodersen & et al, 2015) from the situation before a significant event to the response afterward. This study will basically seek answers to the questions in the context of the above-mentioned problem statement:

What is the proportion of negative sentiments against Syrians on Twitter Turkey agenda?

What is the relationship between negative sentiments and significant events?

What is the sentiment of the content directed at Syrians?

Which hashtags and accounts are most frequently used to spread anti-immigration discourse?

5. Method

The purpose of this study is highlight the issue of anti-immigration discourse on Twitter directed at Syrian immigrants in Turkey. Qualitative and quantitative methods complement one another by combining information with standardized procedures for measuring the properties of social media platforms, their actors, and changes in their positions and structures. The use of mixed methodology in social media analysis is relevant in a variety of designs where qualitative and quantitative methods may be combined to study the structure of the platforms, the meaning of the relationships, and their dynamics and evolution, as well as the intersection of these objects of study. The topics of anti-immigration discourse directed at Syrian immigrants, as well s the accounts and sentiments of hashtags and mentions in which negative sentiments are most frequently processed, were investigated. From March 1, 2019 to March 31, 2020, the five key points together with the most intense Syrian agenda were chosen. Each key point in which significant events occurred is labeled A, B, C, D, and E, and in those key points, the Twitter Turkey agenda is compared to the Twitter Syrian agenda.

Analysis of social media data focusing solely on the Twitter social media channel of interactions related to the Syrian agenda. Getting interaction on Twitter means that all the posts shared on Twitter are seen, liked or shared by the followers. The Twitter, data were examined in order to find the word Syrian is "Suriyeli, Suriye etc." and other similar words with "mülteci, mülteciler, etc." There were also included intersections of the derivatives words used together or separately, which are "Suriye, Suriyeli, Suriyelilerin, suriyeden, suriyenin, and suriyeye". We also included related words and their derivatives: "mülteci, mülteciler, sığınmacılar, göç, sığınmacı, muhacir, muhacirler, mültecinin, mültecinin, mülteciden, göçmen, göçmenler, multeci, multeciler, sığınmacılar, goc, sığınmacı, muhacir, muhacirler, multecinin, multecisinin, multeciden, gocmen ve göçmenler."

In the study, the rate of impact of the interactions on the Syrian Refugee agenda

on the Twitter Turkey agenda was also included in the research. Social Media data analysis was made by compiling Twitter data about the interactions related to the Syrian agenda. The tweets sent in line with the keywords and date limits were collected and placed in the excel sheet, and these data were loaded into the SPSS program and quantitative content analysis data were generated. The word phrases in the cluster were developed in accordance with the algorithms of Brand Watch, which is a software that can analyze content using artificial intelligence.

The study’s main limitation is that it was conducted by collecting quantitative data for all interactions on Twitter between March 1, 2019 and March 31, 2020. As a result, there is a periodic limitation. Another limitation is that only anti-immigration discourse directed at Syrians on Twitter is investigated in Turkiye and in Turkish. Only the effects of anti-immigration discourse and negative sentiments against Syrians in Turkish society have been intended to be measured.

6. Findings

6.1. Comparison of Twitter Turkey Agenda and Twitter Syrians Agenda

Social media, particularly Twitter, has been widely used to study a variety of social phenomena. For this study, we gathered nearly 4.629.269 Twitter conversations about Syrian immigrants living in Turkey over a one-year period, from March 1, 2019 to March 31, 2020. One year comprehensive collection of Twitter activities in Turkey. The 5.642 million messages were shared by 1.012 million individual users, resulting in more than 40 billion views and 35 billion accesses to information about Syrian immigrants in Turkey. While these figures seem so high in terms of views and accesses, the comparison of Twitter Syrian and Twitter Turkey Agenda daily average volume can reach as much as 2.02% even on the days when twitter is at its highest, volume of conversation about Syrians.

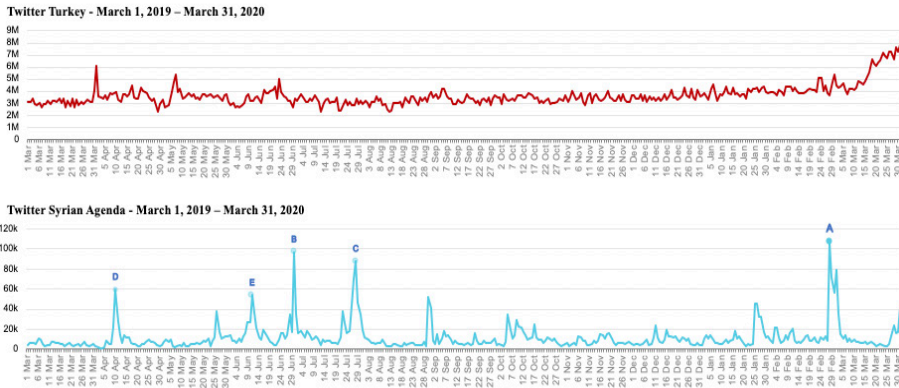
Twitter. Twitter Turkey and the Twitter Syrian Agenda Comparison (March 1, 2019-March 31, 2020)

Dates with Most Intense Interaction	Twitter Turkey Agenda Daily Average Volume	Twitter Syrian Agenda Daily Average Volume	Twitter Syrian/ Turkey Agenda Daily Average Volume ratio (%)
Point A: February 28, 2020 March 2, 2020	4.525.673	78.523	1.73%
Point B: June 30, 2019 July 1, 2019	3.270.833	66.201	2.02%

<p>Point C: July 26, 2019</p> <p>July 30, 2019</p>	2.875.002	56.163	1.95%
<p>Point D: April 10, 2019</p> <p>April 11, 2019</p>	3.611.111	43.625	1.21%
<p>Point E: June 7, 2019</p> <p>June 13, 2019</p>	3.358.796	27.685	0.82%

Within the specified dates study period (March 1, 2019-March 31, 2020), the volume date Twitter shares in Türkiye are 1 billion 443 million. The daily average for these posts is approximately 3.446.000. 11.574 is the daily volume of the Syrian Agenda, where discussions about Syrian immigrants take place. One of the most influential dates of the Syrian agenda on Twitter has been the period from February 28 to March 2, 2020, when the Turkish European borders were opened. By receiving 78.000 shares per day, this interaction contributed approximately 1.7 percent to the volume of Twitter Turkey. In terms of the agenda where conversations about Syrian immigrants were held, the effective dates throughout the year had a 1.73 percent impact on the Twitter Turkey agenda. Twitter Syrian/Turkey Agenda Daily Average Volume ratio from highest to lowest trend, as shown in Figure 1 at Point B: 2.02 %, at Point C: 1.95 %, at Point D: 1.21 %, and at Point E: 0.82 %.

Figure 1. Twitter Turkey and Twitter Syrian Agenda Comparison Rates

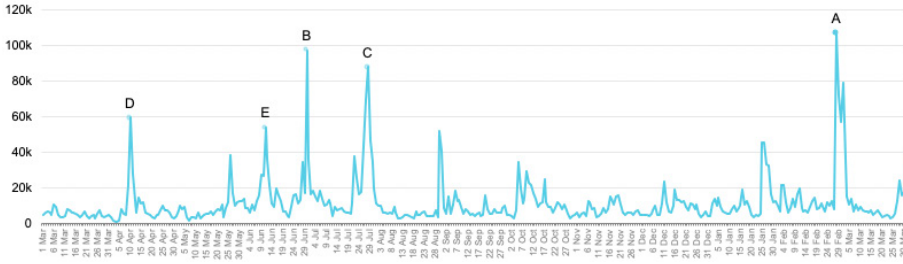
Another significant issue in this study is that the agenda in Twitter Turkey is not effected by Twitter Syrian agenda and that the Syrian agenda on Twitter has a very small percentage, approximately 0.33 percent on average, which shows that it is constantly on the Twitter Turkey agenda. Even on days when the Syrian

agenda is heavily discussed, it amounts to 2.02 percent. These findings suggest that the Syrian agenda on Twitter is much less than it thought but its effect is amplified with other factors on the agenda of the Turkish people.

Looking at Figure 1 for Twitter agenda change rates; we can see that the daily average value of the conversations made on Twitter Turkey between the specified dates is 3 million. The chart shows that the volume increase in Turkey associated with the opening of European border gates increased at the same rate as the Twitter Turkey agenda. The contribution of the Syria issue to Twitter's daily average was calculated to be 2%. In conversations about the Syria issue, the average value formed after the opening of the borders is 823 percent. We can see that after the opening of the European border gates, the ratio of the Twitter Syrian agenda within itself increased by approximately 823 percent, while the Twitter Syrian agenda corresponds to only 2% of the entire agenda within the Twitter Turkey Agenda. In this case, after the opening of the European border gates, 98 percent of the Twitter agenda consists of issues other than the Syrian agenda, and we can easily argue that the Syrian agenda is not at the center of the Turkish people's Twitter agenda.

6.2. Analysis of Significant Events And Twitter Syrian Agenda

Figure 2 depicts the temporal volume distribution of shares about Syrians, the date that reached the highest volume in Twitter at February 28, 2020, which we labeled Point A, indicating the most intense agenda regarding Syrians, immediately following the opening of Turkish European borders and the Idlib attack, in which 33 Turkish soldiers were killed. Other points (B, C, D, and E) indicate the days with the most interactions that coincide with significant events. At point B, accusations of child abuse in Istanbul's İkitelli neighborhood escalated into a lynching attempt against Syrians. In the safe zone plan in Syria, the return of Syrians who had gone to Syria for Eid, and the return of unregistered Syrians to camps, the Syrians were the main agenda in traditional media at point C. The significant event at point D was primarily associated with the March 31, 2019 local elections and the elected mayor of Bolu Province's discriminatory position against Syrians and other refugees. The significant events at point E were the rescheduled June 23, 2019 Istanbul election and new waves of migration to Turkey.

Figure 2. Temporal Volume Distribution of Twitter Syrian Agenda

At point A, the news, comments, and expressions on Twitter and in the traditional media about the Idlib attacks and the opening of the European border gates to Syrians were evaluated together. As a result, it is clear that the tweets posted contain anti-immigration discourse with nationalistic motivations against Syrians, and the idea that our soldiers were martyred because of Syrians living in Turkey outweighs. A thirteen-fold increase in volume is primarily due to the hashtag #suriyelil iteriistemiyoruz as Figure 2 depicts the following sources of increase. Appendix 2 contains a complete list of tweets, retweets and links of significant events.

At point B, it is clear from the news, comments, and opinions in the traditional media that allegations of child abuse in the İkitelli neighborhood of Istanbul Küçükçekmece turned into a lynching attempt against the Syrians who live there. When we look at the interaction in the tweets, we can see that there is a significant number of tweets containing nationalist motives and negative sentiments under the various hashtags listed in Figure 2. Aside from the allegations of child abuse, there are other factors influencing the volume increase, such as the announcement of the final results of the June 23 Istanbul Metropolitan Municipality election and Turkey's proposal for a safe zone for 3 million Syrians. Appendix 2 contains a complete list of tweets, retweets and links of significant events.

At point C, it is clear that almost all of the news, comments, and thoughts in the traditional media are about Syrians. Possible operations for Turkey's planned safe zone in northern Syria, such as returning Syrians who went to Syria for Eid, transferring unregistered Syrians to camps in Istanbul, and so on. Appendix 1 contains a complete list of significant events. Appendix 2 contains a complete list of tweets, retweets and links to significant Events.

At point D, significant events were associated with primarily local election results and the discriminatory position of Tanju Özcan, the elected mayor of Bolu Pro-

vince. At point E, the focus is primarily on traditional media news and commentary, as well as the rescheduled June 23, 2019 Istanbul election. The existence of an agenda concerning Syrians is also notable. Millions of Syrians are expected to flock to the Turkish border, particularly following the attack by Russian-backed regime forces. Appendix 1 contains a list of significant events. Appendix 2 contains a complete list of tweets, retweets and links of significant events.

As we can see from the effects of significant events on Twitter’s Syrian agenda, we can conclude that there is a strong association between significant events and volume increases on Twitter’s Syrian agenda on the specified points, with the most affected by mentions and retweets from March 1, 2019 to March 31, 2020. As shown in Table 2, hashtags and mentions with very high volume increases at specific points tend to have anti-immigrant content. This tendency shows that toning at certain points has a negative effect (Figure 3). Appendix 2 contains a complete list of tweets, retweets and links of significant events.

Table 2. Twitter Syrian Agenda Volume Increase and Most Influential Mentions and Retweets

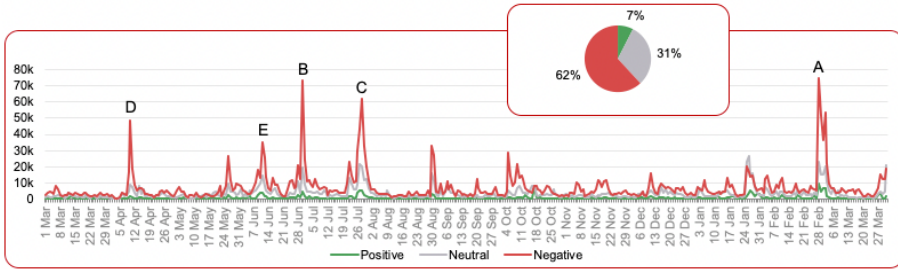
* *Tweet/link numbers provide links to the content of actual tweet/link, and are outlined in the Appendix 2*

Point A	Poin B	Point C	Point D	Point E
1300% vol. increase with	1171% vol. increase with	1048% vol. increase with	680% vol. increase with	540% vol. increase with
- 29017 #suriyelileri-istemiyoruz - 13439 #sehitlerimizvar - 12358 #sehidi-mizvar - 5636 reTweet1* - 4751 #baharkalkanı - 4317 in a link1 - 4254 reTweet2 - 4131 #mehmetci-ğın-yandıyız	- 34188 #suriyelileryal-nız-değildir - 10663 #ikitelli - 2265 #suriyelileri-istemiyoruz - 1910 in a link2	- 31337 #suriyelileri-istemiyoruz - 21142 #suriyeliyim - 20141 #suriyelilerkarde-simizdir -13409 #doğru-yanlış - 4584 reTweet3 - 4569 in a link3	13158 reTweet4 6952 reTweet5 3311 reTweet6 2350 reTweet7 2063 reTweet8 2063 reTweet9 1415 reTweet10 1258 reTweet11	7808 #suriyeliler 6625 in a link4 5562 reTweet12 4145 reTweet13 3246 in a link5 3063 reTweet14 2765 in a link6

6.3. Analysis of Significant Events and Sentiments Against Syrians

Figure 3 depicts the overall sentiment distribution for all interactions and it can be seen that anti-immigration discourse directed at Syrians has a more negative sentiment in the general. When we look at the content analysis of word groups, 62% are negative, 31% neutral, (announcement and news texts) and 7% are positive on Twitter Syrian agenda. However, when looking at Figure 3, it is clear that the the most negative sentiments are shared at 5 same points where there are significant events, as described above. In general, interactions with the Syrian agenda weigh no more than 2% of the Turkish agenda, but the sentiments it carries is overwhelmingly negative. The positive sentiments loses its visibility under the magnitude of the overwhelmingly negative sentiments..

Figure 3. Temporal Sentiment Distribution

When the conversations at all five points are examined, it is possible to conclude that majority of social media users in Turkey have negative feelings toward Syrian immigrants. When negative messages are examined, it is revealed that Turkey provides to Syrian citizens more opportunities than its own citizens. Another significant negative issue is the advocacy Syrians of military age to fight in their own country. Users argue that Turkish soldiers should not fight in Syria and that Syrian youth should be sent there to fight for their country.

6.4. Analysis of The Most Shared Hashtags

One of the most popular hashtags, #suriyelileriistemiyoruz, appears to have become an instrument of anti-immigration discourse against Syrians. Even if Syrians relocate to Europe or another country, this hashtag has almost become a campaign slogan for nationalist and sometimes racist groups that continue to use concentrated anti-immigration discourse in the echo chamber. In fact, the hashtag of #suriyelileriistemiyoruz is justified to be used by these groups as a means of self-expression and legitimation of their thesis

Table 3. The Most Shared Hashtags

Most Influential hashtags	Tweets	Retweets	All Tweets ▼	Impressions
#suriyelileriistemiyoruz	51.877	96.073	147.952	247.738.973
#suriyeli	22.188	64.855	87.045	295.057.306
#suriyelileryalnızdeğildir	11.845	25.442	37.289	71.252.413
#sehitlerimizvar	8.395	22.280	30.676	66029395
#suriyeliler	10.819	19.252	30.072	105.420.655
#sehidimizvar	5.694	20.275	25.969	54.463.419
#suriye	6.986	16.589	23.578	111.281.024
#barışpınarharekatı	806	21.292	22.098	144.445.906
#suriyeliyim	7.799	13.977	21.777	52.522.252
#suriyelilerkardesimizdir	6.568	14.815	21.384	43.456.058
#ülkemdesuriyeliistemiyorum	2.395	7.782	10.178	18.121.581
#suriyelilerdefoluyor	3.550	4.654	8.205	12.339.746
#vaka5698	354	4.926	5.280	4.808.053
#baharkalkanı	319	4.520	4.839	12.232.258
#evindekaltürkiyem	35	4.541	4.576	4.282.874
#mehmetciğinyanıındayız	410	3.725	4.136	12.551.772
#weareallturkishsoldiers	389	2.701	3.091	7.196.855

We can see from the analysis of the most mentioned accounts, which received the most interaction, that these Twitter accounts are associated with hashtags containing negative sentiments directed at Syrians. Looking at a few accounts, it is clear that these accounts are frequently mentioned on anti-Syrian accounts and lead social media groups that generate political or ideological discourse against Syrians. The accounts that produce anti-Syrian and anti-immigrant toxic narratives, which somehow crystallize and act as concentrated for the same purpose, find twitter users who are ready and able to direct them, and pursue their political goals. To justify themselves, these accounts always keep security policies on the agenda.

7. Discussion and Conclusion

The findings suggest that the Syrian agenda in Twitter corresponds to a very small percentage, approximately 0.33% on average through the study periods, within the Twitter Turkey agenda. Even on the busiest days, data revealed Twitter’s Syrian agenda accounted for only 2.02 percent of the Turkish agenda. While it corresponds only to 2.02% on the dates of the Idlib attack and the Afrin operation,

its effect is amplified with other factors on the agenda of the Turkish people. Significant events were found to be indicative of key points on the Syrian agenda, as well as negative sentiments directed at Syrians.

Since the findings suggest that the Syrian agenda on Twitter is much smaller than it thought, but its impact is amplified by high-activity hashtags and accounts hold the power to dominate the Twitter Syrian agenda. The most popular hashtags and accounts are also indicators of the crystallization of anti-immigration discourse against Syrian immigrants in Turkey. One of the most popular hashtags, #suriyellileriistemiyoruz, appears to have become a tool for anti-Syrian toxic narrative. When we look at the most popular accounts in terms of anti-immigrant campaigns, we can see that they are associated with hashtags containing hate speech directed at Syrians. Looking at a few accounts reveals that these accounts are frequently mentioned in the study period. These accounts are generally anti-Syrian and lead social media groups that generate political or ideological hate speech against Syrians.

So, why does the Syrian Agenda, as revealed by its Twitter findings, occupy only 2.02%, but why does it maintain both the traditional media and social media agendas, and thus the Turkish political agenda? Social movements that emerged in modern times have a liquidity structure as a result of social media, which means they have a fluid structure and no official leadership structure. They are not in an anarchic structure, and leaderless, and they are open to interaction thanks to their characteristic fluid structures, and they are choreographically shaped in this way (Gerbaudo, 2012, pp. 134-135). Twitter serves as the focal point for groups that crystallize, concentrate, and organize toward a common goal. One reason for this crystallization is that the sentiments of the conversations in the Twitter interactions is extremely negative. It is also contagious to have negative emotions, which is a type of social influence that describes how behaviors, norms, and information spread through social networks. One example is emotional contagion, a phenomenon in which our own mood is influenced by the moods of those around us. Another example group norms, which are the behaviors that are considered normal or acceptable within a specific group (Shen & et al, 2020). This toxic narrative against Syrian immigrants is heavily influenced by both emotional contagion and group norms. In social media, where people are frequently allowed to engage in toxic behavior with no real consequences. In fact, in some contexts, this behavior is actually rewarded, making it appear desirable and thus encouraging more people to engage in it. It provides a vicious cycle in many ways.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti

Yazarlar makaleye %50 (1.Yazar), %50 (2.Yazar) oranında katkı sağlamış olduklarını beyan ederler.

References

- Akyeşilmen, N. (2018). *Disiplinlerarası bir yaklaşımla Siber politika & Siber Güvenlik*. Orion Kitabevi: 194-204.
- Alğan, T. C., & Şensever, F. L. (2010). *Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 yıl, 10 Örnek*. İstanbul: Sosyal Değişim Derneği Yayınları.
- Althusser, L. (2010). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Awan, I. (2014). Islamophobia and Twitter: A Typology of Online Hate Against Muslims on Social Media. *Policy Internet*, 133–150.
- Bartlett, J., & et al, e. a. (2014). *Anti-Social Media*. London: Demos.
- Bostancı, M. (2017). *Suriyeli Sığınmacı Sorunu ve Basına Yansımalar*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Brennan, F. (2009). Legislating against Internet race hate. *Information & Communications Technology Law*, 18(2), , 123-153.
- Brodersen, K., & et al. (2015). Inferring causal impact using Bayesian strtural time-series models. *Ann. Appl. Stat.*, 247–274.
- Burnap, P., & Williams, M. (2015). Cyber Hate Speech on Twitter: An Application of Machine Classification and Statistical Modeling for Policy and Decision Making. *Policy Internet*, 223–242.
- Campbell, P. J. (2010). *An Introduction to Global Studies*. Wiley -Blackwell.
- Clay, S. (2016). *Sosyal Medyaya Eleştirel Bir Giriş Nedir?" Sosyal Medya -Eleştirel Bir Giriş. 1st Ed.. Ankara: NotaBene Yayınları, 2016. 8-42*. Ankara: NotaBene Yayınları.
- Çayır, K. (2012). *Gruplararası İlişkiler Bağlamında Ayrımcılık*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çomu, T., & Binark, M. (2013). *Yeni Medya Ortamlarında Nefret Söylemi, Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar mecralar Tartışmalar,*. İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Dede, A. (2011). The Arab Uprisings: Debating the Turkish Model. *Insight Turkey,Cilt: 13, No: 2, , 23-24*.
- Dirini, İ. (2010). Okur Yorumlarıyla Yeniden Üretilen Nefret Söylemi. A. Akın içinde, *Yeni medyada Nefret Söylemi* (s. 55-93). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Doğanay, Ü. ve Keneş, H. Ç. (2016). Yazılı basında Suriyeli 'mülteciler': Ayrımcı söylemlerin rasyonel ve duygusal gerekçelerinin inşası. *Mülkiye dergisi*. 40(1): 143-184.

- Eagleton, T. (2011). *İdeoloji*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metodlarına giriş: Nitel, nicel ve eleştirel kuram metodolojileri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ersoy, U. (2018). Çağımızın Pandemisi: Nefret Suçları. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 111-174.
- Galtung, J. (1969). Violence, Peace, and Peace Research. *Journal of Peace Research*, Vol. 6, No. 3, 167-191.
- Galtung, J. (2007). *Frieden mit friedlichen Mitteln. Friede und Konflikt, Entwicklung und Kultur*. Münster: Agenda Verlag.
- Gambetti, Z. (2007). Linç Girişimleri, Neo-Liberalizm ve Güvenlik Devleti. *Toplum ve Bilim*, 7-35.
- Gerbaudo, P. (2012). *Tweets and Streets: Social Media and Contemporary Activism* -, London, UK, p.134-135. London: Pluto Press.
- Göregenli, M. (2012). *Temel kavramlar:önyargı, kalıpyargı ve ayrımcılık*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları, .
- Göregenli, M. (2013). *Temel Kavramlar: Önyargılar, özgü İnançlar ve Ayrımcılık*, *Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar*,. İstanbul: Hrant Dink Vakfı yayınları.
- Grobet, A. (2014). *Responsible reporting and perceptions of migrants in an era of unprecedented mobility*. In G. Dell’Orto & V. L. Birchfeld (Eds.), *Reporting at the southern borders*. New York: Routledge.
- Kara, T., & Özgen, E. (2012). *Sosyal medya-akademi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Karadeniz, S. (2012). Nefret Söylemi Kapsamında Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik Suçu. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı YL tezi.
- Karaman, H., & Işıklı, Ş. (2016). Karaman H, Işıklı Ş.(2016) “Twitter’daki Dini ve Etnik Temelli Nefret Söylemlerinin Analizi” 2016 Güz-Cilt:7-Sayı:25. *Online Academic Journal of Information Technology*, 137-152.
- Kaymak, A. (2010). Yeni Medyada Nefret Söyleminin Hukuki Boyutu. A. Akın içinde, *Yeni medyada Nefret Söylemi* (s. 253-284). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Kılıcı, Ş., & et al. (2017). Yeni Medya Ortamlarında Nefret Söylemi: İslam Karşıtlığı Bağlamında Nefret Söylemi İçeren Videoların Youtube Üzerinden İncelenmesi. *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 8 (30), 155-187.
- King, R. D. (2013). High Times for Hate Crimes: Explaining the Temporal Clustering of Hate-Motivated Offending. *Criminology*, 51(4), 871-894.
- Kırtış, A. K., & Karahan, F. (2011). To be or not to be in social media arena as the most cost-efficient marketing strategy after the global recession. *Procedia iscial and Behavioral Sciences*, 24,, 260-268.
- Kocaman, A. (2009). *“Dilbilim söylemi”*, (Edt. Ahmet Kocaman, *Söylem Üzerne*). Ankara:

- ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A.Ş., Yayınları.
- Koçak , Z., & Aktaş, M. A. (2019). Çatışma Ve Çatışma Yönetimi Kavramlarına Güncel Bir Bakış. *Kapadokya Sosyal Bilimler Öğrenci Kongresi Özel Sayısı* (s. 130-137). Niğde: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- Lakoff, G. &. (2006). *The framing of immigration*. . Berkeley,CA: The Rockridge Institute.
- Lister, M., & et al. (2009). *New media: a critical introduction*. Canada: Routledge.
- Manovich, L. (2001). *The language of new media*. London: The MIT Press.
- Mayfield, A. (2008). *What is social media?* New York: Technology Business.
- Milioni, D. L. (2015). Framing immigration in online media and television news in crisis-stricken Cyprus. *The Cyprus Review*, 27(1), 155–185.
- Nai, A. (2018). Fear and Loathing in Populist Campaigns? Comparing the Communication Style of Populists and Non-populists in Elections Worldwide. *Journal of Political Marketing*, 20, 219 - 250.
- Öztürk, F. E. (2021). Salgınla Yayılan Nefret: Twitter’da 65 Yaş stü ireylere Yönelik Nefret Söylemi. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi*, 143-159.
- Persily, N. (2017). The 2016 U. S. election. Can democracy survive the Internet? . *Journal of Democracy*, 28(2), 63–76.
- Phuong, C. .. (2005). Edward Newman and Joann?an Selm (eds), Refugees and forced displacement: international security, human vulnerability, and the state. *United Nations University Internationalat*, İ. H. (2009). *Yeni Bir İletişim Ortamı, Yeni Bir Medya*. İstanbul: Doğan kitap.
- Safko, L., & Brake, D. K. (2009). *The social media bible: tactics, tools, and strategies for business success*. New Jersey: Jhon Wiley & Sons Inc.
- Sayimer, İ. (2008). *Sanal ortamda halkla ilişkiler*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Shen, C., & et al. (2020). Viral vitriol: Predictors and contagion of online toxicity in World of Tanks. *Computers in Human Behavior*, 108.
- Şimşek, B. (2020, 06 15). *Dijital şiddet mağduru bir kadın anlatıyor: ‘Adıma 40 sosyal medya hesabı açıldı* . *bbc.com*: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52834286> adresinden alındı
- Tasner, M. (2010). *Marketing in the moment: he practical guide to using web 3.0 marketing to reach your customers first*. New Jersey:thePearson Education Inc.
- Taşdelen, B. (2020). Twitter’da Suriyeli mültecilere karşı çevrimiçi nefret söylemi; #suriyelileristemiyoruz. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 11(2), 562-575.
- Toprak, A., & et al. (2009). *Toplumsal Paylaşım Ağı facebook: görülüyorum öyleyse varım*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Triandafyllidou, A. (2000). The political discourse on immigration in southern Europe: A

- critical analysis. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 10(5), 373–389.
- Tufekci, Z. (2018). How social media took us from Tahrir Square to Donald Trump. MIT Technol. Rev. technologyreview.com/s/611806/how-social-media-took-us-from-tahrir-square-to-donald-trump
- van Dijk, T. A. (1993). Media Discourse. Sage series on rTahrird ethnic reDonalds, Cilt 6. Elite discourse and racism (ss. 241-283). Thousand Oaks, California: Sage Publications, Inc.
- van Dijk, J. (1999). *The Network Society: Social Aspects of New Media*. London: Sage Publications.
- van Dick, J. (2013). *The culture of connectivity: A critical history of social media*. Oxford University Press.
- Vardal, Z. B. (2016). Nefret Söylemi ve Yeni Medya. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 132-156.
- Wodak, R. (2015). *The Politics of Fear: What Right-Wing Populist Discourses Mean* London: Sage.
- Weber, A. (2009). *Manual on Hate Speech. France: Council of Europe*.
- Williams, M. L. (2016). Cyberhate on social media in the aftermath of Woolwich: A case study in computational criminology and big data. *British Journal of Criminology*, 56(2), 211-238.
- Yang, G. (2016). Narrative agency in hashtag activism: The case of# BlackLivesMatter. *Media and Communication* 4(4), 13-17.
- Yanıkaya, B. (2009). Gündelik Hayatın Suretinde: Öteki Korkusu. B. Çoban içinde, *Görsel Şiddet ve Medya*. (s. 11-27). İstanbul: Su yayınları.
- Yengin, D. (2012). *Yeni medya ve...* İstanbul: Anahtar Yayınları.
- Yengin, D., & Bayrak, T. (2018). *Yeni medya ve sanal gerçeklik*. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi Yayınları.
- Zhang, X., & Hellmueller, L. V. (2017). Visual framing of the European refugee crisis in Der Spiegel and CNN International: Globvisualism in news photographs. *Int. Commun. Gaz*, 483–510.

Appendix 1- List of Traditional Media Agenda Topics

Point A:

- Operation Spring Shield or Operation Idlib launched by the Turkish Armed Forces (TSK) and the Syrian National Army (SMO) on February 27, 2020².
- Idlib attack; 33 Turkish soldiers were killed in an airstrike in Syria's Idlib province on, February 27, 2020. Reuters news agency reported that 54 Turkish soldiers lost their lives in Syria within a month with the latest attack³. (28.02.2020)

²https://tr.wikipedia.org/wiki/Bahar_Kalkan%C4%B1_Harek%C3%A2t%C4%B1 (Date of Access: 20.02.2022)

³<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51669820> (Date of Access: 02.03.2022)

Last minute... Doors were opened to Syrian refugees! They flock to Europe⁴. (28.02.2022)
Last minuteB:

Announcement of the final results of the 23 June Istanbul Metropolitan Municipality election results by the Supreme Election Board (YSK)⁵ (27.06.2019).

S400 missile defense system tension with the USA, the arrival of the first batch of S-400s to Turkey⁶(12.07.2019).

The allegations that a child was abused in the İkitelli neighborhood of Istanbul Küçükçekmece turned into a lynching attempt against Syrians.⁷ (30.06.2019).

Turkey proposed a safe zone for 3 million Syrians⁸ (25.09.2019).

Point C:

Turkish Central Bank's rate cut by 425 basis points⁹ (25.07.2019)

Discussing the possible operation to the east of the Euphrates for the Safe Zone¹⁰ (29.07.2019)

Discussions on the Readmission Agreement on Refugees that Turkey signed with the EU in 2016¹¹(22.07.2019)

Statement from Istanbul Governor Yerlikaya on unregistered Syrians: "There will be no unregistered Syrians in Istanbul"¹²(30.07.2019).

The return of Syrians to their countries during the Eid is again a polemical issue¹³(19.08.2019).

D Point:

In the local elections of March 31, 2019, the debate about the Istanbul elections continues and the issue of the cancellation of the election is on the agenda. The government and the opposition are mutually blaming each other¹⁴(10.04.2019).

The first action of the newly elected Bolu mayor of the Chp, Tanju Özcan, was to cut the aid given to refugees¹⁵ (10.04.2019).

⁴ [ahaber.com.tr/gundem/2020/02/27/suriyeli-multecilere-avrupa-kapilari-acildi](https://www.ahaber.com.tr/gundem/2020/02/27/suriyeli-multecilere-avrupa-kapilari-acildi) (Date of Access: 13.02.2022)

⁵ <https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/il-secim-kurulu-resmi-olmayan-sonuclari-acikladi-5194371/> (Date of Access: 28.02.2022)

⁶ <https://www.amerikaninsesi.com/a/msb-s400ler-ankaraya-geliyor/4997374.html> (Date of Access: 20.02.2022)

⁷ <https://www.gazeteduvar.com.tr/turkiye/2019/06/30/ikitellide-suriyelilere-saldiri> (Date of Access: 14.02.2022)

⁸ <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-3-milyon-suriyeli-icin-guvenli-bolge-onerdi/1593760> (Date of Access: 30.03.2022)

⁹ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-49134096> (Date of Access: 25.01.2022)

¹⁰ <https://www.trthaber.com/haber/gundem/mit-ve-tdskdan-irakin-kuzeyinde-iki-nokta-operasyon-424435.html> (Date of Access: 28.02.2022)

¹¹ <https://www.dw.com/tr/%C3%A7avu%C5%9Fo%C4%9Flu-geri-kabul-anla%C5%9Fmas%C4%B1n%C4%B1-ask%C4%B1ya-ald%C4%B1k/a-49699277> (Date of Access: 17.03.2022)

¹² <https://t24.com.tr/haber/istanbul-valisi-nden-kayitli-olmayan-suriyelilere-iliskin-aciklama,832772> (Date of Access: 09.02.2022)

¹³ <https://tr.euronews.com/kurban-bayram-icin-ulkelerine-giden-suriyelilerin-turkiyeye-donusleri-basladi> (Date of Access: 19.08.2019)

¹⁴ <https://www.haberler.com/aksam-gazetesi/> (Date of Access: 10.04.2019)

¹⁵ <https://tr.euronews.com/bolu-nun-yeni-chp-li-belediye-baskani-ozcan-dan-ilk-icraat-suriyeli-multecilere-yardim-yok> (Date of Access: 10.04.2019)

President Erdoğan said: “We will not allow the establishment of a terrorist state in the north of Syria”, emphasizing that a terror corridor will never be allowed in the south of Turkey, and that the necessary steps will be taken soon 16(13.10.2019).

The economy package as announced by the Minister of Economy, Berat Albayrak 17(10.04.2019).

E Point:

F-35 Desk without Turkey 18 (09.06.2019)

Election polemics before the 23 June 2019 Istanbul election 19(11.06.2019)

The new migration wave is at the door, the Russian-backed regime forces attacking Idlib by violating the Sochi agreement, causing 2 million people to pile up on the Turkish border 20(09.09.2019)

Appendix 2- List of Tweets, retweets and links of Significant Events

Point A:

Retweet 1: <http://twitter.com/ismailsaym,az/statuses/1233357798962089985>

Link 1: https://video.twimg.com/ext_tw_video/1234372752024461313/pu/video/1280x684/5vak9FyYTGHQpToA.mp4?tag=10

Retweet 2: <http://twitter.com/ismailsaymaz/statuses/1234240124428439553>

Point B:

Link 1: https://video.twimg.com/ext_tw_video/1145233612016689152/pu/video/640x360/ZMBCc2Jjsw9x9rOy.mp4?tag=10

Point C:

Retweet 1: <http://twitter.com/DrSinanOgan/statuses/1155931412647645184>

Link 1: https://video.twimg.com/ext_tw_video/1154660287653535745/pu/video/1280x720/H3CjalXGUGT9q6cL.mp4?tag=10

Point D:

Retweet 1: <http://twitter.com/TolgaCevik/statuses/111696726751567873>

Retweet 2: <http://twitter.com/tanjuozcanchp/statuses/1115731532818284544>

Retweet 3: <http://twitter.com/tanjuozcanchp/statuses/1115725277819224065>

Retweet 4: <http://twitter.com/06melihgokcek/statuses/1115830074752819200>

Retweet 5: <http://twitter.com/SavciSayan/statuses/1116039566585151488>

Retweet 6: <http://twitter.com/ismailsaymaz/statuses/1116246425342550016>

¹⁶ <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/111067/-suriye-nin-kuzeyinde-bir-terror-devletin-in-kurulmasina-musaade-et-meyecegiz-> (Date of Access: 13.10.2019)

¹⁷ <https://www.haberturk.com/son-dakika-ekonomi-reform-paketi-aciklaniyor-2428990-ekonomi> (Date of Access: 10.04.2019)

¹⁸ <https://www.karar.com/turkiyesiz-f-35-masasi-1234351> (Date of Access: 09.06.2019)

¹⁹ <https://www.setav.org/duygusal-polemikler-uzerinden-devam-eden-tartismalar-secim-yaklastikca-yerini-projelere-birakacak/> (Date of Access: 11.06.2019)

²⁰ <https://www.dw.com/tr/ankarada-idlib-endi%C5%9Fesi-500-bin-sivil-yolda/a-50357645> (Date of Access: 09.09.2019)

Retweet 7: <http://twitter.com/ismailsaymaz/statuses/1116328649790230529>

Retweet 8: <http://twitter.com/uzunabdurrahman/statuses/1115995945714573313>

Point E:

Link 1: https://video.twimg.com/ext_tw_video/1138163308790525952/pu/video/352x640/OBUAwnxiHXC-h28T.mp4?tag=10

Retweet 1: <http://twitter.com/Kocayildiz1/statuses/1138178221801955328>

Retweet 2: <http://twitter.com/kurtilkcan/statuses/1137756362740510721>

Link 2: https://video.twimg.com/ext_tw_video/1138084195094401026/pu/video/720x720/jYLLpfEyyvWlmgFJd.mp4?tag=10

Retweet 3: <http://twitter.com/NihalOlcok/statuses/1138779737499799552>

Link 3: https://video.twimg.com/ext_tw_video/1138339247285514240/pu/video/640x360/CMSlvQQPRvYyUrM0.mp4?tag=10

Nefret Söylemi ve Sinema: "Kurtlar İmparatorluğu" Üzerine Bir Söylem Analizi

Nurettin GÜZ*
Behlül Burak DUMLU**
Ali TANER***

Öz

Bu çalışma, sosyal yaşamda ve medyada izlenebilen nefret söylemi ve nefret suçu kavramları üzerine bir araştırmayı amaç edinmektedir. Terminolojiye yeni kazandırılan nefret söyleminin nasıl bir ifade biçimi olduğuna, neyi amaç edindiğine ve ifade özgürlüğü ile arasında nasıl bağ olduğuna dair kavramsal bir perspektif sunulacak ve bu tartışma alanları, Kurtlar İmparatorluğu filmi bağlamında analiz edilecektir. İlk bölümde, nefret söylemi ve nefret suçu kavramlarının kavramsal analizi, sıklıkla karşımıza çıkan bir tartışma alanını oluşturduğu için nefret söylemini ve ifade özgürlüğünü ayıran noktalar ve nefret söyleminde medya araçlarının rolü incelenecektir. Filmin analiz edileceği ikinci bölümde ise ırkçı nefret söyleminin bir örneğini oluşturan Kurtlar İmparatorluğu filmi bağlamında, sinemada nefret söylemi ele alınacaktır. Çalışma, eleştirel söylem analizi yöntemi ile incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Nefret Söylemi, Nefret Suçu, Medyada Nefret Söylemi, İrkçi Nefret Söylemi, Kurtlar İmparatorluğu

* Prof. Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi İletişim Fakültesi, nurettinguz@gmail.com

** Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, bbdumlu@gmail.com

*** Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, 32tanerali32@gmail.com

Güz, N., Dumlu, B. B. & Taner, A. (2022). Nefret Söylemi ve Sinema: "Kurtlar İmparatorluğu" Üzerine Bir Söylem Analizi. TRT Akademi, 7 (15), 598-621. DOI: 10.37679/trta.1101369

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 10.04.2022

Revizyon Tarihi: 10.05.2022

Kabul Tarihi: 27.05.2022

ORCID ID:0000-0002-2038- 5652 ORCID ID 0000-0001-9760-1897 ORCID ID 0000-0002-8237-1467
DOI:10.37679/trta.1101369

Hate Speech and Cinema: A Discourse Analysis on the "Wolves Empire"

Nurettin GÜZ
Behlül Burak DUMLU
Ali TANER

Abstract

This study aims to research on the concepts of hate speech and hate crime that can be viewed in social life and in the media. A conceptual perspective will be presented on what kind of expression hate speech, which has just been introduced to terminology, is, what it aims at and how it is related to freedom of expression, and these areas of discussion will be analyzed in the context of the film Wolves Empire. In the first part, the conceptual analysis of the concepts of hate speech and hate crime, the points that separate hate speech and freedom of expression as it constitutes a frequently encountered area of discussion, and the role of media tools in hate speech will be examined. In the context of the movie, hate speech in the cinema will be discussed. The study will be examined with the method of critical discourse analysis.

Keywords: Hate Speech, Hate Crime, Hate Speech in the Media, Racist Hate Speech, Empire of the Wolves

Research Paper

Recieved: 10.04.2022

Revised: 10.05.2022

Accepted: 27.05.2022

1. Giriş

Sosyal bilimlerdeki birçok başka kavram gibi nefret söyleminin tanımı, kapsamı, çerçevesi ve nefret suçuyla ilgili olgu ve olaylar üzerinde tam bir uzlaşma sağlanabilmiş değildir. Nefret söylemi, toplum içerisinde ayrışmaya neden olan, ötekileştiren ve toplumsal barış ve huzur ortamını zedeleyen bir durumu işaret ederken, nefret söylemine uğrayan kesim toplum içerisinde düzeni bozan ve tehdit unsuru olarak lanse edilmektedir. Nefret söylemi ve söylemin oluşturduğu nefret suçu, bireylerin ve kitlelerin yaşayış biçimlerini zedeleyecek, ait oldukları toplumsal kesimin varlığına yönelik tehditler oluşturacak ve demokratik süreçlere katılımını engelleyecek bir yapıdadır.

Medya kuruluşları demokratik siyasal sistemin vazgeçilmez unsurları olarak hedef kitlelerine enformasyon sağlayarak haber ve bilgi ihtiyacını karşılarken tutum ve kanaatlerin oluşmasına da yardımcı olurlar. Temel insan hakkı olan düşünce ve ifade hürriyetine dayanan basın özgürlüğü, bu hakkın engellenmesi kadar yanlış kullanımı konusu ile ilgili de tartışılmaktadır. Medya/basin özgürlüğünün doğrudan medya merkezli olarak yanlış kullanımı kadar medyanın araç olarak yanlış kullanımı da eleştiri konusu olmaktadır. Geleneksel medya kuruluşları olan gazete, dergi, radyo, televizyon kadar yeni medya araçları da demokratik siyasal sistemin kendisine yüklediği misyon dışındaki kullanımları sebebiyle sıkça kamuoyu gündemine gelebilmektedir.

Medyaya yöneltilen eleştirilerden birisini bu mecraların nefret söylemi ve suçuna yönelik kullanımı oluşturmaktadır. Irkçılık, din ve cinsel temelli nefret söyleminin medya tarafından üretildiği veya medyanın buna aracılık ettiğine ilişkin görüşler sıkça gündeme getirilirken buna ilişkin bilimsel araştırmalarda artarak devam etmektedir. Düşünce ve ifade özgürlüğü çerçevesinde medyanın serbest yayın yapması ile nefret söylemi ve nefret suçunun medya aracılığı ile işlenmesinin önlenmesi çabası kimi zaman iki olgu ile ilgili kavram karmaşasına sebep olmaktadır. Karmaşanın temel sebeplerinden birisini medya aracılığı ile işlenen nefret söylemi veya suçunun açık biçimde ortaya konmaması oluşturmaktadır. Konu, özellikle görsel medyanın önemli araçlarından olan sinema filmlerinde örtük biçimde hedef kitleye sunulduğu için eleştirilere esas olan filmlerde ele alınan temaların medya özgürlüğü çerçevesinde mi, yoksa nefret söylemi veya suçu çerçevesinde mi ele alınacağına ilişkin açık bir yaklaşım belirlenmemektedir. Bu noktada filmler aracılığı ile verilen mesajların arka planının ortaya çıkarılması önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın konusunu sinema filmlerindeki nefret söylemi ve nefret suçu oluşturmaktadır. Çalışma çerçevesinde *Kurtlar İmparatorluğu* filmi üzerine bir söylem

analizi yapılarak filmde nefret söylemine yer verilip verilmediği ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmada ilk olarak nefret söylemi ve medya konusu ele alınmış, sonrasında ise film içeriği üzerine bir söylem analizi yapılmıştır.

2. Nefret Söylemi ve Medya

2.1. Nefret Söylemi Kavramı

Etimolojik olarak Latince oraya buraya koşuşturma, gidiş gelişler veya uzaklaşma, erime, yayılma anlamındaki “discurrere” kelimesi ile “discursus” kelimesinin farklı biçimlerine karşılık gelen söylem kelimesi mecazi anlamda da özne hakkında uzun konuşma, bir şey hakkında iletişim anlamına gelmektedir (Sözen, 1999, s. 19). Nefret kavramı ise bazı aksi görüşlere rağmen (Parekh, 2006, s. 2) hoşlanmama, beğenmeme, aşağılama, hor görme ve saygı duymama gibi anlamlar olarak ifade edilmekte, hedef alınan birey veya gruba karşı reddetme, zarar verme, düşmanlık ya da yok etme arzusunun duyulması olarak tanımlanabilmektedir (Bedamchi, 2015, s. 56). Kavram genellikle ırk, renk, etnik ve ulusal köken, dini inanç, cinsel yönelim ve diğer statüler temelinde bireylere veya gruplara karşı şiddetin, nefretin ve ayrımcılığın savunuculuğunu içeren ifade kategorisi (Boyle, 2010) olarak tanımlanmaktadır. Nefret söylemi olumsuz duyguları içermekle birlikte toplumu oluşturan gruplar arasındaki sistematik hiyerarşiye işaret eden bir dışlanma, değersizleştirme ve düşmanlaştırma ideolojisi (Göregenli, 2013, s. 57) olarak da adlandırılmaktadır.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi (COE, 1997, s. 107) nefret söylemi kavramını “azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenlilere karşı ırkçı nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizm veya saldırgan milliyetçilik dâhil, hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her türlü ifade biçimi” olarak tanımlamıştır. Avrupa Konseyi ise ırkçılık ve yabancı düşmanlığının belirli biçimleri ve ifadeleri ile mücadele etme amacıyla hazırlanan 2008 yılına dair çerçeve kararda, “alenen şiddeti ve nefreti kışkırtıcı” söylemleri nefret söylemi olarak belirtmiştir (FRA, 2016, s. 3). Nefret söylemi, nefret suçlarının da zihinsel ve ideolojik arka planını oluşturmaktadır.

Ayrımcılığın belki de en şiddetli biçimi olarak ortaya çıkan nefret suçu failin dil, din, ırk, etnik köken, engellilik, cinsiyet ve cinsel yönelimlerle ilgili ön yargı ile bu özellikleri taşıyan veya taşıdığını düşündüğüne karşı gerçekleştirdiği suç davranışı olarak tanımlanmaktadır. Nefret suçu olarak bilinen eylemlerin engellenmesine dair ilk uygulamalar, 1960’lı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri’nde Yahudilere ve siyahlara yönelik gerçekleşen saldırıları engellemek amacıyla hayata geçiril-

miştir. Ancak nefret suçu kavramının yaygınlaşmasındaki ilk örneklerden birisi, 1986 yılında New York'ta bir grup beyaz genç tarafından siyahi bir kişiye yönelik gerçekleştirilen ırkçı saldırının gazete manşetlerine yansması olarak kabul edilmektedir. Öncelikle yalnızca ırk ve din temelli saldırıları karşılamak için kullanılan bu kavram, 1990'lı yılların başından itibaren kişinin cinsel tercihi, ulusal kökeni, engellilik hâli ve cinsiyeti nedeniyle maruz kaldığı saldırılar için de kullanılmaya başlanmıştır (Ataman, 2012, s. 59-60). Nefret söylemi ve nefret suçu 20. yüzyılın son dönemi ve özellikle içerisinde bulunduğumuz 21. yüzyılda ağırlıklı gündem konusunu oluşturmuştur.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), nefret suçuna ilişkin yaptığı tanımlamada nefret suçu ve nefret söylemi arasında bir ayırmda bulunmuş ve ceza kanununa konu olacak bir suçun nefret gayesiyle işlenip işlenmeksizin her şekilde suç olarak kabul edildiğini belirtmiştir. Ayrıca, söylemde nefret unsuru içermeyen ifadelerin nefret suçu olarak tanımlanabilmesinin mümkün olmadığını altını çizmiştir. Nefret suçları, failin/faillerin sahip oldukları ön yargı ve düşmanca duygular ile dil, din, mezhep, etnik köken, siyasi düşünce, cinsel tercih, cinsiyet, yaş, fiziksel veya zihinsel engel gibi varsayılan farklı özellikleri sebebiyle birey veya bireylere ya da bireylerin mensubu oldukları gruplara yönelik işledikleri suçlar olarak tanımlanmıştır (Osce Odih, 2009, s. 25).

Uluslararası kuruluş ve sözleşmelerle birlikte Türk Ceza ve Basın Hukuku alanlarında da konu düzenlenmiştir. Nefret suçlarıyla ilgili özel bir düzenleme bulunmamakla birlikte 2014 yılındaki 6529 Sayılı Kanun'la TCK'nin (Türk Ceza Kanunu) 122. maddesinin "Ayrımcılık" olan madde başlığı "Nefret ve Ayrımcılık" olarak değiştirilmiş, metne "nefret nedeniyle" ifadesi dâhil edilmiştir. Halkı ayrıştırmaya, kin ve düşmanlığa tahrik etme ve aşağılama suçuna ise TCK'nin 128. maddesinde yer verilmiştir. Maddenin birinci fıkrasında, "Halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden" kimsenin, "bu nedenle kamu güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması hâlinde "hapisle cezalandırılacağı" nı hüküm altına almıştır. İkinci fıkrasında ise "Halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılayan kişi" ile üçüncü fıkrasında, "Halkın bir kesiminin benimsediği dinî değerleri alenen aşağılayan kişi, fiilin kamu barışını bozmaya elverişli olması hâlinde" hapis cezası ile cezalandırılacağını belirtmektedir. Yine, nefret söylemi ile ilgili bir madde olarak nefret içerikli açıklamaları bazı şartlar dâhilinde suç olarak niteleyen (Karan, 2012) TCK'nin 216. maddesindeki "halkı kin ve düşmanlığa tahrik suçu" nefret söylemini önlemeye yönelik düzenlemeler arasında yer almaktadır.

TCK'den başka 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'da da nefret söylemine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Yayın ilkeleri bölümünde "Halkı kin ve düşmanlığa iten ve nefret duyguları oluşturan yayınlara yer verilmemesi" istenmektedir. Devamında, "insanların dil, din, ırk, renk, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri nedenlerle hiçbir şekilde kınanmaması ve aşağılanmaması" kayıt altına alınmaktadır. "Kadınlara, güçsüzlere, engellilere ve çocukları karşı şiddetin ve ayrımcılığın teşvik edilmemesi, yayınlara şiddet kullanımını özendirici veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte olmaması" istenmektedir. Kanun, medya yoluyla nefret söyleminin yayılmasını önlemeye yönelik düzenlemelere yer vermektedir. Düzenleme sadece geleneksel medyayla sınırlı olmayıp yeni medya ve yeni medya mecrası olarak sosyal medya başta olmak üzere diğer alanlarda da söz konusu olabilmektedir. Ardında çoğunlukla iktidar savaşı ya da ekonomik paylaşımın yattığı iddia edilen nefret söylemi (Yılmaz, 2013, s. 32) ve bu çerçevede nefret suçlarının, toplumdaki geniş kitleleri hedef aldığı ve eşitlik ilkesine zarar verdiği, seri cinayetler, etnik temizlik ve soykırım, fiziksel saldırı, taciz, mekân ve araç kundaklama, mobbing, saldırı tehdidi, tehditkâr broşür, poster, duvar yazıları ile Twitter ve Facebook gibi sosyal medya ağları üzerinden hedef gösterme şeklinde ortaya çıkabildiğine ilişkin görüşler de (Duruçay ve Gülal, 2017, s. 130) vardır. Kuşkusuz nefret söylemi ile ifade özgürlüğü arasındaki belirsiz alan kimi zaman sorunun tespitini güçleştirmektedir.

2.2. İfade Özgürlüğü Ekseninde Nefret Söylemi

Bazı medya içeriklerinin provokasyon amacıyla üretilip üretilmediği çoğu zaman kesin olarak bilinmemesine rağmen kimi yayınlarda ön yargı kolayca sezilebilmektedir. İnanç, düşünce ve düşünceyi açıklama özgürlüğü insan haklarının temel ilkelerinden olmakla birlikte farklı inançlara saygı göstermenin medyanın evrensel etik kodları arasında yer almasına rağmen bu ilke kimi medya organlarının genellikle göz ardı edilebilmektedir. Burada bu tür içerikler üreten medya kuruluşlarının asıl amacını öngörebilmek oldukça zordur (Güz vd. 2020: 16). Nefret söylemi gibi bazı içeriklerin medya tarafından düşünce özgürlüğü çerçevesinde bir fikir veya yaklaşımı ortaya koymaya yönelik veya şiddet içerikli yayınlar üzerinden ekonomik bir çıkar elde etme düşüncesinin mi ya da bir grubu, ülkeyi veya milleti küçük düşürme gayesinin mi sonucu olduğu kimi zaman açık olarak belirlenmemektedir.

Nefret söyleminin tanımı gibi nefret söyleminin hangi unsurları içerdiği ve ne tür ifadelerin nefret söylemi ya da ifade özgürlüğüne ait bir söylem olduğu konusu da muğlak bir alanı işgal etmektedir. Nefret söylemi, hukuk diline yeni yerleşen

kavramlardan birisi olarak dikkat çekmektedir. Ne tür ifadelerin nefret söylemi kapsamına alınacağı ve nefret söylemine konu olan ifadeye hangi tür cezalar verileceği hususları henüz kesinlik kazanmamıştır (Çelik, 2013, s. 206). Siyasi otorite, lobi faaliyetleri, kamuoyu algısı oluşturma ve bunu yönlendirebilme güç ve kapasitesine sahip olan devletler, hükümet dışı organlar ve STK'lar ne tür ifadelerin nefret söylemi kapsamında değerlendirileceğini belirlemektedir (Uslu, 2013, s. 196). Ancak belirgin olmayan alanlarla ilgili tartışmalar da devam etmektedir.

İfade özgürlüğü, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi başta olmak üzere birçok uluslararası metninde mutlak bir hak olarak ifade edilmektedir. Nefret söylemine yönelik yasal yaptırımların varlığını ifade özgürlüğünün kısıtlanması olarak değerlendirenlerin olmasına rağmen ifade özgürlüğünün sınırsız olmadığı konusu ulusal kanunlar kadar uluslararası sözleşmelerde de yer almaktadır. Özellikle ifade özgürlüğü, mutlak bir hak olmanın aksine inanç özgürlüğü, mahremiyet, eşitlik ve ayrımcılık yasakları ile dengelenmesi gereken bir özgürlük olarak görülmüştür (Weber, 2009, s. 1-2). İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin 19. maddesi herkesin düşünce hürriyetine ve bunu açıklama hakkına sahip olduğunu ve bunu bir iletişim aracı yoluyla özgürce araştırma, alma ve söyleme özgürlüğü olduğunu güvence altına almaktadır. Yine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi herkesin görüşlerini açıklama ve anlatma özgürlüğüne sahip olduğunu, bu hakkın kamu otoritelerinin müdahalesinden uzak uluslararası bir hak olduğunun altını çizmektedir. Bununla birlikte aynı sözleşme bu hakkın bazı hâllerde sınırlanabileceğini de ifade etmekte (Güz, 2005, s. 35) ve nefret söylemi de bu sınırlamalar çerçevesinde kalmaktadır.

Nefret söylemi suç, sözle işlenen bir suç olagelmekten ötürü fiziki suçlar gibi tespiti kolay yapılabilen bir suç değildir. Bu bağlamda ifade özgürlüğünün sınırlarında gezen nefret söyleminin niteliğine karar vermek kolay olmayabilmektedir. İfade ile bir kişiye ya da kesime zarar vermenin tespiti görece zor olsa da sonuçları tıpkı fiziki suç gibi geniş bir etki alanı yaratabilmektedir. Örneğin, bir kişinin, "Mısır tüccarları fakirleri aklıktan öldürüyor." veya "Mülkiyet hırsızlıktır." gibi ifadelerle mısır tüccarlarını basın yoluyla eleştirmesi, ifade özgürlüğünün korunması altındadır. Ancak bu fikirler bir mısır tüccarının evinin önünde ve galeyana gelmiş kalabalıklar karşısında yüksek sesle ya da aynı kalabalığın içinde pankart açarak ifade edilirse cezalandırılabilmektedir (Mill, 2011, s. 39). Şu hâlde düşünce özgürlüğü ile bu hakkın sınırlarının aşılması çok ince çizgiden ve bunun da ötesinde kimi hâllerde çok net olmayan alanlardan oluşmaktadır. Belirgin olmayan alanlar bir yana kimi zamanlarda nefret söylemi açık biçimde medya aracılığı ile hedef kitleye ulaştırılmaktadır.

2.3. Nefret Söyleminin Aracı Olarak Medya

Medya sadece haber verme, eğitme, eğlendirme, kamuoyunu oluşturma ve açıklama, parlamento ve idareyi denetleme, kişi ve kurumlar arasında köprü olma görevlerine yerine getirmekle kalmamakta algı ve tutum oluşturma, geliştirme ve değiştirmede önemli bir güce sahip olmaktadır (Güz, 2005, s. 49). İnsanlar üzerindeki etkisi sebebiyle medya organları ilan ve reklamlar başta olmak üzere propagandanın etkili bir aracı olmakta, baskı ve çıkar grupları ile birlikte kamuoyu oluşturma ve kamuoyunu yönlendirmek, siyasi veya ideolojik tutum ve kanaat oluşturmak isteyenlerin öncelikle başvurduğu kaynak olmaktadır. Uluslararası anlaşma ve sözleşme ile yasaklanan kimi konular da bu çerçevede medya aracılığı ile yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası alana yayılabilmektedir.

Tarihleri boyunca medya kuruluşlarının en çok kullanıldığı alanlardan birisini propagandaya mecra teşkil etmek oluşturmaktadır. Sahip oldukları etki ve ulaştıkları kitle sebebiyle propaganda çalışmalarını yürütenler için medya her zaman öncelikli bir araç olmuştur. Özellikle fiili millî sembollerini bireylerin hayatının bir parçasına dönüştürme ve bu suretle çoğu bireyin hayatının özel bir bölümünü oluşturan özel ve yerel alanlar ile kamusal ve millî alanlar arasındaki ayrımları yıkmadaki becerisi (Hobsbawm, 1993, s. 169) medyanın maksatlı propagandadaki başarısını göstermektedir. Modern toplumsal sistemlerde yapay negatif ortamlar, ki medya da bu çerçevede değerlendirilebilir, insanın birey olmaktan alıkonusu başat kültürün içinde kişi kimliği ile yaşarken duyduğu mutsuzluğu ve tepkisini dışa vurmasına zemin hazırlamakta, (Oskay, 1996, s. 195) bir anlamda şiddetin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Şiddetin kaynaklarından birisi olan ırkçılığın basit bir hezeyan değil toplumsal bir ilişki olduğuna ilişkin görüş (Balibar, 1993, s. 55) dikkate alındığında kavramın yaygınlaşmasında medyanın da önemli bir rol üstlendiğini ortaya çıkarmaktadır.

Farklı konulara ilişkin olarak medya tarafından alaycı ifadeler, hakaretler, küfürler, aşağılamalar, abartılarla ötekiler yaratılabilmekte ve kamu güvenliği öne sürülerek kişi ve gruplar tehdit unsuru olarak konumlandırılabilen ve hedef gösterilebilmektedir. Bu suretle toplumda ön yargılar geliştirilmekte ve kimi zaman siyasi, sosyal, dini, kültürel, etnik öteki olarak değerlendirilebilmekte ve savunmasız konuma düşmektedir. Kişinin belirli bir gruba üye veya farklı bir kimliğe sahip olması küçük düşürülmesi, aşağılanması, hedef gösterilmesine sebep olmaktadır. Toplumdaki diğer grup veya gruplar ise önemli bir güç atfedilerek yüceltilmekte ve toplumda değer görmektedir. Medya biz ve öteki ayrımını gözeterek ayrımcılık yapmaktadır. Ötekileştirdiği grubun insani değerlerini hiçe saymakta, toplumsal refah ve kamu güvenliğini gerekçe göstererek onlara karşı işlenen şiddeti ise meşru olarak değerlendirmektedir (İnceoğlu, 2012, s. 17).

Medya toplumda hâkim olan etnik değerlerin üretiminde gerekli olan sembolik kaynakları elinde bulundurması sayesinde toplumdaki ırkçı kanı ve görüşleri yaygınlaştırma ve meşrulaştırma gücüne sahiptir. Toplumda çoğunlukta yer alan kesimin ideolojik fikirlerinin sağlamlaştırılması, güçlendirilmesi ve genele yayılması noktasında medya işlevseldir. Toplumdaki birçok insanın doğrudan bilgi alma kapasitesi kısıtlıdır ve bu yüzden medya metinlerine ihtiyaç duymaktadır. Bu çerçevede medya ön yargılı ifadelerle, ayrımcılığa, ideolojik fikirlere yayınlarında yer vererek bu tür algıların yerleşmesine ve yaygınlık kazanmasına güç katmaktadır (Köker ve Doğanay, 2010, s. 98). Medyanın bu tür bir yayın politikası veya konu seçimini benimsemesinde etik kodlar bir kenara bırakılarak iktidar baskısı, ideolojik ön yargılar veya ticari kaygılar ön plana çıkabilmektedir.

İktidar baskısının yoğunluğu ve kimi zaman medyanın iktidara tabi olması sadece antidemokratik yönetimlerde değil demokratik yönetimlerde de söz konusu olabilmekte, böyle bir durumda ise medya ve siyaset söyleminin genellikle aynı doğrultuda olması kaçınılmaz hâle gelmektedir. Siyaset kurumu gibi medyanın da toplumu etkileme gücüne sahip olması sebebiyle nefret söyleminin topluma ulaştırılmasında medyanın aracı rolünden kaçamaması hâlinde söylemle birlikte toplumda oluşacak zararlarından dolayı medya da sorumlu olmaktadır. Sorumluluk sadece toplumun olumsuz etkileri boyutuyla değil nefret söyleminin meşru olduğu şeklinde bir kanaat oluşmasına hazırlayacağı zemin kaynaklı da olacaktır. Medyanın ürettiği içerikle kendisini izleyen kitleyi artırma çabası (Atabek, 2002, s. 230-232) nefret başta olmak üzere farklı söylemlere içeriklerinde yer vermesinde etkili olmaktadır. Medyanın bu türlü bir yayın anlayışı, nefret söylemine iyi bir zemin oluşturması söyleminin yaygınlaşması ve daha büyük kitlelere ulaşmasına (Çelenk, 2010, s. 215; Vardal, 2015) sebep olmaktadır. Nefret söyleminin küresel boyutlu olarak daha fazla insana ulaşmasında etkili olan medya, söylemin sadece günümüzü değil geleceği etkisi altına almasına da fırsat yaratmaktadır.

Nefret söyleminin medya kuruluşları aracılığı ile toplumlara yayılmasında etkili olan mecralardan birisini filmler oluşturmaktadır. Yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası alanda kimi zaman milyarlarca insana ulaşan filmler bireyleri, grupları veya toplumları ötekileştirme noktasında etkili olabilmektedir. Sadece filmler değil film afişleri üzerinden bile bir inanç ya da topluma karşı nefret oluşturulabilmektedir. Yapılan bir çalışmada (Güz vd. 2020) film afişlerinin İslamofobik mesajlar içerdiği, genelde bütün Müslümanları, özelde ise Türkleri küçük düşürücü, aşağılayıcı ve onlara karşı nefret oluşturabilecek içerikler oluşturulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Film içeriklerinde de gösterilenin ötesinde bir nefret söyleminin bulunup bulunmadığının yapılacak bir söylem analizi ile belirlenmesi için Kurtlar İmparatorluğu filmi bu çalışmanın konusunu oluşturmuştur.

3. Kurtlar İmparatorluğu Filmindeki Nefret Söylemi Üzerine Bir Söylem Analizi

3.1. Filmin Künyesi

L'empire Des Loups (L'empire Des Loups)

Vizyon Tarihi: 27 Mayıs 2005

Yapım: 2005, Fransa

Yer: Kapadokya, İskoçya, Piedmont

Süre: 128 Dakika

Tür: Aksiyon, Drama, Politik

Yönetmen: Chris Nahon

Yapımcı: Patrice Ledoux, Andrew Colton, Francesco Pamphili

Senaryo: Christian Clavier, Chris Nahon, Jean-Christophe Grangé, Franck Ollivier

Oyuncular: Jean Reno (Schiffer), Arly Jover(Anna), Jocelyn Quivrin(Nerteaux), Laura Morante(Mathilde), David Kammenos(Azer)

Yapımcı Şirket: Gaumont Film Compony

3.2. Film Hakkında

Kurtlar İmparatorluğu filmi 2005 yılında vizyona girmiş ve olay örgüsü Fransa sınırları içerisinde işlenmiştir. Anna, pastanede çalışan sıradan bir kadındır ve hafıza kaybı yaşamaktadır. Anna'nın eşi ve arkadaşları Anna'nın yaptığı kaza gerekçesiyle ve onu tedavi olması için ikna etmeye çalışmaktadır. Ancak Anna, tedavi beyin ameliyatı ile mümkün olacağı için çekimseldir. Yaşadığı süreci atlatmak adına psikolojik destek almaya başlar. Zamanla kendisiyle ilgili ilginç detayları keşfeden Anna, aslında Fransa'da kadın ve eroin kaçakçılığı yapan bir Türk mafyasının üyesi olduğunu öğrenir. Anna, kendi kimliğini öğrendikten sonra kendini bu hâle getirenlerle savaşmak ister. Filmin ana hikâyesinde gerçekleşen olayların yanı sıra ülkede kadın cinayetleri gerçekleşmektedir. Genç bir polis olan Nerteaux, ülkede meydana gelen bu kadın cinayetlerini araştırmaktadır. Bunun için eskiden Fransız polisi olan ve meslekten atılan Schiffer ile irtibata geçer. Cinayetlerle ilgili daha önce deneyimli olan Schiffer, Nerteaux'a yardım etmekte ve daha önceki olaylarla yeni cinayetleri birleştirmektedir. Cesetlerden topladığı bulgulardan yola çıkan Schiffer, mafyanın bu işte olduğunu söyler ve Türk mafyasının daha önce benzer olaylar gerçekleştirdiğini anlatır.

Bahsi geçen iki olay, filmde ilk başta farklı cereyan etmektedir. İki olayın da Bozkurtlar adı verilen belirtilen sağ görüşü destekleyen ve Türk mafyasına bağlanmasıyla filmin seyri değişecektir. Anna, kimliğinin değiştirilmesinin intikamını almak, Nerteaux ise bu olayların tepesindeki ekip liderini ele geçirmek için önce İstanbul'a sonra da Kapadokya bölgesinde dağlık bir alana gelir. Burada ekip lideri, terörle bağlantılı bir görüntüde sunulmakta etrafında emrinde olan kadınlar bulunmaktadır. Gelen misafirleri görünce Bozkurtların lideri kadınları gönderir ve Anna'nın ihaneti nedeniyle onu öldürmek ister. Kargaşa sırasında ekip lideri öldürülür ve Fransa'nın üst düzey polislerinden oluşan bir ekip bu işi başarıyla gerçekleştirmiş olarak görülür. Filmin sonunda Anna ve Fransız polisi işi kökünden çözmüş olarak gösterilir.

3.3. Yöntem

İdeolojiler toplumda bazı inanç kümelerinden oluşmaktadır. İnançlar doğrultusunda birtakım değerler benimsenmekte ve bu durum bazen ön yargılı tutumların sergilenmesine neden olabilmektedir. İdeolojik tutumların boyutu ırkçılığa kadar gidebilmektedir. Bu nedenle çalışma kapsamında *Kurtlar İmparatorluğu* filminde geçen söylemleri analiz etmek amaçlanmaktadır. Alt katmanlarda yatan anlamların ortaya çıkarılmasında söylem analizi yöntemi oldukça elverişlidir. Metinler anlam ve retorik gibi farklı analiz birimleriyle irdelendiğinde, metinlerde yer alan

söyleme dair daha doğru ve çeşitli bulgular elde edilebilir.

Bu çerçevede yöntem olarak Van Dijk'in söylem analizi kullanılacaktır. Söylem çözümlemesi bazı yapıları çözmeyi amaçlamaktadır. Bunlar; güç, iktidar, hegemonya, ideoloji, egemenlik, toplumsal cinsiyet, ırkçılık, sosyal düzen gibi konulardır. Çalışma kapsamında ırkçılık, ideoloji ve güç gibi örnekler incelenecektir (Özer, 2015, s. 201). Van Dijk söylem çözümlemesinin standart bir yolu olmadığını ifade eder. Bu yüzden sadece haber metinleri değil aynı zamanda filmler, diziler ve dergiler gibi farklı türdeki içerikler analiz edilebilir (Dijk, 2000, s. 61). Dolayısıyla belirli bağlamlar üzerinden bu yöntem film analizine de uygulanabilir.

Van Dijk, söylem çözümlemesinde yedi ana tema belirlemiştir. Bunlar; anlam, önerme yapıları, resmî yapılar, tümce dizimi, söylem biçimleri, uslamlama, retoriktir. Bu genel kategoriler içerisinde filmde yer alan örnekler inceleme alanına dâhil edilmiştir. Çünkü bazı kategoriler filmde yer almazken bazıları ise diğer örneklerle benzer içeriklere sahip olmaktadır. Bu yüzden analizde anlam, önerme yapıları, uslamlama ve retorik kategorileri kullanılmıştır (Dijk, 2003, s. 58).

Belirlenen kategoriler üzerinden film analiz edilecektir. Öncelikle filmin genel yapısını ortaya koyan anlam katmanlarına bakılacak, sonrasında aktörler, kanıtsallık ve geleneksel temalardan oluşan önerme yapıları incelenecek, uslamlama kategorisi genel başlık üzerinden ele alınarak bütünde yer alan söylemler aranacak ve son olarak, retoriksel analiz yoluyla anlamsal vurgular incelenecektir. Buradaki anlamsal değerlendirmeler ayrıntı düzeyinde olacaktır.

3.4. Filmin Söylem Analizi

3.4.1. Anlam

İdeoloji, söylemin her yerinde ortaya çıkabilir. Ancak en dolaysız olarak geçtiği yer söylemin inşa edildiği anlamdır. Bu sebeple ideolojik söylemin anlam yapılarına önem vermek gerekmektedir. Sözcükler, cümleler ve genel olarak söylemlerin anlamları karmakarışık bir yapı içerisinde verilerek üstü kapatılabilir. Bu çerçevede ayrıntılarda gizli anlamların çözülmesi önemlidir (Dijk, 2003, s. 58).

3.4.1.1. Konular

Söylem sadece sözcükler ve cümlelerde geçen anlamlarla sınırlandırılmaz. Söylem daha genel çerçeveyi ifade eden 'tema' ve 'konu' gibi anlam yapılarını da içermektedir. Satır aralarında kurulan söylem yapıları böylece daha genel konuların örnekleri olarak görülür. Ayrıntıların oluşturduğu genel söylem ana fikri vermekte ve temellenen düşüncüyü ortaya koymaktadır. Genel söylem küresel olarak

aktarılan olayın ne ile ilgilendiğini göstermektedir. Bizle ilgili iyi şeyleri ve onlarla ilgili kötü anlamları vurgularken konulaştırma önem arz etmektedir. Örnek olarak çok farklı kültüre ev sahipliği yapan bir toplumda azınlıkların oluşturduğu suçlar, sapkınlıklar daha çok konulaştırılmaktadır (Dijk, 2003, s. 58-59). Bu çerçevede azınlıklara yönelik nefretin yoğun olduğu ve ülkedeki suç olaylarında ilk akla geldikleri söylenebilir.

Film, Fransa'daki kaçakçılık ve gizli suç örgütleriyle mücadeleyi, ülkedeki azınlık bir grup olan Türklere mal ederek bir anlam kurmaktadır. Ülkedeki azınlık karşılığı ve onların çıkardığı olaylar filmde gösterilmekte ve bununla mücadele anlatılmaktadır. Ancak burada azınlık olarak Türklere seçilmiştir ve ülkedeki yasa dışı olayları yürütmesi üzerinden Türklere yönelik bir nefret söylemi kurulmaktadır.

Filmde azınlıkların oluşturduğu tehdit genel tema olarak görülmekte, filmin konusunu oluşturmaktadır. Tehdidi oluşturan ise Türk mafyasıdır. Böylece Türklere yönelik nefret söylemi şiddet önleme bahanesi üzerinden verilmektedir.

3.4.1.2. Tanım Düzeyi ve Ayrıntı Derecesi

Genel tema seçildikten sonra bu çerçeveye uygun ayrıntılarla söylem güçlendirilir ve söylemin geçtiği bölge artırılır. Örnek olarak polisin şiddeti hakkında genel bir söylem oluşturulur. Ayrıca fazlaca detayla şiddet betimlenir ve söylem farklı noktalarda gerçekleşmiş ve sağlamlaştırılmış olur. Ayrıntılandırma derecesi bizle ilgili olumlu yönlerin üstüne basılması ve olumsuzların ayrıntılarının gizlenmesiyle oluşturulur. Ötekiler hakkında olumsuz düşünce sıkça işlenirken olumlu yanlarından hiç bahsedilmez ve gizlenmeye çalışılır. Söylem çerçevesi ayrıntılarla artırılırken özellikle de Avrupa'da azınlıkların sapkınlıkları ve tehdit oluşturma potansiyelleri hakkında çok sayıda ayrıntı görülür. Ama azınlıklara yönelik şiddetle ilgili ise çok az detaya rastlanır. Genel ideolojinin ırkçılığı ise soyutlanıp belirsizleştirilmeye çalışılarak gizlenir (Dijk, 2003, s. 59-60).

Nefret söylemine yönelik ayrıntılar filmde çokça yer almaktadır. Türklere kaçakçılık yapan, gizli örgütler kuran, ülkede resmî görevlerde yer alıp kendini kamufle eden sinsi bir topluluk gibi aktarılmaktadır. Suç örgütlerinin hüküm sürdüğü bir Türk mahallesi filmde geçmekte ve burada yaşayanların örgütlere destek verdiği anlatılmaktadır. İnsan ve uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadele eden Fransız polisi karşısında Türklere bulmaktadır. Ülkedeki dozajı yüksek suçları Türklere işlediği gösterilmektedir. Filmde Bozkurtlar çetesinden bahsedilmektedir. Bozkurtlar aşırı sağcı ve faşist olarak gösterilmektedir. Bozkurtların kurda benzeyen işaretlerine kadar ayrıntı filmde verilmektedir. Türk toplumunda uzun süredir varlığını sürdüren bir oluşum doğrudan hedef gösterilmekte ve gerçekte uyuşturucu ve kadın cinayet-

ler ile ilgisi bulunmayan bu siyasi topluluk üzerinden tüm Türklere karşı bir nefret algısı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Falaka, filmde güncel bir cezalandırma yöntemi olarak anlatılmaktadır. Osmanlı'dan kalan bir yöntem olduğu vurgulanmakta ve olumsuzluklar sadece Türk toplumuna değil Osmanlı'ya da yansıtılmaktadır.

Türklerin işlediği iddia edilen suçlarla ilgili çok fazla ayrıntıya girilmekte ve Türkler ötekiler olarak kurgulanıp kötülenmektedir. Fransız polisi ise güçlü bir temsille gösterilerek bir yüzbaşı ve teşkilattan atılmış eski bir polis bu denli büyük suçları işlemiş örgütü çökertebildiği vurgulanmaktadır. Ayrıca resmî görevli polis idealist olarak gösterilmekte ve yasa dışı yollara başvurup örgütü çökertmeye yanaşmamaktadır. Teşkilattan atılmış polis ise her fırsatta yasa dışı yollara başvurmakta ve tehdit olarak gördüğü kişileri vurmaktan, yaralamaktan ya da öldürmekten geri durmamaktadır. Burada da yasa dışı görülen işleri yapan polis ihraç olurken işini kanunlara göre yapan polis yüzbaşı rütbesinde işine devam etmektedir.

Filmde Türklere yönelik nefret söyleminin ayrıntı derecesinde verildiği gözlemlenmektedir. Türkler her yönüyle tehlikeli olarak anlatılmış ve azınlıklara yönelik ön yargı daha da kuvvetlendirilmiştir.

3.4.1.3. İmalar ve Ön Varsayımlar

Söylem çözümlemesinin amaçlarından biri de ima yoluyla kapalı bir şekilde ifade edilen anlamların açıklığa kavuşturulmasıdır. "Biz" hakkında olumlu, onlar hakkında olumsuz düşünce aktarılırken imalar kullanılabilir. Böylece üstü kapalı şekilde anlam oluşturulabilecektir. Herkesin kabul ettiği birtakım yargılarla olaya yaklaşmak ve ima vasıtasıyla onu örtük şekilde vermek adeta olayı arka kapıdan anlatmaya benzemektedir (Dijk, 2003, s. 60).

Filmde genel olarak ön varsayım Türklerin kaçakçılık yapan, bölgeye huzursuzluk getiren ve aşırı faşist olan bir topluluk gibi gösterilmesi üzerine kurulmaktadır. Türkler küçük bir azınlık olmasına rağmen ülkenin başkenti Paris'te gerçekleşen tüm suçları işleyebilen bir çete gibi aktarılmaktadır.

İmalar ve ön varsayımlar topluluklar hakkında ön yargılı kanılara dayalı düşünce kalıplarıdır. Filmin en başlarında Anna'nın Türk pasaportu sahte çıkmaktadır. Böylelikle Türk adı filmin ilk anlarından itibaren illegal eylemler ile anılmakta ve Türklere yönelik ön yargı oluşturulmaktadır. Filmin ilerleyen kısımlarında Nerteaux ve Schiffer, Türklerin yaşadığı bölgede ilerlerken Türk mutfağı ve Türk usulü dürüm üzerine bir diyalog geçmektedir. Schiffer, yediği Türk dürümünden Nerteaux'a ikram eder fakat Nerteaux, bu Türk yemeğini fazla yağlı bulur ve yenilme-yecek bir yiyecek olarak tarif eder. Schiffer ise aynı yemeklerden yemediğinde

Türk mafyasında yer alan kişilerin daha iyi anlaşılacağını söyler. Diyalogun son kısmında Nerteaux, akademideki 4 yıllık eğitimini bu kötü lezzetin tadına bakmak için almadığını belirttiğinde ise Schiffer kötü ile savaşmak için bu yemeği yemesi gerektiğini vurgular. Böylelikle Türk mutfağına ve Türk yemeklerine beğeni unsuru olmadan suçlu psikolojisini anlamak adına denenmesi gereken bir husus olarak yer verilir. Türklerin kötü özellikleri izleyiciye, bireylerin tek tek veya grup olarak kötü davranışlarından; Türk mutfağına kadar geniş bir perspektifte sunulmaktadır. Birçok temasıyla iyi ve kötü ayrımında Türkler her yönüyle kötü olarak varsayılmaktadır. Diyalog sona ermesine rağmen Schiffer, henüz bitirmediği dürümünü yarisında iken memnuniyetsiz bir ifadeyle sokağı fırlatmaktadır. Böylelikle Türk yemeğine dair kötü tutum ima edilmektedir. Filmin bir diğer sahnesinde Nerteaux, Schiffer'e Türklerden nefret edip etmediğini sorar. Schiffer ise aksine gülererek neredeyse Anadolu'dan bir kızla evlenmek üzere olduğunu söyler. Evlilik ve aile kurumu, ırk ve soy bağına dair en önemli noktada yer almaktadır. Schiffer'in "neredeyse" tabiri, alaycı gülümsemesiyle birlikte nefret düzeyini pekiştiren ve kıyasından dönülen bir yanlışı vurgulamaktadır.

3.4.1.4. Örnekler ve Açıklamalar

Genel bütünün anlamını yani konunun temasını sağlamlaştırmada örnekler ve açıklamalar önemlidir. Bu tür açıklamalar kanıt yerine geçtiği için genel söylemi güçlendirmektedir. Özellikle ırkçı söylemde onların nasıl kuralları çiğnediği, suçlara karıştığı aktarılırken bizlerin bu durumdan mağduriyeti anlatılır. Böylelikle söylem meşrulaştırılmaya çalışılır (Dijk, 2003, s. 63).

Filmde işlenen cinayetler hakkında Nerteaux araştırma yaparken Schiffer'den destek almaktadır. Schiffer olayların gerçekleştiğini öğrendikten sonra aklına gelen ilk şey olayların Türkler tarafından yapıldığı olacaktır. Nerteaux, Schiffer'e neden henüz kesinlik kazanmamış olayların Türkler tarafından gerçekleştirildiğini düşündüğünü sorması üzerine Schiffer, bu ön yargısını, geçmişte Türkler tarafından işlenen oldukça fazla suçla karşılaşmasına dayandırır. Organize ya da geniş çaplı bir suçla karşılaşıldığında failin Türk olma ihtimalinin bu denli altı çizili sunulması kuşkusuz, izleyicide bir algı düzeyi oluşturmak temellidir. Ayrıca filmde "Bozkurtlar"dan bahsediliyor ve Bozkurtlar Türkiye temelli bir Türk suç örgütü gibi gösteriliyor. Bozkurtların gerçekleştirdiği eylemler anlatılıyor ve ayrıntılarıyla Bozkurtlar hakkında bilgiler veriliyor. Daha önce işlediği söylenen eylemlerle benzerliğine vurgu yapılıyor. Bir diğer sahnede Schiffer, Türk mafyasından bir üyenin parmaklarını kesip yasa dışı yollardan bazı belgeleri ele geçirdiğinde Nerteaux, resmî polis olarak Schiffer'e yumruk atıyor ve "Fransız" ve "polis" kimliklerini

hatırlatarak Schiffer'i uyarıyor. Nerteaux vasıtasıyla sınırları belirlenen 'bizler' olarak Fransız polisinin iyi yönleri vurgulanıyor. Filmde bu tür örnekler verilerek doğrudan hedef Türkler gösteriliyor. Bu örnekler delil gibi gösterilerek söylem sağlamlaştırılıyor. Örnekler ve açıklamalar kanıt gibi gösterildiği için genel anlam bütünlüğünü kurmada önemli olarak görülmektedir. Bizler ve onlar karşıtlığıyla Türklere karşı ayırıcı unsurlar sıklıkla tekrar edilmektedir.

3.4.1.5. Yadsıma İfadeleri

Yadsıma ifadesi ön yargılı düşüncenin en tipik olanlarından. "X'e karşı değilim ama..." ama kısmından sonrası yer alan söylemin meşruluğunu sağlamanın yolu bu tür ifadeleridir. Buna sözde olumsuzluk denir. Aslında diğer gruba karşı olumsuz çağrışımlar ilk etapta yadsınmış gibi görünür ancak cümlenin geri kalan kısmında ise her türlü söylem söylenebilir. Böylelikle ırkçılığın, ayrımcılığın ve kötülemenin yolu açılmış olur (Dijk, 2003, s. 63).

Schiffer ile Nerteaux'un arasında geçen bir konuşma esnasında Nerteaux, bu işi yapanların patronlarını sorgulayacağını söylüyor. Schiffer ise bunun bir işe yaramayacağını aktarıyor. Nerteaux nedenini sorduğunda ise Schiffer, Türk mafyası nedeniyle tüm bireylerin çok korktuğunu ve bu korkunun tüm mahalleyi kenetlediğini, bu yüzden her seferinde doğru bilgilerin ancak baskıyla alınabileceğini ifade ediyor. Bu sahnede sözde çaba gösterme yoluyla yadsıma ifadelerine rastlanmaktadır. Aslında Türk mahallesinde yaşayan halkın gerçekleri bildiği ve sorgulanırsa cevap alınabileceği ortadadır. Ancak uygulayacakları şiddeti meşrulaştırmak için bahane gibi gösterip kural dışı uygulamalara zemin hazırlanmaktadır.

3.4.2. Önerme Yapıları

Önerme yapıları ideolojik söylemin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Önermelerde geçen yüklemeler temel mesaja bağlı olarak olumlu ve olumsuz şekilde görülebilmektedir. Azınlıklar, göçmenler ya da mülteciler hakkında olumsuz ifadeler her çeşit söylemde yer alabilir. Burada ötekiler hakkında temel olumsuzlukları içeren ifade tipleri aktarılacaktır (Dijk, 2003, s. 64).

3.4.2.1. Aktörler

Önermelerin söylemleri eylemleri gerçekleştiren failer üzerinden oluşturulur. İdeolojik söylemde temel olarak biz ve onlar ayrımında aktörlerin çözümlenmesi önemlidir. Aktörlerin temsili söylemin oluşturulma şeklini ortaya çıkarma noktasında önemlidir. Aktörler bazen bir birey olabileceği gibi bazı meslek grupları, iş çevreleri ya da resmî görevliler şeklinde de görülebilmektedir. İrkçılıkla

ilgili temsillerde karşıt grubun aktörleri suçlular olarak nitelendirilmektedir (Dijk, 2003, s. 65).

Aktörler incelendiğinde Türkler; mafya, suç örgütü, kaçak göçmen, gettolar da yaşayanlar olarak tanımlanmaktadır. Suç örgütlerinin gizli yüzleri ise çeşitli resmî görevlerde bulunan ama aslında toplumda büyük çaplı suçlar işleyen bir örgüte yardım edenler olarak gözükmektedir. Film, genel olarak Fransa'da yaşayan Türklerin illegal faaliyetleri iddiası üzerine kuruludur. Türklere yönelik genel bakış açısına uygun şekilde aktörler kaçakçılıktan cinayete kadar birçok eylemi gerçekleştiren kişiler olarak verilmektedir. Örneğin, Anna, aslında Türkiye merkezli bir suç örgütünün üyesidir. Hafızası silinerek Paris'te sıradan bir vatandaş gibi gösterilir. Hafıza silme işlemi yapan Fransızlar ise bunu yapma sebeplerinin 11 Eylül saldırısını yapanların arasına bir kişi sokmak amaçlı olduğunu söyler. Aktörler incelendiğinde Türklerle ilgili sadece suça bulaşmış kişilerden bahsedilir. Yeraltı örgütlerinde bulunan bıyıklı ve sakallı kişiler Türklere aittir. Toplum içine sızan ve kendini Fransız kimliğiyle gizleyen kişilerdir. Fransızlar ise bu tür suçlarla mücadelede resmî organlarını kullanan ve kolluk kuvvetleri aracılığıyla nizamı sağlamaya çalışan bir millet olarak aktarılmaktadır. Filmde geçen pastane çalışanı, psikolog ve doktorlar gibi çeşitli meslekteki Fransızlar iyi niyetli ve yardımsever olarak gösterilmektedir. Anna'nın kimliğini keşfetmesine bir Fransız psikolog yardım etmiştir. Fransız psikolog olmazsa Anna, Türk çetenin eline düşecektir. Biz ve onlar ayrımı filmde aktörler üzerinden de sağlanmakta ve böylelikle oluşturulan söylemin parçası olarak konumlandırılmaktadır.

3.4.2.2. Kanıtsallık

Söylemler oluşturulurken onların birtakım kanıtlara dayandırılması gerekmektedir. Yoksa söylemler havada kalabilir böylece oluşturulmaya çalışılan genel fikir yapısı bozuntuya uğrayabilir. Bu çerçevede kanıtsallık söylemin sağlamaştırılması hususunda önem arz etmektedir. Kitle iletişim araçları kanıtsallığın sağlanmasında görev alabilmektedir. Toplumun büyük bir kesimine hitap eden bu araçlar yoluyla yayılan mesajlar birtakım deliller üzerinden söylem oluşturabilmektedir. Suçu işleyen failerin kişiliklerinden çok etnik kökenlerinin yer aldığı söylemler oluşturulabilmektedir. Böylelikle bir kişi üzerinden büyük bir toplum hedef gösterilebilmektedir. Otoriteler de kanıtların ortaya çıkarılmasında dayanak noktalarındadır. Polis bu otorite tiplerinden biridir. Bir suçla ilgili önemli bilgilere ulaşabilir ve olayı çözebilir. Ancak olayı otorite bir etnik kökene bağladığında ırkçılık ortaya çıkmış olacaktır (Dijk, 2003, s. 65-66).

Otoriteler kanıtsallığın sağlanmasında temel teşkil etmektedir. Filmde suç örgüt-

lerinin tespitinde polis için içerisinde. Daha önceki delillerden hareketle çıkarım yapar ve olayları Türklerin yaptığına dair bir bilgi üretir. Bunu sağlamlaştırmak için ise Türkleri kaçıran örgüte her türlü şiddeti uygulayabilmektedir. Suç örgütünü çökertmek için yasa dışı da olsa her türlü yol meşru gibi gösterilir. Ayrıca kitle iletişim araçlarından cinayetlerle ilgili Türklerin adı geçmektedir. Daha net bir kanıt olmadan ilk suçlu olarak Türkler gösterilmektedir. Bunu kanıtlamak için şiddete başvurmak ise mecburidir. Filmde kanıtlar sonradan Türk mafyasını gösterse de tüm ülkeyi sarsan seri cinayetleri işleyenler düşünüldüğünde ilk akla gelen Türklerdir. Kanıtsallık yoluyla ülkedeki tek suçlu Türkler olarak verilmektedir.

3.4.2.3. Geleneksel Temalar

Geleneksel temalar; tanımlanmış konular, basmakalıp yargılar şeklinde görülebilmektedir. Özellikle ırkçı söylem noktasında bu tür yapılar sıkça geçmektedir. Mülteciler ya da azınlıkların kendi ülkesine dönmesi gerektiği aktarılır. Çünkü oluşturulan söylemde ülkenin yapısını bozduğu ifade edilmektedir. Ülke için yük olarak ifade edilen bu tür gruplar bir yandan da potansiyel tehdit olarak gösterilmektedir. Çünkü onların tek derdi kendi kültürleriyle yaşadıkları özerk bir bölgeye sahip olmaktır. Bu anlayış, geleneksel temaların kullanımını artırmaktadır. (Dijk, 2003, s. 67)

Filmin genel teması Türklerin oluşturduğu tehdit üzerine kurulmuştur. Bu yolla işlenen cinayetlerde, toplumun temel taşlarının sarsılmasında ilk akla gelen Türklerdir. Ülke çapında meydana gelen olayların sorumlusu olarak "Türk mafyası" gösterilmektedir. Ancak filmde mafyanın kendi yapısından daha çok Türk ırkından olmasına vurgu vardır. İşlenen suçlarda kullanılan yöntemler Türklerle ait bazı cezalandırma şekliyle anılmaktadır. Ayrıca Fransız toplumunun önemli makamlarına kadar yükselerek ülkeye ihanet içinde gösterilmektedir. Bu tip yargılarla Türkler potansiyel tehlike, ülke bekasına tehdit olarak anlatılmaktadır

Filmde Schiffer ile Nerteaux'un dürüm yeme sahnesinde Türklerin yiyecekleri üzerinden bir kurgu oluşturulmuş ve onların hayat tarzları üzerinden yargılama yapılmıştır. Mahalle kültürü ile ilgili de gettolarda yaşayan ve birbirine destek gruplar şeklinde bir gösterim mevcuttur. Suç örgütüne bağlıdırlar ve onların sözünden çıkmayarak o bölgeyi ele geçirmişlerdir. Bu anlatımla da Türklerin oluşturduğu ve aynı zamanda oluşturabileceği tehlikeler gösterilmektedir.

3.4.3. Uslamlama

Birçok söylem türü tartışmalar arasında yer almaktadır. Bazı yargılar oluşturulur ve bu yargıları desteklemek için kanıtlara ya da birden fazla söyleme ihtiyaç du-

yulmaktadır. Bir görüşü birden çok kişi ya da grup benimsiyor ve söylüyorsa o söylem güçlü hâle gelmektedir. Ülkedeki tutucu kesimler için göçmenler ya da azınlıklar suça meyilli ve kanunlara uymayanlar olarak gösterilmektedir. Bu tür savlarla ötekileştirme kolaylaşmakta ve suçlulaştırma stratejisi güçlenmektedir. Genellikle böyle savlar ortaya atılırken suçlulaştırma noktasında azınlıkların etnik kökenleri vurgulanmakta ve ön yargılı ifadeler kullanılmaktadır (Dijk, 2003, s. 94).

Filmde uslamlama stratejisi çokça kullanılmıştır. Anna, sahte eşiyle bir toplulukta yemek yemektedir. Yemek sırasında Türk pasaportunun sahte olduğu vurgulanmaktadır. Bir Suudi, sahte Türk pasaportu kullanmıştır. Türk işçilerle ilgili bir başka sahnede lağımlarda kaçak bir Türk işçinin cesedi bulunur. Paris'e kaçak göçmenleri sokan mafya Türk asıllı İskele mafyasıdır. Shiffer bir sahnede Anna'yı kimin kaçırdığını sormak için kaçak bir Türk işçiyi yakalar. Filmin genelinde Türkler kaçak, düzensiz göçmen olarak gösterilmiş ve cinayetlerde ya mağdur ya da fail fark etmeksizin sürekli olarak yer almıştır. Suçla ilgili birçok örnekte Türkler hedef gösterilmektedir. Ancak buradaki mafyadan daha çok etnik kimlik ön plana çıkarılmaktadır. Böylelikle suçu işleyenin kötülüğünden çok ırkın kendisinin kötülüğü aktarılmıştır. Türklerle alakalı oluşturulan yargı yasa dışı olaylarda ilk akla gelen millet olduğu yönündedir.

3.4.4. Retorik

İrkçilikla ilgili söylem oluşturmada temel nokta biz ve onlar ayrımıdır. Retorik olarak da bu vurgu cümle yapılarında görülmektedir. Buradaki görüntü biçimden çok anlam ve içerik üzerinedir. Sağ ya da sol hareketlerin karşıt gruplar hakkında geliştirdiği ve muhaliflerini işaret etmek için kullandığı metaforlar anlam noktasında incelenmelidir. Bu sebeple ideolojik söylemin ortaya çıkarılmasında bizler ve onlar ayrımı dikkate alınarak anlamlar kurgulanmaktadır. Bu tür incelemelerde biçimsel figürlerin hangi ideolojik göndermelere sahip olduğunu öğrenmek için oluşturulan anlam biçimlerine bakmak gereklidir. Retoriksel içerik anlam üzerine kuruludur (Dijk, 2003, s. 74-75).

3.4.4.1. Dramatizasyon

Dramatikleştirme yoluyla bizler hakkında olumlu bir ifade çıkarmak adına ötekiler abartılı anlamlarla suçlanmaktadır. Ülkedeki azınlıkların gerçekleştirdiği fiiller yüzünden 'Bizler' mağdur durumdayız söylemi oluşturulmak istenmektedir (Dijk, 2003, s. 85-86).

Anna, kendi kimliği hakkında bilgi toplarken hafızasını silen doktorla karşılaşır. Doktora neden böyle bir şeyin yapıldığı sorulduğunda ise 11 Eylül saldırılarını

gerçekleştiren teröristlerin arasına sızmak için yeni bir bilinç oluşturabileceğimiz böyle bir operasyona ihtiyacımız vardı demektir. Anna'nın ise ailesi ve kimliği olmayan kaçak bir Türk olarak uygun olduğu söylenmektedir. Terör olayları ile bir Türk bağdaştırılmakta ve örgütü çökmek için aralarına onlardan birinin sokulmak istendiği vurgulanmaktadır. Böylelikle 11 Eylül saldırıları ile bile Türkler ilişkilendirilmekte ve bu durum filmde vurgulanmaktadır. Türklere yönelik algı filmin genel temasının ötesine çıkarak uluslararası bir konuma oturtulmuştur. Dramatize edilerek Fransız yetkililer tarafından işlenen suç, teröristleri men etme adına işlenmiş gibi gösterilmektedir. Konu 11 Eylül saldırılarına kadar götürülerek abartılı bir şekilde suçlama yapılmıştır. Olaylarda abartıya ve dramatik unsurlara yer verilerek Türklere yönelik nefreti simgelemede kullanılmıştır.

3.4.4.2. İroni

Söylem oluşturulurken suçlamalar bazen örtülü yapılabilmektedir. Bu örtülü yöntemlerden biri ironidir. Bazen ironiler daha etkilidir ancak örtülü bir görünümde-dir (Dijk, 2003, s. 96-97).

Schiffer ve Nerteaux'un diyalogunda Nerteaux, Schiffer'in Türklere yönelik nefretini sorgular. Schiffer ise Türklere nefret etmediğini aksine neredeyse bir Anadolu kızla evlenmek üzere olduğunu söyler. Buradaki "neredeyse" kelimesi, Schiffer'in Türklere kurmak üzere olduğu bağın bir hata ve erken dönülmüş bir yanlış olduğunun ifadesidir. Asla dese de Schiffer, Türklere sevmediğini söylemekte, ironik bir tavırla aslında ne kadar nefret ettiği görülmektedir. Bir sahnede Schiffer, Türk mafyasına hediye götürmektedir ve hediyenin gerekçesini Nerteaux'a bu insanların bu tür hediyeleri sevmesi olarak izah eder. Schiffer, hediyesi karşılığında Türk mafyasından belge ister fakat isteği karşılık bulmaz. Konuşma ilerledikçe istediği neticeyi alamayacağını anlayan Schiffer, getirdiği hediyeyi mafya üyesinin kafasına geçirir. Sahnede Türk imajı yasaya aykırı davranışlarda bulunan, adalete yardımcı olmayan ve mukavemet gösteren konumundadır. Fransız polisinin tüm iyi niyetine ve hediyesine rağmen istediği bilgiyi vermeyen Türk çete üyesi, haklı olarak tavrının karşılığını parmağıyla ödeyecektir. Filmde ironi ve alay yoluyla nefret unsurları yinelenmektedir.

3.4.4.3. Örtmece

Retorikle alakalı yöntemlerden biri örtmece-dir. Kendi olumsuz düşüncenin sunulması ve olumsuz ötekinin vurgulanmasında örtmece sıklıkla kullanılır. Söylem kurulurken 'Bizler'in işlediği suçlar örtülür ya da belirli bir bahane gerekçesiyle olumlanır ve yumuşatılır (Dijk, 2003, s. 87).

Filmin sunduğu genel kavrayışta Türklere yönelik ön yargılı olumsuz bir havayı sunmaktadır. Sunulan etnik ayrımcı perspektifte ise Türkler, olumsuz düşünce ve uygulamaların merkezindeki topluluktur. Fransızlar ise örgütü çökertmek için her seferinde şiddetin dozunu yoğunlaştırabilmektedir. Ancak bunu ulusal bir tehlikeyi önleme gerekçesiyle aktarmaktadır. Böylelikle Türkler ile ilgili olumsuz durum yumuşatılmakta ve örtülmektedir. Schiffer, ihtiyacı olan bilgi ve belgeyi yasa dışı yollara başvurarak elde eden ve elde edemediğinde ise şiddete başvuran birisidir. Nerteaux ise Schiffer'in bu tavrını benimsemez ve Schiffer'in benimsediği şiddet yoluyla O'na karşı çıkar ve Fransız polisinin her zaman iyi ve yasalara uygun olması gerektiğini hatırlatır. Schiffer ise Türklerin işlediği suçları gerekçe göstererek yasadan yana olmayan Türk suç ağının, yasal yollardan çözülmediği takdirde yasal olmayan yollardan da çözülebileceği görüşündedir. Görüldüğü üzere polis uyguladığı şiddet bir gerekçe bahanesiyle yumuşatılmaktadır. Şiddet, Türk kaynaklı olduğunda doğrudan fail olarak ön yargılı bir yaklaşım sergilenirken Fransız polisi şiddetin kaynağı olduğunda olayın üstü örtülmeye çalışılmaktadır.

4. Sonuç

Film genel olarak değerlendirildiğinde nefret söylemi farklı biçimlerde görülmektedir. Genel tema ırkçılık üzerine kurulmuştur. Fransa'da azınlık olarak yaşayan Türkler ülkede suç teşkil eden olaylarda ön planda gösterilmektedir. Azınlıkların tehlikesi Türkler üzerinden ifade edilmiştir. Farklı azınlıkların ismi hiç anılmamakta Türkler Fransa'nın tehdit unsuru olarak gösterilmiştir. Ayrıca kültürel değerler üzerinden bir ayrımcılık görülmektedir. Türklere ait yemeklerden iğrenilmekte ve Türkler gettolarda yaşayan ve asalak gibi görünen kılık kıyafet içindeki bireyler olarak aktarılmaktadır. Ayrıca saç, sakal, bıyık gibi dış görünüşe dair imajlar belirli kalıplar içerisinde verilmektedir. Kalın bıyıklar ve uzun sakallar suç örgütlerindeki tüm üyelerde yer almaktadır. Böylelikle Türk kültüründe yer alan imajlar suç örgütünde simgeleştirilmiştir. Nefret söylemine dair ifadeler genel temada ve ayrıntı derecesinde yer almaktadır. Türklerin yaşayış biçimi, kabile topluluklar gibi hareket etmesi, suça ortaklık etmesi gibi anlamlar birçok kez filmde tekrarlanmıştır. Ayrıca Fransızlar suçla mücadelede oldukça üst düzey güce sahiptir. Kendi ülkelerindeki problemleri çözmelerinin yanında Türkiye'de de suç örgütünü kökten yok etmektedir. Filmde bunun gibi örneklerle biz ve öteki ayrımına sıkça yer verilmiştir. Fransızlar güçlü, kudretli, adalet için mücadele eden bir ulus olarak gösterilmekte uyguladığı şiddet ise kötülerini yakalama mücadelesi olarak verilmektedir. Türkler ise Fransızlara tehdit azınlıklar olarak aktarılmaktadır. Ülkede saygınlık içeren işlerde hep Fransızlar varken Türkler yer altı örgütleriyle anılmaktadır. Buradan hareketle filmin genel teması çerçevesinde birçok noktada

nefret söylemine dair ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Filme genel olarak bakıldığında Türk ırkına dair ideolojik göstergeler yer almaktadır. İdeolojik ifadeler nefret derecesinde verilmekte ve ırkçı ifadeler kadar şiddetlendirilmektedir.

Filmler tüm dünyada yayınlanan ve geniş bir kitleye seslenen iletişim araçlarıdır. Bu yüzden filmlerde nefret söylemini barındıran ifadeler ırkçılığı tüm dünyada sergilemektedir. Azınlıklar şahsiyet ve itibar olarak ötekileştirilmekte ve sorunlu gruplar gibi gösterilmektedir. Ayrıca belirli bahanelerin arkasına saklanarak oluşturulan söylemler yoluyla, ırkçılıkla ilgili ifadeler yumuşatılmaktadır. İdeolojik söylemlerin varlığını sürdürmesi toplumlara dair ön yargılı durumun devam etmesine neden olmaktadır. Ayrıca ideolojik tutum toplumların itibarını zedelemektedir. Söylemlerin arkasındaki anlamların ortaya çıkarılması önem arz etmektedir.

Bu çalışma kapsamında incelenen *Kurtlar İmparatorluğu* filminin Van Dijk'in söylem çözümlemesi yöntemiyle incelenmesi sonucu nefret söylemi içeren mesajlara yer verildiği görülmüştür. Filmde genel tema olarak Türkler azınlık olarak yaşadığı bölgede suçların baş sorumlusu ve ulusal tehdit olarak gösterilmiştir. Özelde ise en küçük ayrıntılarda dahi Türklerle ilgili nefret içerikleri tespit edilmiştir. Filmde suçları işleyen bir Türk mafyası iken mafyanın kendi faaliyetlerinden çok Türk ırkının etnik kökenleri üzerinden söylemler kurgulanmıştır. Bu, neticede ırkçı söylemler film aracılığıyla yayılmış ve dünya çapında birçok insanın kafasında Türklere dair ön yargılı olma ihtimali doğurmuştur. Ayrıca ırkçı söylem etik değerleri sarsmakta ve ikircikli bir kavrayışa sebebiyet vermektedir. Ahlaksal değerlere yapılan müdahale toplumların kutuplaşmasına neden olabilecektir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti

Yazarlar makaleye %34 (1.Yazar), %33 (2.Yazar) ve %33 (3.Yazar) oranında katkı sağlamış olduklarını beyan ederler.

Kaynaklar

- Atabek, N. (2002). *Kamuoyu, Medya ve Demokrasi*, Kurgu Dergisi, 19, 223-238
- Ataman, H. (2012). "Nefret Suçlarını Farklı Yaklaşımlar Çerçevesinden Ele Almak: Etik, Sosyo-Politik ve Bir İnsan Hakları Problemi Olarak Nefret Suçları", *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları*, (Der.: Y. İncooğlu), İstanbul.
- Balibar, E. (1993). "İrkçilik ve Milliyetçilik", *İrk Ulus Sınıf: Belirsiz Kimlikler*, (Ed. Balibar, Wallerstein), Metis, İstanbul.
- Bhikhu P. (2006). "Hate Speech- Is There a Case for Banning?", *Public Policy Research*, December 2005, February, 2.
- Badamchi, D. K. (2015). "Nefret Söylemi İfade Özgürlüğünün Bir Parçası mıdır?", *Felsefe Dünyası Dergisi*, 61, 55-79.
- Boyle, K. (2010). "Nefret Söyleminin Kontrolü: Uluslararası Standartlar Türkiye'den Neler İstiyor?", *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, (Ed. A. Çavdar ve A. Yıldırım), Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 63-70.
- COE (1997). *Recommendation*, No. R (97) 20 of the Committee of Ministers to Member States on Hate Speech., Council of Europe Committee of Ministers, 30 Ekim 1997, <https://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/mars/source/re>

- sources/references/04%20-%20CM%20Rec(97)20%20Hate%20Speech.pdf, Erişim Tarihi: (13.03.2022).
- Çelenk, S. (2010). "Ayrımcılık ve Medya", *Televizyon Haberciliğinde Etik*, (Ed. B. Çaplı, H. Tuncel), Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi.
- Çelik, E. (2013). "Nefret Söylemi İfade Özgürlüğünün Neresinde?", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 4(2), 205-240.
- Dijk, T. Van (2003). "Söylem ve İdeoloji Çokalanlı Bir Yaklaşım", *Söylem ve İdeoloji*, (Ed. B. Çoban, Z. Özarslan), Su Yayınları, İstanbul, 13-112.
- Dijk, T. Van (2000). "Opinions and Idologies in The Press", (Ed. A. Bell, P. Garrett), *Approaches to Media Discourse*, Blackwell, Massachusetts, 21-63.
- Durakçay, F. A., A. G. Güneş Güllal (2017). "Fransa'da Yükselen Nefret Söylemi ve Nefret Suçu: Tematik Bir Çözümleme", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4(6), 126-145.
- FRA (2016) *Incitement in Media Content and Political Discourse in EU Member States*, European Union Agency for Fundamental Rights, Kasım 2016, http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2016-47/fra-media_and_incitement_paper_19752.pdf, Erişim Tarihi: (13.03.2022).
- Göregenli, M. (2013). "Nefret Söylemi ve Nefret Suçları", *Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar*, (Der. M. Çınar), Hrant Dink Vakfı Yayını, İstanbul, 57-73.
- Güz, N., Bingöl, M., Yanık, H. (2020). "İslamofobi ve Medya: 'The Stone Merchant' Film Afişinin Göstergebilimsel Analizi", *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6 (1), 11-30.
- Güz, N. (2005). *Haberde Yönlendirme ve Kamuoyu Araştırmaları*, Nobel Yayınevi, Ankara.
- Hobsbawm, E. (1993). *Milletler ve Milliyetçilik*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- İnceoğlu, Y. (2012). *Nefret Söylemi Ve/ Veya Nefret Suçları*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Karan, U. (2010). "Nefret Nefret Suçlarından Ne Anlıyoruz?" *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, (Ed. A. Çavdar ve A. Yıldırım), Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 55-62.
- Köker, E., Ü. Doğanay (2010). "Türkiye'yi Vurdular: Yazılı Basının Hrant Dink Cinayetini Adlandıramaması", *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, (Ed. A. Çavdar ve A. Yıldırım), Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 97-118.
- Mill, J. S. (2011). *On Liberty*, The Walter Scott Publishing Co. Ltd, London
- Hate Crime Laws - A Practical Guide* (2009). Organization for Security and Cooperation in Europe, (Office for Democratic Institutions and Human Rights), <https://www.osce.org/odihr/36426?download=true>, Erişim Tarihi: (10.03.2022).
- Osce Odihr (Organization for Security and Cooperation in Europe Office for Democratic Institutions and Human Rights) (2009). *Hate Crime Laws: A Practical Guide*. <https://www.osce.org/odihr/36426?download=true>, Erişim Tarihi: (15.03.2022).
- Oskay, Ü. (1996). "Edenfi/Köle İlişkisi Açısından Şiddet ve Görünümleri Üzerine". *Cogito: Şiddet*. S. 6-7. YKY, İstanbul.
- Özer, Ö. (2015). "Teun Adrian Van Dijk Örneğinde Eleştirel Söylem Çözümlemesi", *İletişim Araştırmalarında Yöntemler*, (Ed. B. Yıldırım), Literatürk Yayınları, Konya.
- Sözen, E. (1999). *Söylem, Belirsizlik, Mücadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Uslu, C. (2013). "Nefret Söylemi Suçu Versus İfade Özgürlüğü", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (38), 185-202.
- Vardal, Z. B. (2015). "Nefret Söylemi ve Yeni Medya", *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 132-156.
- Yılmaz, S. H. (2013). *Siyasal Nefret Söylemi ve Medya*, Literatürk Yayını, İstanbul. <http://bianet.org/bianet/biamag/131930-nefret-soyleminin-nefret-sucuna-evrilmesi>, Erişim Tarihi: (08.03.2022).
- Weber, A. (2009). *Nefret Söylemi El Kitabı*, (Çev. M. Çulhaoğlu), Avrupa Konseyi Yayınları.

IMDB

“Büyük Yer Değiştirme” Terör Manifestosunda İslamofobi, Dini ve Etnik Nefret Söylemi*

İbrahim E. Bilici**

Öz

Yeni Zelanda'nın Christchurch kentindeki Al Noor Camisi ve Linwood İslam Merkezi'ne Brenton Tarrant adlı terörist, 15 Mart 2019 tarihli cuma namazı sırasında bir silahlı saldırı düzenlemiştir. Bu çalışmada Tarrant'ın önceden hazırlayıp saldırıdan hemen önce de yayımladığı terör manifestosu Büyük Yer Değiştirme [The Great Replacement] başlıklı yetmiş dört sayfalık metni incelenmiştir. Bu çalışmada, şu araştırma sorularına cevap aranmıştır: Böylesine büyük bir saldırıyı yapmak üzere iki yıl süren bir suikast hazırlığının anatomisi nedir? Müslümanlara, Türkiye ve Türklere de terör manifestosunda yer veren bu şahsın amacı, motivasyonu ne olabilir? Bu sorulara cevap bulmak amacıyla çalışmada esas olarak frekans metin çözümlemesi yönteminden yararlanılmıştır. Avrupa kıtası başta olmak üzere pek çok gelişmiş ülkede Müslümanlara karşı her geçen gün saldırılar artmakta ve bu kronik soruna ivedilikle çözüm üretilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada böyle bir olayın anatomisi incelenerek temel nedenlerini, giderek önemi artan bu tip olayları hazırlayan koşulları tespit edilerek aktif ve proaktif çözüm önerileri geliştirmek amaçlanmıştır. Çalışma anahtar kelimelerini oluşturan bu kronik sorunların çözümü için örgün eğitim sistemi ile birlikte başat informal öğrenme ortamı olan medya alanında özel çalışmaların yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nefret Söylemi, İslamofobi, Türkofobi, Irkçılık, Avrupamerkezcilik

Bu çalışma, I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu'nda (25-26 Mayıs 2021 – Ankara) yapılan sözlü sunumun geliştirilerek tamamlanmış hâlidir.

** Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Yeni Medya Bölümü, ibilici@kmu.edu.tr

Bilici, İ. E. (2022). “Büyük Yer Değiştirme” Terör Manifestosunda İslamofobi, Dini ve Etnik Nefret Söylemi. TRT Akademi, 7 (15), 622-647. DOI: 10.37679/trta.1099590

Derleme Makalesi

Geliş Tarihi: 06.04.2022

Revizyon Tarihi: 12.05.2022

Kabul Tarihi: 27.05.2022

ORCID ID: 0000-0001-7118-7421 DOI: 10.37679/trta.1099590

Islamophobia, Religious and Ethnic Hate Speech at “The Great Replacement” Terror Manifesto

İbrahim E. Bilici

Abstract

The terrorist named Brenton Tarrant carried out an armed attack on the Al Noor Mosque and Linwood Islamic Center in Christchurch, New Zealand during Friday prayers on 15 March 2019. In this study, seventy-four-page terror manifesto titled The Great Replacement, which Tarrant prepared and published just before the attack was examined. This study attempts to answer the following research questions: What is the anatomy of an assassination preparation to such a big attack for two years; this person's purpose, motivation, what could it be? In order to find an answer to this question, frequency text analysis method is used in this study. As attacks against Muslims are increasing day by day in Europe, America and many developed countries, and this situation, which has become a chronic problem, needs to be solved urgently. In this study, it is aimed to develop active and proactive solution proposals by examining the anatomy of such an event and determining the main causes and conditions that prepared such increasingly important events. It has been concluded that special studies should be carried out in the field of media, which is the main informal learning environment, together with the formal education system, to solve these chronic problems meanwhile generate these keywords.

Keywords: Hate Speech, Islamophobia, Turcophobia, Ethnocentrism, Eurocentrism

Review Paper

Received: 06.04.2022

Revised: 12.05.2022

Accepted: 27.05.2022

1. Giriş

Yeni Zelanda'nın Christchurch kentindeki Al Noor Cami ve Linwood İslam Merkezi'ne Brenton Tarrant adlı terörist, 15 Mart 2019 tarihinde cuma namazı sırasında bir silahlı saldırı düzenlemiştir. Bu saldırıda aralarında iki Türk vatandaşının da bulunduğu 51 kişi katledildi, 49 kişi yaralandı. Bu araştırmada Tarrant'ın kimliği veya onun kişiliği değil, daha önceden hazırlayıp saldırıdan hemen önce yayımladığı Büyük Yer Değiştirme [The Great Replacement] başlıklı yetmiş dört sayfalık terör manifestosu, kavramsal frekans metin çözümlemesi ile incelenmiştir.

'The Great Replacement' adı, ilk defa 20. yy. Fransız milliyetçilerinden biri olan Maurice Barres'in aynı adı taşıyan kitabında geçmektedir. Yine, Fransız yazar ve eleştirmen, eşcinselliğin ikonu olarak tanınan, yabancı ve Müslüman karşıtlığı ile ünlü Renaud Camus'nün Le Grand Replacement adlı kitabı da bu kavramın yaygınlaşmasını sağladı. Yüksek doğurganlık oranları ile Avrupa'yı istila eden Orta Doğulu, Afrikalı ve Müslümanları, beyaz tenli olmayanları büyük bir tehdit olarak gören Camus, (<https://www.thenation.com/article/archive/renaud-camus-great-replacement-brenton-tarrant/>) da bunu beyaz soykırımı olarak adlandırdı.

Renaud Camus'ün 'Büyük Yer Değiştirme' teorisi ile birlikte, 'Beyaz Soykırımı Teorisi' terör manifestosunun kuramsal temelini oluşturmuştur. Batı'da yükselen ırkçılıkla Christchurch Saldırısı benzeri hadiselerin sebep-sonuç ilişkisinde artması, sosyal medyada da bu teorilerin popüleritesini artırmıştır. Twitterda 2014 yılında ortalama 120 bin kez bahsi geçen bu teoriler, 2018 yılında yaklaşık üçe katlanmış, 330 bine çıkmıştır. (Davey ve Ebner, 4-5, 8).

Manifesto başlığın devamında Yeni Bir Topluma Doğru (istilacıları önümüze katıp) Durmadan İlerleyeceğiz (süpüreceğiz) ifadesi [Towards a New Society We March Ever Forwards] bir alt başlık olarak yer almaktadır. Bu alt başlık manifestonun hedeflerini açıklayıcı mahiyettedir.

Batı'da dini ve etnik temelli yabancı düşmanlığının her geçen gün artması, geleneksel ve sosyal medyada dini ve etnik nefret söylemi olgusunun giderek yaygınlaşması ve endişe verici boyutlara erişmiş olması ciddi bir tehdit olarak öne çıkmıştır. Bu konuların önce araştırılması, sorun tespiti, çözüm yollarının belirlenmesi ve çözüm yollarının uygulamaya geçirilerek sorunların çözümünün sağlanması gerekmektedir. Bu araştırma, sorunların tespiti ve olası çözüm önerilerini ortaya koyabilmek amacıyla yapılmıştır.

1.1. Fail: Brenton Tarrant

Bir yapıtı incelerken üretildiği dönem ve o dönemin koşullarını göz önünde bulundurarak onu daha iyi, daha doğru anlamak için önce yapana bakmak gerekmektedir. Çünkü eser, müellifini yansıtır, ürün üretenden bağımsız incelenemez. Bu araştırma her ne kadar sadece terör manifestosuna (metne) odaklanmış olsa da manifestoda bulunan verilerle manifestonun yazarı konumundaki teröristi de gözden geçirmeyi gerektirmiştir.

Genel olarak Terörist Brenton Tarrant, gizemli, patolojik (hem psikopat hem de sosyopat nitelikler taşıyan) içine kapanık bir insandır. Beyaz, Anglosakson, Hristiyan (veya ateist olsa da fark etmez) Avrupalı, Avrupalılıktan kastettiği Batılı olmaktadır, olmayan ve Avrupa’yı ‘istila eden’ herkese karşı derin bir kin ve nefret duymakta, bu da manifesto metninde kesif bir nefret söylemi yoğunluğunu açığa çıkartmaktadır.

Beyaz üstünlüğüne dayanan, çevre duyarlılığı içeren katı ırkçılığı radikal bir şekilde desteklemektedir. Bu konudaki tavizsizliğini şöyle ifade etmektedir: “Toleranssızım çünkü tolerans ve duygusal umarsızlık ölen bir ulusun son faziletidir.” Tarrant Manifestosunda kendisini Avrupa ve genel olarak Batı için varlığını ortaya koyan bir ‘üniformasız savaşçı’ olarak tanıtmakta, faşizmin önemli isimlerinden Britanya Faşistler Birliği (BUF) lideri Sir Oswald Mosley’in görüşlerinin takipçisi olduğunu belirtmektedir. İdeolojik ve biçimsel olarak Tarrant, 2011 Norveç katliamı faili, 2083: A European Declaration of Independence başlıklı 1516 sayfalık terör manifestosunun sahibi olan Anders Behring Breivik’i (Lean, 2012, s. 45, 267) örnek almıştır.

Amerika Birleşik Devletleri’nde Müslüman göçmenlere karşı söylemleri dolayısıyla olsa gerek, Candace Owens’dan etkilendiğini belirtmiştir. Suçun taklidi [copycat crime] şiddet ve aşırılık bağlamında da Spyro the dragon 3, Fortnite gibi dijital oyunlardan da etkilendiğinden bahsetmiştir.

Önce komünist, sonra anarşist, sonra liberter, nihayetinde de ekoloji faşisti [eco-fascist] olduğunu belirtmiştir. Politik ve sosyal değerleri itibarıyla kendisini Çin Halk Cumhuriyeti’ne yakın hissetmektedir. Topluma ve toprağa sadakat gösterdikleri sürece homoseksüellikle bir sorunu olmayıp normal karşıladığını belirtmektedir. Brexit’i desteklemekte, göçmen politikası nedeniyle Donald Trump’a ve kendi beğeneceği şekilde olursa sosyalizme de sıcak bakmaktadır.

Terörist, manifesto boyunca bir iç diyalogla kendisine birtakım sorular sorup cevaplar vermektedir. Örneğin eylemden sonra kendisini sorgulayacak kişilerle duygudaşlıkla kendisine şunu soruyor: “Sen bir bağnaz, ırkçı, yabancı düşmanı, İslamofobik, Nazi, faşist misin?” Cevap: A. “Övgü sizi hiçbir yere götürmez.” B. “Bu bir soru

değil.” C. “...Navy Seals’da sınıfımın birincisi olarak mezun oldum ve Al-Quaeda’ya sayısız gizli baskına katıldım...” Bu ifadelerdeki ciddiyetten uzak ve alaycı yaklaşım dikkat çekmektedir.

1.2. Terör Manifestosu: Büyük Yer Değiştirme [The Great Replacement]

Anders Behring Breivik’in terör manifestosunu uzun (23 sayfa) bir özeti gibi planlanmış olan Brenton Tarrant’ın terör manifestosunun girişi, üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda Avrupa’nın karşı karşıya olduğu istila, beyaz soykırımı gibi temel tehdit ve sorunlardan bahsetmektedir. İkinci kısımda terörist kendi kendisine sorular sorarak terör eyleminin nedenlerini, amacını, ne yapmaya çalıştığını soru - cevap şeklinde açıklamaktadır. Üçüncü kısımda ise, manifestoyu kaleme alan edebi maharetini konuşmakta ve son derece dokunaklı, mantıklı ve makul bir şekilde kendisini ‘bu radikal çözüme’ iten koşulları anlatmaktadır.

Manifesto ana yapısı, yaklaşık üçte birini oluşturan giriş kısmının ardından dört bölümden oluşmaktadır. I. Bölüm’de, yabancılara, göçmenlere, Müslümanlara, mültecilere yani kısaca Avrupalı olmayan ve tehdit olarak gördüğü toplumlara seslenmektedir. II. Bölüm’de özellikle nefret ettiği kişiler, toplumlar hakkında genel fikirlerini ve onlara karşı stratejilerini açıklamaktadır. III. Bölüm ya yoktur, numara atlanmıştır ya da genel okuyucu için sansürlenmiştir. IV. Bölüm ise terör manifestosunun sonuç kısmını oluşturmakta, ‘yapılması gerekenleri’ anlatmaktadır.

Müslümanların, koyu tenlilerin, göçmenlerin, mültecilerin ve diğer Avrupalı olmayanların, yaşlanan beyaz Avrupalı nüfusun yerini almaya başlaması, saldırılar nedeniyle Suriye’den, Afganistan’dan kaçan insanların Avrupa’ya sığınma çabaları, Tarrant’a göre Avrupa’nın geleceği için bir tehdit oluşturmaktadır. Bu ‘Büyük Yer Değiştirme’ ile Avrupalı olmayanların Avrupalıların yerini alması kastedilmektedir.

Terör saldırısı Yeni Zelanda’da gerçekleşmesine rağmen terörist aslında Batı varsayımı ile ‘Avrupa’ adını kullanmaktadır. Bu terör manifestosunun odağında yer alan Avrupa merkezci [Eurocentrism] bakış açısı sadece kıta olarak Avrupa kıtası veya siyasi olarak Avrupa Birliği ülkelerinden ibaret değildir. Genellikle Hristiyanlık ve beyaz Anglosakson ırklardan oluşan ortak paydada Avrupa, Kuzey Amerika ülkeleri ile birlikte Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ada ülkelerini de kapsamaktadır.

Orta Doğu’daki iç savaşlar başta olmak üzere çeşitli nedenlerle Avrupa kıtasını tehdit eden göçmenlik olgusunun Avrupa merkezci bakış açısından kötü sonuçlarına odaklanılmaktadır. “Egemen doktrin, aynaya bakmak yerine, lazer ışınları gibi başkalarının suçlarının üzerine odaklanmayı gerektirir (Chomsky, 2003, s. 144).” Manifestoda objektif özeleştirisi yoktur, sadece ‘bizimkilere kahr’ niteliğinde eleştiri ve göreve davet vardır.

Bu bakış açısında yabancılar, safkan Avrupa soyunu, kültürünü ve diğer değerlerini, bozmaktadır, [impurity] dolayısıyla ırkçıdır. Göçmenler, mülteciler, Müslümanlar ve diğer beyaz olmayan topluluklar Avrupa toplumu için bir varoluşsal tehdit oluşturmaktadır (Davey ve Ebner, s. 12). Terör metninin düşünsel altyapısı bu üç temel nosyona dayanmaktadır.

Manifesto hedef kitlesi açısından üç katmandan oluşmakta, üç ayrı gruba seslenmektedir. Birincisi düşmanlar: Yabancılar, Müslümanlar, Afrikalı ve diğer istilacılar. İkincisi dostlar: Avrupalılar, (Batılılar) Anglosaksonlar ve onların politik ve ideolojik liderleri. Üçüncüsü de diğerleri. Nötr olarak ne dost ne düşman olarak göreceği -asında varlıklarını çok da önemsemediği- kitle. Böyle bir metni okumak isteyen sıradan vatandaşlar, gazeteciler, bilimsel araştırmacılar ve başka terör eylemlerini önleme amaçlı proaktif çalışmalar için buradan teknik, taktik ve stratejik planlamayı çözümlenmeye çalışacak istihbarat örgütleri ve meseleyi merak edip derinlemesine araştıran entelektüeller.

Tarrant, terör manifestosunda eyleminin amaçlarını da açıklamıştır: Beyaz adamın topraklarından yabancıları kovmak, olmazsa fiziksel olarak yok etmek, ‘cihatçı terör’ün [jihadist terror] aldığı canların, Ebba Akerlund gibi masumların intikamını almak, Avrupalılar arasında bölünmüşlüğe neden olan işgalcilerin işgalini bitirmek (Böylece Avrupalılar arasında birliği sağlamak, bunu manifesto sayfa 43’te ayrıntılandırmıştır.), halkın siyasi düşmanlarını tahrik edip harekete geçirerek (etkiye karşı tepki) uygun cevabı (hak ettikleri cezayı) vermek için zemin hazırlamak ve nihayetinde topraklarından yabancıları atıp temizlemek için (s. 50) kendisinden sonra izinden gelecekler için bir yol açmak (s. 35), devrim niteliğinde bir değişim hareketi başlatmak için sert ve güçlü bir korku ortamı oluşturmak, Batı düşüncesini kontrol altına alan, istikrarsızlaştırıp kutuplaştıran nihilist, hazcı, bireyselci rehaveti ortadan kaldırmak, Türkleri de içinde barındıran NATO güçlerinin asli vazifesine yani Birleşik Avrupa ordusu pozisyonuna döndürülmesi ve Türklerin gerçek konumları olan yabancı düşman pozisyonuna bir kez daha (ilki için Viyana kuşatmasını kastediyor.) geri itmek, neticede iki ideoloji (bu bağlam içinde Batı ve karşıtı olarak İslam ve Türkler) arasında çatışma başlatmak. Bu amaçlar arasında şöhret elde etme gibi bir niyeti olmadığını da belirtmiştir.

Genel olarak terör eylemlerinin temel amacı halk üzerinde korku ortamı yaratmaktır (Kara, 2017, s. 458). Tarrant’ın bu eyleminin de genel amacı bir korku atmosferi oluşturup bu sayede değişimi tetiklemektir (s. 10). Tarrant, eylemin gerekçesini şöyle yazmıştır: “Halklarımızın varlığını ve beyaz çocukların geleceğini garanti altına almalıyız.” Manifestonun yazılması ve saldırının gerçekleştirilmesi sürecinin Tarrant’ın gerçekçi görünmeyen iddiasında (s. 10) olduğu gibi tek başına mı, yoksa bir

ekiple birlikte mi hazırlandığı açıklanmamakta, saldırının niteliğinden ve manifestonun bilgi yapısından anlaşılmaktadır.

Teröristin ilişkileri belirsizdir ancak, manifesto içeriği, saldırı ile birlikte incelendiğinde, teröristin tek başına iki yıllık bir çalışmayla gerçekleştirebileceğinin çok ötesinde profesyonel bir ekip tarafından çok ayrıntılı çalışıldığı, sokak çatışması bilgisinden (s. 14) ayrıntılı tarih bilgi birikimine, silah eğitiminden, dijital yayıncılık tekniğine kadar bir terörist için çok geniş alandaki bilgi ve pratiği profesyonel bir şekilde ortaya koyduğu görülmektedir. Zaten manifestoda saldırı planını şöyle özetlemektedir: “Plan yap, eğitim al, ittifaklar kur, ekipman temin et ve harekete geç (s. 19).” Harekete geçme (saldırı) haricinde önceki aşamaları birilerinin yardım ve iş birliği ile yaptığı anlaşılmaktadır. Çünkü böylesi bir saldırının teknik ve taktik desteğini almadan, eğitim almadan bu kadar karmaşık bir işin [multitasking] gerçekleştirilmesi mümkün görülmemektedir. Dolayısıyla bu bilgi birikiminin örneklerini ve hangi uzmanlık alanlarından geldiğini incelemek gerekmiştir.

2. Yöntem ve Çözümleme

Bu araştırmada Büyük Yer Değiştirme adlı yetmiş dört sayfalık terör manifestosu kavramsal zeminde frekans metin çözümlemesi ile incelenmiştir. Metnin özünü oluşturan anahtar kavramların metin içinde geçme sıklığı araştırılıp Tablo1’de gösterilmiştir. Bu araştırmada salt metin içinde kalarak sadece manifesto incelenmiştir. Manifestoda işlenen yaklaşım, ideoloji, politika veya tarihi olaylar dış kaynaklardan incelenerek metinden hareketle metnin dışına taşan kısımların metinle ilişkisi, ne gibi ilave anlam ve amaç katmaya çalıştığı tespit edilmiştir.

Bu araştırmada terör manifestosunun anatomisini oluşturan, teröristin önem verdiği ana konular tespit edilmiş ve beş kategoriye ayrılmıştır. Birincisi diğer ana konuların içinde yer almayan, genel sorunlardır. İkincisi, bu araştırmanın odak noktasında yer alan İslamofobi konusudur. Üçüncüsü, terör manifestosunda önemli bir yer tutan ırkçılık konusudur. Dördüncüsü ise Zenofobi konusudur. Beşincisi de manifestoda özel bir başlık altında incelenen aslında bu terör saldırısı ile doğrudan ilgisi bulunmayan Türkofobi konusudur. Tüm bu konular, manifestoda nefret söylemi zemininde işlenmektedir.

Genel Sorunlar f (135)	İslamofobi f (19)	İrkçilik, WP ve WASP f (133)	Zenofobi f (153)	Türkofobi f (8)
Nüfus Artış/Azalış fertility/birthrate(26) population(18) grow older, advanced age (3)	İntikam (5) 1300 years of war (1) (jihadist) terror attacks (1) <i>Ebba Akerlund</i>	Beyazlık (42) race (36) <i>Remove Kebab</i>	Yabancı istilası (anti) immigration(19) invasion/ders (52) (anti)-ethnic/cultural replacement (29) assault (5) foreign scum (1) colonizer (1)	Türk Tehdidi Turk, Turkish (4) Turkey (2) Erdoğan (2)
Çevre, Doğacılık environment... (21) nature/al order (20) Eco-Fascist (3)	Hristiyanlığa karşı tehdit (7) convert(1) Anti-islamic motivation(1) Islamophobia (2)	(etkisiz) Muhafazakârlık conservatism (5) conservative (3)	Asimilasyon <i>Melting pot</i> (4) war of cultures (1)	
Yer değiştirme replace... (44)	İslami kölecilik <i>Islamic slavers</i> (1) Saracens (1)	İdeoloji (race/ism) (40) fascist (7)	Yabancı düşmanlığı xenophobe (2) enemies (23) Sınır dışı etmek deport (5) remove (11)	

Tablo 1. Manifestoda Nefret Söylemi

2.1. Genel Sorunlar

Terör manifestosunda Avrupalı olmayanların Avrupa’da nüfus artışı konusu 44 kez geçmiştir. Avrupa’nın yaşlanması, terör konusuyla ilgisi olmamasına rağmen doğa ve çevre kirliliği konuları, Avrupa’ya yabancı göçü ve Avrupalılardaki nüfus azalması yüzünden nasıl büyük bir ‘yer değiştirme’ gerçekleştiğini anlatmıştır. Genel sorunlar toplamda 135 kez geçmiştir.

Batılı muhafazakârlara seslenen Tarrant, muhafazakârların çevreyi de etnik özerkliği, dini (teorik olarak Hristiyanlığı), ulusu, ırkı da muhafaza edemediğini iddia ederek; önce doğayı korumadan Avrupa topraklarını ve kültürünü koruyamayacaklarını belirtmiştir (s. 38). “Doğa endüstrileşti, Batı kültürü değersizleştirildi, etnik otono-

mi ucuz iş gücü (mülteciler, göçmenler vb.) ile mahvedildi (s. 68), kiliseler boşaldı, yerini alışveriş merkezlerine bıraktı, boşanmalar arttı... Neticede muhafazakârlık öldü (s. 24 - 25, 35)” düşüncesini tekrar tekrar dile getirmektedir. Aslında pek çoğu Batı'nın gerçek sorunu olan konuları manifestoya alan terörist, bu ifadelerle gayet erdemli ve sorumlu insan profili çizmektedir.

Tarrant'ın doğrularını 'görmemekte ısrar eden' ve yardıma gelmeyen Antifa ile birlikte Marksist - komünist düşünceye karşı yaklaşımı da şöyledir: “Sizin inanışınızı değiştirecek değilim, anlaşılma beklentim de yok. Eşitlikçiler ve hiyerarşiye inananlar asla uzlaşmayacak. Sizi yanımda istemiyorum ya da gücü paylaşmak istemiyorum. Seni gözümün önünde tutmak, boynunu çizmemin altına almak istiyorum. Siz beyaz karşıtı alçaklar, sizinle sokaklarda görüşürüz.”

Zehir tacirleri (intihar için), uyuşturucu tacirleri yasalara ve toplumsal kurallara takılmadan tüm Avrupa'da toplumu zehirlemeye devam ediyorlar. “Yasal veya yasa dışı uyuşturucu satıcıları, insanlarımızın sağlığını, zenginliğini, aile yapısını, kültürünü ve geleceğini mahveden ırk düşmanlarımızdır. Çocuklarınızı korumak için, şehrinizin neresinde olurlarsa olsun, onları bulun ve yok edin (s. 49).”

2.2. İslamofobi

Müslümanların Hristiyanlık'a karşı en büyük tehdit oluşturduğunu belirtirken bunda da İslami kölecilik anlayışının etkili olduğunu iddia etmiştir. Müslümanlar'a karşı düzenlenen Haçlı Seferleri'nden beri 1300 yıllık bir intikamı besleyen Tarrant, terör saldırısının asıl nedeninin de geçmişin intikamını almak ve geleceğe yön vermek olduğunu belirtmiştir. Toplamda İslamofobi niteliği taşıyan göndermelerin sayısı 19 olmuştur.

Din savaşlarının kökeni çok eskilere kadar gider, bu savaşlar Haçlı Seferleri'yle teopolitik somut ve görünür hâle gelmiştir. Başka bir dinden 'korkmak' için o dinin gerçekten korkunç yönlerinin bulunması gerekir. İslam dininde korkuya neden olacak baskı, şiddet ve eziyet kesinlikle yasaklanmıştır. Avrupa'da korku kaynağı bir inanç olarak İslam, gerçek İslam değil, oryantalist ve kolonyalist perspektifle aslından saptırılıp bambaşka temsil edilen hayali İslam'dır. Neredeyse tüm dünyada sürekli saldırı ve sömürü ile karşılaşan Müslümanların özellikle yanlış ve kötü uygulamaları fazlasıyla abartılıp, şiddet ile soslanmış, medyatize edilip sürekli kötülüğün timsali olarak medyada anlatılan Müslüman imgesinden hareketle, cihatçılık [jihadism] yaftasıyla birlikte İslam bir terör dini olarak sunulmaktadır.

İslam'ın sonuna eklenerek onu korkunç bir olgu hâline getiren fobi sözcüğüne ya-

kından bakıldığında çok sorunlu bir kavramlaştırma ile karşı karşıya kalınır. Phobia sözcüğü, düşmanına yavaş yavaş korku zerk eden Yunan tanrısı Phobos’un adından gelmiştir. Psikoloji biliminde inceleme konusu olan fobi olgusu ve hastalık olarak fobi düzensizliği, (phobic disorder) bir insanın, yaptığıнын mantıksız olduğunun farkında olduğu, baş edebileceği bir şeye, bir duruma veya bir olaya karşı yüksek kaygı düzeyiyle gösterdiği reaksiyon, düşmana karşı korkudur (Kassin, 1998, s. 615). Fobi kavramının İslam dini ile bir araya getirilmesiyle aradaki bağ, ‘hastalık’, ‘düşmanlık’, ‘aşırı korku’, ‘takıntı’ kavramlarının hangisinin üzerinden kurulursa kurulsun son derece sorunlu bir kavramlaştırma olduğu açıktır.

Tarrant manifestoda Haçlıların Müslümanlar’a karşı Haçlı Seferleri esnasındaki kin ve nefretin tarihsel kökenlerine inmekte ve unutulmuş the Saracens kavramını hatırlatmaktadır. Hristiyan ve Müslümanların tarihsel düşmanlığı sürdürmeleri gerektiğine, bu kutsal savaşın kaçınılmaz olduğuna göndermede bulunmaktadır (s. 26).

Tarrant, aşırı genellemeci bir yaklaşımla tüm Avrupalı ve Hristiyanlar adına, onların haklarını Avrupalı olmayanlar ve Müslümanlardan savunuyormuş gibi bir kurguyla ortaya çıkmıştır. Oysa Avrupalıların tamamının Müslüman karşıtı, yabancı karşıtı olduğunu varsaymak son derece yanlış bir genellemedir.

Bunun aksini ispat eden pek çok gelişme vardır. Örneğin, İskoçya’nın Glasgow kentinde yaşayan iki Müslüman mülteci, İngiltere Göçmenlik Bürosu tarafından verilen talimatla Ramazan Bayramı’nda sınır dışı edilmek üzere polis aracına bindirildi. Ancak mahalle sakinleri polis aracını ablukaya alıp, aracın altına yatıp bu iki kişinin götürülmesine izin vermedi. İngiltere İçişleri Bakanlığının kararına, İskoç halkı uymadı. Neticede serbest bırakıldılar (Brooks, 2021, 13 Mayıs).

Terör manifestosunda Tarrant, din konusunda şu sonuca ulaşmaktadır:

Sarsılmaz inanç, kültür, gelenek, güven, grubun bireye tercih edilmesi, yüksek doğurganlık oranıyla düşmanlar güçlü topluluklar oluşturmaktadır. Gerçek şudur ki, Batı tanrı kavramını öldürdü, komünizm ve faşizm dışında yerine de bir şey koymadı. Bu da ne ortak inanç ne amaç ne de gelecek vizyonu olmayan tüketici, bencil ve boşvermiş bir toplumla sonuçlandı (s. 34).

Bir ‘terörist’ için büyük bir tezat oluşturan bilgece, erdemli ve sorumlu bu tavır, bir terör manifestosu için de son derece şaşırtıcıdır. Terör manifestosunda intikam yeminleri, kin, tahrik fikri yer alması gerekirken terörü erdemle rasyonalize etmesi son derece anlamlıdır.

2.3. Irkçılık

İrk, Arapçada kök, bitki kökü, yaprağın sapı, damar, asıl, irsî özellik, nesep, menşe, ata gibi anlamlara gelmektedir. Latince kökenli race, rasse sözcüklerinden türeyen ırk, İngilizce racism kavramının temelini oluşturur. Günümüz Türkçesinde aynı soydan gelip aralarında kan bağı bulunan, büyük insan toplulukları ırk kelimesiyle ifade edilmektedir. Nesil, nesep, zürriyet, soy, sülale gibi başka kelimeler de bulunmaktadır. Sosyal grupların ırk itibarıyla diğer ırklardan gelenlere karşı, karşıt, dışlayıcı ve ayrıştırıcı fikir, eylem ve söylemleri ırkçılığı oluşturmaktadır.

Sömürgecilik uygulamalarının modernite sonrası temel ideolojisi hâline gelen ırkçılık, ten rengi (siyah tenli Afrikalı olmak, kızıl derili, Amerikan yerlisi olmak), göz (çekik gözlü Asyalı olmak) gibi belirgin unsurların eklenmesiyle coğrafi, antropolojik ve etnografik ayrışmayı hızlandırmıştır. Bu nedenler ve güncel politik gelişmelerle ırkçılık, gelişmiş ülkelerde her geçen gün artmaktadır.

Terör manifestosunun hemen hemen tamamında da katı ırkçı söylem hâkimdir. Irkçılık konusu ten rengi, muhafazakârlık ve ideoloji ana temaları üzerinden işlenmiştir. Manifestoda bu konular toplamda 133 kez geçmiştir.

Göçmen ve mültecilerin yüksek doğurganlıkla Avrupa'yı istilası nedeniyle geri gönderilmeleri veya yok edilmeleri, Avrupa kültürünün yok edilmesi, Avrupa nüfusunun azalması, boşanmaların artması ve aile birliğinin dağılması gibi temel nedenlerle Avrupa'nın, Avrupalı, Anglosakson ve Protestan, kısaca WASP olmayanların (Doğulu, Asyalı, Afrikalı siyahlar, Müslümanlar) eline geçmesi riski diğer ırklara karşı tavizsiz yaklaşımın nedenidir.

2.4. Yabancı Düşmanlığı

Yabancı düşmanlığı veya korkusu olarak alınabilecek 'zenofobi' [xenophobia] kavramı, dışarıdan gelen (göçmen, mülteci vb.) ve yerli olmayanları kabullenmeme, dışlama ve uzaklaştırma yaklaşımına dayanmaktadır.

Güncel zenofobi politikaları, yabancıların Avrupa'yı istilası endişesi karşısında, yabancıların entegrasyonu yerine asimilasyon politikalarıyla eritilmesi amacını kapsamaktadır. Zenofobi, asimile edilemeyip kendi din ve kültürlerini yaşamaya devam eden yabancılar sorunu ile başlamaktadır. Sorun yabancı düşmanlığına dönüşünce yabancılar için yıkıcı gelişmelerle sonuçlanmaktadır.

Tarrant, 'istilacı yabancı' sorununa çözüm olarak yabancıların sınır dışı edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Manifestoda en fazla üzerinde durulan zenofobi konusu, yabancı düşmanlığı ortak paydasında, çeşitli bağlamlarda toplam 153 kez geçmektedir.

Tarrant'a göre Avrupa'da yaşayan yabancılar pek çok problemin kaynağıdır. Tarrant, Avrupa'daki (tüm Batı'yı kastediyor) yabancılar konusunda çok radikal ve provokatif 'çözümler' üretmektedir (s. 50): “Afrikalı, Hintli, Türk her ne varsa işgalciler topraklarımızdan temizlenmeli. Nasıl temizlendikleri önemsizdir; barışçıl, zorla, mutlu bir şekilde, şiddetle veya diplomatik olarak. Bu müdahiller geldikleri yere geri gönderilene kadar Avrupa'nın gerçek egemenliğinden söz edemeyiz.”

Yabancı düşmanlığında Tarrant yabancılar karşı son derece tehditkâr, Avrupalılara karşı da tahrikkârdır. Yabancılar tarafından Avrupalıların toprakları işgal edilerek Avrupalıların yok edilmeye çalışıldığına ısrar etmektedir. Bu işgalin de 'silahsız işgalciler' (göçmenler, mülteciler) tarafından yapıldığını (s. 43), Avrupa ruhunun kurtarılması için Avrupalıların uyanması gerektiğini söylemektedir. Bizi asıl tehdit edenler Avrupalılardır. “Güçlü adam etnik olarak yerinden edilemez, kültürünü yerle bir ettirmez, halkının ölmesine izin vermez. Zayıf adam bu vaziyete neden oldu, güçlü adam da bunu düzeltmesi gerekir” (s. 29-30).

Tarrant, Avrupalıları Müslüman, mülteci ve göçmenlere karşı provoke etmeye çalışmaktadır:

Size ait olmasa da her türlü radikal olayı destekleyin, kamusal alanlarda propaganda-sını yapın. Çatışmanın fitilini ateşleyin. Kamu parklarının yakınına şeriat kanunu çağrışı yapan afişler asın, ertesi hafta (şeriat afişlerinin üzerine) tüm göçmenlerin sınır dışı edilmesini isteyen afişler asın. Kriz büyüyünceye kadar kamusal yaşamın her alanında tekrarlayın. İstikrarı boz ve tekrar kontrolü ele al. Radikal bir şekilde toplumu kökten değiştirmek istiyorsak toplumu mümkün olduğunca radikalleştirmemiz gerekir. Değişimden korkmayın, değişim bizim! (s. 66).

Yabancılar, 'beyaz olmayan pislikler' tarafından gerçekleştirilen saldırı, sarkıntılık ve tecavüz gibi olaylara daha fazla izin verilmemesi gerektiğini belirtmektedir. Wikipedia'yı bilgi kaynağı olarak alan Tarrant, Wikipedia'da bahsi geçen İngilizlere tecavüz olaylarının listesini referans vermektedir. “Bu olaylar sadece İngiltere'de değil, Avustralya, Almanya, Finlandiya dâhil Batı dünyasının tamamında süren tecavüzler Batı'daki 'çok kültürlülük' ütopyasını bozmaktadır (s. 32)” Teröriste göre bunun çözümlü tecavüzcüleri öldürmek, ailelerini asmaktır.

İrklar, toplumların bir arada yaşamasında çeşitlilik olgusu bir zenginlik ve güç olarak sunuluyor ama aslında değil. Birlik, ortak hedefler, güven, gelenekler, irksal milliyetçilik dayanıklılık sağlar. Gerisi hep slogandır. Çeşitlilik bir zayıflık, birlik bir güçtür (s. 33).

Asimilasyon konusuna değinen Tarrant, ölmekte olan, çökmekte olan bir kültüre, (Batı kültürü) göçmenleri asimile etmeye çalışmanın gülünç olduğunu belirtmektedir. “Kim, yaşlanan, çürüyen ve yozlaşan bir kültür için kendi sağlam, baskın ve yükselen kültürünü bırakır? Göçmenlerin çoğu kendi sağlıklı kültürlerini bırakmamaktadır.” Böylece, ‘öteki’lerin kültürünün ‘sağlıklı’ olduğunu kabul ederken kendi kültürünün çürümeye başladığını da itiraf etmektedir (s. 37)... Neticede, Avrupa’nın asimilasyon politikalarının başarısız olduğunu ifade etmektedir.

Eritme potası [Melting Pot] konusuna da değinen Tarrant, eritme potasının hiçbir işe yaramayacağını belirtmektedir:

‘Eritme potası’ politikasındaki iç savaşla ABD’nin temel amacı, küresel güç yapısını ve Batı’nın eşitlikçi, bireyci, küreselci egemen kültürünü yıkıp ortadan kaldırmak olmalıdır. Özellikle de dünyada en uzun süre, en fazla sadakatle bağlanılan ‘bireycilik’ meselesine. Birleşik Devletler tarihinin hiçbir döneminde olmadığı kadar, büyük bir kargaşa içinde. Eyaletler birbirinden nefret ediyor, gırtlak gırtlığa sürtüşme ve çatışma var. Sistem ırksal, sosyal, kültürel, dilsel ve sınıfsal bölünme içindedir.

Bu ifadelerde ABD’de bir çözülme ve dağılma sürecine girişi vurgulanmaktadır (s. 69, 71). Neticede de büyük bir iç savaş beklentisi ortaya çıkıyor: “Bu arada, 10 bin tonluk demografik değişim kayası her zaman ileriye doğru yuvarlanıyor, ivme kazanıyor ve muhtemelen yoluna çıkan her şeyi yok ediyor. Sonunda, ABD’nin beyaz nüfusu durumun vahametini anladığında, iç savaş patlayacaktır (s. 69).”

Afrika’dan ve yoksul ülkelerden getirilen insanların ABD’nin kurulup geliştirilmesinde ve bugünlere gelmesinde en büyük paya sahip olduğunu (Sinclair, 1999) göz ardı eden Tarrant, ne şekilde olursa olsun, beyazların haricinde, ötekilere hayat hakkı tanımamaktadır.

Anti-beyazlar (Avrupalı olmayanlar) için kazanç yok diyen Tarrant, ceplerini doldurmak uğruna etnik yer değiştirmeye neden olan ekonomik elitler yaptıklarında cezasız kalıyorlar. Bunun neticesinde de Avrupa’yı Avrupalı olmayanlar istila ediyor. “Bu hırs dolu piçler, kendi zenginlikleri ve güçleri artsın diye, kendi halkımızın yerine bu geri zekalı, dağınık, pasaklı kitleleri koyuyor (s. 48)” Soruna çözüm olarak, anti-beyaz CEO’ların öldürülmesini salık vermektedir.

Avrupa’nın başlıca düşmanlarından bahseden Tarrant, en önemli düşman olarak Müslümanlar ve Doğu toplumlarını görmektedir. Öte yandan, terör manifestosunda Recep Tayyip Erdoğan, Angela Merkel ve Sadık Han’dan bahsederek, Erdoğan, “...en büyük İslami grupların lideri, Avrupa’daki etnik askerleriyle savaş tanrısı ve en eski düşmanımızdır. Erdoğan’ın ölümü, Avrupa’da Türk işgalcilerin elini zayıflatacaktır.” Angela Merkel için ise, ...anti-beyaz, anti-Alman ne varsa Merkel onun

anasıdır demiştir. Tarrant’a göre bu iki sorun çözüldükten sonra, NATO’yu zayıflatan başlıca düşman Rusya kalmaktadır. Tarrant’ın çözüm önerisi şudur: “Merkel’i öldür, Erdoğan’ı öldür, Sadık Han’ı öldür! (s.39)” Neticede Tarrant, yabancılar karşısında Batılıların varacağı noktayı şöyle açıklamaktadır: Bu gidişatta, Batılı adamın radikalleşmesi kaçınılmazdır, önlenemez.

2.5. Türk Düşmanlığı

Barbar, istilacı uğursuz gibi sıfatlarla kodlanan, en yalın hâliyle Türk düşmanlığı, korkusu olarak alınabilecek (Spiridovitch, 2007) Türkofobi, [Turkophobia] aslında Batı’da ırkla birlikte, ırktan ziyade dini boyutuyla (fethedip İslam’ı yayan Türkler) zihinlerde yer etmiştir. Dolayısıyla İslamofobi ile iç içedir (Özsüer, 2018).

Erken dönem oryantalist çalışmalarda Müslüman eşittir Arap olarak düşünülürdü. İstanbul’un fethinden sonra, Müslüman eşittir Türk, Türk eşittir ‘Müslüman’a dönüşmüştür. Bu yüzden Batı’daki oryantalist zihinde Türk olmak Müslüman olmakla eşitlenmiştir. “Tarrant’ın Osmanlı düşmanlığı aslında ırk değil din temelli bir düşmanlıktan kaynaklanmaktadır (Varol, 2020, s. 154).”

Yaklaşık 17 bin kilometre uzaktaki terör saldırısı ile Türklerin hiçbir ilgisinin bulunmamasına rağmen kadim düşman olarak Türkler, Türkiye ve ‘Türklerin lideri Erdoğan’ (Recep Tayyip) konusu manifestoda 8 kez geçmektedir. Bu yüzden bu araştırmada incelemeye dâhil edilmiştir.

Tarrant, manifestosunda doğrudan Türklere seslenmiştir. “Kendi topraklarınızda barış içinde yaşayabilirsiniz. Ama Bosphorus’un batsına, Avrupa’nın herhangi bir yerinde yaşamaya yönelerseniz sizi öldürürüz.”, “Ayasofya minarelerinden kurtulacak, Constantinople ise daha önce olduğu, olması gerektiği gibi Hristiyan olacak. Henüz şansınız varken kendi topraklarınıza dönünüz.” (son uyarı) ‘işgalci’ Türkleri doğrudan öldürmekle tehdit eden terörist, İstanbul ve Ayasofya’yı bırakıp geri çekilmeleri konusunda sert bir uyarıda bulunmaktadır.

Manifestoda hem Bosphorus hem de Constantinople adlarının kullanmasının amacı İstanbul’un hem coğrafi (dolayısıyla jeopolitik ve stratejik olarak) hem de tarihi ve dini (teopolitik) olarak her iki yönüne de göndermede bulunmasıdır.

2.6. Nefret Söylemi

Nefret söylemi; belirli bir dini, etnik, kültürel topluluk hakkında ön yargılı yaklaşımla karşıt pozisyon alan, hedef toplumu aşağılayıcı, küçük düşürücü, onur kırıcı ifade ve davranışları kapsayan kısaca karşıdakine karşı nefreti yansıtan dildir.

Olumsuz duyguların basitçe dış vurumu olabileceği gibi, nefret söyleminin amacı; karşıdakine karşı olumsuz ‘duruş’u göstermek, korkutmak, sindirmek, kışkırtıp başkasıyla çatıştırmak gibi çok çeşitli sonuçlara ulaşmayı içerebilir. Nefret söylemi, belirli bir toplumu marjinalleştirip toplumun gözünden düşürmek, dışlanmasını sağlamak amaçlarını taşıyabilir. Nefret söylemi toplumda ayrılmaya, dışlanan insanların marjinalleşip aidiyet duygusunu kaybetmesine neden olur (Young ve Caine, 2020, s. 4-7).

Gelişmiş ülkeler dâhil tüm dünyada, her geçen yıl nefret söylemi artarken nefret söyleminin tanımı konusunda bir oydaşım yoktur. Bunun da ötesinde genel olarak tüm dünyadaki nefret söylemi yasalarına baktığınızda, somut olarak neyin nefret söylemi ve nefret suçu oluşturduğu konusunda da bir tutarlılık yoktur (Malik, 2014, s. 81).

Mart 2014’teki Sangathan v. Union of India davasında Hindistan Yargıtayı nefret söyleminin son derece tehlikeli sonuçları konusunda uyarı niteliğinde bir sonuç ortaya çıkarmıştır: “Nefret söylemi, savunmasız kişilere yönelik ayrımcılığa, dışlanmaya, sürgüne, sınır dışı etmeye, şiddete ve en uç durumlarda soykırıma kadar uzanan geniş kapsamlı saldırılar için zemin hazırlar (Benesch 2014, s. 19-21).” Nefret mesajları, nispeten zararsız olan karalamalar ve iftiralar, şiddete, terör saldırılarına ve hatta soykırıma doğrudan tahrike kadar uzanmaktadır (Neshkovska ve Trajkova 2017, s. 72). Bu durumda nefret söyleminin öngörülemez, beklenmedik sonuçları da ortaya çıkabilir.

Bir ifadenin ‘nefret söylemi’ kapsamında olup olmadığına, nefret ifadesine maruz kalanın rahatsız olması, öfkelenmesi, iç dünyasında yaralayıcı seviyede bir acı duyması belirleyici kistastır. Nefret söylemi ile ifade özgürlüğü arasındaki sınırlar kimi zaman değişken, kimi zaman da belirsizdir. Nefret söylemi sonucunda ortaya çıkan ihtilaflarda, nefret söyleminin maskesi olarak ifade özgürlüğünün istismarı söz konusudur. Bu istismarda, aradaki sınırların belirsizliği de önemli bir role sahiptir.

Terör manifestosunun hemen hemen tamamında nefret söylemi yer almaktadır. Chrischurch Camisi saldırısı, niteliği itibarıyla tam bir nefret suçudur. Terör eylemi, fiili nefret suçu içerirken, önceden planlanmış, ayrıntılı çalışılarak hazırlanmış terör manifestosu da fikri nefret söylemi içermektedir.

Terör manifestosunda genel olarak Avrupalı olmayan yabancılar, özelde de Müslümanlar, Türkler, beyaz tenli olmayanlara karşı büyük bir nefret söz konusudur. Zaten bu nefret, nefret suçunu doğurmuştur. Tipik nefret ifadeleri şunlardır: İşgalciler, pislikler, kahrolası, canavar, engerek yılanı, düşman, hain... Bu ifadeler yabancılar, Müslümanlara, Araplara ve diğer Avrupalı olmayan insanlara karşı nefret söylemi-

nin somut göstergeleri olmuştur.

3. Manifestoda Yer Alan Bilgi Alanları

Yapısı itibarıyla bir terör manifestosunun düşünsel zeminde tek bir ideolojiden beslenerek ideolojik göndermelerle teorik zemini oluştururken terörün pratiğe dökülmüş hâli, yani eylem ve amaçlar kısmı ile ilerlemesi ve taleplerle tamamlanması beklenir. Oysa Tarrant'ın manifestosunun yapısı çok 'gelişmiştir' ve bayağı, banal bir terör bildirisinin çok ötesindedir.

Entelektüel ve teknik bilgi birikimi ile hazırlanmış olan bu terör manifestosu; bütüncül ve interdisipliner bir yaklaşımla tarih, din, antropoloji, edebiyat, folklor, ekonomi, sembolizm, göstergebilim, müzik, dijital yayıncılık gibi çok farklı disiplinlerden bilgi ve tecrübeler barındırmaktadır. Bunlardan özellikle tarih konusunun ayrıcalıklı bir yeri vardır.

3.1. Tarih

Müslümanlar ile Avrupa arasındaki tarihi mücadeleler Tarrant'ın manifestosunda yer bulmuştur. Tıpkı takipçisi olduğu Anders Behring Breivik'in terör manifestosunda olduğu (2011, s. 242 - 246) kadar ayrıntılı olmasa da Türklerin Viyana Kuşatması'ndan bahsetmeden geçememiştir.

Özellikle 1683'teki II. Viyana Kuşatması'nda Osmanlı ordusunun ağır yenilgisine gönderme yapmıştır. “Bu savaşta 400 bin kişi kaybetmemize rağmen bu bir zaferdir (s. 42).” diyen Tarrant, Türklerin Viyana kapılarından geri dönmelerinin tekrar mümkün olacağını, bunun için Avrupa'daki mevcut yabancıların, özellikle Türklerin Avrupa'dan çıkarılması gerektiğine vurguda bulunmaktadır.

“Zafer kazananlar tarih yazar, tarih yazanlar da kültürel iklimi ve mevcut şartları belirler (s. 61).” ifadesiyle, gücü merkeze alan, doğal seleksiyoncu yaklaşımla (Redbeard, 1999, s. 14, 105), Zafer kazanan altını alır (ganimet) ve Güçlü olan haklıdır, felsefesinin etkisi altında olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü “Eğer düşmanların tarih yazarsa seni şeytan olarak tanımlar.” demektedir. “Hikâye yazmak önemli değildir, önemli olan önce kazanmaktır. Zaferin nasıl kazanılacağı önemli değil, tüm yöntemler mümkün, etnik soykırım karşısında ahlak muğlaktır... (s. 61)” diyen Tarrant'ın anlayışına göre kazanmak için her yol mübahtır.

3.2. Medya

Terör saldırısının medyadaki karşılığında ise teröristten çok terör manifestosuna odaklanıldığı fark edilmiştir. The Independent gazetesi terör saldırısını 'saçma' bir komplo teorisi olarak hafife alan yaklaşımıyla meşhur 14 sözcüklük sloganın mani-

festonun özünü oluşturduğunu belirtmiştir (Dearden, 2019, 16 Mart). Terör manifestosu okunduğunda bu doğrulanmakta, bu düşünsel kökten beslendiği anlaşılmaktadır.

Terör eylemlerinin genel amacı topluma korku salmaktır. Bunun için de medyanın kullanılması gerekir. Medya 'görmezse' bir terör eylemi tamamlanmış olmaz, amacına ulaşmaz. Eylemlerde medya rolü ve gücünün farkında olduğu için Terörist Facebook Live üzerinden saldırısını canlı yayınlamıştır. Canlı yayında terörist, tıpkı popüler sokak çatışması oyunu Counter-Strike'daki gibi silahın nişangâhından bakarak öldürdüğü insanları canlı yayında tüm dünyaya göstermişti.

Terörist bir yandan canlı yayınlı medyayı kullanırken bir yandan da medyaya birtakım görev ve sorumluluklar yüklemiş, bunun takibini yapmayı da Avrupalıların önemli bir sorumluluğu olarak belirtmiştir.

Terör manifestosunda medya konusu farklı yerde 17 kez geçmektedir. Medya konusuyla demokrasi konusunun fazlaca ilişkilendiği manifestoya göre demokrasi çözüm değildir çünkü "demokrasiyi küresel şirketleşmiş basın ve beyaz karşıtı medya makinesi kontrol etmektedir."

Medya alanında film türü, açıkça göndermede bulunulmadan fikri zeminde yer almaktadır. Manifestoda içerik ve üslup olarak baskıcı devlet yönetimine bir başkaldırı ve isyana kalkışma fikri işlenen V-for Vendetta filmine de 'şiddetin iyiye kullanılması' (V for Vendetta 2005, scene 4/2, timecode: 38:37/2:12:32) bağlamında dolaylı olarak göndermede bulunmaktadır (s. 42, 63). Filmde kullanılan maskeler, Türkiye'de 2014 yılında gerçekleştirilen Gezi Parkı eylemlerinde de kullanılmıştı. İçerdiği sembolik unsurlar başta olmak üzere, mesajlar ve anlamlarıyla, Tarrant'ın eylemi ve terör manifestosuyla, Gezi Parkı eylemleri arasında benzerlik görülmektedir.

Manifestodaki bu ifadeler ve devamındaki genel yaklaşım V-for Vendetta filmi-nin adında da yer alan 'intikam' için geçmişte yaşananları üzerinden uzun zaman geçse de 'unutmanın önemine' (V for Vendetta 2005, scene 2/8, timecode: 20:24/2:12:32) vurguda bulunmaktadır. Adeta filmin replikleri kopyalanmış gibidir: "...Bana 5 Kasım'ı hatırlatan adamı, asla unutmayacağım adamı..." Tarrant'ta da aynı kin tutma olgusu temel motivasyon olmaktadır. 'Birlik olalım' konusunda da filmdeki afişte yazan "İnançla birlik, Birlikten kuvvet doğar" sloganı (V for Vendetta 2005, scene 2/1, timecode: 07:41/2:12:32) bire bir örtüşmektedir. Manifestoda yer alan 'asla unutulmaması gerekenler' listesinde Haçlı Seferleri'nden, II. Viyana Kuşatması'na kadar tarihte yaşanan (belki de güncel çatışmalar da dâhil) tüm çatışmaların intikamını almaya göndermede bulunmaktadır.

3.3. Sembolizm

Terörist; silahların üzerine çeşitli tarihi olayların adını, yerini ve tarihini yazarken sembolik olarak birtakım mesajlar vermeye çalışmıştır. Tutuklandığı esnada önden kelepçeli elleriyle kameralar karşısında Beyaz Güç [White Power] işareti yapmayı da ihmal etmemiştir. Bu sembol üzerinden saldırının bir kişisel mesele değil, beyazlar adına kendisini feda ettiği büyük bir dava olduğunu ifade etmiştir.

Terör manifestosunun kapağında yer alan çarkın merkezinde Kara Güneş sembolü bulunmakta ve çevresindeki dilimlerde de ‘çevrecilik’ sembolü olarak dünya haritası, kapitalizme tepki sembolü olarak ‘sorumlu pazar’ ifadesiyle çevreyi kirleten fabrika çizimi, ‘bağımlılıktan arınmış toplum’ sembolü olarak aile, adalet, ‘yasa ve düzen’ sembolü olarak Özgürlük Heykeli, ‘etnik otonomi’ sembolü olarak tokalaşan eller, ‘kültürel mirasın korunması’ sembolü olarak kitap, öğretmen ve öğrencilerden oluşan temel eğitim, ‘işçi hakları’ sembolü olarak, çalışan kasketli işçiler ve antiemperyalizm sembolü olarak üç kenarı yukarı kıvrılan 18. yy. Avrupa’sında sömürgecilerin giydiği tricorne şapka, manifestoda yer alan başlıca sembolleri oluşturmaktadır.

Tarrant’ın kullandığı en önemli sembol, Kara Güneş [Black Sun] sembolüdür. Bu, güneş çarkı olarak da bilinen bir Nazi sembolüdür. Almanca adı Sonnenrad’tır. Neo-Naziler, bazı satanist gruplar ve diğer öjenik, (Eugenics/soyarıtımı), ezoterik ve hatta okült (occult/gizli, gizemli, sihirli, büyü) tarikatlar tarafından Kara Güneş adıyla hâlen Nazi Almanya’sı sembolü olarak kullanılmaktadır. Tarrant, fikri altyapısı itibarıyla bu tarikata kendini yakın hissettiğini sembolik olarak ifade etmiştir.

3.4. Edebiyat

Manifestonun yapısı ve bakış açısı, teknik ve edebi açılardan da birtakım karakteristik özellikler taşımaktadır. Bu manifesto öncelikle bu bir distopyadır. Irk, din, kültür düşmanlığı temelli şiir ve nesir türündeki yazından beslenmiştir.

Manifesto Dylan Thomas’ın Do not go gentle into that good night adlı şiiriyle başlamıştır. Işık, ‘karanlık’ ve ‘hasta adam’ teması üzerine kurulu bu şiirde; ışık yaşamı (beyaz insan için), karanlık ölümü (beyaz olmayanlar, göçmenler, mülteciler gibi ötekiler için) temsil ediyor, hitap edilen de şairin hasta babası oluyor. Yani beyazlar yaşlanıp yok olup giderken, ötekiler dünyayı istila ediyor, bu durumu tersine çevirmemiz gerekir diyor. Yaşam, ölüm temalı olsa bile, bir terörist için şiir formu estetik ve duygu boyutunu da katmaktadır.

Terörist bir Fransa gezisinden bahsederken naifliğine ve duygusallığına göndermede bulunmaktadır. Savaşta ölen askerlerin yer aldığı, haçlarla dolu uçsuz bucaksız

bir mezarlığı görünce umutsuzluğu utanca, utancı suçluluğa, suçluluğu kızgınlığa, kızgınlığı da öfkeye dönüştürmüş. Neden kimse bir şey yapmıyor? Neden ben bir şey yapmayayım? demiş (s. 8, 9). Gözyaşlarına hâkim olamayıp hıçkırarak ağlamış. Ebba Akerlund'un öldürülmesini de çok dokunaklı ve etkileyici bir şekilde anlatması (s. 5, 7), duygusal boyut katılmış manifestoyu kaleme alanın edebi becerisini göstermektedir.

Rudyard Kipling'in *The Beginnings* adlı şiirinin değiştirilmiş versiyonunu terör manifestosuna alan Tarrant, *When the English began to hate*. mısrasındaki (s. 23) 'English' yerine 'Saxon' sözcüğünü kullanarak dil milliyetçiliği yerine, ırkçı yaklaşımı ön plana çıkartmıştır.

Terör manifestosu, William E. Henley'nin Latince 'fethedilmemiş' anlamına gelen, *Invictus* adlı şiir ve ardından gelen veda konuşması ile bitmektedir. Viktorya Dönemi klasik şiirleri arasında yer alan *Invictus* ile manifesto arasındaki ortak noktalar şunlardır: Bireye değil kitlelere seslenme, sorumluluk duygusu, dik durup teslim olmama, savaşçılık, tanrıyı ciddiye almayı sorgulama.

Terörist, yapmaya çalıştığı propagandanın etkisini arttırmak amacıyla uyaklı, ölçekli olduğu için kolay ezberlenip zihinde kalan ve insana derin nüfuz eden şiir formunu seçmiştir. Manifestonun kitleler üzerindeki etkisini arttırmak amacıyla Tarrant, şiir ve edebiyatın gücünü çok başarılı ve dikkat çekici bir şekilde kullanmıştır.

3.5. Müzik

Saldırı esnasında yaptığı canlı yayına fon müziği olarak 'seçilmiş' *The British Grenadiers, Remove*

Kebab gibi ırkçı ve nefret odaklı şarkıları yayınlayan Tarrant, müzik yoluyla da mesaj vermiştir. *Remove Kebab*, Bosna Hersek katliamlarında Müslümanlara etnik soykırım gerçekleştiren NeoNazi gruplar arasında yaygınlaşan Željko Grmuša'ya ait, 1993 yılında piyasaya çıkan bir şarkının adıdır. Bu şarkı piyasaya çıktığında terörist henüz iki yaşındaydı.

Müslümanlara saldırı amaçlı üretilen ve kendi saldırısında da canlı yayınladığı şarkıları ve şarkıcılarını desteklerken, küresel şöhret sahibi bazı şarkıcıları da kötü örnekler olarak aşağılamaktadır: "İntihar eğilimli, boşvermiş ve dejenere pop ikonları" (kendinden nefret eden, uyuşturucu bağımlısı, sübyancı, çocuksuz, anti sosyal...) Michael Jackson, Madonna, Freddy Mercury gibileri ölü kültürün ürünleridir (s. 35). Bunlar Avrupa kültürünü mahvetmektedir.

4. Batı Merkezilik ve Ötekiler

Terör manifestosuna göre yabancılar Avrupa’dan, beyazların ülkelerinden (tüm Batı’dan) sınıır dışı edilmelidir. Çünkü yüksek doğum oranına sahipler ve sürekli yayılıyorlar (s. 58). Göçlerle Avrupa kapılarına dayanıyorlar. Tarih boyunca böyle bir istila görülmedi. Acilen tedbir alınmalıdır. Bu bir ‘beyaz soykırımıdır’, dünyada beyaz (Avrupalı) nüfusu hızla azalmaktadır. Avrupalı olmayanların yüzünden gerçekleşen dünya nüfus artışı, doğal dengeyi bozmaktadır (s. 22). Avrupalılar, yıkıcı etkileri olan hazcılık, boş vermişlik ve bireycilik felaketinden kurtulmak zorundadır.

Doğrudan bahsedilmemekle birlikte bu yaklaşım, ABD’nin Georgia Eyaletinde yer alan Georgia Rehber Taşı [The Georgia Guidestones] adlı taş anıtın, Yeni Dünya Düzeni paralelindeki “İnsan nüfusunu daima doğa ile uyumlu olarak 500 milyon’un altında tut.” emri ile aynı düşünsel zeminde yer almaktadır. Tek fark şudur; Tarrant radikal bir çözümle ‘işgalcilerin derhâl öldürülmesinden’ bahsederken Rehber Taşında bu işin nasıl yapılacağı belirtilmemiştir.

Avrupalılık olgusunun canlanması için yabancıların neden olduğu sorunların bir krize dönüşmesi gerektiğini belirten Tarrant, bunun için hızla artan bir istikrarsızlığın yaşanması gerektiğini, düzen ve konforun devrimsel değişimin önünde engel olduğunu (s. 66), düzenin bozulmasıyla kahramanların, liderlerin (s. 64) ortaya çıkıp müdahale etmeleri ve yabancılar karşı bir zafer kazanmaları (s. 42, 61, 63) gerektiğini söylemektedir.

Avrupalı askerlere seslenen Tarrant, “Ölümü, mücadeleyi bekle, asla unutamayacağın bir kaybı bekle. Hayatta kalmayı bekleme, beklemen gereken tek şey gerçek bir savaş ve gerçek bir asker gibi ölmek.” cümlesi (s. 42), bu yolda gerekirse canını vermekten kaçınmamaları gerektiği telkiniyle ordu göreve çağrısı oluşturmaktadır.

Tarrant manifestosunda gençlere de özel bir yer ayırmıştır. Mizah ve memelerin kullanılması gerektiğini (s. 45), dolayısıyla bu iş gençlerin ilgi alanındaki dijital ve sosyal medya üzerinden gerçekleşeceği için bu medyanın etkin kullanımını salık vermektedir. Geleneksel ve özellikle sosyal medyada yayılan meme’lerin %90’ı göçmenleri ve ötekileri insanlıktan çıkaran, ırkçı söylem çerçevesindedir (Davey ve Ebner, s. 26).

Tarrant, Batılı insanlara seslenerek yabancılar ve göçmenlere karşı savaşılmaya çağırılmaktadır. Bu savaşın silahlı olması şart değildir, diğer tüm yollardan topyekûn savaş hâline girilmesini istemektedir. Tarrant’ın savaş çağrısının emir kipinde, somut, kesin tarzı da Uncle Sam’in, I. Dünya Savaşı sırasında (1917) orduya katılmak üzere sivillere yaptığı çağrıda kullanılan ünlü propaganda posterini I WANT YOU FOR U.S. ARMY tarzıyla örtüşmektedir. Gözünün içine bakarak son çare, son çağrı şeklindeki SEN (YOU) haydi göreve (s. 51)! demektedir.

Terör eylemi gibi ‘kabul edilebilir’ hiçbir yanı olmayan bir barbarlığa karşı iç ve dış kamuoyunun itirazını azaltmak için en azından bazı makul gerekçeler sunmak gerekmektedir. Manifestoda da terörist tam olarak bunu yapmaya çalışmaktadır. “Yapılan zulmün hoşgörüsüyle karşılanması işini kolaylaştırmak için türlü bahaneler icat edilmesi gerekmektedir (Chomsky, 2002, s. 86).” Çok haklı görünen gerekçelerle, kendi gibi düşünenler için şiddetin meşrulaştırılması çabası aynı zamanda dünya kamuoyunun vicdanını da rahatlatmaya dönüktür.

Tarrant, ‘sorun’a şiddet odaklı ‘militarist çözüm’ ile doğrudan askerlere seslenip askeri göreve davet etmektedir. Avrupalılığı kurtarmak için gerekirse canlarını ortaya koymaları gerektiğini belirtmektedir. Dünya liderlerinden özellikle yeterince yönetilip yönlendirilemediği için ‘istenmeyenler’ de Tarrant’ın hedefleri arasında yer almaktadır: Terör manifestosunda Erdoğan, Merkel ve Sadık Han’a ölüm fermanı yazmıştır. Neticede Tarrant, politik ve askeri kurumlar başta olmak üzere, hukuk, eğitim, ekonomi ve diğer alanlardaki bütün kurumları, Avrupa ve dünya çapında bu gidişata dur demek üzere göreve çağırmaktadır (s. 44).

Terör manifestosunda yer alan, Tarrant’ın bu açık provokasyonunda, Gezi Parkı olaylarında arka planda eğitim ve destek sağladığı tartışılan, sosyal medyayı da çok etkin kullanan (#OCCUPYTURKEY) ve hızlı bir örgütlenme imkânı sağlayan OTPOR CANVAS modelinin örnek alındığı anlaşılmıştır.

Pek çok ülkede ayaklanmalara eğit-donat, teknik, taktik destek veren bu örgütün Canvas Core Curriculum: A Guide to Effective Nonviolent Struggle Students Book başlıklı eğitim kitabında verilen eğitim ve taktikler, burada incelenen The Great Replacement başlıklı terör manifestosundaki provokatif içerikle örtüşmektedir. Örneğin, afiş ve posterlerin kamusal alanlarda yaygın kullanılması, fotoğraf, video ve diğer görsellerin geleneksel ve dijital medyada yoğun kullanılması, müzik ve şarkı sözlerinin yaygın olarak kullanılması tüm yayınlarda sıkılmış yumruk gibi sembol ve işaretlerin yer alması (Popovic, 2007, s. 122-123, 280-281) gibi pek çok konuda eşleşme görülmektedir.

“Tanrı hepinizi kutsasın, Valhallada görüşmek üzere.” elveda sözleriyle terör manifestosunu bitiren Tarrant’ın Tanrı’ya inandığı ve İskandinav mitolojisinde Valhalla adıyla bilinen kahramanca savaşçı ölen savaşçıların gönderildiği büyük bir salon, semavi dinlerdeki cennetin karşılığı olan yere gideceğine inanmaktadır. Bu inanç, sadece vatan savunması için çarpışan asker ve sivillerin değil, teröristlerin de saldırı motivasyonu için Slavoj Žižek’in işaret ettiği gibi, din veya etnik aidiyet gibi bir kutsal davaya (2018, s. 126), birtakım inanç ve değerlere ihtiyacı olduğunu göstermektedir.

5. Bulgular ve Yorum

Terör manifestosunda en çok üzerinde durulan konunun zenofobi olduğu tespit edilmiştir. Nüfus artışı, çevre, yer değiştirme gibi genel sorunlar ikinci sırada yer almıştır. Şiddet yoluyla çözüme ulaştırılması hedeflenen ırkçılık konusu ise üçüncü sırada bulunmaktadır. Tarihi kökenleriyle detaylı işlenen İslamofobi konusu en büyük tehdit olarak görülürken bahsi daha az geçmiştir. Liderine ölüm tehdidi içeren, NATO’dan çıkarılması gereken Türklük ve Türkiye konusu da terör manifestosunda yer bulmuştur.

Teröristin şunları yapmayı hedeflediği anlaşılmıştır: 1. Tarih bilgisi vererek Avrupa açısından tehdit oluşturan durumları anlatmakta, Batılı insanları ‘uyandırmaya’ çalışmaktadır. 2. Batılılara seslenip onları ‘uyandırmakta’, aslında provoke etmektedir. 3. Doğu toplumlarını, özellikle de Müslüman ve Türk olanları ‘uyarmakta’ aslında açıkça tehdit etmektedir.

6. Öneriler

İncelenen terör manifestosu (teori) ve onun sahada uygulaması olan terör saldırısı (pratik) neticesinde bir kez daha gün yüzüne çıkan kronik sorunlar çözüm gerektirmektedir. Bu araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda çözüm için birtakım önerilerde bulunulması gerekmektedir.

Öncelikle nefret içeriğinin takip edilmesi gerekmektedir. Geleneksel haber metinlerinden dijital mecralardaki içeriğe kadar geniş bir mecrada bilgi yığınları içinde yer alabilir. Bu bilgi yığınlarının manuel olarak incelenmesi zaman ve imkân olarak mümkün olmayabilir. O yüzden, özel algoritmayla büyük veri [big data] içinden İslamofobyaya, ırkçılığa vb. konularda özel inceleme yapabilen bilgisayar teknolojilerinden yararlanılması gerekmektedir. Örneğin, Hatebase (<https://hatebase.org>) gibi çevrim içi olarak veya özel yazılımları yardımıyla çalışan, nefret söylemi içeriğini tespit eden analiz uygulamalarının geliştirilmesi ve etkin olarak kullanılması gereklidir. Bilgi güvenliği, güvenilirliği, kontrol edilebilirliği ve özel koşullara göre geçerliliği açısından, Türkçe olarak da hizmet verecek yerli ve milli yazılımların geliştirilmesi de zaruridir.

Her türlü ayırım ve nefret içeriği ile hem medya üzerinden hem de hukuki olarak mücadele edilmesi gerekmektedir. Gerçeğin ortaya çıkması ve adalet sağlanmasında hukuk sistemi; doğru bilginin yayılması ve yanlış bilgilendirme ile mücadele için de kamu ve özel yarıncılık birimlerine önemli görevler düşmektedir.

Örneğin Anadolu Ajansı, ayrımcılıkla mücadele, İslamofobik yaklaşımların izlenmesi, incelenmesi ve mücadele edilmesi amacıyla İslamofobi İzleme Birimi ve Ayrımcılık Hattı için sosyal medya ve dijital platformlardan yayılan kaynağı müphem haberleri incelemek üzere Teyit Hattı oluşturmak için büyük bir adım atmıştır. Bu tip

çalışmaların yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Bu araştırmaya konu olan alanlarda mağdurun medyada kendisinin doğru temsilini yapabilmesinin sağlanması ve görünürlük için film, dizi ve belgesel türünde yapımların hazırlanması ve bu alanın özel olarak desteklenmesi gerekmektedir.

7. Sonuç

Yeni Zelanda Christchurch Camisi saldırısıyla ortaya çıkan terör manifestosuyla bir terör eyleminin düşünsel zemini incelenmiştir. Bu eylem, Avrupa merkezci, yabancı karşıtı ve Müslüman karşıtı bakış açısıyla kin ve nefretin belirli bir noktadan sonra masum insanların hedef alınmasıyla şiddetin hangi boyutlara ulaşabileceğinin tipik bir örneği olmuştur.

Planlı, detaylı ve çok yönlü böyle bir eylemin yapılması için bir teröristin iyi eğitilmesi gerekir. Eğitim ailede başlar, formal eğitim sisteminde devam eder. Eylem ve söyleminden anlaşıldığına göre teröristin menfi bir eğitimden geçtiği anlaşılmaktadır.

Bu terör manifestosunun incelenmesiyle ortaya çıkan sonuç şudur: Terör eylemlerinin tekerrür etmemesi için yaşanan felaketlerin iyi incelenmesi, ders çıkarılması, burada bahsi geçen sorunlu konuların formal eğitim müfredatlarına dâhil edilmesi gerekmektedir. Medya boyutunda ise informal öğrenme ortamlarındaki karşılığının izlenmesi, içerik üretilmesi ve kamuoyunun bilgi ve bilinç kazandırılması için aktif ve proaktif çalışmaların yapılması gerekmektedir.

¹ İnceleme konusu olan terör manifestosunun alt başlığıyla birlikte tam adı şudur: The Great Replacement Towards a New Society We March Ever Forwards Bu bir terör bildirisi olduğu için belirli bir internet adresi bulunmamakla birlikte, GoodReads, Archive gibi veri tabanlarında 74 sayfalık bir pdf dosyası olarak bulunmaktadır. Bulamazsanız ibilici@yandex.com.tr adresinden isteyiniz.

² Bu araştırmayı okumaya başlamadan önce, inceleme konusu olan terör manifestosu okunmalıdır. Böylece hem incelenen konu hem de bu araştırma tam olarak anlaşılır hâle gelecektir.

³ Bu araştırmada sadece ilgili terör manifestosu incelenmiştir. Bu manifesto incelenirken emsali ve öncülü niteliğindeki A European Declaration of Independence başlıklı terör manifestosu yapısı ve konusu itibarıyla kıyaslanmak üzere ana hatlarıyla incelenmiştir. Ancak her iki terör manifestosunun yazarı ve faili konumunda olan kişiler inceleme konusu edilmemiştir. Çünkü gerçekçi ve inandırıcı değildir. Gerçekçilik konusunda gerekçeyi görmek için dipnottaki multitasking konusuna bakınız. Bu kişilerin aldıkları eğitim, yetiştikleri çevre, kişilikleri, psikolojik yapıları gibi konular bu araştırma alanı kapsamı dışında kalmaktadır.

⁴ Ebba Akerlund, 2017 yılında İsveç Stockholm'de okul çıkışı terör saldırısında öldürülen 11 yaşındaki kız çocuğun adidir. Özbekistan uyruklu Rakhmat Akilov adlı kişi tarafından gerçekleştirildiği, dolayısıyla cihatçı İslami terör saldırısı olarak

etiketlendiği için Brenton Tarrant'ın ilgi alanına girmektedir.

⁵ Bu araştırmada sadece terör manifestosu metni incelenmektedir. Metin içi atıflarda tekrara düşmemek için bu noktadan itibaren sadece sayfa numarası verilecektir.

Bir yandan da kutsanmak suretiyle desteklenmek üzere Tapınak Şövalyeleri ile temasa geçtiğini belirtiyor.

⁶ Hem araç kullanırken direksiyon başında otomatik silahları doldurup emniyetini açıp hazırlamak, bir yandan kamera ile çekim düzeneği hazırlayıp 'seçilmiş' müzik çalarken canlı yayın yapmak, karşısına çıkan insanları art arda öldürürken soğukkanlılığını yitirmeden 'kusursuz iş çıkarmak' kısacası pek çok işi eş zamanlı ve kusursuz yapmak [multitasking] ancak çok sıkı bir özel eğitim ile mümkün olabilir...

⁷ WASP-White Anglo-Saxon Protestants: İngiliz kökenli üst sınıf üstün beyaz Amerikan Protestanlarıdır. Hristiyanlıkta Protestanlık, diğer katı, kalıplaşmış mezhepleri protesto eder pozisyonundadır. Aynı zamanda tüm Kuzeybatı Avrupa kökenliler, ten rengi elitleri olarak WASP sayılır.

⁸ Stockholm kamyon saldırısının faili Müslüman terörist olarak tutuklanan Rakhmat Akilov'un öldürdüğü 11 yaşındaki Ebba Åkerlund'un babası, The Daily Beast gazetesinde yer alan açıklamasında ("New Zealand Mosque Shooting Suspect Used Swedish Girl's Death as License to Kill", 15 Mart 2019), Tarrant'ın silahının üzerinde kızının adını görmesi üzerine soğuk terler döktüğünü belirterek, "...kahretsin, huzur içinde yasımızı bile tutamıyoruz..." demiştir.

⁹ Terörist manifestosunda kendisini 'kebab removalist' olarak tanıtmıştır. Remove Kebab olarak ünlenen Karadžić, Lead Your Serbs - Karadžić, Sırplarına Liderlik Yap adlı soykırım şarkısını ve ırkçı kin ve nefreti desteklediğini göstermektedir.

¹⁰ Tarrant'ın doğa düşkünlüğü, manifestoda doğrudan bir gönderme bulunmamasına rağmen, doğayla uyum vurgusu Georgia Guidestones abidelerinin ardında yatan mantaliteyi anımsatmaktadır.

¹² Saracens: Haçlı Seferleri esnasında haçlı orduları tarafından Suriye Arabistan kabilelerinden Müslümanlara verilen genel takma ad.

¹³ ABD'de faaliyet gösteren, amaçlarına siyasal yollarla değil doğrudan eylem yoluyla ulaşmaya çalışan Antifa hareketi, sol kanat, militan grupları bir araya getirmektedir.

¹⁴ Eski Yunan mitolojisinde tanrılar birbirleriyle savaşırken, Doğu dinlerinde, özellikle semavi dinlerde tek tanrı inancı vardır, tanrı dünya menfaati için savaşa alet edilmez. Ancak ahireti kazanmak için tanrı adına gerektiğinde savaşılır...

¹⁵ Toplumun çok hassas olduğu dini değerleri üzerinden provoke etmek, toplumsal hareketlenme ve iç çatışma için çok etkili bir durum oluşturmaktadır. Örneğin, Ocak-2021 yılında Boğaziçi Üniversitesinde rektör ataması nedeniyle çıkan olaylarda, öğrenci olduğunu iddia eden şahıslar tarafından yere konan (LGBT renkleriyle çevrelenmiş) Kâbe fotoğrafı, inanç konusu üzerinden provokatif bir eyleme dönüşmüştü.

¹⁶ Time Dergisi, dönemin ABD Başkanı Donald Trump'ı 2016'da yılın insanı seçmiş ve kapağında şunu yazmıştı: "Donald Trump - President of the Divided States of America" yani, "Donald Trump - Amerika Bölünmüş Devletleri Başkanı" başlığını atarken ABD'nin dağılma sürecinin başladığını vurgulamıştı.

¹⁷ Tarrant bu görüşlerde yalnız değildir. Örneğin aynı görüşleri nefret politikası zemininde paylaşan Björn Höcke, mülteci karşıtlığı, Türk karşıtlığı ve İslam karşıtlığı ile tanınan aşırı sağ parti Alternativ für Deutschland – AfD ve AfD'nin radikal 'Der Flügel' kanadının başkanlığını da yapmıştır. Björn Höcke'nin yine aşırı sağ görüşlü Nationaldemokratische Partei Deutschlands – NPD partisi destekli Türkiye açılımı "Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Vatandaşlar" olan PEGIDA hareketini de desteklediği bilinmektedir. Farklı zeminlerde dursalar da tüm bu hareketlerin ortak paydası aynı fikirlerde birleşmektedir. Sahadaki terör eyleminin, düşünsel zeminde politikada da karşılığının olması gerekir.

¹⁸ 'The Order' adlı beyaz üstünlüğüne şartlanmış terör organizasyonu liderlerinden David Lane'in 14 sözcükten oluşan "We must secure the existence of our people and a future for white children" Türkçesi "Beyaz çocukların geleceğini ve insanımızın varlığını güven altına almamız gerekmektedir." sloganı; beyaz ırkçılığı faşizminin simgesi hâline gelmiştir. Terör manifestosunda bu yaklaşım pek çok yerde geçmektedir. Örneğin (s. 22), 'İşgalcilerin çocuklarını' öldürmek gerekir' demektir. '14 Sözcük' hakkında daha ayrıntılı bilgi için şu siteye bakılabilir: <https://www.adl.org/education/references/hate-symbols/14>

¹⁹ Bu araştırmayı okumadan önce V-for Vendetta adlı filmi seyrettiyseniz bağıntıyı görürsünüz. Bu filmin seyredilmesi tavsiye edilir.

²⁰ WP-White Power: Beyaz insanların üstün olduğu [white supremacy] dolayısıyla diğer ırkların egemenlik altına alınması gerektiği; beyaz olmayanların ise geri (alçak), beyazların ise üstün olduğu varsayımıyla ortaya çıkan ırkçı akım. Genetik olarak bunu kanıtlamaya çalışan bilimsel ırkçılık doktrini ve diğer kolonyalist yaklaşımlar da White Power paralelidir.

²¹ 'Yeni Dünya Düzeni'nin, covid-19 salgınıyla ortaya çıkan koşulları 'Yeni Normal' kabulüyle normatif yapıyı değiştirmeye dönük anomalileri de içerdiği görülmektedir.

²² Sosyal çevre veya sosyal medya üzerinden bireyden diğerine etkileşim ve taklit yoluyla yayılan, özellikle çocukları, gençleri ve kolay etkilenen kitlelerce benimsenen fikir veya davranış sisteminin bir ögesi. Değiştirilip ters yüz edilen, mizah, ilginç fikir veya deyiş türündeki popüler ifadeler.

²³ 'Otpor' Sırpçada 'diren' anlamına gelmektedir.

²⁴ Tarrant için adeta şahadet sonrası gidilecek (kendisinin de gideceği) bir cennet tasavvuruyla, 'Valhalla' vurgusunun ardından Suikastçı Mezhebi Valhalla [Assassin's Creed Valhalla] adlı, Türkiye'de de promosyonu yapılan mistik ezoterik bir oyun hazırlanmıştır. Bu oyunda 'istilacılık', 'şiddetin gerekliliği', 'Tapınak Şövalyeliği', 'Büyük görev' gibi manifestoyla örtüşen temalar önemli bir bağinti oluşturmaktadır.

²⁵ Böyle bir araştırmayı yapmış bir kişi olarak sen ne düşünüyorsun, tüm bu olumsuzluklarla mücadele için ne yapılmalı, bu araştırmadan sonra bu konuda kişisel kanaatin ne oldu? diye sorulacak olursa hâliyle birtakım düşünce ve öneriler ortaya çıkacaktır. Bu başlık altında bu sorumluluk yerine getirilmeye çalışılmıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarı herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Kaynakça

- Benesch, S. (2014). Defining and diminishing hate speech. in: P. Grant (Hrsg.), *State of the world's minorities and indigenous peoples*. 18-25.
- Breivik, A. B. (2011). 2083: A European Declaration of Independence. Erişim tarihi: (07.06.2021), www.breiviksmanifesto.com
- Brooks, L. (2021, 13 Mayıs) Glasgow protesters rejoice as men freed after immigration van standoff. *The Guardian*. Erişim tarihi: (20.06.2021), <https://www.theguardian.com>
- Chomsky, N. (2002). *Terörizm kültürü*. [The culture of terrorism]. İstanbul: Pınar Yayınları
- Chomsky, N. (2003). *Amerikan müdahaleciliği*. [Turning the tide: U.S. intervention in Central America and the struggle]. İstanbul: Aram Yayıncılık
- Dearden, L. (2019, 16 Mart) New Zealand attack: How nonsensical white genocide conspiracy theory cited by alleged gunman is spreading poison around the world. *The Independent*. Erişim tarihi: (13.07.2021), <https://www.independent.co.uk>
- Davey, J., & Ebner, J. (2019). *The Great Replacement': The violent consequences of mainstreamed extremism*. Institute for Strategic Dialogue, 7.
- Jenson, J., (2016, March 13). *Invictus* by William Ernest Henley. Poem Analysis. Erişim tarihi: (11.07.2021), <https://poemanalysis.com/william-ernest-henley/invictus/>
- Kassin, S. M. (1998). *Psychology* (2nd. Ed.). New Jersey: Prentice Hall.
- Kara, E. Ş. (2017). *Almanya'da Çocuklara Yönelik Yayınlanan Logo Kindernachrichten Haber Programının İçerik Analizi Yöntemiyle İncelenmesi*. TRT Akademi, 2(4), 440-464.
- Lean, N.C. (2015). *İslamofobi Endüstrisi*. [The Islamophobia Industry How the Right Manufactures Fear of Muslims]. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
- Malik, K., & Molnar, P. (2012). *Interview with Kenan Malik. The Content and Context of Hate Speech*. Cambridge University Press. Cambridge, 81-91
- McTeigue, J. (2005). *V for Vendetta*. United States: Warner Bros.
- Neshkovska, S., & Trajkova, Z. (2017). *The essentials of hate speech*. *Teacher*, 14(1), 71-80.
- Özsüer, E. (2018). *Türkokratia - Avrupa'da Türk İmaji*. İstanbul: Kronik.
- Popovic, S. (2007). *CANVAS core curriculum: A guide to effective nonviolent struggle*. Students Book. Belgrade: CANVAS - Centre for Applied Nonviolent Action and Strategies. Erişim tarihi:(05.07.2021), https://www.nonviolent-conflict.org/wp-content/uploads/2016/04/CANVAS-CoreCurriculum_EN4.pdf
- Redbeard, R. (1999). *Might is right: survival of the fittest(1910)*. London: Millennial Wotansvolk
- Sinclair, U. (2020). *Şikago mezbahaları*. [The Jungle]. İstanbul: Sel
- Spiridovitch, A.T. (2007). *Türksüz Avrupa*. (Çev. A. Ataman). İstanbul: Pınar

- Varol, F. B. (2020). İslamofobi söylemi Avrupa basınında yükselen bir trend. İstanbul:Pınar
- Young, S. W. & Caine, J. (2020). Hate speech and hate crime related legislation. Royal Commission Report Published 26 November 2020 Erişimi tarihi: (18.05.2021), www.christchurchattack.royalcommission.nz
- Zizek, S. (2018). Şiddet. [Violence]. İstanbul: Encore

Saldırganlığın Dijital Ortamda Yeniden Üretimi: Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık ve Siber Zorbalık/ Mağduriyet Deneyimlerinin İncelenmesi

Ahmet Faruk YILDIRIM*
Çağdaş Ümit YAZGAN**

Öz

Yeni ve farklı bir sosyalleşme alanı olarak inşa edilen siber ortam, mevcut gerçeklikleri dönüştürme ve kendine özgü gerçeklikler üretme niteliği çerçevesinde bireysel ve toplumsal pratiklerde çeşitli değişimlere yol açmıştır. Gerçekliğin klasik görünümünün farklı biçimlerde yeniden üretildiği ve deneyimlendiği dijital ortamda saldırganlık davranışı da farklı formlarda yeniden üretilebilmektedir. Bu araştırma, fiziksel dünyada bireylerin sahip olduğu saldırganlık eğilimlerinin, siber ortamda sergilenen zorbalık ve mağduriyet deneyimleri ile ilişkili olup olmadığını üniversite öğrencileri örneğinde ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu amaç çerçevesinde üniversite öğrencilerinin geleneksel saldırganlık ve siber zorbalık/mağduriyet davranışları ve bu davranışları arasındaki ilişkiler incelenmektedir. Araştırma, nicel araştırma yöntemi kapsamında tanımlayıcı ve ilişkisel tarama deseni ile tasarlanmıştır. Araştırmanın örneklemini, Türkiye'de bir devlet üniversitesinde öğrenimine devam eden ve orantılı tabakalı örneklem tekniğiyle seçilen 411 lisans öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada, cinsiyet, akademik başarı düzeyi, bölüm memnuniyeti, eğitim kademesi, ikamet yerinin niteliği, aile tipi gibi değişkenler ile saldırganlık eğilimleri, siber zorbalık/mağduriyet deneyimleri arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Siber zorbalık yapan/yapmayan ve siber mağduriyet yaşayan/yaşamayan öğrencilerin saldırganlık ve saldırganlık alt boyutlarından elde ettikleri puanların da anlamlı biçimde farklılaştığı belirlenmiştir. Bu sonuç, üniversite öğrencilerinin saldırganlık eğilimleri ile siber zorbalık/mağduriyet deneyimleri arasında kritik bir ilişkinin olduğunu ve saldırganlık eğilimlerinin dijital ortamda yeniden üretilebildiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Saldırganlık, Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Üniversite Gençliği, İnternet

* Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, afy_yildirim@hotmail.com

** Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, cumityazgan@gmail.com

Yıldırım, A. F. & Ç. Ü. Yazgan, (2022). Saldırganlığın Dijital Ortamda Yeniden Üretimi: Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık ve Siber Zorbalık/Mağduriyet Deneyimlerinin İncelenmesi. TRT Akademi, 7 (15), 648-675. DOI: 10.37679/trta.1110739

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 28.04.2022

Revizyon Tarihi: 19.05.2022

Kabul Tarihi: 27.05.2022

ORCID ID: 0000-0002-8743-2740 ORCID ID: 0000-0002-3290-4202 DOI: 10.37679/trta.1110739

Reproduction of Aggression in the Digital Environment: Examining the Aggression and Cyberbullying/Victimization Experiences of University Students

Ahmet Faruk YILDIRIM
Çağdaş Ümit YAZGAN

Abstract

The digital environment, which was built as a new and different socialization area, has led to various changes in individual and social practices within the framework of transforming existing realities and producing unique realities. Aggression behaviour can also be reproduced in different forms in the digital environment where classical aspects of reality are reproduced and experienced in different ways. This research aims to reveal whether the aggressive tendencies of individuals in the physical world are related to their experiences of bullying and victimization in the cyber environment, in the example of university students. For this purpose, university students' traditional aggression and cyberbullying/victimization behaviors and the relationships between these behaviors were examined. The research was designed in descriptive and relational design within the scope of the quantitative research method. The study sample consists of 411 undergraduate students studying at a state university in Turkey and selected by proportional stratified sampling technique. In the research, significant differences were found between variables such as gender, academic achievement level, department satisfaction, education level, place of residence, family type, aggression tendencies, and cyberbullying/victimization experiences. It was determined that the scores of the students who did and did not cyberbully and those who did or did not experience cyber victimization differed significantly in the aggression and aggression sub-dimensions. This result shows a critical relationship between university students' aggression tendencies and their experiences of cyberbullying and cyber victimization and that their aggression tendencies can be reproduced in the digital environment.

Keywords: Aggression, Cyberbullying, Cyber Victimization, University Students, Internet

Research Paper

Received: 28.04.2022

Revised: 19.05.2022

Accepted: 27.05.2022

1. Giriş

İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan saldırganlık olgusu, geçmişten günümüze farklı formlarda ortaya çıktığı ve günümüzde hâlâ önemli bir toplumsal ve bireysel sorun olmaya devam etmektedir. Saldırganlık, her çağda ve her toplumda var olmuş ve her çağın ruhuna göre farklı biçimlere bürünmüştür. Günümüz toplumlarının temel özelliklerinden biri, iletişim teknolojilerinin sosyal hayatın merkezinde konumlanmış olmasıdır. Yeni ve farklı bir sosyalleşme alanı olarak inşa edilen dijital ortam, mevcut gerçeklikleri dönüştürme ve kendine özgü gerçeklikler üretme niteliği çerçevesinde bireysel ve toplumsal pratiklerde çeşitli değişmelere yol açmıştır. Gerçekliğin klasik görünümünün farklı biçimlerde yeniden üretildiği ve deneyimlendiği dijital ortamlarda suç, sapma, saldırganlık ve şiddet gibi davranışlar da farklı formlarda yeniden üretilmektedir.

İnternetin saldırganlık, şiddet, sapma, suç biçimlerini yeniden şekillendirmedeki derin etkisi, artık o kadar yaygınlaşmıştır ki bu form değişikliği herkesçe bilinen bir şey hâline gelmiştir. Bilgisayar virüslerinin ve kötü amaçlı yazılımların çoğalması, bilgisayar korsanlığı, dolandırıcılık, telif hakkı korsanlığı, müstehcen ve nefret dolu temsillerin dolaşımı, dijital şantaj gibi sorunlar yalnızca kriminologlar, hukukçular ve kanun uygulayıcılar tarafından bilinen gerçekler değildir (Yar, 2012, s. 207). Birçoğu siber zorbalığa konu olan bu olumsuz davranışlar kitlelerin aşına olduğu gerçeklere dönüşmüştür. Yeni iletişim teknolojileri bir yandan dijital nitelikteki yeni saldırganlık, şiddet, sapma ve suç türleri üretirken diğer yandan da mevcut saldırganlık, şiddet, sapma ve suç türlerinin dijital ortama göç etmesine ve yeniden üretilmesine yol açmıştır.

Saldırganlığın siber ortamda zorbalık pratikleri ve mağduriyet deneyimleri ile ilişkisini ele alırken, siber suçlarla ilgili literatürde öne çıkan teorik tartışmaları ana hatları ile özetlemek faydalı olacaktır. Wanda Capeller, siber ortamda ortaya çıkan suçların yeni suç türleri olarak değerlendirilmesi ve yeni bir kriminoloji paradigmasının inşa edilmesi gerektiğini iddia eder (Capeller, 2001, s. 231). Bu yaklaşım göre siber ortamdaki sapma ve suç davranışları fiziksel dünya ile bağlantısız, yersiz/yurtsuz ve süreksizlik gösterebilmektedir (Leukfeldt ve Yar, 2016, s. 264). Peter Grabosky ise siber ortamda ortaya çıkan suçların büyük bir kısmının yalnızca ortam açısından farklılık gösterdiğini ve bu suçların temelde aşına olduğumuz suç türleri olduğunu iddia eder (Garabosky, 2001, s. 243). Dolayısıyla siber ortamda sapma ve suç gibi davranışların aşına olduğumuz fiziksel dünya ile bağlantılı ve süreklilik gösteren davranış kalıpları olduğunu vurgulamaktadır (Leukfeldt ve Yar, 2016, s. 264). Siber ortamdaki sapma ve suçun fiziksel dünya ile bağlantılı olup olmadığı tartışmasından hareketle bu çalışmada siber zorbalık pratikleri

ve mağduriyet deneyimlerinin bireylerin mevcut saldırganlık eğilimleri ile ilişkili olduğu fikri ileri sürülerek Garabosky'nin (2001) görüşlerine paralel bir bakış açısının benimsendiği söylenebilir. Sharma ve arkadaşları da (2017, s. 359) şiddetin farklı biçimlerinin birbiriyle yakından ilişkili olduğunu belirtmektedir. Gerçek yaşamda başkalarını dışlama, dedikodu yapma, söylenti çıkarma gibi dolaylı saldırganlık davranışlarını gerçekleştiren bireylerin bu davranışlarını sanal ortamda da sürdürmeye devam ettiği söylenebilir. Üstelik sanal ortam, bireylere kimliğini gizleyerek kendini ifade etme ve (Eroğlu, 2014, s. 336) fiziksel güç gerektirmeden zorbalık yapabilme gibi farklı fırsatlar sunabilmektedir. Dolayısıyla bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla mevcut saldırganlık eğilimlerinin siber ortamda açığa çıkması, sürdürülmesi ve bir anlamda yeniden üretilmesi kolaylaşabilmektedir.

Saldırganlık ile yakından ilişkili olduğu varsayılan zorbalık davranışları ve mağduriyet deneyimleri dijitalleşme sürecinde form değiştirerek siber zorbalık ve siber mağduriyet şeklinde yeniden üretilebilmektedir. Alan araştırmasına dayalı olarak üretilmiş bu makalede, üniversite öğrencilerinin saldırganlık eğilimleri, siber zorbalık/mağduriyet deneyimleri incelenmektedir. Araştırmada, siber zorbalık pratikleri ile mağduriyet deneyimlerinin fiziksel gerçeklikte sahip olunan geleneksel saldırganlık eğilimleri ile ilişkili olduğu iddiası test edilmektedir.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Saldırganlık

Saldırganlık, başka bir bireye zarar verme niyetiyle gerçekleştirilen davranışları ifade etmektedir. Failin kendi saldırganlığının zarar verici olduğuna ve hedefi olan bireyin veya bireylerin bu davranıştan kaçınmaya çalışacağına motive olması gerekir. Bu çerçevede, tesadüfi veya kaza sonucu verilen zarar saldırganlık kapsamında değerlendirmek mümkün değildir. Örneğin; dış çekim prosedürleri ya da mazoşizm gibi zevk esaslı etkileşimler saldırganlık kapsamında değerlendirilemez (Anderson ve Bushman, 2002, s. 29).

Saldırganlık düşmanca, yaralayıcı ve yıkıcı davranışları kapsamaktadır. Bir duygu, bir güdü, bir tutum ya da bir belirti değildir; saldırganlık, aksine davranışsal bir tepkidir. Saldırganlık hem genetik (biyolojik) hem de sosyal (öğrenilmiş) faktörlerden kaynaklanabilmektedir (İmtiaz, Yasin ve Yaseen, 2010, s. 99). Bandura'ya (1973) göre saldırganlık büyük ölçüde model alınarak öğrenilir. Birey gözlemlediği saldırgan davranış modelini taklit yoluyla kendiliğinden yeniden üretir (Dever ve Bulut, 2017, s. 48-49). Birey, sosyal yaşamda diğer bireyleri rol model olarak saldırganlığı bir davranış kalıbına dönüştürebilir ve dolayısıyla saldırganlığın devamlı

hâle getirilebilen davranışları içerdiği söylenebilir. Bununla birlikte saldırganlık kadar saldırgan olmamanın da öğrenilebilir bir davranış örüntüsü olduğunu belirtmek gerekir. Şiddetin temelinde yer alan saldırganlık güdüsü de değişik biçimlere bürünebilecek bir davranıştır (Kocacık, 2001, s. 5). Örneğin dijital ortamda saldırganlığın siber zorbalık, video oyunlarında şiddet, kışkırtma şeklinde yeni formlar kazanabilmektedir.

2.2. Siber Zorbalık/Mağduriyet

Zorbalık, genel olarak, bir kişi veya grubun daha zayıf bir kişiye ya da gruba kasıtlı biçimde fiziksel veya psikolojik olarak tekrarlı biçimde uyguladığı zararlı eylemleri ifade etmektedir (Yang vd. 2021). Siber zorbalık ise elektronik iletişim biçimleri kullanılarak, kendini kolayca savunamayan bir kurbanı karşı tekrar tekrar gerçekleştirilen kasıtlı saldırgan eylemler olarak tanımlanmaktadır (Smith vd. 2008, s. 376). Bu tanım, bir kişinin veya bir grup insanın, başka bir kişi veya gruba karşı “güç dengesizliği” ile tekrar tekrar saldırgan davranış sergilediği geleneksel zorbalık tanımına uymaktadır. Siber zorbalık ve zorbalık tanımlarının üç ortak yönü vardır: Birincisi, geleneksel zorbalık ve siber zorbalık kasıtlı bir zarar içerir ve bu nedenle özel saldırganlık durumları olarak değerlendirilebilir. İkincisi, güç dengesizliğidir. Fail(ler)in güç dengesizliğini lehine kullanması söz konusudur. Üçüncüsü, tekrarlanabilirlik geleneksel zorbalık için olduğu kadar siber zorbalık için de ortak bir ölçüt konumundadır (Grigg, 2002, s. 144).

Geleneksel zorbalık siber zorbalıkla benzerlikler içerse de siber zorbalığın geleneksel zorbalıktan ayrılan en önemli yönü, saldırgan eylemleri gerçekleştirmek için teknolojik araç gereçlerin kullanılması gerçeğidir (Grigg, 2002, s. 144). Literatürde geleneksel zorbalık ile siber zorbalığı ayıran (Dilmaç, 2009, s. 1294-1295) diğer yönleri ise şöyle sıralamak mümkündür: Okulda veya iş yerinde geleneksel zorbalılar başkaları tarafından bilinen ya da az çok tahmin edilebilen kişiler iken çoğu durumda siber zorbalıları tanımak ya da tahmin etmek güç olabilir. Geleneksel zorbalıkta genelde belirli tipteki bireyler hedef alınabilmekteyken siber zorbalıkta herkes potansiyel kurban konumundadır. Geleneksel zorbalık davranışları genellikle belli bir zaman ve mekân içerisinde ortaya çıkabilmekteyken siber zorbalıkta bu her an ortaya çıkabilmektedir. Herkesin teknoloji aracılığıyla siber zorbalık yapabilme potansiyeli olduğundan örneğin fiziksel olarak zayıf bireyler de başkalarına zarar verebilmektedir. Siber zorbalığın fiziksel olmayan doğası nedeniyle zorbalığa özgü güç dengesizliği bazı zamanlarda ortadan kalkabilmektedir.

Olafsen ve Viemerö (2000, s. 57) zorbalığı saldırganlığın bir formu ve alt kümesi olarak değerlendirmektedir. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere, gerek zorbalık

gerekse siber zorbalığın kökeninde, saldırıcılığın doğasına uygun biçimde kasıtlı olarak düşmanca, yaralayıcı ve yıkıcı davranışsal tepkiler yattığı görülmektedir.

Siber mağduriyet ise siber zorbalık kapsamındaki sorunlu ve saldırgan davranışlara maruz kalma durumunu ifade eder. Siber mağduriyet, bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla bir birey ya da grubun, özel ya da tüzel bir kişiliğin, teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verici davranışlara maruz kalması ve bu davranışlardan maddi ya da manevi olarak mağduriyet yaşamaması durumudur (Arıca, Tanrıku ve Kınay, 2012, s. 2). Siber zorbalık ve siber mağduriyet birbirini üretebilmektedir. Nitekim yeri geldiğinde siber zorbalık yapanların mağduriyet yaşadıkları da görülebilir (Bayhan, 2020, s. 128). Dijitalleşme süreci beraberinde internet ve sosyal medyada yaşanan mağduriyet problemlerini arttırabilmektedir. Dijital ortamda akran grubu arasında gerçekleşen bir paylaşım zorbalık kapsamında çok farklı ortamlarda paylaşılabilen ve çok ciddi mağduriyetlere sebep olabilmektedir. Bu durum web tabanlı iletişim teknolojilerini ölçülü ve dikkatli kullanma gereksinimini ortaya koymaktadır.

Literatürde saldırıcılığın cinsiyet (Fırat ve Karakurt, 2021, s. 4358; Keskin ve Akdeniz, 2018, s. 188; Madran, 2012, s. 4; Buss ve Perry, 1992, s. 455), akademik başarı düzeyi (Saminathen, Plenty ve Modin, 2021, s. 1205; Ahmed, Ahmad ve Bhatti, 2020, s. 8), okul memnuniyeti (Smokowski vd. 2020, s. 566) gibi değişkenlere göre farklılık gösterebileceğini belirten çalışmalar mevcuttur. Literatürde bunu onaylayan siber zorbalık/mağduriyetin de cinsiyet (Tanrıku ve Erdur-Baker, 2021, s. 501; Francisco vd. 2015, s. 167), eğitim derecesi (Giumetti, Kowalski ve Feinn, 2022, s. 48), ikamet edilen yerin niteliği (Zhu vd. 2021, s. 7; McQuillan, 2016, s. 94), ebeveyn yaklaşımı (Bartolo vd. 2017, s. 568), okul doyumu (Yoo, 2021) gibi değişkenlerle göre anlamlı farklılıklar gösterebileceğini tespit eden çalışmalar da mevcuttur.

Literatürde saldırıcılık ile siber zorbalık (Chen ve Gao, 2018, s. 742) ve mağduriyet (Dilmaç, 2009, s. 1291), sözlü saldırıcılık ile siber mağduriyet (Eden, Heiman, T., ve Olenik-Shemesh,, 2016, s. 708; Savage & Tokunaga, 2017, s. 353), fiziksel saldırıcılık ile siber saldırıcılık (Hayes, Marsee ve Russell, 2021, s. 405), öfke davranışı ile siber zorbalık ve mağduriyet (Martínez-Monteağudo vd. 2019), dolaylı ve fiziksel saldırıcılık ile siber zorbalık (Peker, 2015, s. 329), saldırıcılık ile problemlerli internet kullanımı (Haddad vd. 2021) ve davranış bozuklukları ile siber zorbalık (Arıca, 2009, s. 184) arasında pozitif ilişkiler tespit eden çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Bunlara ek olarak siber mağduriyet ve siber zorbalık arasında pozitif korelasyona işaret eden çalışmalar da bulunmaktadır (Barlett ve Gentile, 2012, s. 127). Ancak üniversite öğrencilerinin geleneksel saldırıcılık

eğilimlerini ve siber zorbalık/mağduriyet deneyimlerini kapsamlı biçimde değerlendiren çalışmaların sınırlı düzeyde kaldığını belirtmek gerekir. Mevcut çalışma belirtilen bu boşluğu dikkate alarak üniversite öğrencilerinin saldırganlık eğilimleri, siber zorbalık pratikleri ve siber mağduriyet deneyimlerini ve bunlar arasındaki ilişkileri ele almaktadır. Araştırmada internet kullanımı, sosyal medyaya katılım düzeyi ve farkındalığı yüksek bir kategori olduğu için hedef kitle olarak üniversite gençliği belirlenmiştir. Üniversite gençliğinin hedef kitle olarak seçilmesinin bir diğer nedeni ise üniversite gençliğinde sosyalleşmenin oldukça yoğun olması ve bu kategorinin saldırgan ilişkilere girme konusunda risk altında (Melander ve Hughes, 2018, s.158) olmasıdır.

Araştırmamızın amacı üniversite öğrencilerinin geleneksel saldırganlık eğilimleri ve siber zorbalık/mağduriyet deneyimlerini soruşturup tanımlamaktır. Geleneksel saldırganlık ve siber zorbalık/mağduriyet konusu hedef kitlenin sahip olduğu sosyodemografik değişkenler çerçevesinde ele alınıp ilişkisel olarak analiz edilecektir. Ayrıca bu olguların birbirleri ile ilişkileri de analiz edilerek değerlendirilecektir. Bu çerçevede araştırmada soruşturulacak konu ve yanıtı aranacak başlıca sorular şunlardır:

1.Üniversite öğrencilerinin geleneksel saldırganlık eğilimleri ve siber zorbalık/mağduriyet deneyimleri sosyodemografik değişkenlere göre farklılık göstermekte midir?

2.Üniversite öğrencilerinin geleneksel saldırganlık eğilimleri ile siber zorbalık/mağduriyet deneyimleri arasında nasıl bir ilişki vardır?

3. Yöntem

Bu araştırma, nicel araştırma yöntemi kapsamında mevcut durumu tanımlamak ve iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkilerin varlığını, yönünü, gücünü belirlemek için tanımlayıcı ve ilişkisel tarama deseni ile (Kumar, 2018; Gay, Mills ve Airasian, s. 2012) tasarlanmıştır.

3.1. Örneklem ve Hedef Kitle

Araştırmanın evrenini Türkiye’de bir devlet üniversitesinde öğrenimine devam eden lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi, olasılıklı örneklem kapsamında orantılı tabakalı örnekleme tekniği ile belirlenmiştir. Örneklem 0.95 güven aralığı ve 0.05 hata payı ile evreni temsil eden minimum büyüklüğe tekabül eden 377 olarak belirlenmiştir (Krejcie ve Morgan, 1970). Ancak çalışmada belirlenen örneklem büyüklüğünün üzerine çıkılarak araştırma 411 katılımcı ile yürütülmüştür. Öğrencilerin eğitimine devam ettiği birimler (fakülte ve yük-

sekokullar) tabakalar olarak belirlenmiştir. Her bir alt tabakadan orantılı biçimde basit seçkisiz örneklem tekniği ile 411 öğrenciye ulaşılmıştır.

3.2. Veri Toplama Araçları

Çalışmada nicel veriler, birincil veri toplamayı olanaklı kılan anket tekniğiyle elde edilmiştir. Araştırmada kullanılan anket üç bölümden oluşmaktadır.

3.2.1. Tanıtıcı Bilgi Formu

Sosyodemografik formda yaş, cinsiyet, öğrenim gördükleri birim ve sınıf, not ortalaması, doğum yerinin niteliği, lise türü, anne-baba medeni durumu, anne-baba mesleği, aile ortalama aylık geliri belirleyen sorular yer almıştır.

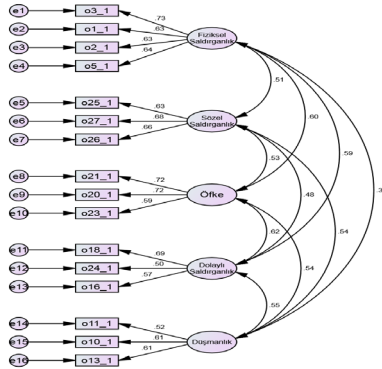
3.2.2. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ)

Anket formunun ikinci bölümünde, katılımcıların saldırganlık düzeyini belirlemek amacıyla Buss ve Perry (1992) tarafından geliştirilen ve Madran (2012) tarafından Türkçeye çevrilen BPSÖ kullanıldı. BPSÖ; fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, düşmanlık ve öfke olmak üzere 4 alt boyut ve 29 maddeden oluşmaktadır. Her madde için 5'li Likert ölçeğine sahip önermeler kullanılmıştır. Ölçekte her bir faktörün iç tutarlılığı da Cronbach alfa katsayısı yoluyla ölçülmüştür. Tüm ölçek için elde edilen alfa değeri 0,85 olarak hesaplanmıştır. Katılımcılara uygulanan BPSÖ Türkçe formundan elde edilen veriler üzerinde yapılan faktör analizi sonucunda 16 maddelik ve 5 boyutlu bir form oluşturulmuştur. BPSÖ Türkçe formunda yer alan 29 maddelik 4 faktörlü ölçek toplam varyansın %41,4'nü açıklarken yeni oluşturulan 16 maddelik form toplam varyansın %60,1'ini açıklamaktadır. Yeni formun madde yükleri Tablo 1'de standartlaştırılmış katsayı çözümleri Şekil 1'de verilmiştir.

Tablo 1. BPSÖ'nün Yeni Formunun Faktör Yapısı ve Faktör Yükleri

Maddeler	Önermeler	Yükler
3 1 2 5	FAKTÖR 1 - Fiziksel Saldırganlık	
	Gerekirse hakkımı korumak için şiddete başvurabilirim	.793
	Birisi bana sataşırsa kolaylıkla onu itip tartaklayabilirim	.770
	Bazen başkalarına vurma dürtümü kontrol edemiyorum	.681
	Birisi beni iterse onunla kavgaya tutuşurum	.582

FAKTÖR 2- Sözel Saldırganlık		
25	Arkadaşlarım münakaşaca/tartışmayı seven biri olduğumu söylerler	.778
27	İnsanlarla sıkça görüş ayrılığına düşerim	.740
26	İnsanlar benim görüşlerime katılmadıklarında onlarla tartışmaktan kendimi alıkoyamam	.710
FAKTÖR 3- Öfke		
21	Öfkemi kontrol etmekte zorluk çekerim	.790
20	Bazı arkadaşlarım benim öfkeli biri olduğumu söylerler	.778
23	Bazen kendimi patlamaya hazır bir bomba gibi hissediyorum	.619
FAKTÖR 4- Dolaylı Saldırganlık		
18	Yapmak istediğim bir şey engellendiğinde kızgınlığımı açıkça ortaya koyarım	.716
24	Çok çabuk parlar ve hemen sakinleşirim	.695
16	Zaman zaman bazı olaylara/kişilere yönelik kızgınlığım uzun süre bitmek bilmez	.674
FAKTÖR 5- Düşmanlık		
11	Diğer insanların her zaman çok iyi fırsatlar yakaladıklarını düşünüyorum	.760
10	Zaman zaman insanların arkamdan güldüğü duygusuna kapılırım	.727
13	Arkadaşlarımın arkamdan konuştuklarını biliyorum	.627

Şekil 1. BPSÖ'nün Standartlaştırılmış Katsayı Çözümleri

3.2.3. Üniversite Öğrencileri için Siber Zorbalık Envanteri

Anket formunun üçüncü bölümünde, katılımcıların siber zorbalık davranışlarını incelemek amacıyla Tanrikulu ve Erdur-Baker (2021) tarafından geliştirilen, “Üniversite Öğrencileri için Siber Zorbalık Envanteri” kullanıldı. Envanterde on bir madde ve iki puanlama sütunu bulunmaktadır. Katılımcılar her bir maddeyi 4 puanlık bir derecelendirme ölçeğinde iki kez (“Ben yaptım” sütununda siber zorbalık deneyimini bildirmek için ve “Bana yapıldı” sütununda siber mağduriyet deneyimini bildirmek için) derecelendirdi. Her maddede 4’lü Likert tipi (1=hiçbir zaman, 2=bir, 3=iki veya üç kez, 4=üçten fazla) önermeler kullanılmıştır. Mümkün olan en düşük puan 11 ve mümkün olan en yüksek puan 44’tür. 11 puan alanlar, siber zorbalık ve mağdurlukla ilgisi olmayan öğrenciler olarak gruplandırıldı. Cronbach alfa katsayıları siber zorbalık kısmı için 0,81, siber mağduriyet kısmı için 0,78’dir (Tanrikulu ve Erdur-Baker, 2021, s. 500). Bu çalışmada ölçeğin siber zorbalık alt boyutunun Cronbach alfa katsayısı 0,74, siber mağduriyet alt boyutunun Cronbach alfa katsayısı 0,66’dır.

3.3. Veri Toplama Süreci

Veri toplanması, araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Anket uygulamalarının yapılacağı sınıflar belirlenirken ilgili fakültelerden belirlenen sınıfların öğretim üyeleri ile birlikte planlamalar yapıldı ve uygulama yapılacak zaman aralıkları netleştirildi. Anketler yüz-yüze uygulandı. Uygulama süreci 2020-2021 eğitim-öğretim yılı Bahar dönemi Mart ayı boyunca devam etti. Anketlerin uygulanması zaman zaman ilgili dersin öğretim üyesi zaman zaman sadece araştırmacılar eşliğinde uygulandı. Gönüllülük esasına göre, öğrenciler bilgilendirilmiş onam formu imzalayarak anketler uygulanmıştır ve öğrenci başına ortalama 15 dakika sürmüştür.

3.4. Verilerin Analizi

Çalışma grubuna uygulanan 411 anketten elde edilen veriler kodlanarak, IBM SPSS 23 programında analiz edilmiş ve analiz sonucunda bir dizi bulguya ulaşılmıştır. Tanımlayıcı istatistiklerden olan aritmetik ortalama, mod, medyan ve dağılım oranları katılımcıların tanımlayıcı bilgilerinin değerlendirilmesinde kullanılmıştır. Ölçek analizlerinde ilk olarak genel ortalama ve varyanslar belirlenmiş, sonrasında faktör analizi yapılarak anlamlı olan varyansın kaç değişik faktöre indirgenebileceği ve bu faktörlerin neler olabileceği belirlenerek adlandırılmıştır. Saldırganlık ölçeği ile değişkenler arasındaki ilişki incelenirken t-testi, ANOVA, korelasyon analizi, post hoc analizlerinde Tukey testinden faydalanılmıştır.

4. Bulgular

4.1. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

Bu alt başlıkta çalışma grubunun sosyodemografik değişkenleri incelenmektedir. Katılımcıların sosyodemografik özelliklerinin dağılımı Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların Çeşitli Değişkenlere Göre Dağılımı

Sosyodemografik Özellikler		n	%
Cinsiyet	Erkek	257	62,8
	Kadın	152	37,2
Yaş	18-25	393	97,3
	26-34	9	02,2
	35 veya üzeri	2	00,5
Fakülte/ Yüksekokul	Fen Edebiyat Fakültesi	143	34,8
	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	120	29,2
	Eğitim Fakültesi	57	13,9
	Turizm Fakültesi	45	10,9
	İlahiyat Fakültesi	29	7,1
	Mühendislik Fakültesi	17	4,1
Sınıf	1.sınıf	171	43,6
	2.sınıf	5	1,3
	3.sınıf	9	2,3
	4.sınıf	207	52,8
Not Ortalaması	0 – 1,99	20	5,87
	2,00 – 2,99	195	57,18
	3,00 ve üzeri	126	36,95
Doğum Yeri Niteliği	Köy	59	14,5
	Kasaba / İlçe	150	36,9
	Kent	198	48,6
Bölüm Memnuniyeti	Memnun değil	70	17,11
	Orta düzey	74	18,1
	Memnun	265	64,79

Tablo 2’ye göre araştırmaya katılanların 257’si (%62,8) erkek, 152’si (%37,2) kadındır. Katılımcıların yaş aralıklarının dağılımına bakıldığında çoğunluğun (%97,3) 18-25 yaş aralığında olduğu görülmüştür. Katılımcıların çoğunluğu; birinci (%43,6) ve dördüncü sınıfta (%52,8) eğitim görmektedir. Katılımcıların 59’u (%14,5) doğum yerlerini köy, 150’si (%36,9) kasaba/ilçe, 198’i (%48,6) kent olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların çoğunluğu (%61,79) öğrenim gördükleri bölümden memnundur.

4.2. Saldırganlık ve Saldırganlığın Alt Boyutları ile Sosyodemografik Özelliklerin İlişkisi

Bu alt başlıkta üniversite öğrencilerinin sosyodemografik özellikleri ile saldırganlık ve alt boyutları arasındaki farklılıklar incelenmektedir. Sonuçlar Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri ile Saldırganlık ve Saldırganlığın Alt Boyutlarından Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

Değişkenler		N	Ortalama	Standart sapma
Cinsiyet				
Toplam Saldırganlık	Kadın	257	40,6099	10,95994
	Erkek	152	46,8976	10,23784
Değerlendirme: t= -5,744, p=0,000				
Fiziksel Saldırganlık	Kadın	257	8,6167	3,74970
	Erkek	152	12,0217	3,53831
Değerlendirme: t= -9,061, p=0,000				
Sözel Saldırganlık	Kadın	257	6,9072	2,79670
	Erkek	152	8,1542	2,98195
Değerlendirme: t= -4251, p=0,003				
Öfke	Kadın	257	7,4590	3,05684
	Erkek	152	8,2273	3,11399
Değerlendirme: t= -2,439, p=0,015				
Sınıf				
Toplam Saldırganlık	1.sınıf	177	44,5557	11,68420
	4.sınıf	215	41,4816	10,27240
Değerlendirme: t= 2,771, p=0,006				
Sözel Saldırganlık	1.sınıf	177	7,6961	3,08242
	4.sınıf	215	7,0462	2,75399
Değerlendirme: t= 2,203, p=0,028				
Dolaylı Saldırganlık	1.sınıf	177	7,4590	3,05684
	4.sınıf	215	8,2273	3,11399
Değerlendirme: t= 2,428, p=0,016				

Not ortalaması				
Toplam Saldırganlık	0-1.99	20	46,6496	14,56791
	2-2.99	195	43,9954	11,36119
	3-4.00	126	41,2703	10,05329
Değerlendirme: F= 3,361, p=0,036				
Fiziksel Saldırganlık	0-1.99	20	11,9000	4,71169
	2-2.99	195	10,3666	4,20301
	3-4.00	126	9,1916	3,64306
Değerlendirme: F= 5,541, p=0,004				
Bölüm Memnuniyeti				
Toplam Saldırganlık	Memnun değil	70	47,1674	11,21506
	Orta	74	45,6881	10,54321
	Memnun	265	41,0168	10,76223
Değerlendirme: F=11,955, p=0,000				
Fiziksel Saldırganlık	Memnun değil	70	11,0213	4,28387
	Orta	74	10,3757	3,77081
	Memnun	265	9,4207	3,95633
Değerlendirme: F=5,210, p=0,006				
Sözel Saldırganlık	Memnun değil	70	8,3396	3,17319
	Orta	74	7,8108	3,05509
	Memnun	265	7,0031	2,75814
Değerlendirme: F=6,948, p=0,001				
Öfke	Memnun değil	70	8,6966	3,17314
	Orta	74	8,5296	2,82503
	Memnun	265	7,2738	3,05605
Değerlendirme: F=9,100, p=0,000				
Dolaylı Saldırganlık	Memnun değil	70	10,3216	2,80339
	Orta	74	9,9822	2,76593
	Memnun	265	9,4127	2,87091
Değerlendirme: F=3,375, p=0,035				
Düşmanlık	Memnun değil	70	8,7884	3,01043
	Orta	74	8,9898	2,93354
	Memnun	265	7,9065	2,68068
Değerlendirme: F=5,931, p=0,003				

Cinsiyet değişkeni ile toplam saldırganlık puan ortalamaları anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. ($t=-5,744$, $p=0,000$). Erkek öğrencilerin toplam saldırganlık eği-

limlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Cinsiyet değişkeni ile fiziksel saldırganlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($t=-9,061$, $p=0,000$). Erkek öğrencilerin fiziksel saldırganlık eğilimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Cinsiyet değişkeni ile sözel saldırganlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($t=-4251$, $p=0,003$). Erkek öğrencilerin sözel saldırganlık eğilimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Cinsiyet değişkeni ile öfke puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($t=-2,439$, $p=0,015$). Erkek öğrencilerin öfke eğilimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin eğitim gördükleri sınıf düzeyi ile toplam saldırganlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($t=2,771$, $p=0,006$). 1. Sınıf öğrencilerinin toplam saldırganlık eğilimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin eğitim gördükleri sınıf düzeyi ile sözel saldırganlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($t= 2,203$, $p=0,028$). 1. Sınıf öğrencilerinin sözel saldırganlık eğilimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin eğitim gördükleri sınıf düzeyi ile dolaylı saldırganlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($t=2,428$, $p=0,016$). 1. Sınıf öğrencilerinin dolaylı saldırganlık eğilimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin not ortalamaları ile toplam saldırganlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($F=3,361$, $p=0,036$). Düşük not ortalamasına sahip öğrencilerinin toplam saldırganlık eğilimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin not ortalamaları ile fiziksel saldırganlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($F=5,541$, $p=0,004$). Düşük not ortalamasına sahip öğrencilerinin fiziksel saldırganlık eğilimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bölüm memnuniyeti ile toplam saldırganlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($F=11,955$, $p=0,000$). Bölümünden memnun olmayan öğrencilerin toplam saldırganlık eğilimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Bölüm memnuniyeti ile fiziksel saldırganlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($F=5,210$, $p=0,006$). Bölümünden memnun olmayan öğrencilerin fiziksel saldırganlık eğilimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bölüm memnuniyeti ile sözel saldırganlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($F=6,948$, $p=0,001$). Bölümünden memnun olmayan öğrencilerin sözel saldırganlık eğilimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bölüm memnuniyeti ile öfke puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($F=9,100$, $p=0,000$). Bölümünden memnun olmayan öğrencilerin öfke eğilimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bölüm memnuniyeti ile dolaylı saldırganlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edil-

miştir ($F=3,375$, $p=0,035$). Bölümünden memnun olmayan öğrencilerin dolaylı saldırganlık eğilimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bölüm memnuniyeti ile düşmanlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($F=5,931$, $p=0,003$). Bölümünden memnun olmayan öğrencilerin düşmanlık eğilimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

4.3. Siber Zorbalık/Mağduriyet ile Sosyodemografik Değişkenler Arasındaki İlişki

Bu alt başlıkta üniversite öğrencilerinin sosyodemografik özellikleri ile siber zorbalık/mağduriyet puanları arasındaki farklılıklar incelenmektedir. Sonuçlar Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri ile Siber Zorbalık/Mağduriyet Puanlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	N	Ortalama	Standart sapma	
Cinsiyet				
Siber Zorbalık	Kadın	257	13,2803	4,02340
	Erkek	152	16,1485	5,19995
Değerlendirme: $t = -6,235$, $p = 0,000$				
Siber Mağduriyet	Kadın	257	14,9537	4,70715
	Erkek	152	16,9294	5,73502
Değerlendirme: $t = -3,777$, $p = 0,000$				
Sınıf				
Siber Mağduriyet	1.sınıf	177	16,1957	5,62987
	4.sınıf	215	15,1265	4,64693
Değerlendirme: $t = 2,060$, $p = 0,040$				
Doğum yerinin niteliği				
Siber Zorbalık	Köy	59	2,7119	3,72342
	Kasaba/ilçe	150	2,5000	4,11047
	Kent	199	3,6935	4,95857
Değerlendirme: $F = -3,286$, $p = 0,039$				

Aile Tipi				
Siber Zorbalık	Otoriter	64	14,9742	4,61195
	Koruyucu	243	13,5945	3,82228
	İlgisiz	15	18,8871	7,66778
	Demokratik	87	15,1320	5,71476
Değerlendirme: F=8,339, p=0,000				
Siber Mağduriyet	Otoriter	64	16,0041	4,87557
	Koruyucu	243	14,9333	4,72445
	İlgisiz	15	21,2564	6,62301
	Demokratik	87	16,5570	5,74680
Değerlendirme: F=8,809, p=0,000				
Bölüm Memnuniyeti				
Siber Zorbalık	Memnun değil	70	15,7171	6,01591
	Orta	74	14,6407	4,94940
	Memnun	265	13,9018	4,14556
Değerlendirme: F=4,379, p=0,013				
Siber Mağduriyet	Memnun değil	70	17,1993	5,82289
	Orta	74	15,5543	5,71869
	Memnun	265	15,3210	4,80312
Değerlendirme: F=3,695, p=0,026				

Cinsiyet değişkeni ile siber zorbalık (-6,235, $p=0,000$) ve siber mağduriyet ($t=-3,777$, $p=0,000$) puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Öğrencilerin eğitim gördüğü sınıf ile siber mağduriyet puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($t=2,060$, $p=0,040$). 1. Sınıf öğrencilerinin daha fazla siber mağduriyet deneyimledikleri belirlenmiştir. Doğum yerinin niteliği ile siber zorbalık puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık saptanmıştır ($F=-3,286$, $p=0,039$). Kent kökenli öğrencilerin siber zorbalık puan ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Ailenin çocuk yetiştirme biçimine göre öğrencilerin aile tipleri ile öğrencilerin hem siber zorbalık ($F=8,339$, $p=0,000$) hem de siber mağduriyet ($F=8,809$, $p=0,000$) puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Kendini ilgisiz aile ve demokratik aile tipine mensup bireyler olarak tanımlayan öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin eğitim gördükleri bölümden memnuniyet düzeyi ile siber zorbalık ($F=4,379$, $p=0,013$) ve siber mağduriyet ($F=3,695$, $p=0,026$) puan ortalamaları

arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bölümünden memnun olamayan öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet puan ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

4.4. Siber Zorbalık/Mağduriyet ile Saldırganlık Arasındaki İlişki

Bu alt başlıkta siber zorbalık yapan ve yapmayanların/siber mağduriyet yaşayan ve yaşamayanların saldırganlık ve alt boyutlarından elde ettikleri puanların farklılığı incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 5 ve Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 5. Siber Zorbalık Yapan ve Yapmayanların Saldırganlık ve Alt Boyutlarından Elde Ettikleri Puanların Karşılaştırılması

BPSÖ Faktörleri		Ortalama	Standart Sapma	t	Significance
1	Toplam Saldırganlık	Zorba Öğrenciler	10,57884	-5.939	0.000
		Zorba Olmayan Öğrenciler	10,69646		
2	Fiziksel Saldırganlık	Zorba Öğrenciler	3,74467	-5.322	0.000
		Zorba Olmayan Öğrenciler	3,98658		
3	Sözel Saldırganlık	Zorba Olmayan Öğrenciler	2,85108	-37,19	0.000
		Zorba Olmayan Öğrenciler	2,89635		
4	Öfke	Zorba Öğrenciler	3,01384	-4,242	0.000
		Zorba Olmayan Öğrenciler	3,05072		

5	Dolaylı Saldırganlık	Zorba Öğrenciler	2,96205	-3,679	0.000
		Zorba Olmayan Öğrenciler	2,70660		
6	Düşmanlık	Zorba Öğrenciler	2,73829	-3,085	0.002
		Zorba Olmayan Öğrenciler	2,82656		

Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık yapıp yapmama durumu ile toplam saldırganlık ($t=2,060$, $p=0,000$), fiziksel saldırganlık ($t=-5.322$, $p=0,000$), sözel saldırganlık ($t=-3,719$, $p=0,000$), öfke ($t=-4,242$, $p=0,000$), dolaylı saldırganlık ($t=-3,679$, $p=0,000$) ve düşmanlık ($t=-3,085$, $p=0,000$) puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Siber zorbalık yapan üniversite öğrencilerinin toplam saldırganlık, fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, dolaylı saldırganlık ve düşmanlık puan ortalamalarının, siber zorbalık yapmayan üniversite öğrencilerine göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 6. Siber Mağduriyet Yaşayan ve Yaşamayanların Saldırganlık ve Alt Boyutlarından Elde Ettikleri Puanların Karşılaştırılması

BPSÖ Faktörleri		Ortalama	Standart Sapma	t	Significance
1	Toplam Saldırganlık	Mağdur Öğrenciler	39,2881	-4,293	0.000
		Mağdur Olmayan Öğrenciler	44,3955		
2	Fiziksel Saldırganlık	Mağdur Öğrenciler	9,1121	-2,424	0.016
		Mağdur Olmayan Öğrenciler	10,1721		
3	Sözel Saldırganlık	Mağdur Öğrenciler	6,8524	-2,301	0.022
		Mağdur Olmayan Öğrenciler	7,5854		

4	Öfke	Mağdur Öğrenciler	6,9756	3,02004	-3,258	0,001
		Mağdur Olmayan Öğrenciler	8,0689	3,07803		
5	Dolaylı Saldırganlık	Mağdur Öğrenciler	8,7731	2,87701	-4,098	0,000
		Mağdur Olmayan Öğrenciler	10,0335	2,77778		
6	Düşmanlık	Mağdur Öğrenciler	7,5748	2,71423	-3,144	0,002
		Mağdur Olmayan Öğrenciler	8,5355	2,81710		

Üniversite öğrencilerinin siber mağduriyet yaşayıp yaşamama durumu ile toplam saldırganlık ($t=-4,293$, $p=0,000$), fiziksel saldırganlık ($t=-2,424$, $p=0,016$), sözel saldırganlık ($t=-2,301$, $p=0,022$), öfke ($t=-3,258$, $p=0,001$), dolaylı saldırganlık ($t=-4,098$, $p=0,000$) ve düşmanlık ($t=-3,144$, $p=0,002$) puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Siber mağduriyet yaşayan üniversite öğrencilerinin toplam saldırganlık, fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, dolaylı saldırganlık ve düşmanlık puan ortalamalarının, siber mağduriyet yaşamayan üniversite öğrencilerine göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir.

Son olarak saldırganlık, siber zorbalık ve siber mağduriyet değişkenleri arasındaki ilişkileri yoklamak, anlamlı ilişki varsa bu ilişkilerin yönünü ve gücünü belirlemek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7. Saldırganlık, Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet İlişkilerine ait Korelasyon Analizi

	1	2	3
	Toplam Saldırganlık	Siber Zorbalık	Siber Mağduriyet
1	Toplam Saldırganlık	-	
2	Siber Zorbalık	0,282**	-
3	Siber Mağduriyet	0,208**	0,517**

**Korelasyon, $p<0,001$ anlamlılık düzeyine sahiptir.

Toplam saldırganlık düzeyi ile siber zorbalık düzeyi arasında zayıf ve pozitif korelasyon tespit edilmiştir ($r=0,282$, $p<0.01$). Toplam saldırganlık düzeyi ile siber mağduriyet düzeyi arasında zayıf ve pozitif korelasyon tespit edilmiştir ($r=0,208$, $p<0.01$). Siber zorbalık düzeyi ile siber mağduriyet düzeyi arasında orta ve pozitif korelasyon tespit edilmiştir ($r=0,517$, $p<0.01$).

5. Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin saldırganlık eğilimleri, siber zorbalık/siber mağduriyet deneyimleri ve bu değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Erkeklerin toplam saldırganlık, fiziksel ve sözel saldırganlık eğilimlerinin daha güçlü olduğu belirlenmiştir. Başka araştırmalarda da (Firat ve Karakurt, s. 2021; Keskin ve Akdeniz, 2018; Madran, 2012; Buss ve Perry, s. 1992) erkek üniversite öğrencilerinin saldırganlık ve saldırganlığın çeşitli alt boyutlarından aldıkları puanların daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Literatürde erkeklerin saldırganlık düzeyini açıklayan genetik-evrimsel yaklaşımlar, hormonal yaklaşımlar, sosyal öğrenme kuramı, sosyal rol kuramı gibi farklı kuramsal yaklaşımlar mevcuttur (Demirtaş-Madran, 2020, s. 97). Toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesi bağlamında kadınların yetiştirilme süreçlerinde uyum, merhamet, şefkat gibi; erkeklerin yetiştirme süreçlerinde ise rekabet, güç gibi niteliklerin öne çıkması saldırganlık eğilimindeki farklılaşmayı bir ölçüde açıklayabilmektedir.

Akademik başarı düzeyi ile fiziksel saldırganlık arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Akademik başarı düzeyleri düşükçe öğrencilerin toplam saldırganlık ve fiziksel saldırganlık düzeyleri artmaktadır. Bir başka araştırmada da daha yüksek akademik başarıya sahip öğrencilerin hem daha az psikolojik sıkıntı yaşama hem de daha az saldırgan davranışlarda buldukları tespit edilmiştir (Saminathen, Plenty ve Modin, 2021, s. 1205). Düşük akademik başarı düzeyi ile etkinliklere düşük düzeyde katılım, saldırganlık eğilimini güçlendirebilmektedir. Bu bulgu bir başka araştırma tarafından da teyit edilmektedir. Notları düşük olan öğrenciler, eğitim kurumlarında sapma düzeyindeki davranışlara daha fazla meyilli olabilmektedir (Ahmed, Ahmad ve Bhatti, 2020, s.12).

Eğitim alınan bölümden memnuniyet düzeyi ile toplam saldırganlık ve öfke düzeyi arasında anlamlı farklılık saptanmıştır. Bölümünden memnun olmayan öğrencilerin toplam saldırganlık ve öfke düzeyleri güçlüdür. Okul memnuniyetindeki olumlu değişiklikler ve saldırganlık içeren suçlu davranışların azalmasında önemli roller oynayabilmektedir (Smokowski vd. 2020, s. 566).

Erkek üniversite öğrencilerinin hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet saldırganlık puan ortalamalarının kadın üniversite öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç diğer araştırmaların (Tanrıku ve Erdur-Baker, 2021: 501; Francisco vd. 2015, s. 167) ulaştığı sonuçlar ile uyumludur. Bu sonuç erkeklerin siber zorbalık ve mağduriyet konusunda kadınlardan daha yatkın olduğu iddiasını (Li, 2006, s. 157) desteklemektedir. Geleneksel cinsiyet perspektifinden bakıldığında, kadınlar internette başkalarıyla iletişim kurma riskinin daha yüksek olduğunu algılama eğilimi içerisinde olabilmektedir. Erkekler siber zorbalık ya da mağduriyet deneyimleri sorulduğunda daha çekimser cevaplar verebilmektedir (Zhu vd. 2021).

1. sınıf öğrencilerinin daha fazla siber mağduriyet deneyimledikleri belirlenmiştir. Bir başka araştırmada (Khine vd. 2020, s. 6) üniversitede daha az süre eğitim alanların siber mağdur olma olasılıklarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç bu araştırmada ulaşılan sonucu desteklemektedir. Genç yaşlılarıyla karşılaştırıldığında, üniversite son sınıf öğrencilerinin siber zorbalık ve mağduriyet davranışları çerçevesinde, kendilerini riske atabilecek faaliyetlerle internette toplam daha az zaman harcadıkları söylenebilir (Giumetti, Kowalski ve Feinn, 2022, s. 48).

Kent kökenli öğrencilerin siber zorbalık puan ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bazı araştırmalar, şehir merkezlerinde ikamet eden gençlerin banliyö bölgelerindeki akranlarına göre siber zorba ve mağdur olma olasılığının daha yüksek olduğunu bildirmektedir. Bir başka araştırmada da (Zhu vd. 2021; McQuillan, 2016) kentsel alanda siber zorbalık eğilimlerinin banliyölere ve kırsal alana oranla daha yaygın olduğu belirtilmektedir.

Kendini ilgisiz aile tipine mensup bireyler olarak tanımlayan öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bir araştırmada, teknoloji kullanımında ebeveynlerin kontrolcü davranışlarının siber zorbalıkla negatif bir ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir (Bartolo vd. 2017, s. 568). Bu sonuç bu araştırmada elde edilen sonucu desteklemektedir. Yine bir başka araştırmada sosyal destek eksikliğinin siber mağduriyet deneyimlerini negatif yönde etkilediğini ve ebeveyn, eğitmen ve akran desteğinin siber zorbalıkla başa çıkma yeteneğini güçlendirdiği ileri sürülmektedir (Eden, Heiman ve Olenik-Shemesh, 2016, s. 708). Ebeveyn tutumları ile siber zorbalık arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar, olumlu çocuk-ebeveyn ilişkilerinin ve aile ortamının çocuklar arasında siber zorbalığa karşı koruyucu faktörler olduğunu göstermiştir (Özdemir ve Bektaş, 2021, s. 15). Aile desteği, kontrolü ve yakınlığı gibi faktörlerin gençlerin hem siber zorbalık hem de mağduriyet davranışı sergileme olasılığını azaltabilmektedir.

Bölümünden memnun olamayan öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet puan ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Okul doyumunu siber zorbalığı ve mağduriyeti etkileyebilmektedir. Eğitim doyumunu yüksek öğrenciler daha fazla uyumlu olabilmektedir. Bir araştırmada (Yoo, 2021) okul doyumunu yüksek olan öğrencilerin akademik stresle baş edebilme ve öz denetime sahip olabileme olasılıklarının arttığını; düşük okul memnuniyetinin uyumsuzluğa yol açtığını ve eğitim doyumunun azalmasının herhangi bir şiddetin faili veya kurbanı olabileme ihtimalini arttırdığı belirtilmektedir. Bir başka araştırmada da (Holfeld ve Leadbeater, 2017, s. 321) olumlu okul iklimi deneyimlerinin siber mağduriyeti azaltmada etkili olduğu belirtilmektedir.

Siber zorbalık ile siber mağduriyet davranışlarının birbiri ile pozitif yönde ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Siber mağduriyet deneyimi yaşamış bireylerin siber zorbalık davranışı sergileme olasılıklarının arttığı söylenebilir. Bu sonuç Barlet ve Gentile'nin (2012) ulaştığı sonuçla örtüşmektedir. Siber mağduriyet ve siber zorbalık arasındaki korelasyon, kişinin siber zorbalığa uğramasının bir fonksiyonu olarak bir başkasına siber zorbalık davranışı sergilemeye motive olabileceğini göstermektedir. Başka bir deyişle, bireyler siber ortamda zarar gördükten sonra siber ortamda başkalarına zarar verme veya misilleme davranışı içerisine girme eğilimi gösterebilmektedir (Barlet ve Gentile, 2012, s. 132).

Araştırmamızda üniversite öğrencilerinin saldırganlık eğilimleri ile hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet deneyimleri arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Saldırganlık eğilimi yüksek olan öğrencilerin siber zorba ya da siber mağdur olma olasılıkları artmaktadır. Bu sonuç, saldırganlık ile siber zorbalık (Chen ve Gao, 2018, s. 742) ve mağduriyet (Dilmaç, 2009, s. 1291), sözlü saldırganlık ile siber mağduriyet (Savage ve Tokunaga, 2017, s. 353), fiziksel saldırganlık ile siber saldırganlık (Hayes, Marsee ve Russell, 2021, s. 405) öfke davranışı ile siber zorbalık ve mağduriyet (Martínez-Monteagudo vd. 2019) dolaylı ve fiziksel saldırganlık ile siber zorbalık (Peker, 2015: 329) saldırganlık ile problemlilik internet kullanımı (Haddad vd. 2021, s. 255), davranış bozuklukları ile siber zorbalık (Arıca, 2009, s. 184) arasında pozitif ilişkiler tespit eden diğer araştırmaların sonuçlarıyla örtüşmektedir. Saldırganlığın siber zorbalık ve mağduriyet ile ilişkili olması, gençlerin ergenlerin gerçek yaşamında sahip oldukları saldırganlık davranışlarını dijital ortamda devam ettirebildikleri anlamına gelmektedir. Ulaşılan bu sonuç günlük yaşamlarında saldırganlık davranışlarında bulunan ergenlerin sanal ortamda da benzer davranışlar gösterdikleri şeklinde değerlendirilebilir. Şiddet içeren davranışların farklı biçimlerinin ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Saldırganlık eğilimi yüksek bireyler, dijital ortamda saldırganlık eğilimlerini farklı bir form ola-

rak siber zorbalık biçiminde ortaya koymaktadırlar. Bu durum saldırganlığın farklı biçimlerinin iç içe geçtiğini göstermektedir.

Sosyal hayatı her geçen gün daha fazla etkileyen dijitalleşme süreci, bireylerin gündelik yaşamlarını ve sosyalleşme biçimlerini dönüştürerek gerek fiziksel gerekse siber ortamda yeni davranış biçimlerinin gelişmesine zemin hazırlayabilmektedir. Ancak bu yeni davranış biçimlerinin yeni olsa da tesadüfen gelişmediği ve fiziksel-sosyal gerçeklikten beslendiğini gözden uzak tutmamak gerekir. Bu çerçevede fiziksel sosyal gerçekliğin dijital ortamda kendini yeniden üretebildiği söylenebilir.

Üniversite öğrencilerinin geleneksel saldırganlık ve siber zorbalık/mağduriyet davranışlarını ve bu davranışlar arasındaki ilişkileri inceleyen bu çalışmada iki temel çıkarıma ulaşılmıştır. Bu çıkarımlardan ilki geleneksel saldırganlık ve siber zorbalık/mağduriyet deneyimlerinin sosyodemografik değişkenlerle ilişkili olmasıdır. Cinsiyet, akademik başarı düzeyi, bölüm memnuniyeti, eğitim kademesi, ikamet yerinin niteliği, aile tipi gibi değişkenler ile saldırganlık eğilimleri, siber zorbalık/mağduriyet deneyimleri arasında bir ilişki mevcuttur. Bu sonuçlar gerek saldırganlığın, gerekse siber zorbalık pratikleri ve siber mağduriyet deneyimlerinin demografik değişkenlere göre farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada 1. sınıfta eğitim görenlerin, düşük not ortalamasına sahip olanların, bölüm memnuniyet düzeyi zayıf olanların ve erkek öğrencilerin saldırganlık eğilimlerinin daha güçlü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda bölüm memnuniyet düzeyi zayıf olanların, kentte yaşayanların, kendisini ilgisiz aile tipine mensup hissedenlerin ve erkek öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimlerinin güçlü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada ulaşılan ikinci temel çıkarım ise geleneksel saldırganlığın dijital ortamda siber zorbalık/mağduriyet deneyimleri halinde yeniden üretildiğidir. Araştırma veri ve bulgularına dayalı olarak siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimi yaşayan öğrencilerin saldırganlık eğilimlerinin daha güçlü olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerinin saldırganlık eğilimleri ile siber zorbalık/mağduriyet deneyimleri arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Şiddet içeren farklı davranış formları birbirleri ile ilişkili biçimde süreklilik gösterebilmektedir. Saldırganlık eğilimi yüksek bireylerin, dijital ortamda siber zorbalık ve mağduriyet deneyimleri artmaktadır. Bu bulgu, saldırganlığın farklı biçimlerinin iç içe geçtiğini göstermektedir. Özetle, somut ya da fiziksel gerçeklikte var olan saldırganlık eğilimleri, dijital ortamda siber zorbalık veya siber mağduriyet biçiminde kendini yeniden üretebilmektedir. Dolayısıyla, dijital ortamda şiddet içeren sapkın bir davranış olarak siber zorbalığın ve bu zorbalığa maruz kalmayı ifade eden siber

mağduriyetin yersiz-yurtsuz ve fiziksel gerçeklikten kopuk olgular olmadığı söylenebilir.

Bu araştırma, sadece bir devlet üniversitesinde eğitim gören öğrenciler ile yürütülmüştür. Aynı araştırma, birden çok ve farklı özelliklere (yeni kurulan/köklü, devlet/özel, farklı bölgelerdeki üniversiteler gibi ayrımlar dikkate alınarak) sahip üniversitelerde öğrenim gören öğrencilerle yürütülebilir. Bu araştırma sadece üniversite gençliğine odaklanmıştır. Aynı araştırma, farklı niteliklere sahip gençlik kategorileri (kırsal gençlik, çalışan gençlik gibi) veya farklı yaş grupları ile de yürütülmeye ve sınanmaya tabii tutulabilir.

Öneri olarak siber ortamda sergilenen zorbalık pratiklerini ve mağduriyet deneyimlerini önlemede benimsenecek politikaların sadece dijital ortamla ilgili düzenlemelerle sınırlı tutulmaması gerektiğinin altı çizilebilir. Bu bağlamda, geleneksel ve sosyal medya okuryazarlığının geliştirilmesi ve siber ortamda suçu ve şiddeti engelleyecek hukuki ve teknik düzenlemelerin artırılmasının tek başına yeterli olmayacağını belirtmek gerekir. Bu araştırma, siber ortamda sergilenen şiddet içerikli olumsuz davranışların fiziksel-sosyal gerçeklikle ilişkili olduğunu ve bu bağlamda saldırganlığın siber ortamda yeniden üretilebildiğini göstermektedir. Dolayısıyla öncelikle geleneksel sosyalleşme süreçlerinde saldırganlık ve şiddet gibi davranışların yaygınlaşmasını önleyecek formal ve informal eğitim süreçlerinin güçlendirilmesi gerekir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti

Yazarlar makaleye %50 (1.Yazar), %50 (2.Yazar) oranında katkı sağlamış olduklarını beyan ederler.

Kaynakça

- Ahmed, W., Ahmad, A., & Bhatti, M. B. (2020). Bonding, academic culture and aggressive behavior among university students in Pakistan. *Global Regional Review*, 1, 8-14. doi: 10.31703/grr.2020(v-i).02
- Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2002). Human aggression. *Annual Review of Psychology*, 53(1), 27-51. doi:10.1146/annurev.psych.53.100901.135231
- Arıcak, O. T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, (34), 167-184.
- Arıcak, O. T., Tanrikulu, T., & Kinay, H. (2012). Siber Mağduriyet Ölçeği'nin ilk psikometrik bulguları. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 11, 1-6.
- Bandura, A. (1973). *Aggression: A social learning analysis*, New York: Prentice-Hall, Inc.
- Barlett, C. P., & Gentile, D. A. (2012). *Attacking others online: The formation of cyberbul-*

- lying in late adolescence. *Psychology of Popular Media Culture*, 1(2), 123-135. doi:10.1037/a0028113
- Bartolo, M. G., Palermi, A. L., Servidio, R., Musso, P., & Costabile, A. (2019). Mediating processes in the relations of parental monitoring and school climate with cyberbullying: The role of moral disengagement. *Europe's Journal of Psychology*, 15(3), 568.
- Bayhan, V. (2020). Z kuşağı lise gençlerinde sosyal medya bağımlılığı ile siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri. *İlahiyat Akademi*, (12), 117-144.
- Buss, A. H., & Perry, M. (1992). The aggression questionnaire. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 63 (3), 452. doi:10.1037/0022-3514.63.3.452
- Capeller, W. (2001). Not Such a Neat Net: Some Comments on Virtual Criminality. *Social and Legal Studies* 10(2), 229–242. doi: 10.1177/a017404
- Chen, G., & Gao, X. (2018). Effect of trait aggression on behavior of different roles in cyberbullying. *Advances in Psychology* 08(05), 742-751. doi:10.12677/AP.2018.85088
- Demirtaş-Madran, H. A. (2020). Cinsiyet ve Saldırganlık İlişkisi: Görgül ve Kuramsal Çalışmalara Güncel Bir Bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 23(45), 97-114. doi:10.31828/tpy1301996120191112m000020
- Dever, A. & Bulut, E. (2017). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin araştırılması: Ordu Üniversitesi örneği . *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 5 (10) , 45-56 .
- Dilmaç, B. (2009). Sanal zorbalığı yordayan psikolojik ihtiyaçlar: lisans öğrencileri için bir ön çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9 (3), 1291-1325.
- Eden, S., Heiman, T., & Olenik-Shemesh, D. (2016). Bully versus victim on the internet: The correlation with emotional-social characteristics. *Education and Information Technologies*, 21(3), 699-713. doi:10.1007/s10639-014-9348-2
- Eroğlu, Y. (2014). Ergenlerde siber zorbalık ve mağduriyeti yordayan risk etmenlerini belirlemeye yönelik bütüncül bir model önerisi. Yayımlanmamış doktora tezi. Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Firat, M., Karakurt, P. (2021). Association between religious attitudes and aggression levels in Turkish university students. *J Relig Health* 60, 4345-4360. doi: 10.1007/s10943-021-01293-8
- Francisco, S. M., Simao, A. M. V., Ferreira, P. C., & das Dores Martins MJ. (2015). Cyber bullying: The hidden side of college students. *Computers in Human Behavior*, 43, 167–182. doi: 10.1016/j.chb.2014.10.045
- Grabosky, P. N. (2001). Virtual criminality: Old wine in new bottles?. *Social & Legal Studies* 10(2), 243-249. doi: 10.1177/a017405
- Gay, L.R., Mills, G.E., & Airasian, P.W. (2012). *Educational Research: Competencies for Analysis and Application*. 10th Edition, Pearson, Upper Saddle River.
- Giumetti, G. W., Kowalski, R. M., & Feinn, R. S. (2022). Predictors and outcomes of cyberbullying among college students: A two wave study. *Aggressive Behavior*, 48(1), 40-54. doi: 10.1002/ab.21992
- Grigg, D. W. (2010). Cyber-aggression: Definition and concept of cyberbullying. *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 20(2), 143-156. doi:10.1375/ajgc.20.2.143
- Haddad, C., Malaeb, D., Sacre, H., Khalil, J. B., Khansa, W., Al Hajj, R., ... & Hallit, S. (2021).

- Association of problematic internet use with depression, impulsivity, anger, aggression, and social anxiety: Results of a national study among Lebanese adolescents. *Pediatric Investigation*, 5(04), 255-264. doi:10.1002/ped4.12299.
- Hayes, N.L., Marsee, M.A. & Russell, D.W. Latent (2021). Profile analysis of traditional and cyber-aggression and victimization: Associations with dark triad traits and psychopathology symptoms. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 43, 399–412. doi: 10.1007/s10862-020-09835-2
- Holfeld, B., & Leadbeater, B. J. (2017). Concurrent and longitudinal associations between early adolescents' experiences of school climate and cyber victimization. *Computers in Human Behavior*, 76, 321-328. doi: 10.1016/j.chb.2017.07.037
- Imtiaz, R., Yasin, G., & Yaseen, A. (2010). Sociological study of the factors affecting the aggressive behavior among youth. *Pakistan Journal of Social Sciences (PJSS)*, 30(1).
- Keskin, Ö., & Akdeniz, H. (2018). Investigation of aggression levels of university students (Kocaeli University case). *Asian Journal of Education and Training*, 4(3), 186-196. doi: 10.20448/journal.522.2018.43.186.196
- Khine, A. T., Saw, Y. M., Htut, Z. Y., Khaing, C. T., Soe, H. Z., Swe, K. K., ... & Hamajima, N. (2020). Assessing risk factors and impact of cyberbullying victimization among university students in Myanmar: A cross-sectional study. *PLoS one*, 15(1), e0227051. doi: 10.1371/journal.pone.0227051
- Kumar, R. (2018). *Research methodology: A step-by-step guide for beginners*. Sage.
- Kocacık, F. (2001). Şiddet olgusu üzerine. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2 (1), 1-7.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610. doi:10.1177/001316447003000308
- Leukfeldt; E. R. & Yar, M. (2016) Applying Routine Activity Theory to Cybercrime: A Theoretical and Empirical Analysis, *Deviant Behavior*, 37(3), 263-280. doi: 10.1080/01639625.2015.1012409
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools: A research of gender differences. *School Psychology International*, 27(2), 157-170. doi: 10.1177/0143034306064547
- Madran, H. A. D. (2012). Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (2): 1-6.
- Martínez-Monteağudo, M. C., Delgado, B., García-Fernández, J. M., & Rubio, E. (2019). Cyberbullying, aggressiveness, and emotional intelligence in adolescence. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(24), 5079. doi:10.3390/ijerph16245079
- McQuillan, B. E. (2016). *Ecological Factors Associated with Middle School Students' Experiences of Cyberbullying* (Doctoral dissertation, University of Rochester).
- Melander, L., & Hughes, V. (2018). College partner violence in the digital age: Explaining cyber aggression using routine activities theory. *Partner Abuse*, 9(2), 158-180.
- Olafsen, R. N., & Viemerö, V. (2000). Bully/victim problems and coping with stress in scho-

- ol among 10-to 12-year-old pupils in Åland, Finland. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 26(1), 57-65. doi:10.1002/(SICI)1098-2337(2000)26:1<57::AID-AB5>3.0.CO;2-I
- Özdemir, E. Z., & Bektaş, M. (2021). The effects of self-efficacy and locus of control on cyberbully/victim status in adolescents. *Journal of Pediatric Nursing*, 61, e15-e21.
- Peker, A. (2015). Ergenlerin saldırganlık ve siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 0 (61): 323-336.
- Saminathen, M. G., Plenty, S., & Modin, B. (2021). The role of academic achievement in the relationship between school ethos and adolescent distress and aggression: a study of ninth grade students in the segregated school landscape of Stockholm. *Journal of Youth and Adolescence*, 50(6), 1205-1218. doi: 10.1007/s10964-020-01199-w
- Sharma, D., Kishore, J., Sharma, N., & Duggal, M. (2017). Aggression in schools: cyberbullying and gender issues. *Asian Journal of Psychiatry*, 29, 142-145. doi: 10.1016/j.ajp.2017.05.018
- Savage, M. W., & Tokunaga, R. S. (2017). Moving toward a theory: Testing an integrated model of cyberbullying perpetration, aggression, social skills, and Internet self-efficacy. *Computers in Human Behavior*, 71, 353-361. doi:10.1016/j.chb.2017.02.016
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376-385. doi: 10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x
- Smokowski, P. R., Evans, C. B., Rose, R., & Bacallao, M. (2020). A Group Randomized Trial of School-Based Teen Courts to Address the School to Prison Pipeline, Reduce Aggression and Violence, and Enhance School Safety in Middle and High School Students. *Journal of School Violence*, 19(4), 566-578.
- Tanrikulu, İ & Erdur-Baker, Ö. (2021). Psychometric properties of a Cyberbullying Inventory for university students, *British Journal of Guidance & Counselling*, 49(3), 494-507. doi: 10.1080/03069885.2020.1775174
- Yang, B., Wang, B., Sun, N., Xu, F., Wang, L., Chen, J., ... & Sun, C. (2021). The consequences of cyberbullying and traditional bullying victimization among adolescents: gender differences in psychological symptoms, self-harm and suicidality. *Psychiatry Research*, 306, 114219. doi: 10.1016/j.psychres.2021.114219.
- Yar, M. (2012) E-Crime 2.0: the criminological landscape of new social media, *Information & Communications Technology Law*, 21(3), 207-219. doi: 10.1080/13600834.2012.744224
- Yoo, C. (2021). What are the characteristics of cyberbullying victims and perpetrators among South Korean students and how do their experiences change?. *Child Abuse & Neglect*, 113, 104923. doi:10.1016/j.chiabu.2020.104923
- Zhu C, Huang S, Evans R and Zhang W (2021) Cyberbullying Among Adolescents and Children: A Comprehensive Review of the Global Situation, Risk Factors, and Preventive Measures. *Front. Public Health* 9:634909. doi: 10.3389/fpubh.2021.634909

Suçta Sürüklenen Çocuklara Yönelik Medya Pratikleri ve Nefret Söylemi: Video Haberler ve Kullanıcı Yorumları Örneği

Evin DOĞAN*

Öz

Suçta sürüklenen çocuk sayısının giderek artması, çocuk suçluluğu ile ilgili multidisipliner çalışmaları gerekli kılmaktadır. Çocuk suçluluğu ile mücadelede çok yönlü ekonomik, sosyal ve siyasal politikaların uygulanması ve çocuğun yüksek yararının gözetilmesi gerekmektedir. Suçta sürüklenen çocuklara ilişkin sorumluluk üstlenmesi beklenen alanlardan biri de medyadır. Çocuk suçluluğuna yönelik doğru, tarafsız ve objektif bilgiler sunması, çocuğu suçta iten faktörleri görünür kılması, çocuk hak ve özgürlüklerini gözeterek yayıncılık yapması medyanın toplumsal sorumluluğu ve meslek etik ilkelerinin gereğidir. Bu çalışma, suçta sürüklenen çocuklara ilişkin dijital medya pratiklerine odaklanmakta ve kullanıcı yorumlarını da süreçte dâhil ederek kapsamlı bir analiz sunmayı amaçlamaktadır. Çerçeveleme Teorisine dayanan çalışmada, internet medyasında suçta sürüklenen çocuklara ilişkin yayınlanan video haberler ve kullanıcı yorumları nitel araştırma yöntemlerinden biri olan Betimsel Analiz Metodu ile analiz edilmiştir. Araştırma bulgularına göre; geleneksel medyada olduğu gibi dijital medyada da suçta sürüklenen çocuklara ilişkin negatif çerçeve oluşturulmaktadır. Damgalamaya maruz bırakılan çocuklar tehdit veya tehlike unsuru olarak gösterilmekte, hedef hâline getirilmektedir. Kullanıcı yorumları da haber çerçevelerine paralellik içermekte, suçta sürüklenen çocuklara yönelik ayrımcı, dışlayıcı nefret söylemi üretilmekte ve dolaşıma sunulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Çocuk, Çerçeveleme, Nefret Söylemi, Suç, Video Haber

*Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Şişli Meslek Yüksekokulu Radyo ve Televizyon Programcılığı Programı, evin.dogan@sisli.edu.tr

Doğan, E. (2022). Suçta Sürüklenen Çocuklara Yönelik Medya Pratikleri ve Nefret Söylemi: Video Haberler ve Kullanıcı Yorumları Örneği. TRT Akademi, 7 (15), 676-701. DOI: 10.37679/trta.1096942

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 01.04.2022

Revizyon Tarihi: 16.05.2022

Kabul Tarihi: 27.05.2022

ORCID ID: 0000-0003-1441-3968 DOI: 10.37679/trta.1096942

Media Practices and Hate Speech Against Children Driven to Crime: The Case of Video News and User Comments

Evin DOĞAN

Abstract

The increasing number of children driven to crime requires multidisciplinary studies to be conducted on juvenile delinquency. It is necessary to implement multidimensional economic, social, and political policies and to consider the best interests of the child in the fight against juvenile delinquency. One of the areas expected to take responsibility for children driven to crime is the media. Providing accurate, impartial, and objective information on juvenile delinquency, making visible the factors driving children to crime, and publishing by considering the rights and freedoms of children are the requirements of the social responsibility and professional ethical principles of the media. The present study focused on digital media practices on juvenile delinquency and aims to provide a comprehensive analysis by including user comments in this process. In this study, which was based on Framing Theory, video news and user comments on children driven to crime in the internet media were analyzed with the Descriptive Analysis Method, which is one of the qualitative research methods. According to the study findings, it was determined that a negative framework is created for children driven to crime in digital media as well as in the traditional media. Children exposed to stigmatization are shown as a threat or an element of danger, and are made a target. User comments are parallel to news frames, and discriminatory and exclusionary hate speech are produced and circulated regarding juvenile delinquents.

Keywords: Child, Framing, Hate Speech, Crime, Video News

Research Paper

Received: 01.04.2022

Revised: 16.05.2022

Accepted: 27.05.2022

1. Giriş

Türkiye’de ve dünyada suça sürüklenen çocuk sayısının giderek artması, çocuk suçluluğu sorununun sadece yargılama veya cezalandırmayı içeren hukuksal bir problem değil, siyasal, toplumsal ve ekonomik bağlamda ele alınması gereken bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Çocuk suçluluğuna dair yapılan araştırmalar da çocuk suçluluğuyla mücadelede çok boyutlu sosyal-ekonomik politikaların yürütülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Çocuk suçluluğu sorununu tekil bir vaka üzerinden değerlendirmek ve suçu bireyselleştirmek sorunun toplumsal boyutunu göz ardı etmeye yol açmaktadır. Özellikle çocuğu suça yönlendiren sorunların kaynağının tespit edilip, suçu önleyici ve çocuğu koruyucu tedbirlerin alınması çocuk suçluluğu ile mücadelede oldukça önemlidir. Suça sürüklenen çocuklara ilişkin sorumluluk üstlenmesi gereken alanlardan biri de medyadır. Medyanın toplumsal sorumluluğu gereği, çocuk suçluluğuna yönelik doğru, tarafsız ve objektif bilgiler sunması, çocuğun yüksek yararı çerçevesinde yayıncılık faaliyeti yürütmesi beklenmektedir. Ulusal ve uluslararası mesleki örgütleri tarafından hazırlanan rehber ilkelerde, çocuğun yüksek yararının korunması ve etik davranış standartlarına uyulması gerektiği vurgulanmaktadır.

Çocuk suçluluğuyla ilgili dijital medya pratikleri bu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Yazılı basında suça sürüklenen çocukların temsiline ilişkin akademik çalışmalar öne çıksa da internet medyası görece yeni bir alan olduğu için araştırma sayısı sınırlıdır. Çocuk suçluluğu sorunu ele alınırken çocuğa ilişkin kullanılan nitelendirmeler veya sıfatlar soruna yaklaşımın ipuçlarını vermektedir. Çalışmada, çocuk suçluluğu toplumsal bir sorun ele alınmış ve “suçlu çocuk” ifadesi etiketleme/damgalama içerdiği için “suça sürüklenen çocuk” kavramlaştırması tercih edilmiştir. Çerçeveleme Teorisine dayanan bu çalışmada, suça yönelen çocuklara ilişkin dijital medyada yayınlanan video haberler ve kullanıcı yorumları incelenmiştir. Kitle iletişim literatürüne göre haberi belirleyen temel dinamikler, önemlilik, yenilik, dikkat çekicilik ve toplumsal fayda ile tanımlanmaktadır. Çerçeveler ise genellikle sorun tanımı, neden-sonuç değerlendirmesi ve çözüm önerisinden oluşmaktadır. Entman’a göre çerçeveleme, olayların veya sorunların bazı yönlerinin seçilip vurgulanması, aralarında bağlantı kurulması ve değerlendirilmesidir (1993, s. 52). Medya haberler aracılığıyla durum nitelemesi yapmakta, problemi belirlemekte, sorunun nedenlerini tespit etmektedir. Aynı zamanda ahlaki yargıda bulunan medya, çözüm veya çözümsüzlük sunarak habere konu olan olay veya olgunun anlamını inşa etmektedir. Haber konusu olay veya olgu ile kişiler hakkında nasıl bir anlamlandırma geliştirilmek isteniyorsa haber metinleri de ona göre oluşturulmaktadır (Fırat, 2016, s. 820). Haberde kurulan çerçeveleri belirleyen

dinamikler; medyanın mülkiyet rejimi veya ekonomik yapısı, siyasal konjonktür, yasal mevzuatlar, editoryal tercihler veya süzgeçlerin de yer aldığı çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Bu nedenle çerçeveleme pratiğinin çok boyutlu, kapsamlı ve bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir (Akmeşe, 2020, s. 47).

Suçta sürüklenen çocuklara ilişkin haber çerçevelerine odaklanan bu çalışma, aynı zamanda kullanıcı yorumları üzerinden nefret söylemi pratiklerini irdelemektedir. Çünkü Çerçeveleme Teorisi'ne göre medya çerçeveleri ve izleyici eğilimleri arasında karşılıklı etkileşim bulunmaktadır (Erdoğan İ. , 2008, s. 36). Haber çerçevelerinin toplumsal ve kültürel bir yapı içerisinde oluşturulduğunu belirten Durur, çerçeveleme sürecine izleyicilerin dâhil olması ve etkileşime girmesiyle birlikte toplumsal gerçekliğin inşa edildiğini belirtmektedir (2011, s. 29). Araştırma yöntemi olarak çerçeve araştırmalarında sıklıkla kullanılan nitel araştırma yöntemi belirlenmiştir. Çerçeve araştırmalarında, nicel analiz yöntemleri tümdengelimci, nitel analiz yöntemleri ise tümevarımcı yaklaşımı esas alarak haber çerçevelerini ortaya koymaktadır (Özarslan, 2007, s. 25). Araştırma kapsamında suçta sürüklenen çocuklara ilişkin yayınlanan haberlerde, haber başlıkları ve girişleri, art alan ve bağlam bilgisi ile sorumluluk atfları analiz edilmiştir. Analiz kategorileri belirlenirken Tankard'ın haber çerçevelerini belirlemek ve ölçmek için geliştirdiği "*haber başlıkları, ara başlıklar, sıfatlar/etiketler, sorumluluk atfları, kaynaklar, istatistikler ve çizelgeler ile sonuç paragrafları vb.*" ölçekleri referans alınmıştır (2001). Video haberler, metnin yanı sıra görüntü ve sesteki unsurları için, haberlerde kullanılan görüntüler ve ses unsuru da analize dâhil edilmiştir. Kullanıcı yorumları ise nefret söylemi analiz çalışmalarında sıklıkla kullanılan "*Aşağılama / küfür ve hakaret, abartma / eksiltim, çarpıtma, tehdit olarak gösterme, düşmanlaştırma*" kategoriler üzerinden analiz edilmiştir.

2. Çocuk ve Suç

Çocuk ve suç ilişkisi, hukukun yanı sıra psikoloji, sosyoloji, ekonomik ve siyasal alanla birlikte ele alınması gereken çok katmanlı bir konudur. Çünkü suçun kendisi çok boyutlu, anlaşılması zor ve karmaşık bir olgudur. Günümüzde suçta sürüklenen çocuk sayısının artması, çocukları suçta yönlendiren sorunların kaynağının tespit edilip özellikle suçta önleyici ve çocuğu koruyucu tedbirlerin alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Çocuğu suçta sürükleyen nedenler tarihsel, coğrafik, sosyal, ekonomik veya kültürel dinamiklere göre değişebilmektedir. Çocuğun psikolojik yapısından, akranları ve aile ile ilişkilerine, çocukluk çağı yaşadığı ihmal, istismar, şiddet gibi travmalardan, beslenme, barınma ve eğitim gibi temel insani ihtiyaçların giderilmemesine, adalet sisteminden ve sosyal politikalara kadar pek çok fak-

tör çocuk suçluluğunun nedeni olabilmektedir. Çocuğu suça sürükleyen faktörleri açıklamak amacıyla geliştirilen yaklaşımlar veya teoriler, bireysel veya durumsal pek çok faktörün aslında birbiriyle etkileşim hâlinde olduğunu göstermektedir (Ayan, 2011, s. 19).

Çocuk suçluluğu sorunu değerlendirilirken çocuğa ilişkin kullanılan nitelendirmeler veya sıfatlar soruna yaklaşıma dair ipuçları sunmaktadır. Özellikle “suçlu çocuk” nitelendirmesi, çocuğa yönelik doğrudan sorumluluk atfında bulunma ve cezalandırma pratiği olarak değerlendirilebilir. Oysa hukuksal doktrinde suç faili çocuğun cezalandırılması değil, ıslah edilmesi, eğitilmesi, temel haklarının ve güvenliğinin sağlanması, ihtiyaçlarının karşılanması ve korunması esastır (Coşar, 2005, s. 318). “Suçlu çocuk” nitelendirmesi çocuğun toplumla bütünleşmesi, sosyal uyum, katılım ve içermeye tabi olmasını engelleyecek niteliktedir. Çocuğun değer görme, bağlanma, kendini gerçekleştirme, toplumsallaşma sürecine katılma açısından zorlanma ve uyumsuzluk göstermesi nedeniyle “suça itilen/sürüklenen çocuk” kavramsallaştırması tercih edilmektedir (Eryalçın ve Duyan, 2016, s. 15). “Suça sürüklenen çocuk” nitelendirmesinin kullanıldığı 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun 3. maddesinde şu ifadeler yer almaktadır:

“Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu” (2005).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde, taraf devletlerin suç sürüklenen çocuklar için özel mevzuatların, yargılama mekanizmalarının oluşturulması, özel bir çocuk adalet sisteminin kurulması ve önleyici tedbirlerin alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Sözleşmede, uluslararası mevzuata uygun şekilde ulusal mevzuatlar ve düzenlemelerin çocuğun yüksek yararı çerçevesinde çocuk suçluluğuna yaklaşmak gerektiği aktarılmaktadır. Sözleşmenin 37. maddesinde, “Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.” ifadelerine yer verilerek çocuğun korunması esasına vurgu yapılmaktadır (1989). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi’nin 10 No’lu Genel Yorumu’nda da çocuğun yüksek yararının korunmasına dikkat çekilmekte ve “Çocuğun yüksek yararının korunması, suça sürüklenen çocuk söz konusu olduğunda, örneğin menetme/bedel ödetme gibi geleneksel ceza adaleti araçlarının yerini rehabilitasyona ve onarıcı adaletin amaçlarına bırakması anlamına gelir.” ifadelerine yer verilmektedir (2008). Çocuğun yüksek yararı ilkesi hukuki bir kavram olsa da ekonomik, sosyal ve kültürel politikaları da işaret etmektedir. Dolayısıyla çocuğun yüksek yararı ilkesi, kimliği, statüsü veya konumu ne olursa

olsun risk ve tehlikelerle karşı karşıya kalan tüm çocukların hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınmasını ve çocuğun toplumla bütünleşmesi için çok yönlü politikaların uygulanmasını gerektirmektedir. Özellikle suç önleyici tedbirlerin alınmasına yönelik programların hazırlanması, kurumlar arası iş birliği yapılması, ortak projeler hazırlanarak kapsamlı ve kalıcı çözümler üretilmesi çocuk suçluluğuyla mücadelede temel öneriler arasında yer almaktadır (Öter, 2018, s. 760).

2.1. Suçta Sürüklenen Çocukların Medyada Temsili

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2020 yılında güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocukların karıştığı olay sayısı 450 bin 803'tür. Suçta karıştığı iddiasıyla güvenlik birimlerine gelen çocukların yüzde 60,7'si 15-17 yaş; yüzde 20,2'si 12-14 yaş; yüzde 19'u ise 11 yaş ve altındaki çocuklardır (TÜİK, 2021). Çocuk suçluluğuna ilişkin bu veriler, suçta sürüklenen kişinin kendisinin de çocuk olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Suçta sürüklenen çocukların tüm çocuklar gibi bakım, destekleme ve her türlü suçtan korunma ihtiyacı bulunmaktadır. Cezalandırma ve hapsedme sisteminin çocuğun sosyal uyum ve toplumla bütünleşmesini sağlamada katkısı olmadığı gibi, yeniden suç işlemesini engelleyici olmadığı, aksine suçun yeniden üretilmesine zemin hazırlamaktadır (Berber, 2015, s. 146). Bu nedenle çocuklara ilişkin soruşturma, yargılama ve cezalandırmayı içeren hukuki süreçler özel kanunlarca düzenlenmekte, yetişkinlerden ayrı bir sistem içinde, çocuğun yüksek yararı gözetilerek yürütülmesi öngörülmektedir. Aynı yaklaşımın medya için de geçerli olması beklenmektedir. Gerek uluslararası sözleşmeler gerekse basın meslek kuruluşlarının etik ilke ve değerleri medyada çocuk temsili için önemine dikkat çekmektedir. Medya temsillerinde çocuğun yüksek yararı ilkesinin gözetilmesi, başta yaşama ve gelişme hakkının korunması ve her türlü ayrımcılığın önlenmesi olmak üzere, çocukların sağlığı, gelişimi, güvenliği ve esenliğinin korunmasına azami önemin verilmesi gerekmektedir. UNICEF, medya temsillerinin toplumda çocuğa yönelik tutum ve davranışlarda yönlendirici olabildiğini ve çocuğu görme biçimini şekillendirebildiğini belirtmektedir (2007, s. 36). Uluslararası Gazetecilik Federasyonu, çocukların durumunun ayrıca korunması ve gözetilmesi gerektiğine vurgu yapmakta ve çocukların tirajı ya da izlenme oranını arttırıcı bir araç gibi kullanılmaması üzerinde durmaktadır (2007). Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından yayınlanan Görsel-İşitsel Yayıncılık Etik İlkeleri'nde ve 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'da çocukların korunması ilkesinin gözetilmesi ve çocukların fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verilmemesi gerektiği aktarılmaktadır (2011). Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından hazırlanan Medya ve Çeşitlilik Kılavuzu'nda da ister fail ister mağdur olsun, kamu yararına olacağına ilişkin açık veriler bulunma-

dıkça, çocukların görsel sunumundan ve onların teşhisine ve teşhirine yol açacak uygulamalardan kaçınılması gerektiği belirtilmektedir (2005).

Ulusal ve uluslararası mesleki örgütleri tarafından hazırlanan rehber ilkelerde, çocuklara ilişkin medya temsillerinde çocuğun yüksek yararının korunması etik davranış standartlarına uyulması gerekliliği vurgulansa da bu ilkeler sıklıkla ihlal edilmektedir (Uzun, 2014, s. 177). Özellikle suça sürüklenen çocukların medyada yer alış biçimleri gerek çocuk hakları gerekse çocuğun yüksek yararı bakımından sorunlar içermektedir. Arslan ve Duğan'ın yazılı basında suça sürüklenen çocukların temsiline ilişkin yaptığı çalışmada, medyanın etik ilkelere ve çocuk haklarına uygun şekilde davranmadığı tespit edilmiştir. Gazetelerin üçüncü sayfalarında yer bulan haberlerde çocukların kimlik bilgilerine ve fotoğraflarına açık bir şekilde yer verilmesi ile mahremiyet hakkı ihlal edilen çocuklar açık hedef hâline getirilmektedir. Çocuğun suça sürüklenmesinde bireysel faktörlerin yanı sıra sosyal ve ekonomik faktörler ön plana çıksa da medya suç söz konusu olduğunda neden sorusuna yanıt aramamaktadır. Haberlerde suç fiilinin nedeni veya arka planı sorgulanmamakta, çocuğun neden suç işlediği irdelenmemektedir (Arslan ve Duğan, 2016, s. 321). Çocuk suçluluğuna ilişkin haberlerde olayın sansasyonel kısmına odaklanılmakta, suç bağlamsız birer fiil olarak gösterilmekte ve böylece okurun sorunun kaynağından uzaklaşması sağlanmaktadır (Altuntaş ve Altınova, 2015, s. 68). Örkü'ye göre, çocuğu suça sürükleyen nedenlerin aktarılmaması ile habere konu olan olay ekonomik, toplumsal ve siyasal bağlamından kopartılmakta ve basit bir asayiş konusu hâline getirilmektedir (2018, s. 422). Oysa çocukların uygun yaşam standardına erişememesi, en yüksek sağlık standardına ve bakım olanaklarına kavuşamaması, eğitim fırsatlarına erişememesi, fiziki veya psikolojik şiddet veya suiistimale karşı yasal güvencelere veya koruma sistemlerine sahip olmaması, çocuk haklarının tam ve eşit biçimde sağlanmaması çocuk suçluluğunun oluşmasında belirleyici risk faktörleridir (ICC, 2008, s. 4).

Suçta sürüklenen çocuklara yönelik temsiller, medyanın soruna yaklaşımını göstermektedir. Medyada "masumiyet", "sevecenlik", "iyilik", "şirinlik", "mağdurluk" veya "zavallılık" üzerinden tanımlanan çocuklar "acıma", "yardım", "hayırsızlık", "bağışlama" ile birlikte yetişkinler dünyasına sunulurken, suç söz konusu olduğunda doğrudan "suçlu", "katil", "hırsız", "madde bağımlısı", "kapkaççı", "tinerçi" veya "sokak çocuğu" olarak servis edilmektedir. Habere cazibe katmak için "şirinlik" üzerinden kullanılan çocuklar, kanunla ihtilaf yaşaması durumunda toplumun huzurunu bozan "tehdit edenler" olarak gösterilmektedir (Varol, 2016, s. 84). Özalp'a göre haberlerde suça sürüklenen çocuklar şiddete eğilimli, pek çok suç türüne yatkın, sosyopat bireyler şeklinde sunulurken, toplumsal

hafıza veya sosyal algı şekillendirilmektedir (2020, s. 254). Bu tür haberler ile çocuk suçluluğuna yönelik sorgulama yapma veya çözüm bulma arayışı yerine mevcut güvensizlik duygusunu pekiştirilmekte ve toplumdaki suç korkusu artırılmaktadır (Ruigrok, Atteveldt, Gagestein, ve Jacobi, 2016, s. 14). “Güvenlik sorunu” veya “tehdit unsuru” şeklinde yansıtılan çocuklar, “korku”, “endişe” kaynağı olarak gösterilmektedir. Pollak ve Kubrin’in gazete ve televizyon haberlerine dair yaptıkları çalışmaya göre, çocuk suçluluğu ile ilgili yapılan haberlerde, olayların dramatik yönleri öne çıkartılmakta, okuyucuda veya izleyicide korku duygusunun uyandırılmakta ve güvenlik eksikliği algısı yaratılmaktadır (2007, s. 78).

Medyada temsil pratiklerinin sadece toplumsal alandaki karşılığı değil, suçta sürüklenen çocuklar üzerindeki negatif etkisi de önemlidir. Çünkü medya pratiklerinde failin çocuk olduğu ve suçtan etkilendiği göz ardı edilmekte, çocuğu damgalayan ifadelerle masumiyet ilkesi ihlal edilmekte ve çocuğun yüksek yararı yok sayılmaktadır (Avcı, 2011, s. 100). Ayrıştırıcı ve dışlayıcı özelliğe sahip olan damgalama pratiği suçta karışan çocuk üzerinde travmatik etkide bulunmaktadır. Özellikle haberde kullanılan dil veya söylem, çocuğun sadece şimdiki yaşantısını değil, gelecekteki hayatını da etkileyebilmekte, yaşadığı travmayı yeniden canlandırabilmektedir (Salman, 2019, s. 25). Üstelik haberlerde çocuk suçluluğuna yönelik kullanılan nitelendirmeler, bir kimlik olarak içselleştirilen ve kendi kendini besleyen bir unsura sahiptir (Rogan, 2021, s. 2). Suçluluk damgasının çocukların tüm kişiliğini etkileyebileceğine dikkat çeken Yavuzer’e göre, çocuklar ya kabul edip bu damgayı benimsemekte ya da damganın hiçbir zaman ortadan kalkmayacağını düşünerek, sürekli bir sapma davranışına girip yeniden suçta yönelebilmektedir (2021, s. 268). Damgalama sonucu toplumsal algıda sürekli suç işleme potansiyeline sahip birer tehlike olarak görülen çocuklar ötekileştirilerek, toplum desteğinden yoksun bırakılmaktadır. Yaşamları süresince çeşitli suiistimallere maruz kalan çocuklar, tekrarlayan suç pratikleri, çeteleşme, suç örgütlerine dâhil olma gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır.

3. Nefret Söylemi ve Medya

Suçta yönelen çocuklara ilişkin medyanın sunduğu temsil pratikleri nefret söylemi bağlamında incelemeye değerdir. Nefret söylemi, aşağılama, damgalama, hedef gösterme, ötekileştirme ve düşmanlaştırma gibi biçimlerde inşa edilmektedir. Nefret söyleminin temeli, kavramın içerisinde yer alan “nefret” duygusuna dayanmaktadır. Fakat burada söz konusu olan duygunun kendisi değil, “ötekileştirici” veya “dışlayıcı” dilsel pratiklerle eylem alanını da belirleme ve harekete geçirme potansiyelidir. Yani söylem, nefreti salt bir duygudan çıkartarak tutum

ve davranış örüntüsüne dönüştürebilmektedir. Nefret söylemi, şiddetin altyapısını hazırlayabilmekte ve hedef gruplara yönelik suç potansiyeli içerebilmektedir (Yılmaz, 2013, s. 44). Nefret söyleminin ayrımcı, göz korkutucu ve düşmanca tutumlar içerdiğine dikkat çeken Cohen Almagor'a göre; nefret söylemi “*taciz etme, incitme, kişiliksizleştirme, korkutma, küçük düşürme, aşağılama ve mağdur etme*” amacı taşımaktadır (2011, s. 2). İnceoğlu'na göre ise tahammülsüzlüğün ve hoşgörüsüzlüğün dışı vurumu olan nefret söylemi, “*Toplumda size yer yok*” mesajı vermektedir (2012, s. 24).

Bir ifade veya söylemin nefret söylemi kapsamında değerlendirilmesinde keskin sınırların belirlenmesi zordur. Çünkü nefret söyleminin evrensel olarak kabul gören, genel bir tanımı bulunmamaktadır (Weber, 2009). Ancak belli başlı pratikler nefret söylemine işaret etmektedir. Örneğin nefreti teşvik eden ifadelerin sebebi, belirli kimlik ve gruplara isnat edilen özellikler ise “nefret söylemi” kapsamında değerlendirilmektedir. Nefret söylemi ile belirli birey, grup veya kimlikler küfür, hakaret ve aşağılanmalara maruz bırakılıyor ve bu durum meşru sayılıyorsa nefret söylemi pratiği olarak ele alınmaktadır. Söylem “biz” ve “onlar” ayrımı yapıyor, “ben ve biz”in dışında kalanları temel insan hak ve özgürlüklerinden mahrum bırakmaya yönelik ifadeler içeriyorsa nefret söylemi kapsamındadır. Herhangi bir kimlik, grup veya topluluğun şiddet tehdidi ile karşı karşıya kalması da nefret söylemine işaret etmektedir (Çınar, 2013, s. 143).

Nefret söylemi, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 1997 Tarihli Tavsiye Kararı'nda “İrkçı nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizm ve hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her tür ifade biçimi. Hoşgörüsüzlüğe dayalı nefret, saldırgan milliyetçilik ve etnik merkezîyetçilik, ayrımcılık ve azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli kişilere karşı düşmanlık yoluyla ifade edilen hoşgörüsüzlüğü içermektedir.” şeklinde yer almaktadır (Weber, 2009, s. 3). İrk veya etnik köken merkeze alınarak yapılan “nefret söylemi” kavramsallaştırması günümüzde genişletilerek yorumlanmaktadır. Çünkü ırk ve etnik kökenin yanı sıra pek çok grup veya kimliksel yapı da nefret söylemine maruz kalabilmektedir. Farklı sosyoekonomik statülerden, kültürel ritüellere, bedensel özellikler ve sağlık sorunlarından yaş durumuna kadar pek çok grup veya kimliksel yapı nefret söylemine konu olabilmektedir. Nefret söyleminin hedef gruplarında olduğu gibi nefret söylemi biçimlerinde farklılıklar görülmektedir. Zaman, mekân, siyasal veya ekonomik yapı, kültürel özellikler gibi değişkenler nefret söylemi pratiklerini etkilemektedir. Nefret söylemi dil ve kültür farklılıkları da dikkate alınarak, genel olarak “abartma, yükleme, çarpıtma; küfür, hakaret, aşağılama; düşmanlık/savaş söylemi; doğal kimlik ögesini aşağılama olarak

kullanma, simgeleştirme” şeklinde kategorize edilmektedir (Sözeri, 2012, s. 209).

Toplumsal alanda farklı biçimlerde gündem gelen nefret söyleminin yaygınlaşmasında medyanın rolü belirleyicidir. Medyada nefret söylemine dair yapılan akademik araştırmalara göre, medya sadece toplumda sadece nefreti yaymakla kalmamakta, belirli bir kişi, grup veya kimliklere yönelik ayrımcılığı meşrulaştırmakta, ön yargı ve kalıp yargıları güçlendirmekte, kitlelerin tutum ve davranışlarını mobilize etmektedir. Çaba'nın “Haberdeki şiddet: Türk Yazılı Basınında Nefret Söylemi Üzerine Bir İnceleme” başlıklı doktora tez çalışmasında, çoğu zaman fark edilmeyecek şekilde metne ve sayfalara kodlanan nefret söyleminin, medya aracılığıyla olağanlaştırıldığı ve sorgulanmadan kabul edilir hâle getirildiği belirtilmiştir (2017). Alp'in “Medyada Nefret Söylemi ve Çingene Toplumuna Yönelik Ayrımcı Söylemin Suça Dönüşme Süreci” başlıklı çalışmasında ise medya aracılığıyla yaygınlaştırılan ve ayrımcılık, hoşgörüsüzlük ve ön yargı içeren nefret söylemi pratiklerinin, hedef gruplar üzerinde oluşturduğu hedef gösterilme, yalnızlaştırılma, linçe maruz bırakılma gibi olumsuz etkilerine dikkat çekilmiştir (2015). Doğan'ın “Televizyon Haberlerinde Nefret Söylemi: Suriyeli Sığınmacılar Örnek Olayı” başlıklı tez çalışmasında yazılı basının yanı sıra televizyon haberlerinde de nefret söyleminin inşa edildiği, yeniden üretildiği veya dolaşıma sunulduğu aktarılmıştır (2015).

Geleneksel medyanın yanı sıra yeni medya ortamları da kullanıcı türevlilik, etkileşimsellik ve hipermetinsellik özellikleri ile nefret söyleminin üretilmesi ve yaygınlaşmasında etkili bir araç olarak konumlanmaktadır. Yeni medya ile izleyici / okur yeni medyada aktif kullanıcıya dönüşmekte, anlık yorum, itiraz veya müdahâlelerle haber yayın sürecinin bir parçası hâline gelmekte ve nefret söylemini üretmektedir. Yeni medyanın etkileşim özelliği ile nefret söylemi paylaşıldığı andan itibaren ortamın katılımcıları veya kullanıcılar tarafından fazla büyütülerek dolaşıma sunulmakta, nefret söylemi daha kolay erişilebilir ve üretilebilir hâle gelmektedir (Binark, 2010, s. 26). Kullanıcı türevli içerik üretimine olanak sağlayan yeni medya, kullanıcı yorumları ile şiddet, ayrımcılık ve nefret söylemi içeren mesajların görünür olmasına izin vermektedir (Özdoğru, 2018, s. 184). Yeni medya, nefret söyleminin sadece üretilmesi, görünür olması ve yayılmasında değil, aynı zamanda toplumsal alanda kabul görmesi, doğallaşması ve sıradanlaşması açısından da etkili olmaktadır. Çomu'nun “Video Paylaşım Ağlarında Nefret Söylemi” başlıklı çalışmasında da video paylaşım ağlarında nefret söylemi üretilmesi ve yayılmasındaki asıl riskin, nefret söyleminin çok hızlı bir şekilde yayılması ve kitlelere sunularak dolaşıma girmesi olduğu gösterilmiştir (2010, s. 178).

4. Araştırma

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı; suça sürüklenen çocuklara ilişkin dijital medyada sunulan haberlerin çerçevelerini tespit etmek ve kullanıcıların yorumlarını nefret söylemi bağlamında analiz etmektir. Yazılı basında suça sürüklenen çocuklara ilişkin akademik çalışmalar öne çıksa da internet medyası görece yeni bir alan olduğu için araştırma sayısı sınırlıdır. Bu nedenle çalışmada suça sürüklenen çocuklara ilişkin dijital medyaya yayımlanan video haberler ve kullanıcı yorumları incelenmiştir.

Çalışma kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmış ve suça yönelen çocuklara ilişkin haber çerçeveleri ve kullanıcı yorumları analiz edilmiştir.

Suçta yönelen çocuklar internet medyasında video haberlerde nasıl temsil edilmektedir?

Çocuk suçluluğunun nedenleri veya risk faktörleri video haberlerde “görünür” kılınmakta mıdır?

Suçta yönelen çocuklarla ilgili video haberlerde çocuğun yüksek yararı ilkesi gözeltmekte midir?

Çocuk suçluluğuna ilişkin haberlerde çocuk hakları habercilik etik kodlarına uygun olarak korunmakta mıdır?

Çocuk suçluluğu ile haberin sunduğu çerçeve ile haber yorumları arasında nasıl bir ilişki vardır?

Haber yorumlarında suça yönelen çocuklara ilişkin nefret söylemi kullanılmakta mıdır?

4.2. Araştırma Yöntemi

Suçta sürüklenen çocukların medyada sunum biçimleri ve kullanıcı yorumlarına ilişkin yürütülen bu çalışma video haberler odağında yürütülmüştür. Haber içeriğinin oldukça detaylandırıldığı, metin, fotoğraf, ses ve videonun birbirini tamamladığı video haberler, dijital teknolojilerle birlikte internet medyasında öne çıkmaya başlamıştır (Akyazı, 2019, s. 98). Araştırmanın amacına uygun analiz verilerinin elde edilmesi için video paylaşım ağlarından biri olan www.youtube.com incelenmiştir. “Çocuk suçları”, “Suçlu çocuk”, “Suça sürüklenen çocuk”, “Suça itilen çocuk” anahtar kelimeleri ile arama yapılmış haber formatlı videolar belirlenmiştir. Amaçlı örneklem metodu kapsamında konuyla doğrudan ilişkili olan haberlerden bir örneklem grubu oluşturulmuştur. Amaçlı örneklem metodunda,

araştırma sorusuna en uygun vakalar ya da örnekler bulunup araştırmaya dâhil edilmektedir (Erdoğan ve Semerci, 2021, s. 86). Örneklem belirlenirken yayın kuruluşu çeşitliliği ve kullanıcı yorumlarının sayısı esas alınmıştır. SHOW TV, CNN Türk, NTV, Ülke TV, DW Türkçe'nin YouTube kanalına yüklediği birer haber araştırma verisini oluşturmuştur. Araştırma konusuyla doğrudan ilişkili olduğu hâlde yorumlara kapalı olması veya hiç yorum yapılmaması nedeniyle bazı haberler, araştırma konusuna dair zengin içerik sunsa da örnekleme dâhil edilememiştir. Özellikle "Tam bir suç makinesi, henüz çocuk ama 839 suç kaydı çıktı!", "10 yaşında suç makinesi", "12 yaşında ama 700 suç kaydı var." ve "Çete elemanı 13 yaşındaki çocuk" gibi başlıklarla sunulan video haberler suçta yönelen çocuklara ilişkin dikkat çekici örneklerdir.

Örneklem içerisinde yer alan haberlerin çerçevelerinin belirlenmesi ve araştırma sorularına yanıt bulmak amacıyla nitel araştırma yöntemi içerisinde yer alan Betimsel Analiz metodu kullanılmıştır. Nitel araştırmaların doğası gereği, amaç niceliksel veri sunmak ve ölçümleme yapmak değil, inceleme alanında elde edilen bulguların kapsamlı analizini gerçekleştirmek ve derinlikli bilgiye ulaşmaktır. Araştırma kapsamında suçta sürüklenen çocuklara ilişkin yayınlanan haberlerde, haber başlıkları ve girişleri, art alan ve bağlam bilgisi ile sorumluluk atıfları analiz edilmiştir. Analiz kategorileri belirlenirken Tankard'ın haber çerçevelerini belirlemek ve ölçmek için geliştirdiği "*haber başlıkları, ara başlıklar, sıfatlar/etiketler, sorumluluk atıfları, kaynaklar, istatistikler ve çizelgeler ile sonuç paragrafları vb.*" ölçekleri de referans alınmıştır (2001). Haberlerde çocukların kimlik bilgileri, görüntüleri ve kullanılan etiketler incelenerek, çocuğun yüksek yararı ve habercilik etik ilkeleri açısından analiz edilmiştir. Haberlere yapılan kullanıcı yorumları ise nefret söylemi analiz çalışmalarında sıklıkla kullanılan "*Aşağılama/Küfür ve Hakaret, Abartma/Eksiltim/Çarpıtma, Tehdit olarak Gösterme, Düşmanlaştırma*" kategorileri üzerinden irdelenmiştir.

4.3. Bulgular ve Değerlendirme

Araştırma kapsamında belirlenen örneklem içerisinde yer alan video haberlerin, yayınlandığı kanal bilgisi, yayın süresi, kullanıcı yorum ve beğeni sayısı Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Haber Bilgileri: Başlık, Süre, Görüntüleme ve Yorum Sayısı

Sıra No	Kanal	Haber Başlıkları	Haber Süresi	Görüntüleme Sayısı	Yorum Sayısı
1	SHOW TV	Daha 12'sinde ama suç makinesi! 12 yaşında 65 suçtan sabıkalı	1 Dakika 39 Saniye	2.075.410	1676
2	CNN Türk	Çocuk hırsızlar polisleri bile şaşırttı Çaldıkları araç ile Ordu'dan İstanbul'a gittiler Firar eden o çocuklar yakalandı Birden fazla suç dosyaları olduğu tespit edildi	1 Dakika 33 Saniye	5423	25
3	NTV	İki çocuk hırsız çantayı böyle çaldı Çocukların biri 90, diğeri 80 kez yakalanmıştı	1 Dakika 39 Saniye	2680	14
4	Ülke TV	Uslanmaz çocuklar bu sefer lüks cip çaldı	39 Saniye	5630	21
5	DW Türkçe	Suçta sürüklenen çocuklar "14 yaşında çocuğun yeri cezaevi değil"	7 Dakika 29 Saniye	21200	137

4.3.1. Haber Başlıkları ve Girişleri

Haber girişleri, haberin önemine dikkat çekmek ve ilgi uyandırmak amacıyla; özetleyici, genelleyici, öyküleyici, tanımlayıcı, röportajlı, sorulu veya alıntılı giriş gibi farklı tekniklerle yapılmaktadır. Amaç, izleyicinin dikkatini çekmek ve ilgi uyandırmak, böylece haberin devamını izletmektir. Çerçeveleme araştırmalarına göre, haber başlıkları ve haber girişleri sorun çerçevesini ve sorunun nasıl tanımlandığını ortaya koymaktadır. Haber başlıkları ve haber girişlerinde, belli sözcük veya söz dizilerini tekrarlama ve öne çıkarma, enformasyon eksiltimi, genelleştirme, sansasyonelleştirme veya dramatikleştirme gibi yöntemler kullanılarak, izleyici belli bir görüş çerçevesinde haberi izlemeye yönlendirilmektedir. Olaya dayalı

“epizodik” çerçeveler ile duruma dayalı “tematik” haber çerçeveleri, çerçevelerin biçimsel unsurlarıdır. Olay haber, anilik, yenilik, dikkat çekicilik, ilgi uyandırma, farklılık üzerinden tanımlanırken, durum haber tekil olayın spesifik yönüne değil, genel bir toplumsal soruna işaret ederek, derinlikli bilgiler sunmaktadır.

“Daha 12’sinde Ama Suç Makinesi!” ve “12 Yaşında 65 Suçtan Sabıkalı” başlıkları ile yayımlanan 1 numaralı haber olay haber kategorisindedir (2019). Haberin teması, “12 yaşında bir çocuğun çok fazla suç işlemesi” üzerine kurulmuştur. Haber başlığında, habere konu olan olay veya olguya dair enformasyon eksiltimi yapılmış, gizlilik sağlanarak haber ilgi çekici kılınmıştır. Başlıkta yaş bilgisi ve sabıka sayısı öne çıkartılarak haberin spesifik yönüne işaret edilmiş, izleyicide haberin detayına ilişkin merak ve şaşkınlık duygusu uyandırılmaya çalışılmıştır. Haber başlığında izleyiciyi çok edici unsur olarak “suç makinesi” ifadesi kullanılmış ve sansasyonel bir söylem oluşturulmuştur. “Suç makinesi” ifadesi aynı zamanda haberin aktörü olan çocuğa yönelik damgalama pratiğidir. Literatürde de belirtildiği gibi damgalama pratiği, suça yönelen çocuğa ilişkin izleyicide güvensizlik, korku ve endişe yaratılmasında, çocukta ise çeşitli travmaların oluşmasına neden olmaktadır. Haberin giriş cümlesi, spikerin, “Ne kız tarafı fark etti ne erkek tarafı, 12 yaşında bir çocuk, yüzlerce davetlinin katıldığı nişanda herkesi ayakta uyuttu.” cümlesiyle öyküleyici şekilde sunulmuştur. Çocuğun yaş bilgisinin öne çıkartıldığı giriş cümlesinde, sayısal veriler ve abartılı yorumlarla haberde çekicilik sağlanmaya çalışılmıştır.

“Çocuk Hırsızlar Polisleri Bile Şaşırttı” başlıklı 2 numaralı haber, olay haber statüsündedir (CNN Türk, 2021). Olayın yer, zaman ve mekânına ilişkin enformasyon eksiltiminin bulunduğu başlıkta, aynı zamanda bir genelleme yapılmıştır. Başlıkta “çocuk hırsızlar” damgalaması yapılarak doğrudan yargıda bulunulmuştur. Suça karışan çocuklara ilişkin toplumda şüphe, kuşku, korku ve endişe duygularına hitap eden başlıkta, “Polisleri bile şaşırttı” ifadesi ile abartılı yorum yapılmış ve izleyicide merak duygusu uyandırılmıştır. Haberin girişi spikerin, “Akıllara durgunluk veren bir hırsızlık olayı var sırada.” sözleri ile başlamıştır. Giriş cümlesinde abartılı ifadeler kullanılarak izleyicide merak duygusuna seslenilmiş ve haberde çekicilik sağlanmaya çalışılmıştır.

“İki çocuk hırsız bu kez turistin çantasını çaldı” başlığı ile servis edilen 3 numaralı haber olay haber statüsündedir (NTV, 2022). Enformasyon eksiltiminin yapıldığı haber başlığında, “çocuk hırsız” ifadesi ile doğrudan suç vasfı ve suçlu tanımı yer almıştır. Suçta sürüklenen çocuğa yönelik doğrudan damgalama yapılmıştır. Başlıkta “Bu kez” ifadesine yer verilerek, ilgi çekicilik sağlanırken çocukların tekrar suç işleme potansiyeline de dikkat çekilmiştir. Çocukların turistler de dâhil herkes

için tehdit oluşturduğu mesajı verilerek dışlayıcı söylemsel yapı kurulmuştur. Bu video haber, spiker sunumu ve seslendirme olmadan doğrudan görüntülerden oluşmaktadır. İş yeri kamerasından elde edilen görüntüler, “iki çocuk hırsız çantayı böyle çaldı” alt yazısı ve müzik eşliğinde sunulmuştur. Altyazı “Çocuklardan biri 90, diğeri 80 kez yakalanmıştı” cümlesi ile devam etmiştir. Haber değerinin etkili kılınması için suçun niteliği veya suç dosyalarındaki vaka sayısı vurgulanarak haberde dikkat çekicilik sağlanmaya çalışılmıştır. Sayısal verilerin ön plana çıkarıldığı cümlede, çocukların tehlikeli olduğu ve tehdit oluşturduğu mesajı verilmiştir.

“Uslanmaz Çocuklar Bu Sefer Lüks Cip Çaldı” başlıklı 4 numaralı haber olay haber statüsündedir (Ülke TV, 2022). Haber başlığında yer alan “çaldı” suç fiili ile çocuklar suçlu olarak gösterilmiştir. Başlıkta çocuklara yönelik “uslanmaz” etiketi eklenmiş, çocukların daha önce de benzer suçlar işlediği ima edilmiştir. “Bu sefer” ifadesi de “uslanmaz” etiketini desteklemiş haberde sansasyonellik sağlanmıştır. Haber başlığında suçun vasfının belirtilmesinin yanı sıra çalınan mal hakkında yapılan “lüks cip” şeklindeki niteleme izleyiciyi etkilemeye yöneliktir. Haberde dikkat çekicilik sağlamak için kullanılan bu tanımlama, merak duygusu oluşturmanın yanı sıra izleyicinin güvensizlik, endişe veya korku duygularına hitap etmektedir. Bir haber ajansının hazırladığı video haberde, iş yeri kamerası görüntüleri, olay yeri görüntüleri ve röportaja yer verilmiş, haber sunumu veya herhangi bir seslendirme yapılmamıştır.

5 numaralı haber, suça sürüklenen çocukların yaşadıkları sorunlara dikkat çeken durum haber statüsündedir ve tekil olayın spesifik yönüne değil, genel bir toplumsal soruna işaret etmektedir (DW Türkçe, 2020). “Suça sürüklenen çocuklar” başlığı ile servis edilen haberde, çocukların yaşadıkları sorunlar, nedenleri ve çözüm önerileri irdelenmiştir. Röportajlı giriş tekniği kullanılan haber, “İyi yaşamadım çocukluğumu, başımdan sıkıntılar geçti, yurt, cezaevi gibi...” sözleriyle başlamıştır. Haberin devamında uzman görüşüne başvurulmuş, alanda çalışan bir avukat ile röportaj yapılarak çocuğu suça iten faktörlere ve yaşanan sorunlara dikkat çekilmiştir.

4.3.2. Art Alan ve Bağlam Bilgisi

Çocuk hakları ve çocuğun yüksek yararı doğrultusunda haberlerde çocuk suçluluğu sorununun ne kadar görünür kılındığı, çocuğu suça iten nedenler ve risk faktörlerine ne kadar dikkat çekildiği, art alan ve bağlam bilgisi incelenerek tespit edilmiştir. Art alan ve bağlam bilgisi, habere konu olayların toplumsal ve politik yönüne işaret etmekte, sorun ve sorumluluk çerçevesini oluşturmaktadır. Haberlere konu olan sorunun çözümü veya çözümsüzlük çerçevesi ise haber kapanış

cümlelerinde yer almaktadır.

1 numaralı haberde suçta sürüklenen çocuğun daha önce karıştığı iddia edilen suç dosyası sayısı, art alan bilgisi olarak aktarılmıştır. Ancak suç dosyasının içerisinde yer alan vakalara ilişkin derinlikli bilgi verilmemiştir. Ayrıca çocuğun karıştığı iddia edilen olaylara ilişkin hazırlanan dosyaların soruşturma, kovuşturma veya hüküm açısından hangilerinin bulunduğu belirtilmemiş, “sabıkalı” ifadesine yer verilerek masumiyet karinesi ihlal edilmiştir. Suçta sürüklenen çocuğun, suç olaylarına karışmasının sosyoekonomik veya psikolojik nedenleri irdelenmemiş, risk faktörlerine değinilmemiştir. Çocuk suçluluğu konusu sadece bireysel, tekil bir adli vaka bağlamında ele alınmış, çocuk potansiyel tehlike olarak yansıtılmıştır. Haberin kapanışında “Nişanlı çiftin tek istediği, kız çocuğunun bu işe alet edenlerin cezalandırılması” ifadelerine yer verilmiştir. Sorumluluk çerçevesi içerisinde “sabıkalı çocuk” ile “çocuğu alet edenler” yer almış, çözüm çerçevesinde çocukların yakalanması gerektiği belirtilmiştir.

2 numaralı haberde art alan bilgisi olarak çocukların daha önce de benzer vakalara karıştığı aktarılmıştır. “Firar eden çocukların suç dosyaları hayli kabarık” ifadesi kullanılmasına rağmen, çocukları suçta yönlendiren nedenler irdelenmemiştir. Olay bireysel adli vaka bağlamında sunulmuştur. Haberde ayrıca çocukların Ordu’dan İstanbul’a kadar ehliyetsiz, ruhsatsız nasıl gelebildikleri ve yakıt alabildikleri sorusu sorulmuş, kolluk mekanizması sorumluluk çerçevesine dâhil edilmiştir. Çözüm çerçevesi içerisinde ise çocukların yakalanması ve gerekli güvenlik önlemlerinin alınması gerektiği eklenmiştir.

3 numaralı haberde “Çocuklardan biri 90, diğeri 80 kez yakalanmış” ifadesi yer almış, çocukların daha önce de suç olaylarına karıştığı vurgulanmıştır. Ancak çocukların neden 80 veya 90 suç olayına karıştığı sorgulanmamış, çocukları suçta iten faktörlere yer verilmemiştir. Çocuklar, adli vaka bağlamında ele alınmış, sorumluluk çerçevesinde sadece çocuklar yer almıştır. Haberde sorunun çözümüne dair herhangi bir ifade kullanılmamış, çözümsüzlük çerçevesi oluşturulmuştur.

4 numaralı haberde de benzer şekilde, “Uslanmaz çocuklar, bu kez de cip çaldı” alt yazı bandı kullanılmış, çocukların daha önce de suç olaylarına karıştığı aktarılmıştır. Ancak çocukların neden suç olaylarına karıştığı ve suçta iten faktörler sorgulanmamış, olay sadece adli suç bağlamında değerlendirilmiştir. Habere konu olan sorunun çözümüne dair bir ifade kullanılmamış, çözümsüzlük inşa edilmiştir.

5 numaralı haberde art alan bilgisi olarak, bireysel ve ailevi sorunlar ile ekonomik ve sosyal problemlere işaret edilmiştir. Çocuk suçluluğu sorunu toplumsal bağlamda ele alınmış ve suçta sürüklenen çocuklara ilişkin hukuki, sosyal ve eko-

nomik gereksinimlere dikkat çekilmiştir. Ayrıca suça sürüklenen çocukların, hak ve özgürlüklerinin korunması ve yeniden toplumla entegre olması için sosyal ve ekonomik olanakların sağlanması gerektiği belirtilerek çözüm çerçevesi toplumsal boyutlarıyla birlikte sunulmuştur.

4.3.3. Kimlik Sunumları

Habercilik etik kodları ve çocuğun yüksek yararı kapsamında, suça sürüklenen çocukların kimlik bilgilerinin verilmemesi veya çocuğun tanınmasını sağlayacak verilerin paylaşılması esastır. Amaç suç faili de olsa suçtan etkilenen çocuğun herhangi bir zarar görmemesi, suiistimallere açık hâle gelmemesi ve yeni risklerle karşılaşmaması için bir koruma oluşturmaktır. Çocuklar için risk oluşturabilecek diğer bir durum ise etiketleme/damgalamadır. Literatür bölümünde aktarıldığı gibi çocuklara yönelik etiketleme/damgalama pratikleri, çocuk hakları ve çocuğun yüksek yararı bakımından oldukça sorunludur.

1 numaralı haberde suça sürüklenen çocuğun kimlik bilgileri verilmemiş, “12 yaşındaki çocuk”, “kız çocuğu” nitelendirmeleri ile yaş ve cinsiyet vurgusu yapılmıştır. “Önce oynadı, sonra çaldı”, “Gözüne kestirdi, uygun zamanı kolladı, bir anlık dalgınlıktan faydalandı” gibi ifadelerle suça sürüklenen çocuğa doğrudan yetişkinlik atfedilmiş ve yükleme yapılmıştır.

2 numaralı haberde, çocukların kimlik bilgileri verilmemiş, olayın gerçekleştiği şehir bilgisi verilmiştir. Haberde “çocuk hırsızlar” ifadesi kullanılmış, doğrudan suç ataması yapılmıştır. “Şehir şehir gezip araba çalıyorlar...”, “Bu 3 çocuk galericilerin korkulu rüyası oldu.”, “Rahat tavırlarıysa pes dedirtti...” şeklindeki yükleme içeren ifadelerle çocuklar birer tehdit ve tehlike olarak yansıtılmıştır.

3 numaralı haberde çocukların kimlik bilgileri verilmemiş, “iki çocuk hırsız” ifadesi ile çocuklar doğrudan suçlu olarak tanımlanmıştır. Haberde “Son işlerinde turist bir kadını takip ettiler” ifadesiyle, çocukların hırsızlık suçunu birer iş olarak yaptıkları aktarılmış ve suç potansiyeline dikkat çekilmiştir.

4 numaralı haberde çocukların kimlik bilgileri verilmemiş, “uslanmaz çocuklar” nitelendirmesi yapılmıştır. “Bu kez de galeriden lüks bir cip çaldılar” alt yazı ile çocuklar doğrudan suç faili olarak gösterilmiş ve daha önce de suça yönelindikleri hatırlatılmıştır.

5 numaralı haberde röportaj yapılan kişinin kimlik bilgileri verilmemiş, haberde “Suça sürüklenen çocuklar” ifadesi kullanılmıştır. Çocukların, bireysel veya çevresel sorunlar nedeniyle suça sürüklendiği aktarılmış, uzman görüşleriyle de sorunun toplumsal boyutuna dikkat çekilmiştir.

4.3.4. Görsel Unsurlar

Görsel içerikler haberin sorun ve sorumluluk çerçevesini belirleyen unsurlardır. Araştırma alanı video haberler olduğu için video görüntüleri ve ses kullanımı da analize dâhil edilmiştir.

1 numaralı haberde yer alan görüntüler, olayın gerçekleştiği mekânda bulunan kameralar tarafından çekilen video ile röportaj görüntülerinden oluşmaktadır. Videoda haberin aktörü olarak konumlanan çocuk, yüzü bulanıklaştırılsa da sarı çember içerisine alınmış, “Bu kıza dikkat” ve “Takı çantasını alıyor” yazılı çıkartmalar eşliğinde izleyiciye sunulurken hedef gösterilmiştir. Haberin devamında olayın mağdurları olarak gösterilen nişanlı çift ile yapılan röportaja yer verilmiştir. Röportaj, olay yeri görüntülerini gösteren bir televizyonun önünde yapılmıştır. 2, 3 ve 4 numaralı haberlerde görsel içerik olarak iş yeri güvenlik kamerası tarafından çekilen görüntüler kullanılmıştır. Görüntülerde çocukların yüzleri bulanıklaştırılsa da yakın çevreleri tarafından çocukların kimliğinin tespiti mümkündür. 5 numaralı haberde ise suça sürüklenen çocuk ile yapılan röportaj görüntüsü kullanılmış ancak çocuğun yüz profili saklı tutulmuştur. Çocuğun yaşadığı bölge görüntüleri arkaplan olarak kullanılmış, böylece suça sürüklenen çocukların yaşadıkları koşullara işaret edilmiştir.

4.3.5. Kullanıcı Yorumları

Örneklem kapsamında yer alan haber yorumları, haberlerde sunulan çerçeveler bağlamında incelenmiş ve “Abartma/çarpıtma/yükleme, Küfür/hakaret/aşağılama, Damgalama/Etiketleme, Tehlike/Tehdit Olarak Gösterme, Düşmanlık Söylemi” kategorileri üzerinden nefret söylemi pratikleri tespit edilmiştir.

1. habere yapılan yorumlarda, suça sürüklenen çocuğa ilişkin; “suç makinesi”, “Allah’ın belası”, “Aç gözlü”, “Geleceğin seri katili”, “Escobar”, “Adanalı”, “İnsan demeye dilim varmıyor”, “Bacaksız şeytan” gibi etiketler kullanılmıştır. Çocuğa ilişkin nitelermelerde, abartma, çarpıtma, damgalama, tehdit ve tehlike olarak gösterme, düşmanlaştırma ve ötekileştirme söylemleri tespit edilmiştir. Haberde kullanılan sorun çerçevesine uygun olarak, haber yorumlarında çocuk suçluluğu sorunu toplumsal, ekonomik ve kültürel bağlamdan kopuk olarak ele alınmıştır. Çocuğu suça sürükleyen faktörlere ilişkin “aile” vurgusu öne çıkmıştır. Çocuğun suça karışmasında ailenin sorumlu olduğu belirtilmiş, ailenin de çocuklarla birlikte cezalandırılması gerektiği birçok yorumda ifade edilmiştir.

“Bunların anaları, babaları, abileri, ablaları ve yedi sülaleleri hırsız olur. Yoksa bu çocuklar için çok zor bu yaşta bu kadar suç sabıkası olması”

“Ağaç yaşken eğilir. Allah herkese hayırlı anne baba nasip etsin. Öğretilmese yapar mı hiç böyle bişeyi o yaştaki bir çocuk”

“Böyle bir adalet olur mu Çocuk 1 yaptı 2 yaptı neden ona bu kadar müsamaha gösteriyor kesinlikle çocuk annesi babası cezalandırılmalı”

“12 yaşında bu mesleği iyi öğrenmiş iyi eğitilmiş çocuk kabiliyetliymiş çocuğu cezalandıramıyorsa ailesini cezalandırınsınlar”

Çocuk suçluluğu konusunda ailenin yanı sıra dini inanç ve ahlaki değer yoksunluğu da suça sürüklenme nedeni olarak gösterilmiştir. Yorumlarda, suça yönelen çocuklara ilişkin yargılama süreçleri de eleştirilerin odağında yer almıştır. Suça sürüklenen çocukların tutuklanarak cezaevine konulması ve hapis süresinin uzatılması gerektiği aktarılmıştır. Cezai yaptırımların yanı sıra şiddet vurgusu da yorumlarda öne çıkmıştır. Suça sürüklenen çocuğa yönelik şiddet, idam ve infaz çağrısı yapılmıştır. Temel hak ve özgürlüklerin hiçe sayıldığı ve çocuk haklarının görmezden geldiği yorumlarda, düşmanlaştırma yoluyla nefret söylemi inşa edilmiştir.

“Yeni Nesil Bunun gibilere Kalırsa Vay Hâlimize... Allah Korkusu Vicdan Merhamet Helal Haram Bilen Kalmadı. Allahım Hakkımızda Hayırlısını Versin...”

“Böyle bir gençliğimiz hatta gençliğimiz değil böyle bir insanlığımız olduğu için utanç duyuyorum”

“Cezalar yetersiz 12 yaşında 65 suç dosyası var ise gelecek de ne olur ALLAH bilir”

“Bence 40 sene yatsın bir daha yapmaz”

“Böyle hırsızların ellerini yakacaksın hak ediyorlar”

“O kız elimde olsa hiç acımadan döverim bir gram vicdanım sızlamaz”

“O düğünde olsaydım hem çantayı verirdim cesedini de çıkartırdım o düğünden”

“İdam şart. Bu daha 12 yaşında büyüdüğünde neler yapacak bu.”

“Çocuk çocuk dinlemeyip vurup öldürülen”

Haber yorumlarında istisnai olarak suça sürüklenen çocukların yaşadıkları ortam ve içerisinde buldukları toplumsal yapıya dikkat çeken “Toplumumuzda herkes 12 yaşında 60 yaşında yaşlarına bakmadan önce onların nasıl bir hayat nasıl bir ortamda yaşadıklarına bakmıyorlar yaşlarına bakıyorlar her şeyi bu toplum yapıyor” yorumuna rastlanmıştır.

2. habere yapılan yorumların haberde sunulan sorumluluk çerçevesine uygun olduğu görülmüştür. Yorumlarda, çocukların karıştığı suç olayına ilişkin güvenlik

mekanizmasındaki yetersizlikler öne çıkmıştır. Habere yapılan yorumlar da çocuklara yönelik yargılama süreci de eleştirilmiştir. Çocukların yeterli cezai yaptırımlarla karşılaşmamasının etkili olduğu ve ailelerinin de sürece katılarak cezalandırılması gerektiği aktarılmıştır.

“950 km 1 çevirme yakalanmamak benzin fullemek ihbar yok kahvaltı yapıyorlar bide İstanbul’da gene yakalanmamışlar En Son Telefon Takibinden Yakalanmış Bu Olay Tarihe Geçer Ben Arabayla caddeye çıksam 100 çevirmeye giriyorum bunlar şehir değiştiriyor eds demi yok arkadaş Kerametli İş Dualarla Çıkışlar Yola Artık Tebrik Ediyorum”

“Memleketin hâli hep böyle çiftlik polis yol kontrolünü en alakasız yerde yapıyor”

“Bunların babalarına cezayı kesicen bunlardan vatana hayır gelmez”

3 numaralı habere yapılan yorumlarda, haberin sorun çerçevesine uygun yorumların yapıldığı, çocukları suça iten nedenler veya faktörlere yer verilmeden olayın sadece adli vaka çerçevesinde ele alındığı tespit edilmiştir. Yorumlarda, çocuk hak ve özgürlükleri yok sayılmış, çocuklar doğrudan hedef hâline getirilerek ceza artırım ve şiddet çağrısı yapılmıştır.

“Bunları yakalayınca şamar manyağı edecen veletleri yer misin yemez misin utanmazlar böylesi benim için çocuk değildir ne yaptığını çok iyi biliyorlar”

“Anladı ki bazı çocuklar suçlu olabiliyormuş”

“Bunları yakalayıp dilini kesmedikçe bunlar durmaz, ceza almadan çıkıyorlar”

4. habere yapılan yorumlarda da benzer şekilde çocukların doğrudan hedef gösterildiği, ceza artırım ve şiddet çağrısı yapıldığı görülmüştür. Yorumlarda tehdit ve tehlike unsuru olarak gösterilen çocukların toplum dışı edilmesi istenmiştir.

“Maşallah kanunlar caydırıcı değil aksine teşvik edici. Cezalardan dürüst insanlar korkuyor sadece.”

“İslah evinden aşağısı kurtarmaz. Çocuk dediğiniz araba alıp kaçılırsa cezasını da çeker. Üç gün sonra eviniz soyulduğunda ağlamayın”

“Bu çocukların nefes alması dahi haram...”

5. habere yapılan yorumlarda genel olarak haberin çerçevesine uygun şekilde çocuk suçluluğu konusu toplumsal bir sorun olarak ele alınmıştır. Haber yorumlarında çocukların suçlu doğmadığına vurgu yapılarak hayat koşullarının çocukları suça ittiği aktarılmıştır. Yorumlarda suça sürüklenen çocukların yaşadıkları yalnızlık, yoksunluk ve dışlanma gibi travmatik süreçlere dikkat çekilmiş, çocuk destek

programlarının oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır. Haber yorumlarında ayrıca ailelere yönelik değerlendirmeler de bulunmaktadır. Ancak yorumlarda ailelerin cezalandırılması değil, insani değerlere sahip olmadan ve sosyoekonomik yeterliğe ulaşmadan çocuk yapmamaları gerektiği vurgulanmıştır.

“Kötü biri olduğumu asla düşünmüyorum. Allah yardımcın olsun.”

“Çocuklara tutunabilecekleri bir yaşam vermek. Bu noktada politikalar geliştirilmesi gerekiyor. Her birey topluma yeniden kazandırılmaya çalışılmalı.”

“İşte bu yüzden çocuklarınıza iyi bir hayat sağlayamayacaksanız çocuk yapmayın.”

“Bence insanların çoğalması kontrol altına alınmalı. Mesela alkolik, uyuşturucu bağımlısı birisi çocuk sahibi olmaktan menedilmeli. Bu ütopyik sistem kulağa çok acımasız gelse de bir ıslah çalışması toplumda birçok sorunu çözer.”

5. Sonuç

Çocuk suçluluğunun önlenmesi ve suça sürüklenen çocukların yeniden toplumsal hayata dâhil olup sosyal uyum sağlaması; suçun nedenlerinin anlaşılması ve bu nedenleri ortadan kaldıracak/engellenecek politikaların uygulanmasını gerektirmektedir. Medyanın da bu risk faktörleri dikkate alarak, çocukların suça yönelmesine veya itilmesine yol açan sebepleri veya ihmalleri görünür kılmaları gerekmektedir (Salman, 2019, s. 42). Ancak bu çalışmada elde edilen bulgulara göre; medya suça sürüklenen çocuklara ilişkin negatif çerçeveler oluşturarak, çocuğun yüksek yararından uzak yayıncılık faaliyeti yürütmektedir. Çocuk suçluluğunun nedenlerini veya suça iten risk faktörlerini irdelemeyen medya, sorunu adli vaka olarak yansıtmakta ve toplumsal bağlamdan koparmaktadır. Yazılı basında olduğu gibi dijital medyada yayınlanan video haberlerde de suça sürüklenen çocuklar damgalanmakta, hedef gösterilmekte ve düşmanlaştırılmaktadır. Haberlerde kullanılan “suç makinesi”, “Hırsız”, “12 yaşında ama” gibi sıfatlar, suça sürüklenen çocuklara ilişkin kalıp yargıları güçlendirmekte, çocuklara ilişkin negatif algı oluşturmaktadır. Haber görüntüleri, haber metnine paralel olarak çocukları birer tehdit ve tehlike unsuru olarak yansıtmaktadır. Haber görüntülerinde kullanılan ok işaretleri, “Bu kıza dikkat” gibi etiketler ile müzik kullanımı izleyicinin doğrudan korku, kaygı, öfke veya nefret gibi duygularına hitap etmektedir. Dijital medyanın yazılı basından farkı, habere yapılan yorumların da sürece dâhil olmasıdır. Kullanıcı yorumları, haber çerçevesine paralel olarak ve hatta daha da ileri giderek ayrımcı, ötekileştirici, düşmanlaştırıcı nefret söylemi pratikleri içermektedir. Çocuğun yüksek yararı gözetilerek hazırlanan ve çocuk suçluluğu sorununun görünür kılınmasına katkıda bulunan durum habere yapılan yorumlar ise olay haber

yorumlarından farklılaşmaktadır. Haberin çerçevesine paralel olarak yorumlarda çocuk suçluluğu konusunun toplumsal bağlamda ele alınması ve suçta sürüklenen çocukları koruyacak politikaların uygulanması gerektiği aktarılmaktadır.

Sonuç olarak medyanın suçta sürüklenen çocuklara ilişkin sunduğu haber çerçeveleri, izleyici/okur üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak etkide bulunmaktadır. Haberlerde suçta sürüklenen çocuklara ilişkin oluşturulan negatif çerçeveler, damgalama, hedef hâline getirme, düşmanlaştırma ve ötekileştirme gibi nefret söylemi inşasına zemin oluşturmaktadır. Bu nedenle medyanın toplumsal sorumluluk bilinciyle çocuğun yüksek yararını gözeterek ve suçta sürüklenen çocuklara ilişkin toplumsal duyarlılık ve farkındalık oluşturacak nitelikte yayıncılık faaliyeti yürütmesi gerekir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Kaynakça

- 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkındaki Kanun. (2011, Mart 3). [www.mevzuat.gov.tr:https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6112&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5](https://www.mevzuat.gov.tr/https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6112&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5) (Erişim Tarihi: 06.12.2020).
- Akmeşe, Z. (2020). Televizyon Ana Haber Bültenlerinde Çerçeveleme: Türk Telekom Reklam Filmi Örneği. *Middle Black Sea Journal of Communication Studies*, 1(5), 37-49.
- Akyazı, A. (2019). İletişimde Dijitalleşme ve Yeni Nesil Habercilik. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Alp, H. (2015). Medyada nefret söylemi ve çingene toplumuna yönelik ayrımcı söylemin suçta dönüşme süreci. Ulusal Tez Merkezi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Erişim Tarihi: 03.02.2022).
- Altuntaş, O., & Altınova, H. H. (2015). Türkiye’de Risk Altındaki Çocukların Ana Akım Basında Temsili. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 59-70.
- Arslan, A., & Duğan, Ö. (2016). Suçta Yönelmiş Çocukların Medyada Temsili: Bir Alan Araştırması. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 4(1), 303-324.
- Avcı, A. (2011). Çocuk Haklarının Medya Boyutu - Sözleşmeler ve Yasal Düzenlemeler. M. R. Şirin içinde, *Çocuk Hakları ve Medya - Anne-Baba Öğretmen ve Medya Çalışanları İçin El Kitabı* (s. 89-110). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Ayan, S. (2011). Suçlu Kim? Türkiye’de Çocuk Suçluluğu. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Berber, N. (2015). Türkiye’de Çocuk Suçluluğu ile Mücadele Politikası Analizi: İstanbul Örneği. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Binark, M. (2010). Nefret Söyleminin Yeni Medyada Dolaşıma Girmesi ve Türetilmesi. T. Çomu içinde, *Yeni Medyada Nefret Söylemi* (s. 11-53). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

- CNN Türk. (2021, 09 05). Çocuk Hırsızlar Polisleri Bile Şaşırttı. [www.youtube.com: https://www.youtube.com/watch?v=ZBf1WS4UNZI](https://www.youtube.com/watch?v=ZBf1WS4UNZI) (Erişim Tarihi: 03.10.2022).
- Cohen-Almagor, R. (2011). Fighting Hate and Bigotry on the Internet. *Policy and Internet*, 3(3), 1-26.
- Coşar, Y. (2005). Kentleşen Türkiye’de Çocuk Suçluluğu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*(56), 281-357.
- Çaba, D. (2017). Haberdeki şiddet: Türk yazılı basınında nefret söylemi üzerine bir inceleme. *Ulusal Tez Merkezi*: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Erişim Tarihi: 01.02.2022).
- Çınar, M. (2013). Habercilik ve Nefret Söylemi . M. Çınar içinde, *Medya ve Nefret Söylemi - Kavramlar Mecralar Tartışmalar* (s. 137-154). İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Çocuk Hakları Sözleşmesi UNICEF. (1989, Kasım 20). UNICEF Türkiye: (<https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1nadair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>) (Erişim Tarihi: 05.12.2020).
- Çocuk Koruma Kanunu. (2005, 7 3). www.mevzuat.gov.tr: <http://www.mevzuat.gov.tr> adresinden alınmıştır.
- Çomu, T. (2010). Video Paylaşım Ağlarında Nefret Söylemi. T. Çomu içinde, *Yeni Medyada Nefret Söylemi* (s. 141-180). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Doğan, E. (2015, Şubat 11). Televizyon haberlerinde nefret söylemi: Suriyeli sığınmacılar örnek olayı. *Ulusal Tez Merkezi*: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alınmıştır
- Durur, E. K. (2011). İnşacı Yaklaşım İçinde Çerçeveleme Kuramı ve Haberin Çerçeveleme. *Atatürk İletişim Dergisi*(2), 21-31.
- DW Türkçe. (2020, 06 15). Suça sürüklenen çocuklar. [www.youtube.com: https://www.youtube.com/watch?v=5hbdUW88t9A](https://www.youtube.com/watch?v=5hbdUW88t9A) (Erişim Tarihi: 03.10.2022).
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 4(43), 51-58.
- Erdoğan, E., & Semerci, P. U. (2021). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri İçin Bir Rehber: Gereklilikler, Sınırlılıklar ve İncelikler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Erdoğan, İ. (2008). Haber Çerçeveleme: Kuram ve Tipoloji. *Marmara İletişim Dergisi*, 13(13), 35-52.
- Eryalçın, M., & Duyan, V. (2016). *Suçta Sürüklenen Çocuk ve Gençler*. İstanbul: 2016.
- Fırat, F. (2016). Çocuk Odak’sız Habercilik: İnternet Gazetelerinde Çocuk İçerikli Haberlerin Sunumu ve Etik İhlaller. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 4(2), 817-833.
- ICC. (2008, Şubat). BM Çocuk Hakları Komitesi Genel Yorum no. 10: Çocuk Ceza Adale-tinde Çocuk Hakları. www.insanhaklarizleme.org: https://insanhaklarizleme.org/vt/yayin_view.php?editid1=764 (Erişim Tarihi: 01.03.2022).
- İnceoğlu, Y. (2012). *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Medya ve Çeşitlilik Klavuzu. (2005). Aralık 7, 2020 tarihinde www.tgc.org.tr: <https://www.tgc.org.tr/bildirgeler/medya-ve-cesitlilik-kilavuzu.html> (Erişim Tarihi: 07.12.2020).
- NTV. (2022, 01 23). İki çocuk hırsız bu kez turistin çantasını çaldı. 03 10, 2022 tarihinde

- www.youtube.com: <https://www.youtube.com/watch?v=3b6UNNLidT-M&t=3s> (Erişim Tarihi: 03.10.2022).
- Örki, H. (2018). Suça İtilmiş Çocukların Yazılı Basında Temsili. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(56), 411-426.
- Öter, A. (2018). Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenlerine Sosyolojik Bir Bakış (Antalya Örneği). 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 7(21), 739-769
- Özalp, A. (2020). Suçlu Çocuk Algısı - İngiltere ve Türkiye Örneğinde Karşılaştırmalı Kültürel Bir Çalışma. Konya: Çimke Yayınevi.
- Özarslan, H. (2007). Çerçeveleme yaklaşımı açısından haber çerçevelerinin izler kitle düşünceleri üzerindeki etkisi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya.
- Özdoyran, G. (2018). Yeni Medya ve Etik. K. Duman içinde, İnternet Haberciliği: Kuram, Uygulama ve Eleştiri (s. 163-193). İstanbul: Beta Yayınları.
- Pollak, J. M., & Kubrin, C. E. (2007). Crime in the News:How Crimes, Offenders and Victims Are Portrayed in the Media. *Journal of Criminal Justice and Popular Culture*, 1(14), 59-83.
- Rogan, A. (2021). The Demonisation of Delinquency: Contesting Media Reporting and Political Rhetoric on Youth Crime in the United Kingdom and Addressing Academia's Social Responsibility to Engage. *Approaches to Public Engagement and Community Involvement*, 1-6.
- Ruigrok, N., Atteveldt, W. v., Gagestein, S., & Jacobi, C. (2016). Media and juvenile delinquency: A study into the relationship between journalists, politics, and public. *Journalism*, 1-19.
- Salman, U. A. (2019). Çocuk Odaklı Habercilik El Kitabı. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- SHOW TV. (2019, 04 01). Daha 12'sinde Ama Suç Makinesi! [www.youtube.com: https://www.youtube.com/watch?v=cZXjkwW6P-w](https://www.youtube.com/watch?v=cZXjkwW6P-w) (Erişim Tarihi: 03.10.2022).
- Sözeri, C. (2012). Yazılı Basında Nefret Söylemi ve Mücadele Yolları. Y. İnceoğlu içinde, Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları (s. 205-222). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- TÜİK. (2021, Ağustos 2). Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, 2020. [https://data.tuik.gov.tr: https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Juvenile-Statistics-Received-Into-Security-Unit-2020-37200#:~:text=G%C3%BCvenlik%20birimlerine%202020%20y%C4%B1l%C4%B1nda%20gelen%20veya%20getirilen%20C3%A7ocuklar%C4%B1n%2068%2C7,%C3%BC%20ise%20k%C4%B1z%20C3%A7o](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Juvenile-Statistics-Received-Into-Security-Unit-2020-37200#:~:text=G%C3%BCvenlik%20birimlerine%202020%20y%C4%B1l%C4%B1nda%20gelen%20veya%20getirilen%20C3%A7ocuklar%C4%B1n%2068%2C7,%C3%BC%20ise%20k%C4%B1z%20C3%A7o) (Erişim Tarihi: 10.03.2022).
- UNICEF Çocuk Hakları ve Gazetecilik Uygulamaları Hak Temelli Perspektif. (2007). <https://www.unicef.org/turkey/media/3966/file/%-C3%87OCUK%20HAKLARI%20VE%20GAZETEC%C4%BOL%C4%BOK%20UYGULAMALARI%20HAK%20TEMELL%C4%B0%20PERSPEKT%C4%B0F.pdf> (Erişim Tarihi: 07.12.2020).
- Uzun, R. (2014). Çocukların Medyadan ve Medyada Korunması: Çocuklara Yönelik Etik Davranış Kurallarının İncelenmesi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*(22), 152-167.
- Ülke TV. (2022, 02 14). Uslanmaz Çocuklar Bu Sefer Lüks Cip Çaldı. [www.youtube.com: https://www.youtube.com/watch?v=5rohccpQ6WY](https://www.youtube.com/watch?v=5rohccpQ6WY) (Erişim Tarihi: 03.10.2022).
- Varol, S. F. (2016). Temsil İdeoloji Kimlik. İstanbul: Varlık Yayınları.

- W.Tankard, J. (2001). The Empirical Approach to the Study of Media Framing. In S. D. Reese, J. Gandy, & A. E. Grant, Framing Public Life - Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World (pp. 95-106). New York: Routledge.
- Weber, A. (2009). Nefret Söylemi El Kitabı. (M. Çulhaoğlu, Çev.) Avrupa Konseyi Yayınları. Ocak 30, 2022 tarihinde İnsan Hakları Ortak Platformu: İHOP: http://ihop.org.tr/wp-content/uploads/2011/04/nefret_soylemi.pdf (Erişim Tarihi: 30.01.2022).
- Yavuzer, H. (2021). Çocuk ve Suç. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yılmaz, S. H. (2013). Siyasal Nefret Söylemi ve Medya - Haberden Söyleme Kısa Bir Yolculuk. Konya: Literatürk Yayınları.

İslamofobik Nefret Söylemi Aracı Olarak "Mem"ler

Yiğit Cem ESKİCİOĞLU*

Öz

Bu çalışmada çevrim içi nefretin en çok görüldüğü alanların başında gelen İslamofobik nefret söyleminin, uzun bir süredir dijital dünyadaki mizahı domine etmekte olan, Türkiye’de yaygın adıyla ‘caps’ olarak kullanılan ‘internet mem’leri aracılığıyla hangi türlerde gerçekleştiği ve Müslümanların, İslamofobik memlerdeki temsili ele alınmıştır. Nitel bir araştırma yöntemi olan tematik analiz yöntemiyle İslamofobik memler, tema ve alt temalara ayrılmış ve memler üzerinden İslamofobik nefret söyleminin çevrim içi mecradaki temsilinin doğası keşfedilmeye çalışılmıştır. İslamofobik içeriklerden oluşturulan veri setinden elde edilen çıktılara göre öncelikle ofansif metin ve zararsız görsel içeren memler, zararsız metin ve ofansif görsel içeren memler ve hem ofansif metin hem de ofansif görsel içeren memler olmak üzere içeriklerin bir kategorisi oluşturulmuş ve veri setindeki memlerin kodlanmasının ardından ortaya ‘Şiddet’, ‘Cinsiyetçilik’, ‘Tek Tipleştirme’ ve ‘İnsan dışlaştırma’dan oluşan ana temalar çıkartılmıştır. Medya ve aşırı sağ tarafından ‘Terör’ ve ‘Şiddet’ üzerinden Müslümanlara kalıp yargılar biçilmesi yeni bir olgu değildir. Ancak ofansif ve kara mizah öğeleri barındıran memlerin, Müslümanları insan dışlaştıran yaklaşımları İslamofobinin boyutunun herhangi bir nefret dolu davranışı engelleme mekanizmasının olmadığı bir ortamda nerelere varabileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: İslamofobi, Çevrim İçi Nefret Söylemi, Memler, Tematik Analiz, Müslümanların İslamofobik Temsili

* Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Diaspora Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, yigiteskicioglu@sakarya.edu.tr

Eskicioğlu, Y. C. (2022). İslamofobik Nefret Söylemi Aracı Olarak ‘Mem’ler. TRT Akademi, 7 (15), 704-733. DOI: 10.37679/trta.1101280

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 10.04.2022

Revizyon Tarihi: 25.05.2022

Kabul Tarihi: 30.05.2022

ORCID ID: 0000-0002-4587-9544 DOI: 10.37679/trta.1101280

"Memes" as an Islamophobic Hate Speech Tool

Yiğit Cem ESKİCİOĞLU

Abstract

This study examines online Islamophobic hate speech through 'internet memes', commonly known as 'caps' in Turkey, and the representation of Muslims in Islamophobic memes. Islamophobic memes were divided into themes and sub-themes through thematic analysis, which is a qualitative research method. Thus, the nature of the online representation of Islamophobic hate speech through memes has been tried to be explored. First, a category of content was created: memes with offensive text and harmless images, memes with harmless text and offensive images, and memes with both offensive text and offensive images, and secondly, by coding the content in the dataset, the themes of 'Violence,' 'Sexism,' 'Stereotyping,' and 'Dehumanization' were reached. These categorizations and themes were created according to the output obtained from the data. It is not a new phenomenon that the media and the far-right cast stereotypes on Muslims through 'Terror' and 'Violence'. However, the dehumanizing approaches of Muslims by memes with offensive and dark humor show how far the dimension of Islamophobia can go in an environment where there is no mechanism to prevent any hateful behavior.

Keywords: Islamophobia, Online Hate Speech, Memes, Thematic Analysis, Islamophobic Representation of Muslims

Research Paper

Received: 10.04.2022

Revised: 25.05.2022

Accepted: 30.05.2022

1. Giriş

Nefret söylemi, üzerinde tam olarak uzlaşılmış bir tanımı olmamakla birlikte genel olarak bir kişi veya gruba yönelik ırk, din, dil, cinsiyet ve cinsel yönelime dayalı olarak nefret ifade eden ya da bu gruplara yönelik şiddeti teşvik eden ifadelerin bütünü olarak ele alınmaktadır. Nefret söylemi içerisinde pek çok farklı durumu ve davranışı kapsamaktadır. Bununla birlikte, nefret söyleminin en belirgin olduğu noktaların başında; 'ırkçı nefretin yani gruplara yönelik nefretin belirli bir ırka ait olmaları nedeniyle kışkırtılması'; 'dinsel nedenlere dayalı olarak farklı dinlere inanlara yönelik nefretin kışkırtılması' veya 'bir dine inananlar ile inanmayanların arasındaki ayrıma yönelik nefretin kışkırtılması' ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin altını çizdiği şekilde 'saldırgan milliyetçilik ve etnik merkezlik ekseninde hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret türlerinin kışkırtılması' gelmektedir (Weber, 2009, s. 4). Dolayısıyla nefret söylemi denen mefhum, ırkçılığı, yabancı düşmanlığı, farklı inançlara sahip topluluklara, azınlıklara ve göçmen kökenlilere yönelik milliyetçilik, ulusalcılık veyahut etnik merkezlik ekseninde hoşgörüsüzlüğe yaslanarak bir şekilde nefreti yayan, kışkırtan, gelişimini ve evrilmesini sağlayarak bu durumu meşrulaştıran her türlü ifade biçimini kapsamaktadır (Weber, 2009, s. 3). Smolla (1990, s. 195) nefret söylemini, ırk, din, etnik kimlik ve cinsel yönelimi hedef alarak sözlü saldırı amaçlı veya ortaya çıkabilecek saldırılara teşvik amaçlı kullanıldığı şeklinde tanımlamaktadır. Nefret söylemi, toplum içerisinde din, dil, ırk ya da cinsel yönelim başta olmak üzere çoğunluğu oluşturan kesimden farklılaşan gruplara yönelik saygı ve hoşgörünün azaltılması ve bu sayede söylemi meydana getiren grubun yeni bir kimlik değeri oluşturmaya yol açmaktadır (Bilge, 2014, s. 5). Nefret söylemi bu yönüyle ırkçı, yabancı düşmanı, cinsiyete dayalı ve dini saikle işlenen nefret suçlarına giden yolun basamaklarını döşemektedir (Alğan, 2012, s. 151). Dolayısıyla, nefret söylemine yaslanarak ortaya çıkan nefret suçları da demokratik ve çoğulcu toplumların temeli ve yapısı yönünden tehdit oluşturmakta (Ataman, 2012, s. 75) ve toplumda var olan 'biz' ve 'öteki' ayrımını körüklemektedir. Nefret söyleminin STK'ların, hukukçuların, gazetecilerin veya sosyal bilimcilerin çabalarıyla günümüzde fark edilebilirliğinin artmış olması onun yeni bir fenomen olduğu anlamına gelmemektedir. Tarihsel süreçte var olan 'biz' ve 'öteki' ayrımının temelinde, bir topluluğa duyulan aidiyet hissinin yattığı ve bireylerin kendi toplulukları dışındaki grupların kimliğiyle kendi kimliklerini karşılaştırması ve kendi farklı yönleri üzerinden diğerlerini 'öteki' olarak görmesi gelmektedir. (Barth, 2000). Bu bağlamda topluluklar kendilerinden farklı gördükleri gruplara yönelik Anderson'un (1983) belirttiği şekilde kendi 'hayali cemaatlerini' öne çıkararak kimlik ve kültür unsurları üzerinden 'öteki'ne karşı bir sindirme stratejisi izlemektedir. Antik çağlardan itibaren insanların birbirlerini dış görünüşleri,

renkleri, milliyetleri, dilleri veya dinlerinden ötürü yaraladıkları veya öldürdükleri görülmektedir (Streissguth, 2009, s. 3'ten akt. Ersoy, 2018, s. 112). Bu durumu tarihsel süreçte Avrupa üzerinden ele aldığımızda bir topluluğa veya gruba yönelik kolektif ötekileştirmelerin öncelikle Yahudi, Roman ve gezgin topluluklara (Taylor, 2014), ardından Müslümanlara (Buehler, 2011) ve siyahilere (Eliav-Feldon, Isaac ve Ziegler, 2009) yönelik gerçekleştiği görülmektedir. Bu yönüyle Batı'da ötekine yönelik bakış açısının ve İslamofobinin tarihsel temellere dayandığı ifade edilebilir (Yüksel, 2014). Günümüzde de antisemitizm, antizigonizm, İslamofobi, yabancı düşmanlığı ve ırkçılık açık ve örtük biçimlerde hâlâ sürdürülmektedir. 11 Eylül saldırılarının ardından yükselişe geçen İslamofobi, 2008 Ekonomik Krizi, DAES'in ortaya çıkması ve meydana gelen Paris, Londra ve Brüksel saldırıları gibi terör olayları, Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkelerinde yaşanan iç savaşların ardından Avrupa ülkelerine yönelik gerçekleşen mülteci akını ile birlikte aşırı sağ söylemlerin İslamofobik ideolojiyi yaymalarına olanak tanımıştır. Bu bağlamda aşırı sağ aktörler İslamofobiyi seçmenleri hareket geçirmek için kullanışlı bir araç hâline getirmektedir (Hafez, 2014). Nitekim AB tarafından üye ülkelerin vatandaşlarının endişelerinin yer aldığı Eurobarometre anketinin verileri incelendiğinde AB vatandaşlarının en çok endişe duyduğu alanların başında 2014 yılına kadar ekonomi, işsizlik, kamu finansmanları gibi konular gelirken bu tarihten itibaren göç ve terör konuları AB vatandaşlarının ana endişelerinin listesinde üst sıralarda yer almaktadır (Standard Eurobarometer 92. 2019).

20. yüzyılda iletişim ve ulaşım teknolojilerinin gelişmesi ve göç akışlarının artmasıyla birlikte pek çok insan zorunlu veya gönüllü göçler vasıtasıyla yer değiştirmektedir. Bu durum sonucunda farklı dillere, inançlara ve kültürlere sahip topluluklar daha fazla bir arada yaşamaya başlamıştır. Ayrıca yaşanan bu akışkan ve dinamik küresel gelişmelerin yanı sıra kendilerini çoğunluktan farklı olarak hissedilen azınlık toplulukların tanınma talepleri ortaya çıkmaktadır (Bhahba, 2014). Toplumlardaki karışımların ve etnik, dini, mezhep ve cinsiyet kimliği farklılıklarının gözle görülür hâle gelmesi sonucunda toplumların barış içinde yaşamaları için öncelikle bu farklılıkların tanınması ve farklı kesimlere saygı duyulması ihtiyacı doğmaktadır. Kamusal alanda azınlıkta olan çeşitli kimliklere yönelik hakaret ve hedef gösterme gibi davranışlar hem bu grupların topluma olan güven ve bağlılığını zedelemekte hem de nefret söylemi boyutundan nefret suçlarına geçiş yaparak toplumsal barışı baltalamaktadır (Aydos ve Aydos, 2019, s. 4).

Gelişen teknolojiyle birlikte nefret söyleminin en sık görüldüğü mecraların başında çevrim içi ortam gelmektedir. Avusturya'da gerçekleşen ırkçı saldırıları kayıt altına alan ve raporlayan İrkçilik Karşıtı Çalışma ve Sivil Tepki (ZARA) sivil toplum

kuruluşunun raporuna göre Avusturya'da 2021 yılında 1977 ırkçı saldırı meydana gelirken, bu saldırıların %56'sı çevrim içi platformlarda gerçekleşmiştir (Zara Rasisismus Report, 2021). Almanya'da 2017 yılında 7 bin 913 tane raporlanmış nefret suçu kayda geçerken bunlardan 2 bin 770'i nefret söylemi olarak çevrim içi ortamda meydana gelmiştir (Tauscher, 2021, s. 383). Keza Almanya'da artan vakaların ardından 2021 yılında yürürlüğe giren yasayla birlikte internet üzerinden nefret suçu işlenmesine ilişkin hapis cezası getirilmiştir (Karadağ, 2021). Birleşik Krallık ve ABD'deki çevrim içi nefreti araştıran ve 2019 ile 2021 yılları arasında 263 milyon içeriği analiz eden yardım kuruluşu Ditch the Label'in çalışmasına göre insanların kapalı kaldığı ve internet kullanımının arttığı kovid-19 döneminde çevrim içi nefret %20 oranında artışa geçmiştir (InformedOpinions, 2021). ABD'de 2020 yılında 1974 kişiyle gerçekleştirilen anket çalışmasını içeren bir diğer araştırmaya göre çevrim içi nefret ve tacize uğrayanların %36'sı internet kullanımını durdurmuş, azaltmış ya da internetteki aktivitelerini değiştirmişken %25'lik bir kesim uyku ve konsantrasyon problemleri ile endişe hâli yaşamıştır. Nefret söylemine uğrayanların arasından sadece %5'lik kesimi yasal mercilere başvuruda bulunmuş ve %2'lik bir kesim ise dava açmak için avukatlarla temasa geçtiğini belirtmiştir (Statista, 2021).

Popüler sosyal medya uygulamalarının başında gelen Facebook'ta nefret söylemi içeren içerik sayısının 2021 yılının ikinci çeyreğinde 31 milyondan fazla olduğu ve bu sayının 2021 yılının son çeyreğinde 17,4 milyona indirildiği görülmektedir (Statista, 2021). Yine en çok ziyaret edilen platformlardan biri olan Twitter, 2020 yılının ikinci yarısında önceki altı aylık döneme göre %70'lik bir artışla 1 milyon 126 bin 990 farklı kullanıcı hesabının "nefret dolu davranış politikasını" ihlal ettiğini bildirmiştir (Wagner, 2021). Ayrıca 2021 yılının ilk yarısında, çok sayıda ülkenin devlet kurumları ve mahkemelerinin Twitter'a toplam 43 bin 387 içerik kaldırma talebi gönderdiği belirtilmektedir (Statista, 2022). Tüm bunların sonucunda Twitter, kullanıcıların zararlı veya küfürlü tweetler gönderen hesapları geçici olarak engellemesine olanak tanıyan güvenlik modu özelliğini genişleteceğini açıklamıştır (Wakefield, 2022). Almanya, 2017 yılında Alman Ağ Yapıtırım Yasası (NetzDG) aracılığıyla iki milyondan fazla kullanıcı sayısına sahip sosyal medya platformlarını başta nefret söylemi olmak üzere yasa dışı içeriği denetlemek ve kaldırmak için şeffaf bir prosedür uygulamasını gerektiren yasa devreye sokmuştur. 2020 yılında yasa, sosyal medya platformlarında tespit edilen yasa dışı içeriklerin Federal Kriminal Polis Ofisine iletilmesini zorunlu kılacak şekilde revize edilmiştir (UNESCO, 2021, s. 4).

Tüm bu önlemlere rağmen çevrim içi nefret günden güne yayılmakta ve insanlar din, dil, ırk, etnik kimlik, cinsiyet ve cinsel yönelimlerine göre çevrim içi şiddete maruz kalmaktadır. Nefret söyleminin engellenmesi açısından devletlere, STK'lara ve sosyal medya platformlarına daha çok iş düşmektedir. Bu çalışmada çevrim içi nefretin en çok görüldüğü alanlardan biri olan İslamofobik nefret söyleminin, görsel ve metinlerin bir arada kullanıldığı günümüz internet fenomenlerinin başında gelen memler aracılığıyla hangi türlerde gerçekleştiği ve Müslümanların memlerdeki temsili ele alınmıştır. Tematik analiz yöntemiyle İslamofobik memler, tema ve alt temalara ayrılmış ve memler üzerinden İslamofobik nefret söyleminin çevrim içi dünyada yayılmasının doğası keşfedilmeye çalışılmıştır.

2. Çevrim İçi İslamofobik Nefret Söylemi

İnternet ortamının sağladığı anonimlik ve bilgilerin aktarılma hızı, kanun uygulama alanlarının ötesine geçerek taciz, nefret ve aşağılama ifadelerini kullanmayı zahmetsiz bir hâle getirmektedir (Banks, 2010, s. 233). Aynı zamanda çevrim içi sohbetlerde veya gruplarda gelişen spontane olaylar neticesinde sadece anonimlik ve erişim kolaylığı değil ayrıca "anlık" olma durumu çevrim içi nefret söylemini ön plana çıkarmaktadır (Brown, 2017). Çevrimdışı ortama göre çok daha hızlı ve organize şekilde bir şahsa veya topluluğa yönelik gerçekleştirilebilen çevrim içi nefret söylemi, böylece toplumlarda bilhassa azınlıkları oluşturan kesimlere yönelik hakaretleri, aşağılamaları ve nefreti normalleştirmekte ve çevrimdışı ortamda gerçekleşen nefret suçlarına ve şiddete zemin hazırlamakta ayrıca çevrimdışı dünyadaki nefreti çevrim içi dünyaya yansıtmaktadır. (Mondal vd. 2018, s. 18-19).

Çevrim içi ortamda nefret söylemi türleri genel olarak dört alt başlık kategorisinde değerlendirilirken bu başlıkları; dini nefret söylemi, ırkçı nefret söylemi, politik nefret ve cinsiyete dayalı nefret söylemi oluşturmaktadır (Castaño-Pulgarín vd. 2021). İnternet aracılığıyla dini aidiyet temelinde insanlara karşı nefreti ve şiddeti teşvik etmek olarak tanımlanan dini nefret söylemleri (Albadi vd. 2018) açısından İslam dini ve mensupları en çok nefret söylemine maruz kalan din ve topluluklar arasında gösterilmektedir (Horsti, 2017). Nefret söylemi kavramının muğlak oluşu aşırı sağ aktörler tarafından sıkça suiistimal edilmekte ve stratejik bir saldırı aracı olarak kullanılmaktadır (Wodak, 2015). İslamofobik nefret söyleminin önde gelen tedarikçisi olan aşırı sağ aktörler bilhassa sosyal medya uygulamaları üzerinden nefret söylemi barındıran içeriklerini önce kendi grupları arasında daha sonra sosyal medya geneline yaymaktadır (Vidgen v.d, 2021, s.1). Nefret söylemi, yarattığı sosyalleşme ve 'biz' olgusunu ön plana çıkartarak farklı grupların ötekileştirilmesi üzerinden belli topluluklara yeni üyeler kazandırmak

için de kullanılmaktadır (Perry, 2001). Bu durumu aşırı sağ gruplar çevrim içi ortamda öteki olarak gördükleri Müslümanlara yönelik nefret söylemini yayarak gerçekleştirmektedir. Örneğin; 2016 yılındaki Brüksel terör saldırısının ardından sosyal medyada kısa sürede trend topic olan #stopIslam içeren tweetler arasında en çok paylaşılan 150 tweetin yalnızca 110 aşırı sağ kullanıcı tarafından oluşturulduğu tespit edilmiştir (Poole vd. 2020, s. 1422). Yine Almanya'da Facebook üzerinden gerçekleşen tüm nefret suçlarının %5'lik bir kullanıcı kesimi tarafından oluşturulduğu ve bu kişilerin aynı zamanda aşırı sağcı bir siyasi parti olan Alternatif für Deutschland (AfD) ve İslamofobik ve göçmen düşmanı eylemleri ile tanınan Kimlikçiler Hareketi (Identitäre Bewegung) ile bağlantılarının olduğu görülmektedir (Kreißel, 2018, s. 12). Bu durum nefret söylemi içeren tweetlerin, aşırı sağ grupların kendi aralarında kısa sürede organize olarak hızlı bir şekilde sosyal medyada dağıtıldığını göstermektedir. Müslümanların çevrim içi nefret söylemine uğramasında bilhassa hashtaglar üzerinden bir araya gelen gruplar (bkz. Twitter mecrasında #jihad, #İslamban veya #stopIslam üzerinden) Müslümanları terör ve şiddetle bağdaştırıcı şekilde tasvir etmektedir. Aguilera-Carnenero ve Azeez'in çalışmasında #Jihad içeren tweetler üzerinden Müslümanlar, terörizmi ve Batı'ya yönelik saldırıları güçlü bir şekilde destekleyen, azınlıklara, diğer inançlara, kadınlara ve LGBT gibi gruplara yönelik şiddete eğilimli olarak yansıtılmaları gösterilmektedir (2016, s. 30). Froio (2018, s. 705) çalışmasında aşırı sağa Fransa genelinde yaklaşırken çevrim içi ortamdaki aşırı sağ grupların, ideolojik nativizm üzerinden birlikte hareket ederek iş birliğine gitmekten çok bir ortak düşmana yani İslam'a karşı birlikte hareket etme motivasyonu ile bir arada bulduklarını ifade etmektedir. Bu durum, bir nevi İslam düşmanlığının çevrim içi ortamda aşırı sağ grupları bir arada tuttuğunu göstermektedir.

Bu çalışma ise İslamofobik nefret söyleminin salt aşırı sağ aktörler tarafından değil aynı zamanda herkesin kolayca ulaşabildiği internet memleri aracılığıyla nasıl yeniden üretildiğine yoğunlaşacaktır. İslamofobik nefret söylemi genel olarak İslam'a, peygamberlere, Kura'n'a ve Müslümanlara yönelik doğrudan saldırılar olarak karşımıza çıkabileceği gibi Müslümanları tek tipleştiren ve dolaylı yollardan Müslümanlara ve İslam'a yönelik sözde mizah ve ironi adı altında gerçekleşen saldırıları da içermektedir. İslamofobiyi toplum geneline yaymak amacıyla bilhassa geleneksel medya (Thussu, 1997; Gölcü ve Çuhadar, 2017; Kınık ve İlter 2019) ve yeni medyada (Koç, 2018) Müslümanlar şiddet ve terör saldırılarıyla ilintilendirilmektedir. Çevrim içi İslamofobiyi ele aldığı çalışmasında Horsti (2017), İsveçli beyaz bir kadının saldırıya uğradığı adli bir fotoğrafın çevrim içi dolaşımına ve İslamofobik bloglar arasındaki paylaşımına odaklanmaktadır. Horsti (2017, s. 13),

İslamofobinin yayılmasının sadece günümüz teknolojisine bağlanamayacağını, İslamofobik ideolojinin Müslümanların Batı'yı ve Beyaz kültürü yok etmeye çalışır gösterirken, biyolojik ve kültürel ırkçılığın yörüngelerinin feminizm nefretiyle de güçlü bir şekilde birleştiğini söylemektedir.

Çevrim içi ortamdaki nefret söylemi ya da siber nefrete yönelik çalışmalar nefret içeren kullanıcıların içeriklerinin nefret içermeyen kullanıcılara göre daha hızlı yayıldığını ve daha geniş kitlelere ulaştığını ortaya koymaktadır (Mathew, 2019, s. 173). Ayrıca çevrim içi nefret söyleminin yayılmasına yönelik sosyal medya platformlarında bazı kısıtlamalara gidilmesi üzerine ifade özgürlüğünün de kısıtlandığına yönelik eleştiriler yer alırken çevrim içi ortam ve sosyal medya uygulamalarında nefret söylemine yönelik tespit ve takip içeren çalışmaların sayısı her geçen gün artmaktadır (Ullman ve Tomalin, 2019). Nefret söyleminin yayılmasında sosyal medya uygulamaları ve forum sitelerinde kullanılan içerikler arasında ise son yıllarda memler ön plana çıkmaktadır.

3. Çevrim İçi Ortamın Mizah Aktarıcısı Olarak Memler

Türkiye'de caps adıyla da kullanılan internet memleri ya da İngilizce 'meme' terimi çevrim içi ortamda en çok kullanılan popüler mizah araçlarının başında gelmektedir. Günümüzde mem kültürü, çevrim içi ortamda kullanıcı tabanlı altyapısıyla birçok insanın dâhil olarak üretebildiği ve tüketen olmanın ötesinde yaratıcı bir şekilde birbirinden ilham alarak ortaya çıkan ve paylaşılan mizah ve hiciv öğeleri barındıran bir alt kültür hâline gelmiştir (Kırık ve Saltık, 2017, s.100). Mem kelimesi ilk kez Richard Dawkins'in 1979 yılında basılan eseri *The Selfish Gene*'de geçerken Dawkins insan davranışlarına bakıldığında davranışlarımızın büyük bir kısmının genlerden değil kültürden geldiğini kabul etmekle beraber genetik olmayan herhangi bir davranışın da bir mem olarak etiketlenmesini önermektedir (Davison, 2009, s. 120-121). Davison'a göre internet memleri çevrim içi yollarla etki kazanan tipik olarak bir şaka ve kültür parçasıdır (2009, s. 122). Memlerin ilk olarak görülme tarihini 1982 yılında mizah ve sarkastik amaçlarla kullanılan "yan gülen yüz" işaretiyle başlatan çalışmalar da mevcutken günümüzde kullanılan klasikleşmiş memlerin yani görsel ve metinlerin bir arada bulunduğu ilk örnekleri 1990'ların sonunda Bert is Evil adlı WEB sitesinde çocuklara yönelik bir program olan Susam Sokağı karakteri Bert ya da Türkiye'de bilinen ismiyle Būdū'nün yüzünün veya vücudunun fotoşop (photoshop) yöntemiyle çeşitli tarihi fotoğraflara ya da afişlere eklenmesiyle görülmektedir (Börzsei, 2013, s. 5-7). 2000'lerin ardından internet erişiminin artması ve çok sayıda mizah içerikli WEB sitesinin hayatımıza girmesiyle birlikte memlerin üretimi ve dolaşımı da artış göstermiştir.

Günümüzde memler sosyal medya uygulamalarından mesajlaşma uygulamalarına, çevrim içi forumlardan haber sitelerine kadar birçok alanda insanlar ve yapay zekâ tarafından kullanılmaktadır. Günlük milyonlarca ziyaretçi alan 9gag ve Reddit gibi WEB sitelerinde belli konu başlıklarının altında paylaşılan memler için memesgenerator.net ve memesmonkey.com gibi sadece mem üretimine yönelik WEB siteleri de mevcuttur. Üretilen memler, e-postalar, mesajlaşma uygulamaları ve WEB siteleri bağlantıları aracılığıyla çevrim içi ortamda dolaşıma girmektedir.

Metinlerle bağlantılı ifadeler olarak geçen memler, özellikle genç kuşağın enerjilerini, eğilimlerini ve taleplerini sosyal alana nasıl yansıttıkları hakkında bilgi verebilmektedir (Barlas-Bozkuş, 2016, s. 57). Zamanın ruhunu yakalamaları, genç kuşağın sorun alanlarını ve siyaseti, mizahi ve ironik bir dille yansıtmaları memleri bilhassa genç kuşak arasında çekici kılmaktadır. Memlerin son yıllarda akademik çalışmalara sıkça konu olmasının arkasında Shifman'a göre üç temel özellik bulunmaktadır. İlk olarak memlerin kişiden kişiye aktarılan kültürel bilgiler olarak yavaş bir şekilde sosyal fenomenlere dönüşmeleri, ikinci olarak çeşitli taklit araçlarıyla yeniden üretilmeleri ve son olarak rekabetçi bir şekilde seçim yoluyla aktarılmaları gelmektedir (2013, s. 364-365). Ortaya çıkan ve belirli bir grup kullanıcı arasında paylaşılan bir mem yeterince gündemi takip ediyorsa ve yaratıcıysa sosyal bir fenomene dönüşerek zamanla milyonlarca kişiye ulaşabilmektedir. Politik oluşlarıyla da ön plana çıkan memler, bilinçli aktarım için üretildikleri dilin internet jargonuna ve popüler kültüre hâkim olmayı gerektirmektedir. Memler, kalıcı olarak birçok kişi tarafından farklı mecralarda paylaşılabilirliği ve birbirini taklit eden aynı görselin üzerinde birbirinden değişik metinlerin yer alması yoluyla ya da benzer metinlerin farklı görseller üzerinden çeşitli kombinasyonlarla paylaşılmasına dayalı olarak yayılmaktadır. Yeterince popüler olan bir memin, birçok benzeri görsel veya metni kullanılarak başka memler de üretilmektedir. Ancak çok sayıda üretilen bu memlerden sadece belli seviyede olanları dolaşıma girmekte ve daha çok kullanıcıya ulaşmaktadır. Dolayısıyla akıllıca kullanılan basit bir görsel, vurucu birkaç sözcükle birlikte genç kuşak arasında popüler hâle gelebilmektedir. Memlerin bu özelliğini kullanışlı hâle getirmek isteyen aşırı sağcı aktörler, propaganda aracı olarak memlerden faydalanmaktadır. Sparkes-Vian'ın (2019) belirttiği gibi propaganda faaliyetleri, iletişim teknolojilerinin gelişimi ile yakın bir ilişki içerisinde. Günümüzde bu faaliyetler çevrim içi ortamda ve sosyal medya platformlarında memler aracılığıyla kolayca gerçekleşmektedir. Örneğin; İngiltere'de aşırı sağcı parti Britain First, Facebook'u Müslümanlara, göçmenlere ve sosyal güvenlik talep edenlere yönelik düşmanlığı memler aracılığıyla yaymanın bir yolu olarak kullanmaktadır (Sparkes-Vian, 2019). ABD'de bilhassa alt-right üzerinden

yayılan mem kültürü; aşırı sağa potansiyel destekçileri çekmek ve genç kuşağı radikalleştirmek amacıyla kullanılmaktadır (Greene, 2019, s. 31). DeCook (2018) çalışmasında Proud Boys (Gururlu Çocuklar) adı verilen aşırı sağcı grubun, sosyal medya platformu olan Instagram üzerinden memler aracılığıyla performatif ve dilsel pratiklerle gençlere yönelik aşırı sağ söylemin propagandasının yapıldığını ve memlerin ortaya çıkardığı sosyalleşme ortamı ve bir gruba aidiyet hissinin, aşırı sağa taraftar kazandırmak amacıyla kullanıldığını belirtmektedir. Kalkina (2020) Sovyet Dönemi'nin ikonik propaganda afişlerinin günümüzde Rus kullanıcılar tarafından mem yapımı için 'kalıplara' dönüştürüldüğünü ve propaganda aracı olarak kullandıklarını belirtmektedir. Dolayısıyla yaşadığımız çağda memlerin, insanların aradığı mizah ihtiyacına cevap verirken ideolojik bir aktarım aracı olarak da sıklıkla kullanıldığı ve aşırı sağın fikirlerini yaymasına hizmet ettiği görülmektedir.

4. Yöntem

Çalışmadan önce memlerin revaçta olduğu popüler WEB sitelerinde (bkz. 4chan, reddit, 9gag) gerçekleştirilen ön inceleme sonucunda İslamofobik nefret söylemi içeren memlerin farklı mesaj kaygısı taşıdıkları ama belli bir süre sonra tekrara düştükleri gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, memlerin birbirinden ayırt edici yanlarını ortaya koymak ve ana mesajlarla birlikte taşıdıkları yan mesajları da göstermek açısından tematik analiz yöntemiyle nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Nefret söylemine ilişkin çalışmalar (Lingiardi vd. 2018) göstermektedir ki bir metinde salt anahtar kelimelerin sınıflandırılması yeterli gelmemektedir. Metnin anlam bilimsel analizi açısından gerekli niyet ve anlam taşımayan diğer kullanımlarını da yalıtılmak gerekmektedir (Senarath ve Purohit, 2020).

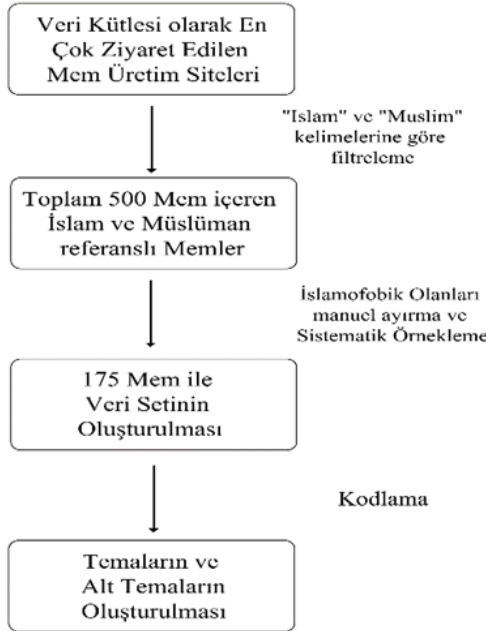
Tematik analiz, bir metinde veya görselde tekrarlanan kalıpları belirlemek, organize etmek ve raporlamak amacıyla oluşturulan bir veri kümesinde arama yapmayı öne çıkaran nitel bir araştırma yöntemidir (Braun ve Clarke, 2006). Öncelikli olarak verileri tanımlamaya yönelik geliştirilen bir yöntem olan tematik analiz aynı zamanda kodları seçme ve temaları oluşturma süreçlerinde yorumlamayı da içermektedir. Tematik analizin diğer nitel yöntemlerden ayırt edici özellikleri arasında; çok farklı teorik ve epistemolojik çerçeveler içinde kullanılması ve çok çeşitli çalışma sorularına, tasarımlara ve örneklem boyutlarına uygulanabilme esnekliği gelmektedir (Kiger ve Varpio, 2020). Ayrıca tematik analiz, belirli konu veya fikirler üzerine ortak örüntülere dayalı verileri analiz etmek için kullanılan tümevarım ve/veya tümdengelim yöntemi izlemektedir (Nowell vd. 2017).

Bu çalışmada tematik analizin seçilme gerekçesi de memlerdeki Müslüman temsillerine dair hangi temaların sıklıkla kullanıldığı ve bu kullanılan temaların gele-

neksel medya ve sosyal medyadaki İslamofobik içeriklerle olan benzerliklerini ve farklılıklarını göstermektedir. Bu şekilde mem üretim sitelerinden elde edilen örneklem belirli temalara ayrılmış ve ardından analizler gerçekleştirilmiştir.

5. Veri Setinin Oluşturulması

Bu çalışmadaki veri setini ortaya çıkarmak için en çok ziyaret edilen ve çok sayıda mem üretilen WEB sitelerindeki içerikler kullanılmıştır. Memlerin belirli sitelerde üretildikleri daha sonra içeriklerinde en çok beğenilenlerin sosyal medyada dolaşma girdiği görülmektedir (Saberon vd. 2019). Shifman ve Lemish (2010) ile Drakett vd. (2018) çalışmalarında izledikleri yol takip edilerek en az iki farklı arama motorunda görünme sayısı, Google PageRank faktörü ve en az 3 farklı siteden içerik çekilmesi aşamaları izlenmiştir. Bunu gerçekleştirmek amacıyla <https://checkpagerank.net/> üzerinden Google PageRank skoru en az 5 ve üzeri olan sitelerde bulunan memler çalışmaya dâhil edilmiştir. Farklı dillerde bulunan memler (bkz. İspanyolca ve Fransızca gibi) çalışmaya dâhil edilmemiş, ortaya bir bütünlük koymak ve çevrim içi ortamın en baskın dilinin İngilizce olması nedeniyle sadece İngilizce dilinde üretilmiş içerikler kullanılmıştır. Çevirilerde anlam kaybına yol açmamak için hassas davranılmış ve özgün dildeki mesaj olabildiğince yalın olarak iletmeye çalışılmıştır.

Şekil 1. Çalışmadaki Metodolojik Süreci Gösteren Akış Şeması

Öncelikle Google ve Yahoo! Search arama motorlarında en çok tercih edilen mem içerik sitelerinden beş tanesine [<https://imgflip.com/>; <https://starecat.com/>; <https://me.me/>; <https://www.memesmonkey.com/>; <https://memegenerator.net/>] 03 Mart 2022 ve 15 Mart 2022 tarihleri arasında erişim sağlanmıştır. Seçilen siteler yapılan ön inceleme esnasında memlerin sıkça kullanıldığı kaynaklara ulaşılarak bulunmuştur. Bunun yanında belirli bir kitleye hitap edip etmediklerini denetlemek açısından, sitelerin görüntülenme ve ziyaretçi sayısı gibi verilerin formüleştirilerek ortaya çıkarıldığı Google PageRank skorlarının belli bir standardın üzerinde oldukları teyit edilmiştir. Medyadaki Müslüman temsiline doğasını keşfeden çalışmalara (Ghauri ve Umber, 2019) uygun şekilde bu sitelerdeki arama kısımlarında “İslam” ve “Muslim” kelimeleri aratılmıştır. Örneklemin ortaya çıkarılması için kullanılan beş sitenin iki farklı altyapıya sahip olduğu görülmektedir. Bunlar arasında anahtar kelimeler aratıldığında kelimelerin geçtiği başlıklara yönlendirildiğiniz memegenerator ve imgflip siteleri ile anahtar kelimeler aratıldığında kelimeleri içeren bütün memlerin sergilendiği bir ara yüze sahip olan starecat, me.me ve memesmonkey siteleri bu yönden ayrılmaktadır.

6. Örneklemin Oluşturulması

Memegenerator sitesi, memleri belirli başlıklar altında sunmaktadır. Örneğin, içerisinde 3 milyona yakın mem bulunan ‘Y U NO’ kategorisi altında aynı görselin üzerinde milyonlarca farklı metinle üretilmiş mem bulunmaktadır. ‘Muslim’ kelimesi aratıldığında ilk dört sırada ‘Angry Muslim Boy (Kızgın Müslüman Çocuk)’ (6 binden fazla mem içermekte), ‘Ordinary Muslim Man (Sıradan Müslüman Adam)’ (5 binden fazla mem içermekte), ‘Confused Muslim Girl (Kafası Karışık Müslüman Kız)’ (binden fazla mem içermekte) ve ‘Muslim Immigrant (Müslüman Göçmen)’ (300’den fazla mem içermekte) kategorileri en üst sırada çıkmaktadır. ‘İslam’ kelimesi aratıldığında ise içerisinde 360’tan fazla sayıda mem yer alan ‘Islamic Rage Boy (Öfkeli İslamcı Çocuk)’ kategorisi karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla genellikle bu başlıklar altında toplanan İslamofobik memler nedeniyle İslamofobik nefret söylemi içeren mem sıklığı ve aralığı diğer sitelere göre daha yüksek durumdadır. Sitede yer alan kategorilerden de görüleceği üzere memegenerator’de genel olarak Müslümanlar terör ve şiddetle ilintilendirilmekte ve Müslüman kadınların da kafa karışıklığı ve kimlik bunalımı yaşadıkları şeklinde içerikler yer almaktadır. 300’den fazla mem içeren bu beş ayrı kategoriden en çok görüntülenme ve beğeni sayısına sahip 100 adet mem çekilerek memegenerator sitesinden örneklem elde edilmiştir.

Memegenerator ile benzer bir altyapıyı kullanan Imgflip sitesinde ‘Muslim’ kelimesi aratıldığında 800’den fazla içeriğe sahip ‘Ordinary Muslim Man (Sıradan Müslüman Adam)’, 300’den fazla içeriğe sahip olan ‘Laughing Terrorist (Gülen Terörist)’ ve ‘Angry Muslim (Kızgın Müslüman)’ kategorileri karşımıza çıkmaktadır. Başlığında ‘Muslim’ kelimesi geçmemesine rağmen sitenin ziyaretçiyi otomatik aramada doğrudan ‘Laughing Terrorist’ kategorisine yönlendirildiği görülmektedir. ‘Islam’ kelimesi aratıldığında ise 100’den fazla içeriğe sahip olan ‘Hypocritical Islam Terrorist (İkiyüzlü İslam Teröristi)’ ve 100’ün altında içerik yer alan ‘Islam Terrorist (İslam Teröristi)’ ve ‘Islamic Women (İslami Kadınlar)’ kategorileri bulunmaktadır. Dolayısıyla Imgflip sitesinden de memegenerator sitesindeki işleme benzer şekilde en çok görüntülemeye ve beğeniye sahip 100 adet mem çekilmiştir. Imgflip sitesinde yer alan içerikler memegenerator’le benzerlik göstermekte ve Müslüman temsiline ‘terörist’ benzetmesi ve Müslüman kadınlara yönelik aşağılama ve kalıp yargılar ön plana çıkmaktadır.

Diğer üç sitedeki tasarım ise kategorik olarak değil arama yapılan kelimeye ilişkin mempleksi (mem havuzu) ziyaretçiye sergileyen bir şekilde gerçekleşmektedir. ‘Muslim’ ve ‘Islam’ kelimeleri aratıldığında bu kelimelerle ilintili mempleksler karşımıza çıkmakta ve ilk siteye göre İslamofobik olan ve İslamofobik olmayan memler açısından daha karma bir dağılım oluşmaktadır. Diğer iki siteye benzer şekilde bu sitelerde de şiddet, terör ve Müslüman kadınlar gibi konular yer alırken aynı zamanda Müslümanlara yönelik tek tipleştirilme ve insandışılaştırma yaklaşımları da sıklıkla görülmektedir. Bu üç siteden de her iki anahtar kelime ile yapılan arama sonucunda en üst sırada çıkan 100 adet mem çekilmiştir. İçerik olarak tek tek incelenen memler, İslamofobik nefret söylemi içeren ve de içermeyenler şeklinde manuel olarak ayrılmıştır. İslamofobik olanlar Bleich’in (2011) çalışmasında belirttiği şekilde ‘İslam’a veya Müslümanlara karşı ayırım gözetmeksizin olumsuzluk ifade eden, üretilen veya paylaşılan içerik’ tanımından yola çıkarak hakaret, tehdit, aşağılama, karalama ve dezenformasyon barındıran açık ve örtük içerikler örnekleme oluşturmaktadır. İslamofobik olmayan içerikleri ise ‘Müslüman olarak Hristiyan arkadaşlarımla Noel’ini kutlarım’ gibi yazıların bulunduğu veya Ramazan ayında ve bayramlarda Müslümanların hissettiklerini yansıtan memler oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu tarz memler filtrelenerek sadece İslamofobik olanlar çalışmaya dâhil edilmiştir. Çıkan sonuçlar Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Mem Üretim Siteleri ve 100'er adet Veri arasından İslamofobik Nefret Söylemi İçerenlerin Sayısı

WEB Sitesinin Adı	İslamofobik Nefret Söylemi İçeren Mem Sayıları
Memegenerator	95
Imgflip	89
Memesmonkey	49
Starecat	44
Me.me	35

Memler arasında en düşük sayının 35 olmasından dolayı ve tüm sitelerden eşit bir dağılım yakalamak adına diğer sitelerden indirilen memlerden de 35'er adet seçilerek 175 adet mem içeren veri seti oluşturulmuştur. Seçme işlemi çerçeve boyunca eşit aralıklarla dağılıma imkân sağlayan dairesel sistematik örnekleme metoduyla gerçekleştirilmiştir. $k: N/n$ (N örnekleme çerçevesi ve n istenen örnekleme boyutu) formülü (Black, 2019, s. 377) kullanılarak en düşük adet olan 35'e ulaşmak için diğer sitelerden de $N/35$ orantısından son meme kadar her iki memden biri sete dâhil edilmiştir. Daha sonra bu 175 adet mem incelenerek kodlama aracılığıyla temalara ayrılmıştır.

Akış şemasından da görülebileceği gibi örneklemin oluşturulmasının ardından kodlama aşamasına geçilmiştir. Verilerin kodlanmasında nitel ve karma bir analiz yazılımı olan MAXQDA programından yararlanılmıştır. Braun ve Clarke'ın (2006) belirttiği gibi, ilk aşamada kodlardan temalar oluşturulmuş ve alt temaların belirlenmesine yönelik çalışılarak sonuç olarak ortaya birbirinden farklı tema ve alt temalar çıkarılmıştır. Kodlama gerçekleştirilirken öncelikle memler tek tek incelenmiş ve her birine belirli kodlar atanmıştır. Bir süre sonra kodların birbirini tekrar ettiği gözlemlenerek öne çıkan temalar oluşturulmuş ardından bu temalar alt temalara ayrılarak tüm örneklem üzerinden bir kodlama gerçekleştirilmiştir.

Dascalu ve Hristea'nın (2022, s. 3) çalışmasında nefret söyleminin çevrim içi ortama aktarım biçiminin, kullanım yönünden farklı türlerde oluştuğunu belirtmektedir. Aşağılayıcı formda nefret söylemi, muhatabına dolaylı yollara başvurmadan direkt hakaret, küfür vb. ifadeleri yansımasıyla vuku bulmaktadır. Aşağılayıcı olmayan formda nefret biçimleri ise karşıdaki topluluğa cümle içerisinde doğrudan saldırmak yerine kelime oyunları kullanarak nefret söylemini gerçekleştirmekte-

dir. Örnek olarak, ‘Lütfen kadınlara (küfürlü sözcük) demeyin, bu onları incitebilir.’ ifadesi aslında arkasında yatan anlamla cümledeki özne ve küfrü bir araya getirmektedir. Dolayısıyla, memler yorumlanırken sadece metinler dikkate alınmamış aynı zamanda destekleyen görsel ve vermek istedikleri mesajla birlikte yorumlanmıştır. Temalara kodlamaların yapılması esnasında memler tek tek incelenerek ve barındırdıkları semboller, metinler, atflar, vermek istedikleri mesajlar üzerinden yorumlanarak gerçekleşmiştir. Örneğin; bir memde bulunan silah, bıçak, bomba gibi objeler görseller üzerinden ayrı olarak ele alınmış, veyahut görsellerde herhangi bir ofansif öge bulunmuyorsa bu durumda metinler incelenerek her meme uygun belirli kodlar atanmıştır. Daha sonra bu kodlar incelenerek belirli temalar altında sınıflandırmaların yapıpı yapılamayacağı test edilmiştir.

Temalar ayrılırken iç içe geçmiş temalarda öncelik verilmek istenen mesaja göre şekillenmiştir. Alt temaları içeren bazı memlerde temalar arasında geçişkenlik görülse de temalar arasındaki bağlantı ve sıklık dikkate alındığında her alt tema belirli temaların altında yer alacak şekilde oluşturulmuştur. İslamofobik memler beklenildiği üzere Müslüman ve İslam gibi kelimelere metinlerinde çok sayıda yer verirken görsellerde sıklıkla öfkeli veya silahlı erkekler ve burka giyen kadın fotoğrafları ya da çizimleri yer almaktadır. Kodlama sürecinde öncelikle çıktılarda en çok öne çıkan temanın Ghauri ve Umber’in (2019) medyadaki Müslümanların temsiline yönelik çalışmasına paralel şekilde ‘şiddet’ ve ‘tek tipleştirme’ olduğu görülmektedir. Diğer bir yandan geleneksel medyada Müslümanların ‘güvenlikleştirme’, ‘uyum’ ve ‘kategorileştirme’ üzerinden de ele aldığı görülürken, yaratıcılarının anonimliklerine sığındıkları memler, Müslümanları doğrudan terör ve şiddetle bağdaştırmayı veyahut tek tipleştirmeyi örtük modeller yerine ofansif ve dolaylı anlatımlara girmeden gerçekleştirebilmektedir. Akbarzadeh ve Smith’in (2005) Müslümanların medyadaki temsili çalışmasında öne çıkan temaları terör, ırk, cinsiyet ve dış/iç gelişmeler oluşturmaktadır. Terör ve cinsiyet bilhassa kadın düşmanlığı gibi temalar bu çalışmada da Akbarzadeh ve Smith’in medya temsillerine yönelik çalışmasıyla benzer çıkarken, bu çalışmada ırk faktöründen daha çok Müslümanların tek tipleştirilerek hepsinin aynı ırktanmış gibi sunulduğu görülmektedir. Perry’nin (2014) sosyal medyada Müslüman kadınlara yönelik nefret söylemini içeren çalışmasındaki çerçeveden faydalanarak cinsiyetçilik teması ortaya çıkarılmıştır. Diğer bir yandan, bu çalışmada diğer çalışmalardan farklı şekilde insan dışılaştırma teması dikkat çekmektedir. Esses vd. (2013) göçmen ve mültecilerin medyada insan dışılaştırıldığını belirtmektedir. Bu çalışmada da anonimlik ve nefret dolu davranışı engelleme mekanizmasının bulunmayışından dolayı mem üreticilerinin Müslümanları insan dışılaştırılan şekillerde gösterdikleri gözlemlenmiştir.

7. Bulgular

Bulgulara göre memlerin dikkat çeken ilk özelliği görsellerin ve metinlerin iki açıdan farklılık göstermesi olmuştur. Görsellerde ofansif bir şekilde Müslümanlara yaklaşım gerçekleşmiyorsa bu durumda metin üzerinden Müslümanlara yönelik saldırgan, hakaret içeren, aşağılayan, tek tipleştiren bir söylem bulunmaktadır. Tam tersi bir durumda ise metin gayet sıradan günlük bir cümle içermekleyen İslamofobik yaklaşım kullanılan görsel üzerinden gerçekleşmektedir. Genel olarak kullanılan görsellerde silah, bomba, öfkeli yüz ifadesi gibi öne çıkan unsurlar ofansif olarak ele alınmış, tam tersine zararsız görseller açısından ise metinlerde ofansif kelimelerin tercih edildiği görülmektedir. Bununla birlikte ofansif görsel ve metinlerin her ikisini de içeren memlerin olduğu da tespit edilmiştir.

Memler bir sınıflandırmaya göre ayrıldığında şu tablo ortaya çıkmaktadır; 1) ofansif metin ve zararsız görsel içeren memler, 2) zararsız metin ve ofansif görsel içeren memler ve 3) hem ofansif metin hem de ofansif görsel içeren memler. Görsel açıdan ofansif olmayan memler mesajlarını yazılı olarak iletirken, bir annenin çocuğuna sıradan bir yaklaşımını içeren cümleler ise çocuk bir intihar bombacısı tasviri etrafında ofansif imajlar yoluyla sunulmaktadır. Görsel ve yazılı olarak ofansif içerik barındıran memler, çift işlevli çalışmakta ve tehlikeli, vahşi ve öfkeli imajların yanında yine şiddet ve tehdit barındıran metinlere yer vermektedir. Şekil 2'de yer alan mem, bir markanın kullandığı ürün tanıtımının üzerinden markanın sloganına atıfta bulunacak şekilde "sadece yap, eğer kocan izin veriyorsa" yazısını içererek Müslüman kadınların giyim tarzını kocalarının belirlediğini iddia etmektedir. Şekil 3'te ise intihar bombacısı şeklinde gösterilen bir çocuk ve ona yardımcı olan bir kadın üzerinden "tamam evlat, sana bunu sadece bir kere göstereceğim" yazısı bulunmaktadır. Sadece metin üzerinden ele alındığında herhangi bir anda kullanılacak bu cümle, resimde bulunan tasvirler üzerinden Müslümanlara yönelik pek çok farklı anlam çıkartılabilecek şekilde tartışmalı bir alan yaratmaktadır.

Zararsız Görsel ve Ofansif Metin

Şekil 2. Nike Yeni Pro Hijab Tanıtımı – Bunu Yapın *Eğer Kocanız İzin Veriyorsa

Kaynak: <https://starecat.com/introducing-the-new-nike-pro-hijab-just-do-it-if-your-husband-lets-you-muslim-woman/> (Erişim Tarihi: 12.03.2022)

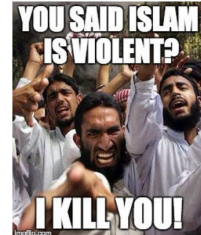
Ofansif Görsel ve Zararsız Metin

Şekil 3. Tamam Evlat, Sana Bunu Sadece Bir Kere Göstereceğim

Kaynak: <https://imgflip.com/tag/child+muslim+suicide+bomber?sort=top-2020-08> (Erişim Tarihi: 03.03.2022)

Ofansif Görsel ve Ofansif Metin

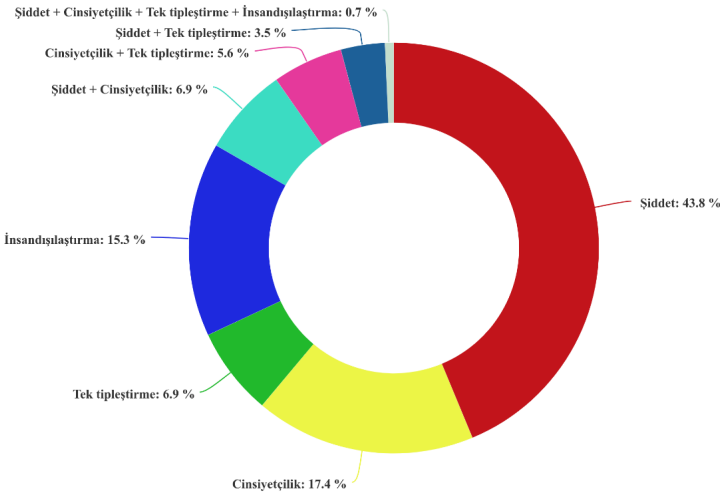
Şekil 4. İslam Şiddetimi Dedin? Seni Öldürürüm!

Kaynak: <https://imgflip.com//rtvfk> (Erişim Tarihi: 05.03.2022)

Paylaşılan örneklerden de görülebileceği üzere, memler istihza yaparak İslamofobi yaymaktalar. Bu noktada Şekil 4'ün, Newsweek'in kötü şöhretli 'Muslim Rage' kapağına gönderme yaptığını belirtmek gerekir. ABD merkezli haftalık haber dergisi olan Newsweek, 12 Eylül 2012 tarihinde yayımlanan sayısında tercih ettiği 'Müslüman Öfkesi' başlığı ve kapağında kullanılan görsel nedeniyle çok sayıda eleştiri alırken ayrıca dergi yönetimi #MuslimRage etiketiyle birlikte okurlarını sosyal medya platformlarında konu üzerine tartışmaya davet etmiştir (Hotz, 2012). Newsweek dergisinin kapağı bir yönüyle geleneksel medyanın, yeni medyayı nasıl etkilediğini göstermesi açısından önemlidir. Geleneksel medyada başlatılan İslamofobik süreç, çevrim içi ortamda yayılmakta ve normalleşmektedir.

8. Temalar

Kodlamanın gerçekleştirilmesinin ardından öne çıkan temaları; 'Şiddet', 'Cinsiyetçilik', 'Tek tiplendirme' ve 'İnsan dışlaştırma' oluşturmaktadır. Temaların dağılımı incelendiğinde dört ana temanın çoğunluğu oluşturduğu buna ek olarak ortak temaları içeren içeriklerin de oranlarına Grafik 1'de yer verilmiştir. Sadece şiddet teması altında yer bulan memler çalışmanın %43,8'ini oluştururken cinsiyetçilik teması %17,4'ünü, insan dışlaştırma %15,3'ünü ve tek tiplendirme %6,9'unu oluşturmaktadır. Tek tiplendirme dağılımının diğer temalara göre daha düşük çıkmasının nedeni incelenen verilerde tek tiplendirmenin yanında şiddet ve cinsiyetçilik temalarının da sıklıkla birlikte kullanılması gelmektedir. Bu nedenle şiddet, cinsiyetçilik veya insan dışlaştırma temalarını içermeyen ve sadece tek tiplendirmenin ver aldığı memler bu temaya dâhil edilmistir.

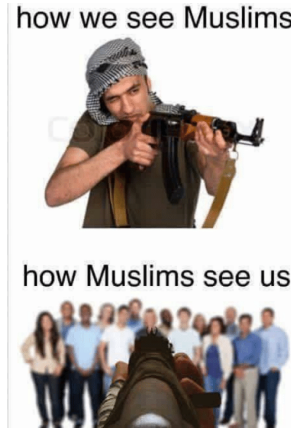

Grafik 1. Temaların Veri Setindeki Dağılımı

Nefret söylemi üzerine çalışırken onu yeniden üretme riskine karşılık temaların altında örnek olarak kullanılan şekil 5, 6, 7, 8 gibi memler belirtilen temanın içeriğini doğrudan ve en sade şekilde yansıtanların arasından örnek olarak seçilmeye çalışılmıştır. Küfürlü sözlerin ve Müslümanlara yönelik aleni hakaretlerin geçtiği veya görsel olarak kan, patlama gibi rahatsız edici resimlerin yer aldığı memler örnek olarak kullanılmamaya dikkat edilmiştir.

8.1.2. Şiddet

'Barış dini İslam' üzerinden giderek İslam'ı terör saldırılarıyla, öfkeli ve vahşi mi-zaçla bağdaştıran mem sayısı veri setinde ilk ön plana çıkan temayı oluşturmaktadır. Bu memlerde Müslümanlar; terörist, şiddet bağımlısı, intihar bombacısı gibi görsel ve metinlerle temsil edilmektedir. Diğer bir yandan, mem üreticileri bazı memlerde Müslümanları; 'Radikal Müslüman' ve 'ılımlı Müslüman' olarak ayırmakta ve şiddeti gerçekleştirenlerin radikal Müslümanlar olduğunu ama ılımlı Müslümanların da bu şiddet eylemlerine destek verdiğini ve onayladığını, dolayısıyla aralarında fark olmadığını belirten ifadeler yer almaktadır. Terör ve şiddetin, Müslümanlarla ilişkilendirilmesi yeni bir olgu değildir. Ancak memlerin işlevsellikleri ve formatları kullanılarak Müslümanların da kendilerini terörist olarak kabul ettiklerine dair bir algı yaratılmaya çalışılmaktadır.

Şekil 5. Bizler Müslümanları Nasıl Görüyoruz;
Müslümanlar Bizi Nasıl Görüyorlar?

Kaynak: <https://me.me/i/how-we-see-muslims-how-muslims-see-us-5129501>
(Erişim Tarihi: 03.03.2022)

Şekil 5'te görüldüğü üzere içerik üreticisi 'bizler' derken toplumu kastetmektedir. Bunu özellikle alt taraftaki fotoğrafta bulunan insanlardan görebilmekteyiz.

Görüntünün üst kısmında, elinde AK-47 tutan bir şahıs üzerinden Müslümanlar ötekiler olarak hem tek tipleştirilmekte hem de açık bir biçimde şiddetin elçisi ve terörist olarak gösterilmektedir. Şaka ve fıkralarda geçen 'punch line' (bkz. genellikle fıkraların son cümleleri) tekniği burada bir mem üzerinden uygulanmakta ve alttaki imajla birlikte Müslümanları da toplumu hedef alacak ve öldürmeye teşebbüs edecek şekilde gösterilmesi gelmektedir. Şiddet teması içeren memlerde Müslümanlar ya terörist olarak lanse edilmekte ve bombalama, patlama, öldürme ve 11 Eylül gibi saldırılara gönderme yapılmakta ya da Müslüman kültüründe insan taşlama, kadınları dövme, kafa kesme gibi eylemlerin doğal olduğu şeklinde bir tasvir içermektedir. Dolayısıyla Şiddet bu temada ana başlığı oluştururken memlerde çok sayıda yer alan 'Terör' ve 'Öfke' alt temaları oluşturmaktadır. Bombalama, patlama, 2017 yılında ABD'li sanatçı Ariana Grande'nin İngiltere'nin Manchester kentindeki konseri sırasında gerçekleşen intihar saldırısına yapılan atıflar terör alt teması altında kodlanırken, direkt terör iması bulunmayan ama içerisinde 'Eğer beni taşıyacaksan en azından doğru düzgün hedef almasını öğren' veya 'Allah'ıma uyun yoksa sizi öldürürüm... Gerçekten barışçıl bir din' gibi metinler bulunan içerikler ise öfke alt temasını oluşturmaktadır.

8.1.3. Cinsiyetçilik

Bu temadaki memler, genellikle hijab, burka ya da türban takmış olan bir kadın imajı üzerinden bir bağlama oturmaktadır. Cinsiyetçilik temasında, Müslüman erkekler mizojinist olarak gösterilmekte, Müslüman kadınlar da baskı altında ve çevresindeki erkeklerin zoruyla inançlarını ve kimliklerini yaşadıkları şekilde tasvir edilmektedir. Müslümanların sadece kadınlara değil aynı zamanda LGBT benzeri topluluklara da düşman oldukları memler yoluyla ima edilmektedir.

Muslim women were ahead of their time.

Şekil 6. Zorunlu Yüz Maskeleri? Kulübe Hoş Geldin!
Müslüman Kadınlar Zamanlarının İlerisindeydi.

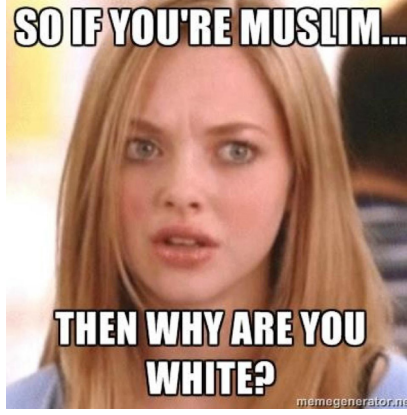
Kaynak: <https://imgflip.com/meme/126031456/Islamic-women> (Erişim Tarihi:15.03.2022)

İslamofobik nefret suçlarına en çok maruz kalanlar arasında Müslüman kadınlar ön plana çıkmaktadır. 2015 yılında Fransa'da rapor edilen fiziksel İslamofobik saldırıların kurbanlarının %82'sini kadınlar oluşturmaktadır. Benzer şekilde Meld Islamofobie raporuna göre 2015 yılında ocak ve haziran arasında Hollanda'da kaydedilen İslamofobik saldırıların kurbanlarının %90'ını kadınların oluşturduğu belirtilmektedir (Easat-Daas, 2019). Zaten cinsiyetçi yaklaşımlarla çok sayıda çevrim içi ve çevrim dışı nefret ve şiddete uğrayan kadınlar eğer Müslüman kimlikleri görünür ise internet ortamında 'egzotik' ve kimliklerinden dolayı 'baskı altında bulunmakla' yaftalanmakta, eğer bunlar gerçekleşmiyorsa 'gizemli', 'tehlikeli' ve 'tehditkâr' olarak tasvir edilmekte (Perry, 2014, s. 83). Cinsiyetçi İslamofobiye maruz kalan kadınlar hem cinsiyetleri hem de dini aidiyetlerine yönelik gerçekleşen saldırılarla mücadele etmek zorunda kalmaktalar. Bu yönüyle Müslüman kadınlar, post-feminist yaklaşımlarda geçen 'kesişimsellik' üzerinden (Çapar, 2019) Müslüman erkeklere göre daha dezavantajlı bir konumda durmakta ve nefret söylemine pek çok farklı boyutlardan maruz kalmaktadır. Cinsiyetçi İslamofobi, Müslüman kadınları genellikle baskılanmış olarak göstermekteyken Müslüman erkekleri de kadınları baskılayanlar olarak temsil edilmektedir (Tekten-Aksürmeli, 2017). Şekil 6 ve veri setindeki diğer örnekler incelendiğinde Müslüman kadınların, aile baskısı nedeniyle kimliklerini taşımak zorunda kaldıkları ya da tıpkı Müslüman erkekler gibi terör potansiyeli taşıdığına dair göndermelerde bulunmaktadır. Örnekteki mem incelendiğinde Müslüman kadınların yüzlerinin zorla kapatıldığı ve kovid-19 dönemindeki zorunlu maske kullanımına gönderme yapılarak Müslüman kadınların zamanın ilerisinde olduğu şeklinde ironi yapılmaktadır. Buna ek olarak çalışmadaki diğer içeriklerde İslam dininde kadınların değersizleştirildiği ve bir feministin Müslüman olamayacağı çünkü 'bu dinde kadınların herhangi bir hakka sahip olmadığına' yönelik dezenformasyon kalıpları da ihtiva etmektedir.

8.1.4. Tek Tipleştirme

Tek tipleştirme ya da klişeleştirme tüm Müslümanların tek tip olduğunu ve birbirlerinden farklı olmadığını ima eden memleri içermektedir. Nefret söylemi, eleştirel düşünme ve akıl yürütme gibi olgular yerine kültürel kalıp yargılara ve nefrete dayanarak farklı gruplara ve azınlıklara yönelik yüzeysel bilgileri işlemeyi teşvik etmektedir (Whillock, 1995). Kalıp yargılar belirli bağlamları, tarihleri, farklı kimlikleri ve yapısal eşitsizliği görünmez kılmaya yol açmaktadır (Zimbardo, 2014, s.

61). Bu memlerde de Müslümanlar, mülteciler üzerinden ve Müslüman topluluğunda var olan 'Achmad', 'Muhammad' gibi benzer isimlerin yaygınlığından ötürü tek tipleştirilmekteler. Müslümanlar arasında dünya görüşü olarak ya da mezhepsel, kültürel, dilsel farklılıkların bulunmadığı ve tüm Müslümanların aynı olduğu bu yüzden Batı toplumuna uyum sağlayamayacakları ve aşırı sağın çokkültürcülük eleştirileri de bu tema üzerinden işlenmektedir. Alt temaları; 'Mülteciler Üzerine Kalıp Yargılar' ve "Tüm Müslümanlar Aynıdır" teması oluşturmaktadır.

Şekil 7. Yani Eğer Müslümansan... O Zaman Neden Beyazsın?

Kaynak: <https://www.mememonkey.com/images/mememonkey/ea/ea-6254d8ac45543c7a5149cbfa6aaeb2.jpeg> (Erişim Tarihi:12.03.2022)

Genel olarak bakıldığında tüm İslamofobik memler, bir yandan İslam'ı ve Müslümanları farklı temalarla yansıtırken diğer bir yandan aynı zamanda tek tipleştirilmekteler. Bu durum Batı'da ve ABD özelinde Müslümanlar hakkında, 'şiddet içeren' ve 'güvenilmez' olarak kalıp yargıların doğmasına neden olmaktadır (Sides ve Gross, 2013, s. 588). Bu kalıp yargıların sonucunda Müslümanlar, işe alımlardan sosyal hayatlarına kadar etkilenmektedir. Dahası geleneksel ve sosyal medyada tek tipleştirilmenin sonucunda Müslümanların terörle bağdaştırılması Batı'da yaşasın veya yaşamasın Müslümanlara zarar veren kamu politikalarına verilen desteğin olumlu bir şekilde artmasına neden olmaktadır (Saleem vd. 2017). Üstelik bu durum sadece Batı genelinde vuku bulmamakta, kovid-19 döneminde sıkça rastladığımız gibi Hindistan'da ve Çin gibi ülkelere de sirayet etmekte ve medya tarafından kalıp yargılarla değerlendirildiklerini düşünen Müslümanlar ayrımcılığa uğradıklarını ifade etmekte (Luqiu ve Yang, 2017).

8.1.5. İnsan Dışlaştırma

İnsanlıktan çıkarma olarak da adlandırılabilir bu tema aslında İngilizcesi olan 'dehumanizing' kelimesinden yola çıkılarak oluşturulmuştur. İnsan dışlaştırma kavramı, bir kişiyi veya grubu insanlıktan yoksun olarak algılamakla ortaya çıkmaktadır (Haslam ve Loughan, 2013, s. 401). Öteki ile temasın ardından ortaya çıkan farklılıkları, Batı'nın kendisini 'biz' kimliği üzerinden 'insan' olarak tanımlarken farklı coğrafyalardaki insanları yani ötekileri, insan olarak kabul etmemeleri tarihsel süreçte sıkça tartışılan konuların başında gelmektedir. Örneğin bu görüşü temellendiren filozofların başında gelen Hegel; 'siyahilerden tüm saygıdeğerliği, ahlakiliği ve his adını verebileceğimiz şeyleri soyutlamak gerektiğini ve böylece onlardan insanlık namına anılabilecek bir şey bulmanın mümkün olmadığını' ifade ederek (Aydoğan, 2021, s. 49) siyahileri insan dışlandırmaktadır. Müslümanların insan dışlaştırılması ise Müslüman kimliğinin tanınmaması yolundaki çabanın sonucu olarak Taylor'un (2005) ifadesiyle toplumsal hiyerarşilerin korunması yoluyla gerçekleştirilmektedir. Batı'nın hiyerarşi içeren ötekileştirmesi bu yönüyle aşağılamaya da işaret etmektedir (Bezci, 2017, s. 7). Bu bağlamda insan dışlaştırma kavramı, aşağılamanın en uç noktalarını oluşturmaktadır. Böylece tüm insanlığın tek ortak kimliği olan 'insan kimliği' devre dışı bırakılarak Müslümanların tanınmasının önüne geçilmeye çalışıldığı söylenebilir. Çalışmada yer alan içeriklerde, Müslümanların hayvanlarla ilişkiye girdikleri ve çocuk istismarının Müslümanlar arasında yaygın olduğu algısı oluşturulmak istenmektedir. Aynı zamanda İslam peygamberine de çok sayıda hakaret ve küfür bu temayı oluşturan içeriklerde işlenmektedir. Böylece, İslamofobik aktörler Müslümanların kimliklerinin temelinde de saldırmaktadır. Bu temayı içeren memlerde, Müslümanlar tamamen insanlık dışı, seks düşkünü ve sapkın varlıklar olarak gösterilmektedir. Alt temaları 'Zoofili' ve 'Pedofili' oluşturmaktadır. Günümüzde medya ve aşırı sağ politikacılar ve gruplar tarafından yaygın olarak mülteciler üzerinden kurulan insanlıktan çıkarma nosyonu, daha çok savaş zamanlarında sıkça rastlanan bir strateji olan düşmanı insan dışlaştırma imgesi ile benzerlik göstermektedir. Şekil 8'de de görüleceği üzere üst kısmında bir grup arkası dönük küçükbaş hayvanın bulunduğu görsel, alt kısmında meraklı bakışlara sahip kişilerle birlikte sunulmakta ve iki fotoğrafin bulunduğu yerde 'Müslüman Striptiz Kulübü' yazısı görülmektedir.

Goat lives matter

Şekil 8. Müslüman Striptiz Kulübü- Keçi Hayatı Önemlidir
(İrkçilik Karşıtı Black Lives Matter Hareketine Atıfta Bulunulmaktadır.)

Kaynak: <https://me.me/i/muslim-strip-club-17362852> (Erişim Tarihi: 12.03.2022)

Genel olarak medya, mültecilerin bulaşıcı hastalıkları yaydığını, mülteci başvuru taleplerinin genellikle sahte olduğunu ve teröristlerin mülteci kılığında Batılı ülkelere girebileceğini öne süren tasvirleri içermektedir (Esses vd. 2013). Medyada yer alan örtük insan dışlaştırma stratejileri, memler açısından çok daha saldırgan ve görünür şekilde gerçekleşmektedir. Çok sayıda şikâyete ve engellemeye rağmen Facebook, Twitter ve Instagram gibi sosyal medya platformlarında içerikler kaldırılana kadar Müslümanlara yönelik çok sayıda insan dışlaştırma yaklaşımı görülmekte ve bu platformlardaki paylaşımlar yankı odalarının ötesine geçerek nefret söylemini normalleştirmektedir (Harel vd. 2020, s. 2). Harel vd. (2020) göre farklı kimliklere yönelik duygusal kutuplaştırma ve insan dışlaştırma süreçleri; 'tehdit', 'çarpıtma', 'sertleştirme' ve 'gizli anlaşmalar' üzerinden gerçekleşmektedir. Mem üretim siteleri ise denetimin olmadığı bir ortamda Müslümanları rahatça insan dışlaştırabilmektedir. Bu durum kalıp yargıların ötesine geçerek Müslümanları marjinalleştirmekte ve İslamofobik ideolojinin boyutunu ileri safhalara taşımaktadır. Dahası bu insan dışlaştırma süreci tek yönlü işlememekte ve Müslümanların karşı tepki göstermesinin kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Müslümanlar arasında insanlıktan çıkmış hissetme durumunun, şiddet içermeyen toplu eylemlere karşı şiddeti tercih etme ve şüpheli faaliyetleri kolluk kuvvetlerine bildirme konusunda daha az istekli olma ile ilişkilendirildiği görülmektedir (Kteily ve Bruneau, 2017, s. 102).

9. Gelecek Çalışmalar

Bu çalışmada kullanılan içerikler ana akım çevrim içi ortam olarak nitelendirebi-

leceğimiz WEB sitelerinden toplanmıştır. Diğer bir yandan, tüm enerjisini ve motivasyonunu İslamofobik memler üretmeye harcayan WEB siteleri de mevcuttur (bkz. exmuslimmemes.com), lakin Google PageRank skorlarının çok düşük olması ve dar bir kitleye hitap etmeleri ayrıca niyetlerinin İslamofobik söylemi açık bir şekilde yaymaya çalışmak olması ve memleri mizah yolundan çok manifestoları olarak kullanmaları neticesinde bu çalışmaya dâhil edilmemiştirler. Ancak ilerideki çalışmalarda İslamofobik mem üreticisi WEB sitelerinin İslamofobiye hangi tür ve amaçlarla yaydığına veya bu sitelerle çok sayıda ziyaretçi alan WEB sitelerinin karşılaştırılmasına yönelik başka çalışmalar da gerçekleştirilebilir.

10. Sonuç

Çağımızın en büyük sorunlarının başında gelen nefret söylemi ırk, din, dil, cinsiyet ve cinsel yönelim gibi konulara dayanarak, farklılık gösteren bireylere ya da gruplara yönelik şiddeti teşvik eden ifadelerin bütünü olarak ele alınmaktadır. Teknolojik gelişmelerle birlikte nefret söylemi çevrim içi ortamda hızla yayılmaktadır. Müslümanlara yönelik nefreti teşvik eden İslamofobi bilhassa aşırı sağ aktörler tarafından DAES'in ortaya çıkması ve mülteci akını gibi gelişmelerin ardından çevrim içi ortamda aşırı sağa yeni destekçiler kazandırmak ve İslamofobik ideolojiyi yaymak amacıyla kullanılmaktadır. Propaganda faaliyetleri bir aracıya ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda nefret söyleminin aktarılmasının bir aracı olarak memler üzerine gerçekleştirilen çalışmaların sayısı her geçen gün artmaktadır. Bu çalışmada çevrim içi ortamda pek çok yerde karşımıza çıkan internet fenomeni memlerin hangi temalar üzerinden İslamofobiye yaydıkları incelenmeye çalışılmıştır. Yapılan ön incelemenin ardından İslamofobik memlerin büyük bir kısmının belirli siteler üzerinden üretildikleri görülmüştür. Bu sitelere ulaşarak, arama motorlarında sıralanmaları ve Google PageRank skorları kriter olarak ele alınarak ana akım mem üretim siteleri oldukları teyit edilmiştir. Daha sonra bu sitelerde anahtar kelimeler aratılarak, İslamofobi içerme potansiyeli bulunan memler çekilmiş ardından İslamofobi içerenleri filtrelenerek örneklem oluşturulmuştur. Elde edilen örneklem tematik analiz yöntemiyle nitel bir araştırmaya tabi tutulmuş ve İslamofobik memlerin kategorizasyonu ve temaları ortaya çıkartılmıştır. Memlerin kategorik olarak zararsız görsel ve ofansif metin, ofansif metin ve zararsız görsel ya da hem ofansif metin hem de ofansif görselleri bir arada kullandıkları görülmektedir. Memler tek tek incelenerek her biri kodlandırılmış ve ardından 'Şiddet', 'Cinsiyetçilik', 'Tek Tipleştirme' ve 'İnsandışılaştırma' temalarının ortaya çıktığı görülmüştür. Herhangi bir nefret dolu davranışı engelleme mekanizmasının olmadığı mem üretim sitelerinde her farklı gruba yönelik nefret söylemi içerikleri bulunmakla beraber Müslümanlar yukarıda belirtilen

dört temanın altında İslamofobiye maruz kalmaktadır. Şiddet teması içerisinde Müslümanları terör olayları ile ilintilemenin yanı sıra İslam'ın doğasında şiddet içeren eylemlerin bulunduğuna yönelik algı oluşturulmakta, tüm Müslümanlar da yaşanan terör ve şiddet olaylarını destekler şekilde tasvir edilmektedir. Cinsiyetçilik temasının merkezinde kadınlar bulunmakta ve Müslüman kadınların kimliklerini dayatma ve zorlama yoluyla taşıdıkları, Müslüman erkeklerin ise mizojinist olduklarını resmeden içerikler bulunmaktadır. Tüm temalar dolaylı yoldan kalıp yargılar etrafında Müslümanları tek tipleştirilmektedir. Şiddet, cinsiyetçilik ve insandışılaştırma temalarını içermeyen ve Müslümanları sadece tek tipleştiren içerikler de bulunmaktadır. Tek tipleştirme temasında Müslümanlar arasındaki farklılıklar göz ardı edilerek tüm Müslümanların aynı olduğu temsili memlerde yer almaktadır. Memler, İslamofobik ideolojiye Müslümanların insani özellikler taşımadığını belirtecek bir özgürlük alanı sunmaktadır. Geleneksel medyada örtük bir şekilde gerçekleşen insandışılaştırmanın, memler aracılığıyla daha açık bir şekilde ifade edildiği görülmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Kaynakça

- Aguilera-Carnerero, C. & Azeez, A. H. (2016). Islamonausea, not Islamophobia: The many faces of cyber hate speech. *Journal of Arab & Muslim Media Research*, 9(1), 21–40.
- Akbarzadeh, S. & Smith, B. (2005). The Representation of Islam and Muslims in the Media (The Age and Herald Newspapers). School of Political and Social Inquiry (Monash University).
- Albadi, N., Kurdi, M., & Mishra, S. (2018). Are they our brothers? Analysis and detection of religious hate speech in the Arabic Twittersphere. 2018 IEEE/ACM International Conference on Advances in Social Networks Analysis and Mining (ASONAM). <https://doi.org/10.1109/asonam.2018.8508247>
- Alğan, C. (2012). Nefret Suçları ile Mücadelede Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü. İçinde Y. İnceoğlu (Ed.), *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları*, (ss.151-171). Ayrıntı Yayınları.
- Anderson, B. (1983). *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Ataman, H. (2012). Nefret Suçlarını Farklı Yaklaşımlar Çerçevesinden Ele Almak: Etik, Sosyo-Politik ve Bir İnsan Hakları Problemi Olarak Nefret Suçları. İçinde Y. İnceoğlu (Ed.), *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları*, (ss.47-81). Ayrıntı Yayınları.

- Aydoğan, H. (2021). Hegel'in List der Vernunft Kavramının Stoacı Providentia ile Gözden Geçirilmesi, *Hitit İlahiyat Dergisi*, 20(1), 29-52
- Aydos, S. S. ve Aydos, O. S. (2019). Yeni Medyada Nefret Söylemi ve Nefret Söyleminden Doğan Hukukî Sorumluluk. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 23(2), 3-35.
- Banks, J. (2010). Regulating hate speech online. *International Review of Law, Computers & Technology*, 24(3), 233-239. <https://doi.org/10.1080/13600869.2010.522323>
- Barth, F. (2001). *Etnik Gruplar ve Sınırları*. (Çev. A. Kaya ve S. Gürkan). Bağlam Yayıncılık.
- Bezci, B. (2017). Avrupa'da Göç Politikaları, İslamofobi ve Aşırı Sağın Yükselişi. İçinde B. Bezci, S. Tauscher ve F. Topal (Ed.), *Avrupa'da Göç ve İslamofobi*, (ss. 1-18). Karınca Yayınevi.
- Bhabha, H. K. (2014). Kültürün İki Aradalığı. İçinde F. Mollaer (Ed.) *Kimlik Politikaları: Tanınma, Özdeşlik ve Farklılık*, (ss. 377-389). Doğu Batı Yayınları.
- Black, K. (2019). *Business Statistics For Contemporary Decision-Making*, Tenth Edition. Wiley.
- Bleich, E. (2011). What Is Islamophobia and How Much Is There? Theorizing and Measuring an Emerging Comparative Concept. *American Behavioral Scientist*, 55(12), 1581-1600. <https://doi.org/10.1177/0002764211409387>
- Börzsei, K.L. (2013). Makes a Meme Instead: A Concise History of Internet Memes. http://works.bepress.com/linda_borzsei/2 adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 25.02.2022).
- Braun V. ve Clarke V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qual Res Psychol*. 3(2), 77-101.
- Brown, A. (2018). What is so special about online (as compared to offline) hate speech? *Ethnicities*, 18(3), 297-326. <https://doi.org/10.1177/1468796817709846>
- Buehler, A. F. (2011). Islamophobia: A Projection of the West's 'Dark Side. *Islam and Civilisational Renewal*, 24, 639-653.
- Castaño-Pulgarín, S.A., Suárez-Betancur, N., Vega, L.M.T., & López, H.M.H. (2021). Internet, social media and online hate speech. Systematic review, *Aggression and Violent Behavior*, (58). <https://doi.org/10.1016/j.avb.2021.101608>.
- Çapar, G. (2019). Kesişimsellik: Postmodern Feminist Bir Yaklaşım, *Hukuk Kuramı*, 6(3), 1-31.
- Dascălu Ş, ve Hristea F. (2022). Towards a Benchmarking System for Comparing Automatic Hate Speech Detection with an Intelligent Baseline Proposal. *Mathematics*. 10(6). <https://doi.org/10.3390/math10060945>
- Davison, P. (2012). The Language of Internet Memes. İçinde Michael Mandiberg (Ed.), *The Social Media Reader*, (ss. 53-58). New York University Press.
- DeCook, J. R. (2018). Memes and symbolic violence:#proudboys and the use of memes for propaganda and the construction of collective identity. *Learning, Media and Technology*, 43(4), 485-504.

- Drakett, J., Rickett, B., Day, K., & Milnes, K. (2018). Old jokes, new media – Online sexism and constructions of gender in Internet memes. *Feminism & Psychology*, 28(1), 109–127. <https://doi.org/10.1177/0959353517727560>
- Easat-Daas, A. (2018). Islamophobia in Belgium: National Report 2017. İçinde E. Bayraklı ve F. Hafez (Eds.), *European Islamophobia Report 2017*. SETA.
- Eliav-Feldon, M., Isaac, B. & Ziegler, J. (2009). *The Origins of Racism in the West*. New York: Cambridge University Press.
- Ersoy, U. (2018). Çağımızın Pandemisi: Nefret Suçları. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (35), 111-174.
- Esses, V. M., Medianu, S. & Lawson, A.S. (2013). Uncertainty, Threat, and the Role of the Media in Promoting the of Immigrants and Refugees. *Journal of Social Issues*, 69, 518-536. <https://doi.org/10.1111/josi.12027>
- Froio, C. (2018). Race, religion, or culture? Framing Islam between racism and neoracism in the online network of the French far right. *Perspectives on Politics*, 16(3), 696–709. <https://doi.org/10.1017/S1537592718001573>
- Ghauri, M. J., & Umber, S. (2019). Exploring the Nature of Representation of Islam and Muslims in the Australian Press. *SAGE Open*, 9(4). <https://doi.org/10.1177/2158244019893696>
- Gölcü, A. ve Çuhadar, M. (2017). Batı Toplumlarında İslamofobi'nin Üretilmesinde Medyanın Rolü. *Ombudsman Akademik*, (7), 71-99.
- Greene, V. S. (2019). “Deplorable” Satire: Alt-Right Memes, White Genocide Tweets, and Redpilling Normies, *Studies in American Humor*, 5(1), 31–69. <https://doi.org/10.5325/studamerhumor.5.1.0031>
- Hafez, F. (2014). Shifting borders: Islamophobia as common ground for building pan-European right-wing unity. *Patterns of Prejudice*, 48(5), 479-499. <https://doi.org/10.1080/0031322X.2014.965877>
- Harel, T. O., Jameson, J. K., & Maoz, I. (2020). The Normalization of Hatred: Identity, Affective Polarization, and Dehumanization on Facebook in the Context of Intractable Political Conflict. *Social Media + Society*. <https://doi.org/10.1177/2056305120913983>
- Horsti, K. (2017). Digital Islamophobia: The Swedish woman as a figure of pure and dangerous whiteness. *New Media & Society*, 19(9), 1440–1457. <https://doi.org/10.1177/1461444816642169>
- Hotz, A. (2012, Eylül 17). Newsweek ‘Muslim rage’ cover invokes a rage of its own, *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/media/us-news-blog/2012/sep/17/muslim-rage-newsweek-magazine-twitter> (Erişim Tarihi: 16.03.2022).
- InformedOpinions (2021). “Why did online hate increase during the pandemic.” <https://informedopinions.org/why-did-online-hate-increase-during-the-pandemic/> (Erişim Tarihi: 10.01.2022).
- Kalkina, V. (2020). Between Humour and Public Commentary: Digital re-appropriation of the soviet propaganda posters as internet memes. *Journal of Creative Communications*, 15(2), 131-146.
- Karadağ, C. (2021, Nisan 5). Almanya’da internette işlenen nefret suçlarına hapis ceza sı getirildi, *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/almanya-da-internette-islenen-nefret-suclarina-hapis-cezasi-getirildi/2198804> (Erişim Tarihi: 16.03.2022).

- Kınık, H. ve İlter, E. (2019). Müslümanlara Yönelik Medya Algısı: İngiliz Yazılı Basını. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33(3), 963-976.
- Kırık, A. M. ve Saltık, R. (2017). Sosyal Medyanın Dijital Mizahı: İnternet Meme/Caps. *Atatürk İletişim Dergisi*, (12), 99-118.
- Kiger, M.E. & Varpio, L. (2020). Thematic analysis of qualitative data: AMEE Guide No. 131, *Medical Teacher*, 42(8), 846-854. <https://doi.org/10.1080/0142159X.2020.1755030>
- Koç, Ç. T. (2018). Yeni Medyada İslamofobik Söylemin Üretimi: Facebook Örneği. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 211-242.
- Kreişel, P., Ebner, J., Urban, A., & Guhl, J. (2018). Hass auf Knopfdruck: Rechtsextreme Trollfabriken und das Ökosystem koordinierter Hasskampagnen im Netz London: ISD. https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2018/07/ISD_Ich_Bin_Hier_2.pdf adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 10.03.2022).
- Kteily, N., & Bruneau, E. (2017). Backlash: The Politics and Real-World Consequences of Minority Group Dehumanization. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 43(1), 87–104. <https://doi.org/10.1177/0146167216675334>
- Lingiardi, V., Carone, N., Semeraro, G., Musto, C., D'Amico, M. & Brena, S. (2020). Mapping Twitter hate speech towards social and sexual minorities: A lexicon-based approach to semantic content analysis. *Behaviour & Information Technology*, 39(7), 711-721.
- Luqiu, L.W. & Yang, F. (2018) Islamophobia in China: news coverage, stereotypes, and Chinese Muslims' perceptions of themselves and Islam. *Asian Journal of Communication*, 28(6), 598-619.
- Mathew, B., Tharad, H., Rajgaria, S., Singha-nia, P., Maity, S. K., Goyal, P. & Mukherje, A. (2018). Thoushalt not hate: Countering online hate speech. <https://arxiv.org/abs/1808.04409> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 15.02.2022).
- Mondal, M., Silva, L. A., Correa, D., & Benevenuto, F. (2018). Characterizing usage of explicit hate expressions in social media. *New Review of Hypermedia and Multimedia*, 24(2), 110–130. <https://doi.org/10.1080/13614568.2018.1489001>
- Nowell, L.S., Norris J.M., White D.E. & Moules N.J. (2017). Thematic analysis: striving to meet the trustworthiness criteria. *Int J Qual Methods*, 16(1).
- Perry, B. (2014). Gendered Islamophobia: hate crime against Muslim women, *Social Identities*, 20(1), 74-89. <https://doi.org/10.1080/13504630.2013.864467>
- Perry, B. (2001). *In the name of hate: Understanding hate crimes*. Routledge.
- Poole, E., Giraud, E. H., & de Quincey, E. (2021). Tactical interventions in online hate speech: The case of #stopIslam. *New Media & Society*, 23(6), 1415–1442. <https://doi.org/10.1177/1461444820903319>
- Saberon, S., Marilao, A.D., Marcellones, M.S., & Zabala, J.L. (2019). Meme Viability: Elements of Effective Political Internet Memes. *Communication and Journalism Review*, 1(1).
- Saleem, M., Prot, S., Anderson, C. A., & Lemieux, A. F. (2017). Exposure to Muslims in Media and Support for Public Policies Harming Muslims. *Communication Research*, 44(6), 841–869. <https://doi.org/10.1177/0093650215619214>
- Senarath, Y. & Purohit, H. (2020, Şubat). Evaluating semantic feature representations to efficiently detect hate intent on social media. In 2020 IEEE 14th Internatio-

- nal Conference on Semantic Computing (ICSC) (ss. 199-202). IEEE.
- Shifman, L. & Lemish, D. (2010). Between Feminism and Fun(Ny)Mism. *Information, Communication & Society*, 13(6), 870-891. <https://doi.org/10.1080/13691180903490560>
- Shifman, L. (2013). Memes in a Digital World: Reconciling with a Conceptual Troublemaker, *Journal of Computer-Mediated Communication*, 18(3), 362-377. <https://doi.org/10.1111/jcc4.12013>
- Sides, J. & Gross, K. (2013). Stereotypes of Muslims and Support for the War on Terror. *The Journal of Politics*, 75(3), 583-598. <https://ds0022381613000388>
- Smolla, R. A. (1990). Academic Freedom, Hate Speech, and the Idea of a University. *Law and Contemporary Problems*, 53(3), 195-226.
- Sparkes-Vian, C. (2019). Digital Propaganda: The Tyranny of Ignorance. *Critical Sociology*, 45(3), 393-409. <https://doi.org/10.1177/0896920517754241>
- Standard Eurobarometer 92 (2019, Sonbahar) Public opinion in the European Union, First results. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2255>
- Statista (2021). Consequences of online hate and harassment according to internet users in the United States as of January 2020. <https://www.statista.com/statistics/971876/societal-impact-of-online-hate-harassment-usa/#professional> (Erişim Tarihi: 03.02.2022).
- Statista (2021). Global number of hate speech-containing content removed by Facebook from 4th quarter 2017 to 4th quarter 2021. <https://www.statista.com/statistics/1013804/facebook-hate-speech-content-deletion-quarter/> (Erişim Tarihi: 03.02.2022).
- Statista (2022). Number of data removal requests issued to Twitter from 1st half 2012 to 1st half 2021. <https://www.statista.com/statistics/315147/total-number-of-requests-for-data-removal-twitter/> (Erişim Tarihi: 10.01.2022).
- Streissguth, T. (2009). *Hate Crimes, Revised Edition*. New York.
- Tauscher, S. (2021). *Islamophobia in Germany: National Report 2020*. İçinde E. Bayraklı ve F. Hafez (Eds.), *European Islamophobia Report 2020*, Viyana, Leopold Weiss Institute.
- Taylor, B. (2014). *Another Darkness Another Dawn*. London UK: Reaktion Books Ltd.
- Taylor, C. (2005). *Çokkültürcülük: Tanınma Politikası*. Hazırlayan: A. Gutmann. Yapı Kredi Yayınları.
- Tekten Aksüremeli, Z. S. (2017). Islamophobia and Surveillance Directed at Muslims in the West. *İlahiyat Akademi*, (6), 183-196.
- Thussu, D. K. (1997). How Media Manipulates Truth about Terrorism. *Economic and Political Weekly*, 32(6), 264-267.
- Ullmann, S. & Tomalin, M. (2020). Quarantining online hate speech: technical and ethical perspectives. *Ethics Inf Technol* (22), 69-80. <https://doi.org/10.1007/s10676-019-09516-z>
- UNESCO (2021). *Addressing hate speech on social media: Contemporary challenges*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379177> (Erişim Tarihi: 20.02.2022).
- Vidgen, B. & Yasserli, T. (2020). Detecting weak and strong Islamophobic hate speech on social media, *Journal of Information Technology & Politics*, 17(1), 66-78. <https://doi.org/10.1080/19331681.2019.1702607>

- Vidgen, B., Yasseri, T. & Margetts, H. (2021). Islamophobes are not all the same! A study of far right actors on Twitter, *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism*, <https://doi.org/10.1080/18335330.2021.1892166>
- Wagner, K. (2021, Temmuz 14). Twitter Penalizes Record Number of Accounts for Posting Hate Speech, *Time*. <https://time.com/6080324/twitter-hate-speech-penalties/>
- Wakefield, J. (2022, Şubat 16). Twitter expands its crackdown on trolling and hate. *BBC*. <https://www.bbc.com/news/technology-60403960> (Erişim Tarihi: 16.03.2022).
- Weber, A. (2009). *Nefret Söylemi El Kitabı*. (Çev. Metin Çulhaoğlu) Avrupa Konseyi.
- Whillock, R. K. (1995). The use of hate as a stratagem for achieving political and social goals. İçinde R. K. Whillock & D. Slayden (Eds.), *Hate speech* (ss. 28–54). Thousand Oaks, SAGE.
- Wodak, R. (2015). *The Politics of Fear: What Right-Wing Populist Discourses*. London: Sage.
- Yüksel, M. (2014). İslamofobinin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm Ya Da Batı ve Öteki. *Journal Of Istanbul University Law Faculty*, 72(1), 189-200.
- ZARA (2022). *Rassismus Report*. https://assets.zara.or.at/media/rassismusreport/ZA-RA-Rassismus_Report_2021.pdf (Erişim Tarihi: 25.03.2022).
- Zimbardo, Z. (2014). Cultural Politics of Humor in (De)Normalizing Islamophobic Stereotypes, *Islamophobia Studies Journal*, 2(1), 59-81.

Doç. Dr. Enes Bayraklı

"İslamofobinin Temel Sebebi Siyasidir"

Röportaj: Şeyma SITKI BÖYÜK, Recep ORHAN

RÖPORTAJ

Avrupa’da İslam karşıtlığı üzerine çalışmalar yapan Türk-Alman Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Enes Bayraklı ile 2015 yılından bu yana her yıl düzenli olarak yayımladıkları “Avrupa İslamofobi Raporu”nu konuştuk. Raporun hazırlanmasındaki amaç neydi, amacına ulaştı mı? Böyle bir fikir nasıl ortaya çıktı? Raporu hazırlama aşamasında ne tür zorluklar ile karşılaştılar? Özellikle Batı medyasının rapora yaklaşımı nasıl oldu?

TRT Akademi Dergisi: 2015 yılından bu yana düzenli olarak Avrupa İslamofobi Raporu yayımlıyorsunuz. Bu rapor nasıl ortaya çıktı? Bu raporu hazırlamadaki amaç neydi? Amacına ulaştı mı?

Doç. Dr. Enes Bayraklı: Avrupa İslamofobi Raporu’nun sizin de belirttiğiniz gibi ilk sayısını 2015 yılında yayımladık. Şu anda 6’ncı sayı olarak 2020 sayısı yayımlandı. 7’nci sayı olacak olan 2021 yılı raporunu önümüzdeki haziran, temmuz ayları gibi yayımlamayı planlıyoruz. Avrupa İslamofobi Raporu, her yıl yayımlanan yıllık bir rapor. Rakam her yıl değişmekle birlikte 33’e yakın ülkedeki gelişmeler yıllık olarak takip edilerek raporlanıyor.

Bunun ortaya çıkış nedeni; öncelikle ben eğitim hayatımın uzunca bir süresini yurt dışında geçirdim. 11 Eylül terör saldırıları gerçekleşmeden önce 2001 yılında Viyana’ya gitmiştim. Yaklaşık 10 yıl Avusturya’da, 3 yıl İngiltere’de yaşadım. Avusturya’da terör saldırılarından sonra toplumun Müslümanlara bakışının nasıl değiştiğini, hızlı bir şekilde medya kampanyalarıyla nasıl dönüştürüldüğünü daha sonra da bunun siyasetin diline sirayet edip yasalara dönüştüğüne bizzat şahit olmuşum. Ama özellikle 2013, 2014, 2015’ten sonra Suriye krizinin beraberinde getirdiği sıkıntılar, Avrupa’da yükselen aşırı sağcı partiler ve onların söylemleri ile İslamofobi başka bir boyuta taşındı.

Raporun editörlüğünü birlikte yaptığımız Farid Hafez ile biz üniversiteden arkadaşız. O, İslamofobi Yıllığı adında bir akademik dergi yayımlıyordu. Hafez’in bir Türkiye ziyaretinde ben de o dönemde üniversitede çalışıyordum, aynı zamanda da bir düşünce kuruluşunda çalışıyordum ve alan olarak Avrupa üzerine çalışmaya başlamıştım. Tabi bu konu gelmekte olan bir problem olarak gözüküyordu. “Bu konuda ne yapılabilir?” diye düşünürken pratik bir açıdan baktığımız zaman bu tarz yıllık bir raporun eksik olduğu çok açık ve netti. Bu rapor bugün dünyada yıllık olarak yayımlanan tek rapor konumunda. ABD ile ilgili yayımlanan bir rapor var ama o da 2 yılda bir yayımlanıyor. Onun dışında böyle bir rapor yok. Dolayısıyla böyle bir raporlama ihtiyacının olduğunu hissettik ve beraber bu konuda ne yapılabilir diye konuştuk. İstişareimiz neticesinde böyle bir raporun yayımlanmasının iyi olacağına karar verdik. Ardından bu raporun taslağını oluşturduk ve yazarlar-

rın bulunması ile ilgili çalışmalar yaptık. Sonuç olarak 2015'ten beri yayımlamaya başladık. Rapor ciddi olarak ses getirdi hem akademide atflarda yer alıyor hem de uluslararası kuruluşların gündemine soktuk ve siyasette de ciddi bir karşılık buldu. Tabi bir rahatsızlık da oluşturdu. Her şeyden önce bu konuşulmayan bir problemi dile getiren bir rapor. Biz başladığımız zaman şöyle bir durum söz konusuydu: İslam düşmanlığı dediğiniz zaman veya İslamofobi dediğiniz zaman Batılı karar vericilerin, siyasetçilerin, entelektüellerin karşı söylemi "Böyle bir problem söz konusu değil, bunlar tekil vakalar. Sokakta yaşanan tekil vakalar, böyle bir meselemiz yok." Çünkü ortada istatistik ve veri yok. Dolayısıyla böyle bir raporlamanın olması gerekiyordu.

Hazırladığımız Rapor Bütün Avrupa'yı Araştırmaya Dâhil Etme Özelliği Taşıyor

Fransa, Almanya, Avusturya gibi Avrupa'nın farklı ülkelerinde bazı sivil toplum kuruluşları bu tür çalışmalar yapıyordu. Fakat bunlar çok zayıf sivil toplum kuruluşlarıydı. Birincisi, maddi olarak finansal açıdan zayıftı. İkincisi; bu kuruluşlar Müslüman göçmenler veya 2'nci, 3'üncü kuşak Müslümanlar tarafından kurulmuşlardı. Bunun yanında da ciddi olarak da devlet baskısı altındaydılar. Siyasal doğruculuk adına her şeyi söyleyemiyorlar, söyledikleri zaman da devletten aldıkları fonlar kesiliyordu, bu kuruluşlar devletin veya Avrupa Birliği'nin verdiği fonlara tabii. Üçüncüsü; özellikle Batı Avrupa'da, Almanya ve Fransa'da ciddi bir Müslüman nüfus olduğu için İslamofobi meselesinde bir yoğunlaşma var. Fakat Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Letonya, Estonya gibi Doğu Avrupa ülkeleri hiç konuşulmuyordu. Biz raporu yayımladıktan sonra buradaki medyanın, siyasetin dilinin Müslümanlara karşı en az Almanya, Fransa kadar zehirli olduğunu gördük. Bu açıdan da raporumuz bir açığı kapatmış oldu. Sadece Batı Avrupa değil, Doğu Avrupa, Balkanlar hatta aynı zamanda bunların içerisinde Bosna Hersek gibi Müslüman nüfus olan ülkeler de var. Hazırladığımız rapor bütün Avrupa'yı araştırmaya dâhil eden bir rapor oldu. Bu açıdan baktığımız zaman bir boşluğu doldurdu.

Rapor, Gizlenen Bir Gerçeği Ortaya Çıkardı

Avrupa İslamofobi Rapor'unda, Müslümanların sistematik olarak maruz kaldıkları ayrımcılığı ortaya koydu. Bu sebeple acı bir resmi, gizlenen bir gerçeği ortaya çıkardığımız için karalamalar yapıldı. Bu raporun niteliksel olduğu, nicel bir araştırma olmadığıyla ilgili eleştiriler de yapıldı. Bizim zaten böyle bir iddiamız yok. Çünkü 33 Avrupa ülkesinde bizim niceliksel bir araştırma yürütebilmemiz için milyonlarca dolarlık bir kaynağa ihtiyacımız var. Biz bu raporu çok kısıtlı bütçelerle hazırlıyoruz. Böyle bir istatistik veriyi ilgili devletler de tutmuyor. Almanya, istatistikleri son dönemde tutmaya başladı, bir de İngiltere'nin bazı bölgelerinde

tutuluyor. Bizim böyle bir raporu yayımlayan insanlar olarak bir yıllık, günlük istatistik veri toplama gibi bir imkânımızın olması çok mümkün değil. Ama yazarlarımızın tamamına yakını o ülkelerde yaşayan, o ülkenin dilini bilen özellikle ırkçılık çalışmalarında uzmanlar. Bu nedenle ilgili ülkelerdeki tartışmaları takip ederek, söylem analizi yaparak tartışmaların gittiği noktayı ortaya koyuyorlar. Bunun yanında ülkede yaşanan temel olayları da ele alıyorlar. Raporun sonuna bir de önemli yaşanmış olaylar ile ilgili bir kronoloji koyuyoruz, dolayısıyla aynı zamanda bir raporlama yapılmış oluyor.

TRT Akademi Dergisi: Raporunuzda araştırma yaptığınız bölgelerde İslamofobi anlamında yaşanan tüm olaylar var mı?

Doç. Dr. Enes Bayraklı: Raporumuza bütün olayları koyamıyoruz tabii ki. Çünkü o günlük bir raporlamayı gerektirir. Zaten Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)'nin bu devletlere olan temel taleplerinden biri bu ama buna rağmen yapmıyorlar. Bizim raporumuz AGİT'in yıllık yayımladığı nefret suçları raporuna bölgesel olarak destek sağlıyor, yani AGİT'in söz konusu raporunun referans noktalarından biri bizim raporumuzdur. Dolayısıyla bu açıdan baktığınız zaman o boyutu da var. Ama önemli olan 2020 yılında Avrupa'da ne yaşandığı, hangi trendler ortaya çıktığıdır ve biz ülke bazlı bir şekilde bunu takip edebiliyoruz.

TRT Akademi Dergisi: Raporun uluslararası kamuoyunda dikkat çekmesini nasıl sağlıyorsunuz?

Doç. Dr. Enes Bayraklı: Raporu başta yayımlarken kapağını sade yayımladık fakat bir süre sonra fotoğraflar da koymaya başladık. Aslında kapağın bir mesaj vermek için de çok önemli bir araç olduğunu da fark ettik. Mesela son sayımızda kapak fotoğrafında Emmanuel Macron var. Bu, ciddi bir rahatsızlığa neden oldu. Macron'un Fransa'da oynadığı rol, aşırı sağın yükselişini durdurmak adına Müslüman sivil toplum kuruluşlarını hedef alması, İslam'ın bir kriz içerisinde olduğunu söylemesi, 2020 yılında Avrupa'daki İslamofobinin yüzü hâline gelmesine neden oldu. Biz de onu kapak yaptık, bu da ciddi bir etki yaratıyor. Bir önceki yıl Nobel Edebiyat Ödülü, Srebrenitsa soykırımını inkâr eden biri olan Peter Handke'ye verildi, onu da raporun kapağı yaptık. Geçenlerde Almanya'da bir haber çıktı, haberde Avrupa İslamofobi Raporunun kapağı "Müslümanlara karşı zulmün bir endeksi hâline geldi" deniliyor. Rapor böyle bir araca da dönüşmüş oldu bu açıdan baktığınızda. Böylelikle güçlü bir mesaj da veriliyor. Bunun sahada da karşılığını gördük. Aslında bizim temel eleştirilerimizden biri, devletlerin ayrı bir veri olarak istatistikleri tutmamalarıydı. Yani nefret suçlarıyla ilgili Almanya, İngiltere ya da başka bir ülke genel raporlar yayımlıyor fakat genel veriler bunlar. Müslüman

olduğunuz için bir saldırıya uğradınız zaman bu durum genel nefret suçu olarak kayda geçiyordu. Ama mesela antisemitizm ayrı bir nefret suçu olarak geçiyor ve her sene sonunda rakamlar açıklanıyor. Ona göre de antisemitizm bu yıl ne oldu yükseldi mi azaldı mı diye analiz edebiliyorsunuz ve buna göre de karşı bir politika geliştirebiliyorsunuz.

TRT Akademi Dergisi: Kavramsallaştırma yetkisi kimde? Mesela İslamofobi diye kavramsallaştırma yapip bunu literatüre sokma yetkisi kimde?

Doç. Dr. Enes Bayraklı: Burada bir yetkiden bahsetmek mümkün değil. Birleşmiş Milletler, 15 Mart'ı İslamofobi ile mücadele günü kabul etti. Baktığınız zaman bu bir referanstır artık. İslamofobi kavramı, akademide ortaya çıkan yazın sonucudur. Alternatif kavramlar da ileri sürüldü, bazı tartışmalar da yaşandı ama ben kesinlikle kavramın kendisiyle uğraşılması gerektiğini düşünmüyorum. Kavramın yanlış bir kavram olduğunu düşünmüyorum. Zenefobide de olduğu gibi ırkçılıkla ilgili kullanılan kavramlarda “fobi” kullanılır. Zenefobi kavramı yabancı düşmanlığı, yabancı korkusu anlamında ırkçılık çalışmalarında çok oturmuş bir kavramdır. Bizim o kavramın içerisini nasıl doldurduğumuz önemli. Biz bu kavramı Müslüman karşıtı ırkçılık olarak tanımlıyoruz Böyle tanımladığımız zaman kavramın bir sorunu kalmıyor. Ama siz bunu basit bir ön yargı, yanlış algılama ya da apolejitik bir söylemle tanımlarsanız örneğin; 11 Eylül gibi terör saldırılarından dolayı veya “Müslümanlar cahil olduğu” için “İslam'ın imajı kötü” diyerek yaklaşırsanız o zaman işin özünü kaçırmış olursunuz. Çünkü dünyada bu Müslümanlara yöneltilen problemleri yaşayan tek toplum Müslümanlar değil. Tek etnik topluluk da Türkler, Boşnaklar ya da Araplar değil. Neden bu bütün nefret ve odak Müslümanların üzerinde sorusunun cevabı siyasidir. Bunun üzerinden bir siyaset yürütülüyor. Neden sadece İslam şiddetle, terörle özdeşleştiriliyor, neden sadece İslam kadına şiddetle özdeşleştiriliyor? Dolayısıyla bu “safiyane” yaklaşımdan kurtulmamız lazım. Özür dilemeci yaklaşımdan kurtulmamız lazım. Karşı tarafı sorgulayan bu ayrımcılığı, bunun altında yatan ideolojiyi, bunun üzerinden Batı'nın dünyada kurmuş olduğu tahakkümü ortaya koyan çalışmalar yapmamız lazım. Bu açıdan biz bu raporla topu karşı sahaya taşдық. Bu, “Kral çıplak!” demek oluyor. Bu durum zaten müthiş bir rahatsızlık yarattı.

TRT Akademi Dergisi: Olayların kayıt altına alınmasından bahsettiniz. Bu süreç nasıl işliyor?

Doç. Dr. Enes Bayraklı: Avrupa'da bir İslamofobik eyleme maruz kalındığında polis teşkilatına gidildiği zaman genellikle nefret suçu ya da ırkçılık olarak kaydediliyor ama şöyle bir durum da söz konusu: Avrupa Birliği'nin yapmış olduğu bir

araştırmaya göre Avrupa'daki Müslümanların sadece %12'si kendilerine yönelik bir nefret suçunu ya da ayrımcılığı gidip ihbar ediyorlar veya şikâyetle bulunuyorlar. Bunun nedeni ise ciddiye alınmayacaklarını, polis tarafından yeniden bir ayrımcılığa maruz kalacaklarını düşünmeleri çünkü Avrupa'da polis teşkilatlarının çoğunluğunda aşırı sağcı bir ideoloji hâkim. Buralarda Müslümanlara bakış çok negatif ya da Müslümanlar bunların ayrı olarak bunun bir suç olduğunu bilmiyorlar. Oralarda azınlık konumunda olan Müslümanların eğitim seviyesi, yaşam kalitesi, standartları düşük olduğu için böyle bir mekanizmadan ve başlarına gelen şeyin ne olduğundan haberdar da değiller. Dolayısıyla bütün bu rakamlar aslında bize buzdağının görünen yüzünü gösteriyor. Ama bakın biz nereden görüyoruz? Mesela 2015 yılı sonrasında Müslümanlara yoğun bir terör saldırısı dalgası geldi; Anders Breivik ve Brenton Tarrant gibi. Yani bunlar sadece sözde kalan bir nefret suçu değil; şiddet üreten, teröre dönüşen, insanların hayatına mal olan bir saldırı. Biz bunu buradan görebiliyoruz. Büyük bir nefret zerk edildi topluma hem konvansiyonel hem de sosyal medya üzerinden. Sosyal medya çok daha radikal boyutlarda. Konvansiyonel medyanın yine kontrol edilmesi, mahkemeye verilmesi, regüle edilmesi mümkün. Sosyal medyada ucu bucağı olmayan bir nefret söylemi ve bunun neticesinde ortaya çıkan bir şiddet ve terör. Ben o yüzden onu bir İslamofobik terör dalgası olarak nitelendiriyorum. Bir İslamofobik terör dalgası geldi ve devam ediyor.

Biz bu raporu uluslararası kuruluşların gündemine taşıdık. Bunlar nedir? AGİT'in İnsan Hakları ile ilgili düzenlediği periyodik toplantılar var. Buralarda raporu resmî olarak sunduk. Ayrıca Birleşmiş Milletlerin İnsan Hakları ile ilgili toplantılarında sunumlar yaptık. Avrupa Parlamentosu'na üç defa raporun sunumunu gerçekleştirdik. Avrupa'yı ilgilendiren bütün uluslararası kuruluşların gündemine raporu dâhil etmek için bir çalışma gerçekleştirdik. Bunun karşılığını da gördüğümüzü düşünüyoruz. Bizim ve diğer sivil toplum kuruluşlarının, aktivistlerin akademisyenlerin yapmış oldukları çalışmalar sonucunda mesela Avrupa Birliği iki sene önce İslam Karşıtlığıyla Mücadele Koordinatörü atadı, atamak zorunda kaldı.

Bu kuruluşların gündemine böyle raporlar geldiği zaman ilgili devletler rahatsız oluyorlar. Dolayısıyla onlara bir frenleme mekanizması oluyor. Yani Müslümanlarla ilgili aşırıya gitmemeleri ile ilgili bir fren mekanizması oluyor. Mesela Birleşmiş Milletlerin İnsan Haklarıyla ilgili çalışan kurumların yayımlamış olduğu ya da raportörlerin yazmış olduğu çok ciddi raporlar var ama bunlar hep tozlu raflarda kalıyor, medyaya yansımıyor. Bu açıdan biz bütün datayı da tarıyoruz ve bunları tekrar medya gündemine taşıyoruz. Dolayısıyla biz aslında bütün bu tartışmaları medya ve kamuoyunun önüne taşıdık yaptığımız çalışmayla.

TRT Akademi Dergisi: Medyanın rapora yaklaşımı nasıl oldu? Avrupa medyasından sizi arayan veya röportaj yapmak isteyenler olmuştur. Olumlu veya olumsuz haber yaparken nereden gördüler? Yazarlarınıza baskı oldu mu?

Doç. Dr. Enes Bayraklı: İslamofobi ile ilgili akademik çok yayım var. Dergiler, kitaplar yayımlanıyor fakat bunların hepsi akademik bilgi olarak kalıyor. Bunu siyaset alanına taşıyacak olan şey böyle bir raporlamaydı. Dolayısıyla bunun bir düşünce kuruluşu mantığıyla hazırlanması gerekiyordu. Raporu yayımlar yayımlamaz ciddi bir etki oluşturduk. Batı basınında raporumuz ile ilgili yüzlerde lehte ve aleyhte haber çıktı. Çıkan haberlerin çoğu aleyhteydi. Başlarda medyanın tarafsız bir tepkisi vardı. Almanya’da çeşitli gazetelerden arayan, röportaj yapanlar mevcuttu. Fakat raporun içeriğinden bir süre sonra rahatsızlık duyulmaya başlandı ve daha sonra bir karalama kampanyasına dönüştü. Özellikle tabii, Avrupa’daki çeşitli çevreleri rahatsız eden şey bu raporun Türkiye merkezli yayımlanıyor olmasıydı. Şu anda bu raporu yedi kuruluşun (Uluslararası İslamofobi Çalışmaları ve Araştırmaları Derneği (IISRA), California Üniversitesi Ötekileştirme ve Aidiyet Enstitüsü, Rutgers Üniversitesi Güvenlik, Irk ve Haklar Merkezi, Uluslararası İslamofobi Araştırmaları Merkezi, California Üniversitesi Irk ve Cinsiyet Merkezinde İslamofobi Araştırma ve Belgeleme Projesi (IRDP), San Francisco Eyalet Üniversitesi Arap ve Müslüman Etnisiteler ve Diasporalar (AMED) Çalışmaları ve Leopold Weiss Enstitüsü) ortaklığında yayımlıyoruz; Avrupa’daki çeşitli üniversiteler, Amerika’daki çeşitli araştırma merkezleri. Fakat Türkiye’den kaynaklı olmasından oldukça rahatsız oldular. Dolayısıyla bir karalama kampanyası başlattılar ama neticesinde başarıya ulaştıklarını söyleyemem. Günün sonunda raporun atf alma oranına bakacak olursanız akademik olarak rapor kendisini, akademik literatüre yerleştirmiş durumda. Japonya’daki dergilerden tutun da Brezilya, İspanya’ya kadar farklı yerlerden atf alıyor. Dolayısıyla o karalama kampanyasını akademi ciddiye almadı.

Onun dışında medyada da karalama kampanyası yapanlar bizden görüş istemeye devam ettiler, açıkçası ben belirli süre sonunda oradan gelen röportaj taleplerine cevap vermedim. Çünkü bunlar kötü niyetli ve sadece bizden aldıkları görüşle yazdıkları propaganda haberine bir meşruiyet kazandırmak üzerine benden görüş istiyorlardı. Biz kendi bildiğimiz mecralarda, bize karşı yürütülen bu karalama kampanyasına cevap verdik. Bu süreçte yazarlarımıza da baskı oldu. Mesela bilinen bir Orta Avrupa ülkesinden yazan bir yazarımızı İçişleri Bakanlığından aranıp, “Bir daha bu rapora yazarsan bizden fon alamazsın.” dediğini biliyorum, bırakmak zorunda kaldı. Doğu Avrupa ülkesinden bir yazarımızı aşırı sağcı gruplar tehdit ettiği için yani can güvenliği olmadığı için raporu bırakmak zorunda kaldı. Biz de yolumuza başka yazarlarla devam ettik.

Bu rapor yayımlandıktan sonra geçtiğimiz yıl diğer editör arkadaş olan Farid Hafez, Avusturya’da siyasal bir dava sürecine maruz kaldı. Sabahın beşinde evi terörle mücadele timleri tarafından basıldı ve terörizmle suçlandı. Bir hilafet devleti kurma amacı taşıdığı, Müslüman Kardeşler’in bir üyesi olduğuna yönelik saçma sapan iddialar ile bir dava açıldı. Dava sadece Hafez’e değil yaklaşık 50’ye yakın Avusturya’da yaşayan Müslüman entelektüel, iş adamına yönelik açıldı. O bölgedeki Müslüman toplumunun önde gelen isimlerine yönelik bir operasyon gerçekleştirildi. Bu adeta bizim 28 Şubat’ta Türkiye’de yaşadığımız operasyonlara benzer bir operasyondur. Davanın on bin sayfayı bulan iddianamesi Wikipedia’dan ve gazetelerden toplanan bilgilere dayanmaktadır.

Biz Avrupa dışından bir bakış olarak oradaki siyasi bağların bir parçası olmayarak fon vb. şeylerin bir parçası olmayarak bütün gerçekliği bütün çıplaklığıyla ortaya koyuyoruz. Raporun önemli özelliklerinden biri bu, biri de buna ayna tutuyor ve diyor ki, “Mesele bu, bütün çıplaklığıyla bu, üstünü kapattığınız örttüğünüz mesele budur.”

TRT Akademi Dergisi: Avrupa’nın ve siyasilerin kullandığı nefret dilini besleyen unsurlar nelerdir sizce?

Doç. Dr. Enes Bayraklı: Biz bu İslam düşmanlığından, küresel bir problemden bahsederken sokaktaki sıradan insanların Müslümanlara, İslam’a yönelik yanlış anlamaları, ön yargıları bunlardan bahsetmiyoruz. Bunlar dünyanın her yerinde mevcut. Biz bunu aşan bir şekilde elitler eliyle yürütülen siyasi, iktisadi, kültürel ve medya eliyle yürütülen bir kampanyadan bahsediyoruz. Dolayısıyla bir hedefe yönelik. O hedef nedir? O hedef, İslam’ı ve Müslümanları bir güvenlik problemi hâline getirerek:

1) Batı’daki Müslüman toplumların asimile edilmeleri, baskı altına alınmaları kendilerine göre ‘iyi vatandaş’ hâline getirilmeleri. Bir Fransız İslam’ı, bir Alman İslam’ı yaratmak üzere baskı altına almalarının bir aracı olarak kullanılıyor.

2) İslam dünyası üzerinde Batı’nın kurmuş olduğu tahakkümü devam ettirmenin bir aracı olarak kullanmak. Yani İslam’la ilgili kurulmuş olan bir imaj üzerinden İslam dünyasındaki diktatöryal rejimlerin devamlılığı sağlanıyor, bu meşrulaştırılıyor. Deniliyor ki bak, bunlar giderse bunlar gelir iktidara! Neden? Büyük bir problemimiz var, terörizm var, güvenlik problemimiz var.

Bu şekilde meşrulaştırılıyor. Mısır’da olan bitenler nasıl meşrulaştırıldı, Suriye’de olan bitenler nasıl meşrulaştırılıyor? Ukrayna Savaşı sonrasında yapılan açıklamalara bakın, “Bunlar mavi gözlü.” diyorlar anlatabiliyor muyum? Suriyeli bir gazete-

ci dedi ki; “Şimdi anladınız mı biz neden Suriye’de sarışın, yeşil gözlü, mavi gözlü çocuk fotoğrafları çekiyorduk?” Batılıların dikkatini çekmek için. Polonya kapılarını açmıyordu ama bir anda 4 milyon mülteci aldı. Hani sizin kapasiteniz yoktu, ekonominiz iyi değildi? Mesele böyle bir siyasi hedefe matuf olarak elitler eliyle empoze ediliyor. Bir endüstriye dönüşmüş durumda bundan çıkar sağlayan siyasi, iktisadi çıkar sağlayan çevreler var. Müslümanlar “öçüsü” üzerinden siyaset Batı Avrupa’da yeniden dizayn ediliyor. Daha otoriterleşiyor, daha fazla sağa kaydı. Fransa’da polise daha fazla yetki verildi. Ama bu tiyatro bittiği zaman kaybeden Batı toplumları olacak çünkü öyle bir öcü yaratıldı ki insanlar korkutularak başka bir dizayna gidildi. Burada Müslümanlar kaybediyor mu? Evet, kaybediyor. Müslümanlar zayıf bir azınlık zaten ama mesela Fransa’daki otoriterleşme sonucunda gördük Sarı Yeleklilere nasıl müdahale edildiğini. Ya da siyasetin dili öyle popülistleşiyor ki mesela İngiltere Brexit gibi bir karar alıyor. Avrupa siyasetinin şirazesinden çıkmasının temelinde bu savrulma yatıyor. Bu sadece bir kişi, iki kişi eliyle yürütülen bir mesele değil, sistematik bir kampanya hâlinde yürütülüyor ve bu durum küresel bir ideoloji hâline geldi. İslam düşmanlığı meselesi 21. yüzyılın ideolojisi hâline geldi.

TRT Akademi Dergisi: Raporun önemli başlıklarından birisi de eğitim sistemi. Eğitim sisteminin İslam karşıtlığı uygulamalarına rahatlıkla yer verilirken bazı bölgelerin İslam karşıtlığını körüklemek amacıyla kabul ediyorsunuz. Yani eğitim müfredatlarında mevzuatlarında İslam’a yönelik bir bilinç oluşturma gayreti mi var, bunu mu anlamalıyız?

Doç. Dr. Enes Bayraklı: Avrupa’daki birçok ülkenin müfredatında İslam, Müslümanlar ve Türkler ile ilgili birçok olumsuz öge söz konusu. Bu, bugünün meselesi değil, geçmişten günümüze kadar gelen bir mesele. Bunun üzerinden çocuk, okuldan itibaren Müslümanlara karşı, Türklere karşı, Araplara karşı güdüleniyor. Dolayısıyla eğitim üzerinden gelen bir şey var ama onun ötesinde zaten medya ve siyaset eliyle de bir bombardıman yaşanıyor. Eğitim üzerinden devam eden süreç sürekli devam eden bir süreçti. Ama bugün yeni şey, Müslüman eğitim kurumlarının kapatılması ve başörtüsü yasağıyla Müslümanların eğitimde göz önüne gelmesinin önüne geçilmesi. Örneğin, Fransa’da velilerin başörtülü olarak çocuklarının okul gezilerine eşlik etmesi bile yasaklandı. Dolayısıyla Müslümanları görünmez kılar, kamusal alandan silmeye yönelik bir politikaya dönüştü.

TRT Akademi Dergisi: İslamofobi konusunda yaşanan sıkıntılarla ilgili İslam dünyasının yaşadığı sıkıntılar hususunda İslam dünyası olarak bize düşen görev nedir? Neyi yanlış yapıyoruz? Hangi argümanları ellerine veriyoruz ki onu siyasi malzemeye dönüştürebiliyorlar?

Doç. Dr. Enes Bayraklı: Pandeminin başında bunun bir fragmanını izledik. İnsanlar çekik gözlü olduğu için Avrupa'da sokakta dayak yediler, asansöre bindirildiler, ev kiralayamadılar. İslam dünyası diye bir siyasi birlikten bahsedemiyoruz, zaten kendi içerisinde bir sürü meselesi var, Filistin gibi bir meselesi var ve yıllardır bu konuda bir birlik sağlayamıyor. Çünkü İslam dünyası zaten Batı'nın tahakkümü altında yaşıyor. Birçok ülkede diktatöryel rejimler tarafından göbeğinden Batı'ya bağlı şekilde yönetim sürülüyor. Dolayısıyla buralardan Batı'ya karşı bir ses çıkması mümkün değil. Aksine özellikle Orta Doğu'daki, Körfezdeki bazı ülkeler bütün bu İslamofobik kampanyanın arkasındalar. Çünkü İslam dünyasındaki herhangi bir demokratikleşmenin Batı'daki artan Müslüman nüfusunun ortaya çıkmasını kendi rejimlerine bir tehdit olarak algılıyorlar. Batı'daki aşırı sağcı gruplar ve İslamofobik gruplar bazı Müslüman ülkelerin yöneticileri tarafından finanse ediyor. Bu açıdan baktığınız zaman İslam dünyasında birkaç aktör ön plana çıkıyor bu konuda sesini çıkartabilen. Bunlar da demokratikleşmiş ülkeler. Bunlardan en önemlisi Türkiye, Pakistan ve Malezya. Bunun dışındakilerin bu alanda sesinin çıktığı yok. İran zaten sistemin dışında. İran'ın söylediği şeyleri hiç kimse dikkate almıyor açıkçası. Şimdi bu açıdan baktığınız zaman İslam dünyası ne yapabilir? Türkiye gibi ülkelere düşen mesele nedir? Bu meseleyle ilgili ilk olarak bu tarz raporlar yayımlanarak, spesifik alanlarda çalışılarak meselenin ortaya konulması, sürekli raporlanması gerekiyor. İkinci olarak, bir uluslararası kuruluş kurularak, bu işin gündelik olarak takibinin yapılması gerekiyor. Her ülkede temsilcisi olacak ve günlük olarak raporlarla bu işi takip edecek. Üçüncü olarak Müslüman diasporanın eğitilmesi gerekiyor. Bu konuda insanların %88'inin polise gitmemesinin sebebi, insanların haklarını bilmemesi.

TRT Akademi Dergisi: Avrupa İslamofobi Raporunun yayımlanmasının ülkeler açısından etkisi oldu mu? Rapor, ülkeler üzerinde ne gibi bir etki bıraktı?

Doç. Dr. Enes Bayraklı: 2017 yılından beri Almanya İslamofobi ile ilgili ayrı istatistikler yayımlamaya başladı. Bu bizim ve diğer aktivistlerin eleştirileri üzerine oldu. Avrupa Birliği bir İslam, Müslüman karşıtlığıyla mücadele koordinatörü atadı. Atamak zorunda kaldı. Avrupa Konseyi de İslamofobi ve antisemizm ile mücadele koordinatörü beraber atadı. Yukarıda sözünü ettiğimiz AGİT'in raporlarında biz geçiyoruz. Alman Parlamentosu, Avrupa Parlamentosu gibi birçok parlamentoda soru önermeleri verildi. Lehte veya aleyhte, fark etmez ama gündeme taşındı. Medyada binlerce haber oldu. Dolayısıyla meselenin farkındalığının oluşturulması konusunda çok ciddi bir etki yarattık. Yani bu rapor yayımlanana kadar insanlar şöyle diyordu, "İslamofobi mi? Yok öyle bir problem!" Ama şimdi biz 800 sayfa raporu gösterip diyoruz ki, "Buyurun, rapor burada". Biz bu raporla ilgili bir de şe-

hirlerde paneller yaptık. Londra'da, Viyana'da, Berlin'de, İspanya'da, Kurtuba'da. Dolayısıyla hep siyasetin gündemine taşındı. Tamamen her şey bizim etkimizle değil ama bir tartışma başlatılması, o tartışmanın yürütülmesinde sürekli bir baskı unsuru olarak rapor önemli bir yer edindi.

TRT Akademi Dergisi: Sosyal medyada, haberlerde, filmlerde, dijital platformlarda yer alan dizilerde İslam dünyasına karşı bir nefretin olduğunu, Batı'ya, bu coğrafyada yaşayan insanlar veya bu coğrafyadan gelen insanlar ile ilgili sürekli olumsuz içerikler pazarlandığını görüyoruz. Bu algı nasıl kırılabilir?

Doç. Dr. Enes Bayraklı: Tek bir ülkeyi ilgilendiren bir mesele olmadığı için raporda sosyal platformlara çok değinmiyoruz. Ama şunu görüyoruz ki online medya, online platformlar en radikal şekilde İslam düşmanlığının dile getirildiği, nefretin normalleştiği platformlar hâline geldi. Bu kanallarla bütün bu nefret söylemleri dolaşıma sokuluyor. Tiktok'u, Instagram'ı, Facebook'u bu mecralarda sayabiliriz. Onun ötesinde deep WEB denilen yerlerde Müslümanlara soykırım çağrılarında tutun da başka intikam çağrılarına, terör çağrılarında kadar mevcut. Ayrıca aşırı sağcı gruplar ve terör örgütleri bu internet platformlarını kullanarak birbirleriyle irtibata geçiyorlar, birbirlerini "güdülüyorlar", radikalleştiriyorlar ve bunun üzerinden terör saldırıları gerçekleştiriyorlar. Mesela Tarant, çok ciddi irtibat hâlindeydi. Oradan ciddi olarak etkilendi. Anders Breivik hakeza öyle. Aslında Facebook, Instagram, Tiktok ya da Twitter; buralar herhangi bir terör saldırısının planlandığı, hayata geçirildiği yerler değil. Buralar bunun ideolojisinin yaygınlaştırıldığı, normalleştirildiği, geliştirildiği yerler. Ondan sonra aksiyon boyutuna geçtiği zaman "Deep WEB" denilen, kontrol edilmesi takip edilmesi zor olan yerler üzerinden irtibata geçiyorlar, haberleşiyorlar birbirleriyle. Bu radikalleşme süreçlerinde işte bu platformlar çok ciddi rol oynuyor. Bu durum online oyunlarda da var. Bilgisayar oyunlarında da camiden adamlar füze atıyor, vuruyor vs. Gördüğümüz gibi, insanlar İslam'la ve Müslümanlarla ilgili adeta bir bombardımana tabi tutuluyor. Dolayısıyla bu nefretin içeriğini, kaynağını sağlayan bu platformların kontrol altına alınması gerekir. Onlar da ısrarla bunu yapmıyorlar. Ya da bir çifte standart var. Mesela başka bir etnik grupla ilgili veya din ile ilgili söz konusu olduğu zaman hızlı bir şekilde aksiyon alıyorlar değil mi? ABD başkanının bile Twitter hesabını kapatan bir mekanizma var. İstese her şeyi yapabilir, kontrol altına alabilir.

EUROPEAN
ISLAMOPHOBIA
REPORT
2020

ENES BAYRAKLI • FARID HAFEZ (Eds)

Prof. Elizabeth Poole

"There Is No International Definition
of Hate Speech"

"Nefret Söylemi ile İlgili Uluslararası
Bir Tanım Yoktur"

Röportaj: Şeyma SITKI BÖYÜK

RÖPORTAJ

Dinin medyada temsili üzerine çalışmalar yapan Keele Üniversitesinden Medya ve İletişim Profesörü Elizabeth Poole ile “Nefret Söylemi” üzerine bir söyleşi gerçekleştirdik.

TRT Akademi Dergisi: Sizden “nefret söylemi” kavramını tanımlamanızı istersek etrafındaki argümanları göz önünde bulundurarak bunun için sosyal ve beşeri bilimlerin bir konusu olarak nasıl bir çerçeve çizersiniz?

Prof. Elizabeth Poole: Birleşik Krallık yasalarında nefret söylemi, tehdit edici veya taciz edici olan ve birisini taciz etmeyi, alarm vermeyi veya üzmeyi amaçlayan her türlü iletişimdir ve 1986 tarihli Kamu Düzeni Yasası’nın “özel suçlar içeren” Bölüm 3 ve 3A dâhil olmak üzere ‘şiddeti teşvik etmek, topluluk gerilimlerini alevlendirmek veya belirli gruplar arasında korku uyandırmak için tasarlanmış kışkırtıcı materyalin yayılmasına karşı koymak için belirli suçlar’ içeren çeşitli yasaların kapsamındadır (Nefret Suçu Yasaları, Hukuk Komisyonu, [www.gov.uk/http://www.gov.uk/2021:3](http://www.gov.uk/2021:3)).

Nefret suçunu şu şekilde tanımlayan Nefret Suçu Yasaları (2021) daha yenidir. “Kurban veya herhangi bir diğer kişiye, düşmanlık veya ön yargı ile motive olarak, bir kişinin sakatlık veya algılanan engellilik temelinde algılanan herhangi bir suçtan; ırk veya seçilen ırk, din veya seçilen din, cinsel yönelim ya da seçilen cinsel yönelimi, transsek-

We interviewed Elizabeth Poole, Professor of Media and Communication at Keele University, who studies the media representation of religion, on “Hate Speech”.

TRT Akademi Dergisi: If we ask you to describe the concept of “hate speech”, how do you draw a frame for it as a subject of social and human sciences considering the arguments around it?

Prof. Elizabeth Poole: In UK law, hate speech is any communication which is threatening or abusive, and is intended to harass, alarm, or distress someone and is covered by several laws including Parts 3 and 3A of the Public Order Act 1986, ‘which contain specific offences to counter the dissemination of inflammatory material that is designed to incite violence, inflame community tensions or instil fear among or of particular groups’ (Hate Crime Laws, Law Commission, www.gov.uk 2021: 3).

Related are the more recent Hate Crime laws (2021) that define hate crime as any criminal offence which is perceived by the victim or any other person, to be motivated by hostility or prejudice, based on a person’s disability or perceived disability; race or perceived race; or religion or perceived religion; or sexual orientation or perceived sexual orientation or transgender identity or perceived transgender identity’ (2021:2).

süel kimlik veya seçilen transseksüel kimliğe yönelik her tür ceza gerektiren suç.’ (2021:2)

Bu, aynı zamanda ifade özgürlüğü üzerine bir tartışmadır (sayfa 458’den itibaren).

BM nefret söylemi stratejisi ve eylem planı gibi bazı uluslararası kuruluşlar bunu ele almaya çalışsada **uluslararası bir tanım yoktur**. Artık birçok ülke Birleşik Krallık’a benzer yasalara sahip. Bununla birlikte, ‘nefret dolu’ olan şey, nefret yasaları gibi tartışmalı bir kavramdır ve bunu ifade özgürlüğüne karşı konuşmanın suç hâline getirilmesi olarak çerçeveleyen gerici bir politikanın parçası olarak şiddetli küresel tartışmalar ortaya çıkmıştır.

TRT Akademi Dergisi: Nefret söyleminin din, ırk veya etnik köken dışında doğduğu bireyin diğer özellikleri nelerdir?

Prof. Elizabeth Poole: Bu yasaların kapsadığı diğer özellikler engellilik, cinsel yönelim, transseksüel kimlik ve cinsiyettir. Milliyet ve köken de korunan özellikler olabilir. Birleşik Krallık’ta seks işçileri, alternatif alt kültürler ve evsizler de korunmaktadır.

TRT Akademi Dergisi: Herkesin ifade özgürlüğüne hakkı vardır ama bu özgürlüğün sınırı nedir ve ne olmalıdır? Uluslararası hukuk bu konuda nasıl hareket ediyor?

This also a discussion on freedom of expression (from p 458).

There is no international definition although some international organisations are attempting to address this such as the UN strategy and plan of action on hate speech. Many countries now have similar laws to the UK. What is ‘hateful’, however, is a contested concept, as are the laws on hate, and fierce global debates have arisen as part of a reactionary politics that frames this as the criminalisation of speech vs freedom of expression.

TRT Akademi Dergisi: What are the other characteristics of individual for which hate speech is generated apart from religion, race or ethnicity?

Prof. Elizabeth Poole: Other characteristics covered by these laws are disability, sexual orientation, transgender identity, and gender. Nationality and descent might also be protected characteristics. In the UK sex workers, alternative subcultures, and the homeless are also protected.

TRT Akademi Dergisi: Everyone has the right to freedom of speech, but what is the limit of this freedom and what must it be? How does international law act about this issue?

Prof. Elizabeth Poole: The limits to this are often based on an intent to harm individuals and groups that fall within the characteristics provided above. Of

Prof. Elizabeth Poole: Bunun sınırları genellikle yukarıda belirtilen özelliklere giren bireylere ve gruplara zarar verme niyetine dayanır. Tabi ki amaç itiraza açıktır ve bu nedenle de (her zaman hak gözetilerek değil) tartışmalı bir nokta hâline gelmektedir. Şiddete ve zarara teşvik, nefret söyleminin bir ürünüdür ve bu konuda uluslararası yasalar ve ayrımcılığa karşı korunma vardır. Bununla birlikte birçok insan, örneğin Birleşik Krallık'ta, hükûmetin doğrudan kasıtlı düşmanlık etrafında çok sınırlı bir nefret söylemi tanımı uyguladığını düşünüyor. Bu, herhangi bir yasanın etkinliğini sınırlar.

TRT Akademi Dergisi: Çevrim içi medyada yapılan nefret söylemi bireyi veya toplumu diğer kanallardan daha fazla etkiliyor mu yoksa sanal ortamda yapılması nefret söyleminin etki gücünü azaltıyor mu? Nefret suçlarının geleneksel ve dijital ortam üzerindeki etkisini gösteren bir çalışma var mı?

Prof. Elizabeth Poole: Sosyal medyadaki nefret söylemi önemsiz değildir. Bazı dillerin, fikirlerin ve değerlerin kabul edilebilir hâle geldiği ve diğerlerinin itibarsızlaştırıldığı tutarsız bir ortama katkıda bulunur. Geçmişte sosyal medyada ana akım medyadan daha az mevzuat olduğu için bu, grupların insan grupları hakkındaki olayları ve tartışmaları, bu fikirleri ana akıma iten belirli şekillerde çerçevelemelerine izin verdi. Örneğin, popülizmin patlaması, daha fazla kıyı köşe fikrin ana akım hâline gelmesine

course, intent can be contested and so this becomes (not always rightly) a debatable point. Incitement to violence and harm is an escalation of hate speech and there are international laws on this and protection from discrimination. However, many people think, in the UK for example, that the Government implements a very restricted definition of hate speech around direct intentional hostility. This limits the effectiveness of any laws.

TRT Akademi Dergisi: Does the hate speech made on online media affect individual or community much more than the other channels or does making it on virtual environment reduce the effect power of hate speech? Is there any study showing the effect rate of hate crimes on traditional and digital environment?

Prof. Elizabeth Poole: Hate speech on social media is not trivial. It contributes to a discursive environment whereby certain language, ideas and values become acceptable and others are discredited. As there has been less legislation on social media than mainstream media in the past, this has allowed groups to frame events and discussions about groups of people in particular ways that have pushed these ideas into the mainstream. For example, the explosion of populism led to more fringe ideas becoming mainstream, many of these found their expression online. So, all types of hate

yol açtı, bunların çoğunun söylemleri sanalda yer buldu. Dolayısıyla, her türlü nefret söylemi zarar verici, gizli ve açık olabilir. Sorunlardan biri, sosyal medyadaki açık nefret söylemiyle başa çıkmanın daha kolay olması ancak genellikle onu körükleyen banal ırkçılığın daha az olmasıdır.

TRT Akademi Dergisi: Nefret söylemi sosyal medyada nasıl üretiliyor? Facebook, Twitter ve Instagram gibi sosyal medya platformlarında oluşturulan nefret söylemi, nefret söyleminin oluşturulduğu platformlara göre değişiyor mu?

Prof. Elizabeth Poole: Platforma göre değişir, bazı platformlar farklı gruplardan insanların birbirleriyle temas edebileceği rekabetleriyle (Twitter) tanınır ve çoğu zaman bu platformdaki siyasi gündemler çatışmalara yol açabilir. Diğer platformlar, benzer düşünen grupların fikirlerini çok fazla anlaşmazlık olmadan birbirlerine özgürce dağıtabilecekleri daha fazla yankı odasına (Facebook) zemin hazırlar. Bununla birlikte, bazı araştırmalar, hoşgörüsüzlüğün benzer düşünen gruplarda, insanların diğer gruplarla ilgili duygularını ifade ettikleri kadar kötü olabileceğini göstermektedir (Oh, 2022), oysa hoşgörüsüzlük, insanların aynı fikirde olmadığı yerlerde daha büyük olabilir.

Kendi araştırmamız (Poole ve diğerleri, 2019, 2020), sağcı aktörlerin sıkı sıkıya bağlı gruplarının çevrim içi olarak sol kanat gruplarına karşı nasıl daha fazla

speech can be damaging, implicit and explicit. One of the issues is that it is easier to deal with explicit hate speech on social media but less so the banal racism that often fuels it.

TRT Akademi Dergisi: How is the hate speech generated on social media? Does the hate speech, which is generated on social media platforms like Facebook, Twitter and Instagram, vary by the platforms on which the hate speech is generated?

Prof. Elizabeth Poole: It does vary by platform, some platforms are known for their contestation (Twitter) whereby people from different groups can come into contact with each other, and the often political agendas on this platform can lead to clashes. Other platforms lead to more echo chambers (Facebook) where like-minded groups are free to circulate their opinions to each other without much dispute. However, some research shows that incivility can be just as bad in like-minded groups as people express their feelings about out-groups (Oh, 2022) whereas intolerance can be greater where people disagree.

Our own research (Poole et al, 2019, 2020) shows how tightly knit groups of right-wing actors generate more 'flak' towards left wing groups online. These (RW) groups are persistent and consistent in their approach, using memes and URL as evidence to shout-down progressive politics. Hence, while

'sert eleştirisi' ürettiğini göstermektedir. Bu (sağcı) gruplar, ilerici politikaları haykırmak için kanıt olarak memleri ve URL'yi kullandıklarından yaklaşımlarında kalıcı ve tutarlıdır. Bu nedenle karşı anlatıların (kendi araştırmamızda Müslümanları desteklemek) başlangıçta olumlu bir etkisi olsa da bunlar 24 saatlik bir süre sonunda düşme eğilimi gösterirken sağcı anlatılar devam etmektedir.

TRT Akademi Dergisi: Sosyal medyada nefret söylemini beğenen, paylaşan bir bireyin nefret söylemi yaptığı söylenebilir mi?

Prof. Elizabeth Poole: Evet, çünkü söylem bu şekilde daha da yayılıyor ve bu, çevrim içi nefret söylemine karşı olanların karşılaşılabileceği sorunlardan biridir. Bunu sürdürenlerle etkileşime girerek, nefret söyleminden para kazanarak daha fazla görünürlük ve dolaşım fırsatı vermektedirler. Sosyal medya bir dikkat ekonomisi olarak çalışır, eğer birisi nefret söylemleri için dikkat çekerse (olumlu ya da olumsuz olsun), çevrim içi olarak etkileşime girmeye devam etme olasılıkları daha yüksektir.

TRT Akademi Dergisi: Nefret söyleminin uluslararası hukuk düzeninde yer alması bu süreçte nasıl ilerliyor? Bu konuda ülkelerin kendine özgü yöntemleri var mı?

Prof. Elizabeth Poole: Uluslararası yasalar, cezalardan kaçınmak için bir yargı alanının dışında faaliyet gösteren

counter-narratives (supporting Muslims in our own research), can have a positive impact initially, these tend to fall off after a 24 hours period while right wing narratives continue.

TRT Akademi Dergisi: Can it be said that an individual who likes and shares hate speech on social media engages in hate speech?

Prof. Elizabeth Poole: Yes, because this is how the discourse is further circulated and is one of the problems those contesting hate speech online can face. By engaging with those perpetuating it, they give it more visibility and opportunity to circulate, monetizing hate speech. Social media operates as an attention economy, if someone gets attention (whether positive or negative) for their hate speech, they are more likely to continue engaging online.

TRT Akademi Dergisi: How does hate speech's being in the international law order progress in the process? Are there unique methods of the countries about this issue?

Prof. Elizabeth Poole: Transnational laws can stop people operating out of one jurisdiction to avoid penalties in another. However, this should not be used to penalize genuine free speech and restrict democracy. One of the problems with laws implemented to tackle disinformation is that they are being used in authoritarian countries

insanları durdurabilir. Ancak bu, gerçek ifade özgürlüğünü cezalandırmak ve demokrasiyi kısıtlamak için kullanılmamalıdır. Dezenformasyonla mücadele için uygulanan yasalarla ilgili sorunlardan biri, otoriter ülkelerde demokratik ifade özgürlüğünü bastırmak için kullanılmalarıdır. Öte yandan 'ifade özgürlüğü', ayrımcı, çoğu zaman ırkçı ifadeye yönelik daha fazla kısıtlamayı sınırlama, nefreti meşrulaştırma hakkı ile de silahlandırılmıştır. Bu sebeple karmaşıktır ve bu kavramların bazılarını yoruma açık olabilecekler şekilde tanımlamaya çalışarak kolayca çözülemezler.

TRT Akademi Dergisi: Nefret söylemine karşı mücadele etmek için bireysel ve kurumsal uygulamalar nelerdir?

Prof. Elizabeth Poole: Bu aynı zamanda hileli bir sorudur çünkü çevrim içi nefret söylemiyle meşgul olmak onu daha da karmaşıktırır. Twitter gibi kuruluşlar açık nefret söylemini kapatmak için pek çok şey yapıyorlar ancak bu da genellikle günlük ırkçılığın kalıntılarını bırakmakta. Bu şartlar altında da nefret söylemi başka bir yere taşınıyor. Sorunlardan biri de bu tür 'tartışmaların' hissedarları haricinde sorumlu olan kimsenin olmadığı özel medya yapılarında gerçekleşiyor olması. Mevcut projemizin amaçlarından biri, İslamofobiyi ve buna karşı anlatıları incelemek, bununla başa çıkmak için yararlı stratejilere bakmaya çalışmaktır. İlk bulgular dayanışma söylemlerinin oldukça eylemsel ve kısa ömürlü görün-

to stifle democratic free speech. On the other hand 'free speech' has also been weaponized by the right to limit further restrictions on discriminatory, often racist expression, legitimizing hate. So, it's complicated and not easily solved by legislation, and by attempting to define some of these concepts, as they can be open to interpretation.

TRT Akademi Dergisi: What are the individual and institutional practices in order to struggle against hate speech?

Prof. Elizabeth Poole: This is also a tricky question as by engaging with hate speech online further circulates it. Organisations like Twitter have done a lot to close down explicit hate speech but this often leaves a residue of everyday racism. And in these circumstances, the hate speech moves elsewhere. One of the problems that these 'debates' take place on private media forms which are not accountable except to their shareholders. One of the purposes of our current project, examining Islamophobia and counter-narratives against it, is to try and look at useful strategies for tackling this. Initial findings show that solidarity discourses appear to be quite performative and short-lived, and those perpetuating Islamophobia seem to be better at providing 'evidence' for their views.

<https://www.keele.ac.uk/humanities/study/mcc/research/contestingislamophobia/>

düğünü ve İslamofobiyi sürdürenlerin görüşlerine ‘kanıt’ sağlamada daha iyi göründüklerini göstermektedir.

<https://www.keele.ac.uk/humanities/study/mcc/research/contestingislamophobia/>

Daha kamusal, demokratik medya biçimlerine doğru ilerlemek açık gözükse de mevcut bağlamda bundan (özelleştirilen veya otoriter medyaya) bir ayrılma söz konusudur.

TRT Akademi Dergisi: Nefret söylemiyle ilgili hukuki ve ahlaki düzeydeki tartışmaları ve uygulamaları hem yasal düzeydeki normlar hiyerarşisi hem de etik felsefesi alanındaki tartışmaları göz önünde bulundurarak nasıl değerlendirirsiniz?

Prof. Elizabeth Poole: Hukuk uzmanı değilim ama dediğim gibi, bu kavramlar tanımlansa bile yoruma açıktır. Bu nedenle anlamları üzerinde bir çekişmeye ve mücadeleye maruz kalırlar. Tartışmayı kim kazanırsa bu anlamı normatif bir konuma taşır, dolayısıyla mevcut savaş ifade özgürlüğü üzerindedir. Etik olarak ayrımcılığa maruz kalanlar ve savunmasızlar korunmalıdır ancak bu insanlar genellikle görüşlerini dile getirme gücüne sahip değildir. Projemizde Müslüman hesapların, bir tür susturma işlevi gören müttefiklerinden daha fazla saldırıya uğrama ihtimaline tanık olduk. Bu nedenle savunmasız çevrim içi kişileri korumaya yönelik yasalar ‘sansürlü’ görünse de tartışılmaz

Moving towards more public, democratic media forms seems obvious but there is a shift away from this in the current context (to either privatized or authoritarian media).

TRT Akademi Dergisi: What do you say if we ask you to evaluate the discussions and practices on legal and moral level about hate speech considering the discussions in the field of both hierarchy of norms on legal level and philosophy of ethics?

Prof. Elizabeth Poole: I’m not an expert in law but as I have said, these concepts, even when defined, are open to interpretation. They are therefore subject to contestation and struggle over their meaning. Whoever wins the argument moves that meaning into a normative position, hence the current battle over free speech. Ethically, those being discriminated against, the vulnerable should be protected but those people don’t usually have as much power to voice their views. We have witnessed in our project how Muslim accounts are more likely to be attacked than their would be allies which works as a form of silencing. So although laws to protect the vulnerable online do appear ‘censorious’, there are some things that are not debatable (eg. experiences of racism, see Titley, 2019). There are laws that restrict free expression in the UK for example, ‘in the interests of national security, territorial integrity or public safety, for the prevention of

bazı şeyler vardır (örn. ırkçılık dene-yimleri, bkz. Titley, 2019). Birleşik Kral-lık'ta ifade özgürlüğünü kısıtlayan yasa-lar vardır, örneğin, 'ulusal güvenlik için, toprak bütünlüğü veya kamu güvenliği çıkarları için düzensizlik veya suçun önlenmesi için sağlık veya ahlakın ko-runması için diğerlerinin itibarının veya haklarının korunması için (İnsan Hak-ları Yasası) yahut daha yaygın olarak insan hakları yasalarında' yine de ana akım basında (örneğin göçmenler hak-kında) nefret söyleminin her gün yayıl-dığını görüyoruz. Söz konusu olan şey dilin kullanımı, kısıtlanması ve bununla birlikte toplumlar içindeki değerlerdir, dolayısıyla bu tartışmanın etrafında şiddetlenen kültür savaşlarıdır.

Çalışmalarımızın dahası için:

Poole, E., Giraud, E. ve de Quincey, E (2020) Çevrim içi nefret söyleminde tak-tiksel müdahaleler: #stopIslam davası, Yeni Medya ve Toplum, 3 Mart, <https://doi.org/10.1177/1461444820903319>.

Poole, E., Giraud, E. ve de Quincey, E (2019) #StopIslam'a İtiraz Etmek: Sağcı Popülizme İtirazda İrkçılık Karşıtı Hashtag Kampanyalarının Dinamiklerini İncelemek, Açık Beşeri Bilimler Kütüp-hanesi. doi: <https://doi.org/10.16995/olh.438><https://doi.org/10.16995/olh.438>

disorder or crime, for the protection of health or morals, for the protection of the reputation or rights of others,' (Hu-man Rights Act) and in Human Rights laws more widely and yet we still see hate speech peddled daily in the ma-instream press (about immigrants, for example). What is at stake is the use of and restriction of language, and with this the values within societies, hence the culture wars that rage around this debate.

For more on our work see:

Poole, E., Giraud, E. and de Quincey, E (2020) Tactical interventions in online hate speech: The case of #stopIslam, *NewMediaandSociety*, 3 March, <https://doi.org/10.1177/1461444820903319>.

Poole, E., Giraud, E. and de Quincey, E (2019) Contesting #stopIslam: Exami-ning the Dynamics of Anti-Racist Hashtag Campaigns in Contesting Right Wing Populism, *Open Library of Huma-nities*. doi: <https://doi.org/10.16995/olh.438>

Prof. Dr. Farid Hafez

"Some International Organizations On Islamophobia Still Have Not Grasped The Extent of The Problem"

"İslamofobi Konusunda Bazı Uluslararası Kuruluşlar Hâlâ Sorunun Boyutunu Kavrayamadı"

Röportaj: Şeyma SITKI BÖYÜK

RÖPORTAJ

Avrupa İslamofobi Raporu'ndan ve İslam düşmanlığına karşı kaleme aldığı makaleleriyle tanınan Georgetown Üniversitesinden Prof. Dr. Farid Hafez ile İslamofobi ve nefret söylemi üzerine bir söyleşi gerçekleştirdik.

TRT Akademi Dergisi: İslamofobi gibi bir kavram nasıl ortaya çıktı? Bu kavramın ortaya çıkışında Müslüman toplumlar ve Batı dünyası açısından hangi faktörler ve süreçler etkili oldu?

Prof. Dr. Farid Hafez: İslamofobi bir terim olarak ilk kez yaklaşık 120 yıl önce kullanılmıştır. Şu anki kullanımı, biri 1997'de diğeri 2017'de olmak üzere iki önemli analiz yapan Runnymede Trust adlı ırkçılık karşıtı bir İngiliz düşünce kuruluşu tarafından yürütülen araştırmaya dayanmakta. 1997'den itibaren İslamofobi üzerine akademik üretimlerde ve politika tartışmalarında artış gözlemleyebiliriz.

TRT Akademi Dergisi: İslamofobiyi nasıl tanımlıyorsunuz? Uluslararası toplumun İslamofobiye yaklaşımını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Prof. Dr. Farid Hafez: İslamofobi çalışmasına çeşitli yaklaşımlar mevcut. Runnymede Trust raporunun 2017'den gösterdiği gibi İslamofobi şu anda Müslüman karşıtı ırkçılığı bir birey olarak adlandırmanın yanı sıra egemen toplumlar ile Müslümanlar veya Müslüman olarak algılanan insanlar arasındaki ilişkiyi şekillendiren yapısal

Known for his articles on the European Islamophobia Report and against Islamophobia, Prof. Dr. We had an interview with Farid Hafez on Islamophobia and hate speech.

TRT Akademi Dergisi: How was a concept like Islamophobia created? What factors and processes were effective in the production of this concept in terms of Muslim societies and the Western world?

Prof. Dr. Farid Hafez: Islamophobia as a term has been used the first time around 120 years ago. Its current use is based on research conducted by an anti-racist British think tank called The Runnymede Trust, which has done two important analyses, one in 1997 and the other in 2017. From 1997 on, we could observe an increase in academic productions and policy discussions on Islamophobia.

TRT Akademi Dergisi: How do you define Islamophobia? How do you evaluate the international community's approach to Islamophobia?

Prof. Dr. Farid Hafez: There are several approaches to the study of Islamophobia. As the Runnymede Trust report from 2017 has shown, Islamophobia is currently used to name anti-Muslim racism as an individual as well as a structural phenomenon that shapes the relationship between dominant societies and Muslims or people who

bir fenomen olarak adlandırmakta kullanılıyor. Birleşmiş Milletlerin 15 Mart'ı Uluslararası İslamofobi ile Mücadele Günü ilan etme kararı ile İslamofobinin siyasi olarak tanınmasını arttırdığını görebiliriz. Ayrıca, Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI), Avrupa Konseyi üye ülkelerine Müslüman karşıtı ırkçılık ve ayrımcılığın önlenmesi ve bunlarla mücadele konusunda yeni bir genel politika önerisi yayımladı. Bir yandan bilinçlenme artarken öte yandan bazı uluslararası kuruluşlar hâlâ sorunun boyutunu kavrayamadı.

TRT Akademi Dergisi: Avrupa'da artan İslam karşıtlığının arkasındaki gerçek nedir?

Prof. Dr. Farid Hafez: Birden fazla neden var. Genel anlamda, Avrupa hâlâ sömürgeciliğiyle, bazı ülkelerde faşizmden kalan miraslarıyla uğraşmakta. Bunun da ötesinde, aşırı sağcı siyasi partilerin, ırkçı toplumsal hareketlerin ve aşırı sağcı militan yeraltı ağlarının artan gücüyle çok özel bir meydan okuma var. En sorunlu cevap, İslamofobinin güç odaklarının cevaplanmasının ya da iş birliği yapılmasının başarısızlığıdır.

TRT Akademi Dergisi: Batılı, bir Müslümanı gördüğünde ilk bakışta ne düşünür? Aklına ne gelir?

Prof. Dr. Farid Hafez: Son yirmi yılda yapılan birçok anket ve araştırma-ya göre İslam ve Müslümanlık terimi

are perceived as being Muslims. With the resolution by the United Nations to declare 15 March as the International Day to Combat Islamophobia, we can see an increasing political recognition of Islamophobia. Also, the European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) has just released a new General Policy Recommendation to Council of Europe member states on preventing and combating anti-Muslim racism and discrimination. While on one hand, there is a growing consciousness, on the other hand, some international institutions still don't realize the extent of the problem.

TRT Akademi Dergisi: What is the real reason behind the growing anti-Islamism in Europe?

Prof. Dr. Farid Hafez: There are several. In very general terms, Europe is still struggling with its colonial and in some countries with its post-fascist legacies. Beyond this, there is a very specific challenge with the growing strength of far-right political parties, racist social movements as well as with far-right militant underground networks. Most problematic is the failing answer or the cooptation of Islamophobia by the power centers.

TRT Akademi Dergisi: What does a Westerner think when he/she sees a Muslim at first glance? What comes to his/her mind first?

Prof. Dr. Farid Hafez: According to

başta kadınlar olmak üzere baskı, savaş, şiddet ve terör gibi terimlerle çok olumsuz bir şekilde çağrıştırılmaktadır. Bu, Müslüman karşıtı söylemin hegemonek olmasa da oldukça güçlü olduğunu gösteriyor.

TRT Akademi Dergisi: Bir Batılı için genel "İslam algısı" nı yaratan dinamikler nelerdir?

Prof. Dr. Farid Hafez: Müslümanların din özgürlüğünün ayrımcılığına ilişkin medyada yer alan ve siyasi tartışmalar gibi farklı dinamiklerde yatan temellerden birinin, Müslümanların ulus devletlerin ulusal organına tehdit oluşturduğu varsayımı olduğunu düşünüyorum. Böyle bir okumaya ve Müslümanların toplumsal tehdit olarak algılanmasına dayanarak kısıtlamaların uygulanması uzak değildir.

TRT Akademi Dergisi: Çarpıtılan ve nefret söylemiyle birleştirilen "Müslüman imajına" karşı yapılacak çalışmalar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

Prof. Dr. Farid Hafez: Bence bu imaj sadece bir tarafı. Asıl sorulması gereken soru, iktidardakilerin neden Müslümanların bu kötü imajına en başta ihtiyaç duyduklarıdır. Müslümanlar ile ilgili hiçbir sorun yok. Ama iktidardakiler bu sorunu yarattılar ve ona "Müslüman" adını verdiler. Değişim ancak iktidardakiler her şeyi İslam'a ve Müslümanlara yıkmamaya, Müslümanları iktidar yapılarından dışlamamaya ve hayatlarını

many polls and researches conducted throughout the last two decades, the term Islam and Muslim is very negatively connotated with terms like oppression, especially of women, war and violence as well as terror. This shows that the anti-Muslim discourse is quite strong if not nearly hegemonic.

TRT Akademi Dergisi: What are the dynamics that creates the general "perception of Islam" for a Westerner?

Prof. Dr. Farid Hafez: I think one of the roots that lies at different dynamics such as media coverage and political debates about the discrimination of Muslim religious freedom is the assumption that Muslims pose a threat to the national body of nation states. Based on such a reading and the perception of Muslims as social threats, the implementation of constraints is not far.

TRT Akademi Dergisi: What are your thoughts on the work to be done against the "Image of Muslims", which is being distorted and combined with hate speech?

Prof. Dr. Farid Hafez: I think the image is one thing. The much more important question to be asked is why those in power need this bad image of Muslims in the first place. There is no problem with Muslims. But those in power have created this problem and named it 'Muslim'. A change can only come if those in power are willing not to blame

yaşamalarına izin vermeye istekliyse gerçekleşebilir.

TRT Akademi Dergisi: İslamofobik hareketler hangi araçlarla yürütülüyor? Medya bu araçları haber dilinde nasıl kullanıyor?

Prof. Dr. Farid Hafez: Medya, İslam ve Müslümanlara yönelik bakış açılarını yaygınlaştıran en güçlü kanallardan biridir. Özellikle Müslümanların azınlık olduğu ve çoğu insanın hiçbir Müslümanı bizzat tanımadığı ülkelerde medyanın etkisi çok büyük. İktidardakileri dengede tutmak için kullanılan ideolojik bir kelime hazinesine ait olan terör, radikalleşme ve aşırılıkçılık gibi terminolojilerin İslam ve Müslümanlarla ilgili olacak kadar yaygın ve normal hâle geldiğini görebiliriz. Bu, medya kapsamının politik etkisini ortaya koymaktadır.

TRT Akademi Dergisi: İslamofobi geleneksel ve dijital medyaya nasıl yansıyor?

Prof. Dr. Farid Hafez: Geleneksel medya, uzun süredir faaliyet gösteren gazeteler, devlet televizyonu ve radyosu, muhalif gruplar için daha merkezi hâle gelen sosyal medyanın aksine, çoğu ülkenin güç yapılarını geniş ölçüde yansıtmaktadır. Genel olarak sosyal medya, Müslümanlara karşı kullanılan saldırgan nefret söyleminin yaygınlaştırılması için kesinlikle önemli ve büyüyen bir araç hâline gelmiştir. İzleme merkezleri, Müslümanlara karşı sal-

everything on Islam and Muslims, not to exclude Muslims from the power structures and let them live their lives.

TRT Akademi Dergisi: Through which instruments are Islamophobic movements being carried out? How does the media use these instruments in the language of news?

Prof. Dr. Farid Hafez: The media is one of the strongest channels to disseminate perspectives on Islam and Muslims. Especially in countries, where Muslims are minorities and most people do not even know any Muslim personally, the media's impact is tremendous. We can see those terminologies like terror, radicalization, and extremism, which belong to an ideological arsenal of vocabularies that are used to stabilize those in power, have become so mainstream and normal to be related to Islam and Muslims. This reveals the political impact of media coverage.

TRT Akademi Dergisi: How is Islamophobia reflected in traditional and digital media?

Prof. Dr. Farid Hafez: Traditional media, longtime established newspapers and state television and radio, widely reflect the power structures of most countries in contrast to social media that has become more central for oppositional groups. Social media in general has definitely become an important and growing tool for the dissemination of aggressive hate-speech that is used

dırgan ve şiddetli konuşmaların nasıl kullanıldığını gözlemliyor ve bazı durumlarda Myanmar veya Hindistan'da olduğu gibi Müslümanlara karşı ayaklanmaların ve katliamların da merkezinde yer alıyor.

TRT Akademi Dergisi: Batı ile İslam medeniyeti arasında sağlıklı bir ilişki kurulması açısından, ilişkinin her iki tarafının bireysel, sosyal ve kurumsal düzeyde sorumlulukları sizce nelerdir?

Prof. Dr. Farid Hafez: Batı ülkelerinin pek çoğunda Müslümanlar dikkate değer bir azınlık oluşturmaktadır. Dini azınlıklara diğer dini gruplarla aynı haklar tanınmalıdır. Müslümanlara güvenlik sorunları merceğinden bakma eğiliminin sürmesi durmalı ve eşitlik yolunda yeni bir adım atılmalıdır.

against Muslims. Monitoring centers are observing how aggressive and violent talk against Muslims is being used and in some cases is also central to riots and pogroms against Muslims such as it was the case in Myanmar or India.

TRT Akademi Dergisi: In terms of establishing a healthy relationship between the West and Islamic civilization, What do you think are the responsibilities for both sides of the relationship at the individual, social and institutional level ?

Prof. Dr. Farid Hafez: In many places in Western countries, Muslims form sizeable minorities. Religious minorities should be granted the same rights as other religious groups. The ongoing tendency to look at Muslims through the lens of security issues has to stop and a new path towards equality has to start.

Prof. Dr. Havva KÖK ARSLAN / Nefret Söyleminin Kökeni Nedir? Literatürde ve Uluslararası Raporlarda Nasıl Yer Alıyor?

Nefret Söyleminin Kökeni Nedir? Literatürde ve Uluslararası Raporlarda Nasıl Yer Alıyor?

Havva KÖK ARSLAN*

Sosyal bir canlı olan insan, toplum hayatı içinde yaşarken tarihten itibaren var olan 'biz' ve 'ötekiler' kavramı çerçevesinde bir taraftan diğerleriyle iş birliği yapma diğer taraftan da korunma mekanizmasıyla 'ötekilerden' yabancılaşma eğilimi içindedir. Ötekilerden yabancılaşma eylemi korkuyla zaman içinde önce söylem olarak nefrete sonra da eylem olarak nefret suçuna dönüşebilir.

Nefret söyleminin uluslararası düzeyde kabul görmüş tanımı, 1997 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından alınan Tavsiye Kararı'nda yer almaktadır:

"İrkçi nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizm ve hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her tür ifade biçimi."

AGİT'in nefret suçuna yönelik tanımlaması ise şöyledir:

"Mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin, gerçek ya da hissedilen ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir grupla gerçel ya da öyle algılanan bağı, bağlılığı, aidiyeti, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği, kişilere veya mala karşı suçları da kapsayacak şekilde işlenen her tür suç."¹

Nefret söylemi literatürde iki şekilde ele alınmaktadır:

İfade özgürlüğü kapsamında değerlendirenler: John Stuart Mill'e dayandırılan

¹<https://inancozgurlugugirisimi.org/agit-nefret-suclarina-yonelik-kapsamli-bir-yaklasimin-olmaması-bu-suclari-gorunmez-kiliyor/> Erişim tarihi 19 Mayıs 2022.

* Prof. Dr. Üsküdar Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
DOI: 10.37679/trta.1124085

bu görüşe göre, nefret söylemi de dâhil olmak üzere tüm konuşmaların, ifade özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilmesi gerekir. Hakikate giden bir basamak olarak nefret söylemi gereklidir. Neyin doğru neyin yanlış olduğunu belirlemek için her şey tartışılmalıdır. Bu, toplumun büyümesinin ve gelişmesinin bir parçasıdır. İfade özgürlüğü sadece yol açabileceği zararlar nedeniyle sınırlandırılabilir.² Baker'a göre ise, nefret söylemindeki ifadelerin hoş olmayan içeriklerine ve ifadeyi kullanan kişinin amaçlarına rağmen bir değeri vardır. Çünkü sarf ettiği sözlerle kişi, aslında kendi yaşamını yönlendiren temel değerlere bir vurgu yaparak kendi özerkliğini, kişinin farklı düşüncelere ulaşarak bu düşünceler arasında kendi hükümüne varabilmesini ortaya koymaktadır.³

İfade özgürlüğü dışında ele alanlar: Baskın olan bu görüşe göre nefret söylemi temel hak ve özgürlüklerle çatışma içerisinde olduğu için ifade özgürlüğü kapsamında yer almaması gerektiğidir. Bunun da iki temeli vardır:

i- Öncelikle, nefret söylemi, temel hak ve özgürlükleri yok etmeye yönelik olarak bir hakkın kötüye kullanımınıdır. Çünkü nefret söyleminde amaç, “bir kişi veya grubu incitmek, kişiliksizleştirmek, taciz etmek, alçaltmak, küçük düşürmek, mağdur etmek veya bu kişi ve gruplara karşı duyarsızlığı ve düşmanlığı artırmaktır.”

ii-İkinci olarak nefret söylemiyle mücadele edilmemesi durumunda, bunun temelindeki ayrımcı ve düşmanca davranışın uzun dönemde normalleşmesi sonucunu doğuracaktır.⁴

1990'lara kadar sadece 'ırk' ya da 'din' saikiyle gerçekleştirilen saldırılar için kullanılan nefret söylemi kavramı bu tarihlerden itibaren bir kişinin cinsel eğilimi, cinsiyeti ve engellilik hâli için yapılan saldırıları da içerecek şekilde kullanılmaya başlamıştır.⁵

Günümüzde bir söylemin nefret söylemi olarak nitelendirilebilmesi için şu dört unsurdan birine sahip olması yeterlidir:

- 1) Doğrudan doğruya şiddete çağırın bir içeriğe sahip olması;
- 2) Belirli özellikleri nedeniyle bir kişi veya gruba yönelik olması;
- 3) Kişi veya grubun sahip olduğu özellikler olumsuz olarak nitelendirilmesi;

³ Mill, John Stuart: On Liberty. Curtis Weyant, Martin Pettit and the Online Distributed Proofreading Team, 2011, s. 32. Türay, Aras. Nefret Söylemi Bağlamında Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik Suçu, Ankara 2016, s. 36 v.d.

⁴ Türay, Aras: Nefret Söylemi Bağlamında Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik Suçu, Ankara 2016, s. 40.

⁵ Ataman, Hakan: Nefret Suçlarını Farklı Yaklaşımlar Çerçevesinden Ele Almak: Etik, Sosyo-Politik ve Bir İnsan Hakları Problemi Olarak Nefret Suçları, Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları (Derleyen: Yasemin İnceoğlu), İstanbul 2012, s. 59 v.d.

4) Olumsuz olarak nitelendirilen kişi veya grubun varlığını hoş karşılanmaması.⁶

Nefret Söylemi, Avrupa’da Yayınlanan Raporlarda (AGİT, BM.. veya Farklı Uluslararası Raporlarda) Nasıl Yer almaktadır?

Birleşmiş Milletlerin 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) (Universal Declaration of Human Rights) ifade özgürlüğünü koruyan en temel belgelerden biridir. Bu beyannamenin 19. Maddesi’nde, “Herkesin düşünce ve ifade özgürlüğüne hakkı vardır.” der ve bu hak, herhangi bir müdahale olmaksızın herhangi bir medya aracılığıyla ve ülke sınırlarına bakılmaksızın bilgi ve fikirleri arama, alma ve yayma özgürlüğünü içerir.⁷

İfade özgürlüğünü koruyan bu tür temel yasaların yanında, özellikle bireylerin güvenliği ve korunmasıyla ilgili nefret söylemine yönelik ifade özgürlüğüne sınırlamalar ve kısıtlamalar getiren çok sayıda uluslararası yasa da var.⁸

Birleşmiş Milletler’in 1969 tarihli Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi nefret söylemini ve kışkırtıcı dil türlerini yasaklayan mevzuat oluşturma ihtiyacını ele alan ilk komitedir.⁹ BM Sivil ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi’nin 19 (3). Maddesi, meşru menfaatin korunması ve bu menfaatin korunması için gerekli olması hâlinde, ifade yasa tarafından sağlandığında, insanın ifade özgürlüğü hakkına kısıtlamalar getirmektedir.¹⁰ Bu sözleşmenin 20(2) maddesi, şiddeti, ayrımcılığı veya düşmanlığı teşvik eden ulusal, dini veya ırksal nefreti yasaklar.¹¹

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 1997’de kabul ettiği R(97) 20 sayılı tavsiye kararında da nefret söylemini; “ırkçı nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizm veya hoşgörüsüzlük ifade eden saldırgan milliyetçilik de dahil olmak üzere, hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da

⁶Demirbaş, Timur: Nefret Söylemi ve Nefret Suçları, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan, C. 19, Özel Sayı-2017, s. 2693-2701

⁷Altman, Andrew, Maitra, Ishani; McGowan, Mary Kate (eds.): “Freedom of Expression and Human Rights Law: The Case of Holocaust Denial”, Speech and Harm, Oxford University Press, 2012, s. 24–49, doi:10.1093/acprof:oso/9780199236282.003.0002, ISBN 978-0-19-923628-2, Erişim Tarihi 8 Mayıs 2022.

⁸Altman, Andrew (31 May 2012), Maitra, Ishani; McGowan, Mary Kate (eds.), “Freedom of Expression and Human Rights Law: The Case of Holocaust Denial”, Speech and Harm, Oxford University Press, pp. 24–49, doi:10.1093/acprof:oso/9780199236282.003.0002, ISBN 978-0-19-923628-2, Erişim tarihi 8 Mayıs 2022.

⁹Nations, United. “Universal Declaration of Human Rights”. United Nations. Erişim tarihi 8 Mayıs 2022.

¹⁰Altman, Andrew (31 May 2012), Maitra, Ishani; McGowan, Mary Kate (eds.), “Freedom of Expression and Human Rights Law: The Case of Holocaust Denial”, Speech and Harm, Oxford University Press, pp. 24–49, doi:10.1093/acprof:oso/9780199236282.003.0002, ISBN 978-0-19-923628-2, Erişim tarihi 9 Mayıs 2022.

¹¹Mendel, Toby (2012), Herz, Michael; Molnar, Peter (eds.), “Does International Law Provide for Consistent Rules on Hate Speech?”, The Content and Context of Hate Speech, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 417–429, doi:10.1017/cbo9781139042871.029, ISBN 9781139042871, Erişim tarihi 8 Mayıs 2022.

haklı gösteren her türlü ifade biçimidir” şeklinde tanımlamıştır.¹²

Nefret söylemiyle bağlantılı olarak çok sayıda dava Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından sonuçlandırılmış ve “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin temellerini oluşturan değerlere yönelik her türlü ifadede olduğu gibi, hoşgörüsüzlüğe tahrik eden veya onu haklı gösteren ya da hoşgörüsüzlüğü yayan ifadelerin AİHS’nin 10. maddesiyle sağlanan korumadan yararlanamayacağını açıkça ve kuşkuyla yer bırakmayacak biçimde ifade etmiştir. AİHM’ye göre devletlerin nefret savunusunu yasaklamaya ve nefret söylemine maruz kalan kişilerin korunmasına dair, uluslararası hukuktan kaynaklanan bir yükümlülüğü mevcuttur”¹³.

Avustralya, Danimarka, Fransa, Almanya, Hindistan, Güney Afrika, İsveç, Yeni Zelanda ve Birleşik Krallık dâhil, gelişmiş demokrasilerin çoğunda nefret söylemini kısıtlayan yasalar vardır.¹⁴ Birleşik Krallık’ta, 1998 İnsan Hakları Yasası’nın 10. Maddesi, ulusal güvenliği tehdit ettiğinde, ırksal veya dini nefreti kışkırttığına, sağlığa veya ahlaka zarar verdiğinde veya tehdit oluşturduğunda ifade özgürlüğü üzerindeki kısıtlamalara izin verileceğini belirterek İHEB’i genişletir.¹⁵ ABD Yüksek Mahkemesi defalarca nefret söylemini suç sayan yasaların ABD anayasasının ilk değişikliğinde yer alan ifade özgürlüğü garantisini ihlal ettiğine karar verdiği için ABD’de nefret söylemi yasaları yoktur.¹⁶

Dünyada Nefret Söyleminin Durumu Nedir? Teoride Yer Alan Nefret Söylemi Pratikte Nasıl Uygulanmaktadır?

Nefret söylemi ve nefret söyleminin yasal tanımları ülkeden ülkeye değişmektedir.¹⁷ Bazı ülkelerin yasaları, nefret söylemini, bir gruba veya bireylere şiddete veya ön yargılı eylemlere teşvik eden veya bir grubu veya bireyleri herhangi bir konuda küçük düşüren veya yıldırma konuşma, jest, davranış, yazı veya gösteriler olarak tanımlar. Kanun, belirli özelliklere dayalı olarak bir grubu tanımlayabilir.¹⁸ Bazı ülkelerde nefret

¹²İnceoğlu, Yasemin/Sözeri, Ceren: Nefret Suçlarında Medyanın Sorumluluğu: “Ya sev ya terket ya da ...”, Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları (Derleyen: Yasemin İnceoğlu), İstanbul 2012, s. 24.v

¹³Türay, Aras: Nefret Söylemi Bağlamında Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik Suçu, Ankara 2016, s. 36.

¹⁴Howard, Jeffrey W. (2019). “Free Speech and Hate Speech”. Annual Review of Political Science. 22: 93–109. doi:10.1146/annurev-polisci-051517-012343

¹⁵“Article 10: Freedom of expression | Equality and Human Rights Commission”. www.equalityhumanrights.com. Erişim tarihi 8 Mayıs 2022.

¹⁶Volokh, Eugene (5 May 2015). “No, there’s no “hate speech” exception to the First Amendment”. The Washington Post. Retrieved 25 June 2017.

¹⁷“Herz, Michael and Peter Molnar, eds. 2012. The content and context of hate speech. Cambridge University Press” (PDF). Archived from the original (PDF) on 13 Temmuz 2018. Erişim tarihi 9 Mayıs 2022.

¹⁸“Criminal Justice Act 2003”. www.legislation.gov.uk. Retrieved 3 January 2017; An Activist’s Guide to The Yogyakarta Principles (PDF) (Report). 14 November 2010. p. 125. Archived from the original (PDF) on 4 January 2017; Kinney, Terry A. (5 June 2008). “Hate Speech and Ethnophobias”. The International Encyclopedia of Communication. doi:10.1002/9781405186407.wbiech004. ISBN 9781405186407.

söylemi yasal bir terim değildir.¹⁹ Amerika Birleşik Devletleri de dâhil olmak üzere bazı ülkelerde, ‘nefret söylemi’ kategorisine girenlerin çoğu anayasal olarak korunmaktadır.²⁰ Diğer ülkelerde, nefret söyleminin mağduru medeni hukuk, ceza hukuku veya her ikisi kapsamında tazminat talep edebilir.

Gerek Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin tavsiye kararının gerekse AGİT’in nefret suçuna yönelik yaklaşımlarının hukuki bağlayıcılığı olmayıp sözleşmecî devletlere yol gösterici nitelik taşımaktadır. Bununla birlikte, sözleşmecî devletlerin iç hukukunda bağlayıcı nitelik taşıyan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına baktığımızda, nefret söyleminin ve nefret suçunun özellikle ırkçı söylem ve soykırım inkârı konuları etrafında şekillendiği ve bu konularda yasal tedbirlere gidildiği görülmektedir.

Nefret Söyleminin Türkiye’de ve Avrupa’da Hukuki Karşılığı, Hukuki Zemini Nedir? Neler Nefret Söylemine Girer?

Nefret Suçu, “failin din, dil, ırk, etnik köken, engelli olma, cinsiyet ve cinsel yönelime dair sahip olduğu ön yargı ile bu özelliklerden birine sahip olduğunu bildiği veya varsaydığı bir diğer kişiye karşı gerçekleştirdiği suç” şeklinde tanımlanmaktadır.²¹

Nefret suçu kavramına dair yukarıda yapılan açıklamaya karşın bu kavramın tam olarak nasıl tanımlanması ya da hangi unsurları içermesi gerektiğine dair henüz uzlaşılmış bir tarif yoktur.²²

Sosyal bilimler içinde en çok kabul gören nefret suçu tanımlarından yola çıkarsak nefret suçunun şu iki unsuru taşıması gerekir:

- 1) Ceza Kanunu’nda düzenlenmiş olan bir suçun mevcut olması;
- 2) Failin bu suçu mağdurun belirli bir gruba aidiyetinden kaynaklanan nefret saikiyle ya da ön yargı ile işlemiş olması.

Nefret söyleminde olduğu gibi nefret suçlarındaki grupların belirlenmesinde de o gruba karşı duyulan ön yargının, sosyal bir bağlantısının olması veya bir dünya

¹⁹“CNN’s Chris Cuomo: First Amendment doesn’t cover hate speech”. Archived from the original on 24 Temmuz 2019. Erişim tarihi 12 Mayıs 2022.

²⁰Volokh, Eugene (5 May 2015). “No, there’s no “hate speech” exception to the First Amendment”. The Washington Post. Erişim tarihi 12 Mayıs 2022.

²¹Çolak Özlem: Eşcinsellere Yönelik Nefret Suçları ve Toplumun Bu Suçlar Kapsamında Faile ve Mağdura Yönelik Tutumları, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul 2009, s. 1.

²² Nolan, J. J./Akiyama, Y./Berhanu, S.: Hate Crime Statistics Act of 1990, American Behavioral Scientists, (2002). Vol. 46 (1), s. 136-153 (zitr. Demirbaş, 2699).

görüşünün parçası olması gerekir.²³

Günümüzde, ‘nefret suçu’ olarak tanımlanan fiillerin engellenmesine yönelik ilk girişimler 1960’lı yıllarda ABD’de, özellikle Yahudilere ve siyahlara yönelik saldırıları engellemek amacıyla başlatılmıştır. Başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere birçok ülkede özel olarak ‘nefret suçları’ni düzenleyen kanunlar bulunmaktadır. Bu kanunlar ile bir suçun nefret duygusu ile işlenmesi cezayı arttırıcı neden olarak kabul edilmektedir.

Suç politikası açısından karar verilmesi gereken önemli husus, nefret suçunun bağımsız bir suç olarak mı, yoksa suçun ağırlatıcı hâli olarak mı düzenleneceğidir. Nefret suçu, İngiltere ve Çek Cumhuriyeti’nde, bağımsız suç olarak üzenlenmişken, çok sayıda ülkede cezayı ağırlaştırıcı bir neden olarak düzenlenmiştir.²⁴

Türkiye’de ise nefret suçlarına yönelik özel kanun bulunmamakla birlikte, Türk Ceza Kanunu’nda kişileri düşmanlığa sevk eden ayrımcılık fiilleri, m.115 (inanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasını engelleme), m.122 (nefret ve ayrımcılık), m.125 (hakaret), m.153 (ibadethanelere ve mezarlıklara zarar verme) ve m. 216’da (halkı kin ve düşmanlığa tahrik ve aşağılama) cezalandırılmaktadır. Bunlardan TCK m.122’de yer alan ayrımcılık suçu 1 Haziran 2005’ten itibaren mevzuatımıza ilk defa girmiş olup 2.3.2014 tarih ve 6529 Sayılı Kanun’la “nefret ve ayrımcılık” suçu şeklinde yeniden düzenlenmiştir.²⁵

Son olarak; nefret söylemiyle mücadelenin sadece hukuki yöntemlerle yapılması yeterli değildir. Nefret söyleminin temelinde yatan tarihi, psikolojik, sosyolojik ve eğitim gibi farklı alanlardaki yatan esas sebeplerin de tespit edilip ortadan kaldırılması gerekir. Bu nedenle ceza hukuku nefret söylemiyle mücadele araçlarından sadece biridir.

²³ Türey, sf. 51.

²⁴ İnceoğlu, Aytekin Asuman: Nefret Suçu Kavramı ve Türk Ceza Mevzuatı Açısından Değerlendirilmesi, in:Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları (Derleyen: Yasemin İnceoğlu), İstanbul 2012, s. 114..

²⁵ 21 Nefret ve ayrımcılık: Madde 122 - (1) Dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi

inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle;

a) Bir kişiye kamuya arz edilmiş olan bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini

veya kiraya verilmesini,

b) Bir kişinin kamuya arz edilmiş belli bir hizmetten yararlanmasını,

c) Bir kişinin işe alınmasını,

d) Bir kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını,

engellenen kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

An illustration of a person's profile in shades of brown and tan, with a dark blue shadowed area representing the interior of the mouth. A large, stylized red speech bubble is positioned inside the mouth. A white speech bubble is attached to the right side of the red one, containing the text 'HATE SPEECH' in red, bold, uppercase letters. A large, faint grey 'X' is overlaid on the white speech bubble, indicating that the content is prohibited or disallowed.

**HATE
SPEECH**

Prof. Dr. Talip KÜÇÜKCAN / İslam Dünyasının İslamofobi ile Mücadelesinin Parametreleri

Gettyimages

İslam Dünyasının İslamofobi ile Mücadelesinin Parametreleri

Talip KÜÇÜKCAN*

İslamofobi, bir başka deyişle İslam karşıtlığı ve düşmanlığı küresel ölçekte yükselen ve Müslümanların temel hak ve özgürlüklerini tehdit eden bir sorundur. Kökenleri tarihi olmakla birlikte özellikle son yıllarda, Müslümanların azınlık olarak yaşadıkları ülkelerde kamusal ve siyasal alanda görünürlüklerinin artması, evrensel insan hakları dilini kullanarak eşitlik, adalet, temsil ve sosyoekonomik refahtan pay alma taleplerinde bulunmaları, göçmen karşıtlığı ve kalıp yargıların da tesiriyle onları daha belirgin hedef hâline getirmiştir. İslamofobi, içerdiği nefret söylemi ve yol açtığı nefret suçları itibarıyla modern dönemlerde toplumsal barışı, çoğulculuğu, farklı dini ve etnik grupların bir arada yaşama imkânını tehdit eden ve zaman zaman da ortadan kaldıran siyasal bir enstrümana ve ötekileştirme politikasına dönüşmüştür.

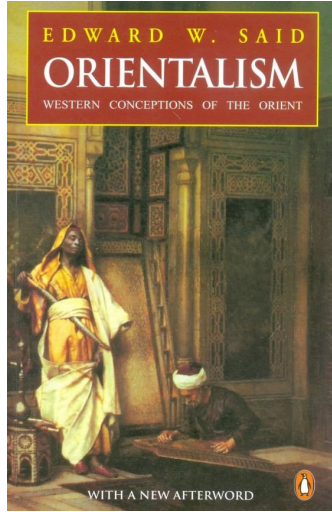
İslam karşıtlığı ve düşmanlığı olarak anlaşılması gereken İslamofobi küresel ölçekte dışlama, soyutlama, ayrımcılık, yabancı ve öteki düşmanlığı, nefret söylemi ve nefret suçlarına dönüşmektedir. Dünyanın neresine bakılırsa bakılsın Müslümanların azınlık olarak yaşadıkları ülkeler başta olmak üzere İslamofobik tutum ve davranışları görmek, bir başka ifade ile İslamofobi siyasetine tanıklık etmek mümkün. Avrupa, ABD, Çin ve Hindistan'da Müslümanlara yönelik nefret söylemi ve suçlarının artması İslamofobi sorununun küresel boyutlarını göstermesi bakımında manidardır.

Önceki ABD Başkanı Donald Trump'ın Beyaz Saray'da iktidar koltuğuna oturduğunda ilk imzaladığı kararname bazı İslam ülkelerinden gelecek olacak ziyaretçilere güvenlik riski bahanesi ile vize yasağı getiren kararname idi. Bu politika, ABD'de gerçekleşen 11 Eylül terör saldırılarının Amerikalıların bilinçaltında ne kadar derin izler bıraktığına işaret etmektedir. Diğer yandan Avrupa'da siyaset yelpazesine

*Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü
DOI: 10.37679/trta.1124113

ve siyasi aktörlerin eğilimlerine bakıldığında aşırı sağ ve ırkçı partilerin son dönemlerde yükselişe geçtiği, bazı ülkelerde koalisyon ortağı olarak hükümette yer aldıkları, dahası bu akımların marjinal ve aşırı görüşleri savunmalarına karşın ana akım siyaseti derinden etkiledikleri görülmektedir. Bu eğilimin en çarpıcı örneklerinden biri Fransa'daki başkanlık seçimlerinde yaşanmıştır. Marine Le Pen, göçmen ve İslam karşıtı popülist söylem ve vaatleri ile geniş seçmen kitlelerini etkilemiş, popülizmin bu yöndeki etkisini gören ana akım siyasi partilerin temsilcileri ve adayları da kolayca popülist denilebilecek söylemlere teslim olmuşlardır.

Yukarıda da ifade edildiği üzere İslamofobi, kavram olarak nispeten yeni ancak bir siyaset tarzı, ya da İslam'a ve Müslümanlara karşı ön yargılar, tutum ve davranışlar bütünü olarak kökenleri eskilere dayanan bir sorundur. Ancak İslamofobi ilk bakışta İslam dünyası ve Müslüman azınlıkların sorunu gibi gözükse de aslında Batı'nın ve Müslüman azınlıklara ev sahipliği yapan ülkelerin sorunudur. Elbette yazının ilerleyen bölümlerinde de işaret edileceği üzere İslam dünyasındaki bazı anlayış biçimleri, uygulamalar ve politikalar da İslamofobinin artmasına zemin hazırlamakta ve İslamofobik siyasete malzeme temin etmektedir.

İslamofobinin yeni olmadığını, kökenlerinin geçmişe dayandığını ifade etmiştik. Edward Said¹, *Orientalism: Western Concepts of the Orient* (Oryantalizm/Şarkiyatçılık: Batı'nın Doğu/Şark Anlayışları) başlıklı kitabında, Batı dünyasında genel

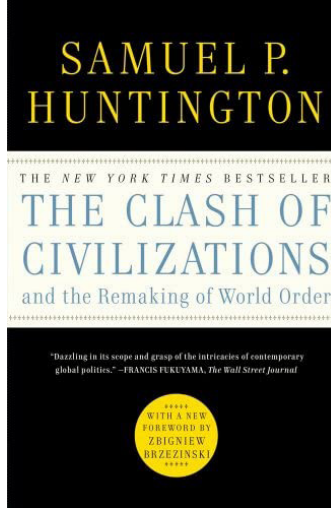
¹ Said, Edward W., (1979). *Orientalism: Western Concepts of the Orient*, New York: Vintage; First Ed. Edition.

olarak Doğu uygarlıklarına, özel olarak ise İslam uygarlığı ve Müslümanlara yönelik olumsuz, ötekileştirici, düşmanlaştırıcı ve yer yer kriminalize edici özcü yaklaşım ve bakış açısının izlerini edebi eserler, hatıralar, seyahatnameler ve tiyatro oyun metinlerinden hareketle takip eder. Ulaştığı sonuçlar onu şaşırtmaz zira Batı'nın, Doğu ve İslam dünyasını işgal etmesi, köleleştirilmesi ve sömürgeleştirilmesi için meşrulaştırıcı bir zemine ihtiyaç vardır. Edward Said bu zeminin *Oryantalizm* kitabındaki bulgular olduğunu söyler. İncelediği ve eleştirel söylem analizine tabi tuttuğu onlarca eserin Doğuluları ve Müslümanların terbiye edilmesi ve medenileştirilmesi gereken barbarlar olarak yansıttığını düşünen Said, şiddet ve nobranlığın hüküm sürdüğü bu coğrafyalara Batı'nın medeni değerlerinin getirilmesi, yayılması ve söz konusu toplumların eğitilmesi gerektiği düşüncesinin işgal ve sömürgeciliği meşrulaştırıcı rol oynadığını ifade eder. Müslümanların devletlerinin yıkılması, topraklarının işgali, kaynaklarının çalınması demek olan sömürgeciliğin meşrulaştırılmasında bu metinlerde inşa edilen imajların payı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Avrupa'da yaşanan endüstri devrimi, aydınlanma, modernleşme ve sekülerleşme gibi gelişmeler Müslüman dünyaya ilişkin Avrupa merkezci bakış açısını güçlendirmiş, Avrupa/Batı uygarlığının daha üstün olduğu fikrini pekiştirmiştir.

Kuşkusuz İslam'ın ilk ortaya çıkışı, İslam'ın Hristiyanlık başta, başka dinlerin hâkim olduğu coğrafyalara yayılması, İslam'ı temsil eden imparatorluk ve devletlerin büyümesi ve Batı'ya doğru genişlemesi, Haçlı Seferleri, Osmanlı-Avrupa ilişkileri, Viyana kuşatması ve daha pek çok kritik olay bilhassa Batı dünyasında İslam'a ve Müslümanlara ilişkin kalıcı izler bırakan özcü yaklaşımların ortaya çıkmasına ve içinde korku ve kaygı da barındıran bu yaklaşımların Batı kimliğinin inşasında rol oynadığını iddia etmek abartılı olmaz. Kolektif kimlik inşası bir "öteki" gerektiriyorsa ki tarihsel tecrübe öyle olduğunu gösteriyor, Batı'nın birincil ve belirgin ötekisi İslam, Müslümanlar ve Türkler olmuştur. Yükselen İslamofobi ile birlikte tarihsel ötekinin yani Türkler ve Müslümanların bugün de yeniden ötekileştirildikleri görülmektedir.

Kuşkusuz yukarıda işaret edilen karşılaşmaların oluşturduğu kalıp yargılar ve özcü yaklaşımlar farklı tonlarda varlıklarını sürdürmüş ve bugüne kadar gelmiştir. 11 Eylül saldırıları sonrasında siyaseti büyük oranda teslim alan güvenlikçi söylem ile birlikte İslamofobik retorik ve siyaset tekrar yükselişe geçmiştir. Çoğu yazar ve düşünür İslamofobinin ortaya çıkış ve yükselişini 11 Eylül olayına bağlar. 11 Eylül bir kırılma noktası olmakla birlikte bazı aydınların İslamofobiye zemin hazırlayan çok atıflı yazıları ve iddiaları olmuştur. Örneğin henüz 11 Eylül saldırıları meydana

gelmeden soğuk savaşın bitiminden hemen sonra Samuel Huntington² Foreign Affairs'de 1993 yılında yayınladığı *Clash of Civilizations* (Medeniyetler Çatışması) başlıklı makalesinde Batı uygarlığının karşısına yeni düşman olarak İslam başta olmak üzere Doğu dinlerini koymuştur. Huntington³ aynı makalenin genişletilmiş versiyonu olarak 1996 yılında yayınladığı *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* (Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden İnşası) başlıklı kitabında da İslam ve Doğu dinleri ile Batı medeniyetinin değerlerinin uyuşmadığı ve bu ikisi arasında çatışmanın kaçınılmaz olduğu iddiasını tekrar etmiştir. Her ne kadar Huntington'un görüşleri ve onun öngörüsünü doğruladığı iddia edilen 11 Eylül olayları İslamobofik söylem ve politikaların şekillenmesinde etkili olsa da araştırmalar, İslam karşıtlığı ve düşmanlığı gerçeğinin bu tarihten önce de var olduğunu bütün çıplaklığı ile ortaya koymaktadır.

İngiltere Hükümeti'nin farklı din ve mesleklere mensup uzmanların katılımı ile Runnymede Trust adlı kuruluşa hazırladığı ve 1997 yılında kamuoyu ile paylaşılan *Islamophobia: Challenge for Us All* (İslamofobi: Hepimiz için Meydan Okuma) başlıklı rapor, İslam korkusu/karşıtlığının 11 Eylül'ün ürünü olmadığını, İslamofobinin Batı ülkelerinde uzun yıllardır bulunduğunu ancak son yıllarda daha da belirginleşerek uç ve tehlikeli boyutlara ulaştığını vurgulamaktadır. Raporun bulgularına göre kamuoyunda yaygın ve baskın olan İslamofobik bakış ve söylem şu temel bakış açılarını içermektedir:

²Huntington, Samuel P. (1993). "The Clash of Civilizations?". Foreign Affairs. 72 (3): 22–49.

³Huntington, Samuel P. (1993). The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order, New York: Simon & Schuster; First Pr. Edition.

1. İslam yeknesak, statik, tek tip ve dolayısıyla yeniliklere ve değişime kapalıdır.
2. İslam ayrı ve öteki olarak görülmektedir. Diğer kültürler ile paylaştığı ortak değerleri yoktur, diğerlerini etkilemez ve onlardan etkilenmez.
3. İslam, Batı'dan geridir ve aşağıdır. Barbar, irrasyonel, ilkel ve cinsiyetçidir.
4. İslam şiddet yanlısı, saldırgan, tehditkâr, terörü destekleyen ve uygarlıklar çatışmasına dâhil olan bir dindir.
5. İslam, siyasal bir ideolojidir, siyasal ve askeri çıkarlar için kullanılır.
6. Müslümanların Batı kültürü eleştirisinin hiçbir değeri yoktur. Müslümanların eleştirileri reddedilir.
7. İslamiyet'e duyulan düşmanlık Müslümanlara yönelik ayrımcılığı ve çoğunluk toplumdan dışlamayı meşrulaştırmak için kullanılıyor.
8. Müslüman karşıtı düşmanlık doğal ve normal görülüyor.⁴

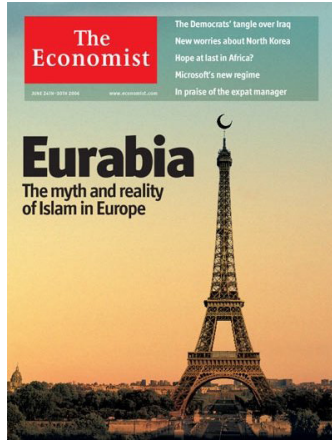

2018 yılında yani birinci raporun yayınlanmasından 20 yıl sonra Runnymede Trust ikinci bir İslamofobi raporu hazırladı. *Islamophobia: Still a challenge for us all* (İslamofobi: Hepimiz için hâlâ bir meydan okuma) başlıklı rapora göre İslam ve Müslümanlara bakışta olumlu yönde belirgin bir iyileşme yaşanmadı. Tam tersine monolitik ve özcü yaklaşımların yanında yoksulluk ve işsizliğin Müslümanlar arasında belirgin biçimde yükseldiği görüldü.⁵ Bu raporların da işaret ettiği gibi

⁴Islamophobia: Challenge for Us All, (1997). Runnymede Trust, London.

⁵Islamophobia: Still a Challenge for Us All, (2018). Runnymede Trust, London.

Batı'daki İslam karşıtlığı 11 Eylül öncesi de yaygın biçimde vardı ancak 11 Eylül saldırıları ile birlikte İslamofobik yaklaşım, tutum ve davranışlar daha da arttı ve yaygınlaştı. Bunu bilimsel raporlarda da görmek mümkün. Örneğin Avrupa Birliği'ne bağlı European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia adlı kuruluş, 11 Eylül sonrasındaki gelişmeleri incelemek üzere iki kapsamlı rapor yayınladı. *Summary Report on Islamophobia in the EU after 11 September 2001* başlıklı birinci rapor 2002 yılında yayımlandı. 15 AB ülkesini kapsayan bu rapor, 11 Eylül'den sonra İslam karşıtlığının ve Müslümanlara yönelik sözlü ve fiziki taciz ve saldırılarda Avrupa'da belirgin bir artış olduğunu kaydediyor. Rapordaki bulgulara göre Müslümanlara yönelik tehditler, ayrımcılık, ötekileştirme sokak, iş yeri ve okul gibi yerlerde sözlü ve fiziki saldırılar arttı. Örneğin kadınların başörtülerinin zorla başlarından çekilmesi, Müslüman çocuklara "Üsame" diye hitap edilip yüzlerine tükürülmesi de bulgular arasında. Rapora göre Müslümanlar ayrıca terörist olmakla ve teröre destek vermekle suçlanıyor. Camiler ve diğer Müslüman kurumlara yönelik saldırılarda artış olduğu da ifade edilen raporda medyanın da Müslümanlara yönelik kalıp yargı oluşturucu sansasyonel, tahrik edici ve abartılı dil kullanarak yayın yaptığına işaret ediliyor.⁶

Aynı kurum, (yeni adıyla Fundamental Rights Agency /Temel Haklar Ajansı), 2006 yılında *Muslims in the European Union: Discrimination and Islamophobia* başlıklı 10 AB ülkesini kapsayan yeni yeni bir rapor hazırladı ve yayınladı. Bu raporun bulguları da ilkinden farklı değil. Araştırmaya dâhil edilen ülkelerin tümünde İslam karşıtlığı, İslam düşmanlığı ve Müslümanlara karşı ayrımcılık ve ırkçılık olduğu

⁶ Summary Report on Islamophobia in the EU after 11 September 2001, (2002). European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, Vienna.

saha araştırmalarına dayalı olarak ortaya konuyor. Bu rapor ayrıca Müslümanların demografik açıdan gerçek sayıları ile değil nüfuslarından daha noksan olarak kayıt altına alındığını, olumsuz kalıp yargıların kurbanı olduklarını, medyanın bu algıları güçlendirdiğini, ön yargı ve nefretin can ve mala yönelik fiziki saldırılara da dönüştüğünü gösteriyor. Diğer yandan Müslüman gençlerin önlerinde kısıtlı fırsatlar olduğunu, sosyal dışlanma ve ayrımcılık ile karşılaştıklarını, bunların etkisiyle umutsuzluk ve yabancılaşma duygularına kapıldıklarını ortaya koyuyor. Rapor, Müslümanlar arasında işsizlik ve yoksulluk oranlarının daha yüksek olduğu, yapısal nedenlerle eğitimde başarısızlık oranlarının ise yüksek olduğunu da gösteriyor.⁷

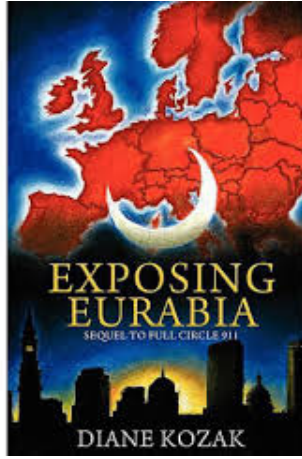

Geleneksel medya, sosyal medya ve dijital alanlarında da denetimsizlik ve yasal düzenleme eksikliklerinden kaynaklı Müslümanlara yönelik özcü, tektipleştirici ve güvenikleştirici ön yargıların ve kalıp yargıların oluşturulduğu ve yayıldığı görülmektedir. İslamofobi ve İslamofobik yaklaşım ve eylemlerinin oluşmasında ve artışında geleneksel medya yanında sosyal medya ve dijital platformların da ciddi etkileri olduğu gözlemlenmektedir. İngiltere merkezli Muslim Council of Britain'ın (Britanya İslam Konseyi) 2021 yayınladığı kapsamlı medya içeriği tarama ve analizi raporu da bu gözlemleri teyit etmektedir.

Britanya İslam Konseyi bünyesindeki Medya İzleme Merkezi, 34 medya şirketinin çevrim içi yayın içeriği ile 38 TV kanalının yayınlarını araştırmaya dâhil ederek analize tabi tuttu. Raporda yer alan bilgilere göre, Ekim 2018-Eylül 2019 arasında

⁷ Muslims in the European Union: Discrimination and Islamophobia, (2006). Fundamental Rights Agency, Vienna.

48 binden fazla makale ve 5 bin 500 TV haberi bandı tek tek izlendi, bu haberlerin içerik ve söylem analizi yapıldı. *British Media's Coverage of Muslims and Islam (2018-2020)* (İngiliz Medyasında Müslümanlar ve İslam'la İlgili Yayınlar) başlıklı rapora göre Müslümanlarla veya İslam'la ilgili çevrim içi yayınlardaki makalelerin yüzde 60'ı, televizyon haberlerinin ise yüzde 47'si olumsuz bir dil ve içeriğe sahip. Sağ eğilimli ve dini yayınlarda Müslümanlara ön yargı ile bakan, Müslümanların inanç ve davranışlarını yanlış yansıtan haber oranı daha fazla. TV programlarında ise aşırı sağcıların görüşlerine Müslümanlar hakkındaki yalan yanlış genellemeler yapmaları sorgulanmadan yayınlandı. Sosyal medyanın da İslam karşıtlığı ve düşmanlığının oluşması ve yayılmasına katkıda bulunduğunu gösteren pek çok örnek var. Bunlardan biri #StopIslam hashtag'i ile 2017-2020 yıllarında Instagram'da başlatılan kampanya ve paylaşımlardır. Bu sosyal medya kampanyası paylaşımları İslam'ın ve Müslümanların nasıl ötekileştirildiğini, tehlikeli ve riskli gösterildiklerine örnek olarak zikredilebilir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi İslamofobi özü ve kökenleri itibarıyla Müslümanların değil bir zihniyet problemi olarak Batı'nın ve Avrupalıların sorunudur. Batı'da yükselen hoşgörüsüzlük ve tahammülsüzlüğün tetiklediği bir medeniyet krizi olarak değerlendirilebilecek olan İslamofobi, sonuçları itibarıyla Müslümanları hedef aldığı için Müslümanların da dikkatle izlemesi ve çözümü noktasında gayret sarf etmeleri gereken bir sorundur. Bu yazıda zikredilen araştırma ve raporların bulgularına bakıldığında İslamofobik söylem ve pratiklerin bazı anlayış ve uygulamalardan daha fazla beslendiği görülmektedir. İşte bu noktada İslamofobi ile mücadelede İslam dünyası ve Müslümanların özellikle dikkatli olması gerektiği ortaya çıkmaktadır. İslamofobi, Müslümanların bir sorunu olmamakla beraber

bu sorununun büyümesine ve sosyopolitik zemin kazanmasına neden olabilecek malzeme üretmekten kaçınması İslamofobi ile mücadelede önemli bir adım olarak görülmelidir.

İslam karşıtlarının en sık kullandığı argümanlardan biri İslam dünyasında kadınlara eşit ve adil muamele edilmediği, kadınların özgürlük alanlarının kısıtlandığı ve kadına yönelik şiddetin önlenemediğidir. Bazı İslam ülkelerinde kadınlara ikinci sınıf vatandaş muamelesi yapılması, seyahat kısıtlaması, siyasi ve ekonomik hayata katılımda sınırlamaların getirilmesi, kadınlar arasındaki okullaşma oranlarının düşük oluşu gibi kadın merkezli sorunlar İslam karşıtlarının sürekli kullandığı konular arasında yer almaktadır. Bu noktada yapılacak iyileştirmeler İslamofobi ile mücadelede mesafe alınmasına ciddi katkılarda bulunacaktır.

İslam karşıtlarının kullandığı bir diğer malzeme, bazı İslam ülkelerindeki siyasal ve kamusal alana katılımdaki kısıtlılıklar, düşünce ve ifade hürriyetlerinin daraltılması, sivil toplumun gelişmesine imkân verilmemesi, meşruiyet arayış ve taleplerinin reddedilmesi veya zaman zaman bastırılması ve baskılanması olmaktadır. İslam ülkelerinde inanç, din, vicdan, düşünce ve ifade hürriyetleri ile ilgili sorunların çözümü de İslamofobi ile mücadeleye katkıda bulunacaktır.

Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrası İslam karşıtları güvenlikçi bir dli kullanmaya başlamış ve bazı Müslümanların dâhil olduğu radikal, aşırı ve şiddet yanlı yorum ve eylemleri genelleştirerek İslam'ı ve Müslümanları bir güvenlik riski ve sorunu olarak göstermiş ve düşmanlaştırmışlardır. Terör ve şiddeti meşru gören ve Müslüman ve gayrimüslim çeşitli hedeflere saldıran ve cinayet işleyen oluşum ve örgütlerin varlığı İslamofobi siyasetinin en çok kullandığı malzemeler arasında yer almaktadır. İslam dünyasının şiddet ve terör üreten radikal ve aşırı yorumları benimseyen oluşumların önüne geçmesi, bunlara prim vermemesi ve kimden gelirse gelsin şiddete karşı duruş sergilemesi İslamofobi ile mücadelede önemli etkiler yapacaktır. Unutulmamalıdır ki New York, Londra ve Paris gibi metropollerde Müslüman isimli kişilerin karıştıkları terör olayları İslam'ın ve Müslümanların etiketlenmesini kolaylaştırmaktadır.

İslamofobik söylemi besleyen bir başka sosyopolitik gerçeklik Suriye, Libya ve Yemen'de yıllardır devam eden iç savaşlar ve çatışmalardır. Her ne kadar bu çatışmaların hedef ve kurbanları Batılılar değil bizatihi Müslümanların kendileri olsa da söz konusu çatışma ve savaşlar İslam'ın bir barış dini olmadığı şeklindeki kalıp yargı ve peşin hükmü destekler mahiyette malzemeler sunmaktadır. İslamofobi ile mücadelede İslam dünyasına düşen önemli görevlerden biri de barış dini olan İslam'ın bu yönüyle öncelikle İslam ülkelerinde tesis edilmesidir.

İslamofobinin özü itibarıyla bir zihin ve bakış açısı problemi olduğunu ifade etmiş-tik. Batılılar İslam ile ilgili olarak ön yargılarından kurtulamadıkları ve özcü yakla-şımalarını terk etmedikleri, yani zihinsel ve düşünsel bir aydınlanma ve dönüşüm yaşamadıkları sürece Müslümanlar ne yaparlarsa yapsınlar İslamofobinin buhar-laşmasını beklemek aşırı iyimserlik olacaktır. Ancak bütün bu zorluklara rağmen Müslümanların yukarıda sıralanan adımlara ilaveten aşağıdaki projeleri hayata geçirmeleri İslamofobi ile mücadelede ihmal edilmelidir:

İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Uluslararası Din Özgürlükleri Komisyonu kurulmalıdır. İİT'ye üye 57 ülke kendi büyükelçilikleri, dış temsilcilikleri ve ilgili diğer kurumları ile din özgürlükleri ihlalleri, nefret söylemi ve nefret suçlarını takip etmeli, rapor-lamalı ve İİT bu raporları devlet ve hükümet başkanları, uluslararası kurumlar, üniversiteler, medya ve genel kamu ile paylaşarak farkındalık yaratmalı, ihlallerin ve İslam karşıtlığı ile mücadele için gereken yasal düzenlemelerin yapılmasına ve siyasi kararların alınmasına katkıda bulunmalıdır. İslamofobi ile mücadelede kurumsallaşma adımları atılmalı bu amaca yönelik olarak ulusal, bölgesel ve ulus-lararası araştırma enstitüleri, izleme, veri toplama, raporlama ve yayın merkezleri kurulmalıdır. BM, AGİT, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluş-lar bünyesinde etkin temsil ve diplomasi yürütülmeli, bu bağlamda parlamenter diplomasinin imkânlarından kapsamlı biçimde yararlanılmalıdır. İİT üyesi bütün ülkelerin kendi dış işleri bakanlıkları bünyesinde büyükelçi düzeyinde İslamofobi ile Mücadele Özel Temsilcileri atanmalı ve bunların faaliyetleri teşvik edilmelidir. Sivil toplum kuruluşlarının İslamofobi ve ayrımcılıklar ile mücadele kapasiteleri-nin gelişimi sağlanmalı, bu bağlamda Türk ve Müslüman diasporanın birbirleri ile etkin iletişim, iş birliği ve dayanışmasının yolları açılmalıdır. Üniversiteler, düşün-ce kuruluşları ve araştırma merkezlerinin İslamofobi ile mücadeleyi amaçlayan projeleri desteklenmelidir. İslamofobinin ırkçılık, nefret söylemi ve nefret suçu olarak tanınması için hukuki mücadele sürdürülmelidir.

**MUSLIM
LIVES
MATTER**

DARE TO
SLAIN
WE'LL
STRIVE
mst

NEW

Say
No to
Islam

Hatice Nur KESKİN / TRT World, Araştırmacı

Gettyimages

UN Works on Discrimination within the Framework of Nietzsche's Psychology of Resentment

Hatice Nur KESKİN*

“Ethnographers commonly find that the people they encounter are trying to do what they consider right or good, are evaluated according to criteria of what is right and good, or are in some debate about what constitutes the human good. Yet anthropological theory tends to overlook all this in favour of analyses that emphasise structure, power, and interest.”

Ordinary Ethics, Michael Lambek (2010:1)

Introduction

With the woke culture that has presented itself in the last few decades, many international organisations (IO) have further initiated actions to primarily create awareness on discrimination. Especially with the large influx of immigration and integration of different races in different societies, the development and accessibility of technology that creates a free environment that is yet to be regulated, questions concerning minorities are high on the agendas of the United Nations (UN), European Union (EU), the Organisation for Security and Cooperation in Europe (OSCE), and other intergovernmental and non-governmental organisations as millions of people continue to be the victims of varied forms of racism, racial discrimination, anti-Semitism, xenophobia and other related intolerances.

However, along with the effectiveness, the initial establishment of IOs has been a matter of question in terms of their reasoning and thus their success in applying the policies in which they present solutions to ongoing or rising issues such as discrimination, which continue to exist while assuming new forms.

IOs, such as the UN, are considered experts on international issues. As many works of literature demonstrate, IOs usually provide authoritative knowledge

*TRT World, Araştırmacı

DOI: 10.37679/trta.1124113

that aims to guide various political arenas. However, some studies covertly follow an instrumentalist reasoning in accrediting ‘expert’ merits to IOs for the practical benefit of their knowledge. According to popular view, the expert authority of IOs stems from using the relevant and socially recognised knowledge to execute tasks (Barnett and Finnemore, 2004). However, this idea does not explain how knowledge originates and remains a “socially recognised relevant knowledge”. Therefore, it can be argued that how IOs gain and maintain this “all-knowing” status is yet to be fully researched.

For the past decade, there has been a revival of interest in genealogical arguments, which deals with the philosophy and psychology of things. The recent development of anthropological research on morality (Zigon 2008) and ethics (Faubion 2011) can be perceived as an effort to study the ways people try to act morally and be ethical rather than observing them simply as rational or strategic instruments motivated by power and interest (Fassin, 2013). One of the most famous works in this sense is Nietzsche’s book *On the Genealogy of Morality*. One of the most fundamental concepts that Nietzsche addresses is the concept of Ressentiment. Nietzsche invokes Ressentiment as an essential factor in the emergence of nearly all the modern outlooks on morality, including moral values of good and evil, guilt etc.

Trying to understand the emotional dimension can assist in developing our understanding of international organisations along with their decisions and reasoning. What is more, it may also improve our analytical grasp of the prejudices that obstruct international cooperation since these prejudices are often primarily reduced to their cognitive aspects. However, this focus on the cognitive dimension can sometimes underestimate how the emotional side can affect the persistence and transformation of negative prejudices. For instance, the experience of Ressentiment may incline towards a negative interpretation of actions and result in wrathful reactions. This can result in a cycle of further negative biases. Therefore, initiating an understanding of the emotional foundations may assist us in offering a more realistic, if not an alternative, perspective on policy options that can improve or reduce the reasoning and implementation of global policies.

Although it would certainly be reductive to limit the scope of this work to the sole consideration of the essence of reasoning within the specific framework of discrimination policies in the UN, it is evident that not enough attention has been provided to ambiguous moral forms and ethical analysis, and that the boundaries between the moral or the ethical and the political are empirically more complex and should be an area of consideration.

Nietzsche's Ressentiment

Ressentiment is a French word which can be roughly translated as resentment. However, they do differ in the sense that resentment can occur in any situation of social interaction (including, of course, interpersonal interaction) in which others assail one's self. At the same time, Ressentiment tends to be induced by more durable, intense, and, on occasion, abstract sources, including social-structural features.

During the second industrial revolution, Ressentiment was used by the French elite to portray and criticise what they thought was the secret motivation of revenge behind the proletariat's protests (Aeschbach, 2017). However, Ressentiment is correlated with a form of superficiality or inauthenticity. The term *ressentiment* has been used to criticise grand ideologies or doctrines such as Nazism, feminism, the idea of equality, or communism. Several critics believe that Ressentiment is the essential motive behind these movements, making their preliminary motives less admirable. (Aeschbach, 2017).

Nietzsche, who has become a key figure in the term *ressentiment*, provides an empirical study of the term by explaining the historical, social and psychological conditions that permitted early Christian morality to gain force in his book *On the Genealogy of Morality* (1997). As he states in the preface of the book:

“[W]e stand in need of a critique of moral values, the value of these values itself should first of all be called into question. This requires a knowledge of the conditions and circumstances of their growth, development, and displacement.”

Thus we understand that Nietzsche's ultimate goal is to question the essence of morality and its emergence.

It should be noted that *Ressentiment* is different from *resentment* (although they are usually used in the same sense with the latter as a translation of the former) in the sense that it is used to invoke as an origin to moral values and thus must exist prior to the responses that these values override. Max Schaler further developed this concept by linking it primarily with the formation of the bourgeois ethos in Western Europe, while Nietzsche confined this emotion to the rise of Christian morality (Meltzer & Musolf, 2002).

In his paper “One Hundred Years of *Ressentiment*”, Robert Solomon says that *Ressentiment* involves a ‘keen sense of injustice’ (Solomon, 1994: 116). He argues that *Ressentiment* starts from a ‘bitter sense of disappointment or humiliation’, but ‘then tends to rationalise and generalise, so project its impotence as a claim—even a theory—about injustice in the world’ (Solomon, 1994, s. 116).

Nietzsche draws attention to the animalistic aspect of humans. According to Nietzsche, humans are proud of their mission to destroy all existing values it carries since, in order to create new values, existing ones must be destroyed. Accordingly, Nietzsche's thoughts on morality and values are closely related to his entire philosophy. Thus, while his moral understanding is evaluated, his whole philosophy should be handled and interpreted as a whole. Nietzsche argues that 19th century Europe distorts the concepts of God and morality through traditional authorities. Moral discourses always gather rhetorical ideas under the umbrella of ethics, and all existing values are considered sacred. However, Nietzsche states that morality and all values are in decadence and shapes his philosophy as a project to get rid of this collapse.

Nietzsche's struggle against traditional moral values and his effort to destroy them can be perceived as immoralist. However, his battle is against herd morality, which is where everything related to humans is predetermined by the herd, according to the herd. For the individual who joins the herd thereafter, all cultural values have an apriori nature. The individual must live following the rules and regulations that have been established for the benefit of society. In this case, the individual cannot live their life and thus becomes alienated from their own identity by becoming a part of the herd. It is precisely this type of morality that Nietzsche is against. Although this may make Nietzsche seem immoral, it is, in fact, his desire to destroy this idea to rebuild. What Nietzsche desires to abolish is traditional/cultural morality.

As is well known, one of Nietzsche's central claims in the *Genealogy* is that some of our most basic and central moral values arose out of Ressentiment— a hateful and vindictive mental state. As Nietzsche claims in the first essay of the *Genealogy*, Ressentiment is the principal psychological drive behind what he calls the 'slave revolt in morality' (Nietzsche, 1997: XIV): a rebellion of weak individuals filled with Ressentiment, who cannot dismiss their revengeful desires using simple, violent actions, and therefore have to make do with imaginary revenge 'in effigy' upon their oppressors because of their physical incapability (Nietzsche, 1997: 20). A central element of this imaginary revenge includes those invented by 'priests' and adopted by the 'slaves' based on a new ploy of values, where the oppressive masters could be slandered as 'evil', and the slaves could consider themselves as 'good.' This slave revolt is based on the fateful moral revolution of philosophical significance, in Nietzsche's view, one that has fundamentally altered the Western moral landscape in that it has given rise to the West's most fundamental moral values: the values of compassion, altruism, selflessness, equality, and justice, which have become the centre of our moral sphere (Elgat, 2019).

According to Nietzsche, the weak and ordinary person internalises this feeling by suppressing it instead of expressing it in line with the requirements of the ascetic ideal. The inversion of this feeling creates sickness in human consciousness because a person has to act in line with their passions. What makes the human consciousness sick is the inability to act in line with these passions and the internalisation of the feeling of “ressentiment”. Ressentiment is a primitive rampant frenzy against all that is good, with the intent to eradicate the good object:

“For every sufferer instinctively looks for a cause of his distress; more exactly, for a culprit, even more precisely for a guilty culprit who is receptive to distress, - in short, for a living being upon whom he can release his emotions, actually or in effigy, on some pretext or other: because the release of emotions is the greatest attempt at relief, or should I say, at anaesthetising on the part of the sufferer, his involuntarily longed for narcotic against pain of any kind. In my judgment, we find here the actual physiological causation of Ressentiment, revenge and their ilk, in a yearning, then, to anaesthetise pain through emotion” (Nietzsche, 1997: 93)

The resentful man is like a hunting dog that only responds to tracks. And he has become unable to distinguish between the traces he follows and the reactions he gives. This causes people to lose control over themselves and their will. And its reactivity does not cease; whatever its object, the reaction takes its anger out of its object as if it were an object of revenge as if it would pay the price for this endless delay and humiliation. After a certain point, the person of Ressentiment sees everything he is subject to as an attack and blames himself for his qualitative weakness of feeling nothing but traces. The resentful person is a being who suffers because of itself: the hardening of the tissue in their consciousness, the speed with which all excitations freeze and fixate, the weight of the scars that invade them; these are all cruel pains. And more profoundly, the memory of the traces is in and of itself vindictive. It is toxic and devaluing because it takes its anger out on the object to compensate for its powerlessness and escape the corresponding stimulation traces. That is why the vengeance of Ressentiment, even when it occurs, is no less ‘spiritual’, imaginary and symbolic (Nietzsche, 1997:146).

Nietzsche makes a remarkable determination at this point. According to him, Ressentiment is the greatest means of taking revenge by disrupting the normal action-reaction relationship, and precisely for this reason, resentment itself is the victory of a “rebellion”. But this victory is the weak victory of the weak; it belongs to the enslaved people’s revolt as slaves. That is, the power of resentment determines the slave.

Nietzsche also expressed the concept of Ressentiment in the chapter “The Tarantulas” of his work Thus Spoke Zarathustra. The tarantula is the spirit of vengeance or Ressentiment. Contagion is its poison. Will is a will to punish or judge. His weapon is the thread, the thread of morality. His maxim is equality (equality where everyone starts to look like him)!

In fact, the Ressentiment has started to be used as a kind of domination tool over time. As a result of life conditions such as sacrificing life, feeling of indebtedness (especially in religion), giving and receiving relationships, socioeconomic conditions, both suppressing their wishes and fulfilling moral obligations are imposed on the person. Therefore, the concept of Ressentiment (if we consider that Nietzsche uses the terms slave and herd interchangeably) is closely related to today’s social life. The obligation to act in accordance with the social role has caused the consciousness of people to be introverted and has taken its place on the basis of all social conflicts that arise as a result of Ressentiment. Nietzsche’s critique of resentment/slave and ascetic ideal bears traces of a kind of modernism critique besides religion critique.

UN’s Discrimination Policies

The UN, in particular, has strived to establish regulations, significant dates, and goals to fight against increasing discrimination that has become an increasing threat to social order.

After WWII, it was clear that the horrors of the war should never be allowed to occur again. Founded in 1945, the UN sought to prevent future atrocities by affirming in its foundational charter “faith in fundamental human rights, in the dignity and worth of the human person, in the equal rights of men and women and of nations large and small.” In the following years, member states strived to develop the human rights provisions of the charter, which took 3 years to establish a common vision. On December 10, 1948, the UN’s general assembly adopted the universal declaration of human rights as a common standard of achievement for all nations.

The first 2 articles of the Convention, which is considered as the most translated text of all time, follow as such:

Article 1- All human beings are born free and equal in dignity and rights. They are endowed with reason and conscience and should act towards one another in a spirit of brotherhood.

Article 2- Everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth in this decla-

ration, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status. Furthermore, no distinction shall be made on the basis of the political, jurisdictional or international status of the country or territory to which a person belongs, whether it be independent, trust, non-self-governing or under any other limitation of sovereignty.

In 2009 the then Secretary-General of the UN highlighted the crucial role of the UN in his speech during the World Economic Forum, in which he stated:

“Our times demand a new definition of leadership – global leadership. They demand a new constellation—governments, civil society and the private sector working together for a collective global ground.

From this quote and the UN charter article 71, which emphasises the roles of the NGOs, we understand that the UN considers itself not only as a solution to global issues but also as the foreseer of issues that may arise as the world order changes.

According to Merriam-Webster, discrimination 3 separate but co-related meanings:

1. a: prejudiced or prejudicial outlook, action, or treatment
b: the act, practice, or an instance of discriminating categorically rather than individually
2. a: the quality or power of finely distinguishing
3. a: the act of making or perceiving a difference: the act of discriminating
b psychology: the process by which two stimuli differing in some aspect are responded to differently

For the sake of this paper will address the word discrimination with regard to its first meaning. Thus, discrimination occurs when you are given less preferential treatment than another person despite being in a similar situation without lawful justification or proper reasoning. Discrimination can also be used to explain the same treatment to someone whose circumstances are different from another person, as in the case of people with disability (or disabled people).

With the aim of specifically focusing on discrimination, the UN adopted two covenants: The International Covenant on Civil Rights and Political Rights (ICCPR) and The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR). Subsequent to this development, the UN established several treaties as human rights instruments, which include:

- International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimi-

nation (CERD) (Signed in 1966, entered into force in 1969)

- International Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (Signed 1980, entered into force in 1981)

The UN also signed conventions Against torture (signed 1984, entered into force in 1987), children’s rights (signed 1989, entered into force in 1989), migrant worker and family member rights (1990), and disabled people (or person with disabilities) rights (2007).

CERD is the primary centre of international attempts to address racial discrimination, broadly defined as discrimination based on skin colour, ancestry, ethnicity, and national origin. The Convention’s victims include minorities, indigenous peoples, non-citizens, and caste or descent groups. Especially with the new wars on top of the continuing wars, which have resulted in a huge influx of migration and displacement, nearly all national societies are becoming more diverse in terms of ethnicity or ‘race’. This influx, in turn, has paved the way for racism, xenophobia, white supremacy, patriarchy, etc., making discrimination one of the most problematic issues of our time. Currently, there are 173 States Parties to the Convention. While the Convention was formulated and drafted in the context of discrimination as a foreign policy concern regarding colonialism and Apartheid, CERD has played a crucial role in warning governments about the global extent of racial discrimination and the persistence of racist discourse.

According to the Convention, “racial discrimination” is defined as:

“any distinction, exclusion, restriction or preference based on race, colour, descent, or national or ethnic origin which has the purpose or effect of nullifying or impairing the recognition, enjoyment or exercise, on an equal footing, of human rights and fundamental freedoms in the political, economic, social, cultural or any other field of public life” (article 1).

This article highlights several important factors. Firstly, it describes the primary prohibition for areas of discrimination: “race, colour, descent or national or ethnic origin” (Note that religion is not emphasised at this point). Any groups or people who may be perceived as inclusive of the traits in this list are protected from discrimination by CERD. This list is often referred to as “the protected groups” concerning CERD. Even though these groups are mentioned broadly in the first article CERD has adopted certain articles that specify groups such as women (G.R. 25), indigenous persons (G.R. 23), the Roma (GR 27), Dalits (GR 29), non-citizens including refugees (GR 30), African descendants, particularly those in the diaspora (GR 34), Muslims subjected to Islamophobia, and more generally

persons whose religious identity has been used as a basis for discrimination – namely racism (GR 32).

There are other ‘mechanisms’ accompanying the range of standards, at the UN level, including the Special Rapporteur on Contemporary forms of racism, racial discrimination, xenophobia and related intolerance; the Ad Hoc Committee on the elaboration of complementary standards, the Group of Independent Eminent Experts, the Intergovernmental Working Group on the effective implementation 5 UN Charter, Articles 1(3), 13(1)(b), 55(c) and 76(c). In terms of pre-UN Charter principles, the proscription of discrimination on the grounds of birth, nationality, language, race, and religion was a feature of the system to protect minorities under the League of Nations. In the complex analysis of racial discrimination, the transmission of racist ideas and attitudes through multiple forms and occasions of hate speech plays an indispensable role.

It is essential to highlight that although issues relating to religion are addressed in a broad range of texts, including ICERD, there is no global convention on religious freedom. The principal convergence points for religious freedom are Article 18 of both the UDHR and the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR), and the 1981 Declaration on the Elimination of all Forms of Intolerance and of Discrimination Based on Religion or Belief. Additional protection from discrimination on the grounds of religion is factored into many texts, and religious minorities are also included in texts on minority rights.

In his essay, “Forms of Hate Speech and the Convention on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination (ICERD)” (2010), Thornberry points out the distinct separation “differentiation of treatment will not constitute discrimination if the criteria for such differentiation, judged against the objectives and purposes of the Convention, are legitimate.” (Thornberry, 2010: 101). Thus, differential treatment will constitute discrimination “if the criteria for such differentiation, judged in the light of the objectives and purposes of the Convention, are not applied under a legitimate aim, and are not proportional to the achievement of this aim”. (CERD General Recommendation 30 on Discrimination against Non-Citizens, A/59/18, Chapter VIII, paragraph 4.) The Committee has insisted that, in appraising discrimination, “the specific characteristics of ethnic, cultural and religious groups be taken into consideration” as stated in Article 1.4:

“Special measures taken for the sole purpose of securing adequate advancement of certain racial or ethnic groups or individuals requiring such protection as may be necessary in order to ensure such groups or individuals equal enjoyment or exercise of

human rights and fundamental freedoms shall not be deemed racial discrimination, provided, however, that such measures do not, as a consequence, lead to the maintenance of separate rights for different racial groups and that they shall not be continued after the objectives for which they were taken have been achieved.”

Ressentiment in Discrimination Policies

So far, we have provided information on Nietzsche’s Ressentiment and a brief background on the history of UN’s discrimination policies, with a slight emphasis on the confusing religious factors. When observing the initial founders of the UN and the conventions, President Franklin D. Roosevelt proposed the idea to Soviet Premier Joseph Stalin, in which The United States, Great Britain, Soviet Union, and China would enforce peace as “the four policemen.” At this point, it is highly convenient to contemplate Nietzsche’s first essay in *The Genealogy of Morals*, in which he highlighted how “dark” and “black” are used as negative terms, presumably because of the dark-haired peoples of Europe whose blonde, Aryan conquerors overran (Nietzsche, 1997: 14). He notes the association of “good” with “war” and “warlike.” (Nietzsche, 1997: 14) Nietzsche’s dislike for the masses and for democratic responses is not just a conceited and elitist act. In *The Genealogy of Morals*, he clarifies the “master morality” of the ancient aristocracy and the “slave morality” that developed among the lower classes. While his outlook on approving master morality and disapproving slave morality is further complicated, there is a great deal about slave morality, as expressed in Christianity and democracy, that he finds despicable. According to Nietzsche, those too weak to fight a physical battle like soldiers have established slave morality as vengeance upon their aristocratic masters. Thus, Ressentiment. The weak resent the supremacy of their masters and feel further resent because they cannot enact vengeance upon their masters. Thus, because they cannot strike back in any substantial way in this life, one method the weak induce to cope is by inventing the idea of an afterlife and divine justice, which will avenge them after death. Thus, according to Nietzsche, divine justice is the invention of a people too weak to secure justice for themselves. (Nietzsche, 1997).

Nietzsche also claims that the slave class invented the concept of evil. The aristocratic masters and everything about them were considered “evil” and detestable. By contrast, the slaves identified the notion of “good” with everything that these masters were not: poor, unhappy, sick, weak, mediocre—in short, they identified themselves as “good.” This new slave morality completely reversed the older master morality.

Considering the initial aims of the UN, in the previous chapter, the UN was, in fact, established so that history would no longer face the devastations of wars that were carried out by super-powers it may be prudent to make the assumption that those who did not want “war” passed on the formation of the UN as a method of not being part of this method of power, or seek power through alternative means that do not include a physical battle.

Specifying the concept of discrimination, it should equally be noted that this definition has broadened its terms, transitioned and developed over time to include or exclude groups. As nations intertwine further with the ongoing wars, countries become closer through technology and travel developments, new concepts emerge as well as the definitions attributed to these concepts. For example, in his first essay, Nietzsche suggests that those to whom “goodness” was presented were not the ones who defined “good.” Instead, the “good” themselves (the noble and the powerful) defined the term based on comparing the groups they considered inferior: the commoner, poor and weak. Their powerful position included the power over discourse. In other words, they decided what would be called “good” and what “bad.” Thus it can be argued that the definitions based on discrimination have been framed to suit the powerful.

The concept of discrimination, in its essence, is a perilous road as there is the notion of being more “cautious” and “careful” towards what one considers as “the other”. When considering that the UN convention is an internationally binding document, applicable for all member states, the decision on what is discriminatory and what is not may change from culture to culture or generation to generation (one prime example is the development of gender discourse and representation of gender identity throughout the years).

It should be noted that Nietzsche does not completely oppose slave morality. In fact, he appreciated the ingenuity and directing power that can change the system of morality. What he opposes is the underlying Ressentiment that leads to the conclusion that life is something to be suffered and justice and happiness are to be found in the afterlife. This Ressentiment is the foundation of slave morality; Christianity and democracy are particularly damned, first for basing their morality on Ressentiment. Second, it is hypocritical enough to deny this fact. Nietzsche would state that modern Christians and democrats even deny the inspiration of the creators of that slave morality. Today, they are just uncreatively continuing a tradition.

While they are among people with similar cultures and backgrounds, noblemen

are respectful and gentle, but among strangers, they turn into uncaged “blond beasts”, as Nietzsche calls them (Nietzsche, 1997: 58). The word “barbarian” in the book is often associated with the violence that is emitted by noble people from time to time. (Nietzsche, 1997: 23, 146).

Contemporary ideas and ideals may suggest an inclination of progress and refinement in humanity from the “blond beast” but Nietzsche does not think as such. According to him there is nothing good about the defeat of master morality in support of slave morality. These barbarians may have been terrifying in the past, but they were also admirable. However, in today’s world of Ressentiment, it is neither: it is merely “mediocre” (Nietzsche, 1997: 24). Nietzsche characterises the nihilism he detests in contemporary society as exhaustion with humanity. We no longer fear humanity, but we also no longer have hopes for, reverence, or affirmation of humanity. Nietzsche fears that our slave morality has rendered us insipid and dull. When considering this from a UN perspective and what it has accomplished to prevent the atrocities that took place during WWII, it is safe to assume that the international policies, which present themselves as effective in providing everyone with equality in a safe environment, seem to prevail as ineffective when in they are tried to be implemented. For example, despite the overwhelming regulations to prevent gender discrimination internationally, the issue continues to exist on a global scale on a social, economic, and political level (Keskin, 2022). This means that despite having rules and regulations on gender discrimination, the UN seems to have issues in following their execution in member states.

Conclusion

Globalisation may have its positive sides, but it also paves the way to discrimination issues with ethnic difficulties through the increasing structural, institutional and established examples of racism that exist in countries and communities as a result of migration the phenomena of allies. However, it can also create awareness among countries and communities about other cultures and differences, eliminate taboos, and enrich cultures (Thornberry, 2002). These issues on ethnicity and nationalism have been put in the spotlight by the academic world, which Thornberry (2002) highlights as the following:

“Liberals, communitarians and republicans, cultural Minority rights in Europe relativists and agnostics, idealists and sentimentalists, post-moderns who would leave it as it is, and fundamentalists who would turn it all over to Eternity, have all visited the shores of ethnicity and nationalism.”

Disciplines seem to work with the urge to consider, conceive and inform about “ethnic/minority questions”. Some of the great European thinkers of our age have been undecided on these issues (Bowring, 1999).

This psychoanalysis of the origin of our moral values is essential because, if Nietzsche is correct, it seems that some of our most valued principles (or policies) cannot be considered the absolute authoritative or trustworthy position that we consider them to have. They are not, according to Nietzsche, based on divine or perfect history but instead are the product of hate and revenge, which should make us question their existence in the first place. Thus, if this is the case, we as a society have a reason to reject these values and refuse to abide by them or conduct based on them. This is the essence of what Nietzsche aims for us to question in his book *On the Genealogy of Morality* (Elgat, 2019). The problem, however, with this way of interpreting Nietzsche’s criticism is considered genetic misconception, as Alexander Nehamas puts it:

Nietzsche’s view of the origin of our current values, even if it is correct, does not show that we should not identify goodness with altruism or utility. Nothing is objectionable simply because it has objectionable origin. Had Nietzsche made this argument he would indeed have been, as he sometimes seems to be, guilty of falling into the genetic fallacy, which amounts to confusing the origin of something with its nature or value. (Nehamas, 1985: 110).

According to Elgat (2019), this means that our genealogical values do not have anything to do with the authority or validity of these values, and it does not mean that these feelings were referred to while these values were formed or implemented.

Although Nietzsche does not believe that the essence of justice is based on Ressentiment, he makes some subtle references to their relations. However, In his book *Thus Spoke Zarathustra*, Nietzsche, through Zarathustra, speaks out to those who preach democracy, equality, and justice as “tarantulas” that discreetly excrete their revenge poison. They seek to take revenge on those who are not their equals by preaching equality.

“Thus do I speak unto you in parable, ye who make the soul giddy, ye preachers of EQUALITY! Tarantulas are ye unto me, and secretly revengeful ones!

But I will soon bring your hiding-places to the light: therefore, do I laugh in your face my laughter of the height.

Therefore do I tear at your web, that your rage may lure you out of your den of lies, and that your revenge may leap forth from behind your word “justice.”

Thus, we can conclude that Nietzsche's ideal world is not tainted with pity and equality, which is forced. Instead, it should be innovative freedom that accepts the natural inequality between people. Thus, each person will be their principal drive. Nietzsche's ideal virtues of creativity and self-improvement are pursued because they are good in and of themselves, not because they are "virtuous". What is more, pity is a corrupt concept for the pitied and the person who is pitying because suffering is a part of life and self-development, and the urge to commiserate suffering emerges from the urge of Ressentiment that sees inequality as cruel (Nietzsche, 1997).

We have seen that origins and efficiency are very different. Concepts that have existed for a long time have changed in terms of meaning, interpretations, and purposes by different powers that control and overpower it. Thus, IOs, such as the UN and its implementation of policies that have evolved and developed over time, can signify that a "will to power" is acting upon it. Through the "effectiveness" of the execution of these policies, it can also be argued that concepts have no inherent resolution or perseverance. Instead, they are only given purpose by the different forces and wills that act upon them.

Reference

- Abbott, K., & Snidal, D. (1998). Why States Act through Formal International Organizations. *Journal Of Conflict Resolution*, 42(1), 3-32. doi: 10.1177/0022002798042001001
- Achiume, T. (2020). Racial discrimination and emerging digital technologies : a human rights analysis : report of the Special Rapporteur on Contemporary Forms of Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance. United Nations. Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/record/3879751>
- Anestis D.; Anestis C.; Selby A. Joiner, E. (2009). "Anger rumination across forms of aggression, Personality and Individual Differences", Vol. 46, pp. 192-196.
- Barnett, M., & Finnemore, M. (2004). *Rules for the World: International Organizations in Global Politics*. Cornell University Press. <http://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt7z7mx>
- Clarke, S. The Concept of Envy: Primitive Drives, Social Encounters and Ressentiment. *Psychoanal Cult Soc* 9, 105–117 (2004). <https://doi.org/10.1057/palgrave.pcs.2100002>
- Deleuze, G. (1983) *Nietzsche and Philosophy*. Translated by Hugh Tomlinson. New York: Columbia University Press.
- Elgat, G. (2019). *Nietzsche's psychology of Ressentiment*. London: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Equality and Non-discrimination - United Nations and the Rule of Law. (2022). Retrieved April 28 2022, from <https://www.un.org/ruleoflaw/thematic-areas/human-rights/equality-and-non-discrimination/>
- Faubion, J. (2011). *An anthropology of ethics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fassin, D. (2013). On Resentment and Ressentiment: The Politics and Ethics of Moral Emotions. *Current Anthropology*, 54(3), 249–267. <https://doi.org/10.1086/670390>

- Foucault, M. (1984) "Nietzsche, Genealogy, History." *The Foucault Reader*, ed. Paul Rabinow. New York: Pantheon Books.
- Human Rights Directorate, Canadian Heritage. (1985). *International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*. Ottawa, Ont.
- Kaufmann, W. (1974). *Nietzsche: Philosopher, Psychologist, Antichrist*. Princeton: Princeton University Press.
- Keskin, H. (2022). *International Women's Day: Evolution and challenges*. Retrieved 29 April 2022, from <https://researchcentre.trtworld.com/perspectives/international-womens-day-evolution-and-challenges/>
- Lambek, M. (Ed.). (2010). *Ordinary Ethics: Anthropology, Language, and Action*. Fordham University Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt13x07p9>
- Mapping and Analysis of the Laws of The Gambia From a Gender Perspective: Towards Reversing Discrimination in Law. (2022). Retrieved April 28 2022, from <https://africa.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/08/mapping-and-analysis-of-the-laws-of-the-gambia>
- Mearsheimer, J. (1994). The False Promise of International Institutions. *International Security*, 19(3), 5. doi: 10.2307/2539078
- Meltzer, B., & Musolf, G. (2002). "Resentment and Ressentiment". *Sociological Inquiry*, 72(2), 240-255. doi: 10.1111/1475-682x.00015
- Nations, U. (2022). *International Day for the Elimination of Racial Discrimination | United Nations*. Retrieved April 28 2022, from <https://www.un.org/en/observances/end-racism-day>
- Nehamas, A. (1985). *Nietzsche: Life as Literature*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Nietzsche, F., Ansell-Pearson, K., & Diethe, C. (1997). 'On the genealogy of morality' and other writings (1st ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Nietzsche, F. (1989). *Beyond Good and Evil*. Translated by Walter Kauffman. New York: Vintage Books.
- Nietzsche, F. (1978). *Thus Spoke Zarathustra*. Translated by Walter Kauffman. New York: Penguin Books.
- Solomon, R. (1994). One Hundred Years of Ressentiment Nietzsche's Genealogy of Morals. *Nietzsche, Genealogy, Morality*, 95-126. doi: 10.1525/9780520914049-011
- Thornberry, P. (2010). Forms of Hate Speech and the Convention on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination (ICERD). *Religion & Human Rights*, 5(2-3), 97-117. doi: 10.1163/187103210x528138
- Thornberry, P. (2016). *The International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination: A Commentary*. Oxford: Oxford University Press.
- Watkins, E. (2008). "Constructive and Unconstructive Repetitive Thought, Psychological Bulletin", Vol. 134, No. 2, pp. 163-206.
- W. Bowring, "New nations and national minorities: Ukraine and the question of citizenship" in P. Cumper and S. Wheatley (eds.), *Minority Rights in the "New" Europe* (The Hague: Martinus Nijhoff, 1999), pp. 233-50.
- Zigon, J. (2007). "Moral breakdown and the ethical demand: a theoretical framework for the anthropology of moralities". *Anthropological Theory* 7(2): 131-150. [CJT]
- United Nations. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. (2022). Retrieved April 28 2022, from <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-racism>
- (2022). Retrieved April 28 2022, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/discrimination>

Prof. Dr. Ali Murat YEL / Peşin Hüküm Suçlarının Kaynağı Olarak Medya

Peşin Hüküm Suçlarının Kaynağı Olarak Medya

Ali Murat YEL*

Herhangi bir suçun tüm dünyada üzerine hemfikir olunabilecek tarzda tarif edilmesi zordur. Özellikle de “nefret” gibi bireyden bireye değişen ve üzerine ittifak edilmesi oldukça zor olan öznel bir kavramla birlikte tarif edilmesi her zaman itirazlara maruz kalacak bir tanım olacaktır. Ama genel olarak nefret suçu, mağdurun belirli bir sosyal, etnik veya dini grup üyesi olmasından dolayı ön yargılardan kaynaklı bir suç olarak tarif edilebilir. Buradaki ön yargı daha çok mağdurun ait olduğu din, etnisite, milliyet, konuştuğu dil, toplumsal cinsiyet, engelli olması veya fiziki görünüşü gibi kolayca peşin hüküm verilebilecek bir özelliğine işaret edebilir. Bu sebeple zaman zaman da “peşin hüküm suçu” (bias-motivated crime) olarak da adlandırılmaktadır. Ama suçun işlenmesi tarihsel olarak değişimi ve kültürler arasındaki farklar da göz önünde bulundurulursa bu tür suçların “kültürel inşa” sürecinden sonra ortaya çıktıkları da söylenebilir. Yani, farklı tarihsel dönemlerde ve farklı kültürlerde kimin kime karşı hangi normlar ve değerleri bahane ederek neden böyle bir suç işlediği farklılık gösterecektir. Dolayısıyla bu suç, ceza hukuku kapsamına giren diğer tüm suçlardan ayrılmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, mağdurun suçu işleyene karşı herhangi bir tahrik veya kışkırtması söz konusu değildir. Hatta birbirlerini daha önce hiç görmemiş bile olabilirler. Dolayısıyla her ne kadar belirli bir gruba karşı duyulan nefret olsa bile o nefretin altında yatan unsurun da ön yargı olduğundan hareketle nefret yerine ön yargı veya peşin hüküm suçları denilmesi daha uygun olabilir.

Aslında nefret kavramı daha ayrıntılı olarak ele alınırsa bu tür suçlardaki temel motivasyon daha iyi anlaşılabilir. Mesela Gazeteci Andrew Sullivan, nefret şiddetine maruz kalıp hayatlarını kaybedenlerin haberlerini yaptıktan sonra nefret duygusu üzerine şu düşüncelerini paylaşır: “Aşkın farklı çeşitleri olduğu gibi nefretin de sıradan olanı ile daha karmaşık olan çeşitleri vardır. ... Korkan nefret

*Prof. Dr., Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, alimuratyel@marmara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2176-9199 DOI: 10.37679/trta.1125188

vardır ve baştan ayağa hakir gören nefret vardır; iktidarı ifade eden nefret vardır ve zayıflıktan gelen nefret vardır; intikam vardır ve kıskançlıktan gelen nefret vardır. Bir zamanlar aşk olan nefret vardır ve aşkın tuhaf bir ifadesi olan nefret vardır. Ötekinden nefret vardır ve bizi en çok bize hatırlatan şeye karşı duyulan nefret vardır. Zalimin nefreti vardır ve kurbanın nefreti vardır. Yavaş yavaş ama sürekli yanan bir nefret vardır, solup giden nefret vardır, bir bomba gibi infilak eden nefret vardır ve hiç ateş almayan nefret vardır” (Sullivan, 1999, s. 54). Eğer nefretin bu kadar değişik ifadeleri göz önüne alınmazsa nefret suçlarını anlamak da zorlaşacaktır. Belirli bir etnik gruba ya da dine mensup kişilere karşı işlenen bu tür suçların mesela, korkudan mı yoksa endişeden mi kaynaklandığı kolayca tespit edilemeyecektir. Nefret suçlarının temel motifi olarak “öteki” ya da bilinemeyene karşı duyulan korku olduğunu iddia etmek bir çeşit kolaycılık olacaktır. Kendimize benzemeyen ya da bize en çok benzeyip bizden olmayana karşı nefret duymak aşırı bir tepki olabilir. Korkudan ziyade endişenin hâkim his olması kişiyi ancak tedbirli olmaya yöneltebilir. Sullivan gibi nefret duygusunun şiddet, suç unsuru olması, yargı sürecine dâhil olması gibi durumlarla ilgili olarak ele alınmasının duygunun bizzat kendisinden kaynaklanan irrasyonel, makul ve mantıklı olmaması gibi özelliklerinin göz ardı edilmesine sebep olabilir. Belki de bireyin ait olduğu grup onu bu tür saldırılara karşı korunaksız hâle getirebilir. Bir başka deyişle, kişinin Katolik veya Müslüman olması, ten renginin koyu olması veya biyolojik veya toplumsal cinsiyetinin belirli bir kategoride olması ona karşı işlenen suçların daha “normal” karşılanıp teşvik bile edilmesine sebep olabilir.

Eğer nefret duygusunun motif olduğu suçlarda korku hissi de mevcutsa o zaman psikolojide genel olarak korkulan şeylerin sonuna ilave edilen -fobi takısı ile yeni tür tavır, davranış ve tutumlar da söz konusu olabilir. Gerçi korku, dışarıdan gelebilecek herhangi bir tehlikeye karşı verilen tepkidir. Ama kaygı dış dünyada var olmayan veya zamansal olarak yakında olmayan şeyler veya olaylara karşı duyulan endişe olabilir. Bunların dışında tasnif edilebilecek “fobi” tepkisi, bireyin çoğu zaman farkında olabileceği ama kaygıların yönlendirmesiyle çoğu zaman vehim, sanrı, kuruntu veya vesvese ile belirli nesnelere, olaylar veya fikirlere karşı orantısız bir biçimde hissedilen duygulardır. Bireyin farkında olabileceği husus, bu şiddetli ve makul sebeplerle açıklanmayan korkunun aslında kendisinden kaynaklandığı ve korku duyulan nesnenin çok da önemli bir rolü olmadığı gerçeğidir. Ama muhtemelen geçmişinde edindiği bir tecrübe veya kulaktan dolma önyargılar neticesinde birey bazı şeylerden korkabilir. Bu tür korkuların başında hayvanlardan, yükseklikten, kapalı - karanlık yerlerde kalmaktan, uçağa binmekten veya ilaç enjeksiyonundan korkma gelebilir. Bu tür korkuların tedavileri psikolojik olarak altta yatan kaygılarla yüzleşme ile mümkün olabilir. Ancak zenofobi gibi genel olarak yabancılardan korku ve özelde belirli ırk (Turkofobi veya Rusofobi) veya

din (İslamofobi veya Hıristiyanofobi) mensuplarına karşı duyulan korkunun temelinde çok daha derin kaygılar vardır. Bireyin kendi öznel tecrübeleri sebebiyle bazı şeylere korku duyması nispeten anlaşılabilir. Ama bir grubun kolektif olarak bir başka gruba karşı geliştirdiği korku tarihsel ve kültürel sebeplere dayanabilir. Böyle bir korkunun hâkim olduğu kültürün içine doğan bireyler de bunları sorgulamadan kabul etme eğilimindedir. Bir de bu tarihi-kültürel korkular modern dönemin bireyleri en çok etkileyen aygıtı medya eliyle daha da derinleştirilmesi ve sorgulanmalarına izin bile verilmemesi artık genel kabul gören bir hakikattir.

İçinde yaşadığımız çağı tek bir kavramla adlandırmaya çalışsak herhâlde en uygun kavram “medya çağı” olacaktır. Zira günümüzde bireylerin büyük bir kısmı çevrim içi olarak kendilerine sunulan “medya metinleri”ni tüketmektedir. Bu açıdan bakıldığında “streaming society” (internet üzerinden kesintisiz yayın toplumu) kavramı medya metinlerinin üreticisi ve tüketicisi açısından teferruatlı bir biçimde incelenmelidir. Tarihin hiçbir döneminde insanların sadece bilgi kaynağı değil aynı zamanda onların zihniyetlerini ve ideolojilerini de belirleyip şekillendiren bir medya, artık bireylerin nasıl giyinip ne yediklerinin çok daha ötesinde onların nasıl düşüneceklerini bile belirlemektedir. Hele dijital platformlarla küresel bir iktidarı ele geçiren medya, pek çok mecrada eski korku ve endişeleri besleyip devam ettirdiği gibi istediği anda yepyeni tavır ve tutumları da geliştirmeye gücü yetmektedir. Aynı anda birkaç mecrada bir operasyon ile bireylerin algıları değiştirilebildiği gibi istenilen başka bir yöne de evrilebilir.

İslamofobi konusunda yapılan araştırmalar genel olarak Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam’ın ilk ortaya çıktıkları dönemde her dinin kendisinden sonra geleni hurafe ve batıl inanç olarak nitelemesinin günümüze kadar gelişinden bahsedilir. Müntesiplerini kaybetmeme adına ilk dönemlerde diğerlerini kötüleme ve karalama kampanyaları düzenlemiş olabilirler. Fakat iletişim araçlarının bugüne nazaran oldukça kısıtlı olmasından dolayı ve genellikle hâkim unsurların kendi bünyelerindeki diğer dinlere nispeten toleranslı davrandıkları söylenebilir. Ancak Francis Fukuyama’nın “Batı’nın eşsizliği” veya Samuel Huntington’un Batı’nın kendi varlığını sürdürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu bir “öteki” olarak bir dinin konumlandırılması önceki çağlarda akla bile gelmeyecek tavrıydı. Günümüz medyası ise bir kültür endüstrisi aracı olarak aslında var olmayan bir hususu varmış gibi gösterebilir veya olan bir şeyi de kendi istediği gibi manipüle edebilir güce erişmiştir. Yakın zamanda Amerika Birleşik Devletleri’nde yapılan bir medya izleme araştırmasında belirli bir partiye mensup bireylere bir ay süreyle başka bir kanal izlettirilmiş ve sonuçta onların gerçekler, olaylar hakkındaki algıları ve genel anlamda siyasi görüşlerinde bir değişim gözlenmiştir (Broockman ve Kalla, 3 Nisan 2022). Medya, elindeki bu gücü neden belirli grupların düşmanlaştırılması ve her türlü saldırı-

ya karşı savunmasız hâle getirilmesi için kullanılmaktadır? Bir televizyon kanalının belki maddi menfaati sebebiyle belirli bir siyasi görüşü ya da ideolojiyi desteklemesi kabul edilmese de anlaşılabilir. Ama kendisine İslam gibi bir dini seçmesi ve Müslümanları hedef hâline getirmesinin altında yatan sebepler üzerinde çok durulmamaktadır. Artık klasik bir giriş cümlesi hâline gelen 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra medyada bu yönlü açıkça karalayıcı yayınların arttığı gerçekten de görülmektedir (Poynting ve Perry 2007; Tamdgidi 2012; Borell 2015; Moore, Mason, Mathew ve Lewis 2008). Ama bu yayınların temelinde İslam dininin ve dolayısıyla da Müslümanların dünyanın her bölgesinde kendilerinden olmayanları dışladıkları ve daha da önemlisi Batı'nın ulaştığı demokrasi seviyesine asla ulaşamayacağı savı yer almaktadır. Yani, İslam dininin diğer dinlere tahammül edemediği gibi bir görüş artık tüm dünyada yaygınlaşmıştır. Bunu desteklemek için de Müslümanların karıştığı terör eylemleri referans olarak gösterilmektedir. Hatta yakın zamanda bir New York metrosunda gerçekleşen yolculara rastgele silah atışı yapılan eylemde bir televizyon kanalı olay yerinde canlı yayın esnasındaki Twitter mesajına metin olarak "antiterör masası bu saldırının klasik terörizm olmadığı kanısındadır." görüşünü yansıtabilmiştir

(<https://twitter.com/CBSNews/status/1513888010865197068?s=20&t=IEXmQfXVzk63G4uw-o9ACQ>)

Bu görselde aslında izleyicilerin bilinçaltlarına 13 kişinin yaralandığı bir suç eylemi haberi verilirken muhtemelen failin beklenildiği gibi koyu tenli ve yüksek ihtimale bir Müslüman olmadığı mesajı verilmektedir. Zira "klasik terörizm"de

failler Batı dışından gelerek bu tür eylemleri gerçekleştirirler ve onların hassas demokratik değerlerine zarar vermeye çalışırlar. Bu son örnekte eylemi gerçekleştiren bir Müslüman olmamasına rağmen böyle bir algı operasyonu yapılıyorsa hele eylemcinin koyu renkli bir Müslüman olması durumunda olayın abartılarak kolayca Müslüman düşmanlığı, karşıtlığı ve nefretine dönüştürülebilirdi. Böyle bir siyasi kültürde yetişen bireyler de “öteki” denilerek dışlanan gruplara yapılacak her türlü saldırıyı ve ırkçılığı farkında olmadan içselleştireceklerdir. Okulda, iş yerinde ve sosyal ortamlarda kendileri bizzat faili olmasalar da şahit oldukları olayları “normal” karşılayacaklardır. Eğer normal karşılamak bu dezavantajlı grupların maruz kaldıkları saldırıları hak ettiklerini düşünme boyutuna geçerse artık kendileri de saldırgan konumuna geçmişler demektir. Sosyal düzenlemenin haklar ve imtiyazlar bağlamında bu şekilde bazı biyolojik, etnik, cinsel ve kültürel aidiyetlere göre bir hiyerarşi oluşturması “modern” veya “kültürel ırkçılık” olarak anlaşılabilir.

Müslümanların ötekilere karşı tahammülünün olmadığı ve her zaman saldırgan bir tutum içerisinde oldukları özellikle medya tarafından o kadar işlenmiştir ki artık Müslümanların maruz kaldığı saldırganlıklar sıradan bir olaymış gibi ele alınmaktadır. Mesela, 1947 yılında Hindistan ve Pakistan’ın siyasi olarak ayrılmasından sonra anlaşma sağlanamamış bir bölge olan Keşmir iki devlet arasında bir sorun olmaya devam etmektedir. Gerilimin zaman zaman tırmandığı bu anlaşmazlıkta özellikle Hindistan içinde kalan Müslümanlar sürekli bir taciz altında kalmaktadır. Medyada bu saldırılar olağan birer olay gibi yer alırken başörtüsü gibi temel haklarının tanınmaması bile önemsizleştirilmektedir. Hindistan, çoğunluk Hindu olan halkını siyasi ve ekonomik sebeplerle medya aracılığı ile ikna ederken elinde bulundurduğu Bollywood denilen sinema sektörü ile geri kalan dünyayı da özellikle Keşmir üzerine yaptığı filmlerle (mesela, *Roja* (1992), *Sarfarosh* (1999), *Mission Kashmir* (2000) ve *Sikandar* (2009) Müslümanları terörist gibi gösterme algısını rahatlıkla yaygınlaştırabilmektedir. Hindistan, Pakistan veya Keşmir’i hiç tanımayan birisi bu filmlerde “gözlerine siyah sürme çekmiş Müslüman erkek terörist” ile başörtülü kadın “öteki”ni rahatlıkla tanıyabilir. Hele tek yanlı anlatımıyla *The Kashmir Files* (2022) filmini izleyen herkes nüfusun çoğunluğunu oluşturan Müslümanların Keşmir’in Pakistan’a bağlanmasını istemelerinin terörizm olduğuna ikna olabilir. Düşük bütçeli ve tamamen hayal ürünü olan bu filmi Narendra Modi başbakanlığındaki BJP iktidarının çok beğendiği görüşü sosyal medya mecralarında yayılınca filme ilgi artmıştır. Kısa bir süre içerisinde Hindistan’da yaşayan Müslümanlar için hayat oldukça zorlaşmış ve filmin algılar üzerindeki etkisi gözle görülür hâle gelmiştir.

Küresel olarak Müslümanların Batı değerlerine uyum sağlayamayacağı algısı her-

hâlde en çok İsrail devletinin işine yaramaktadır. Başka dinlere tahammül edemeyen ve demokrasi karşıtı Müslümanlar, Yahudilere ve dolayısıyla da İsrail devletine karşı çıkmakta ve güya barış içinde yaşayan masum insanlara terör eylemleri düzenlemektedir. Dijital platformlarda tüm dünyada izlenen İsrail yapımı dizilerden mesela, *Tehran* (2020), *No Man's Land* (2020) ve *The Girl from Oslo* (2021) hemen hepsi Müslüman karakterleri terörist olarak göstermektedir. Ama İsrail dizilerinin içerisinde belki en çok izlenmiş olanı *Fauda* (2015) üç sezon boyunca izleyenlerine “Müslüman teröristlerin masum Yahudi halka hayatlarını ne kadar zorlaştırdığı” fikrini empoze etmiştir. Sürekli tehdit edildiği algısıyla İsrail devletinin kendi topraklarını savunmak isteyen Filistinlilere karşı saldırılarında kendisini haklı göstermeye çalışmaktadır. Bu dizileri izleyen dünyanın farklı bölgelerindeki herkes İsrail devletinin haklı olduğuna inandırılmaktadır.

Mağdurların da suçlu olarak algılandığı “ikincil mağduriyet” (secondary victimization) durumu daha çok medyanın etkisiyle saldırıya maruz kalmış bireyler tekrar suçlanabilmektedir. Nefret ya da peşin hüküm suçlarında mağduru koruması beklenen güvenlik güçleri ya da yargı organlarının mağduru suçlaması bu grupların devlete olan güvenini sarsmaktadır (Awan ve Zempi 2020, s. 139). Kadına karşı şiddette medyanın kullandığı dil suçun ele alınışında farklı bir yol izlenmesine sebep olabileceği gibi İslamofobik nefret suçlarında da mağdurun kendisini suçlu hissetmeden adli mercilere müracaat edip edemeyeceğini belirlemektedir. Kadınların giydikleri kıyafet veya günün hangi saatlerinde dışarıda olup olamayacaklarının tartışılarak suçlanabildiği bir ortamda dünyanın başka bir yerinde Müslümanların gerçekleştirmiş olabileceği bir eylemden ötürü hiç ilgisi olmadığı hâlde sadece Müslüman olma ortak paydası sebebiyle ayrımcılık, şiddet ve tacize maruz kalan bireylere güven telkin etmek de öncelikle devletlere düşmekte ve sonra da medyanın kullanacağı dile dikkat etmesi beklenmektedir. Ön yargı ve ayrımcılık artık ailede veya okul gibi arkadaş çevrelerinden ziyade medyanın baskın bir şekilde gündelik hayata müdahale edip bireyleri etkilemesi sonucu öğrenilmektedir. Dolayısıyla, İslamofobi, yabancı düşmanlığı, İslam karşıtlığı veya bunların sonucu ortaya çıkan nefret suçlarıyla mücadele sadece aile içinde ve okulda verilecek eğitim yoluyla yetersiz kalacaktır.

Kaynakça

- Awan Imran ve Irene Zempi (2020). *Islamophobic Hate Crime: A Student Textbook*, Oxford ve New York: Routledge.
- Borell, Klas (2015). “When is the Time to Hate? A Research Review on the Impact of Dramatic Events on Islamophobia and Islamophobic Hate Crimes in Europe”, *Islam and Christian–Muslim Relations*, cilt 26, No. 4: 409–421.

- Broockman, David ve Joshua Kalla. (2022). "The Manifold Effects of Partisan Media on Viewers' Beliefs and Attitudes: A Field Experiment with Fox News Viewers." *OSF Preprints*. April 1. doi:10.31219/osf.io/jrw26, Erişim Tarihi: 16 Nisan 2022
- Moore, Kerry, Paul Mason, Justin Matthew ve Wren Lewis, (2008). "Images of Islam in the UK: The Representation of British Muslims in the National Print News Media 2000–2008", Cardiff University, <http://orca.cf.ac.uk/53005/1/08channel4-dispatches.pdf> Erişim Tarihi: 8 Nisan 2022
- Poynting, Scott ve Barbara Perry, (2007). "Climates of Hate: Media and State Inspired Victimization of Muslims in Canada and Australia since 9/11", *Current Issues in Criminal Justice*, cilt 19, No. 2: 151–171.
- Saleem, Muniba, Sara Prot, Craig A. Anderson, ve Anthony F. Lemieux, (2017). "Exposure to Muslims in Media and Support for Public Policies Harming Muslims", *Communication Research*, cilt 44, No. 6: 841–869.
- Sullivan, A. (1999, 26 Eylül). What's so bad about hate. *NY Times Magazine*, ss. 50–57, 88. <https://www.nytimesn7cgmftshazwhfgzm37qxb44r64ytbb2dj3x-62d2lljsciyyd.onion/1999/09/26/magazine/what-s-so-bad-about-hate.html> Erişim Tarihi: 17 Nisan 2022.
- Tamdgidi, Mohammad H. (2012). "Beyond Islamophobia & Islamophilia as Western Epistemic Racisms: Revisiting Runnymede Trust's Definition in a World-history Context", *Islamophobia Studies Journal*, cilt 1, No. 1: 54–81.

Dr. Öğr. Üyesi Dilge KODAK / The Hater Filmi Üzerine Bir İnceleme

A FILM BY JAN KOMASA,
ACADEMY AWARD® NOMINEE FOR "CORPUS CHRISTI"

Jacek Komasa

Agata Kulesza

Danuta Stenka

Vanessa Aleksander

Maciej Musiałowski

Maciej Stuhr

Adam Gradowski

THE HATER

MACIEJ MUSIAŁOWSKI AGATA KULESZA DANUTA STENKA VANESSA ALEKSANDER MACIEJ STUHR JACEK KOMASA ADAM GRADOWSKI

DIRECTED BY: JAN KOMASA | SCREENPLAY BY: MATEUSZ PAŁCIEWICZ | DIRECTOR OF PHOTOGRAPHY: RABEK ŁADCZYK PSC
PRODUCTION DESIGNER: KATARZYNA SOBĄSKA, MARCEL SŁAWIŃSKI | LINE PRODUCER: MAGDALENA TOMANEK | EDITED BY: ALEKSANDRA GOWIN
ANIMATION AND VISUAL EFFECTS: COLOROFFON | SOUND DESIGN BY: KACPER HABISIAK, MARCIN KASINSKI, JERZY MURAWSKI
MUSIC BY: JACZEK | COSTUME DESIGNER: MALGORZATA ZACHARSKA | MAKE-UP BY: ANETA BRZOZOWSKA | ARTWORK: OLGA OSADZIŃSKA
PRODUCED BY: JERZY KAPUŚCINSKI AND WJECIECH KABAROWSKI
PRODUCED BY: NAJIMA FILM | CO-PRODUCED BY: dFlights | TVM | CANAL+ | COLOROFFON | DISTRIBUTED BY: KINO ŚWIAT | POLSKA 2020

dFlights

CANAL+

COLOROFFON

KINO ŚWIAT

The Hater Filmi Üzerine Bir İnceleme

Dilge KODAK*

The Hater (Nefret Eden), Polonyalı Yönetmen Jan Komasa tarafından 2020 yılında çekilen saplantı, nefret ve sosyal medya üçgeninde çoklu temaya sahip bir filmidir. Ana karakter Tomasz Giemza (Tomek ve Tomala takma isimleriyle) intihal suçu dolayısı ile hukuk fakültesinden atılır. Geçmişten gelen aile bağları dolayısı ile Krasucka ailesi, Tomasz'a burs kapsamında finansal destek sağlamaktadır. Hukuk fakültesinden atıldığını aileden gizleyen Tomasz, ilişkisinin kesildiği ortaya çıkana kadar aileden finansal destek almaya devam eder. Aileye karşı geliştirmeye başladığı saplantının merkezinde Kasucka ailesinin Tomasz ile aynı yaşlarda olan genç ve güzel kızı Gabi Krasucka yer almaktadır. Krasucka ailesi genel olarak sanat, vakıf işleri ve politikada tanınan, seçkin bir ailedir. Politika ve sanat camiasından üst düzey ve seçkin bağlantılarının olması, aileyi Tomasz'ın gözünde ulaşılmaz kılmaya başlar. O da hem geçmişten gelen bağları hem de finansal olarak destekledikleri eski bir tanıdıkları olarak aile içinde kendini konumlandırmaya çalışır. Ancak ailenin kendisi ile ilgili 'gerçekten' ne düşündüklerini merak ettiğinden dolayı, bir akşam yemeği sonrasında cep telefonlarından birini ailenin evinde bırakarak kendisi hakkında neler konuşulduğunu dinlemeye başlar. Krasucka ailesini dinlediği süre boyunca, aile tarafından hor görüldüğünü, alaya alındığını ve daha da önemlisi ciddiye alınmadığını anlar. Özellikle Gabi'ye karşı olan duyguları ve Gabi'nin kendisi hakkındaki alaycı görüşleri, Tomasz karakterini bir çıkmaza sokar. Filmin serim kısmı burada sonlanır.

Yaşadığı bu yoğun gerçeklik sonrasında, sosyal medyada bireysel ve/veya kurumsal karalama kampanyaları ve stratejiler üreten bir pazarlama ajansında işe başlayan Tomasz, deneme süresi bittiğinde sosyal medyada manipülasyon işinde ne denli hünerli olduğunu yalnızca patronuna değil, aynı zamanda kendisine de kanıtlamış olur. Eş zamanlı olarak Krasucka ailesi, Tomasz'ın hukuk fakültesinden atıldığını öğrenir, finansal desteği kesmekle birlikte, Tomasz ile olan ilişkilerini

* Dr. Öğr. Üyesi İstanbul Ticaret Üniversitesi İletişim Fakültesi Görsel İletişim Tasarımı Bölümü
DOI: 10.37679/trta.1124097

de sonlandırırılar. Bu minvalde, Polonya'da hem toplumsal hem de siyasi olarak büyük değişimler yaşanmaktadır. Faşist hareket Polonya'da yükselişe geçerken, ülke ideolojik ve politik olarak ikiye bölünmeye başlamıştır. Her birey gibi içinde yaşadığı ülkenin sosyal ve politik dinamiklerinden bağımsız kalamayan Tomasz için Krasucka ailesine olan saplantısına ek olarak intikam fikrini de yerleştiren bir durum oluşur ve Tomasz bunu bir fırsat olarak görür. Ülkede yükselen faşist eğilimin karşısında, Varşova yerel seçimlerine belediye başkan adayı olarak girmeye hazırlanan, faşizm karşıtı liberal ve gay politikacı Pawel Rudnicki'nin Krasucka ailesi ile olan yakın bağlantısını fark eder. Filmin düğüm kısmı bu noktadan sonra başlar. Pazarlama ajansındaki sosyal medya kampanya yönetimi işini sürdürürken aynı zamanda Rudnicki'nin seçim kampanyası için de ekibinde çalışmaya başlar. Rudnicki ve Krasucka ailesi kamuoyu önünde birbirlerini sanatta ve politikada karşılıklı olarak desteklediklerinden Rudnicki, Tomasz'ın planında bir araç hâline gelir ve Rudnicki'yi politik bir figür olarak sosyal medyada karalamaya başlar. Anonim hesaplardan, yalan bilgileri dolaşıma sokup yayılmasını sağlayarak kamuoyunda Rudnicki ile ilgili negatif bir tutum yaratır. Ayrıca kurduğu küçük bir komplo ile Rudnicki'nin özel hayatının da sosyal medyada afişe olmasını sağlayarak aşırı sağcı ve tutucu seçmenlerin öfkesini perçinler. Bu negatif tutum, filmin devamında faşistler ve liberaller arasında infial yaratır ve bu infial de sokak gösterilerine dönüşür. Bu dönüşümün son kertesini Tomasz Rudnicki'ye suikast planması oluşturur.

Sosyal medyadaki karalama stratejisi ile internet ve sosyal medya trollerini de harekete geçiren Tomasz, YouTube üzerinden siyasi içeriklerle yayın yapan fanatik bir faşist olan Guzek ile çevrim içi bir oyun üzerinden irtibata geçer. Planı; Guzek'i silahlandırarak Rudnicki' seçim organizasyonunda öldürmesini sağlamaktır. Planı kusursuz işler, silahlanan Guzek, Rudnicki dâhil o gece organizasyonda olan çoğu kişiyi öldürür. Planda olmayan ancak sonrasında fırsata çevireceği bir durum daha yaşanır: Tomasz yaralanır. Bir süre hastanede tedavi gördükten sonra başta Krasucka ailesi olmak üzere medya tarafından "Rudnicki' kurtarmaya çalışırken yaralanan kahraman" ilan edilir. Krasucka ailesinin gözünde gözü pek ve fedakâr bir insan konumuna yükselirken Gabi'yi de kazanmış olur.

İki ana figür olarak karşılaştırıldığında Tomasz ve Krasucka ailesi arasındaki temel ayrım finansal ve sınıfsaldır. Filmde her ne kadar ayrıntılı olarak bahsedilmese de Tomasz'ın ailesi ve Krasucka ailesinin geçmişten gelen bir tanışıklıkları vardır. Bu sebeple Gabi, Tomasz için geçmişten gelen bir saplantı adaydır. Hukuk fakültesinde okurken aileden finansal destek alması, kendisini aile karşısında muhtaç ve alt sınıf hissettiren okuldan atılmasıyla başlayan süreç aralarındaki makası Tomasz cephesinden oldukça genişletir. Polonya'nın içinde bulunduğu politik gerilim ile Tomasz karakterinin Krasucka ailesi karşısındaki duyduğu gerilim senkroniktir.

Tomasz'ın sınıfsal bir kabul görmediğinden ötürü ailenin içine bir tanıdık konumunda da olsa girmeye layık olmadığı sanrısı dinleme cihazı girişiminden sonra güçlenir. Böylelikle geçmişten gelen yetersizlik hissi ile bireysel bir nefret inşa etmeye başlar. Ancak bu nefret duygusunu aileye karşı bire bir ifade edemez çünkü ilişkileri tamamen sonlandırmak Gabi'yi kaybetmek anlamına gelir. Burada Tomasz'ın stratejisi, ilişkileri koparmak bir yana aksine güçlendirmenin yolunu bulmak ve aileyi tam tersi şekilde kendi önünde küçük düşürmek ve prestij kaybetmesini sağlamak üzerine kuruludur. Eş zamanlı olarak politik iklimdeki bölünmeler ve gerilim sürerken Krasucka ailesi ile doğrudan bağlantılı olan bir politikacı ile ilgili olarak sosyal medyada karalama kampanyaları başlatmak ve asılsız içerik üretmek Tomasz için bir fırsattır. Burada dikkat çekici nokta, sosyal medya üzerinden yapılan trolleme girişimlerinin çok kısa bir sürede büyük toplumsal gruplara yayılmasıdır. İçeriğin doğruluğu ile ilgili olarak hiçbir çaba harcamadan direkt olarak içeriğe inanmak ve sahiplenmek sanal mecrada gerçekleşen tartışmaların gerçek hayattaki karşılığı için bir prova niteliğinde gibidir.

Bot hesaplar olarak bilinen, yazılım ve programlardan oluşan, gerçek kullanıcı içermeyen hesaplarla grupların takipçi sayılarını arttırarak, farklı ve çok sayıda anonim hesaptan zıt siyasi grupların aleyh ve lehinde asılsız içerikler üreterek kitleleri harekete geçiren Tomasz, sosyal medyada sıklıkla kullanılan kartopu model ile gruplar arasındaki nefret söylemlerinin gittikçe artmasına sebep olur. Özellikle faşizm, kabilecilik, İslamofobi, liberallik eğilimlerinin, birbirleri ile olan fanatik çatışmalarını gerçek hayatta harekete geçirmek çok kolaydır. Öyle ki, filmin bir sahnesinde Tomasz iki ayrı bilgisayar kullanarak faşistler ve liberaller için aynı tarih ve saatte protesto yürüyüşü düzenleyerek bu çatışmanın sokakta realize olmasını sağlar. Kolluk kuvvetlerindeki bazı birimlerin de çatışmaya katılması ile fiziksel zararın son derece yoğun olduğu sonuçlarla karşılaşılır. Öte yandan liberal ya da aşırı sağcı grupların kendi saflarında yer alan içerik üreticilerini desteklemeleri ve iş birlikleri de çarpıcıdır.

Tomasz'ın çalıştığı ajans açısından bakıldığında ortaya çıkan tablo dikkat çekicidir. Sosyal medyadaki içeriklerin türünden bağımsız olarak, bir kişi ve/veya kurumlara manipülasyon ve strateji hizmeti veren bu ajansın yayıncılık etiği ile ilgili hiçbir endişesi yoktur. Aksine hizmet verdiği kişi ya da kurumlara vadettikleri sözü tutabilmek ve hedeflerine ulaşmak için son derece acımasız ve duygusuzca bir çalışma prensibine sahiptir. Ajansın bu yönü de 2016 yılındaki Amerika Birleşik Devletleri başkanlık seçim sürecini ve Donald Trump'ın seçim sürecini yöneten, dijital pazarlama ekibinin stratejilerini akla getirmektedir. Elbette filmdeki politik gerilim, gerçek hayatta da Polonya'nın yaşadığı ideolojik gerilime gönderme yapmaktadır. Özellikle filmde sıklıkla dile getirilen, "büyük ve yenilmez Avrupa'ya karşı başlatılan, çökertme stratejileri" aşırı sağcı ve kabileci grupların, fanatik bir

şekilde harekete geçmesi için yeterlidir. Filmde bu harekete geçirme kısmının, kimlik ifşasına yol açmadan, son derece büyük bir gizlilik içinde yönetilmesi gerekliliği ise çevrim içi oyunlar ve oyunlarda kullanılan karakterler üzerinden çözülmüştür. Bu açıdan bakıldığında sosyal medyadaki denetim ihtiyacının gerçekleştirilmesinin ne denli zor olduğuna da ayrıca dikkat çekilmektedir.

Tomasz'ın Krasucka ailesine karşı inşa ettiği nefret duygusu, intikam arzusu ile birleşince son derece trajik olaylar zincirini başlatır. Sosyal medyanın bir manipülasyon silahına ne kadar kolay ve yaratıcı bir şekilde dönüştürülebileceğini fark eden Tomasz, bunu bir aracın da ötesinde enstrüman olarak kullanır. Elindeki enstrüman ile yalnızca nefret söylemi oluşturabileceğini değil, bu söylemi fiziksel bir katılıma dönüştürebileceğini de fark eder. Filmin geneli düşünüldüğünde, belki senaryodaki kolaylıktan belki de karaktere tanınan kusursuz şans unsurları ile, filmdeki tüm düğümlerin haddinden fazla kolaylıkla çözüldüğü görülmektedir. Ancak filmin gerçek bir olaya dayandığı gerçeği düşünüldüğünde filmdeki krizlerin türevlerinin ortaya çıkabilmesinin de imkânsız olmadığı görülmektedir.

İnternet teknolojileri ve sosyal medya farklı açılardan değerlendirildiğinde hem avantaj hem de dezavantajlara sahiptir. Bir iletişim ve etkileşim aracını tamamen kötücül ya da tamamen iyici olarak değerlendirmek en uygun tabir ile kolaycılığa kaçıştır. Enformasyonun serbest dolaşımı, küresel bağlantılılık, kamusal aidiyet, toplumsal katılım gibi majör ölçekte çok sayıda olanak aynı ölçekte riskler de barındırır. Medya manipülasyonu ile inşa edilen nefret söylemi günümüzde mücadele edilen öncelikli sorunlardan biridir. Küresel olarak örnekleri görülmektedir. The Hater filmi de her ne kadar senaryosal bazı açıklara sahip olsa da muhtemel çıktılarının göz önünde bulundurulması açısından önemli örnek olarak görülebilir.

Son yıllarda dünya genelinde farklı ülkelerde benzer toplumsal krizlerin yaşandığı aşikârdır. Bu krizler kimi zaman demokrasi yorgunluğu, tek taraflı terörize girişimler, karalama kampanyaları, ideolojik ayrımcılık, toplumsal cinsiyet ve cinsel kimlik tartışmaları, ırkçı ve ötekileştirici söylemler gibi çok sayıda eksende ortaya çıkmakta ve kendi içlerinde evrilmektedir. Bu gibi krizlerde sosyal paylaşım platformları kullanıcılar tarafından aidiyetlerini tebliğ edecekleri mecralar sunar. Hangi tür kriz olursa olsun, kullanıcı tarafından üretilen içerikler, bireysel ölçekte ifade özgürlüğü çerçevesinde bir inanış biçimini imler. Böylelikle birey, üretilen ve dolaşıma sokulan içeriğin sebep olabileceği potansiyel çıktılarının sorumluluğundan kolayca uzaklaşır. Buradaki temel hata, krizi ve eylemi (içerik üretimini) dar bir çerçeveden değerlendirmek ve bireysel bir perspektifte kalmaktır. The Hater örneğinde de görüldüğü gibi her ne kadar kurgu olarak değerlendirilse de bireysel bir müdahale ile büyük hacimli toplumsal grupların harekete geçirilebileceği ve hiç istenmeyen sonuçlar yaratılabileceği ortadadır. Bir kurgu olarak The

Hater filminin ötesinde benzer durumlar geçtiğimiz yıllarda da dünyanın çeşitli ülkelerinde görülmüştür. En bilindik örneklerinden biri Arap Baharı'dır. Mısır'da örgütlenen halk, Hüsnü Mübarek'in görevinden istifa etmesinde sosyal medya üzerinden örgütlenerek rol sahibi olmuştur. Hatırlanacağı üzere o dönemde sahadaki aktivistlerden biri olan Fawas Rashed'in bir cümlesi çarpıcı bir özet niteliğindedir: "Gösterileri planlamak için Facebook'u, koordine olmak için Twitter'i, dünyaya anlatmak için YouTube'u kullanıyoruz."

Sosyal medyada nefret söyleminin bu denli güçlenmesi tek bir dinamikle anlaşılabilir bir süreç değildir. İçerik üreten kullanıcının sorumluluk alma isteği ve kapasitesi birincil önceliğe sahip olduğu gibi, tükettiği enformasyon ve içeriği sentezleme kabiliyeti ve eğitimi ile de yakından ilişkilidir. Sosyal medya, kullanımının ilk yıllarından farklı olarak kullanıcıların günümüzde gittikçe bilinçlendiği söylenebilir. Organik olarak kendiliğinden gelişen eleştirel okuma biçimleri, özellikle gençler arasında yerleşik bir hâle gelmeye başlamıştır. İçerik üreten ve ürettiği içeriği dolaşıma sokan bir hesabın kaç yıldır aktif olduğu, takipçi ve takip sayısının kaç olduğu, paylaşılan medya içeriklerinin konsepti gibi parametreler, bir hesabın gerçek bir kullanıcıya sahip olup olmadığına veya ilgili hesabın yalnızca provokasyon ya da nefret söylemi üretmek için kullanılıp kullanılmadığına ilişkin ipuçları verebilmektedir. Yine de hâlâ çok sayıda kullanıcı bu gibi kişisel kontrol biçimlerinin farkında değildir. Bu durum medya okuryazarlığının toplumsal ölçekte neden önemli olduğunun ve geliştirilmesi gerektiğinin ayrıca bir göstergesidir.

Daha önce de bahsedildiği gibi, toplum büyük kitlelerin kolektif uyum, empati ve sağduyu gibi bileşenlerle bir arada tutulduğu canlı bir yapıdır. Kamusal alanın inşası ve kamusal katılım açısından bu yapının sahip olduğu bileşenlerle sürdürülmesi elzemdir. Bu sürdürülebilirlik geleneksel medya araçlarında keza daha imkân dâhilinde iken internet teknolojilerinin sağladığı etkileşimli ortamlar, sosyal medya, çevrim içi oyunlar ile bu bileşenlerin kırılma noktası gittikçe muhtemel hâle gelmektedir. Özellikle içerik denetimsizliği bir avantaj olarak kullanıldığından ötürü, paylaşım gizliliği daha kolay sağlanabilir durumdadır. Bu gizliliğin muhtemel sonuçları da tıpkı dünya arenasındaki örneklerde ve The Hater filminde olduğu gibi fiziksel tahribat ve yıkıcılık şeklinde kolektif sonuçlar doğurabilmektedir. Sosyal paylaşım platformlarında hesap açmanın alt limitleri (yaş) yıllar içerisinde düşmüş, anonimlik bir fırsat olarak görülmüş ve görülmeye devam etmektedir. Böyle bir tabloda başta nefret söyleminin daha sonra benzeri ayrıştırıcı ve ötekileştirici sanal hareketlerin önüne geçebilmek adına içeriğin doğruluğuna ilişkin kişisel denetim ve filtreleme sistemlerinin uygulanması ve bunun için de bu küresel soruna ilişkin çözüm uygulamalarının ve alternatiflerinin geliştirilmesi ve eğitim sistemlerine entegre edilmesi elzemdir.

- TRT Akademi Dergisi, TRT'nin ana hizmet alanına uygun olacak şekilde ağırlıklı olarak iletişim bilimini odağına alan ancak diğer sosyal bilim üretimlerine ve disiplinler arası çalışmalara da yer veren, yılda 3 defa (Ocak, Mayıs, Eylül) yayınlanan akademik, hakemli bir dergidir.
- Her sayıda farklı bir dosya konusu tema olarak belirlenmekte ancak tema dışında da makaleler yayınlanabilmektedir. Derginin akademik literatüre katkı sağlayan, dinamik, etkin bir yayın olması ve referans niteliği taşıması hedeflenmektedir.
- TRT Akademi Dergisinde yayınlanmak üzere gönderilecek çalışmaların, iletişim bilimi veya iletişim biliminin alt disiplinleriyle ya da iletişim bilimiyle disiplinler arası ilişki içinde bulunan bilim dalları çerçevesinde konuları ele alan, Türkçe ve İngilizce bilimsel, özgün araştırmalar ve / veya derlemeler, değerlendirme makaleleri, kitap eleştirileri veya çeviriler olması gerekmektedir. Gerekli görülmesi halinde dergide röportaj ve soruşturmalara da yer verilecektir.
- Dergiye değerlendirilmek üzere gönderilen makaleler için benzeşim raporu alınmaktadır. Benzeşim oranı yüksek çıkan çalışmalar iade edilmektedir.
- Gönderilen çalışmaların başka bir yayın organında yayınlanmamış olması ya da yayınlanma aşamasında olmaması gerekmektedir.
- Çalışmalar; önce TRT Akademi Dergisi editör ekibi tarafından yazım kılavuzu ve yayın ilkeleri doğrultusunda incelenir, sonrasında (Kör hakemlik sisteminde olduğu gibi) değerlendirilmesi için derginin sayı editörüne ve Yayın Kuruluna sunulur. Sayı editörünün ve Yayın Kurulunun onayını alan çalışmalar, uzmanlık alanlarına göre Hakem Kurulunda yer alan iki hakeme değerlendirilmek üzere gönderilir. Çalışmalar gerek duyulması halinde üçüncü hakeme değerlendirilmek üzere gönderilir. (Hakem değerlendirme zaman dilimi süreleri ve yazar revizyon zaman dilimi süreleri editör tarafından ilgililere iletilen zaman dilimleridir.)
- Gerekli durumlarda gerekçesi ile sayı editörü, yayın kurulu ve derginin editoryal ekibi makaleler için red ve iade verebilir.
- Düzeltme istenen yazıların, TRT Akademi Dergisinin belirttiği sürede düzeltmeler yapılmış bir şekilde editörlüğe gönderilmesi gerekmektedir. Belirtilen sürede geri gönderilmeyen yazılar iade edilebilir veya TRT Akademi Dergisinin daha sonraki sayılarında yeniden değerlendirilmek üzere bekletilebilir veya kabul edilir.
- Yayınlanması uygun görülen veya görülmeyen çalışmalar geri gönderilmez. Yazar(lar)a sadece bilgi gönderilir.
- TRT Akademi Dergisinde hakemlik yapan akademisyenlere bir ücret ödemesi yapılmaktadır. Bunun yanında gerekli durumlarda röportaj, analiz ve değerlendirme yazılarına da ödeme yapılmaktadır.
- TRT Akademi Dergisinde yayınlanan her türlü içerik TRT Yayın İlkeleri çerçevesinde değerlendirilmektedir.

- Çalışmalar 5 bin-8 bin kelime aralığını aşmamalıdır. 2000-3000 kelimelik daha kısa değerlendirme yazıları veya tercümelemler de kabul edilmektedir. (Tercüme metinlerinde yazarın KPDS, ÜDS veya denk bir belgedeki notunun C ve üzeri olması koşulu aranmaktadır)
- Çalışmalar A4 kâğıdının bir yüzüne, sol ve sağ taraftan 2'şer cm'lik boşluk bırakılarak, 12 punto harf karakteri, times new roman fontu ve 1,5 satır aralık ölçüsü kullanılarak yazılmalıdır. Alt başlıklar, ana başlığa göre bir küçük punto ve küçük harf kullanarak koyu ve sola bitişik şekilde yazılmalıdır.
- Yazar/yazarların isimleri çalışmanın başlığının hemen altında sağa bitişik şekilde verilmeli ayrıca yıldız dipnot şeklinde (*) yazarın kurumu, unvanı sayfanın en altında dipnot şeklinde belirtilmelidir. Yazar/yazarlar, çalıştıkları kurum ismini; üniversite, fakülte ve bölüm olarak Türkçe ve İngilizce bildirmelidirler.
- Yazar/yazarlar, TRT Akademi Dergisine tüm iletişim bilgilerini (Adres, telefon, orcid ve e-posta) bildirmelidirler.
- Girişten önce 200 kelimeyi geçmeyecek şekilde çalışmanın kapsamını, amacını, ulaşılan sonuçları ve kullanılan yöntemi özetleyen İngilizce özet verilmelidir. İngilizce çalışmalarda ise Türkçe özet hazırlanmalıdır. 5 (Beş) adet anahtar kelime yazılmalıdır.
- Giriş bölümü "1. Giriş" şeklinde belirtilmelidir. Alt bölümler her bölüm içinde bölüm numarası kullanılarak "1.1.", "1.2." şeklinde numaralandırılmalıdır. Son bölüm sonuç/tartışma bölümü olmalı ve bunu sırasıyla notlar, kaynakça ve varsa ekler kısmı takip etmelidir.
- Türkçe yazılarda Türk Dil Kurumunun Yazım Kılavuzu, İngilizce yazılarda Oxford English Dictionary örnek alınmalıdır. Türkçe çalışmalarda yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözcükler kullanılmalıdır. (Örneğin makale içerisinde & kullanılmalıdır)
- Çalışmanın değerlendirilmek üzere teslimi sırasında Türkçe ve İngilizce özetlerinin de eklenmesi gereklidir.
- Çalışmanın ve çalışmanın özetinin üzerinde, başlığa yer verilmelidir.
- Çalışmanın özetinde; çalışmanın problematiği, amacı, kuramsal perspektifi, araştırma metodu ve bulgularına yer verilmelidir.

- TRT Akademi Dergisi'ne gönderilen makalelerde APA kullanılmalıdır.
- Tüm referanslar metin içinde, sırasıyla yazarın soyadı, tarih ve gerekiyorsa sayfa numaraları yazılarak verilmelidir. Aynı kaynaklara yapılan göndermelerde de bu yöntem uygulanmalı ve "a.g.e.", "ibid.", "op. cit." gibi kısaltmalar kullanılmamalıdır.
- Metin içinde numaralandırılan notlar metnin sonunda, numara sırasına göre ve kaynakça bölümünden hemen önce verilmelidir.
- Yazarın adı metinde geçmiyorsa ve kitaba atıf yapılıyorsa yazarın soyadı ve tarih verilmelidir (Jarvick, 1996).
- Yazarın adı metinde geçmiyor ve belli sayfalar söz konusuysa yazarın soyadı, tarih ve sayfa numarası verilmelidir (Jarvick, 1996, s. 111).
- Yazarın adı metinde geçmiyor ve birbirini takip etmeyen sayfalar söz konusuysa yazarın soyadı, tarih ve sayfa numaraları ayrı ayrı verilmelidir (Jarvick, 1996, s. 111-3).
- Yazarın adı metinde geçiyorsa ve kaynakçada yazarın birden fazla eseri mevcutsa sadece bahis konusu olan kitabın yayın tarihi ve sayfa numarası yazılmalıdır (1996, 111).
- Yazarın adı metinde geçiyorsa ve kaynakçada bu yazarın bir eseri mevcutsa sadece sayfa numarası verilir (2017, 111).
- İki yazarlı kitaplarda her iki yazarın da soyadları yazılarak verilmelidir (Frantzich ve Sullivan, 1996, s. 89).
- Yazarlar ikiden fazlaysa ilk yazarın soyadından sonra "ve diğerleri" anlamında "v.d." ibaresi kullanılmalıdır (Caroline Pauwels v.d. 2000, s. 89).
- Yazarın aynı yıl içinde yayınlanmış birden fazla eserine gönderme varsa basım yılına a. b. c gibi harfler eklenerek kaynaklar birbirinden ayrılmalıdır (Noam, 1991a: 34).
- Birden fazla kaynağa yapılan göndermeler noktalı virgülle ayrılmalıdır (Jarvick, 1996, s. 234; Noam, 1991, s. 45; Dörr 2000, s. 456).
- Metin içindeki alıntılar için çift tırnak kullanılmalıdır. 40 kelimedenden uzun alıntılar, tırnak kullanılmadan girintili paragrafta ve ana metne göre bir küçük punto ile veril-

melidir. Alıntı içinde vurgulanan sözcükler ise tek tırnak ile verilmelidir. Kitap, film isimleri gibi özel nitelemeler italik harfler ile yazarın vurgu yapmak istediği sözcükler ise tek tırnakla belirtilmelidir.

- TRT Akademi Dergisi APA yazım kuralları ve kaynak gösterme biçimini esas almaktadır.
- Yazar/yazarlar çalışmanın içerisinde kullandıkları görsel öğeleri yüksek çözünürlükte ayrı bir klasörde Dergiye iletmekle mükelleftir.